
68
11 G
+

En tibi lector can didiſſime: Macrobius: qui antea mancus: mutilus: ac lacer circũferebatur: nũc primũ integer: nitidus ⁊ ſuo nitori reſtitutus in quo graecae ma/ ieſtatis dignitas quo ad eius fie ri potuit ſuper ſtes reperit̃.

Joannes riuius recẽſuit.

Ioannes Riuius Venetus. Raphaeli regio grauissimo ac eruditissimo uiro. Salutē.

Vum nuper longo quasi studiorum nostrorum postliminio: & amicorum quorundam suasu: & ne soli in scholis relicti uideremur: Macrobii Aurelii Theodosii in Scipionis somnium scripta: multo (ut aiunt) papauere ac sansucco sparsa recognouerim: nec non eiusdem conuiuia: oliuas inq̄ atticas amarulentas pro uirili recensuerim opus me hercle omni auro liquidius: purius: clarius: & sine quo uenetum Maronem: poetarum omnium eminentissimum (ut alia omittam) non magis studiosi intelligere possunt: quam bene olere: qui diu in culina uersantur: uisum mihi est: non ab re fore si tibi grauissimo & eloquentissimo uiro: qui græca non minus atque latina unus omnium egregie perdidiceris: ac diu multumq; tractaueris: quicquid id est: nuncuparemus. Idq; eo libentius feci: quia cui honestius nostra hæc dicarem: uidebā neminem. Non enim te minus soleo Raphael præstantissime: quam quouis alio: qui sunt: quiq; fuere: eruditorꝫ delectari. Et ne qs putet: a me hoc ex ꝓpriore aī affectu dici: uelim eū scire: Praxitelē Cnidia Venere: Phidiā Ioue olympio: Mentorem ephesia diana nobilitatos: Te autem tuis picturis. Tu igitur pro tua animi modestia: comiter ac perhumane: quantum cādoris huic operi addiderimus: perbelle dignosces. Cæterum: quia scio illico complusculi in nos insurgent liuiduli: qui supplosione aliqua instrepent: face tuum sentiam patrocinium. Nam ex authoritate tua: authoritas quasi quædā huic nostro labori cōparabitur. Vale. Decimo Calendas Iulii. M.D.XIII.

A

B

C

Romulus & remus ab Acca nutriti —— 44

Finis.

¶SOMNIVM SCIPIONIS EX CICERONIS LIBRO DE REPVBLICA EXCERPTVM.

VM IN APHRICAM VENISSEM: A MANLIO conſule ad quartá legioné tribunus (ut ſcitis) militum: nihil mihi fuit potius: q̃ ut Maſſiniſſam conuenire regem familiæ noſtræ iuſtis de cauſis amiciſſimū: ad qué ut ueni cōplexus me ſenex collachrymauit aliquáto: poſt ſuſpexit ad cœlū: & grates inqt tibi ſumme Sol ago: uobiſq; reliqs cælites: q᷑ anteq̃ ex hac uita migro: conſpicio in meo regno: & in his tectis Publi. Corneliū Scipioné: cuius ego nomine ipſe recreor: ita nunq̃ ex animo meo diſceſſit illius optimi atq; inuictiſſimi uiri memoria. Deinde ego illū de regno ſuo: ille me de noſtra repub. percōtatus é: multiſq; uerbis ultro citroq; habitis: ille nobis cōſumptus eſt dies. Poſt Vltro citroq; auté regio apparatu accepti: ſermoné in multā noctem ꝑduximus: cum ſenex nihil niſi de Aphricão loq̃retur: omniaq; nō ſolū eius facta: ſed etiā dicta meminiſſet: deinde ut cubitum diſceſſimus: me & de uia: & quia ad multam noctē uigilaſſem: arctior q̃ ſolebat ſomnus complexus é. Hic ergo mihi (credo equidé ex hoc qđ eramus locuti: fit enim ſæpe fere ut cogitationes ſermoneſq; noſtri pariant aliqd in ſomno tale: quale de Homero ſcribit Ennius: de quo uidelicet ſæpiſſime uigilās ſolebat cogitare & loqui) Aphricanus ſe oſtendit ea forma: q̃ mihi ex imagine eius q̃ ex ipſo notior erat: qué ut agnoui eqdē cohorrui. Sed ille ades inqt aio: & omitte timoré Scipio: & quæ dicā memoriæ trade. Vides ne illá urbem: quæ parere reipub. coacta: per me renouat priſtina bella: nec poteſt quieſcere? (Oſtendebat auté Carthaginem: de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & claro quodā loco) ad quā tu oppugnandā nūc uenis pene miles. Hác hoc biēnio conſul euertes: eritq; tibi id cognomen per te partū: qđ habes adhuc hæreditarium a nobis. Cum autem Carthaginé deleueris: triumphū egeris: cenſorq; fue-

ris : & adieris legatus Aegyptũ:Syriam:Asiam:Græciãq;:delegere iterum cõsul ab-
sens:& bellũ maximũ cõficies:Numantiã excides.Sed cũ eris curru in capitoliũ iue-
ctus:offendes rempub.pturbatã cõsiliis nepotis mei.Hic tu Aphricane ostẽdas opor
tebit patriæ:lumẽ aĩ igenii cõsiliiq; tui.Sed eius tẽporis ancipitẽ uideo q̃si fatorũ uiã.
Anfractus. Nã cũ ætas tua septenos octies Solis anfractus reditusq; cõuerterit: duoq; hi numeri
quorum uterq; plenus:alter altera de causa habetur circuitu naturali: summã tibi fa-
talẽ cõfecerint:in te unũ atq; in tuũ nomẽ se tota cõuertet ciuitas: Te senatus: te om-
nes boni:te socii:te latini intuebunť.Tu eris unus:in quo nitať ciuitatis salus. Ac ne
multa: dictator rẽp.cõstituas oportet:si ĩpias ppinquorũ manus effugeris:Hic cũ ex-
clamauisset Lælius:ingemuissentq; cæteri uehemẽtius: leniter arridẽs Scipio : quæso
inqt:ne me a somno excitetis:& pax sit rebus. Audite cætera. Sed quo sis Aphricane
alacrior ad tutãdã rẽpu. sic habeto.Oibus q patriã cõseruauerit:adiuuerint: auxerit:
certũ esse in cælo diffinitũ locũ:ubi beati sempiterno æuo fruanť.Nihil ẽ ergo illi pri-
cipi deo:q oẽm mũdũ regit:quod qdẽ in terris fiat acceptius:q̃ cõcilia cœtusq; hoium
iure sociati:q̃ ciuitates appellanť.Harũ rectores: & cõseruatores istinc pfecti huc re-
Ciuitates quæ sint uertunť.Hic ego (& si erã pterritus nõ tã mortis metu q̃ insidiarũ a meis)q̃siui tamẽ
uiueret ne ĩpe & pater Paulus: & alii quos nos extĩctos arbitrabamur: Imo uero inqt
hi uiuũt:q e corporũ uinculis tanq̃ e carcere euolauerũt: Vestra uero q̃ dr̃ uita: mors
est. Quin tu aspicias ad te uenientẽ patrẽ Paulũ. Quẽ ut uidi:eqdẽ ui lachrymarũ p-
fudi:Ille aũt me cõplexus atq; osculãs flere phibebat. Atq; ego ut primũ fletu repsso
loq posse cœpi:q̃so inq̃ pater sanctissime atq; optĩe:quõiã hæc ẽ uita: ut audio Aphri
canũ dicere:qd moror in terris? qn huc ad uos ppero uẽire? Nõ est ita inqt ille . Nisi
enĩ cũ deus is:cuius hoc tẽplũ est oẽ:qđ cõspicis : istis te corporis custodiis liberaue-
rit:huc tibi aditus patere nõ potest. Hoies enim sunt hac lege generati:q tuerenť illũ
globũ:quẽ in hoc tẽplo mediũ uides:q̃ terra diciť:hisq; aĩus datus est ex illis sempiter
nis ignibus:q̃ sydera & stellas uocatis:q̃ rotũdæ & globosæ diuinis aĩatæ mẽtibus cir
culos suos orbesq; cõficiũt celeritate mirabili.Quare & tibi Publi & piis oibus retinẽ
dus aĩus est in custodia corporis:nec iniussu eius:a quo ille est nobis datus:ex hoium
uita migrãdũ est:ne munus humanũ assignatũ a deo defugisse uideamini: Sed sic Sci
pio:ut auus hic tuus & ut ego q te genui:iusticiã cole & pietatẽ:q̃ cũ magna in parẽti
bus & ppinqs:tũ in patria maxĩa est.Ea uita uia ẽ in cælũ & in hũc cœtũ eorũ:q iã ui-
xerũt:& corpore laxati illũ incolũt locũ:quẽ uides.(Erat aũt is splẽdidissimo cãdore
Orbis lacteus inter flãmas elucẽs circulus)quẽ uos(ut a Graiis accepistis) orbẽ lacteũ nũcupatis:
ex quo oĩa mihi cõtẽplãti pclara cætera & mirabilia uidebanť : Erãt autẽ hæ stellæ q̃s
nunq̃ ex hoc loco uidimus:& hæ magnitudines oĩum q̃s eẽ nunq̃ suspicati sumus.Ex
qbus erat ea minima:q̃ ultĩa à cælo:citima terris luce lucebat aliẽa.Stellarũ ãt globi:
Luna citima terris terræ:magnitudinẽ facile uincebãt.Iã uero ipsa terra ita mihi parua uisa est:ut me ĩpe
rii nostri:quo q̃si pũctũ eius attingimus:pœniteret.Quã cũ magis intuerer:q̃so inqt
Aphricãus: quousq; humi defixa erit tua mẽs? Nõ ne aspicis q̃ in tẽpla ueneris? No-
Nouẽ circuli. uẽ tibi orbibus uel potius globis cõnexa sunt oĩa:quorũ unus est cælestis extimus: q
Circulus primus. reliquos cõplectiť oĩs(summus ipse deus arcẽs & cõtinẽs cæteros; in quo sunt ĩfixi illi
secundus Saturniæ. q̃ uoluũť stellarũ cursus sempiterni)Cui subiecti septẽ:q uersanť retro cõtrario motu
circulus Iouis. atq; cælũ:E qbus unũ globũ possidet illa:q̃ in terris saturniã nominãt. Deide hoium
Martis generi psper & salutaris ille fulgor:q dicitur iouis:tũ rutilus & horribilis terris : quẽ
Solis Martẽ dicitis. Deinde subter mediã fere regionẽ sol obtinet: dux & princeps & mode-
rator luminum reliquorũ:mens mundi & temperatio tanta magnitudine : ut cuncta

sua luce compleat & lustret: Hunc ut comites consequuntur Veneris alter: alter Mercurii cursus. In infimoq; orbe Luna radiis solis succensa conuertitur. Infra autē iam nihil est: nisi mortale & caducū: præter animos munere deorū hominū generi datos: supra Lunam sunt æterna omnia. Nam ea quæ est media & nona tellus neq; mouet: & infima est: & in eam feruntur omnia nutu suo pondera. Quæ cū intuerer stupēs: ut me recepi: quid inq̄ est qui complet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Hic est inquit ille: qui interuallis coniunctus imparibus: sed tamē pro rata parte ratione distinctis: impulsu & motu ipsorū orbiū cōficitur: & acuta cum grauibus temperans: uarios æquabiliter concentus efficit. Nec silentio tanti motus incitari possunt: & natura fert ut extrema ex altera parte grauetur: ex altera autē acute sonetur. Quā ob causam summus ille stellifer cæli: cuius cōuersio cōcitatior est: acuto: & excitato mouet sono: grauissimo autem hic lunaris atq; infimus: Nam terra nona imobilis manēs ima sede semp hæret complexa mediū locum mundi. Illi autem octo cursus: in quibus eadem uis est modorū: septem efficiunt distinctos interuallis sonos: qui numerus rerū omnium fere nodus est quod docti homines neruis imitati atq; cantibus aperuerunt sibi reditū in hūc locum: sicut alii qui præstantibus ingeniis in uita humana diuina studia coluerunt. Hoc sonitu completæ aures hominū obsurduerunt. Nec est ullus hebetior sensus in uobis: sicut ubi Nilus ad illa quæ catadupa nominātur: præcipitat ex altissimis montibus: ea gens: quæ illum locum acolit: propter magnitudinem sonitus sensu audiendi caret. Hic uero tantus est totius mundi sonitus in citatissima cōuersione: ut eum aures hominū capere non possint: sicut intueri solem aduersum nequitis: eius radiis acies uestra: sensusq; uincitur. Hæc ego admirans referebā tamē oculos ad terram identidem. Tunc Aphricanus sentio inquit te sedem etiam nunc hominū ac domum cōtemplari: quæ tibi parua (ut est) ita uidetur. Hæc cælestia semp spectato: illa humana cōtemnito. Tu enim quā celebritatē sermonis hominū: aut quā expetendam consequi gloriā potes? Vides habitari raris & angustis in locis: & in ipsis q̄si maculis: ubi habitatur: uastas solitudines interiectas hosq; qui incolūt terram non modo interruptos ita esse: ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios: manare possit: sed partim obliquos: partim trāsuersos: partim omnes aduersos stare uobis. a q̄bus spectare gloriam certe nullam potestis. Cernis autem eandem terram quasi redimitam & circundatā cingulis. E q̄bus duos maxime inter se diuersos & ipsis uerticibus cæli ex utraq; parte subnixos obriguisse pruina uides. Mediū autē illū & maximū solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles: quorū australis ille in quo q̄ insistunt aduersa uobis urgēt uestigia. Nihil ad uestrū genus. Hic aūt alter subiectus aq̄loni cerne q̄ tenui uos pte cōtingat. Ois autē terra q̄ colitur uobis: angustata uerticibus: lateribus latior: parua q̄dā isula ē: circūfusa illo mari q̄d atlāticū: q̄d magnū: q̄d oceanū appellatis i terris: q̄ tamē tāto noie q̄ sit paruus uides. Ex his ipsis cultis notisq; terris: nū aut tuū aut cuiusq; nostr̄ nomē: uel Caucasū hūc: quē cernis trāscēdere potuit? uel illū cāgē tranatare? uel q̄s in reliq̄s orietis aut abeuntis solis ultimis aut aq̄lonis austrine partibus tuū nomē audiet? Quibus amputatis cernis pfecto q̄tis i angustiis nostra se gloria dilatari uelit. Ipsi āt qui de nobis loquunt: q̄ loquētur diu? Quin si cupiat ples illa futurorū hominū deinceps laudes uniuscuiusq; nostrum a patribus acceptas posteris proderet: tamen propter eluuiones exustionesq; terrarū: quas accidere tēpore certo necesse est: non modo nō æternā sed ne diuturnam quidē gloriam assequi possumus. Quid enim interest ab his qui postea nascentur sermonē fore de te: cū ab his nullus fuerit q̄ ante nati sunt: qui nec pauciores & certe meliores fuerunt uiri: præsertim cū apud eos

Veneris. Mercurii. Lunæ.

Vel mouet

Cæli harmonia

Soni vii.

Catadupa

zonæ cæli

ipſos a quibus audiri nomen noſtrũ poteſt: nemo unius anni memoriã conſequi poſ
ſit. Homines autẽ annum tantũ ſolis ideſt unius aſtri reditũ metiũtur: re ipſa aũt cũ
ad idẽ: unde ſemel profecta ſunt: cũcta aſtra redierint: eandẽq; totius cæli deſcriptio
Annus uertens nem longis interuallis retulerint: tunc ille uere uertens annus appellari põt: in quo
uix dicere audeo q̃ multa hominũ ſæcula teneãtur. Nãq; ut olim ſol deficere homini
bus extinguiq; uiſus eſt: cũ Romuli aius hæc ipſa in templa penetrauit: quandoq; ab
eadem parte ſol eodemq; tẽpore iterũ defecerit tum ſignis omnibus ſtelliſq; ad princi
pium reuocatis: expletũ annũ habeto. Cuius qdem anni nũdum uiceſimã partẽ ſcito
eſſe conuerſam. Quo circa ſi reditum in hunc locum deſperaueris: in quo oĩa ſunt ma
gnis & præſtãtibus uiris: quãti tandẽ eſt gloria hominũ: quæ ptinere uix ad unius an
ni partem exiguã põt? Igitur alte ſpectare ſi uoles atq; hanc ſedẽ & æternã domũ con
tueri: neq; te ſermonibus uulgi dederis: nec in præmiis humanis ſpem poſueris rerum
Virtus trahit ad uerũ decus tuarũ: ſuis te illecebris oportet ipſa uirtus trahat ad uerũ decus. Quod de te alii loq̃n
tur ipſi uideant: ſed loquẽtur tamẽ. Sermo enim ille omnis & anguſtiis cingit̃ his re
gionũ quas uides. Nec unq̃ de ullo perẽnis fuit: obruit̃ hominũ interitu: obliuiõe po
ſteritatis extinguit̃. Quæ cũ dixiſſet: ego uero inq̃ Aphricane equidem benemeritis
de patria q̃ſi limes ad cæli aditũ patet: q̃q; a pueritia ueſtigiis ingreſſus patris & tuis de
cori ueſtro nõ defui: nũc tamẽ præmio tãto ꝓpoſito enitar multo uigilantius. Et ille:
tu uero enitere: & te habeto nõ eſſe mortalem: ſed corpus hoc. Nec enim tu is es quẽ
forma iſta declarat: ſed mens cuiuſq; is eſt quiſq;: nõ ea figura quæ digito demõſtrari
Homo poteſt dici deus poteſt. Deũ te igit̃ ſcito eſſe: ſiquidẽ eſt deus qui uiget: qui ſentit: qui meminit: qui ꝓ
uidet: qui tã regit & moderat̃ & mouet id corpus cui præpoſitus ẽ: q̃ hunc mũdũ ille
princeps deus: & ut ipſe mundũ ex quadã parte mortalẽ ipſe deus æternus: ſic fragile
corpus aĩus ſempiternus mouet: nã quod ſemp mouet̃: æternũ eſt: quod aũt motũ af
fert alicui: qdq; ipſum agitat̃ aliũde: q̃do finẽ habet motus: uiuẽdi finẽ habeat neceſſe
ẽ. Solũ igit̃ qd ſe mouet qa nunq̃ deſerit̃ a ſe: nunq̃ ne qdẽ moueri deſinit: qn etiã ce
teris q̃ mouent̃: hic fons hoc pricipiũ eſt mouẽdi: pricipio autẽ nulla eſt origo: nã ex
pricipio oriũtur omnia: ipm aũt nulla ex re alia naſci põt: nec enim id eẽt pricipiũ qd
gigneret̃ aliũde. Quod ſi nũq̃ oritur: nec occidit qdem unq̃. Nam principiũ extinctũ
Principiũ nec ipm ab alio renaſcetur: nec ex ſe aliud creabit. Siquidẽ neceſſe eſt a principio ori
ri omnia: ita fit ut motus principiũ ex eo ſit: qd a ſeipſo mouetur. Id autem nec naſci
põt nec mori. Vel cõcidat omne cælum: omniſq; natura: cõſiſtat neceſſe eſt. Nec uim
ullam nanciſcatur: q̃ a primo impulſu moueatur. Cum pateat igitur id æternum eſſe:
quod a ſeipſo moueatur: quis eſt qui hãc naturam animis eſſe tributam neget? Inani
matum uel inanimũ autẽ eſt omne: quod pulſu agitatur externo. Quod enim eſt ani
Animæ natura & uis ma: id motu cietur interiore & ſuo. Nam hæc eſt ꝓpria natura animæ atq; uis. Quæ
ſi eſt una ex omnibus quæ ſeſe moueat: neq; nata certe eſt: & æterna eſt. Hanc tu exer
ce optimis in rebus. Sunt autẽ hæ optimæ curæ de ſalute patriæ: quibus agitatus & ex
ercitatus animus uelocius in hanc ſedem & domũ ſuam peruolabit: Idq; ocyus faciet:
ſi iam tum cum incluſus erit in corpore: eminebit foras: & ea quæ extra erunt contem
plans: quammaxime ſe a corpore extrahet. Namq; eorum animi: qui ſe uoluptatibus
corporis dediderunt: earumq; ſe quaſi miniſtros præbuerunt: impulſuq; libidinum:
uoluptatibus obedientium deorum & hominum iura uiolauerunt: corporibus elap
ſi circum terram ipſam uolutantur. Nec hunc in locum niſi multis exagitati ſæculis
reuertũtur. Ille diſceſſit: ego ſomno ſolutus ſum.

¶ MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS QVAM ELEGANTISSIMAE LIBER PRIMVS.

NTER PLatonis Ciceronisq; libros: quos de repu. utrunq; cōstituisse constat: Eustathi fili uitæ mihi dulcedo pariter & gloria: hoc interesse pria frōte prospeximus: q ille rempub. ordinauit: hic retulit: alter qualis esse deberet: alter q̄lis esset a maioribus instituta: disseruit. In hoc tamen uel maxime operis similitudinē seruauit imitatio: q cum Plato in uoluminis conclusione a quodam uitæ redito: quā reliquisse uidebatur indicari faciat: qui sit exutarum corporibus status animarū: adiecta his quadam Sphærarum uel siderum non ociosa descriptione: rerum facies nō dissimilia significans a tulliano Scipione per quietē sibi ingesta narratur. Sed quod uel illi cōmento tali uel huic tali somnio in his potissimū libris opus fuerit: in quibus de rerumpu. statu loquæbatur: quoue attinuerit inter gubernandarum urbium constituta: circulos orbes globosq; describere: de stellarū modo: de cæli conuersione tractare: q̄ situ dignū & mihi uisum est & aliis fortasse uideat: ne uiros sapiētia præcellētes: nihilq; in uestigatiōe ueri nisi diuinum sentire solitos: aliquid castigato operi adiecisse superfluū suspicemur. De hoc prius ergo pauca dicenda sunt: ut liq̄do mens operis de quo loquimur innotescat. Rerum omnium Plato & actuum naturam penitus inspiciens aduertit in omni sermone suo de reipu. institutione proposito: infundendum animis iusticiæ amorem: sine qua non solum respu. sed ne exiguus hominum cœtus: nec domus quidem parua constabit. Ad hunc porro iusticiæ affectum pectoribus inculcandum: nihil æque patrocinaturum uidit: quā si fructus eius non uideretur cum uita hominis terminari. Hunc uero superstitem durare post hominē: qui poterat ostēdi: nisi prius de animæ immortalitate constaret? Fide autem facta perpetuitatis animarum: consequens esse animaduertit: ut certa illis loca nexibus corporis absolutis: pro contemplatu probi improbiue meriti: deputata sint. Sic in Phedone inexpugnabilium luce rationum anima in ueram dignitatem propriæ immortalitatis assertæ sequitur distinctio locorum: quæ hanc uitam relinquentibus ea lege debentur: quam sibi quisq; uiuendo sanxerit. Sic in Gorgia post pactā pro iusticia disputationem de habitu post corpus animarum morali grauitate socraticæ dulcedinis ammonemur. Igit̄ idem obseruanter secutus est in illis præcipue uoluminibus: quibus statum reipu. formandum recepit: Nam postq̄ principatum iusticiæ dedit: & docuit animam post animal nō perire. Per illam demum fabulam (sic enim quidam uocant) quo anima post corpus euadat: uel unde ad corpus ueniat: in fine operis asseruit: ut iusticiæ uel cultæ p̄mium: uel spretæ pœnam animis quippe immortalibus subiturisq; iudiciū seruari doceret: hunc ordinē Tullius nō minore iudicio reseruans: q̄ ingenio repertus est. postq̄ in omni reipubli. ocio ac negocio palmam iusticiæ disputando dedit: sacras immor-

Iustitiæ amor

talium animarum sedes & cælestium archana regionum in ipso consumati operis fastigio collocauit: indicans quo his perueniendũ uel potius reuertendum sit: qui rempu. cum prudentia: iusticia: fortitudine: atq; moderatione tractauerint. Sed ille Platonicus secretorum relator, Er quidam nomine fuit natione Pamphilius miles officio: qui cum uulneribus in prælio acceptis uitam effudisse uisus: duodecimo demum die inter cæteros unà peremptos ultimo esset honorãdus igne: subitò seu receptã animã: seu retentã quicqd emensis inter utrãq; uitam diebus egerat: uideratue: tanq̃ publicũ professus indicium: humano generi nunciauit. Hanc fabulã Cicero licet ab indoctis quasi ipse ueri conscius doleat irrisam: exemplũ tamen stolidæ repræhẽsionis uitans: excitari narraturũ q̃ reuiuiscere maluit. Ac prius q̃ somnii uerba consulamus enodandũ nobis est: a quo genere hominũ Tullius memoret uel irrisam Platonis fabulam: uel ne idem sibi eueniat non uereri. Nec enim his uerbis uult imperitũ uulgus intelligi: sed genus hominum ueri ignarum: sub peritiæ ostentatiõe: quippe quos & legisse talia & ad repræhendendũ animatos constaret. Dicemus igit' & quos in tantũ phylosophum referat quandam censuræ exercuisse leuitatẽ: quisue eorum etiam scriptã reliquerit accusationem: & postremo quid pro ea dũtaxat parte quæ huic operi necessaria est respõderi conueniat obiectis. Quibus (quod factu facile est) eneruatis: iam quicquid uel contra Ciceronis opinionem etiam in scipionis somnium: seu iaculatus est unquam morsus liuoris: seu forte iaculabitur: dissolutũ erit. Epicureorum tota factio æquo semper errore a uero deuia & illa extimans ridenda quæ nesciat: sacrum uolumen & Augustissima irrisit naturæ seria. Colores uerò iter Epicuri auditores loquacitate notabilior: etiam i librum rettulit: quæ de hoc amarius cauillatus ẽ. Sed cætera quæ iniuria notauit: siquidem ad somnium de quo hic ꝓcedit sermo non attinẽt: hoc loco nobis omittenda sunt. Illam calumniã prosequamur: quæ nisi supplodetur: manebit Ciceroni cum Platone cõmunis. Ait enim a phylosopho fabulam nõ oportuisse confingi: quoniam nullũ figmenti genus ueri professoribus conueniret. Cur enim inquit: si rerum cælestiũ notionẽ: si habitum animarum demõstrare uoluisti: non simplici & absoluta hoc insinuatione curatũ est? Sed quæsita ꝑsona: casusq;: excogitata nouitas: & cõposita aduocati scæna figmenti ipsam quærẽdi ueri ianuã mendacio pollueret: hæc quoniã dum de platonico Ero iactantur: etiam quietem Aphricani nostri somniantis incusant. (Vtraq; enim sub apposito argumẽto electa persona est: quæ cõmoda enũciãdis haberetur). Resistamus urgenti: & frustra arguens refellat' calũnia: ut una dissoluta utriusq; factum: incolumen (ut fas est) retineat dignitatẽ. Nec omnibus fabulis repugnat phylosophia: nec omnibus acquiescit: & ut facile secerni possit: quæ ex his ab se abdicet: ac uelut profana ab ipso uestibulo sacræ disputationis excludat: quæue etiam sæpe ac libenter admittat: diuisionum gradibus explicandum. Fabulæ quarum nomen indicat falsi professionem: aut tantum conciliandæ auribus uoluptatis: aut adhortationis quoq; in bonam frugem gratiã repertæ sunt auditum mulcent uelut comœdiæ: quales Menander eiusue imitatores agendas dederunt: uel argumẽta fictis casibus amatorum referta: quibus uel multum se arbiter ꝑexercuit: uel apuleium nonnunquam lusisse miramur. Hoc totum fabularum genus: quod solas aurium delitias profitet': e sacrario suo in nutricũ cunas: sapiẽtiæ tractatus eliminat. Ex his autem quæ ad quandam uirtutum speciem: intellectum legentis hortantur fit secũda discretio. In quibusdã enim & argumentũ ex ficto locat': & per mẽdacia ipse relationis ordo cõtexit': ut sunt illæ Aesopiæ fabulæ elegãtia fictiõis illustres. Ad in aliis argumentũ q̃dem fundat' ueri soliditate: sed hæc ipsa ueritas ꝑ quædã cõposita & ficta

Marginal notes: Er q mortuus reuixit — Colores epicureus. — Quasę repertæ fabulæ — Fabularũ genera

profertur. & hæc iam uocatur narratio fabulosa nō fabula: ut sunt cerimoniarum sacra Hesiodi & Orphei: quæ de deorū progenie actuue narrātur: ut mystica pythagoreorum sensa referunt. Ergo ex hac secunda diuisione: quā diximus: a phylosophiæ libris: prior species: quæ concepta de falso per falsum narratur: aliena est. Sequēs in aliam rursus discretionem scissa diuiditur. Nam cum ueritas argumēto subest: solaq; fit narratio fabulosa non unus reperitur modus per figmentum uera referendi: aut enim contextio narrationis per turpia & indigna numinibus ac monstro similia componitur ut dei adulteri: Saturnus pudenda Cælii patris abscidens: & ipse rursus a filio regno potito in undas coniectus: quod genus totum phylosophi nescire malunt: aut sacrarum rerum notio sub pio figmentorum uelamine: honestis & tecta rebus: & uestita nominibus enunciatur. Et hoc est solum figmenti genus: quod cātio de diuinis rebus phylosophantis admittit. Cum igitur nullam disputationi pariat iniuriam uel Er index: uel somnians Aphricanus: sed rerum sacrarum enunciatio integra sui dignitate his sit tecta nominibus: accusator tandem edoctus a fabulis fabulosa secerneret: conquiescat. Sciendum est tamen non in omnem disputationem phylosophos admittere fabulosa uel licita: sed his uti solent: cum uel de anima uel de aereis uel de ætheteis potestatibus: uel de cæteris diis loquuntur. Cæterum cum ad summum & principem omnium deum: qui apud græcos τάγαθόν πρωτοπαντόν nuncupatur tractatus se audet attollere: uel ad mentem quam græci νοῦν appellant: originales rerum speciens quæ ἴδεαι dictæ sunt continentes ex summo natam & perfectā deo. Cum de his inquam loquuntur deo & mente: nil fabulosum penitus attingunt. Sed si quid de his assignare conantur: quæ non sermonē tantummodo: sed cogitationem humanam superant: ad similitudines & exempla confugiunt. Sic Plato cūm περί τάγαθόν loqui esset afatus: dicere qd sit: nō ē ausus: hoc solū de eo sciens: q; sciri quale sit ab homine nō possit. Solum uero ei simillimū de uisibilibus solē repperit: & per eius similitudinem uiam sermoni suo attollendi se ad nō comprehēsibilia patefecit: ideo ut nullum ei simulacrum cum diis aliis cōstitueretur finxit antiquitas quia summus deus na taq; ex eo mens: sicut ultra animam ita supra naturā sunt quo nihil fas est de fabulis peruenire: De diis autem (ut dixi) cæteris & de anima: non frustra se nec ut oblectēt ad fabulosa conuertunt: sed quia sciunt inimicam esse naturæ apertam nudamq; expositionem: sui quæ sicut uulgaribus hominum sensibus intellectum sui uario rerum regimine operimētoq; subtraxit: ita a prudentibus arcana sua uoluit per fabulosa tractari. Sic ipsa mysteria figurarum cuniculis operiuntur: ne uel hæc adeptis nudam rerū taliū se natura præbeat: sed summatibus tātum uiris sapientia interpte ueri archani cōsciis cōtenti sint reliqui ad uenerationem figuris defendētibus a uilitate secretum. Numenio deniq; inter phylosophos occultorū curiosiori: offensam numinū: q; Eleusina sacra interpretando uulgauerit: somnia prodiderunt: uiso sibi ipsas eleusinas deas habitu meretricio ante apertū lupanar uidere prostātes: admirantiq; & cās non conuenientis numinibus turpitudinis consulenti respondisse iratas: ab ipso se adyto pudicitiæ suæ ui abstractas & passim adeūtibus ꝓstitutas. Adeo. n. ita se & sciri & coli numina uoluerūt: qualiter in uulgus antiquitas ipsa fabulata ē: quæ & imagines & simulacra formarū taliū ꝓrsus alienis: & ætates tā incremēti q̄ diminutionis ignaris: & amictus ornatusq; uarios corpus nō habētibus: assignauit. Secūdū hæc Phythagoras ipse atq; Empedocles Parmenides quoq; & Eraclitus de diis fabulati sūt: nec secus Timæus q ꝓgenies eoꝝ sicut traditū fuerat executus ē. His plibatis anteq̄ ipsa somnii uerba tractemus: prius q; somniādi modos obseruatio dephēderit: cū licētiā figuraꝝ q̄ pas

Deus qd sit nō pōt explicari

Numenius Eleusina sacra

sim quiescentibus ingeruntur: sub diffinitionem & regulam uetustas mitteret: disseramus: ut cui eorum generi somniũ quo de agimus applicandum sit inotescat. Oium quæ uidere sibi dormientes uidẽtur: quinq; sunt pricipales diuersitates & nomina. Aut eni est ὄνειρος secũdum græcos quod latini somnium uocant: aut ὅραμα: quod uisio recte appellatur: aut χρηματισμός quod oraculum nuncupatur: aut ẽ ἐνύπνιον quod insomniũ dicitur. φάντασμα quod Cicero: quotiens opus hoc noie fuit: uisum uocauit. Vltima ex his duo: cũ uideãtur cura interpretationis indigna: q̃ nihil diuinatiõis apportãt ἐνύπνιον dico: & φάντασμα. Est enim ἐνύπνιον quotiens circa oppressi animi uel corporis siue fortunæ: qualis uigilantem fatigauerit talem se ingerit dormienti. Animi ut si amator delitiis suis: aut fruentem se uideat: aut carentem: si metuens quis imminentem sibi insidiis uel potestate personam: aut incurrisse hanc ex imagine cogitationum suarum: aut effugisse uideatur. Corporis si temeto ingurgitatus: aut distentus cibo: uel abundantia præfocari se extimet: uel grauantibus exonerari: aut cõtra si esuriens cibum: aut potum sitiens desiderate quærere: uel etiam inuenisse uideatur: fortunæ: cũ sequis existimat uel potentia uel magistratu: aut augeri pro desiderio: aut exui pro timore: Hæc & his similia quoniam ex habitu mentis quietem sicut preuenerant: ita & turbauerant dormientis: una cum somno aduolant & pariter euanescunt. Hinc & isomnio nomẽ: nõ quia per somnum uidetur (hoc enim est huic generi commune cum cæteris) sed quia in ipso somnio tantummodo esse creditur dum uidetur: post somnium nullam sui utilitatem uel significationem reliquit: falsa esse insomnia: nec Maro tacuit. Sed falsa ad cælum mittunt insomnia manes: cælum hic uiuorũ regionem uocãs: quia sicut dii nobis: ita nos defunctis superi habemur: amorẽ quoq; describens: cuius curam semper sequuntur insomnia: ait. Hærent infixi pectore uultus Verbaq;: nec placidam membris dat cura quietem. Et post hæc. Anna soror quæ me suspensam insomnia terrent: φάντασμα uero hoc est uisum: cum inter uigiliam & adultam quietem: in quadã (ut aiunt) patria somnii nebula adhuc uigilare se existimans q dormire uix cœpit aspicere uidetur irruentes in se uel passim uagantes formas natura seu magnitudine: seu specie discrepãtes: uariasq; tempestates rerum uel lætas uel turbulentas. In hoc genere est ἐπιάλτης quem publica persuasio quiescentes opinatur inuadere & pondere suo pressos ac sentientes grauare. His duobus modis ad nullam noscendi futuri opem receptis tribus cæteris in ingenium diuinationis instruimur. Et est oraculum quidem cum in somnis parens: uel alia sancta grauisq; persona seu sacerdos: uel etiam deus aperte euenturum quid: aut non euenturum: faciendum: uitandumue denunciat. Visio est autem cum id quis uidet: quod eodem modo quo apparuerat eueniet: amicum peregre commorantem quem non cogitabat: uisus est sibi reuersum uidere: & procedenti obuius quem uiderat uenit in amplexus. Depositum inquiete suscepit: & matutinus ei præcator occurrit mandans pecuniam tutelæ & fidei custodiæ cælandam committens. Somnium propriẽ uocatur quod tegit figuris: & uelat ambagibus non nisi interpretatione intelligendam significatiõem rei: quæ demonstratur: quod quale sit: non a nobis exponendum est: cum hoc unusquisq; ex usu quid sit agnoscat: huius quinq; sunt species: aut enim proprium: aut alienum: aut commune: aut publicum: aut generale est. Proprium est cũ sequis facientem. patiẽtẽue aliquid somniat; alienum cũ alium: commune cum se una cum alio: publicum est cũ ciuitati foroue uel theatro: seu qbuslibet publicis mœnibus actibus ue triste: uel lætũ qd existimat accidisse: generale ẽ cũ qs circa solis orbem lunaremue globum: seu alia sydera uel cælum omnesq; terras aliquid somniat innouatum. Hoc autem quod

Spẽs somnii

Cælum

Phãtasma

Oraculũ

Visio

Somniũ

Scipio uidisse se retulit: tria illa quæ sola probabilia sunt genera principalitatis amplectitur: & omnes ipsius somnii species attingit. Est enim oraculum: quia Paulus & Aphricanus uterq; parens: sancti grauesq; ambo nec alieni a sacerdotio quid illi euenturum esset enunciarunt. Est uisio: quia loca ipsa in quibus post corpus uel qualis futurus esset aspexit: Est somnium: quia rerum quæ illi narratæ sunt: altitudo tecta profunditate prudentiæ non potest nobis nisi scientia interpretationis aperiri. Ad ipsius quoq; somnii species omnes refert. Est proprium: quia ad supera ipse perductus est: & de se futura cognouit. Est alienum: q; quem statũ aliorum aiæ sortitæ sunt dep̄hēdit. Est cõmune: q; eadẽ loca tã sibi q̃ cæteris eiusdem meriti didicit p̄parari. Est publicũ: q; uictoriã patriæ: & Carthaginis interitũ & capitolinũ triũphum: & solicitudinẽ futuræ seditionis agnouit. Est generale: q; cælũ cæliq; circulos cõuersionisq; cõcentũ: uiuo adhuc homini noua & icognita: stellarũ etiã ac luminũ motus: terreq; omnis sitũ suspiciendo uel despiciẽdo cõcepit. Nec dici potest nõ aptũ fuisse Scipiõis p̄sonæ somniũ: quod generale eẽt & publicũ: qa necdũ illi cõtigisset amplissimus magistratus: imo cũ adhuc ut ipse dicit pene miles haberet. Aiunt enim nõ habẽda p̄ ueris de statu ciuitatis somnia: nisi q̃ rector eius magistratusue uidisset: aut q̃ de plebe non unus sed multi similia somniassent: ideo apud Homerũ cũ in cõcilio græcorũ Agamẽnon somniũ quod de instruẽdo p̄lio uiderat: publicaret: Nestor q nõ minus ipse prudẽtia q̃ õis iuuenta uiribus iuuit exercitum: concilians fidem relatis: de statu inquit publico credẽdũ regio somnio: quod si alter uidisset: repudiaremus ut futile. Sed nõ ab re erat ut Scipio etsi necdũ adeptus tũc erat cõsulatũ: nec erat rector exercitus: Carthaginis somniaret interitũ: cuius erat auctor futurus: audiretq; uictoriam beneficio suo publicandam: uideret etiam secreta naturæ uir non minus philosophia q̃ uirtute p̄cellens: Nestor.

His assertis quia superius falsitatis insomniorũ Virgilium testem citantes: eius uersus fecimus mentionem erudite geminarum somnii descriptione portarum: si quis forte quærere uelit: cur porta ex ebore falsis: e cornu ueris sit deputata: instruet autore Porphyrio: qui in commentariis suis hæc in eundem locum dicit ab Homero sub eadem diuisione descripta. Latet inquit omne uerum: hoc tamẽ anima cum ab officiis corporis somno eius paululum libera est: interdum aspicit: nonnunq̃ tendit aciem: nec tamen peruenit: & cum aspicit tamen non libero & directo lumine uidet: sed interiecto uelamine: q̄d nexus naturæ calligantis obducit: & hoc in natura esse idem Virgilius asserit dicens: Aspice: namq; omnem: quæ nunc obducta tuenti. Mortales hebetat uisus tibi & humida circum Calligat nubem eripiam. Hoc uelamen cum inquiete ad uerum usq; aciem introspicientis admittit: de cornu creditur: cuius ista natura est: ut tenuatum uisui peruium sit. Cũ autem a uero hebetat ac repellit obtutum: ebur putat: cuius corpus ita natura densatum est ut ad quamuis extremitatem tenuitatis crassum nullo uisu ad ulteriora tendente penetretur. Somnii portæ.

Tractatis generibus & modis: ad quos somnium Scipionis refertur: nunc ipsam eiusdem somnii mentem: ipsumq; p̄positũ quod græci σκόπον uocant: anteq̃ uerba inspiciantur tentemus aperire: & eo pertinere propositum præsentis operis asseramus: sicut iam in principio huius sermonis adstruximus: ut animas bene de repub. meritorum: post corpora cælo reddi: & illic frui beatitudinis perpetuitate nos doceat. Nam Scipionem ipsum hæc occasio ad narrandum somnium prouocauit: q; longo tempore se testatus est silentio condidisse. Cum enim Lælius quæreretur nullas Nasicæ statuas in publico in interfecti tyrãni remuneratione locatas: respondit Scipio post alia in hæc uerba: Sed quãquã sapientibus cõscientia ipsa factorum egregiorũ amplissimũ uirtutis est præmiũ: tamen illa diuina uirtus nõ Cõsciẽtia benefactorum uirtutis p̄mium

ſtatuas plumbo inhærentes: nec triumphos areſcentibus laureis: ſed ſtabiliora quædam: & uiridiora præmiorum genera deſiderat: quæ tamē iſta ſunt inquit Lælius? Tū Scipio patimini me inquit (quoniam tertium diem iam feriati ſumus) & cætera proſequi: quibus ad narrationem ſomnii uenit: docens illa eſſe ſtabiliora & uiridiora præmiorum genera: quæ ipſe uidiſſet in cælo bōis rerumpub. ſeruata rectoribus: ſicut his uerbis eius oſtēditur. Sed quo ſis Aphricane alacrior ad tutādam rempu. ſic habeto. Omnibus qui patriam conſeruauerint: adiuuerint: auxerint: certū eſſe in cælo & diffinitum locum: ubi beati ſempiterno æuo fruantur: & paulo poſt hunc certum locum qui ſit deſignans ait: Sed ſic Scipio ut auus hic tuus ut ego qui te genui: iuſticiam cole & pietatem: quæ cum magna in parentibus & propinquis: tum in patria maxima ē: ea uita uia eſt in cælū & in hunc cœtum eorum: qui iam uixerint & corpore laxati incolunt locum: quem uides ſignificans galaxian. Sciendum eſt enim ꝙ locus in quo ſibi uidetur eſſe Scipio per quietem: lactaus circulus eſt: qui galaxias uocatur. Siquidem his uerbis in pricipio utitur: oſtendebat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & claro quodam loco. Et paulopoſt apertius dicit. Erat autē is ſplendidiſſimo candore inter flāmas circulus elucens: quem uos (ut a Graiis accepiſtis) orbem lacteum nuncupatis: ex quo mihi omnia contemplanti præclara & mirabilia uidebātur. Et de hoc quidem galaxia cum de circulis loquemur plenius diſſeremus. ſed iam quoniam iter libros: quos de repu. Cicero: quoſue prius Plato ſcripſerat: quæ differentia quæ ſimilitudo habeatur: expreſſimus. & cur operi ſuo uel Plato eris iudiciū uel Cicero ſomnium Scipionis aſciuerit: quidue ſit ab: epicureis obiectum Platoni: uel quemadmodum debilis calumnia refellatur: & quibus tractatibus philoſophi admiſceant: uel a quibus penitus excludant fabuloſa: retulimus: adiiciemuſq; poſt hæc neceſſario genera omnium imaginum quæ falſo: quæq; uero uidentur in ſomniis: ipſaſq; diſtinximus ſpecies ſomniorum: ad quas Aphricani ſomnium conſtaret referri: & Scipioni conuenerit talia ſomniare: & de geminis ſomnii portis: quæ fuerit a ueteribus expreſſa ſententia ſuper his omnibus ipſius ſomnii: de quo loquimur mentem ꝑpoſitumq; ſignauimus: & partem cæli euidenter expreſſimus: in qua ſibi Scipio per quietem hæc uel uidiſſe uiſus eſt: uel audiſſe quæ retulit. Nunc iam diſcutienda nobis ſunt ipſius ſomnii uerba non omnia: ſed quæq; uidebuntur digna quæſitu: Ac prima nobis tractāda ſe ingerit pars illa de numeris: in qua ſic ait: Nam cum ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus rediruſq; cōuerterit: duoq; hi numeri: quorum uterq; plenus: alter altera de cauſa habetur: circuitu naturali ſummā tibi fatalem cōfecerint: in te unum atq; in tuum nomen ſe tota conuertet ciuitas. Te ſenatus: te omnes boni: te ſocii: te latini intuebuntur: tu eris unus in quo nitatur ciuitatis ſalus: ac ne multa: dictator rempu. conſtituas oportet: ſi impias propinquorum manus effugeris: plenitudinem hic non fruſtra numeris aſſignat: plenitudo enim proprie niſi diuinis rebus ſuperniſq; non conuenit: neq; enim corpus proprie plenum dixeris: quod cum ſui ſit impatiens effluendo: alieni appetens eſt hauriendo: quæ ſi metallicis corporibus nō uſu eueniunt: non tamen plena illa ſed uaſta dicenda ſunt. Hæc eſt igitur communis numerorum omnium plenitudo: ꝙ cogitationi a nobis ad ſuperos meāti occurrit primā perfectio incorporalitatis in numeris. Inter ipſos tamen proprie pleni uocantur ſecundū hos modos: qui præſenti tractatui neceſſarii ſunt: qui aut uim obtinent uinculorū: aut corpora rurſus efficiunt: aut corpus efficiūt. Sed corpus qđ itelligēdo nō ſentiendo cōcipias: totū hoc: ut obſcuritatis depulſet offenſa paulo altius repetita rex luce: pandēdū eſt. Oīa corpora ſuperficie finiuntur: & i ipſam eoꝝ pars ultima terminatur:

Galaxias

Plenitudo numerorum

Hi autem termini:cum sint semper circa corpora:quorum termini sunt:incorporei tamen intelliguntur:nam quousq; corpus esse dicetur : necdum terminus intelligitur: cogitatio q̃ cōcæperit terminū:corpus reliquit. Ergo primus a corpibus ad icorporea trāsitus offendit in corporū terminos:& hæc est corpea prima natura post corpa: sed nō pure nec ad integrū carens corpe. Nā licet extra corpus natura eius sit: tamē nō nisi circa corpus apparet. Cū totū deniq; corpus nominas:etiā superficies hoc uocabulo continetur. de corporibus eam:tametsi non res:tamen intellectus sequestrat: Hæc superficies sicut est corporum terminus:ita lineis terminatur:quas suo nomine grāmas græcia nominauit. Punctis lineæ finiuntur:& hæc sunt corpora quæ matematica uocantur:de quibus solerti industria geometrie disputatur. Ergo hæc superficies cum ex alia parte corporis cogitatur:pro forma subiecti corporis accipit numerum linearum. Nam seu trium ut trigonum:seu quattuor:ut quadratum: seu pluriū sit angulorum: totidem lineis sese ad extrema tangentibus planities eius icluditur. Hoc loco admonēdi sumus:q̃ omne corpus lōgitudinis:latitudinis: & altitudinis dimēsionibus cōstat: ex his tribus in lineæ ductu una dimēsio est longitudo:est enim sine latitudine. Planities uero quam epiphaniam uocant longo latoq; distenditur: alto caret:& hæc planities quantis lineis contineatur:expressimus:Soliditas autem corporum constat:cum his duabus additur altitudo:fit enim tribus dimensionibus impletis corpus solidum: quod streon uocant:qualis est tessera:quæ cubus uocatur. Si uero non unius partis: sed totius:uelis corporis superficiem cogitare:quod proponamus esse quadratum:ut de uno quod exemplo sufficiet disputemus: iam nō quattuor sed octo anguli colligūtur:quod tum animaduertis si per unum quadratum quale prius diximus alterum tale altius impositum mēte conspicias:ut altitudo quæ illi plano deerat:adiiciať: fiatq; tribus dimēsionibus implectis corpus solidum quod streon uocāt: ad imitationē tesseræ:quæ cubus uocatur:Ex his apparet octonariū numerū solidū corpus & esse & haberi:siquidē unum apud geometras puncti locū obtinet. Duo lineæ ductum faciunt: qui duobus punctis(ut supra diximus)coercetur. Quattuor uero puncta aduersum se in duobus ordinibus bina per ordinem posita exprimunt quadri spetiem a singulis punctis in aduersum punctū eiecta linea:Hæc quattuor ut diximus duplicata:& octo facta:duo quadra similia describunt : quæ sibi superposita additaq; altitudine formā cubi:quod est solidum corpus:efficiunt. Ex his apparet antiquiorē esse numerum superficie & lineis:ex quibus illam constare memorauimus formisq; omnibus. A lineis enim ascenditur ad numerum: tanq̃ ad priorē:ut itelligatur ex diuersis numeris linearum:quæ formæ geometricæ describanť:ipsam uero superficiem cū lineis suis primā post corpora diximus incorpoream esse naturā:nec tamen sequestrādā propter perpetuam cum corporibus societatem. Ergo qđ ab hac sursum recedit iā pure incorporeū est. Numeros autem hac superiores:præcedens sermo patefecit: Prima est igitur perfectio incorporalitatis in numeris: & hæc est(ut diximus)numerorū omniū plenitudo: seorsum autem illa(ut supradiximus)plenitudo est eorū:quæ ad corpus efficiūt aut: efficiūtur:aut uim obtinent uinculorū:licet alias quoq; causas quibus pleni numeri efficiantur:esse non ambigam. Qualiter autem octonarius numerus solidum corpus efficiat:ante latis probatum est. Ergo singulariter quoq; plenus iure dicetur propter corporeæ soliditatis effectū:Sed & ad ipsam cæli harmoniā idest continentiā hūc numerum magis aptum esse non dubiū est:cum spheræ ipsæ octo sint: quæ mouenť:de quibus secuturus sermo procedet:omnes quoq; partes de quibus cōstat hic numerus: tales sunt:ut ex earum compage plenitudo nascatur. Est enim aut de his quæ neq; ge

Grāmæ Lineæ

Corporis diuisio

Planities

Thessera Cubus Ductus

Octonarius nūerus

nerantur neque generant de monade & ſeptem: quæ qualia ſint ſuo loco plenius explicabitur: aut de duplicato eo qui & generatur & generat: ideſt quattuor: Nam hic numerus quattuor: & naſcitur de duobus: & octo generat: aut componitur de tribus: & quinque: quorum alter: primus omnium numerorum impar aparuit: quinarii autem potentiam ſequens tractatus attinget. Pithagorici uero hunc numerum iuſticiam uocauerunt: quia primus omnium ita ſoluitur in numeros pariter pares: hoc eſt in bis quaterna: ut nihilominus in numeros æque pariter pares diuiſio quoque ipſa ſoluatur in bis bina: Eadem quoque qualitate contexitur: ideſt bis bina bis: Cum ergo & contextio ipſius pari æqualitate procedat: & reſolutio æqualiter redeat uſque ad monadem: quæ diuiſionem arithmetica ratione non recipit: merito propter æqualem diuiſionem iuſticiæ nomen accepit. & quia ex ſupradictis omnibus apparet quanta & partium ſuarum & ſeorſum ſua plenitudine nitatur: iure plenus uocatur.

Septenarius numerus plēus

Superest ut ſeptenarium quoque numerum plenum iure uocitandum ratio in medio conſtituta perſuadeat. Ac primum hoc tranſire ſine admiratione non poſſumus: ꝙ duo numeri qui in ſe multiplicati uitale ſpatium uiri fortis includerent: ex pari & impari conſtituerunt. Hoc enim uere perfectum eſt: ꝙ ex horum numerorum permixtione generatur.

Impar numerus:

Par numerus

Nam impar numerus mas: & par fœmina uocatur. Item arithmetici imparem patris: & parem matris appellatione uenerantur. Hinc & Timæus Platonis fabricatorem mundanæ animæ deum: partes eius ex pari & impari: ideſt duplari & triplari numero intertexuiſſe memorauit: ita ut a duplari uſq; ad octo a triplari uſq; ad uigintiſeptem ſtaret alternatio mutuandi. Hi enim primi cubi utrinque naſcuntur ſiquidem a paribus bis bini: quæ ſunt quattuor ſuperficiem faciunt bis binis bis: qui ſunt octo: corpus ſolidum fingunt: A diſpari uero ter terna quæ ſunt nouem ſuperficiem reddunt: & ter terna ter: ideſt ter nouena: quæ ſunt uigintiſeptem primũ æque cubum alterius partis efficiunt. Vnde intelligi datur hos duos numeros: octo dico & ſeptem: qui ad multiplicationem annorum perfecti in republi. uiri conuenerunt: ſolos idoneos ad efficiendam mundi animam iudicatos: quia nihil poſt auctorem: poteſt eſſe perfectius: Hoc quoq; notandum eſt: ꝙ ſuperius aſſerentes communem numerorum omnium dignitatem antiquiores eos ſuperficie & lineis eius omnibus: quæ corporibus oſtendimus: procedens autem tractatus inuenit numeros & ante animam mundi fuiſſe: quibus illam cōtextam auguſtiſſima Timæi ratio naturæ ipſius conſcia teſtis expreſſit. Hinc eſt ꝙ pronuntiare nō dubitauerũt ſapientes: animã eſſe numerum ſe mouentem. Nunc uideamus cur ſeptenarius numerus ſuo ſeorſum merito plenus habeatur: cuius ut preſſius plenitudo noſcatur: primum merita partiũ de quibus conſtat: tum demum quid ipſe poſſit inueſtigemus:

Septenarius nũerus ex quibus conſtet.

Conſtat ſeptenarius numerus uel ex uno & ſex: uel ex duobus & quinq;: uel ex tribus & quattuor: ſingularũ compagum membra tractemus: ex quibus fatebimur nullum alium numerum tam uaria eſſe maieſtate fœcundum. ex uno & ſex: compago prima componitur: Vnum autem: quod monas ideſt unitas dicitur: & mas idem & fœmina eſt: par idem atq; impar ipſe nō numerus ſed fons & origo numerorum:

Monas. i. unitas.

Hæc monas initium finiſq; omnium: neq; ipſa principii aut finis ſciens: ad ſummum refertur deum: eiuſq; intellectũ a ſequentium numero rerum & poteſtatum ſequeſtrat: nec in inferiore poſt deum gradu: fruſtra eam deſideraueris. Hæc illa eſt mens e ſummo enata deo quæ uices tēporum neſciens in uno ſemp quod adeſt conſiſtit æuo: cũq; utpote una: non ſit numerabilis: innumeras tamen generum ſpecies & de ſe creat: & intra ſe cōtinet. Inde quoq; aciem paululum cogitationis inclinans: hanc monadem reperies ad animam referri.

Anima enim aliena a siluestris contagione materiæ: tãtū se auctori suo ac sibi debens simplicem sortita naturã cum se animandæ imensitati uniuersitatis infundat: nullum init tamē cū sua unitate diuortiū. Vides ut hæc monas orta prima rerꝫ causa adusqꝫ animã ubiqꝫ integra & semp indiuidua continuationem potestatis obtineat. Hæc de monade castigatius q̃ se copia suggerebat: nec te remordeat. ꝙ cum omni numero præesse uideatur: in coniunctione præcipue septenarii prædicetur: Nulli enim aptius iungitur monas incorupta: q̃ uirgini. Huic aūt numero idest septenario: adeo opinio uirginitatis inoleuit: ut Pallas quoqꝫ uocitetur. Nam uirgo creditur quia nullū ex se parit numerꝫ duplicatus: qui intra denariū coarctetᷣ: quē primū limitē constat esse numerorū. Pallas ideo: quia ex solius monadis fœtu & multiplicatione processit: sicut Minerua solo ex uno parēte nata phibetᷣ: Senarius uero qui cū uno cōiunctus septenariū facit: uariæ ac multiplicis religionis & potentiæ est: Primū ꝙ solum ex oībus numeris q infra decē sunt de suis ptibus constat: habet enī medietatē & tertiã ptē & sextã ptē: & est medietas tria: tertia pars duo sexta pars unū: quæ oĩa simul sex faciūt. habet & alia suæ uenerationis idicia: sed ne longior faciat sermo fastidium: unum ex oībus eius officium psequemur: quod ideo prætulimus: quia hoc cōmemorato non senarii tãtum: sed & septenarii pariter dignitas astruetur. Humano partui frequētiorem usum nouē mensium certo numerorꝫ modulamine natura cōstituit: sed ratio sub asciti senarii numeri multiplicationem procedens etiam septem menses compulit usurpari. Quam breuiter absoluteqꝫ duos esse primos omnium numerorum cubos: id ē a pari octo ab impari uigintiseptem: & esse imparem marē: parem fœminam superius expraessimus. Horū uterqꝫ si per senarium numerum multiplicetur: efficiūt dierū numerū: qui septem mēsibus explicantᷣ. Coeant enim numeri: mas ille qui memoratᷣ: & fœmina: octo scilicet & uigintiseptē: pariunt ex se quinqꝫ & triginta. Hæc sexies multiplicata creãt decem & ducētos: qui numerus dierꝫ mensem septimū claudit. Ita est ergo natura fœcūdus hic numerus: ut primã humani partus pfectionē: quasi arbiter qdam maturitatis absoluat. Discretio uero partus futuri (sicut Hipocrates refert) sic in utero dignoscitur. aut. n. septuagesimo: aut nonagesimo die conceptus mouetᷣ: dies ergo motus quicūqꝫ fuerit: de duobus ter multiplicatus aut septimū: aut nonū explicat mensem. Hæc de prima septenarii copulatiōe libata sint. Secūda de duobus & quinqꝫ est: ex his Dyas: quia post monadem prima est: primus est numerus. Hæc ab illa oipotētia solitaria incorporis intelligibilis linea prima defluxit. Ideo & ad uagas stellarum & luminum sphæras refertur: quia hæ quoqꝫ ab illa quæ Aplanes dicitᷣ: in numerum scissæ: & in uarii motus contrarietatem retortæ sunt. Hic ergo numerus cum quinario aptissime iungitur: dum hic ad errantes (ut diximus) ad cæli zonas ille referatur: Sed ille ratiōe scissionis: hic numero. Illa uero quinario numero ꝓprietas excepta potētiæ ultra cæteras eminentis euenit: ꝙ solus omnia quæqꝫ sunt: quæqꝫ uidentur esse: cōplexus est. Esse autem dicimus intelligibilia: uideri eē corporalia omnia seu diuinū corpus habeant: seu caducum. Hic ergo numerus simul oĩa & supna & subiecta designat. Aut enim deus summus est: aut mens ex eo nata: in qua spēs rerꝫ cōtinetur: aut mundi anima quæ animarꝫ oīum fons est: aut cælestia sunt usqꝫ ad nos: aut terrena natura est: & sic quinarius rerꝫ omnium numerus impletur. De secunda septenarii numeri coniunctiōe dicta hæc: pro affectione breuitatis necessitate sufficiant. Tertia est de tribus & quattuor: quæ quantum ualeat: reuoluamus: Geometrici corporis ab impari prima planities in tribus lineis constat: his enim trigonalis forma concluditur. A pari uero prima in q̃ttuor inuenitur. Item scimus secundū Platonem. idest secūdum

Pallas

Senarius numerus

Dyas i. duas monade i. unitate

Aplanes i. inerrabilis non uaga

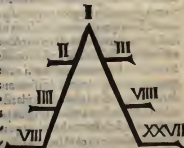
Quaternarius numerus

Elementorum connexio

ipsius ueritatis arcanum: illa forti inter se uinculo colligari: quibus interiecta medietas præstat uinculi firmitaté. Cum uero medietas ipsa geminatur: ea quæ extima sunt: non tenaciter tãtũ: sed etiã isolubiliter uinciuntur. Primo ergo ternario numero contigit: ut inter duo summa: mediũ quo uinciretur: acciperet. Quaternaris uero duas medietates primus omniũ nactus est: quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex cõditorq; mutuatus insolubili inter se uinculo elementa deuinxit: sicut in Timæo Platõis assertũ ẽ. Nec aliter tã cõtrouersa sibi ac repugnãtia & natura cõmunionẽ abnuẽtia promisceri: terrã dico & ignẽ potuisse per tã iugabilẽ cõpetentiã fœderari: nisi duobus mediis: aeris & aq̃ nexibus uinciret. Ita enim elementa iter se diuersissima opifex tamen deus ordinis opportunitate cõnexuit: ut facile iũgeret. Nam cũ binæ in singulas qualitates essent talem unicuiq; de duabus alterã dedit: ut in eo cui adhæreret cognatã sibi & similem reperiret. Terra est sicca & frigida: Aqua uero frigida & humida est hæc duo elementa licet sibi per siccũ humectũq; cõtraria sint: p frigidũ tamen cõmune iungunt. Aer humectus & calidus est: & cũ aquæ frigidæ cõtrarius sit calore: cõciliatione tamẽ sotii copulat humoris. Super hũc ignis cũ sit calidus & siccus: humorẽ q̃dem aeris respuit siccitate: sed cõnectit societate caloris. Et ita fit: ut singula quæq; elemẽtorum duo sibi hincinde uicina singulis qualitatibus uelut quibusdã amplectant ulnis. Aqua terrã frigore aerẽ sibi nectit humore. Aer aquæ: humecto simili: & igni calore sociat: Ignis aeri miscet: ut calido: terræ iungit siccitate: Terra ignẽ sicco patitur: aquã frigore nõ respuit. Hæc tamẽ uarietas uinculorum: si elementa duo forent: nihil inter ipsa firmitatis habuisset: si tria: minus quidẽ ualido: aliquo tamen nexu uincienda nodaret. Inter quattuor uero insolubilis colligatio est: cũ duæ summitates duabus interiectiõibus uinciunt. Quod erit manifestius: si in medio posueris ipsam cõtinentiã sensus de Timæo Platonis exceptam: Diuini decoris inqt ratio postulabat talẽ fieri mundũ: qui & uisum pateret & tactũ. Cõstabat aũt neq; uideri aliquid posset sine ignis beneficio: neq; tangi sine solido: & solidũ nihil esse sine terra. Vnde mundi omne corpus de igni & terra instruere fabricator incipiẽs: uidit duo cõuenire sine medio colligãte nõ posse. & hoc esse optimũ uinculũ: quod & se pariter & a se alliganda deuinciat. Vnã uero interiectionem tunc solum posse sufficere: cũ superficies sine altitudine uincienda est: At ubi arctãda uinculis est alta dimensio: nodum nisi gemina interiectione nõ nectẽ: Inde aerẽ & aquã inter igem terrãq; cõtexuit: & ita per oĩa una & sibi cõueniens iugabilis cõpetentia cucurrit: elemẽtorũ diuersitatẽ ipsa differentiarum æqualitate consotiãs. Nã quantũ interest inter aquã & aerem & causam densitatis & põderis: tantũdem inter aerem & ignẽ est: Et rursus quod iterest inter aerem & aquã causa leuitatis & raritatis: hoc iterest inter terram & aquam. Item quod interest inter terram & aquam causa densitatis & põderis: hoc iterest inter aquã & aerẽ. Et quod inter aquã & aerẽ hoc iter aerẽ & ignẽ. Et cõtra quod iterest iter ignẽ & aerẽ tenuitatis leuitatisq; causa: hoc iter aerẽ & aquã est: & quod est iter aerẽ & aquã: hoc inter aquã intelligitur & terrã. Nec solũ sibi uicina & cohærentia cõparantur: sed eadem alternis saltibus custodit æqualitas. Nã quod est terra ad aerẽ: hoc est aqua ad ignẽ: & quotiens uerteris: eandẽ reperies iugabilem cõpetentiam: ita ex ipso quo inter se sunt æqualiter diuersa sociant. Hæc eo dicta sunt ut aperta rõne constaret: neq; planitiẽ sine tribus: neq; societatẽ sine q̃ttuor posse uinciri. Ergo septenarius numerus geminã uim obtinet uinciẽdi: qa ambæ partes eius uincula pria sortitæ sunt: ternarius cũ una medietate: q̃ternarius cũ duabus. Hinc in alio loco eiusdem somnii Cicero de septenario dicit: qui numerus rerum omnium fere nodus est. Item omnia corpora aut mathematica

ſunt alumna geometriæ: aut talia q̃ uiſum tactūue patiātur: hoꝝ priora tribus incre-
mētorū gradibus cōſtāt: aut enī linea eiicit̃ ex puncto: aut ex linea ſuperficies: aut ex
planitie ſoliditas. Altera uero corpora quattuor elemētoꝝ collato fœdere ī robur ſub
ſtātiæ corpulēte cōcordi cōcretione coaleſcūt. Nec nō oīum corporū tres ſunt dimen- Interſtitia trium elemētorum
ſiões: lōgitudo: latitudo: ꝓfunditas: Termini adnumerato effectu ultimo quattuor:
pūctū: linea: ſupficies: & ipſa ſoliditas. Itē cū quattuor ſint elemēta: ex quibus conſtāt
corpora: terra: aqua: aer: & ignis: tribus ſine dubio īterſtitiis ſeparant̃: quoꝝ unū eſt a
terra uſq; ad aquā: ab aqua uſq; ad aerē ſequēs: tertiū ab aere uſq; ad ignē. Et a terra q
dem uſq; ad aquā ſpatiū neceſſitas a phyſicis dicitur: quia uincire & ſolidare creditur Neceſſitas
quod eſt in corporibus lutulentū. Vnde Homericus cenſor cum græcis imprecaret̃:
Vos omnes inq̄t in terrā & aquā reſoluamini: i. id dicēs qd̄ eſt in natura humana tur-
bidū: quo facta eſt hoī prima cōcretio. Illud uero qđ eſt inter aquā & aerē harmonia Harmōia
dr̄. i. apta & cōſonās couenietia: qa hoc ſpatium eſt qđ ſuperioribus īferiora cōciliat:
& facit diſſona conuenire. Inter aerem uero & ignem obedientia dicit̃: quia ſicut lutu
lenta & grauia ſuperioribus neceſſitate iunguntur: ita ſuperiora lutulentis obediētiā Obediētia
copulantur harmoniā mediā coniuuctione utriuſque præſtāte: Ex quattuor igitur ele
mentis & tribus eorū interſtitiis abſolutionem corporum conſtare manifeſtū eſt. Er-
go hi duo numeri: tria dico & quattuor: tam multiplici iter ſe cognationis neceſſitate
ſociati efficiendis utriſq; corporibus cōſenſu miniſtri fœderis obſequunt̃. Nec ſolū ex-
plicādis corporibus hi duo numeri collatiuū ꝑſtant fauorē: ſed q̃ternariū qdē pytha-
gorici quē τετρακτύν uocāt: adeo q̃ſi ad perfectionē animæ pertinentē inter arcana
uenerant̃: ut ex eo & iuſiurādi religionem ſibi fecerint οὐ μὰ τὸν ἁμετέρα ψυχᾶ πα-
ραδόντα τετρακτὺν iuro tibi p eū: q dat aīæ noſtræ q̃ternariū numerū. Ternarius Ternarius numerus
uero aſſignat aīam tribus ſuis partibus abſolutā: quarū prima eſt ratio quā λογιστικον
appellant. Secunda animoſitas quā θυμικόν uocant: Tertia cupiditas q̃ ἐπιθυμητικόν
nūcupat̃. Itē nullus ſapientū aīam ex ſymphoniis quoq; muſicis conſtitiſſe dubitauit.
Inter has non paruæ potentiæ eſt quæ dicitur diapaſon. Hæc conſtat ex duabus. i. dia- Diapaſon.
teſſeron & diapēte. Fit autem diapēte ex hemiolio: & fit diateſſeron ex epitrito. Et eſt Diapente.
primus hemiolius tria: & primus epitritus quattuor: qđ q̄le ſit: ſuo loco plenius exe- Diateſſaron.
quemur. Ergo ex his duobus numeris conſtat diateſſeron & diapente: ex q̄bus diapa-
ſon ſymphonia generatur. Vnde Virgilius: nullius diſciplinæ expers: plene & per oia
beatos exprimere uolēs ait. O terq; quaterq; beati. Hæc de partibus ſeptenarii nume
ri ſectantes cōpendia diximus: de ipſo quoq; pauca dicemus. Hic numerus heptas nūc Heptas.
uocat̃ antiquato uſu primæ litteræ: Apud ueteres. n. ſeptas uocitabat̃ qđ græco noīe
teſtabat̃ uenerationē debitā numero. Nā primo
oīum hoc numero aīa mūdana generata eſt: ſi-
cut Timæus Platonis edocuit. Mōade. n. ī uerti
ce locata: terni nūeri ab eadē ex utraq; pte fluxe
runt. Ab hac pares: ab illa impares. i. poſt mo-
nadem a parte altera duo: inde quattuor: deinde
octo: ab alrera uero parte tria: deinde nouem:
& inde uigintiſeptem. Ex his numeris facta con-
textio generationem animæ imperio creatoris
efficit. Non parua ergo hinc potentia nume-
ri huius oſtenditur: quia mundanæ animæ ori-
go ſeptem finibus continetur: ſeptem quoque

uagantiũ ſphærarũ ordinem illi ſtelliferæ & oẽs cõtinenti ſubiecit artifex fabricatoris
prouidentia:quæ & ſuperioris rapidis motibus obuiarent:& iſeriora oĩa gubernarẽt:
Curſus lunæ per zodiacum
Lunã quoq; q̃ſi ex illis ſeptimã numerus ſeptenarius mouet curſumq; eius ipſe diſpen-
ſat:qđ cũ multis modis probet́:ab hoc incipiat oſtẽdi.Luna octo & uiginti prope die-
bus totius zodiaci ambitũ conficit.Nã & ſi per triginta dies ad ſolẽ : a quo ꝓfecta eſt:
remeat:ſolos tamen fere uigintiocto in tota zodiaci circuitiõe cõſumit:reliqs ſolẽ qui
de loco:in quo eũ reliqt abſceſſerat: cõprehẽdit.Sol enim unũ de duodecim ſignis in
tegro mẽſe metit́. Ponamus ergo:ſole in prima parte arietis cõſtituto ab ipſius (ut ita
dicã)orbe emerſiſſe lunã:qđ eã naſci uocamus.Hæc poſt uigintiocto dies & horas fe-
re ſeptẽ ad primã partẽ arietis redit;ſed illic nõ inuenit ſolẽ.Interea.n.& ipſe progreſ-
ſionis ſuæ lege ulterius abſceſſit:& ideo ipſa necdũ putat́ eo:unde profecta fuerat: re-
uertiſſe:qa oculi noſtri tunc nõ a prima parte arietis:ſed a ſole eã ſenſerant ꝓceſſiſſe.
Hunc ergo diebus reliquis.i.duobus plus minuſue conſeqtur:& tũc orbi eius denuo
ſuccedẽs ac denuo inde ꝓcedens rurſus dicit́ naſci . Inde fere nunq̃ in eodẽ ſigno bis
cõtinuo naſcit́,niſi in Geminis: ubi hoc nõnunq̃ euenit: quia dies i eo ſol duos ſuprá
triginta altitudinẽ ſigni morãtes cõſumit:rariſſimo in aliis ſi circa primã ſigni partem
a ſole ꝓcedat.Huius ergo uigintiocto dierũ numeri ſeptenarius origo eſt . Nam ſi ab
uno uſq; ad ſeptẽ quantũ ſinguli numeri exprimunt: tantũ antecedẽtibus addẽdo ꝓ-
cedas: inuenies uigintiocto nata de ſeptẽ . Hunc etiam numerũ q in quater ſeptenos
æqua ſorte digerit́ :ad totã zodiaci latitudinẽ emetiendã remetiẽdãq; cõſumit: nã ſep-
tem diebus ab extremitate ſeptẽtrionalis oræ obliquæ meãdo p latũ ad medietatẽ lati-
Eclipticus locus
tudinis peruenit:qui locus appellat́ eclipticus. Septẽ ſequẽtibus a medio ad imũ au-
ſtrale delabit́ :ſeptẽ aliis rurſus ad mediũ obliquata cõſcendit: ultimus ſeptem ſepten
trionali reddit́ ſummitati . Ita iiſdẽ quater ſepties diebus omnẽ zodiaci & lõgitudinẽ
& latitudinẽ circũ perq; diſcurrit:Similibus quoq; diſpẽſationibus hebdomadũ lumi-
nis ſui uices ſempiterna lege uariãdo diſponit.Primis.n.ſeptẽ uſq; ad medietatẽ uelut
diuiſi orbis excreſcit & διχότομοσ tunc uocat́ : Secondis orbẽ totũ renaſcens ignes
Dichotomos lunæ
colligendo iã complet:& plena tũc dicit́.Tertiis dichotomos rurſus efficit́ :cũ ad me-
dietatẽ decreſcendo cõtrahitur.Quartis ultima luminis ſui diminutiõe tenuat́ . Sep-
tem quoq; permutatiõibus quas ſaſis uocãt græci:toto mẽſe diſtinguit́ : cũ naſcit́ :cũ
Amphicyrtos lũæ
fit dichotomos & cũ fit ἀμφίκυρτοσ:cũ plena & rurſus amphicyrtos:ac dẽuo dicho-
tomos & cũ ad nos luminis uniuerſitate priuat́ : amphicyrtos eſt aũt cũ ſupra diame-
trũ dichotomi eſt ante q̃ orbis cõcluſiõe cingat́ :uel de orbe iã minuẽs iter medietatẽ
ac plenitudinẽ iſup mediã luminis curuat eminẽtiã.Sol quoq; ipẽ de quo uitã oĩa mu-
tuãt́ :ſeptimo ſigno uices ſuas uariat.nã a ſolſtitio hiemali ad ſolſtitiũ eſtiuũ ſeptimo
ꝑuenit ſigno:& a tropico uerno uſq; ad autũnale tropicũ ſeptimi ſigni peragratiõe ꝓ-
Lucis conuerſiones
ducit́.Tres quoq; cõuerſiões lucis ætheræ p hũc numerũ cõſtãt.Eſt ãt prima maxia:
ſecũda media:minima eſt tertia: & maxĩa eſt anni ſecũdũ ſolẽ:media mẽſis ſecũdũ lu-
nã:minima diei ſecũdũ ortũ & occaſum.Eſt uero una quæq; cõuerſio quadripartita:
& ita cõſtat ſeptenus numerus.i.ex tribus generibus cõuerſionũ: & ex q̃ttuor modis
qbus unaquæq; cõuertit́.Hi ſunt ante quatuor modi.Fit.n. pĩa humida:deinde cali-
da:inde ſicca:& ad ultimũ frigida:Et maxima cõuerſio.i.anni:humida eſt uerno tp̃e:
calida æſtiuo:ſicca autũno:frigida per hyemẽ:Media ãt cõuerſio mẽſis p lunã ita fit:
ut prima ſit hebdomas humida:qa naſcens luna humorẽ aſſolet cõcitare: Secũda ca-
Diei cõuerſio minima
lida adoleſcente in ea iã luce de ſolis aſpectu: Tertia ſicca quaſi plus ab ortu remota:
Q uarta frigida deficiẽte iã lumine. Tertia uero cõuerſio q̃ eſt diei ſecũdũ ortũ & oca-

fum ita disponit̃: q̃ humida fit usq; ad primã de quattuor ptibus partem diei: calida usq; ad secũdã: sicca usq; ad tertiã quarta iã frigida. Oceanus quoq; in incremento suo hũc numerũ tenet. Nam primo nascentis lunæ die fit copiosior solito: minuit̃ paulis per secũdo: minoremq; uidet eum tertius q̃ secundus: & ita decrescendo ad diem septimum peruenit. Rursus octauus dies manet septimo par. & nonus fit similis sexto: decimus quinto: & undecimus fit quarto par: tertio quoq; duodecimus: & tertiusdecimus fit similis secũdo: q̃rtusdecimus primo. Tertia uero hebdomas eadem facit q̃ prima: q̃rta eadẽ q̃ secunda. Hic deniq; est numerus: qui hoiem concipi: formari: edi: uiuere: ali: ac per oẽs ætatũ gradus tradi senectæ: atq; oino cõstare facit. Nã ut illud taceamus q̃ uterũ nulla ui seminis occupatũ hoc dierũ numero natura cõstituit: uelut decreto exonerãde mulieris uectigali mense redeunte purgari: Hoc tamẽ ꝑtereundũ nõ est: q̃a semẽ q̃d post iactũ sui intra horas septẽ nõ fuerit i effusionẽ relapsum: hæsisse in uitã pronũciat̃. Verũ semine semel intra formandi hominis monetã locato: hoc primũ artifex natura molit̃: ut die septio folliculũ genitiuũ circũdet humori ex mẽbrana tã tenui qualis in ouo ab exteriore testa clauditur: & intra se claudit liquorẽ. Hoc cũ a physicis deprehensum sit: Hippocrates quoq; ipse: qui tam fallere q̃ falli nescit experimenti certus asseruit: referẽs i libro qui de natura pueri inscribitur: tale seminis receptaculũ de utero eius eiectum quale septimo post conceptũ die itellexerat Mulierem enim semine non effuso ne grauida maneret orãtem imperauerat saltibus concitari: atq; septimo die saltu eiectum cum tali folliculo qualẽ supra retulimus suffecisse cõceptui. Hoc Hippocrates: Stratõ uero peripateticus: & diocles Carystius per septenos dies concepti corporis fabricam ac obseruatiõe dispẽsãt: ut hebdomade secunda credãt guttas sanguinis in supficie folliculi: de quo diximus apparere: tertia demergi eas introrsum ad ipsum conceptionis humorem: quarta humorem ipsum coagulari: ut q̃dã uelut inter carnẽ & sanguinẽ liq̃da adhuc soliditate cõueniat: quinta uero iterdũ fingi in ipsa substãtia humoris humanã figura magnitudine quidem api: sed ut in illa breuitate mẽbra oĩa & designata totius corporis liniamenta consistant. Ideo aũt adiecimus interdũ: quia cõstat quotiẽs q̃nta hebdomade fingit̃ designatio ista mẽbrorũ: mense septimo maturari partũ. Cũ aũt nono mense absolutio futura est: siquidẽ fœmina fabricat̃: sexta hebdomade iam mẽbra diuidi: si masculus septima. Post partũ uero utrũ uicturũ sit quod effusum est: an in utero sit præmortuũ: ut tantũmodo spirãs nascatur: septima hora discernit. Vltra hũc enim horarũ numerũ: quæ præmortua nascunt̃: aeris alitũ ferre nõ possunt: quẽ quisq; ultra septẽ horas sustinuerit: intelligitur ad uitam creatus: nisi alter forte qualis ꝑfectũ põt casus eripiat. Itẽ post dies septem iactat reliquias umbilici: & post bis septẽ icipit ad lumẽ uisus eius moueri: & post septies septem libere iam & pupillas & totã faciẽ uertit ad motus singulos uidẽdorũ: post septem uero mẽses dentes incipiũt mãdibulis emergere: & post bis septẽ sedet sine casus timore: post ter septẽ sonus eius in uerba ꝓrũpit & post quater septem nõ solum stat firmiter: sed & incedit. Post quinquies septem incipit lac nutricis horrescere: nisi forte ad patiẽtiam longioris usus continuata consuetudine protrahat̃: post annos septem dentes qui primi emerserant aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus: cedunt: eodemq; anno. i. septimo: plene absoluitur integritas loquẽdi: unde & septẽ uocales litteræ a natura dicuntur inuẽtæ: licet latinitas easdẽ modo lõgas: modo breues ꝓnunciãdo quinq; pro septem tenere maluerit. Apud quos tamẽ si sonos uocaliũ nõ apices numeraueris: similiter septem sunt: post aũt bis septẽ ipsa ætatis necessitate pubescit. Tunc eñi moueri incipit uis generationis in masculis & purgatio fœminarum:

Oceani icrementũ

Moneta

Hois formatio in utero

Folliculꝰ

Corporis formatio

Partus

Vmbilicꝰ

Dẽtes q̃n oriuntur in pueris

Mãdibula

Vocales septem

Hois icremẽtũ per numerũ septẽariũ

Ideo & tutela pueris quasi uirile iam robur absoluitur: de qua tamē fœminæ propter
uotorum festinatiōem maturius biennio legibus liberantur: post ter septenos annos
genas flore uestit iuuenta: idemq; annus finem in longum crescendi facit: & quarta an
notū hebdomas ipleta in latū quoq; crescere ultra iam prohibet: quinta oē uiriū: quā
tæ inesse unicuiq; possunt: complet augmentū: nulloq; mō pōt q̄s quā se fortior fieri:
Pugilū cō suetudo — inter pugiles deniq; hæc cōsuetudo seruat: ut quos iā coronauere uictoriæ: nihil de se
amplius in incremento uiriū sperent. qui uero exptes gloriæ huius usq; illo manserūt
a pfessione descēdant. Sexies uero septeni anni: seruant uires ante collectas: nec di
Septimana — minutionem nisi ex accidenti euenire patiuntur. sed a sexta usq; ad septimā septimanā
fit quidem diminutio: sed occulta & q̄ detrimentū suum apta defectiōe non prodat:
Mos uet9 — ideo nōnullaꝝ rerumpu. is mos est: ut post sextā ad militiā nemo cogatur. in pluribus
dat remissio iusta post septimā. Notādum uero q; cum numerus septem se multipli
cat facit ætatem q̄ proprie perfecta & habet & dicit: adeo ut illius ætatis homo: utpo
te qui pfectionē & attigerit: iā & necdū pterierit: & cōsilio aptus sit: nec ab exercitio ui
riū alienus habeat. Cū uero decas qui & ipse pfectissimus numerus pfecto numero. i.
hepta diiungitur: ut aut decies septē: aut septies deni computent anni: hæc a physicis
Viuendi meta — credit meta uiuendi: & hoc uitæ humanæ pfectū spatiū terminat: q̄d quisq; excessē
rit ab omni officio uacuus: soli exercitio sapientiæ uacat: & oēm usum sui in suadēdo
habet: aliorū muneꝝ uacatiōe reuerendus. A septima enim usq; ad decimā septimanā
pro captu uiriū q̄ adhuc singulis pseuerant uariātur officia. Idem numerus totius cor
Mēbra hominis disposita p numeꝝ septenariū. — poris mēbra disponit. Septem enim sunt intra hominē q̄ a græcis nigra mēbra uoci
tant. ligua: cor: pulmo: iecur: lien: renes duo. & septē alia cōuenis & meatibus: q̄ adia
cent singulis ad cibū & spiritū accipiendū reddendūq; sunt deputata: guttur: stoma
Dissipiū. — chus: aluus: uesica: & intestina principalia tria: quoꝝ unū dissipiū uocat: quod uētrē
Messēterō. — & cætera intestina secernit. Alterū mediū q̄d græci messenteron dicunt. Tertiū q̄d ue
Ira. — teres irā uocarunt: habetq; principiū intestinorum oium & cibi detrimenta deducit.
Detrimēta. — De spiritu aūt & cibo quibus accipiendis ut relatū est atq; reddendis mēbra quæ di
ximus de meatibus sibi adiacentibus obsequūtur: hoc obseruatū ē: q; sine haustu spi
ritus ultra horas septem: sine cibo: ultra totidē dies uita nō durat. Septem sunt quoq;
gradus in corpore qui dimensionem altitudinis ab imo in supficiem complēt: medul
Corporis partes septem. — la: os: neruus: uena: arteria: caro: cutis: hæc de iterioribus. In apto quoq; septem sunt
corporis partes: caput: pectus: manus: pedesq; & pudendum. Item quæ diuidunt non
Māus partes septē. — nisi septem compagibus iuncta sunt: ut in māibus est humerus: brachiū: cubitus: uo
Pedis partes septē. — la: & digitorum nodi terni. In pedibus uero femur: genu: tibia: pes ipse: sub quo uola
Capitis foramina septem. — est: & digitorū similiter nodi terni. Et quia sensus: eorūq; mysteria: natura i capite ue
lut in arce constituit: septem foraminibus sensuum celebrantur officia. i. oris: ac dein
de oculorum: nariū: & auriū binis: unde non imerito hic numerus totius fabricæ
Mot9 corporis. vii. — dispensator & dominus ægris quoq; corporibus periculum sanitatemue denūciat. Im
mo ideo & septem motibus omne corpus agitatur. aut enim accessio est: aut recessio:
aut in læuam dextrāue deflexio. aut sursum quis seu deorsum mouetur. aut in orbem
rotatur. Tot uirtutibus isignitus septenarius. quas uel de partibus suis mutuatur: uel
totus exercet: iure plenus & habetur & dicitur. & absoluta (ut arbitror) rōne iam con
stitit: cur diuersis ex causis octo & septem pleni uocentur. Sensus autem hic est. cum
ætas tua quinquagesimum & sextum annū compleuerit: quæ summa tibi fatalis erit:
spes quidem salutis publicæ te uidebit: & pro remediis cōis bonoꝝ omniū status uir
tutibus tuis dictatura debebitur: sed si euaseris isidias propinquorum (nā p septenos

octies solis anfractus reditusq; quinquaginta & sex significat annos(anfractũ solis & reditũ annũ uocans: anfractũ pp zodiaci ambitũ: reditũ qa eadẽ signa p annos singulos certa lege metitur. Hic qdã mirant̃ qd sibi uelit ista dubitatio: si effugeris: q̃si potuerit diuina aia & olim cælo reddita atq; hic maxie sciam futuri ꝓfessa nescir: possit ne nepos suus: an nõ possit euadere. Sed nõ aduertũt hãc haber̃ legẽ oia uel signa uel somnia ut de aduersis obliq̃ aut denũciẽt: aut minẽt̃: aut moneãt: & ideo q̃dã cauẽdo trãsimus. alia exorãdo & litãdo uitant̃. Sũt alia ieluctabilia: q̃ nulla arte nullo auertunt̃ ingenio. Nã ubi admõitio est: uigilãtia cautiõis euaditur: qd apportãt minæ: litatio propiciationis auertit nunq̃ denũciata uanescũt: Hic subiicies. Vnde igit̃ ista discernimus: ut possit cauẽdũ ne: an exorãdũ: an uero patiẽdũ sit: dephẽdi? Sed p̃sentis opis fuerit isinuare qualis soleat in diuinatiõibus esse affectata confusio: ut desinas de incerta uelut dubitatiõe mirari. Cæterũ in suo quoq; ope artificis erit: signa quærere: qbus ista discernat: si hoc uis diuina nõ impedit. Nã illud: phibẽt nã cætera parcæ. Scire: Maronis est ex intima disciplinæ ꝓfunditate sententia: diuulgatis etiã docemur exẽplis: q̃ plene semp cum p̃dicunt̃ futura ita dubiis obserant̃: ut tamẽ diligens scrutator nisi diuinitus(ut diximus)impediat̃ subesse reperiat apptehẽdẽdæ uestigia ueritatis: ut ecce Homericũ somniũ a Ioue ut dicitur missum ad cõserendã futuro die cũ hostibus manum: sub aperta promissione uictoriæ: spem regis aiauit. ille diuinũ uelut secutus oraculũ commisso prælio amissis suorum plurimis uix: ægreq; in castra remeauit: nũ dicendum est deum mãdasse mẽdaciũ? nõ ita est. Sed quia illum casum græcis fata decreuerant: latuit in uerbis somnii: quod animaduersum uel ad uere uincendũ: uel ad cauẽdum saltem potuisset istruere: Habuit enim præceptio: ut uniuersus ꝓduceretur exercitus. At ille sola pugnandi hortatione cõtentus: non nidit quid de producenda uniuersitate præceptũ sit: p̃termissoq; Achille: qui tunc recẽti lacessitus iniuria ab armis cum suo milite feriebat̃: rex ꝓgressus in prœliũ & casum q debebatur excepit: & absoluit somniũ inuidia mentiendi non omnia de iperatis sequendo. Parem obseruãtiæ diligentiã Homericæ per omnia pfectionis imitator Maro in talibus quoq; rebus obtinuit: Nã apud illũ Aeneas ad regionem instruendo regno fataliter eligendã satis abundeq; delio instructus oraculo in errorẽ tamẽ unius uerbi negligẽtia relapsus est. Non q̃dem locorũ fuerat: quæ petere deberet: nomẽ insertũ. Sed cũ origo uetus parẽtum sequenda diceretur: fuit in uerbis q; inter Cretã & Italiã: quæ ipsius gẽtis authores utraq; ꝓduxerant magis ostenderet: & quod aiunt digito demonstraret Italiam: Nam cum fuissent inde Teucer: hinc dardanus uox sacra sic alloquendo: Dardanidæ duri: apte cõsulentibus Italiã de qua Dardanus ꝓfectus esset: obiecit: appellando eos parentis illius nomine: cuius erat origo rectius eligenda. & hic certe quidem denũciationis est: quod de Scipionis fine prædicit̃. Sed gratia conciliandæ obscuritatis: inserta dubitatio: dicto tamẽ quod indicio somnii continetur: absoluitur: Nam cũ dicitur circuitu naturali summã sibi fatalem confecerint: uitari hũc finem nõ posse ꝓnũciat. Quod aũt Scipioni reliquos uitæ actus sine offensa dubitãdi p ordinẽ retulit: & de sola morte similis ẽ uisus ambigẽti: hæc ratio est: q; siue dũ humano uel mœrori parcitur uel timori: seu q; utile est hoc maxime latere: ꝓnius cætera oraculis q̃ uitæ finis exprimitur: aut cũ dicit̃ nõ sine aliqua obscuritate ꝓfertur. His aliqua ex parte tractatis progrediamur ad reliqua: Sed quo sis Aphricane alacrior ad tutãdam rẽpu. sic habeto: Omnibus qui patriã cõseruauerit: adiuuerint: auxerint: certũ esse i cælo diffinitum locũ: ubi beati æuo sempiterno fruant̃: nihil ẽ enim illi principi deo q omnẽ mũdũ regit: qd quidẽ in terris fiat acceptius: q̃ cõcilia cœtusq; hoium iure sociati: quæ ciq

Virgilius

uitates appellãtur:earũ rectores & seruatores hinc ꝓfecti huc reuertunť. Bene & op/
portũe postq̃ de morte ṗdixit mox ṗmia bonis post obitũ sperãda subiecit: qbus adeo
a metu prædicti interitus cogitatio uiuentis erecta est:ut ad moriendi desideriũ ultro

Beatitudo q̃ dat pri'e cõseruatoribus

aiareť maiestate ꝓmissæ beatitudinis & cælestis habitaculi:sed de beatitate: q̃ debeť
cõseruatoribus patriæ:panca dicẽda sunt:ut postea locũ oẽm:quẽ hic tractãdũ recepi
mus:resoluamus.Solæ faciũt uirtutes beatũ:nullaq; alia q̃ſq̃ uia hoc nomẽ adipisciť.
unde q̃ existimãt nullis nisi philosophãtibus iesse uirtutes: nullos ṗter philosophos
beatos esse ꝓnũciant.Agnitionẽ enim rerũ diuinarũ sapientiã ꝓpriæ uocãtes:eos tã
tũmodo dicũt esse sapiẽtes qui ex acie mentis reqrunt & q̃rẽdi sagaci diligẽtia cõpre
hendũt:& quãtũ uiuẽdi perspicuitas ṗstat imitanť. Et in hoc solo esse aiunt exercitia

Virtutũ exercitia

uirtutũ:quaꝝ officia sic dispẽsant.Prudẽtiæ esse:mũdũ istũ & oĩa quæ in mũdo isunt
diuinoꝝ cõtemplatiõe despicere:omnẽq; aiæ cogitationẽ in sola diuina dirigere. Tẽ
perantiæ oĩa relinq̃re:inquantũ natura patiť:q̃ corporis usus reqriť.Fortitudinis:nõ
terreri aiam a corpore quodã modo ductu phylosophiæ recedentẽ:nec altitudinẽ pfe
ctæ ad superna ascẽsionis horrere.Iustitiæ: ad unã sibi huius ṗpositi cõsentire uiã uni
uscuiusq; uirtutis obsequiũ:atq; ita fit ut secũdũ hoc tã rigidæ diffinitiõis abruptũ re
rũpu.rectores beati esse nõ possint. Sed Plotinus iter phylosophiæ ꝓfessores cũ Pla
tone princeps:libro de uirtutibus gradus earum uera & naturali diuisionis ratiõe cõ
positos p ordinẽ digerit.Quattuor sunt inq̃t quaternarũ genera uirtutũ.Ex his priæ
politicæ uocãtur:secũdæ purgatoriæ:tertiæ animi iã purgati:q̃rtæ exẽplares. Et sunt

Politicæ uirtutæ

politicæ hominis:quia sociale aial est. His boni uiri reipu.cõsulũt:urbes tuẽtur. his
parẽtes ueneranť:liberos amant: proximos diligũt:his ciuiũ salutẽ gubernãt: his so
cios circũspecta ꝓuidẽtia ꝓtegũt:iusta liberalitate deuinciũt: hisq; sui memores ali
os fecere merẽdo: & est politici prudẽtia ad ratiõis normã: q̃ cogitat quæq; agit uni
uersa dirigere:ac nihil præter rectũ uel laudabile facere: humanisq; actibus tãquã di

Prudẽtia Fortitudo

uinis arbitris: ꝓuidere. Prudẽtiæ insunt:ratio:intellectus:circunspectio: prouiden
tia:docilitas:cautio. Fortitudinis ẽ animũ supra piculi metũ agere: nihilq; nisi turpia
timere:tolerare fortiter uel aduersa uel prospera.Fortitudo ṗstat magnãimitatẽ:fidu

Temperantia

ciã:securitatẽ:magnificentiã:cõstantiã:tolerantiã::firmitatẽ.Temperantiæ:nihil ap
petere pœnitẽdum:in nullo legẽ moderationis excedere:sub iugo rationis cupiditatẽ
domare.Temperantiã sequũtur modestia:uerecũdia:abstinentia:castitas: honestas:

Justicia

moderatio:parcitas:sobrietas:pudicitia:Iusticiæ seruare unicuiq; q̃d suum est:de iusti
cia ueniũt inocencia:amicitia:cõcordia:pietas:religio:affectus:humãitas.His uirtu

Vir bõus

tibus uir bonus primũ sui atq; inde reipu.rector efficitur:iuste ac ꝓuide gubernãs hu
mana nõ deserens.Secũdæ:quas purgatorias uocãt:hoĩs sunt:qui diuini capax est:so
lũq; aium eius expediũt:qui decreuit se a corporis cõtagione purgare: & quadã huma
manorũ fuga solis se inserere diuinis.Hæc sunt ociosorũ:qui in rerũ pu. actibus se se
quæstrant.Haꝝ quid singulæ uelint superius expressimus:cum de uirtutibus philoso

Virtutes purgati aĩ

phantiũ diceremus:quas solas quidã existimauerũt esse uirtutes. Tertiæ sunt purgati
iam defæcatiq; animi & ab omni mũdi huius aspergine presse pureq; detersi. Illic pru
dentiæ est diuina non quasi in electione præferre:sed sola noscere:& hæc tanquam nihil
sit aliud intueri:Temperãtiæ teneras cupiditates nõ reprimere:sed penitus obliuisci.
Fortitudinis passiones ignorare non uincere:ut nesciat irasci:cupiat nihil.Iusticiæ:ita
cum supera & diuina mente sociari ut seruet perpetuũ cum ea fœdus imitando. Quar
tæ sunt quæ i ipsa diuina mente consistunt:quam diximus νοῦν uocari: a quarum exẽ
plo omnes reliquæ per ordinem diffluũt. Nam si rerum aliarum multo magis uirtutũ

ideas esse in mente credēdū est: Illic prudentia est mens ipsa diuina: Tēperantia quod in se ppetua intētione cōuersa est. Fortitudo q̄ semp idē ē nec aliq̄do mutatur: Iusticia q̄ perēni lege a sempiterna operis sui cōtinuatiōe nō flectit̄: Hæc sunt quaternarū q̄tuor genera uirtutū: quæ præter cætera maximā in passionibus habēt differentiā sui. Passiones aūt (ut scimus) uocātur: q̄d homines metuūt cupiuntq̄: dolēt: gaudentq̄: Has primæ molliūt: secundæ auferūt: tertiæ obliuiscunt̄: in q̄rtis nefas est nominari. Si ergo hoc ē officiū & effectus uirtutū: beare: cōstat āt & politicas esse uirtutes: igit̄ & politicis efficiūt̄ beati. Iure ergo Tullius de rerūpu. rectoribus dixit: ubi beati æuo sempiterno fruāt̄. Qui ut ostēderet alios ociosis: alios negociosis uirtutibus fieri beatos: nō dixit absolute nihil esse illi principi deo acceptius q̄ ciuitates: sed adiecit quod quidē in terris fiat: ut eos qui ab ipsis cælestibus incipiunt: discerneret a rectoribus ciuitatum: quibus per terrenos actus iter paratur ad cælum. Illa autem diffinitione q̄d pressius potest esse? quid cautius: de nominæ ciuitatū: q̄ cōcilia inquit cœtusq̄ hominum iure sociati: quæ ciuitates appellātur? nā & seruilis quondā & gladiatoria manus concilia hominū & cœtus fuerunt: sed nō iure sociati. Illa autem sola iusta est multitudo: cuius uniuersitas in legum cōsentit obsequium. Q uod uero ait: Rectores harum & seruatores hic pfecti: huc reuertunt̄: hoc modo accipiendum est. Animaꝝ originē manare de cælo inter recte philosophantes indubitatæ constat esse sententiæ: & aiæ dum corpore utit̄ hæc est perfecta sapiētia: ut unde orta sit: de quo fonte uenerit: recognoscat. Hinc illud a quodā inter alia festiua seu mordacia: serio tamē usurpatū ē: de cælo descendit γνῶθι σεαυτόν: Nam & delphici uox hæc fertur oraculi consulenti ad beatitatē: quo itinere peruniret. Si te inq̄t cognoueris: sed & ipsius fronti templi hæc inscripta sentētia est. Homini aūt (ut diximus) una est agnitio sui: si originis natalisq̄ pricipia atq̄ exordia pria respexerit: nec se quæsiuerit extra. Sic eni aia uirtutes ipsas: cōscientia nobilitatis induit: q̄bus post corpus euecta eo unde descenderat: reportat̄: quia nec corporea sordescit: uel oneratur eluuie: quæ puro ac leui fomite uirtutū rigatur: nec deseruisse unq̄ cælū uidet̄: q̄d respectu & cogitatiōibus possidebat. Hinc aia q̄ i se pnā corpis usus efficit: atq̄ i pecudē quodāmodo reformauit ex hoīe: & absolutionē corporis perhorrescit: & cū necesse est: nō nisi cū gemitu fugit idignata sub umbras. Sed nec post mortē facile corpus relinq̄t: quia nō funditus corporeæ excedūt pestes: sed aut suum oberrat cadauer: aut noui corporis ambit habitaculū: nō humāi tātūmodo: sed ferini quoq̄ electo genere moribus cōgruo: quos in homine libēter exercuit: mauultq̄ omnia perpeti: ut cælū q̄d uel ignorādo uel dissimulādo: uel potius ꝑdendo deseruit: euadat. Ciuitatū uero rectores cæteriq̄ sapientes cælū respectu uel cū ad huc corpore tenent̄ habitātes: facile post corpus: celestē: quā pene non reliquerāt: sedē reposcūt. Nec enī de nihilo aut de uana adulatiōe ueniebat: q̄ quosdā urbiū cōditores: aut claros in repu. uiros in numeꝝ deoꝝ cōsecrauit antiquitas. Sed Hesiodus quoq̄ diuiæ sobolis assertor: priscos reges cū dīis aliis enūerat: hisq̄ exēplo ueteris potestatis ēt i cælo regēdi res hūanas assignat officiū: & ne cui fastidiosū sit: si uers⁹ ipsos ut poeta græc⁹ ptulit: inserēus: referem⁹ eos ut ex uerbis suis i latia uerba cōuersi sunt:

Indigetes diui fato summi iouis hi sunt.
Q uondam homines: modo cum superis humana tuentes:
Largi: ac munifici. ius regum nunc quoq̄ nacti.

Hoc & Virgilius non ignorat: qui licet argumento suo seruiēs heroas in inferos religauerit: non tamen eos abducit a cælo: sed æthera his deputat largiorem: & nosce eos solem suum ac sua sydera profitetur: ut geminæ doctrinæ obseruationes præstiterint

Animi passiones

Sapientia perfecta

Vrbiū cōditores relati inter deos

& poeticæ figmentum & phylosophiæ ueritatem. Et si secundum illum: res quoq; leuiores quas uiui exercuerāt etiam post corpus exercent: quæ gratia currum.
Armorumq; fuit uiuis: quæ cura nitentis.
Pascere equos: eadem sequitur tellure repostos.

Aplanes sphæra habitaculū animarū.

Multo magis rectores quondam urbium recepti in cælū curam regendorum hominū non relinquunt. Hæ aūt animæ in ultimam sphæram recipi creduntur: quæ aplanes uocatur. Nec frustra hoc usurpatum est: siquidē inde profectæ sunt. Animis enim necdum desiderio corporis iretitis syderea pars mūdi præstat habitaculum: & inde labuntur in corpora. Ideo his illo est reditio: qui merētur: Rectissime ergo dictum est cum in galaxian quē aplanes continet: sermo iste procedat: hinc profecti: huc reuertūtur: ad sequentia transeamus. Hic ergo & si etam perteritus non tam mortis metu: q̄ insidiarum a meis: quæsiui tamen uiueret ne ipse: & Paulus pater: & alii quos nos extinctos arbitraremur? uel fortuitis & inter fabulas elucent semina infixa uirtutum: quæ nunc uideas licet: ut e pectore. Scipiōis uel somniantis emineant. In re enī una politicaz uirtutū hominū pariter exercet officiū. Quod nō labitur animo ꝑdicta morte ꝑterritus: fortitudo ē. Q d suoꝝ terreł isidiis: magisq; alienū facinus: q̄ suū horrescit exitiū: de pietate & nimio in suos amore procedit. Hæc autē diximus ad iustitiā referri: q̄ seruat unicuiq; quod suū est: Quod ea q̄ arbitrabał nō pro cōpertis habet: sed spreta opinione quæ minus cautis animis ꝓ uero inolescit: quærit dicere certiora: indubitata prudētia est. Quod cū perfecta beatitas & cælestis habitatio humanæ naturæ: in q̄ se nouerat esse promittitur: audiendi tamen talia desideriū frænat temperat & sequestrat: ut de uita aui & patris interroget: quid nisi temperantia est? ut iam tū liqueret: Aphricanum per quietem ad ea loca quæ sibi deberentur: adductum? In hac autem interrogatione de animæ imortalitate tractatur. Ipsius enī cōsultationis hic sensus est.

Aiæ imortalitas

Nos inqt arbitrabamur animā cū fine morietis extingui: nec ulterius esse post hominē: ait enim quos exstinctos esse arbitraremur. Quod aūt extinguił: esse iam desinit. Ergo uelim dicas inqt. Si & pater paulus tecū & alii supsunt. Ad hanc iterrogationē quæ & de parentibus: ut a pio filio: & de cæteris ut a sapiente: ac naturā ipsam discutienter: ꝓtexit: qd ille respondit? Immo uero inquit: hi uiuūt qui corpoꝝ uinculis tanq̄ e carcere euolauerunt. Vestra uero quæ dicitur esse uita: mors est. Si ad inferos meare mors ē: & uita est esse cū superis: facile discernis: quæ mors animæ: quæ uita credenda sit. Si constiterit qui locus habendus sit inferorū: ut aia dum ad hunc truditur: moris cū ab hoc ꝓcul est: uita frui: & uere superesse credał. Et quia totū tractatum quē ueterum sapientia de inuestigatione huius q̄stionis agitauit: in hac latentem uerboꝝ paucitate reperies: ex oibus aliqua quibus nos de rei quā quærimus absolutione sufficiet admoneri: amore breuitatis excerpsimus: Anteq̄ studiū phylosophiæ circa naturæ inquisitionē ad tantū uigoris adolesceret: qui per diuersas gentes authores incōstituendis sacris cerimoniarum fuerunt aliud esse inferos negauerunt: q̄ ipsa corpora quibus inclusæ animæ carcerē fœdū tenebris horridū sordibus & cruore patiuntur. Hoc animæ sepulchrū: hoc ditis cōcaua: hoc inferos uocauerūt: Et oia quæ illic esse credidit fabulosa psuasio: i nobismetipsis & in ipsis humanis corporibus assignare cōati sunt: obliuionis fluuium? aliud nō esse asserentes: q̄ errorē animæ obliuiscentis maiestatē uitæ prioris: qua ante q̄ in corpus truderetur potita est: solamq; esse i corpore uitā putantis. Pari interpretatione phlegethontē, ardores irarū & cupiditatū putarūt. Acherontē, quicquid fecisse dixisseue usq; ad tristitiā humāæ uarietatis more nos pœnitet. Coccytum, quicquid homines in luctū lachrymasq; cōpellit. Stygem, quicquid inter

Inferi qui sunt
1 Lethæus amnis
2 Phlegethon
3 Acheron
4 Coccytus
5 Styx

se humāos aīos ingurgite mergit odiorū. Ipsam quoq; pœnaꝝ descriptionē de ipo usu cōuersationis humanæ sumptā crediderūt. Vulturē iecur imortale tondentē: nihil aliud intelligi uolētes q̃ tormenta cōsciētiæ obnoxia flagitio: uiscera interiora rimātis: & ipa uitalia indefessa admissi sceleris admonitiōe laniantis: semperq; curas: si requiescere forte tentauerint: excitātis: tanq̃ fibris renascentibus inhærendo: nec ulla sibi miseratione parcentis: lege hac qua se iudice nemo nocens absoluit: nec de se suā potest uitare sententiā. Illos āt epulis ante ora positis excruciari fame & inedia tabescere: quos magis magisq; acquirēdi desideriū cogit p̄sentē copiā nō uidere: & in affluentia iopes egestatis mala in ubertate patiunt: nesciētes parta respicere: dū egent habendis. Illos radiis rotarū pendere districtos: qui nihil cōsilio præuidētes: nihil ratione moderātes nihil uirtutib⁹ explicātes: seq; & actus suos oēs fortunæ p̄mittētes casibus & fortuitis semp rotantur. Saxū ingens uoluere inefficacibus laboriosisq; conatibus uitam terentes. Atram silicem lapsuram semp & cadenti similē illoꝝ capitibus iminere: qui arduas potestates & infaustā ambiunt tyrannidem: nunq̃ sine timore uicturi: & cogentes subiectū uulgus odisse: dum metuat: semp sibi uidentur exitium: quod merentur: excipere. Nec frustra hoc theologi suspicati sunt: Nā Dyonisius aulæ siculæ inclementissimus incubator: familiari quondā suo solam beatā existimāti uitam tyrāni: uolens q̃ perpetuo metu misera: q̃ impendentiū semper periculorū plena esset ostendere: gladium uagina raptum & a capulo de filo tenui pendentē mucrone demisso iussit familiaris illius capiti inter epulas iminere. Cunq; ille & siculas & tyrānicas copias præsentis mortis periculo aspernaretur: talis ē inquit Dyonisius uita: quā beatā putabas: sic nobis semper mortem imminentē uidemus. Existima ergo quādo fœlix esse poterit: qui timere non desinit. Secundū hæc igitur quæ a theologis afferuntur: si uere suos q̃sq; patimur manes: & inferos in his corporibus esse credimus: quid aliud intelligendum est: q̃ mori animam cum ad corporis iferna demergit: uiuere autem cū ad supera post corpus euadit: Dicendū est: quid his postea ueri solicitior iquisitor phylosophiæ cultus adiecerit. Nam & q primū Pythagoram: & qui postea platonem secuti sunt: duas esse mortes unā animæ: animalis alterā: prodiderunt. Mori animal: cum anima discedit e corpore: ipsam uero animā mori asserentes: cum a simplici & indiuiduo fonte naturæ in membra corporea dissipatur. Et quia una ex his manifesta omnibus nota est: altera nō nisi a sapiētibus deprachēsa: cæteris eam uitam esse credētibus: ideo hic ignoratur a plurimis: cur eūdē mortis deum: modo ditem: modo imitem uocemus: cum p alteram. i. animalis mortē absolui aiam: & ad ueras naturæ diuitias atq; ad p̄priam libertatē remitti faustum nomen indicio sit: per alteram uero quæ uulgo uita existimatur animā de imortalitatis suæ luce ad quādā tenebras mortis impelli nocabuli testemur horrore. Nam ut constet animal: necesse est in corpore aia uinciat. Ideo corpus Δέμας: hoc est uinculū nuncupatur. & σῶμα: quasi quoddam σῆμα: idest animæ sepulchrum. Vnde Cicero pariter utrunq; significās corpus esse uinculum corpus esse sepulchrū: quod carcer est sepultorū ait. Qui e corporū uinculis tanq̃ e carcere euolauerūt. Inferos aūt platonici nō in corporibus esse. i. nō a corporibus incipere dixerunt: sed certam mundi istius partē Ditis sedē. i. iferos uocauerūt. De loci uero ipsius finibus iter se dissona publicarūt: & in tres sectas diuisa sententia est. Alii. n. mundū in duo diuiserūt: quorū alterū facit: alterū patit. Et illud facere dixerūt: quod cū sit immutabile: alteri causam & necessitatē permutatiōis iponit. Hoc pati qd p mutatiōes uariat. Et imutabilē quidē mundi partē a sphæra quæ aplanes dicit usq; ad globi lunaris exordiū. Mutabilē uero a luna ad terras usq; dixerūt. Et uiuere aīas dū imutabi

Vultur tōdēs iecur. tityi.

Dionysius siculus

Mortes duæ

Corpus

Inferorū opinio platonica

Mundus diuisus in duo

Aīæ uita & mors

li parte cõsistunt: mori autẽ cũ ad partẽ ceciderint permutationis capacẽ. Atq; ideo in ter lunã terrasq; locũ mortis & iferorum uocari: ipsamq; lunã uitæ esse mortisq; cõfiniũ: & aias inde in terrã fluẽtes mori: inde ad supera meãtes i uitã reuerti. Nec imerito existimatũ ẽ. A lũa. n. deorsũ natura icipit caducorum: ab hac aiæ sub numerum dierum cadere & sub ipsis icipiũt. Deniq; illã æthereã terrã physici uocauerũt: & habitatores eius lunares populos nũcupauerũt. qđ ita eẽ plurimi argumẽtis: q̃ nũc longũ ẽ enumerare: docuerũt. Nec dubiũ est: quin ipsa sit mortaliũ corporum & author & cõditrix: adeo ut nõnulla corpora sub luminis eius accessu patiant̃ augmẽta: & hac decrescente minuãtur: Sed ne de re mãifesta fastidiũ prolixa assertiõe generet̃: ad ea q̃ de iferorum loco alii diffiniũt: trãseamus. Maluerũt eni mundũ alii in elemẽta ter quaterna diuidere: ut in prio numerent̃ ordine: terra: aqua: aer: igis: q̃ est pars liquidior aeris uicina lunæ: Supra hæc rursum totidẽ numero: sed naturæ purioris elemẽta: ut sit luna pro terra: q̃ æthereã terrã a physicis diximus nominatã: aqua sit sphæra mercurii: aer ueneris: ignis in sole. Tertius uero elemẽtorum ordo ita ad nos cõuersus habeat̃: ut terrã ultimã faciat: & cæteris i mediũ redactis i terrã desinat tã ima q̃ sũma postremitas. Igit̃ sphæra martia ignis habeat̃: aer Iouis: Saturnii aqua: terra uero aplanes: in qua elysios cãpos esse puris ais deputatos: antiqtas nobis intelligendũ reliqt. De his cãpis aia cũ in corpus emittit̃: p tres elemẽtorũ ordines trina morte ad corpus usq; descẽdit. Hæc est inter platonicos de morte aie cũ in corpus trudit̃ secũda sententia: alii uero (nã tres inter eos esse sentẽtiarum diuersitates ante signauimus) in duas qdẽ & ipsi ptes sicut primi faciũt: sed nõ hisdẽ terminis diuidũt mũdũ: Hic enim cælũ quod aplanes sphæra uocitet̃ partẽ unã: septẽ uero sphæras quæ uagæ uocant̃: & quod Iter illas ac terrã est terrãq; ipsam alterã partẽ esse uoluerũt. Secũdũ hos ergo: quorũ sectæ amicior est ratio: aiæ beatæ ab oi cuiuscũq; cõtagiõe corporis liberæ cælũ possidẽt. Quæ uero appetẽtiã corpis: & huius quã i terris uitã uocamus: ab illa specula altissima & ppetua luce despiciẽs: desiderio latẽti cogitauerit: põdere ipso terrenæ cogitatiõis paulatĩ i iferiora delabit̃. Nec subito a psecta icorporalitate luteũ corpus iduit̃: sed sensim p tacita detrimẽta & lõgiorẽ simplicis & absolutissimæ puritatis recessum: i qdã syderei corpis icremẽta turgescit. In singulis. n. sphæris q̃ cælo subiectæ sunt: æthereã subuolutione uestit̃: ut p eas gradatĩ sociati huius idumẽti testei cõciliet̃. Et iõ totidẽ motibus: quot sphæras trãsit: ad hãc puenit: q̃ i terris uita uocitat̃. Descẽsus uero ipsius: quo aia de cælo i huius uitæ iferna delabit̃: sic ordo digerit̃: zodiacũ ita lacteis circulis obliq̃ circũflexiõis occursu ambiẽdo amplectit̃: ut eũ q̃ duo tropica signa capricornus & cãcer ferũtur: iterseccet. Has solis portas physici uocauerũt: qa i utraq; obuiãte solstitio ulterius solis ihibet̃ accessio: & fit ei regressus ad zonæ uiã: cui' terminos nũq̃ reliqt. Post has portas aiæ de cælo i terras meare: & de terris i cælũ remeare credũt̃. Ideo hoium: una altera deorum uocat̃. Hoium cãcer: qa p huc i iferiora descẽsus ẽ. Capricornus deorum: qa p illum: animæ in proprie immortalitatis sedem: & in deorum numerũ reuertuntur: Et hoc est quod Homeri diuina prudẽtia in antri ithacẽsis descriptiõe significat. Hic & Pythagoras putat a lacteo circulo deorsum incipere Ditis imperium: quia animæ inde lapsæ uident̃ iam a superis recessisse: Ideo primam nascentibus ait lactis alimoniam offerri: quia primus eis motus a lacteo incipit in corpora terrena labentibus. Vnde & Scipioni de animis beatorum ostenso lacteo dictum est: Hinc profecti huc reuertuntur. Ergo descensuræ cum adhuc in cancro sunt: quoniam illic positæ: necdũ lacteum reliquerunt: adhuc in numero sunt deorum. Cum uero ad leonẽ labendo peruenerint, illic cõditionis futuræ auspicantur exordium. Et quia in leone sunt rudimẽ-

Lunares populi

Mũdialia diuisio

Elysii cãpi

Mũdi tertia diuisio

Ordo descẽdentis aiæ in corpus.

Solis portæ.

Porta cãcri hoīs ẽ

Porta capricorni deorum.

Ditis imperium.

Lac pria alimonia.

ta nascẽdi: & quædam humanæ naturæ tirocinia: aquarius autem aduersus leoni est: & illo oriente mox occidit: ideo cũ sol aquariũ tenet: mãibus parẽtatur: utpote insigno: quod humanæ uitæ contrariũ uel aduersum feratur. Illinc ergo .i. a cõfinio quo se zodiacus lacteusq; contingunt: aĩa descendẽs: a tereti quæ sola forma diuina est: in conũ defluendo producit: sicut a puncto nascit linea: & in longũ ex in diuiduo ꝓcedit: ibiq; a puncto: suo quod est monas: uenit in diadẽ: quæ ẽ prima detractio. Et hæc est essentia quã indiuiduã eãdẽq; diuiduã Plato in Thimæo cũ de mũdane aĩæ fabrica loqueret: expressit: Aĩæ.n. sicut mundi: ita & hominis unius modo diuisionis repeꝛient ignaræ: si diuinæ naturæ simplicitas cogitet: modo capaces: cũ illa p mũdi: hæc p hoĩs mẽbra diffundit. Aĩa ergo cũ trahit ad corpus: ĩ hac pria sui pductiõe siluestrẽ tumultũ: i. hylen influentẽ sibi incipit experiri. Et hoc est quod Plato notauit in Phedone: animam in corpus trahi noua ebrietate trepidãtem: uolens nouum potum materialis alluuiõis ĩtelligi: quo delibuta & grauata deducit. Arcani huius ĩdiciũ ẽ & crater Liberi patris ille sydereus: in regiõe q̃ ĩter cãcrũ est & leonẽ: locatus: ebrietatẽ illic primũ descensuris aĩs euenire silua influente significãs: Vnde & comes ebrietatis obliuio illic incipit animis latenter obrepere. Nam si animæ memoriam rerũ diuinarũ: quarũ in cælo erant cõsciæ: ad corpora usq; deferrẽt: nulla inter homines foret de diuinitate dissensio. Sed obliuionẽ quidem omnes descendẽdo hauriũt: aliæ uero magis: minus aliæ. Et ideo in terris. uerum quum nõ omnibus liqueat: tamen opinãtur omnes: quia opinionis ortus est memoriæ defectus. Hi tamen hoc magis inueniunt qui minus obliuiõis hauserũt: quia facile reminiscũtur: quid illic ante cognouerint. Hinc est quod quæ apud latinos lectio: apud græcos uocatur repetita cognitio: quia cũ uera discimus: ea recognoscimus: quæ naturaliter noueramus anteq̃ materialis influxio in corpus uenientes animas ebriaret. Hæc est autẽ hyle: quæ omne corpus mũdi quod ubicunq; cernimus ideis impssa formauit. Sed altissima & purissima pars eius: qua uel substentãtur diuina uel constãt: nectar uocatur: & creditur esse potus deorũ: Inferior uero & turbidior: potus aĩarum. Et hoc est quod ueteres letheũ fluuiũ uocauerũt: ipsum autem Liberum patrẽ orphaici νοῦν ὑλικόν suspicantur intelligi: q ab illo indiuiduo natus in singulos ipse diuiditur: Ideo in illoꝝ sacris tradit titanio furore ĩ mẽbra discerpt⁹ & frustis sepultis rursus unus & ĩteger emersisse qa νοῦς: quẽ diximus mẽtem uocari: ex indiuiduo præbendo se diuidendum: & rursus ex diuiso ad ĩdiuiduum reuertendo: & mundi implet officia: & naturæ suæ arcana non deserit. Hoc ergo primo põdere de zodiaco & lacteo ad subiectas usq; sphæras aĩa delapsa dũ & p illas labitur in singulis nõ solũ (ut iam diximus) luminosi corporis amicit accessu: sed & singulos motus: quos ĩ exercitio ẽ habitura: pducit: in saturni rõcinationẽ & ĩtelligẽtiã: qđ λογιστικόν θεωρητικόν uocãt: In iouis uim agẽdi quod πρακτικόν dicit. In martis aĩositatis ardorẽ: quod θυμικόν nuncupat. In solis senciendi opinandiq; naturã: quod αἰσθητικόν & φανταστικόν appellãt. Desiderii uero motũ: quod ἐπιθυμητικόν uocatur in ueneris: pronũciãdi & interp̃tandi q̃ sentiat: quod ἑρμηνευτικόν dicit in orbe mercurii. φυτικόν uero .i. naturã plantãdi & augendi corpora ingressu globi lunaris exercet: & est sicut a diuinis ultima: ita in nostris terrenisq; orbibus prima. Corpus.n. hoc sicut fex reꝝ diuinaꝝ: ẽ ita aĩalis est prima substãtia. Et hæc est differentia inter terrena corpora & supera: cæli dico: & syderũ aliorumq; elementorum: ꝙ illa quidem sursum accersita sunt ad animæ sedem: & immortalitatem ex ipsa natura regionis & sublimitatis imitatione emeruerunt. Ad hæc uero terrenam corpora anima ipsa deducit: & ideo mori credit: quũ in caducã regionẽ & in sedẽ mortalitatis includitur.

Aquarius humanæ uitæ contrarius

Parẽtatio nis tẽpus

Animæ descensio

Crater liberi patris

Obliuio animarũ

Hyle

Nectar

Lethæus fluuius

Liber pr̃

Anima recipit

A Saturno

A Ioue

A Marte

A Sole

A Venere

A Mercurio

A Luna

Mors aiæ quæ sit

Nec te moueat:q̄ de anima:quā eſſe immortalem dicimus:mortem totiens nomina-
mus:Etenim ſua morte anima non extinguitur:ſed ad tempus obruitur. Nec tēporali
dimerſione beneficiū perpetuitatis eximit̄. Cum rurſus e corpore ubi meruerit conta-
gione uitioꝝ penitus elimata purgari ad parentis uitæ lucem reſtituta:in integrum re
uertat̄. Plene ut arbitror de uita & de morte animæ diffinitio liquet: q̄ de adytis phi-
loſophiæ:doctrina Ciceronis elicuit:ſed ſcipio per quietē & in cælo: quod in præmiū
cedit beatis:& promiſſione imortalitatis animatus tā glorioſam ſpem tāq; inclytā ma
gis magiſq; firmauit uiſo patre. de quo utrū uiueret:cū adhuc uideret̄ dubitare:quæ-
ſierat:Mortē igit̄ malle cœpit:ut uiueret. Nec fleſſe cōtentus uiſo parente:quē credi-
derat extinctū: ubi loq poſſe cœpit:hoc primū ꝓbare uoluit: nihil ſe magis deſidera-
re q̄ ut cū eo iam moraret̄. Nec tamē apud ſe quæ deſiderabat faciēda cōſtituit:q̄ ante
cōſuleret:quorū unū prudētiæ:alterū pietatis aſſertio eſt. Nunc ipſa uel cōſulētis uel
ꝑcipiētis uerba tractemus. Quæſo inq̄ pater ſanctiſſime atq; optime:quoniā hæc eſt
uita (ut audio Aphricanū dicere) quid moror ī terris? qn huc ad uos uenire ꝓpero?
Non eſt ita inquit ille. Niſi enim cum deus hic cuius hoc templum eſt:omneq; quod
cōſpicis:iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit:huc tibi aditus patere non poteſt. Ho-
mines enī ſunt hac lege generati:qui tuerent̄ illū globū:quē ī tēplo hoc mediū uides:
quæ terra dicit̄. Hiſq; aīus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus: quæ ſydera & ſtellas

Mors ē appetēda nō ſibi ipſi inferenda

uocatis:q̄ globoſæ & rotundæ diuinis alatæ mētibus:circulos ſuos orbeſq; cōficiunt
celeritate mirabili. Quare & tibi publi & piis oībus retinēdus aīus eſt in cuſtodia cor
poris. Nec in iuſſu eius:a quo ille eſt uobis datus:ex hoīum uitā migrandū eſt:ne mu
nus aſſignatū adeo diffugiſſe uideamini. Hæc ſecta & ꝓceptio Platonis eſt:q̄ in Phe-
done diffinit hoī non eſſe ſua ſponte moriendum. Sed in eodē tamen dialogo idē di-
cit mortem philoſophantibus appetēdā: & ipſam philoſophiā meditationem eſſe mo-

Mortes duæ hoīs

riendi. Hæc ſibi ergo cōtraria uident̄:ſed nō ita eſt. Nam plato duas mortes hominis
nouit. Nec hoc nūc repeto:qd̄ ſuperius dictū eſt. duas eſſe mortes:unā animæ: aīalis
alterā:ſed ipſius quoq; aīalis hoc eſt hoīs:duas aſſerit mortes:quaꝝ unā natura: uir-

Mors ſapientis

tutes alterā ꝑſtant. Homo.n.morit̄ cum aīa corpus relinquit ſolutū lege naturæ. Mo
ri etiā dicit̄: cū aīa adhuc ī corpore cōſtituta corporeas illecebras philoſophia docēte
contēnit:& cupiditatū dulces inſidias reliquaſq; oēs exuit̄ paſſiones. Et hoc eſt quod
ſuperius ex ſecūdo uirtutū ordine:quæ ſolis philoſophātibus aptæ ſunt euenire ſigna
uimus. Hāc ergo mortē dicit Plato ſapiētibus appetendā. Illā uero quā oībus natura
cōſtituit cogi:uel inferri: uel accerſiri uetat:docens expectandam eſſe naturā. Et has
cauſas huius aperiēs ſanctionis:quas ex uſu reꝝ:quæ ī quotidiana cōuerſatione ſunt:
mutuantur. Ait.n.eos q̄ poteſtatis imperio trudūtur in carcerē:nō oportere inde diſ-
fugere priuſquā poteſtas ipſa quæ clauſit:abire permiſerit. Nō enim uitari pœnā furti
ua diſceſſione:ſed creſcere. Hoc quoq; addit nos eē in dominio deoꝝ: quoꝝ tutela &
ꝓuidētia gubernamur. Nihil aūt eē īuito domino de his:q̄ poſſidet:ex eo loco:ī quo

Mortē q̄ ſponte ſibi comparāt

ſuū cōſtituerat:auferēdū. Et ſicut q̄ uita mācipio extorquet aliē°: crimine nō carebit:
ita eū q̄ finē ſibi:domino necdū iubēte:queſiuerit:nō abſolutionē cōſequi:ſed reatū.
Hæc platōicæ ſectæ ſemina altius. Plotinus exequitur. Oportet inq̄t aīam poſt homi
nē liberā corporeis paſſiōibus inueniri:quā q̄ de corpore uiolēter extrudit:liberā eſſe
nō patit̄. Qui enī ſibi ſua ſpōte necē cōparat: aut pteſus neceſſitatis:aut metu cuiuſ-
q̄ ad hoc deſcēdit:aut odio:q̄ oīa īter paſſiōes habent̄. Ergo & ſi ante fuit his ſordib°
pura:hoc ipō tamē quo exit extorta:ſordeſcit. Deīde mortē debere aīæ a corpore ſolu-
tionem eſſe:non uinculū. Exitu autē coacto aīam circa corpus magis magiſq; uinciri:

Et reuera ideo sic extortæ animæ diu circa corpus eiusue sepulturam uel locum :i quo
iniecta manus est peruagantur. Cū contra ille animæ quæ se in hac uita a uinculis cor
poreis philosophiæ morte dissoluunť : adhuc extante corpore cælo & syderibus inse
ranť. Et ideo illam solā de uoluntariis mortibus significat esse laudabilē:q̄ compara
tur philosophiæ ratiōe (ut diximus) nō ferro: prudētia nō ueneno. Addit etiā solā esse
naturalē mortē: ubi corpus aīam: non aīa corpus relinquit. Cōstat enī numeroꝝ certā Mors
cōstitutāq; rōnem aīas sociare corporibus: Hi numeri dū supsunt : perseuerat corpus naturalis.
animari: Cū uero deficiūt: mox arcana illa uis soluiť : qua societas ipsa constabat. Et
hoc est quod fatū & fatalia uitæ tēpora uocamus. Aīa ergo ipsa nō deficit: quippe q̄ i Fatū & fatalia uitæ.
mortalis atq; ꝑpetua est: sed ipletis numeris corpus fatiscit. Nec aīa lassať animando:
sed officiū suū deserit corpus: cū iā nō possit animari: Hinc illud ē doctissimi uatis. Ex Explebo
plebo numerum: reddarq; tenebris. Hæc est igiť naturalis uere mors: cū finē corporis numerū i
solus numeroꝝ suoꝝ defectus apportat: nō cū ex torqueť uita corpori adhuc idoneo .yi. Aenei.
ad continuationē ferendi. Nec leuis est differentia uitā uel natura uel sponte soluēdi.
Aīa.n. cū corpore deseritur pōt in se nihil retinere corporeū: si se pure : cū in hac uita
eēt istituit. Cū uero ipsa uiolēter de corpore extrudiť : qa exit rupto uīculo nō soluto:
fit ei necessitas occasio passionis: & malis uinculis: dū rūpiť : inficiť. Hāc quoq; supio
ribus adiicit rationē nō spōte pereūdi. Cū cōstet inquit remunerationē aīs illic esse tri
buēdā: ꝓ mō ꝑfectionis: ad quā in hac uita unaquæq; ꝑuenit : nō est præcipitādus ui
tæ finis: cū adhuc ꝓficiēdi eē possit accessio. nec frustra hoc dictū est: nā in arcanis de
aīæ redditu disputatiōibus ferť : in hac uita delinquētes: similes eē sup æquale solū ca
dētibus: q̄bus denuo sine difficultate p̄sto sit surgere. Aīas uero ex hac uita cū delicto
rū sordibus recedētes æquādas his: qui in abruptū ex alto præcipitiq; delapsi sunt: un
de facultas nūq̄ sit resurgēdi. Ideo ergo cōcessis utēdū uitæ spatiis: ut sit ꝑfectæ purga
tiōis maior facultas. Ergo inq̄es q iā ꝑfectæ purgatus est: manū sibi debet iferre: cū nō
sit ei cā remanēdi: qa ꝑfectū ulterius nō reqrit: qui ad supna ꝑuenit: Sed hoc ipso quo
sibi celerē finē spe fruēdæ beatitatis arcessit: irretiť laqueo passiōis: qa spes sicut timor:
passio ē. Sed & cætera: q̄ supior rō inseruit: incurrit. Et hoc est: q̄ Paulus filiū spe uitæ
uerioris ad se uēire ꝓꝑerantē: ꝓhibet: ac reppellit: ne festinatū absolutiōis ascēsiōisq;
desideriū magis eū hac ipa passiōe uinciat ac retardet. Nec dicit: q̄ nisi mors naturalis
aduenerit: emori nō poteris: sed huc uenire nō poteris. Nisi.n. inq̄t cū deus istis te cor
poris custodiis liberauerit: huc tibi aditus patere nō pōt: qa scit iā receptus i cælū: nisi
ꝑfectæ puritati cælestis hitaculi aditū nō patere. Pari aūt cōstātia mors nec uēiēs ꝑ na
turā timēda ē: nec cōtra ordinē cogēda naturæ. Ex his quæ Platonem: q̄q; Plotinū de
uolūtaria morte ꝓnūciasse retulimus: nihil i uerbis Cicerōis q̄bus hāc ꝓhibet: remāe
bit obscurū. Sed illa uerba q̄ p̄ter hoc sunt iserta: repetamus. Hoīes.n. sunt hac lege
generati: q tuerenť illū globū: quē in tēplo hoc mediū uides: q̄ terra diciť. Hisq; aīus
datus est ex illis sempiternis ignibus: q̄ sydera & stellas uocatis: q̄ globosæ & rotūdæ
diuinis aīatæ mētibus circulos suos orbesq; cōficiunt celeritate mirabili. De terra cur
globus dicať in medio mūdo positus: plenius differemus: cū de nouē sphæris loque
mur. Bene āt uniuersus mundus dei tēplū uocať: ꝓꝑ illos qui existimāt nihil esse aliud
deū: nisi cælū ipsum: & cælestia ista quæ cernimus. Ideo ut summi oīpotentiā dei ostē Mundus
deret posse uix intelligi: nunq̄ uideri: quicq̄d humano subiiciť aspectui: tēplū eius uo diciť Dei templum
cauit: qui sola mēte cōcipiť : ut q hæc ueneratur ut tēpla : cultū tā mē maximū debeat
cōditori: sciatq; quisquis in usum tēpli huius induciť : ritu sibi uiuendum sacerdotis.
Vnde & quasi quodā publico præconio tātā humāo generi diuinitatē iesse testať : ut

uniuersos syderei animi cognatione nobiliter. Notandum est: q hoc loco animum & ut proprie: & ut abusiue dicitur: posuit: Animus. n. proprie mēs est: quā diuiniorē aīa nemo dubitauit. Sed nonnunq̄ sic & animam usurpantes uocamus. Cum ergo dicit: Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus: mentem præstat intelligi: quæ nobis proprie cum cælo syderibusq; cōmunis est. Cum uero ait: Retinendus animus est in custodia corporis: ipsam tunc animam nominat: quæ uincitur custodia corporali: cui mēs diuina nō subdit. Nūc qualiter nobis aīus idest mēs cū syderibus cōis sit: secūdū theologos disseramus.

Animus

Deus prima causa. Mens. Aiæ origo & eius partes.

Deus q pria cā & est: & uocat: unus oīum quæq; sūt: q̄q uident esse priceps & origo ē. Hic supabūdāti maiestatis fœcūditate de se mentē creauit. Hæc mens q̄ νοῦσ uocat: qua patrē inspicit: plenā similitudinē seruat authoris: Animā uero de se creat posteriora respiciens. Rursus anima partē quā intuetur induitur: ac paulatim regrediente respectu in fabricam corporū incorporea ipsa degenerat. Habet ergo & purissimā ex mente: de qua est nata: rationem: quod λογικὸν uocat. ex sua natura accipit præbēdi sensus præbendiq; incremēti seminariū: quorū unū αἰσθητικόν: alterū φυτικόν nūcupatur. Sed ex his primū id est logicon: quod īnatū sibi ex mēte sumpsit: sicut uere diuinū est: ita solis diuinis aptum. Reliqua duo æsteticon & phyticon: ut a diuinis recedunt: ita cōuenientia sunt caducis.

Ratio. αἰσθητικόν Idest sensitiuum. φυτικόν Idest generatiuum.

Aīa ergo creans sibi cōdensq; corpora: Nā ideo ab aīa natura incipit: quā sapientes de deo & mente νοῦν nomināt: ex illo mero ac purissimo fonte mentis: quē nascendo de originis suæ hauserat copia: corpa illa diuina uel supra: cæli dico & sydeꝝ: quæ pria cōdebat: animauit. diuineq; mētes oībus corporibus: quæ ī formā teretē. i. ī sphæræ modū formātur: ifusæ sunt. Et hoc est quod cū de stellis loqueret ait: quæ diuinis aīaræ mentibus. In inferiora uero ac terrena degenerās fragilitatē corpoꝝ caducoꝝ deprehendit merā diuinitatē mētis sustinere non posse: imo ptem eius uix solis humāis corpibus cōuenire: quia & sola uident erecta tanq̄ ad supera ab imis recedāt: & sola cælū facile tanq̄ semp erecta suspiciūt: solisq; inest uel ī capite sphæræ similitudo: q̄ formā diximus solā mētis capacē. Soli ergo homini rōnem. i. uim mētis infudit: cui sedes in capite est. Sed & geminā illā crescendi sentiendiq; naturā: quia caducum est corpus: īseruit. Et hinc est: q hō & rōnis cōpos ē: & sentit & crescit: solaq; rōne meruit pstare cæteris aīalibus: q̄ quia semper pna sūt: & ex ipsa quæq; suspiciendi difficultate a supis recesserunt: nec ullā diuinoꝝ corporū similitudinē aliq̄ sui pte meruerūt: nihil ex mente sortita sunt: & iō rōne caruerunt. Duo quoq; tātū adepta sunt: sentire uel crescere. Nā siquid in illis similitudinē rōnis imitat: nō rō: sed memoria ē: & mēoria nō illa rōne mixta: sed q̄ hebetudinē sensuū quinq; comitat. De q̄ plura nunc dicere (quoniā ad præsens opus nō attinet) omittemus. Terrenorum corpoꝝ tertius ordo in arboribus & herbis est, q̄ carent tā rōne: q̄ sensu. Et qa crescēdi tātūmodo usus in his uiget: hac sola pte uiuere dicunt: Hūc reꝝ ordinē & Virgilius expssit. Nā & mūdo aīam dedit: & ut puritati eius attestaret: mētē uocauit. Cælū. n. ait & terras & maria & sydera spiritus itus alit. i. aīa. Sicut alibi p spiramēto aīam dicit. Quātū ignes aīæq; ualēt: Et ut illius mūdanæ aīæ assereret dignitatē: mētē esse testatus est: Mens agitat molē. Nec non ut ostenderet ex ipsa anima cōstare & animari uniuersa quæ uiuūt: addidit. Inde hoīum pecudūq; genus. & cætera. Vtq; assereret eūdē sp in aīa esse uigorē: sed usum eius hebescere in aīalibus corpis densitate: adiecit. Quantum nō noxia corpa tardant, & reliqua. Secūdū hæc ergo cū ex sūmo deo mens ex mēte aīa sit: Aīa uero & cōdat & uita cōpleat oīa q̄ sequunt: cūctaq; hic unus fulgor illuminet: & uniuersis appareat: ut in multis speculis p ordinē positis uultus unus, Cūq; oīa cōtinuis successionibus se sequant

Mētis sedes

Principio cælum in. Vi. æri.

degenerantia per ordinē ad imū meandi inuenief ꝑſpicius intuēti a ſummo deo uſq; ad ultimā rex̄ fecē una ſe mutuis uinculis religās: & nuſq̄ interrupta cōnexio. Et hæc ē Homeri cathena aurea: quā pēdere de cælo in terras deū iuſſiſſe cōmemorat. His ergo dictis ſolum hoiem cōſtat ex terrenis omnibus: mentis ideſt animi ſocietatē cū cælo & ſyderibus habere cōem. Et hoc eſt quod ait: Hiſq; animus datus ē ex illis ſempiternis ignibus: quæ ſydera & ſtellas uocatis. Nec tamē ex ipſis celeſtibus & ſempiternis ignibus nos dicit animatos. Ignis. n. ille licet diuinum tamen corpus eſt. Nec ex corpore quāuis diuino poſſemus animari: ſed unde ipſa illa corpora quæ diuina & ſunt & uidenē animata ſunt: ideſt ex ea mundanæ aīæ parte quā diximus de pura mente cōſtare. Et ideo poſtq̄ dixit. Hiſq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus quæ ſydera & ſtellas uocatis: mox adiecit: quæ diuinis animatæ mētibus: Vt p ſempiternos ignes corpus ſtellarum: per diuinas uero mentes earum animas manifeſta deſcriptiōe ſignificet: & ex illis in noſtras uenire animas uim mentis oſtendat. Non ab re eſt ut hæc de anima diſputatio in fine ſententias omniū: qui de anima uidenē pronunciaſſe: cōtineat. Plato dixit animā eſſentiam ſe mouētem. Xenocrates numerū ſe mouentē. Ariſtoteles ἐντελέχειαν: Pythagoras & Philolaus harmoniam: Poſſidonius ideam: Aſclepiades quinq; ſenſuū exercitiū ſibi cōſonū: Hippocrates ſpiritū tenuē per corpus omne diſpſum: Heraclitus pōticus lucem: Heraclitus phyſicus ſcintillā ſtellaris eēntiæ: Zenon concretū corpori ſpiritum: Democritus ſpiritū inſertū atomis hac facilitate motū: ut corpus illi omne ſit puium. Critolaus peripateticus cōſtare eā de quinta eſſentia. Hipparcus ignē: Anaximenes aera: Empedocles & Critias ſanguinē: Parmēides ex terra & igne: Xenophātes ex terra & aqua: Boetos ex aere & igne: Epicurus ſpēm ex igne & aere & ſpiritu mixtā. Optinuit tamē nō minus de īcorporalitate eius q̄ de īmortalitate ſentētia. Nūc uideamus quæ ſint hæc duo noīa: quox̄ pariter meminit cū dicit: quæ ſydera & ſtellas uocatis. Neq;. n. hic res una gemina appellatiōe mōſtraē: ut enſis & gladius. Sed ſunt ſtellæ qdē ſingulares: ut erraticæ qnq;: & cæteræ q̄ nō admixtæ aliis ſolæ ferunē: ſydera uero quæ in aliquod ſignū ſtellarū plurīū cōpoſitiōe formanē: ut aries: taurus: ut andromeda: pſeus: uel corona: & quæcūq; uariarū genera formarū in cælū recepta credunē. Sic & apud græcos ἀστὴρ & ἄστρον diuerſa ſignificāt. Et enī aſter ſtella una ē: & aſtron ſignū ſtellis coactū: quod nos ſydus uocamus: cū uero ſtellas globoſas & rotūdas dicat nō ſingulariū tātū exprimit ſpēm: ſed & eax̄ q̄ in ſigna formāda cōueniūt. Oēs. n. ſtellæ īter ſe & ſi ī magnitudine aliquā: nullā tamē habēt in ſpecie differētiā. Per hæc aūt duo noīa ſolide ſphæra deſcribiē: q̄ nec ex globo ſi rotūditas deſidereē: nec ex rotūditate ſi globus deſit efficiē: cū alterū formā: alter ſoliditate corporis deſeraē. Sphæras āt hic dicimus ipſax̄ ſtellax̄ corpora: q̄ oīa hac ſpecie formata ſunt. Dicūē ꝑterea ſphæræ & aplanes illa q̄ maxima ē: & ſubiectæ ſeptē: p quas duo lumina & quinq; uagæ diſcurrūt. Circi uero & orbes duax̄ ſunt rex̄ duo noīa. Et his nominibus qdē alibi aliter eſt uſus. Nā & orbē p circulo poſuit: ut orbē lacteū: & orbē pro ſphæra: ut nouē tibi orbibus uel potius globis. Sed & circi uocanē: q ſphærā maximā cīgūt: ut eos ſequēs tractatus oſtēdet: quorū unus eſt lacteus de quo ait īter flāmas circus elucēs. Sed hic horū nihil neq; circi: neq; orbis nomine uoluit itelligi. Sed ē orbis in hoc loco ſtellæ una ītegra & peracta cōuerſio. i. ab eodē loco poſt emēſum ſphæræ: per quā moueē: ambitū ī eūdē locū regreſſus. Circus autē eſt hic linea ambiēs ſphærā: ac ueluti ſemitā faciēs: p q̄ lumē utrūq; diſcurrit: & īter quā uagātiū ſtellarū error legitimus coerceē: q̄s ideo ueteres errare dixerūt: q a & curſu ſuo ferunē: & cōtra ſphæræ maximæ. i. ipſius cæli īpetū cōtrario motu ad oriētē

Cathena aurea Homeri

Aīa qd ſit ſecūdū uarias philoſophorū opiniones

Sydera q̄. Stellæ quæ.

ἀστὴρ ἄστρον

Sphæra

Orbis

Circus

Stellæ errantes

ab occidēte uoluunť:& omniū qdē par celeritas:motus similis:& idē est modus meā di:sed nō oēs eodē tpe circos suos orbesq; cōficiūt. Et iō est celeritas ipsa mirabilis:qa cū sit eadē oīum:nec ulla ex illis:aut concitatior esse possit aut segnior: nō eodē tamē tpis spatio oēs ambitū suum peragunt. Cām uero sub eadem celeritate dispari spatii aptius nos sequentia docebūt. His de sideꝶ natura & syderea hoīum mente narratis: rursus filiū pater ut in deos pius:ut ī hoīes iustus esset:hortatus:pmiū rursus adiecit: ostendēs lacteū circulū uirtutibus debitū:& beatoꝶ cœtu refertū. Cuius meminit his uerbis. Erat āt is splendissimo candore inter flāmas circus elucens: quē uos(ut a gratis accepistis)orbem lacteū nuncupatis. Orbis hic idem quod circus in lactei appellatione significat. Est aūt lacteus unus e circulis:qui ambiūt cœlū:& sunt pter eū numero decem:de qbus q̄ dicenda sunt pferemus:cum de hoc cōpetens sermo processerit.

Lacteus circulus

Solus ex oībus hic subiectus ē oculis: cæteris circūcisis magis cogitatiōe q̄ uisu cōprahendendis. De hoc lacteo multi inter se diuersa senserunt:cāsq; eius alii fabulosas:naturales alii protulerūt. Sed nobis fabulosa reticentes ea tātūmō: q̄ ad naturā eius uisa sunt ptinere:dicemus. Theophrastus lacteum dixit esse cōpagē: qa de duobus hemispæriis cœli sphæra solidata ē. Et iō ubi horæ utriq; cōueniāt:notabilem claritatem uiuideri. Diodorus ignem esse densæ cōcretæq; naturæ ī unā curui limitis semitā discretiōe mundanæ fabricæ coaceruāte concretum. Et iō uisum ītuentis admittere reliquo igne cœlesti lucē suā nimia subtilitate diffusam nō subiiciēte cōspectui. Democritus ī numeras stellas breuesq; oēs q̄ spisso tractu ī unū coactæ spatiis q̄ angustissima iteriacent optis uicinæ sibi undiq;:& ideo passim diffusæ lucis aspergine cōtinuū iūcti luminis corpus ostendūt. Sed possidonius cuius diffinitioni pluriū cōsensus accessit:ait lacteū caloris eē syderei īfusionē: quā ideo aduersa zodiaco curuitas obliquit: ut quoniā sol nunq̄ zodiaci excedendo terminos expte feruoris sui partē cœli reliq̄ deserebat: hic circus a uia solis in obliquū recedens uniuersitatē flexu calido tēperaret. Quibus āt partibus zodiacū intersecet:superius relatū est. Hæc de lacteo. Decem autē alii(ut diximus)circi sunt:quorum unus est ipse zodiacus:qui ex his decē solus potuit latitudinē hoc modo quē referemus adipisci. Natura cœlestiū circulorū incorporalis est linea:quæ ita mente cōcipitur:ut sola longitudine censeať: latū habere nō possit. Sed in zodiaco latitudinē signorū capacitas exigebat. Quātū igitur spatii lati dimēsio porrectis syderibus occupabat:duabus lineis limitatū est. Et terna ducta per mediū ecliptica uocatur:qa cum cursum suum in eadē linea piter sol & luna conficiūt: alteris eorum necesse est uenire defectum:solis:si ei tunc luna succedat:lunæ: si tūc aduersa sit soli. Ideo nec sol unq̄ deficit:nisi cū tricesimus lunæ dies est:& nisi quīto decimo cursus sui die nescit luna defectum. Sic enī euenit:ut aut lunæ cōtra solē positæ ad mutuandū ab eo solitū lumē sub eadē inuentus linea terræ conus obsistat: aut soli ipsa succedēs obiectu suo ab humano aspectu lumen eius repellat. In defectu ergo sol ipē nil patitur:sed noster fraudatur aspectus. Luna uero circa propriū defectum laborat non accipiendo solis lumen:cuius beneficio noctem colorat. Quod sciens Virgilius disciplinarū omniū peritissimus ait: Defectus solis uarios:lunæq; labores. Quāuis igiť triū lineaꝶ ductus zodiacū & claudat & diuidat:unū tamen circū author uocabulorū dici uoluit antiqtas. Quinq; alii circuli paralelli uocanť. Hoꝶ medius & maximus est eqnoctialis. Duo extremitatibus uicini:atq; ideo breues: quoꝶ unus septētriōalis dicitur:alter australis. Inter hos & mediū duo sunt tropici maiores ultimis: medio minores:& ipsi ex utraq; parte zonæ ustæ terminū faciūt. Præter hos duo sunt alii circuli:qbus nomē dedit impfecta cōuersio: Ambiētes.n.septētrionalē uerticē:atq; ide ī di

Circi.x.

Zodiacus arcus

Ecliptica linea

Eclipsis solis & lunæ

Circuli.v.

uersa diffusi & se i summo itersecãt: & quinq; paralellos in quaternas pꝛtes æq̃liter diuidunt zodiacũ intersecantes:ut unus eorum per arietẽ & libram: alter per cancrũ atq; capricornum meando decurrat: sed ad australẽ uerticem non puenire credunt̃. Duo qui ad numerũ pdictũ supsunt meridianus & orizon nõ scribunt̃ in sphæra: quia certum locum habere nõ possunt: sed pro diuersitate circunspicientis habitãtisue uariantur. Meridianus est enim quem sol cum super hominũ uerticem uenerit: ipm diem medium efficiendo designat. Et quia globositas terræ habitationes omniũ æquales sibi esse nõ patit̃: nõ eadem pars cæli omniũ uerticẽ despicit. Et iõ unus oĩbus meridiãus esse nõ poterit: sed singulis super uerticem suum proprius meridianus efficitur. Similiter facit sibi orizõtem circunspectio singulorum. Orizon est enim uelut quodã circo designatus terminus cæli quod sup terram uidet̃. Et quia ad ipm uere finẽ nõ põt humana acies puenire: quantũ quisq; oculos circunferẽdo conspexit proprium sibi cæli: quod super terram est: terminum facit. Hic orizon quẽ sibi uniuscuiusq; circunscribit aspectus: ultra trecentos & sexaginta stadios lõgitudinẽ intra se cõtinere non poterit. Centũ enim & octoginta stadios nõ excedit acies contrauidentis. Sed uisus cũ ad hoc spatiũ uenerit: accessu deficiens in rotunditatem recurrendo curuatur. Atq; ita fit: ut hic numerus ex utraq; pte geminatus trecẽtorum sexaginta stadiorũ spatiũ quod intra orizontẽ suũ cõtinetur: efficiat semperq; quantũ ex huius spatii pte postea processendo demiseris: tãtum tibi de interiore sumetur: & idem orizon semper quantacunq; locorum transgressione mutatur. Hũc autem quẽ diximus admittit aspectum aut in terris æqua planicies: aut pelagi tranq̃lla libertas: q̃ nullã oculis obiicit offensam. Nec te moueat: q; sæpe in lõgissimo positũ montem uidemus: aut q; ipsa cæli superna suspicimus. Aliud est enim cum se oculis ingerit altitudo: aliud cum per planum se porrigit & extendit ituitus: in quo solo orizontis circus efficitur. Hæc de circis omnibus: quibus cælum cingitur: dicta sufficiãt. Tractatum ad sequentia transferamus ex quo mihi omnia contemplanti præclara cætera & mirabilia uidebantur. Erant autem hæ stellæ: quas nunq̃ ex hoc loco uidimus: & hæ magnitudines omnium: quas esse nunquam suspicati sumus. Ex quibus erat ea minima: quæ ultima a cælo citima terris luce lucebat aliena. Stellarum autem globi terræ magnitudinem facile uincebant. Dicendo: Ex quo mihi omnia contemplanti: id quod supra diximus affirmat: in ipso lacteo Scipionis & parentum per somnium contigisse conuentum. Duo sunt autem præcipua: quæ in stellis se admiratum refert: aliquarum nouitatem: & omnium magnitudinem. Ac prius de nouitate: post de magnitudĩe disseremus. Plene & docte adiiciẽdo: quas nunq̃ ex hoc loco uidimus: causam cur a nobis non uideantur: ostendit. Locus enim nostræ habitatiõis ita positus est: ut quædam stellæ ex ipso nunq̃ possint uideri: quia ipsa pars cæli in qua sunt: nunq̃ potest hic habitantibus apparere. Pars eni hæc terræ quæ incolitur ab uniuersis hominibus: quã nos inuicem scire non possumus: ad septẽtrionalẽ uerticẽ surgit: & spalis conuexitas australẽ nobis uerticem in ima demergit. Cũ uero semp circa terrã ab ortu in occasum cæli spã uoluat̃: uertex hic q septẽtrĩões habet: quoquo uersum mũdana uolubilitate uertat̃: quoniã sup nos est: semp a nobis uidet̃: ac semp ostẽdit arctos oceãi metuẽtes æquore tigi. Australis cõtra q̃ si simel nobis p habitatiõis nostræ positiõe demersus: nec ipẽ nobis unq̃ uidet̃: nec sydera sua: qbus & ipẽ sine dubio isignit̃: ostẽdit. Et hoc ẽ qd poeta naturæ ipsius cõscius: dixit. Hic uertex nobis semper sublimis: at illum. Sub pedibus stix atra uidet manesq; profundi. Sed cum hanc diuersitatẽ cælestibus partibus uel semper uel nũquam apparendi terræ globositas habitãtibus faciat: ab eo qui in cælo est: omne sine

Meridianus circulus

Orizon

Orizontis mensura

Vertex septẽtrĩoalis

Vertex australis

dubio cælū uidet̃ nō impediente aliqua pte terræ: q̃ tota puncti locū p cæli magnitu die uix optinet. Cui ergo australis uerticis stellas nunq̃ de terris uidere cōtigerat: ubi circūspectu libero sine offensa terreni obicis uisæ sunt: iure quasi nouæ admiratione dederūt. Et quia intellexit cām propter q̃ eas nunq̃ ante uidisset: ait: Erāt aūt hæ stel læ quas nunq̃ ex hoc loco uidimus. Hunc locū demostratiue terrā dicens: in qua erat dū ista narraret. Sequitur illa discussio: quod adiecit quid sit. Et hæ magnitudies omnium quas esse nunq̃ suspicati sumus. Cur autē magnitudines quas uidit in stellis: nū

Stellarū magnitudo.

quā hoīes suspicati sint: ipse patefecit addendo. Stellarū autē globi terræ magnitudinē facile uincebāt. Nā quādo hō: nisi quē doctria philosophiæ supra hoiem: imo uere hoiem fecit: suspicari potest stellā unā oī terra esse maiorē: cū uulgo singulæ uix facis unius flāmam æquare posse uideantur. Ergo tūc earū uere magnitudo asserta credetur si maiores singulas quā est ois terra esse constiterit: quod hoc modo licet recognoscas.

Punctum

Punctū dixerūt esse geometræ: quod ob incōprehensibilē breuitatē sui in partes diuidi nō possit: nec ipm pars aliqua: sed tantūmodo signū esse dicat̃. Physici terram ad magnitudinē circi p quē sol uoluitur: pūcti modū optinere docuere. Sol autē quāto minor sit circo ,pprio: depræhēsum est manifestissimis dimensionū rōnibus: cōstat mensurā solis ducētesimā sextādecimā partē habere magnitudinis circi: p quē sol ipse discurrit. Cū ergo sol ad circū pars certa sit: terra uero ad circum solis punctū sit: qd' pars esse nō posit sine cunctatione iudicii: solē cōstat terra eē maiorē: si maior est pars eo quod partis nomen nimia breuitate nō capit. Verū solis circo supiorū stellarū circos certū est esse maiores: si eo quod cōtinet̃ id quod cōtinet maius est. Cū hic sit cælestiū spæraꝝ ordo ut a supiore unaquæq; inferior ambiat̃. Vnde & lunæ spærā quasi a cælo ultimā & uicinā terræ minimā dixit: cū terra ipsa in punctū quasi uere iam postrema deficiat. Si ergo stellarum superiorum circi (ut diximus) circo solis sunt grandiores: singulæ aūt huius sunt magnitudinis: ut ad circum unaquæq; suum modum partis optineat: sine dubio singulæ terra sunt ampliores: quā ad solis circū: q supioribus minor ē: pūctū esse pdiximus. De luna si uere luce lucet aliena: sequētia docebūt: Hæc cū scipionis obtutus nō sine admiratione pcurrens ad terras usq; fluxisset: & illic familiaris hæsisset: rursus aui monitu ad supiora reuocatus ē: ipm a cæli exordio spærarū ordinē in hæc uerba mōstrantis. Noué tibi orbibus uel potius globis cōnexa sunt

Globi uel orbes. ix.

omnia: quorū unus est cælestis extimus qui reliquos omnes complectitur: summus ipse deus arcens & cōtinēs cæteros: in quo sunt infixi illi qui uoluūt̃ stellarū cursus sempiterni. Huic subiecti septē: q uersant̃ retro cōtrario motu atq; cælū. E qbus unū globū possidet illa: quā in terris saturniā nomināt. Deinde est hominū generi prosperus & salutaris ille fulgor: qui dicitur Iouis. Tum rutilus horribilisq; terris: quē martium dicitis. Deinde subter mediā fere regionē sol optinet dux & princeps & moderator lu minū reliquoꝝ: mens mundi & tēperatio tāta magnitudine: ut cuncta sua luce lustret & cōpleat. Hunc ut cōites cōsequunt̃ ueneris alter: alter mercurii cursus. Infimoq; orbe luna radiis solis accēsa cōuertit̃. Infra aūt eā nihil est nisi mortale & caducū: præter aīos munere deorū hoīum generi datos. Supra lunā sunt æterna oīa. Nā ea quæ ē media & nona tellus neq; mouetur & infima est: & in eam ferunt̃ oīa nutu suo pondera. Totius mūdi a sūmo in imū diligens in hunc locū collecta descriptio ē: & integrū qddā uniuersitatis corpus effingit: qd qdā τὸ πᾶν .i. oē dixerunt. Vnde & hic dicit cōnexa sunt oīa. Virgilius uero magnum corpus uocauit. Et magno se corpore miscet.

τὸ πᾶν

Hoc aūt loco Cicero reꝝ querendaꝝ iactis seminibus multa nobis excolēda legauit. De septem subiectis globis ait: qui uersantur retro contrario motu atq; cælū. Quod

cum dicit: admonet ut quæramus ſi uerſatur cælum & ſi illi ſeptem & uerſantur & contrario motu mouentur. Aut ſi hunc eſſe ſphærarũ ordinem quem Cicero refert: Platonica conſentit authoritas. Et ſi uere ſubiectæ ſint: quo pacto ſtellæ earũ omniũ zodiacum luſtrare dicantur: cum zodiacus & unus & in ſummo cælo ſit? quæue ratio in uno zodiaco aliarũ curſus breuiores: aliarum faciat lõgiores? Hæc enim omnia in exponendo earum ordine neceſſe eſt aſſerantur. Et poſtremo qua ratione in terrã ferantur ſicut ait omnia nutu ſuo pondera? Verſari cælum mundanæ animæ natura & uis & ratio docet; cuius æternitas in motu eſt: quia nunq̃ motus relinquit: quod uita nõ deſerit. Nec ab eo uita diſcedit: in quo uiget ſemp agitatus. Igitur & cæleſte corpus quod mundi aia futurum ſibi immortalitatis particeps fabricata eſt: ne unq̃ uiuendo deficiat: ſemper in motu eſt: & ſtare neſcit: quia nec ipſa ſtat anima quæ impellitur. Nã cum aiæ: quæ in corporea eſt: eſſentia ſit in motu: primum autem omniũ cæli corpus aia fabricata ſit: ſine dubio in corpus hoc primũ ex incorporeis motus natura migrauit. Cuius uis integra & incorrupta non deſerit: quod primũ cœpit mouere. Ideo uero cæli motus neceſſario uolubilis eſt: qa cum ſemp moueri neceſſe ſit: ultra autem locus nullus ſit quo ſe tendat acceſſio: continuatione perpetuæ in ſe reditionis agitatur. Ergo ĩ quo poteſt uel habet currit: & accedere eius reuolui eſt: qa ſphæræ ſpatia & loca cõplectẽtis oia unus eſt curſus rotari. Sed & ſic aiam ſeq ſemp uidet: q̃ in ipſa uerſitate diſcurrit. Dicemus ergo ꝙ eã nunq̃ repiat: ſi ſemp hãc ſeqtur: imo ſemp eã repit: qa ubiq; tota ubiq; pfecta eſt. Cur ergo ſi q̃ q̃rit repit: nõ quieſcit? quia & illa requietis ẽ iſcia. Staret. n. ſi uſq̃ ſtantẽ aiam repiret. Cũ uero illa ad cuius appetẽtiã trahitur: ſemp in uniuerſa ſe fundat: ſemp & corpus ſe in ipſam & p ipſam torquet. Hæc de cæleſti uolubilitatis archão pauca de multis plotio authore repta ſufficiẽt: Quod autem hũc iſtum extimũ globũ: qui ita uoluit: ſummũ deũ uocauit: nõ ita accipiẽdũ eſt: ut ipſe prima cã & deus oĩpotẽtiſſimus exiſtimatur: cũ globus ipſe qd cælũ eſt: aiæ ſit fabrica: aia ex mẽte pceſſerit: mẽs ex deo: q uere ſũmus eſt pcreata ſit. Sed ſummũ qdẽ dixit ad cæterorũ ordinẽ: q ſubiecti ſunt: unde mox ſubiecit arcens & cõtinẽs cæteros. Deũ uero qui nõ modo imortale aial ac diuinũ ſit: plenũ inclytæ ex illa puriſſima mente rõnis: ſed ꝙ uirtutes omnes: q̃ illã primæ oĩpotentiã ſummitatis ſequũt: aut ipſe faciat: aut ipſe cõtineat. Ipm deniq;. Iouem ueteres uocauerũt: & apud theologos iupiter ẽ mũdi aia. Hic illud eſt: Ab ioue principiũ muſæ: iouis oia plena. Qd de Arato: poetæ alii mutuati ſunt: q de ſyderibus locuturus a cælo in quo ſunt ſydera exordiũ ſumendũ eſſe decernẽs ab ioue incipiendũ eſſe memorauit. Hinc Iuno & ſoror eius & coniunx uocat. Eſt autẽ Iuno aer: & dicit ſoror: quia iiſdem ſeminibus quibus cælũ etiã aer eſt pcreatus: coniunx qa aer ſubiectus eſt cælo. Hic illud accipiẽdũ eſt: ꝙ pter duo lumina & ſtellas quinq;: quæ appellãt uagæ: reliquas omnes alii infixas cælo nec niſi cũ cælo moueri: alii quorũ aſſertio uero propior eſt has quoq; dixerunt ſuo motu: pter quod cũ cæli cõuerſione ferunt accedere. Sed propter imenſitatẽ extimi globi excedentia credibilem numerũ ſæcula in una eas curſum ſui ambitione cõſumere: & ideo nullum earũ motũ ab hoie ſentiri: cũ nõ ſufficiat humãæ uitæ ſpatium ad breue ſaltẽ punctũ tã tarde acceſſionis dephendẽdũ. Hinc Tullius nullius ſectæ inſcius ueteribus approbatæ ſimul attigit utranq; ſniam dicẽdo. In quo ſunt ĩfixi illi qui uoluũtur ſtellarũ curſus ſempiterni. Nã & infixos dixit: & curſus habere non tacuit. Nunc utrum illi ſeptem globi: qui ſubiecti ſunt contrario (ut ait) quam cælum uertit motu ferantur: argumentis ad uerũ ducẽtibus: reqramus. Solẽ ac lunã & ſtellas quinq;: qbus ab errore nomẽ eſt pter qd ſecum trahit ab ortu in occaſum cæli diurna

Iuno q̄re iouis & ſoror & coniunx

Stellæ fixæ

cõuerſio:ipſa ſuo motu in orientẽ ab occidente ꝓcedere nõ ſolis litterarꝫ ꝓphanis:ſed multis quoqꝫ doctrina iniciatis abhorrere a fide:ac monſtro ſimile iudicatum eſt:ſed apud pſtius ītuẽtes ita eſſe uerꝫ cõſtabit: ut nõ ſolũ mẽte concipi:ſed oculis quoqꝫ ipſis poſſit ꝓbari.Tamẽ ut nobis de hoc ſit cũ ptinaciter negãte tractat⁹:age qſqs tibi hoc liq̃re diſſimulas:ſimul oĩa q uel cõtentio ſibi fingit detractãs fidem: uel q̃ ipſa ueritas ſuggerit ī diuiſiõis mẽbra mutamus.Has erraticas cũ luminibus duobus aut īfixas cæ lo:ut alia ſydera nullũ ſui motũ noſtris oculis iudicari:ſed ferri mũdanæ cõfuſiõis īpe tu:aut moueri ſua quoqꝫ acceſſione dicemus.Rurſus ſi mouenť:aut cæli uiã ſequunť ab ortu ī occaſum:& cõi & ſuo motu meãtes: aut cõtrario receſſu ī oriẽtẽ ab occidẽtis pte uerſanť.Præter hoc(ut opinor)nihil põt uel eẽ:uel fingi.Nunc uideamus q̃d ex his poterit ueri ꝓbari.Si īfixæ eẽnt:nũq̃ ab eadẽ ſtatiõe diſcederẽt:ſed in eiſdem locis ſemp ut aliæ uiderenť.Ecce enĩ de īfixis uergiliæ nec a ſui unq̃ ſe copulatiõe diſpgũt: nec hyadas q̃ uiciniæ ſunt deſerũt:aut orionis ꝓximã regionẽ relinquũt.Septẽtrionũ cõpago nõ ſoluiť.Anguis q̃ iter eos labiť:ſemel circũfuſum nõ mutat amplexum.Hæ uero mõ ī hac:mõ ī illa cæli regiõe uiſunť.Et ſæpe cũ in unũ locũ duæ pluresue cõue nerint:& a loco tamẽ in quo uiſæ ſunt ſimul:& a ſe poſtea ſepanť.Ex hoc eas nõ eſſe cælo īfixas oculis quoqꝫ approbãtibus cõſtat.Igiť mouenť:nec negare hoc quiſq̃ po terit q̃d uſus affirmat.Quærẽdũ ẽ ergo utrũ ab ortu ad occaſum:an ī cõtrariũ motu ꝓprio reuoluanť.Sed & hoc q̃rẽtibus nobis nõ ſolũ mãifeſtiſſima rõ:ſed uiſus quoqꝫ

Ordo ſignorum zodiaci

ipſe mõſtrabit.Cõſideremus enĩ ſignorꝫ ordinẽ:qbus zodiacũ diuiſum uel diſtĩctũ ui demus:& ab uno ſigno q̃dlibet ordĩs eius ſũmamus exordiũ.Cũ aries exoriť: poſt ip ſum taurus emergit.Hũc gemini īſequunť:hos cãcer:& p ordinẽ reliq̃.Si iſtæ ergo ī occidẽtẽ ab oriẽte ꝓcederẽt:nõ ab ariete in taurũ q retro latus eſt nec a tauro ī gemi nos ſignũ poſterius uoluerenť:ſed potius a geminis ī taurꝫ & a tauro ī arietẽ rectã & mũdãæ uolubilitatis cõſona acceſſiõe ꝓdirent.Cũ ergo a pĩo ī ſignũ ſecundũ:a ſecũ do ad tertiũ & ide ad relinq̃:q̃ poſteriora ſunt reuoluanť:ſigna autẽ īfixa cælo feran tur ſine dubio cõſtat has ſtellas nõ cũ cælo:ſed contra cælũ moueri.Hoc ut plene liq̃

Lunæ curſus

at:aſtruamus de lũæ curſu q̃ & claritate ſui & uelocitate notabilior ẽ.Luna poſtq̃ a ſo le diſcedẽs nouata eſt:ſecundo fere die circa occaſum uideť: & q̃ſi uicina ſoli quẽ nup reliq̃t:poſtq̃ ille demerſus eſt:ipſa cæli marginẽ tenet antecedẽti ſup occidens.Tertio die tardius occidit q̃ ſecundo & ita quotidie lõgius ab occaſu recedit:ut ſeptĩo die circa ſolis occaſum ī medio cælo ipſa uideať.Poſt alios uero ſeptẽ cũ ille mergit: hæc oriť: adeo media pte mẽſis dimidiũ cælũ.i.unũ hemiſpæriũ ab occaſu ī oriẽtẽ recedẽdo me tiť.Rurſus poſt ſeptẽ alios circa ſolis occaſũ latẽtis hemiſpærii uerticẽ tenet.Et huius rei īdiciũ ẽ:q medio noctis exoriť.Poſtrẽo totidẽ diebus exẽptis ſolẽ dẽuo cõphẽdit: & uicinus uideť ortus amborꝫ q̃diu ſoli ſuccedens rurſus mouetur:& rurſus recedens paulatim ſemper in oriẽtem regrediẽdo relinquat occaſum. Sol quoqꝫ ipſe non aliter q̃ ab occaſu in orientem mouetur:& licet tardius q̃ luna receſſum ſuum cõficiat:quip pe qui tanto tpe ſignũ unũ emetiať:q̃to totũ zodiacũ luna diſcurrit:manifeſta tamen & ſubiecta oculis motus ſui pſtat indicia.Hũc.n.in ariete eſſe põamus: q̃d q̃a æqui noctiale ſignũ ẽ pares horas ſomni & diei facit.In hoc ſigno cũ occidit:librã ideſt ſcor pii chelas mox oriri uidemus:& apparet taurus uicius occaſui.Nã uergilias & hyadas ptes tauri clariores nõ multo poſt ſole mergẽte uidemus.Sequẽti mẽſe ſol in ſignum poſterius.i.in taurum recedit:& ita fit: ut neqꝫ uergiliæ neqꝫ alia pars tauri illo menſe uideatur.Signũ enĩ quod cum ſole oritur: & cum ſole occidit:ſemp occultatur: adeo ut & uicina aſtra ſolis propiquitate calentur.Nã & canis tunc quia uicinus tauro eſt:

non uidetur tectus lucis propinquitate. Et hoc est quod Virgilius ait.
Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus: & aduerso cedens canis occidit astro.
Non.n. uult itelligi tuaro oriēte cū sole mox in occasum ferri canem: q̄ ꝓximus tauro est: sed occidere eum dixit tauro gestāte solē: q̄a tūc incipit nō uideri sole uicino. Tūc tamē occidēte sole libra adeo supior inuenit: ut totus scorpius ortus appareat: gemini uero uicini tūc uidētur occasui. Rursus post tauri mēsem: gemini nō uident: quod in eos solē migrasse significat: Post geminos recedit i cancrū. Et tūc cū occidit: mox: libra in medio cælo uidet. Adeo cōstat solē tribus signis peractis .i. ariete & tauro & geminis ad medietatē hemisperii recessisse. Deniq̄ post tres menses sequentes tribus signis quæ sequūtur emensis: cancrū dico leonē: & uirginē: iuenit in libra: quæ rursus æquat noctem diei: & dum in ipso signo occidit: mox orit aries: in quo sol ante sex menses occidere solebat. Ideo autē occasum magis eius q̄ ortū elegimus ꝓponendū: quia signa posteriora post occasum uident. Et dū ad hæc quæ sole mergente uideri solent: solē redire mōstramus: sine dubio eū cōtrario motu recedere: q̄ cælū mouetur: ostēdimus. Hæc aūt quæ de sole & luna diximus etiā quiq̄ stellaꝝ recessum assignare sufficient: pari enim rōne in posteriora signa migrādo semp mūdanæ uolubilitati cōtraria recessiōe uersant. His assertis: de sphærarū ordīe pauca dicēda sunt. In quo dissentire a Platone Cicero uideri potest: cū hic solis sphærā quartā de septē .i. in medio locatā dicat: plato a luna sursum secūdā: hoc est iter septē a summo locū sextū tenere cōmemoret. Ciceroni Archimenides & caldeorū ratio cōsentit. Plato egyptios oium philosophiæ disciplinaꝝ parētes secutus est: qui ita solē inter lunā & mercuriū locatū uolūt: ut rōne tamē dephēderit & edixerint: cur a nōnullis sol supra mercuriū supraq̄ uenerē eē credat. Nā nec illi qui ita existimāt a specie ueri procul aberrant. Opinionē uero istius permutationis huiusmodi ratio persuasit. A saturni sphæra quæ est prima de septem usq̄ ad sphærā Iouis a summo secundam interiecti spatii tanta distantia est: ut zodiaci ambitū supior triginta annis: duodecim uero annis subiecta cōficiat. Rursus tamen a Ioue sphæra martis recedit: ut eundē cursum biēnio pagat. Venus aūt est tātū regione martis inferior: ut ei annus satis sit ad zodiacū peragendū. Iam uero ita ueneri proxima est stella mercurii: & mercurio sol ꝓpinquus: ut hi tres cælū suū pari tēporis spatio .i. anno plus minusue circūeant. Ideo & Cicero hos duos cursus comites solis uocauit: quia in spatio pari longe a se nunq̄ recedūt. Luna autē tantū ab his deorsum recessit: ut quod illi anno: uigintiocto diebus ipsa cōficiat. Ideo neq̄ de triū superiorū ordine: quē manifeste clareq̄ distinguit imēsa distātia: neq̄ de lunæ regione: quæ ab omnibus multum recessit: inter ueteres aliqua fuit dissensio. Horum uero trium sibi proximorum: ueneris: mercurii: & solis ordinem uicinia confundit. Sed apud alios. Nā egyptiorū solertiā ratio non fugit: quæ talis est. Circulus per quē sol discurrit a mercurii circulo ut inferior ambitur. Illū quoq̄ superior circulus ueneris includit. Atq̄ ita fit: ut hæ duæ stelle cū per supiores circulorū suoꝝ uertices currūt: intelligantur supra solē locatæ. Cū uero per inferiora cōmeant circulorum: sol eis superior existimet. Illis ergo qui sphæras earū sub sole dixerūt: hoc uisum ex illo stellarū cursu: qui nōnunq̄ (ut diximus) uidetur inferior: qui & uere notabilior est: quia tū liberius apparet. Nam cum superiora tenent magis radiis occulūtur. Et ideo persuasio ista cōualuit: & ab omnibus pene hic ordo in usum receptus est. Perspicatior tamen obseruatio meliorem ordinem deprehendit: quem præter indaginem uisus hæc quoq̄ ratio commēdat: q̄ lunam quæ luce propria caret & de sole mutuatur necesse est fon-

Sphærarū Ordo

ti luminis sui esse subiectam. Hæc enim ratio facit lunam non habere lumen propriū:
Luna q̄re non habet lucē ex se — cæteras omnes stellas lucere suo. q illæ supra solem locatæ in ipso purissimo æthere
sunt: in quo omne quicquid est: lux naturalis & sua est: quæ tota cū igne suo ita sphæ-
ræ solis incūbit: ut cæli zonæ: quæ procul a sole sunt: perpetuo frigore oppressæ sint:
sicut infra ostendet. Luna uero quia sola ipsa sub sole est: & caducorū iam regioni lu-
ce sua carenti proxima: lucem nisi desuper posito sole cui resplendet: habere non po-
tuit. Denique quia totius mūdi una pars terra est: ætheri aūt una pars luna est: lunam
quoque terram: sed ætheream uocauerūt. Immobilis tamen ut terra esse non potuit: qa
in sphæra quæ uoluit: nihil manet immobile præter centrū. Mūdanæ aūt sphæræ ter-
ra centrū est: ideo sola imobilis perseuerat. Rursus terra accepto solis lumine clarescit
tantūmodo: non relucet: Lūa speculi instar lumen quo illustrat emittit: qa illa aeris:
& aquæ per se concreta & densa sunt: fax habet: & ideo extrema uastitate densata est:
nec ultra superficiē q̄uis luce penetrat. Hæc licet & ipsa finis sit: sed liquidissimæ lucis
& ignis ætherei: ideo q̄uis dēsius corpus sit: q̄ cætera cælestia ut multo tamē terreno
purius sit acceptæ luci penetrabile: adeo ut eā de se rursus emittat: nullū tamē ad nos
perferentē sensum caloris qa lucis radius: quū ad nos de origine sua. i. de sole puenit
naturā secū ignis de quo nascit: deuehit. Cū uero i lunæ corpus infundit: & inde re-
splendet: solam refundit claritudinē nō calorē. Nam & speculū quū splendorē de se ui
oppositi eminus ignis emittit solam ignis similitudinē carētem sensu caloris ostendit.
Sol ī sphæris — Q uē soli ordinē Plato dederit uel eius authores: quosue Cicero secutus quartū locū
globo eius assignauerit: uel quæ ratio psuasionē huius diuersitatis induxerit & cur di
xerit Tullius: infimoque orbi luna radiis solis accēsa cōuertit: satis dictū ē. Sed his hoc
adiicendū est cur Cicero eū quartū de septē solē uelit. Q uartus aūt inter septē nō fe-
re medius sed omnimodo medius sit: & habeat: non abrupte medium solem: sed fere
mediū dixerit: his uerbis. Deinde subter mediā fere regionē sol optinet. Sed nō uacat
adiectio: qua hæc pronūciatio temperat: nam sol quartū locū optinens mediā regio-
nē tenebit numero: spatio nō tenebit. Si inter ternos eni summos & imos locat sine
dubio medius ē numero: sed totius spatii q̄d septē phæræ occupāt: dimēsione pspecta
regio solis nō inuenitur in medio spatio locata: quia magis a sūmo ipse q̄ ab ipso reces
sit ima postremitas: q sine ulla disceptatione: ambage cōpendiosa probabit assertio.
Saturni stella quæ summa est: zodiacū trigīta annis peragrat: sol medius anno uno:
luna ultima uno mense nō integro. Tantū ergo interest inter solem & saturnū: q̄tum
inter unum & triginta. Tantū inter lunam soleque: q̄tum inter duodecim & unum. Ex
his apparet totius a summo in imū spatii. certā ex media parte diuisionē solis regionē
nō fieri. Sed qa hic de numero loquebat: in quo uere qui quartus & medius est: ideo
pronūciauit quidē mediū: sed propter latentem spaciorū dimēsionē: uerbū quo hāc
diffinitionē temperaret: adiecit. Notādū q esse stellam saturni: & alteram iouis: mar-
tis aliā: nō naturæ cōstitutio: sed humana persuasio est: quæ stellis numeros & nomi-
na fecit: Non eni ait illā quæ saturnia est: sed quā in terris saturniā nomināt: & ille ful-
gor qui dicitur iouis: & quē martiū dicitis: adeo expressit in singulis noia hæc nō esse
inuenta naturæ: sed hominū cōmenta significationi distīctionis accōmodata. Quod
uero fulgorem iouis humano generi prosperum & salutarem: contra martis rutilum
& terribilem terris uocauit: alterum tractum est ex stellarū colore (nam fulget iouis:
rutilat martis) alterum ex tractu eorū: qui de his stellis ad hoium uitā manare uolunt
aduersa uel prospera. Nam plerunque de martis stella terribilia: de iouis salutaria eue-
nire diffiniunt. Causam si quis forte alterius quærat: unde diuinis maliuolētia: ut stel-

la malefica eſſe dicatur:ſicut de Martis:& Saturni ſtellis exiſtimať:aut cur notabilior benignitatis Iouis & ueneris iter genethliacos habeať:cū ſit diuinorū una natura:in mediū proferā rōnem apud unū oino qd ſciam lectā:Nam Ptolemæus i libris tribus: quos de harmonia compoſuit:patefecit cām quā breuiter explicabo.Certi ſunt numeri:p quos inter omnia quæ ſibi cōueniunt:iungūtur & aptantur:fit iugabilis cōpetētia:nec quiq̄ poteſt alteri niſi per hos numeros conuenire. Sunt autem epitritus: hemiolius:epogdous:duplaris:triplaris:quadruplus:quæ hoc loco interi quaſi noia numerorū accipias uolo.In ſequētibus uero cum de harmonia cæli loquemur: quid ſint hi numeri:quidue poſſint opportunius apiemus.Modo hæc noſſe ſufficiat:quia ſine his numeris nulla colligatio:nulla poteſt eſſe cōcordia. Vitam uero noſtrā præcipue ſol & luna moderāť:Nā quū ſint caducorū corporū hæc duo ꝓpria:ſentire uel creſcere:æſthericon.i.ſentiēdi natura de ſole:phyticon āt.i.creſcendi natura de lūari ad nos globoſitate perueniunt.Sic utriuſq̄ luminis beneficio hæc nobis conſtat uita: q̄ fruimur.Conuerſatio tamē noſtra & peruētus actuum tam ad ipſa duo lumina: q̄ ad qnq̄ uagas ſtellas refertur.Sed harum ſtellarum alias interuentus numerorum:quorū ſupra fecimus mētionē:cum luminibus bene iūgit ac ſociat: alias nullus applicat numeri nexus ad lumina. Ergo uenerea & iouialis ſtella p hos numeros lumini utriq̄ ſociātur.Sed iouialis ſoli per oēs:lunæ uero p plures:& uenerea lunæ p omnes: ſoli p plures numeros aggregatur:Hinc licet utraq̄ benefica credatur:iouis tamen ſtella cū ſole accomodatior eſt:& uenerea cum luna:atq̄ ideo uitæ noſtræ magis commodant q̄ſi luminibus uitæ noſtræ authoribus numerorū ratione concordes Saturni aūt Martiſq̄ ſtellæ ita nō habent cū luminibus cōpetentiam; ut tamen aliqua uel extrema numerorū linea ſaturnus ad ſolē:mars aſpiciat ad lunam. Ideo minus cōmodi uitæ humanæ exiſtimāť:quaſi cum uitæ authoribus arcta numerorū rōne nō iūcti. Cur tamē & ipſi nonnunq̄ opes uel claritatē hoibus præſtare credanť:ad alterū debet pertinere tractatū: quia hic ſufficit apuiſſe rōnem:cur alia terribilis:alia ſalutaris exiſtimeť. Et Plotinus quidē in libro qui inſcribitur:Sic faciunt aſtra: pronunciat nihil ui uel poteſtate eorū hoibus euenire:ſed ea quæ decreti neceſſitas in ſingulos ſancit: ita per horū ſeptem tranſitū ſtatione receſſuue monſtrari:ut aues ſeu ꝑteruolādo ſeu ſtādo futura: pēnis uel uoce ſignificāt neſciētes.Sic quoq̄ tamē iure uocabiť hic ſalutaris:ille terribilis:cū per hunc proſpera:per illū ſignificemus icōmoda.In his aūt tot noibus quæ de ſole dicūtur:nō fruſtra:nec ad laudis pompā laſciuit oratio:ſed res ueræ: uocabulis exprimuntur: Dux & princeps ait:& moderator luminū reliquorū:mens mūdi:& tēperatio.Plato in Thimæo cū de octo ſphæris loquereť:ſic ait: Vt aūt per ipſos octo circuitus celeritatis & tarditatis certa mēſura & ſit:& noſcať:deus in ambitu ſupra terrā ſecūdū lumē accēdit:quod nūc ſolē uocamus.Vides ut hæc diffinitio uult eſſe omniū ſphærarū lumē in ſole?Sed Cicero ſciens etiam cæteras ſtellas habere lumē ſuū:ſolāq̄ lunā(ut ſæpe iam diximus)proprio carere: obſcuritatē diffinitionis huius liquidius abſoluens:& oſtēdēs in ſole maximū lumē eſſe:nō ſolū ait dux & princeps & moderator luminū reliquorum(adeo & cæteras ſtellas ſcit eſſe lumina)ſed hunc ducem & principē:quem Heraclitus fontem cæleſtis lucis appellat. Dux ergo eſt: quia omnes luminis maieſtate præcedit. Princeps:quia ita eminet:ut propterea q̄ talis ſolus appareat:ſol uocetur. Moderator relinquorum dicitur: quia ipſe curſus eorū recurſuſq̄ moderatur certa diffinitione:nā ſpacii certa diffinitio eſt ad quā cū una quæq̄ erratica ſtella recedēs a ſole peruenerit:tāq̄ ultra ꝓhibeať accedere:agi retro uideť.Et rurſus cū certam partē recedēdo cōtigerit:ad directi curſus cōſueta reuocať:ita ſolis uis & pote

Stellarū proprietates unde ꝯueniunt

Iouis ſtella

Sol unde

stas motus reliquorũ luminũ cõstituta dimẽsione moderatur. Mens mundi ita appellatur: ut physici eum cor cæli uocauerũt. Inde nimirum ꝙ oĩa quæ statuta rõne p cælum fieri uidemus: diẽ & nocte: & migrantes inter utrũq; prolixitatis breuitatisq; uices: & certis tẽporibus æquã utriusq; mẽsurã: dein ueris clemẽtẽ tẽporẽ torridũ cãcri ac leonis æstum: mollicie autũnalis auræ: uim frigoris inter utrãq; temperiẽ: oĩa hæc solis cursus & ratio dispensat. Iure ergo cor cæli dicit᷑: p quẽ fiunt omnia quæ diuina ratione fieri uidemus. Est & hæc causa: ꝓpter quã iure cor cæli uocet᷑: ꝙ natura ignis semper in motu perpetuo agitatuq; est Solem aũt ignis ætherei fontẽ esse rettulimus. Hoc est ergo sol in æthere qd in animali cor: cuius ista natura ẽ: ne unq̃ cesset a motu aut breuis eius quocũq; casu ab agitatione cessatio mox anima interimat. Hæc de eo quod mundi mentẽ uocauit. Cur uero & tẽperatio mũdi dictus sit: ratio ĩ aperto est: Ita enim nõ solũ terrã: sed ipsum quoq; cælum quod uere mũdus uocat᷑: tẽperari ĩ sole certissimũ est: ut extremitates eius quæ longissimæ a uia solis recesserũt: omni careant beneficio caloris: & una frigoris perpetuitate torpescant: quod in sequentibus aptius explicabit᷑. Restat ut & de magnitudine eius uerissima prædicatione extulit: pauca & nõ prætereũda dicamus. Physici hoc maxime consequi in omni circa magnitudinẽ solis inquisitiõe uoluerũt: qto maior esse possit q̃ terra. Et Eratosthenes in libris dimensionũ sic ait. Mensura terræ septies & uicies multiplicata mẽsurã solis efficiet. Possidonius multo multoq; sæpius & uterq; lunaris defectus argumẽtũ pro se aduocat. Ita cũ solẽ uolunt terra maiorẽ probare: testimonio lunæ deficiẽtis utunt᷑. Cum defectũ lunæ conant᷑ asserere: probationẽ de solis magnitudine mutuant᷑. Et sic euenit: ut dum utrunq; de altero astruit᷑: neutrũ probabiliter astruat: semꝑ in medio uicissim nutãte mutuo testimonio quid enim per rem adhuc probãdã probet᷑? Sed egyptii nihil ad coniecturam loquẽtes: sequestrato ac libero argumẽto nec in patrociniũ sibi lunæ defectum uocãtes: quãta mensura sol terra maior sit probare uoluerũt: ut tũ demũ p magnitudinẽ eius ostenderẽt. Cur luna deficiat. Hoc aũt nequaq̃ dubitat᷑ nõ posse aliter depræhẽdi nisi mẽsura & terræ & solis ĩnuẽta: ut fieret ex collatiõe discretio: & terreã quidẽ dimẽsio oculis rõnem iuestigãtibus de facili cõstabat: Solis uero mẽsurã aliter nisi p mẽsurã cæli: p quod discurrit: inuenire nõ posse uiderũt. Ergo primũ metiendũ sibi cælũ illud. i. iter solis constituerunt: ut p eum possent modũ solis agnoscere. Sed queso si quis unq̃ tam ociosus tanq; erit ab omni serio feriatus: ut hæc quoq; ĩ manus summat: ne talem ueterũ promissionẽ quasi insaniæ ꝓximam aut horescat: aut rideat. Etenim ad rem: quæ natura incõprehẽsibilis uidebat᷑: uiã sibi fecit ingeniũ: & p terrã q̃ cæli modus sit repperetũt. Vt autẽ liquere possit ratio cõmẽti: prius regulariter pauca dicẽda sunt: ut sit rerũ sequẽtiũ aditus instructior: In omni orbe uel sphæra medietas centrũ uocat᷑. Nihil aliud est centrũ nisi punctũ: quo sphæræ aut orbis mediũ certissima obseruatione distinguit᷑. Itẽ ducta linea de quocunq; loco circuli qui designat ambitũ ĩ quacunq; eiusdem circuli summitate orbis partem aliquã dimidat necesse est. Sed nõ oĩmodo medietas est orbis quã separat ista diuisio. Illa eñi tãtum linea in partes æq̃les orbem mediũ diuidit: quæ a summo in summũ ita deducit᷑: ut necesse sit eã transire per centrũ. Et hæc linea quæ orbẽ sic equaliter diuidit: diametros nuncupat᷑. Item diametros oĩs cuiuscunq; orbis triplicata cũ adiectiõe septimæ partis suæ mensurã facit circuli: quo orbis ĩcludit᷑. i. si uncias septem teneat diametri longitudo: & uelis ex ea nosse quot uncias orbis ipsius circulus teneat: triplicabis septem: & faciunt uiginti unũ. His adicies septimã partẽ hoc est unũ: & pronũciabis uiginti & duabus unciis huius circuli esse mẽsuram cuius diametros septẽ unciis extendit᷑: Hæc oĩa geo

Sol cor cæli dicitur

Solis magnitudo

Centrum

Diametros

metricis euidētissimisq; rōibus ꝓbare possemus: nisi & neminē de ipsis dubitare arbitraremur: & caueremus iusto ꝓlixius uolumē extēdere. Sciēdū & hoc: ꝙ umbra terræ quā sol post occasum in inferiore hemisphærio currens sursum cogit emitti: ex q̄ super terrā fit obscuritas: quæ nox uocat͛: sexagesies in altū multiplicat͛ ab ea mensura: quā terræ diametros habet. Et hac longitudine ad ipsum circulū per quē sol currit erecta: exclusione luminis tenebras in terrā refundit. ꝓdendū est igit͛: quāta diametros terræ sit ut cōstet q̄d possit sexagesies multiplicata colligere. Vnde his ꝓlibatis ad tractatum mēsurarū quas ꝓmisit oratio reuertat͛. Euidētissimis & idubitabilibus dimēsionibus cōstat uniuersæ terræ ambitū quæ ubicūq; uel icolit͛: uel ihabitabilis iacet: habere stadiorū milia ducēta quinquaginta duo. Cū ergo tātū ambitus teneat sine dubio octoginta milia stadioꝝ uel nō multo amplius diametros habet secundum triplicationem cū septimæ partis adiectione: quā superius de diametro & circulo regulariter diximus. Et quia ad efficiendam terrenæ umbræ longitudinē non ambitus terræ sed diametri mensura multiplicāda est: ipsa est. n. quā sursum constat excrescere. Sexagies multiplicanda tibi erunt octoginta milia quæ terræ diametros habet: quæ faciunt quadragies octies cētena milia stadioꝝ cē a terra usq; ad solis cursum: quo umbrā terræ diximus ꝑuenire. Terra aūt in medio cælestis circuli: per quē sol currit ut centrū locata ē. Ergo mensura terrenæ umbræ medietatē diametri cælestis efficiet: & si ab altera quoq; parte terræ par usq; ad eundem circulū mensura tendatur: integra circuli per quē sol currit diametros inuenit͛. Duplicatis igit͛ illis quadragies octies centenis milibus erit integra diametros cælestis circuli nonagies sexies centenis milibus stadiorū: & inuenta diametros facile mēsurā nobis ipsius quoq; ambitus ꝓdit. Hāc enim summā: q̄ diametrum fecit: debes ter multiplicare adiecta parte septima: ut sæpe iam dictū est: & ita inuenies totius circuli per quē sol currit ambitū stadioꝝ habere trecēties cētena milia: & insup centum septuaginta milia. His dictis quibus mensura quā terræ uel ambitus uel diametros habet: sed & circuli modus per quē sol currit uel diametri eius ostenditur: nunc quā solis esse mensurā: uel quēadmodū illi prudentissimi dephenderint: indicemus. Nā sicut extrema umbra potuit circuli per quē sol meat deprehendi magnitudo: ita per ipsum circulum mēsura solis inuenta est in hunc modum: ꝓcedēte inquisitionis ingenio. Aeq noctiali die ante solis ortum æquabiliter locatū est saxeū uas in hemisphærii speciem: cauata ambitione curuatū infra per lineas designato duodecim diei horaꝝ numero: quas stili ꝓminentis umbra cum trāsitu solis prætereundo distinguit: hoc est aūt (ut scimus) huiusmodi uasis officiū: ut tāto tempore a priore eius extremitate ad alterā usq; stili umbra percurrat: q̄to sol medietatem cæli ab ortu in occasum unius scilicet hemisphærii cōuersione metit͛. Nā totius cæli integra cōuersio diē noctēq; concludit. Et ideo constat q̄tū sol in circulo suo: tātū in hoc uase umbrā meare. Huic igitur æquabiliter collocato circa tempus solis ortus propinquitatis inhæsit diligens obseruantis obtutus: & cum ad primū solis radium: quē de se emisit: prima summitas orbis emergens umbra de stili decedēs summitate: primā curui labri eminentiā cōtingit: locus ipse qui umbræ primitias excepit notæ ipressione signatus est: obseruatumq; q̄diu sup terrā ita solis orbis appareret: ut una eius summitas adhuc orizonti uideretur insidere: & mox locus ad quem umbra tūc in uase migrauerat. Adnotata est. Habitaq; dimensione inter ambas umbrarum notas: quæ integrū solis orbem. i. diametrū natæ de duabus eius summitatibus metiunt͛. pars nona reperta est eius spatii: q̄d a summo uasis labro usq; ad horæ primæ lineā cōtinetur. Et ex hoc consistit. ꝙ in cursu solis unam tempore equinoctialis horā faciat repetitus nouies orbis eius accessus.

Nox.

Ambitus terræ

Et quia conuersio cælestis hemisphærii peracti horis duodecim diem condit: nouies aũt duodeni efficiunt centũ octo: sine dubio solis diametros centesima & octaua pars hemisphærii æquinoctialis est. Ergo totius æquinoctialis circuli ducentesima sextadecima pars est. Ipsum aũt circulum habere stadiorũ trecenties centena milia & in super centum & septuaginta milia antelatis probatum est. Ergo si eius sũmæ ducẽtesimam sextãdecimã consideraueris partem: mensurã diametri solis inuenies. Est aũt pars ista fere in centum quadraginta milibus. Diametros igitur solis centum quadraginta milium fere stadiorum esse dicenda est. Vnde pene duplex q̃ terræ diametros inueniẽ: Cõstat aũt geometricæ rõnis examie: cũ de duobus orbibus altera diametros duplo alterã uicit: illũ orbẽ cuius diametros dupla ẽ orbe altero octies esse maiorẽ. Ergo ex his

Solis magnitudo dicendũ ẽ: solẽ octies terra eẽ maiorẽ. Hæc de solis magnitudie breuiter de multis excerpta libauimus: Sed qm̃ septẽ sphæras cælo diximus eẽ subiectas exteriore quaq; q̃s iterius cõtinet ambiẽte: lõgeq; & a cælo oẽs & a se singulæ recesserũt. Nũc q̃rẽdũ ẽ cũ zodiacus unus sit: & is cõstet cælo syderibus ifixis: queãdmodũ ĩferiorũ sphærarũ stellæ i signis zodiaci meare dicanẽ. Nec lõgũ ẽ inuenire rõnem: q̃ in ipso uestibulo excubat q̃stionis. Verũ ẽ.n. neq; solẽ lunãue neq; de uagis ullã ita in signis zodiaci ferri: ut eorũ syderibus misceaẽ: sed potius i illo signo eẽ unaq̃q; phibeẽ q̃d habuerat sup uertice in ea q̃ illis subiecta ẽ circuli sui regiõe discurrẽs: qa singularũ sphærarũ circulos in duodeci partes æq̃ ut zodiacũ rõ diuisit. Et q̃ in eã partẽ circuli sui uenerit: q̃ sub pte zodiaci est arieti deputata: in ipm̃ arietẽ uenisse cõcediẽ. Similisq; obseruatio in singulas ptes migrãtibus stellis teneẽ. Et qa facilior ad intellectũ p oculos uia est: id q̃d sermo descripsit: uisus assignet. Esto.n. zodiacus circulus: cui ascriptũ est .a. inter hũc septẽ alii orbes locẽtur: Et zodiacus ab .a. per ordinẽ affixis notis: q̃bus ascribenẽ litteræ: sequẽtes in ptes duodecim diuidaẽ. Sitq; spatiũ quod iter .a. &. b. claudiẽ: arieti deputatũ: quod itra .b. &. c. tauro: quod inter. c. &. d. geminis: cãcro quod sequtur: & reliquis p ordinẽ cætera. His cõstitutis iã de singulis zodiaci notis & litteris singulæ deorsum litteræ p oẽs circulos ad ultimũ usq; ducanẽ: pculdubio p orbes singulos duodenas partes diuidet trãsitus linearũ. In quocũq; igiẽ circulo seu sol in illo seu luna uel de uagis quæcũq; discurrat cũ ad spatiũ uenerit: quod inter lineas claudiẽ ab .a. &. b. noctis & litteris defluentes in ariete esse diceẽ: quia illic cõstituta spatiũ arietis in zodiaco designatũ sup uerticeẽ: sicut descripsimus: habebit. Similiter in quãcunq; migrauerit partem in signo sub quo fuerit esse dicetur. Atq; hæc ipsa descriptio eodem compendio nos docebit: cur eundem zodiacũ eademq; signa aliæ tempore longiore: aliæ breuiore percurrant. Quotiens enim plures orbes intra se locantur: sicut maximus est ille qui primus est. & minimus qui locum ultimũ tenet: ita de mediis: qui summo propior est inferioribus maior: qui uicinior est ultimo: breuior superioribus habetur. Et inter has igitur septem sphæras gradum celeritatis suæ singulis ordo positiõis ascripsit. Ideo stellæ quæ per spatia grandiora discurrunt: ambitum suum tempore prolixiore conficiunt: quæ per angustia breuiore. Constat enim nullam iter eas celerius cæteris tardiusue procedere: Sed cum sit omnibus idem motus meandi: tantam eius diuersitatem temporis sola spatiorum diuersitas facit: Nam ut de mediis nunc prætermittamus: ne eadem sæpe repetantur: q; eadẽ signa saturnus annis trigintaq;

Principium circuli.

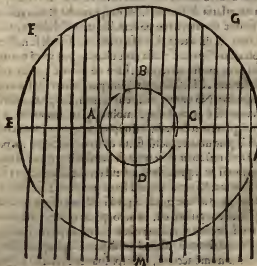
luna diebus uigintiocto ambit & permeat : ſola cauſa in quantitate eſt circulorum: quorum alter maximus: alter minimus. Ergo & cæterarũ ſingulæ pro ſpatii ſui modo: tempus meandi aut extendit: aut contrahit: Hoc loco diligens rerum diſcuſſor inueni et: quod requirat. Inſpectis enim zodiaci notis, quas monſtrat i præſidium fidei aduo cata deſcriptio. Quis uero inquit: circi cæleſtis duodecim partes aut iuenit? aut fecit? maxime cum nulla oculis ſubiiciãtur exordia ſingularum? Huic igitur tam neceſſariæ interrogationi hiſtoria ipſa reſpondeat factum referens : quo a ueteribus & tẽtata eſt tam difficilis & effecta diuiſio. Aegyptiorum enim retro maiores: quos cõſtat primos omnium cælũ ſcrutari & metiri auſos: poſtquam ꝑpetuæ apud ſe ſerenitatis obſequio cælum ſemper ſuſpectu libero intuẽtes deprehenderunt: uniuerſis uel ſtellis uel ſyderibus infixis cælo ſolas cum ſole & luna quinq; ſtellas uagari : nec has tamen per omnes cæli ptes paſſim ac ſine certa erroris ſui Lege diſcurrere: nunq̃ deniq; ad ſeptẽtrionalem uerticem deuiare: nunquã ad auſtralis poli ima demergi: ſed intra unius obliqui circi limitem omnes habere diſcurſus : nec omnes tamen ire pariter & redire : ſed alias aliis ad eũdem locum peruenire temporibus. Rurſus ex his alias accedere: retro agi alias: uideriq; ſtare nõnunquã. Poſtquam inquam hæc inter eas agi uiderunt: certas ſibi partes decreuerunt in ipſo circo conſtituere, & diuiſionibus annotare: ut certa eſſent locoꝝ noia: in quibus eas morari: uel de quibus exiſſe: ad quæ rurſus eſſe uenturas & ſibi inuicem annũciarent: & ad poſteros noſcẽda trãſmitterent. Duobus igiť uaſis æneis præparatis : quorum alteri fundus erat in modum clepſydræ foratus: illud quod erat itegrũ uacuũ ſubiecerũt pleno aquæ altero ſuppoſito : ſed meatu ante mũito : & q̃libet de infixis unam clariſſimã ſtellam luciderq; notabilem orientem obſeruauerunt. Quæ ubi primũ cœpit emergere: mox mũitione ſubducta ꝑmiſerunt ſubiecto uaſi aquã ſuperioris influere: fluxitq; in noctis ipſius & ſecuti diei finem: atq; in id no-

ctis secūdæ quādiu eadem stella ad ortū rursus reuertit: quæ ubi apparere uix cœpit: mox aqua: quæ influebat amota est. Cum igit obseruatio stellæ iter a c reditus integrā significaret cæli cōuersionē: mensurā sibi cæli in aquæ de illo fluxu susceptæ quātitate posuerunt. Hac ergo in partes æquas duodecim sub fida dimēsione diuisa alia duo huius capacitatis ꝓcuratā sunt uasa: ut singula tantū singulas de duodecim partibus ferrent. Totaq; rursus aqua in uas suum pristinū foramine prius clauso refusa est: & de duobus illis uasis capacitatis minoris alteri subiecerunt pleno: alterum iuxta expeditum paratumq; posuerunt. His præparatis nocte alia in illa iam cæli parte: per q̄ solē lunāq; & quinq; uagas meare diuturna obseruatione didicerant: quā iq; postea zodiacum uocauerunt: ascensurum obseruauerunt sydus: cui postea nomen arietis addiderunt. Huius incipiēte ortu statim subiecto uasi suppositæ aquæ fluxū dederūt. Quod ubi cōplectum est: mox: eo sublato effusoq; alterū simile subiecerunt certis signis obseruāter ac memoriter annotatis iter eius loci stellas: quæ oriebant cū primū uas esset ipletum: intelligētes q eo tempore: quo totius aquæ duodecima pars fluxit: pars cæli duodecima conscendit. Ab illo ergo loco: quo oriri incipiente aqua in primum uas de hoc cœpit influere: usq; ad locū qui oriebat cū idem primū uas impleret: duodecimā partē cæli. i. unū signū esse dixerunt. Itē secundo uase iplecto & mox retracto illo simile qd olim effusum parauerat: iterū subdiderunt: notato similiter loco q emergebat. cū secūdum uas esset impletum: & a fine primi signi usq; ad locū qui ad secūdæ aquæ finē oriebat: secundum signum notatum est. Atq; ita uicissim uasa mutādo: & per singulas influētis aquæ partes singulos sibi ascendētium cæli partium limites annotando. Vbi cōsumata iam omni per duodecim partes aqua: ad primi signi exordia peruentum est: sine dubio iam diuisas certisq; sibi obseruationibus & iudiciis annotatas cæli partes tantæ cōpotes machinatiōis habuerunt. Quod nō nocte una: sed duabus effectū est: quia oē cælum una nocte nō uoluit: sed p diē uoluit pars eius media: & medietas reliq p noctē. Nec tamē cælum oē duaꝝ sibi ꝓximaꝝ noctium diuisit ispectio: sed diuersoꝝ tempoꝝ nocturna dimēsio utrunq; hemisphærium paribus æque uicibus annotauit: & has ipsas. xii. partes signa appellari maluerunt: certaq; singulis uocabula: gratia significatiōis: adiecta sunt: & qa signa græco noīe zodia nuncupant: circum ipsum: zodiacū q̄si signiferū uocauerūt. Hāc aūt rōnem idē illi cur arietē cū i sphæra nihil primū nihilq; postremū sit: primū tamē dici maluerūt: ꝓdiderūt. Aiunt incipiēte die illo: q primus oīum luxit. i. quo i hūc fulgorē cælū & elemēta purgata sunt: q ideo mūdi natalis iure uocitat arietē in medio cælo fuisse. Et qa mediū cælū q̄si mūdi uertex est: arietē ꝓpterea primū inter oēs habitū: q ut mūdi caput exordio lucis apparuit. Subnectūt et causam: cur hæc ipsa duodeci assignata sint diuersoꝝ numinū potestati. Aiunt eni in hac ipsa genitura mūdi: ariete (ut docuimus) mediū cælū tenēte horā fuisse mūdi nascētis cācro gestāte tūc lunā: post hūc sol cū leōe oriebat: cū mercurio uirgo: libra cū uenere: mars erat in scorpio. sagitariū iupiter optinebat: in capricorno saturnus meabat. Sic factū ē ut singuli eoꝝ signoꝝ domini esse dicant: i qbus cū mūdus nasceret: fuisse credunt. Sed duobus qdē luminibus singula tātū signa in qbus tūc fuerāt: assignauit antiqtas: cācꝝ lūæ: soli leonē. Quinq; uero stellis ꝑter illa signa: qbus tūc inhærebāt: quiq; reliq sic adiecit uetustas: ut i assignādis a fine prioris ordinis: ordo secundus incipet. Supius. n. diximus in capricorno saturnum post omnes fuisse: ergo secunda adiectio eum primum fecit: qui ultimus fuerat: ideo aquarius qui capricornum sequit: saturno datur: ioui qui ante saturnū erat: pisces dicant: aries marti q pcesserat iouē: taurus ueneri: q̄ mars seqbat: gemini mercurio: post quē uenus

Zodiacus unde

fuerat: deputati sunt. Notandũ hoc loco q̃d ĩ genitura mũdi uel ipa rerũ ꝓuidẽtia uel Planetarũ ordo
uetustatis ĩgeniũ hũc stellis ordinẽ dedit: quẽ Plato assignauit sphæris earũ: ut eẽt lũa
pria: sol secũdus: sup hũc mercurius: uenus q̃rta: hĩc mars ĩde iupiter: & saturnus ulti
mus. Sed sine tamẽ huius rõnis patrocinio abũde platõicũ ordinẽ prior rõ cõmẽdat.
Ex his q̃ de uerbis Cicerõis ꝓxime p̃latis q̃rẽda ꝓposuimus: q̃ licuit breuitate a sũma
sphæra q̃ aplanes dicit᷑: usq; ad lunã q̃ ultia diuinorũ ẽ: oĩa iam (ut opĩor) absoluimus
Nã & cælũ uolui: & cur ita uoluat᷑ ostẽdimus: septẽq; sphæras cõtrario motu ferri rõ
ĩdubitata patefecit: & de ipo sphærarũ ordĩe q̃d diuersi senserĩt: uel q̃d ĩter eos dissẽsio
hẽ fecerit: q̃ue magis sequẽda sit sentẽtia tractatus luẽit. Nec hoc tacitũ ẽ: cur ĩter oẽs
stellas sola sine fratris radiis lũa nõ luceat. Sed & q̃ spatiorũ rõ solẽ ab his quoq; q̃ eũ ĩ
ter septẽ q̃rtũ locarũt: nõ tamẽ abrupte mediũ: sed fere mediũ dici coegerit: publicatũ
est. Quid significẽt noĩa q̃bus ita uocãt ut laudari tãtũ putetur innotuit: Magnitudo
quoq; ei⁹: sed & cælestis p quẽ discurrit circuli terræq; pit er q̃ta sit uel quẽadmodũ de
p̃hẽsa mõstratũ ẽ: subiectarũ sphærarũ stellæ quẽadmodũ zodiaco: q̃ supra oẽs est: ferri
dicant᷑: uel q̃ rõ diuersarũ faciat seu celerẽ seu tardũ recursum. Sed & ipse zodiacus in
xii. ptes: q̃ diuisus sit: curq; aries prius habeat᷑: & q̃ signa ĩ quorũ numinũ ditiõe sint:
absolutũ ẽ. Sed oĩa hæc q̃ de sũmo ad lunã usq; ꝑueniũt sacra ĩcorrupta diuĩa sũt: q̃a ĩ
ĩpis ẽ æther sp ĩdẽ: nec unq̃ r̃cipiẽs ĩæq̃lẽ uarietatis æstũ. Infra lunã: & aer & natura mu
tatiõis pit er ĩcipiũt. & sicut ætheris & aeris: ita diuinorũ & caducorũ lũa cõfiniũ ẽ. Q̃d
aũt ait nihil ĩfra lunã eẽ diuinũ p̃ter aĩos mũere deorũ hoĩum generi datos: nõ accipiẽ
dũ ita ẽ: aĩos hic eẽ ut hic nasci putent᷑. Sed sicut solẽ eẽ ĩ terris dicere solemus: cuius
radius aduẽit & recedit: ita aĩorũ origo cælestis est: sed lege tẽporalis hospitalitatis hic
exulat: Hæc ergo regio diuinũ nihil habet ipsa sed recipit: & quia recipit: & remittit: Radius
Propriũ aũt habere diceret᷑: si ei semp tenere licuisset. Sed q̃d mirũ si aĩus de hac regio
ne nõ cõstat: cũ nec corpori fabricãdo sola suffecerit? Nã q̃a terra aq̃ aer infra lunã: sẽ
ex hic solis: corpus fieri nõ potuit: quod idoneũ eẽt ad uitã: sed opus fuit p̃sidio ignis Solis magnitudo
ætherei: q̃ terrẽis mẽbris uitã & aĩam sustinẽdi cõmodaret uigorẽ: q̃ uitalẽ calorẽ & fa
ceret & ferret. Hæc & de aere dixisse nos satis sit. Restat ut de terra: q̃ sphærarũ nõa &
mũdi ultĩa ẽ: dictu necessaria disseramus. Nã ea q̃ ẽ media & nõa tellus inq̃t: neq; mo
uet᷑ & ĩfima ẽ: ĩ eã ferunt᷑ oĩa motu suo põdera. Ille uere ĩsolubiles causæ sunt: q̃ mutu
is ĩuicẽ nexibus uĩciunt᷑: & dũ altera alterã facit: ita uicissim de se nascunt᷑: nũq̃ a natu
ralis societatis amplexibus separant᷑: talia sunt uĩcula q̃bus terrã natura cõstrixit: Nã
ideo ĩ eã ferunt᷑ oĩa: q̃a ut media nõ mouet᷑. Ideo nõ mouet᷑ q̃a ĩfima est. Nec poterat
ĩfima nõ esse ĩ q̃ oĩa ferunt᷑. Horũ singula q̃ inseparabiliter ĩuoluta rerũ necessitas in
se uĩxit: tractatus expediat. Nõ mouet᷑ ait: ẽ enĩ cẽtron. In sphæra aũt solũ cẽtron dixi
mus nõ moueri: q̃a necesse ẽ ut circa aliq̃d ĩmobile sphæra moueat᷑. Adiecit ĩfima est.
Recte hoc quoq;: nã q̃d cẽtron ẽ: mediũ ẽ. In sphæra uero hoc solũ cõstat imũ eẽ: q̃d
mediũ ẽ. Et si ima ẽ: seq̃tur ut uere dictũ sit: in eã ferri oĩa. Semp .n. põdera in imũ na
tura deducit. Nã & ĩ ipso mũdo ut esset terra sic factũ est: q̃cq̃d ex oĩ materia de qua fa
cta sunt omnia: purissimũ ac liquidissimũ fuit: id tenuit summitatẽ: & æther uocatus Aether
est. Pars cui minor Puritas: & inerat aliquid leuis ponderis: aer extitit: & in secunda Aer
delapsus est. Post hæc quod adhuc quidẽ liquidũ sed iam usq; ad tactus offensam cor
pulentũ erat: in aq̃ fluxũ coagulatũ est. Iã uero q̃d de oĩ siluestri tumultu uastũ: ĩpe
netrabile: densatũ: ex defæcatis abrasum resedit elemẽtis: hæsit ĩ imo: q̃d demersum est
stringẽte ꝑpetuo gelu: q̃d elimatũ ĩ ultimã mũdi partẽ lõginq̃tas solis coaceruauit: q̃d
ergo ita cõcretũ ẽ: terræ nomẽ accepit. Hãc spissus aer & terrẽo frigori ꝓprior q̃ solis

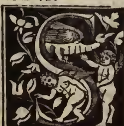
calori stupore spiraminis desioris undiq; uersum fulcit & cõtinet. Nec i recessũ aut ac/ cessum moueri eã patit̃ : uel uis circũuallãtis & ex oĩ parte rigore simili librãtis aur& uel ipã sphæralis extremitas:q̃ si paululũ a medio decliauerit:fit cuicũq; uertici ppior & imũ relinqt:Q d ideo in solo medio ẽ:qa ipã sola pars a quouis sphæræ uertice pari spatio recedit. In hãc igit̃ :q̃ & ima ẽ & q̃si media & nõ mouet̃ : qa cẽtrũ ẽ : oĩa põdera ferri necesse est:& qa ipã in hũc locũ q̃si põdus relapsa est. Argumẽto sunt cũ alia innu/ mera:tũ pcipue ibres:q i terrã ex oĩ aeris parte labunt̃ ; Nec.n.i hãc solã q̃ habitamus supficiẽ decidũt:sed i latera:q bus i terra globositas sphærabilis efficit̃ :& in partẽ alte rã:q̃ ad nos habet̃ isferior:ibriũ casus ẽ. Nã si aer terrei frigoris exhalatiõe dẽsatus i nu bẽ cogit̃ :& ita abrũpit in ibres:aer aũt uniuersam terrã circũfusus ambit: pculdubio ex oĩ aeris parte pter ustã calore ppetuo:liquor pluuialis emanat:q undiq; in terrã : q̃ unica ẽ sedes põderũ:defluit.Q d q respuit supest:ut existimet extra hãc unã supficiẽ; q̃ icolimus qcqd niuiũ ibriumue uel grãdinũ cadit:hoc totũ in cælũ de aere defluere; Cælũ.n.ab oĩ pte terræ æqbiliter distat:& ut nr̃a habitatiõe:ita & a lateribus & a pte q̃ ad nos habet̃ isferior pari altitudinis imẽsitate suspicit̃ . Nisi ergo oĩa põdera ferret̃ ; i terrã:ibres q extra latera terræ defluũt nõ in terrã sed i cælũ caderẽt:qd uilitatẽ ioci scurrilis excedit. Esto.n.terra sphæra cui adscripta sunt.a.b.c.d.circa hãc sit aeris orbis cui adscripta st̃.e.f.g.l.m.& utrũq; orbẽ.i.terræ & aeris diuidat linea ducta ab.e. usq; ad.l.erit supior ista q̃ possidem⁹:& illa sub pedib⁹. Nisi ergo caderet oẽ põd⁹ i terrã:p/ uã nimis ibriũ partẽ terra suscipet:ab.a.usq; ad.c. Littera uero aeris .i.ab.f. usq; ad.e. &.a.g.usq; ad.l.humorẽ suũ i aerẽ cæluq; deiiecerẽt. De isferriore aũt cæli hemisphæ/ rio pluuia in exteriora:& ideo naturæ icognita deflueret:sicut ostẽdit subiecta descri/ ptio:Sed hoc uel refellere dedignat̃ sermo sobrius:qd sic absurdũ ẽ:ut sine argumẽtã tiõis patrocinio subruat̃. Restat ergo ut indubitabili rõne mõstratũ sit i terrã ferri oĩa motu suo põdera. Ista autẽ quæ de hoc dicta sunt ; opitulãtur nobis & ad illius loci di/ sputationem:quæ antipodas esse commemorat. Sed hic inhibita continuatiõe tracta/ tus:ad secundi commentarii uolumen disputationem sequentium reseruemus.

¶MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS & illustris in somnium Scipionis expositionis quam elegantissimæ.

¶LIBER SECVNDVS.

Vperiore cõmẽtario Eustachi luce mihi carior dilectiorque fili ad stelliferæ spæræ cursũ & subiectaꝝ septẽ sermo processerat. Nũc iã de musica eaꝝ modulatiõe disputet'. Q uis hic inq̃ qs ẽ q̃ cõplet aures tãt' & tã dulcis sonus? Hic est inqt ille: q̃ iteruallis disiũctus ĩparibus: sed tamẽ ꝑ rata pte rõne disiũctis & impulsu & motu ipsorũ orbiũ efficit' : & acuta cũ grauibus temperãs uarios æquabiliter cõcẽtus efficit. Nec eni siletio tãti motus incitari possunt: & natura fert ut extrema ex altera parte grauiter ex altera aũt acute sonẽt: Q uã ob cãm sũmus ipẽ cæli stellifer cursus: cuius cõuersio est cõcitatior: acute excitato mouet' sono: grauissimo aũt hic lunaris atq; ĩfimus. Nã terra nona ĩmobilis manẽs ima sede semꝑ hæret cõplexa mũdi mediũ locũ. Illi aũt octo cursus: in q̃bus eadẽ uis est duoꝝ septẽ efficiũt distinctis iteruallis sonos: q̃ numerus reꝝ oĩum fere nodus ẽ: q̃d docti hoĩes neruis imitati atq; cãtibus apuerũt sibi redicũ in hũc locũ. Exposito sphæraꝝ ordine motuq; descripto: quo septẽ subiectæ in cõtrario cælo ferunt' : cõsequẽs est: ut qualẽ sonũ tantaꝝ moliũ ipulsus efficiat: hic reqratur. Ex ipso enim circũductu orbiũ sonũ nasci necesse est: qa percussus aer ipso interuẽtu ictus uim de se fragoris emittit: ipsa cogente natura: ut in sonũ desinat duorũ corpoꝝ uiolenta collisio. Sed is sonus: qui ex qualicũq; aeris ictu nascitur: aut dulce quoddam in aures & musicum defert: aut ineptũ aut asperum sonat. Nam si ictum obseruatio numerorum certa moderetur compositũ: sibiq; consentiens: modulamen educitur. At cum increpat tumultuaria & nullis modis gubernata collisio: fragor turbidus & inconditus offendit auditũ. In cælo autem cõstat nihil fortuitũ nihil tumultuariũ prouenire: sed uniuersa illic diuinis legibus & rata ratione ꝓcedere. Ex his inexpugnabili ratiotinatione collectum est musicos sonos de sphærarum cælestiũ cõuersione procedere: quia & sonũ & motũ fieri necesse est : & ratio quæ diuinis inest fit sono causa modulaminis. Hoc Pytagoras primus omnium graiæ gentis hominum mẽte cõcepit: & intellexit quidẽ compositũ quiddam de sphæris sonare propter necessitatem rationis: quæ a cælestibus non recedit. Sed quæ esset illa ratio: uel q̃bus obseruanda modis: nõ facile depræhẽdebat. Cumq; eum frustra tantæ tãq; archanæ rei diuturna inquisitio fatigaret: sors obtulit: quod cogitatio alta non repperit. Cum enim casu præteriret in publico fabros ignitum ferrum molliẽtes ictibus ĩ aures eius malleoꝝ soni certo sibi respondẽtes ordine repente ceciderunt. In quibus ita grauati acumina cõsonabant : ut utrunq; ad audientis sensum statuta dimẽsione remearet: & ex uariis ipulsibus unũ sibi cõsonãs nasceret'. Hic occasionẽ sibi oblatã ratus depꝛhẽdẽdi oculis & mãibus: q̃d oli cogitatiõe q̃rebat: fabros adit: & imĩnẽs opi curiosius ĩtuet' annotãs sonos: q̃ de singuloꝝ lacertis cõficiebãt' : quos cũ feriẽtiũ uiribus ascribẽdos putaret: iubet ut inter se malleos mutent: quibus mutatis sonorum diuersitas ab hoĩbus recedẽs malleos sequebatur. Tunc omnem curam ad põdera eorũ examinanda cõuertit.

Cunq; sibi diuersitatem ponderis quod habebatur i singulis annotasset: aliis ponderi bus in maius minusue excedentibus fieri malleos imperauit: quorum ictibus soni ne quaquã prioribus similes nec ita sibi consonantes exaudiebantur. Tunc animaduertit concordiam uocis lege ponderũ prouenire. Collectisq; numeris quibus consentiens sibi diuersitas ponderum continebatur: ex malleis ad fides uertit examen: & intestina ouium uel boũ neruos tam uariis ponderibus illigatis tetendit, qualia in malleis fuisse didicerat. Talisq; ex his concentus euenit: qualem prior obseruatio non frustra ani maduersa promiserat: adiecta dulcedine quam natura fidium sonora præstabat. Hic Pythagoras tanti secreti compos depræhendit numeros: ex quibus soni sibi consoni nascerentur: adeo ut fidibus sub hac numerorum obseruatiõe compositis certæ certis aliæq; aliis conuenientium sibi numerorum concordia tenderentur: ut una ipulsa ple ctro: alia licet lõge posita sed numeris cõueniẽs simul sonaret. Ex oĩ aũt inumera uarie tate numerorũ pauci: & inumerabiles iuenti sunt: q ad cõficiẽdã sibi cõuenirẽt musicã.

1 Epitritus Sunt ãt hi sex oẽs: epitritus: hemiolius: duplaris: triplaris: q̃druplus: & epogdous: Et est epitritus: cum de duobus numeris maior habet totũ minorem: & insuper eius terti am partem: ut sunt q̃ttuor ad tria: nã in q̃ttuor sunt tria: & tertia pars triũ: idest unũ:

Diatessaron 1 & is numerus uocat epitritus. deq; eo nascit symphonia q̃ appellat Διατεσσάρων. Hemiolius est: cum de duobus numeris maior habet totum minorem & insuper eius

2 Hemiolius medietatẽ: ut sunt tria ad duo: nam i tribus sunt duo: & media pars eorũ .i. unũ. Et ex

Diapente 2 hoc numero qui hemiolius dicitur: nascitur symphonia: q̃ appellat Διάπεντε. Du

3 Duplaris plaris numerus est cũ de duobus numeris minor bis in maiore numeratur: ut sunt q̃t

Diapason 3 tuor ad duo: & ex hoc duplari numero nascitur symphõia: cui nomẽ est Διαπασῶν:

4 Triplaris Triplaris aũt cum de duobus numeris minor ter in maiore numeratur: ut sunt tria ad unum: & ex hoc numero symphonia pcedit: quæ dicitur Διαπασῶν καὶ Διάπεντε.

5 Quadruplaris Quadruplus Quadruplus est cum de duobus numeris minor quater in maiore numeratur: ut sunt quattuor ad unum: qui in numeris facit symphoniam quam dicũt Δὶς Διαπασῶν. Epogdous est numerus qui intra se habet minorem & insuper eius octauam partem:

6 Epogdous ut nouem ad octo: quia in nouem octo sunt: & insuper octaua pars eorũ .i. unum. Hic numerus sonũ parit: quem tonon musici uocauerũt. Sonũ uero tono minorẽ ueteres quidẽ semitonum uocitare uoluerunt: sed non ita accipiendũ est: ut dimidius sonus putetur: quia nec semiuocalem in litteris pro medietate uocalis accipimus: Deinde to nus p naturã sui in duo diuidi sibi æqua nõ poterit. Cũ enim ex nouenario numero cõ stet: nouem autẽ nunq̃ æqualiter diuidantur: tonus in duas diuidi medietates recusat. Sed semitonum uocitauerunt tonum tono minorem. quem tam paruo distare a tono depræhensum est: quantum hi duo numeri inter se distant: idest ducenta quadraginta tria: & ducenta quinquagintasex. Hoc semitonum pytagorici quidem ueteres dihesin nominabant. sed sequens usus sonum semitono minorem dihesin constituit nomi

Symphoniæ quinq; nandum. Plato semitonum limma uocitauit. Sunt igitur symphoniæ quinq; .i. Διατεσσάρων: Διάπεντε: Διαπασῶν: Διαπασῶν καὶ Διάπεντε: καὶ Δὶς Διαπασῶν Sed hic numerus symponiarum ad musicam pertinet: quã uel flatus humanus intendere: uel capere potest humanus auditus. Vltro aũt se tẽdit harmoniæ cælestis accessio .i. usq; ad quater Διαπασῶν καὶ Διάπεντε. Hunc interim de his quas nomina uimus disseramus. Symphonia diatessaron constat de duobus tonis & semitono: ut

Diapason & diapẽte minutias: q̃ in addimẽto sunt relinquamus. ne difficultatem creemus: & fit ex epitri

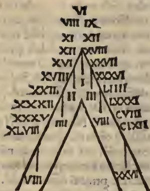
Disdiapason to diapẽte: & cõstat ex tribus tonis & hemitono: & fit de hemiolio: Diapason constat de sex tonis: & fit de duplari: Sed Διαπασῶν καὶ Διάπεντε constat ex nouem tonis

& hemitono:& fit de triplari numero. Dis aūt diapason cōtinet tonos duodecim & fit ex quadruplo. Hinc & Plato postq̄ pythagoricæ successione doctrinæ & ingenii proprii diuina ꝓfunditate cognouit nullam esse posse sine his numeris iugabilē cōpetentiā in Thimæo suo mundi animā per istoꝝ numerorū cōmixtionē ineffabili ꝓuidētia dei fabricatoris īstituit. Cuius sensus si huic opi fuerit appositus: plurimū nos ad uerborū Ciceroīs: q̄ circa disciplinā musicæ uidenť obscura intellectū iuuabit. Sed ne q̄d in patrociniū alterius expositiōis adhibeť: ip̄m p se difficile credať: pauca nobis ꝑmittenda sunt: q̄ simul utriusq; intelligentiam faciāt lucidiorē. Oē solidū corpus trina dimēsione distēdiť: habet eni lōgitudinē: latitudinē: ꝓfunditatē. Nec pōt īueniri ī quolibet corpote q̄rta dimēsio: sed his tribus oē corpus solidū cōtineť. Geometræ tamen alia sibi corpora ꝓponūt: q̄ appellāt mathematica: cogitatiōi tātū subiicienda nō sensui. Dicūt eni pūctū corpus esse indiuiduū: in quo nec lōgitudo: neq; latitudo: neq; altitudo dep̄hēdať: q̄ppe q̄d in nullas ptes diuidi possit: hoc ꝓtractū efficit lineā.i. corpos unius dimēsiōis. Lōgū est.n. sine lato sine alto & duobus pūctis ex utraq; parte solā lōgitudinē terminātibus cōtineť. Hāc lineā si geminaueris alteꝝ mathematicum corpus efficies: q̄d duabus dimensionibus extruať longo latoq;: sed alto caret. & hoc ē quod apd illos sup̄ficies nocať: pūctis aūt q̄ttuor cōtineť.i. p singulas lineas binis. Si uero hæ duæ lineæ fuerint duplicatæ: ut subiectis duabus duæ supponāť: adiicieť ꝓfunditas: & hinc solidū corpus efficieť: quod sine dubio octo angulis cōtinebiť: q̄d uidemus Tesserā: q̄ græco noie cubus nocať. His giometricis rōnibus applicať natura numeroꝝ: & monas pūctū putať: quia sicut pūctū corpus nō est: sed ex se facit corpora: ita monas numerus esse nō diciť: sed origo numerorū: primus enim numerus in duobus est: q similis est lineæ de pūcto sub gemina pūcti terminatiōe ꝓductæ. Hic numerus duo geminatus de se efficit quattuor ad similitudinē mathematici corporis: q̄d sub q̄ttuor pūctis lōgo latoq; distēdiť. Quaternarius quoq; ip̄e geminatus octo efficit: q numerus solidū corpus imitať: sicut duas lineas diximus duabus superpositas octo angulorū dimēsione: integrā corporis soliditatē creare: & hoc est quod dicitur apud geometras bis bina bis corpus esse iā solidū: ergo a pari numero accessio usq; ad octo soliditas est corporis: Iō inter pricipia: huic numero plenitudinē deputauit. Nūc oportet ex ipari quoq; numero: queadmodū id efficiať īspicere. Et q̄a tā paris q̄ iparis numeri monas origo est: ternarius numerus pria linea esse credať. Hic triplicatus nouenariū numeꝝ facit: q & ipse q̄si de duabus lineis: lōgū latumq; corpus efficit. Itē nouenarius triplicatus tertiā dimēsionē p̄stat. & ita a parte iparis numeri in uigintiseptē: q̄ sunt ter terna ter solidū corpus efficiť: sicut ī numero pari bis bina bis: q est octonarius: soliditatē creauit. Ergo ad efficiēdū utrobiq; solidū corpus monas necessaria est: & sex alii numeri.i. terni a pari & ipari. A pari q̄dē duo: q̄ttuor: octo: ab ipari aūt tria: nouē: uigintiseptē. Thimæus igiť Platōis ī fabricāda mūdi aīa cōsiliū diuinitatis enūtiās ait: illā p hos numeros fuisse cōtextā: q & a pari & ipari cubū.i. ꝑfectionē diuinitatis efficiūt: nō q̄a aliq̄d significaret illā habeř corporeū: sed ut posset uniuersitatē animādo penetrare: & mūdi solidū corpus īplere per numeros soliditatis effecta ē. Nunc ad ipsa Platonis uerba ueniamus. nam cū deo animam mūdi fabricāte loq̄reť ait: primā ex oī firmamēto partē tulit. Hinc sumpsit duplā partē prioris: tertiā uero sedē hemioliā: sed primæ triplā: & quartā duplā secūdæ: q̄ntā tertiæ: triplā sextā primæ: octuplā & septuplā uicies septies a prima multiplicatā. Post hæc spatia: q̄ iter duplos & triplos numeros hiabāt insertis partibus adimplebat. ut binæ medietates singula spatia colligerent: ex quibus uinculis hemiolii & epitriti & epogdoi nascebantur.

Corpus mathematicū pūctum

Sup̄ficies

Monas Tessera Cubus

Hæc Platōis uerba ante nullis excepta sunt: ut primam partem monadem crederent: secundam quam tibi dixi duplam prioris dualem numerum esse confiderent: tertiam ternarium numerū: qui ad duo hemiolius est: ad unū triplus: & quartum quattuor: qui ad secundū idest ad duo duplex est: quintū nouenarium: qui ad tertiū idest ad tria triplus est: sextum aūt octonarium: qui primū octies continet. At uero pars septima in uiginti & septem fit: quæ faciūt ut diximus argumētum tertium imparis numeri. Alterius autē ut animaduertere posse est: processit illa contextio: ut post monadē quæ par & impar est: primus par numerus poneret idest duo. deinde sequeret primus impar. i. tria quarto loco secundus par. i. quattuor quinto loco secundus impar. i. nouem: sexto loco tēpus par. i. octo: septio loco tertius ipar. i. uigintiseptem. Vt quia impar numerus mas habetur: & par fœmina ex pari & impari. i. ex mari & fœmina nasceret quæ erat uniuersa paritura: & ad utriusq; soliditatem procederet quasi solidū omne penetratura. Deide ex his numeris fuerat componenda: qui soli cōtinent iugabilem competentiam: quia omni mundo ipsa erat iugabilē præstatura cōcordiam. Nā duo ad unum dupla sunt. de duplo autē diapason symphoniam nasci iam diximus. Tria uero ad duo hemioliū numerum faciūt: hinc oritur diapente. Quattuor ad tria epitritus numerus est. ex hoc componitur diatessaron. Item quattuor ad unum in quadrupli ratione censentur: ex quo symphonia disdiapason nascitur. Ergo mundi anima: quæ ad motum hoc quod uidemus uniuersitatis corpus impellit: contexta numerus musicā de se creantibus concinentiam necesse est: ut sonos musicos de motu: quē proprio impulsu præstat: efficiat: quorū originē i fabrica suæ cōtextiōis inuenit. Ait. n. Plato (ut supra rettulimus) autorem deum animæ post numerorum inter se imparium contextionem hemioliis: epitritis: & epogdois: & liminate hiātia interualla supplesse. Ideo doctissime Tullius in uerbis suis ostēdit platonici dogmatis profunditatē. Quis hic inq quis est qui complet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Hic est inquit ille qui interuallis desiunctus imparibus: sed tamen pro rata parte ratione distinctis impulsu & motu ipsorum orbium efficitur. Vides ut interualla cōmemorat: & hæc iter se imparia esse testatur: nec diffitetur rata ratione distincta. quia secundū Thimæū Platonis ipariū iter se interualla numerorum ratis ad se numeris hemioliis scilicet epitritis & epogdois hemitoniisq; distincta sunt: quibus omnis canora ratio continetur. Hic animaduertitur: quia hæc uerba Ciceronis nunq profecto ad intellectū paterent: nisi hemioliorum epitritorū & epogdoorum ratione præmissa: quibus iterualla distincta sunt: & nisi Platonicis numeris: quibus mundi anima est concepta patefactis: & ratione præmissa: cur ex numeris musicam creantibus anima intexta sit. Hic enim omnia & causam mundani motus ostendunt: quem solus animæ præstat impulsus: & necessitatem musicæ cōcinentiæ: quā motui a se facto inserit aīa in natura sibi ab origine. Hic Plato in repu. sua cū de sphærarū celestium uolubilitate tractaret: singulas ait syrenas singulis orbibus insidere: significās sphærarū motu cantū numinibus exhiberi. Nam syrem deo canens græco intellectu ualet. Theologi quoq; nouē musas octo sphærarū musicos can

tus:& unā maximā cōtinentiā:q̄ cōstat ex oībus:esse uoluere. Vnde Hesiodus ī theo-
gonia sua octauā musam uraniā uocat:qa post septem uagas q̄ subiectæ sunt: octaua
stellifera sphæra superposita ,pprio nomine cælū uocaẽ. Et ut ostenderet nonā esse &
maximā:q̄ cōstat sonorū cōcors uniuersitas adiecit:καλλιόπη δ᾽ ἥδε προφερεστάτη
ἐστὶν ἁπασάων. ex nomine ostendens ipsam nocis dulcedinem nonam musam uoca-
ri. Nam καλλιόπη optimæ uocis græca interpretatio est:& nt ipsam esse q̄ quū sit ex Calliope
oībus pſtius indicaret:assignauit illi nniuersitatis uocabulū: uidelicet προφερεστάτη
ἁπασάων. Nam apollinem ideo μουσηγέτην uocant q̄si ducem & principem orbiū
cæterorū:ut ipse Cicero refert:dux & princeps & moderator luminū reliquorū: mens
mūdi:& temperatio. Musas esse mūdi cantū etiā rustici sciūt:q eas camœnas quasi ca- Camœnæ
nenas a canendo dixerunt. Ideo canere cælū etiā theologi comprobantes sonos musi-
cos sacrificiis adhibuerūt:q apud alios lyra & cithara:apud nōnullos tibiis aliisue mu
sicis instrumentis fieri solebant; in ipsis quoq; hymnis deorū per strophā & antistro-
phā metra cāoris uersibus adhibebanẽ:ut per stropham rectus orbis stelliferi motus:
per antistropham diuersus uagarū regressus prædicaretur: ex qbus duobus motibus
primus in natura hymnus dicandus deo sumpsit exordium. Mortuos quoq; ad sepul- Mortui cū
turam prosequi oportere cum cātu: plurimarū gentiū nel regionū instituta sanxerūt: cātibus as-
persuasione hac: qua post corpus animæ ad originem dulcedinis mnsicæ: idest ad cæ- sociantur
lum redire credantur. Nam ideo in hac uita omnis anima musicis sonis capitur:ut nō
solum qui sunt habitu cultiores:uerum uniuersæ quoq; barbaræ nationes cantus:qui
bus uel ad ardorem uirtutis animentur:uel ad molliciem uolnptatis resoluantur: ex-
erceant:quia in corpus defert memoriam musicæ:cuius in cælo fuit conscia: & ita de-
linimentis canticis occupantur:ut nullum sit tam immite:tam asperum pectus: quod
non oblectamentorū taliū teneaẽ affectu. Hinc existimo & Orphei uel Amphionis Orpheis
fabulā:quoȝ alter aīalia rōne carētia alter saxa quoq; trahere cātib⁹ ferebaẽ:sumpsis- etiam
se principiū:qa primi forte gētes uel sine rōnis cultu barbaras:uel saxi īstar nullo affe- Amphiōis
ctu molles:ad sensum uoluptatis canēdo traxerūt. Ita deniq; oīs habitus aīæ cantibus Fabulosa.
gubernaẽ:ut & ad bellū ,pgressui:& itē receptui canaẽ:cantu & excitāte:& rursus sed Cātus q̄d
ante uirtutē. Dat sonos adimitq;:nec nō curas & īmittit:& retrahit. Irā suggerit:clemē facit.
tiam suadet: corpoȝ quoq; morbis medetur. Nā hinc est q̄ ægris remedia præstantes
præcinere dicūtur. Ecquid mirū si inter homines mnsicæ tanta dominatio est:cū aues
quoq; nt lusciniæ & cygni aliæ ue id genus cantū ueluti quadam disciplina artis exer- Luscinia
ceāt:nōnullæ uero uel aues uel terrenæ seu aquatiles bellue inuitāte cātu in retia spō-
te decurrāt:& pastoralis fistula pastū progressis quietē imperet gregibus? Nec mirū:
inesse enī mundanæ animæ causas musicæ:quibus est intexta: prædiximus. Ipsa autē
mundi aīa uiuētibus oībus uitā ministrat. Hīc hoīum pecudūq; genns uiteq; uolātū.
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus. Iure igitur musicā capitur omne
quod uiuit:quia cælestis aīa qua animaẽ uniuersitas originē sumpsit ex musica: Hæc
dū ad sphæralē motū mūdi corpus impellit:sonū efficit qui interuallis disiunctus im-
paribus:sed tamē pro rata pte rōne distinctis sicut ā pricipio ipsa cōtexta est. Sed hæc
interualla quæ in aīa quippe incorporea sola existimanẽ rōne nō sensu:quærendū est:
utrū etiā ipso in mūdi corpore dimensio librata seruauerit? Et Archimenides qdē sta- Archime-
dioȝ numerū deprehendisse se credidit:quibus a terræ superficie luna distaret:a luna nides.
mercuri⁹:a mercurio uenus:sol a uenere:mars a sole:a marte iupiter: saturnus a ioue Mensura
sed & a saturni orbe usq; ad ipm stelliferū cælū:oē spatiū se rōne mensū putauit. Quæ a terra ad
tamē Archimenidis dimēsio a platonicis repudiata est:q̄si dupla & tripla īterualla nō unūquēq;
planetam

seruans:& statuerunt hoc esse credendũ:ut quantũ est a terra usq; ad lunam:duplum sit a terra usq; ad solem:quantũq; est a terra usq; ad solem:triplũ sit a terra usq; ad uenerẽ.quantũq; est a terra usq; ad uenerẽ : quater tantũ sit a terra usq; ad mercurii stellã.quantumq; est ad mercuriũ a terra:nouies tantũ sit a terra usq; martẽ.& quãtũ a terra usq; ad martẽ est:octies tãtũ sit a terra usq; ad iouẽ.q̃tũ ẽ a terra usq; ad iouẽ:septies & uicies sit tãtũ a terra usq; ad saturni orbẽ. Hãc platonicã persuasionẽ Porphyrius libris inseruit:quibus Thimæi obscuritatibus nõ nihil lucis isudit:atq; eos credere ad imaginem contextionis animæ hæc esse in corpore mundi interualla:& quæ epitritis: hemioliis:& epogdois:hemitonisq;:complentur:& liminatæ: & ita prouenire concẽtũ.Cuius ratio in substantia aiæ contexta mũdano quoq; corpori:quod ab aia mouetur inserta est. Vnde ex omni parte docta & perfecta est ciceronis asertio: qui interuallis imparibus:sed tamẽ ꝓ rata parte ratione distinctis cæle stẽ sonum dicit esse disiunctum. Nunc locus admonet ut de grauitate & acumine sonorũ diuersitates quas asserit reuoluamus:& natura fert:ut extrema ex altera parte grauiter:ex altera autem acute sonent:quam ob causam summus ille cæli stellifer cursus: cuius cõuersio est cõcitatior acute excitato mouetur sono. Grauissimo autem hic lunaris atq; isimus. diximus

Sonus acutus & grauis

nunq̃ sonũ fieri nisi aëre percusso. Vt autẽ sonus ipse aut acutior aut grauior proferatur:ictus efficit:quidẽ ingens & cæler incidit:acutũ sonũ præstat:si tardior lentiorue: grauiorẽ.Indicio est uirga:quæ dum auras percutit:si impulsu cito ferit:sonũ acuit. si lentior:ẽ grauius ferit auditũ:In fidibus quoq; idem uidemus:q̃ si tractu arctiore tẽduntur:acute sonant:grauius laxiores. Ergo & superiores orbes dum pro amplitudine sua impetu grandiore uoluũtur:dumq; spiritu ut in origine sua fortiore:tendunť: ꝓpter ipsam ut ait cõcitatiorem cõuersionẽ acute excitato mouenť sono: grauissimo aũt hic lunaris atq; infimus:quoniã spiritu ut in extremitate languescente iam uoluitur:etenim propter angustias:quibus penultimus orbis arctatur impetu leniore conuertitur. Nec secus probamus in tibiis:de quarum foraminibus uicinis ori inflatis sonus acutus emittitur:de longinquis autem & termino proximis:grauior:item acutior per patentiora foramina:grauior per Angusta & utriusq; causæ ratio unã quia spiritus ubi incipit:fortior est.defectior ubi desinit : & quia maiorem impetũ per maius foramen impellit:cõtra autem in angustis cõtingit & eminus positis. Ergo orbis altissimus:& ut ĩ imensum patens:& ut spiritu eo fortiore: quo origini suæ uicinior est:incitatus:sonorũ de se acumen emittit. Vox ultimi & pro spacii breuitate & pro longinquitate iam frangitur. Hinc quoq; apertius approbatur spiritum quãto ab origine sua deorsum recedit:tãto circa ipulsum fieri leniorem:ut circa terrã: quæ ultima sphæra; est tam concretus tam densus habeatur:causa sit terræ in una sede semper hærẽdi:nec in q̃libet partem pmittatur moueri obsessa undiq; circũfusi spiritus densitate. In sphæra aũt ultimũ locũ esse:qui medius est:antecedentibus iam probatum est. Ergo uniuersi mundani corporis sphære nouẽ sunt. Prima illa stellifera : quæ proprio nomine

Sphæræ nouẽ mũdani corporis

dicitur cælũ:& aplanes apud græcos uocať:arcens & continẽs cæteras. Hæc ab oriẽte semper uoluitur in occasum. Subiectæ septem:quas uagas dicimus: ab occidente in orientẽ ferũtur. Nona terra sine motu. Octo sunt igitur quæ mouẽtur: sed septẽ sonis qui cõcinenciã de uolubilitate conficiũt:propterea quia mercurialis & ueneris orbis: pari ambitu comitati solẽ uiæ eius tanq̃ satellites obsequũtur:& ideo a nõnullis astronomiæ studentibus:eandẽ uim sortiri existimanť. Vnde ait. Illi autẽ octo cursus : in quibus eadẽ uis ẽ duorũ:septem efficiunt distinctos interuallis sonos qui numerus rerũ omniũ fere nodus est. Septenarii autẽ numerum omnium nodũ esse: plene cũ de

numeris superius loqueremur: expressimus. Ad illuminādū (ut existimo) obscuritatē uerborum Ciceronis de musica tractatus succinctus a nobis qua licuit breuitate sufficiet: nā nnetas & hypatas aliarūq; fidium uocabula perquirere & tonorum uel limatum minuta subtilia: & quid in sonis pro littera: quid pro syllaba: quid pro itegro nomine accipiatur asserere: ostentantis est: non docentis. Nec enim quia fecit in hoc loco Cicero musicæ mentionem: occasiōe hac eūdum est p uniuersos tractatus qui possunt esse de musica: quos (q̄ntū mea fert opinio) terminū habere nō existimo. Sed illa sunt persequenda: quibus uerba: quæ explanāda receperis: possint liquere: quia in re naturaliter obscura: qui in exponendo plura q̄ necesse est superfundit: addit tenebras: nō adimit dēsitatē. Vnde finē de hac tractatus pte faciemus: adiecto uno quod scitu dignū putamus: quia cū sint melodiæ musicæ tria genera: enarmonicū: diatonū: & cromaticū. Primū quidem propter nimiā sui difficultatē ab usu recessit. Tertiū uero est infame mollicie. Vnde mediū. i. diatonum mundanæ musicæ doctrina platonis ascribitur. Nec hoc inter prætereunda ponemus: q; musicā perpetua cæli uolubilitate nascentē ideo claro nō sentimus auditu: quia maior sonus est. q̄ ut humanarū auriū recipiatur angustiis. Natura simili catadupa ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt. quid mirū si nostrum sonus excedit auditū: quem mundanæ molis impulsus emittit? Nec. n. de nihilo ē quod ait: q complet aures meas tātus & tam dulcis sonus. Sed uoluit intelligi: q; si eius qui cælestibus meruit interesse secretis: cōpletæ aures sunt soni magnitudine: superest ut cæterorū hominū sensus mūdanæ cōcinētiæ non capiat auditū. Sed iam tractatū ad sequentia conferamus. Vides habitari in terra raris & angustis locis: & in ipsis quasi maculis: ubi habitatur uastas solitudines itericctas: eosq; qui incolant terrā non modo interruptos ita eē: ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit: sed partim obliquos: partim trāsuersos: partim etiā auersos stare nobis a quibus expectare gloriā certe nullam poteris. Cernis autē eandem terram quasi quibusdā redimitā & circundatā cingulis: e quibus duos maxime inter se diuersos & cæli uerticibus ipsis ex utraq; parte subnixos obriguisse pruina uides: mediū aūt illum & maximū solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles: quorū australis ille: i quo qui insistunt auersa uobis urgent uestigia: nihil ad uestrū genus. Hic aūt alter subiectus aquiloni: quem incolitis: cerne q̄ tenui uos parte contingat. Omnis. n. terra quæ colit̃ a uobis angustata uerticibus lateribus latior: parua quædā insula est circūfusa illo mari: qd atlāticū: qd magnū: quē ocēanū appellatis in terris: q tamē tāto noīe q̄ sit paruus uides. Postq̄ cælū quo oīa continētur & subiectarū sphærarū ordinem motūq; ac de motu sonū cælestis musices modos & numeros explicantē: & aerē subditum lunę tullianus sermo p necessaria & plenti operi apta ductus ad terrā usq; descripsit: ipsius iam terræ descriptionē uerborū parcus: rerū fœcūdus absoluit. Et. n. maculas habitationū ac de ipsis habitatoribus alios iterruptos auersosq; obliquos etiā & transuersos alios nominādo: terrenæ sphæræ globositatē sermone tantū nō coloribus pinxit. Illud quoq; nō sine perfectiōe doctrinæ est: q; cū aliis nos nō patitur errare: qui terrā semel cingi oceano credidere. Nā si dixisset oīs terra parua quædā est insula circunfusa illo mari: unū oceani ambitū dedisset intelligi. Sed adiiciēdo quæ colit̃ a uobis: uerā eius maris diuisionē de qua paulopost disseremus: nosse cupiētibus itelligēdā reliqt. De quinq; autē cingulis ne quæso existimes duorū romanæ facūdiæ parentū Maronis & tullii dissentire doctrinā: cū hic ipsis cigulis terrā redimitā dicat: ille iisdē q̄s græco nominæ zonas uocat: asserat cælū teneri. Vtrūq;. n. icorruptā uerāq; nec alteri contrariā retulisse rōnē pcedēte disputatiōe cōstabit. Sed ut oīa q̄ hoc loco explanāda rece-

Melodiæ tria genera

Quare nō sentiamus cæli harmoniam

Ciguli uel zone terræ uel cæli

pimus: liquere possint: habēdus est primū sermo de cingulis: quia situ eorū ante oculos locato cætera erunt intellectu proniora: Prius autem qualiter terram coronent: deinde quéadmodū cælū teneant explicandū est. Terra nona & ultima sphæra est. Hāc diuidit orizon: idest finalis circulus de quo ante rettulimus. Ergo medietas cuius nos partē incolimus: sub eo cælo est: quod fuerit super terrā: & reliqua medietas sub illo: quod dū uoluitur ad ea loca quæ ad nos uidentur inferiora descendit. In medio enim locatā ex omni sui parte cælū suscipit. Huius igitur ad cælū breuitas quæ punctū est: ad nos uero imensa globositas: distinguitur locis iter se uicissim præssis nimietate uel frigoris uel caloris: geminam nacta inter diuersa temperiē. Nā & septētrionalis & australis extremitas perpetua obriguere pruina. Et hi uelut duo sunt cinguli: quibus terra redimitur: sed ambitu breues quasi extrema cingentes. Horū uterq; habitatiōis ipatiens est: quia torpor ille glacialis nec animali: nec frugi: uitā ministrat: illo enim aere corpus alitur: quo herba nutrit. Medius cingulus & ideo maximus æterno afflatu cōtinui caloris ustus spatium quod & lato ambitu & prolixius occupauit: nimietate feruoris facit inhabitabile uicturis. Inter extremos uero & mediū duo maiores ultimis medio minores ex utriusq; uicinitatis intemperie temperantur in his: quæ tantum uitales auras natura dedit incolis carpere. Et quia animo facilius illabitur concepta ratio descriptione q̄ sermone: esto orbis terræ cui ascripta sunt. a. b. c. d. Et circa. a. ascribant. n. & l. circa. b. autē. m: & k. & circa. c. g. & i. & circa. d. e. & f. Et ducant rectæ lineæ a signis ad signa quæ dicimus: idest. a. g. in. i. ab. m. in. n. a. k. in. l. ab. e. in. f. Spatia igitur duo aduersa sibi: idest unum a. c: usq; ad lineam quæ in. d. ducta est intelliguntur pruina riguisse perpetua. Est. n. superior septentrionalis: inferior australis extremitas. Medium uero ab. n. usq; in. l. zona sit torrida. Restat ut cingulis ab. i. usq; ad. n. de subiecto calore & superiore frigore temperetur. Rursus ut zona quæ est inter. l. & f. accipiat de superiore calore & subdito rigore temperiem.

Septētrionalis

Australis

Cingulus medius

Cinguli duo temperati

Nec excogitatas a nobis lineas: quas diximus: existimetur. Circi enim sunt de qbus supra rettulimus septentrionalis & australis: & tropici duo. Nā æquinoctialem hoc loco: quo de terra loquimur: non oportet ascribi. qui oportuniore loco rursus addetur. Licet igitur sint hæ duæ mortalib⁹ ægris munere concessæ diuum: q̄s diximus esse temperatas: non tamen ambæ zonæ hominibus nostri generis indultæ sunt. sed sola superior: quæ est ab. i. usq; ad. n. incolitur ab omni: quale scire possumus: hominum genere: romani græciue sint uel barbaræ cuiusq; nationis. Illa uero ab. l. usq;

C

G Septētriōalis: frigida I

Temperata: nostra.

M N

B Torrida. A

K L

Tēperata antipodum.

E F

Australis frigida.

D.

ad.i.sola ratiõe intelligit:q̃ ꝓpter similẽ tẽperiẽ similiter incolit̃:sed a quibus: nõ licuit unq̃ nobis:nec licebit agnoscere.Interiecta eni torrida utriq; hominũ generi commerciũ ad se denegat cõmeãdi.Deniq; de quattuor habitatiõis nostræ cardinibus: oriens:occidẽs:& septẽtrio:suis uocabulis nũcupaꝑ:qa ab ipsis exordiis suis sciunẽ a nobis.Nã & si septẽtrionalis extremitas inhabitabilis ẽ:nõ multo tamẽ ẽa nobis remota. Quarto uero nostræ habitatiõis cardini:causa hæc alteꝶ nomẽ dedit: ut meridies nõ australis uocaret̃:qa & ille ꝓprie est australis: q̃ de altera extremitate ꝓcedẽs aduersus septẽtriõali ẽ:& hũc meridiẽ iure uocitari facit locus:de quo icipit nobis. Nã quia sentiri icipit a medio terræ:in q̃ est usus diei:ideo tanq̃ quidã medidies una littera mutata meridies nũcupatus est. Sciẽdũ est autẽ q̃ uẽtus q̃ p hũc ad nos cardinẽ ꝑuenit.i. auster ita in origine sua gelidus: ẽ ut apd̃ nos cõmẽdabilis est blãdo rigore septẽtrio: sed quia p flamã torridæ zonæ ad nos cõmeat:admixtus igni calescit: & qui icipit frigidus:calidus peruenit. Neq; enim uel ratio uel natura pateretur:ut ex duobus æquo pressis rigore cardinibus dissimili tractu flatus emitteretur: Nec dubium est nostrum quoq; septentrionem ad illos qui australi adiacent: propter eandem rationem calidũ peruenire:& austrum corporibus eorum:gemino auræ suæ rigore blãdiri. Eadẽ ratio nos non permittit ambigere: quin per illam quoq; superficiem terræ: quæ ad nos habetur inferior:integer zonarum ambitus:quæ hic temperatæ sunt:eodẽ ductu temperatus habeatur: atq; ideo illic quoq; eædem duæ zonæ a se distãtes similiter incolant̃. Aut dicat quisquis huic fidei obuiare mauult: qd̃ sit quod ab hac eũ distinctiõe deterreat. Nam si nobis uiuendi facultas est in hac terrarũ parte:quã colimus:quia calcantes humum cælum suspicimus super uerticem:quia sol nobis & oritur & occidit: quia circũfuso fruimur aere cuius spiramus haustũ:cur nõ & illic aliquos uiuere credamus: ubi eadem semper imprompt u sunt̃ Nam qui ibi dicuntur morari:eandem credendi sunt spirare auram:quia eadẽ est in eiusdem zonalis ambitus continuatiõe temperies. Idem sol illis & obire dicitur nostro ortu:& orieẽ cum nobis occidet. Calcabũt æque ut nos humum:& semper uerticem:semper cælum uidebũt. Nec metus erit:ne de terra in cælum decidant:cũ nihil unq̃ possit ruere sursum. Si enim nobis (quod asserere genus ioci est) deorsum habetur ubi est terra:& sursum ubi est cælũ. Illis quoq; sursum erit:quod de inferiore suspiciẽt:nec aliquãdo in superna casuri sunt. Affirmauerĩ quoq; & apud illos minus rerũ peritos hæc existimare de nobis:nec credere posse nos in quo sumus loco degere:sed opinari:si quis sub pedibus tentaret stare:casurum. Nũq̃ tamen apud nos quisq̃ timuit: ne caderet in cælum:ergo nec apud illos quisquam ĩ superiora casurus est:sicut omnia nutu suo pondera in terram ferri superius relata docuerunt. Postremo quis ambigat in sphæra terræ ita ea quæ inferiora dicunt̃:superioribus suis esse contraria:ut est oriens occidentĩ Nam in utraq; parte p diametros habetur. Quũ ergo & orientẽ & occidẽtẽ similiter cõstat habitari: qd̃ est quod fidẽ huius quoq; diuersæ sibi habitatiõis excludat̃ Hæc omnia non ociosus lector in tã paucis uerbis Ciceronis inueniet. Nam quũ dicit terrã cingulis suis redimitã atq; circundatam:ostẽdit per omne terræ corpus eandem temperatorum cingulorum continuatam esse temperiem. Et quũ ait:in terra maculas habitationũ uideri:nõ eas dicit quæ in parte nostræ habitationis nõnullis desertis locis interpositis incoluntur. Nõ enim adiiceret in ipsis maculis uastas solitudines interiectas: si ipsas solitudines diceret inter quas certæ partes macularum instar habeantur. Sed quia maculas dicit has quattuor: quas in duobus terræ hemisphæriis binas esse ratio monstrauit: bene adiecit interiectas solitudines. Nam sicut pars quæ habitatur a nobis:multa solitudinũ interiectio

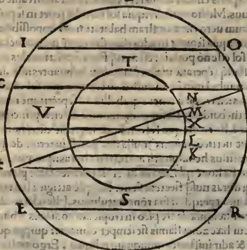
Meridies

Auster

Spirare

ne distinguitur:credendum est in illis quoq; tribus aliis habitationibus similes esse in ter deserta & culta distinctiones. Sed & quattuor habitationū incolas & relatione situs & ipsa quoq; standi qualitate depinxit. Primū enim ait:alios praeter nos ita icolere terram:ut a se interrupti nullam habeant ad se facultatem meandi: Et ipsa uerba declarant: non eum de uno hominum genere loqui in hac superficie a nobis solius torridae interiectione diuiso. Sic enim magis diceret:ita interruptos: ut nihil in ter ipsos ab illis ad nos manare possit. Sed dicēdo ita interruptos ut nihil inter ipsos ab illis ad alios manare possit:qualiter inter se illa hominū genera sint diuisa: significat. Quod autem uere ad nostram partem referretur:adiecit dicendo de illis qui & a nobis & a se inuicem diuisi sunt:partim obliquos:partim transuersos:partim etiam aduersos stare nobis. Interruptio ergo nō unius generis a nobis: sed omnium generū a se diuisorum refertur:quae ita distinguenda est. Hi quos separat a nobis perusta:quos graeci ἀντοικους uocant:similiter ab illis qui inferiorem zonae suae incolūt partem:interiecta australi gelida separanť. Rursus illos ab ἀντοικοις suis:idest p nostri cinguli inferiora uiuētibus:interiectio ardētis sequestrat:& illi a nobis septentriōalis extremitatis rigore remouētur. Et quia non est una omnium affinis continuatio:sed interiectae sunt solitudines ex calore uel frigore mutuū negātibus commeatum: has terrae partes:quae a quattuor hominum generibus incoluntur:maculas habitationum uocauit. Quēadmodum autem caeteri oēs uestigia sua figere ad nostra credantur:ipse distinxit: & australes quidem aperte pronunciauit aduersos stare nobis dicendo. Quorum australis ille:in quo qui insunt aduersa nobis urgent uestigia. Et ideo aduersi nobis sunt: quia in parte sphaerae quae cōtra nos est morantť. Restat inquirere quos trāsuersos & quos obliquos nobis stare memorauerit. Sed nec de ipsis potest esse dubitatio:qn trāsuersos stare nobis dixerit inferiorem zonae nostrae partē tenētes. Obliquos uero eos qui australis circuli deuexa sortiti sunt. Supest ut de terrae ipsius spatiis:quāta habitationi cesserint:quāta sint inculta:referamus. Idest quae sit singulorū dimēsio cingulorū. Quod ut facile cognoscas: redeūdū tibi ē ad orbis terrae descriptionē: quā pauloante subiecimus:ut per ascriptarū litterarū notas:ratio dimensionum lucidius explicetur. Omnis terrae orbis:idest circulus:qui uniuersum ambitum claudit: cui ascripta sunt.a.b.c.d. ab his qui cum ratione dimensi sunt:in sexaginta diuisus ē partes. Habet autem totus ipse ambitus stadiorum ducenta quīquagintaduo milia. Ergo singulae sexagesimae extenduntur stadiis quaternis milibus ducenis. Et sine dubio medietas eius: quae est a. d. per orientē.i.per.a.usq; ad.c.habet triginta sexagesimas:& stadiorum milia centum uigintisex. Quarta uero pars:q̄ ē ab.a.usq; ad.c.incipiēs a perusta:habet sexagesimas quindecim:& stadiorum milia sexaginta & tria. Huius quartae partis mēsura relata cōstabit totius ambitus plēa dimēsio. Ab.a.igiť usq; ad.p.quod est medietas pustae:habet sexagesimas q̄ttuor:q̄ faciūt stadiorū milia sexdeci cū octingētorū adiectiōe. Ergo ōis perusta sexagesimarū octo est:& tenet stadiorū milia triginta tria & sexcēta insup. Latitudo autē cīguli nostri:q tēperatus est.i.a.p.usq; ad.o.habet sexagesimas quinq̄ q̄ faciūt stadiorū milia uiginti unū. Et spatiū frigidae ab.o.usq; ad.c. habet sexagesimas sex:q̄ stadiorū tenēt uigintiquinq; milia ducēta. Ex hac q̄rta pte orbis terrarū: cuius mēsuram euidenter expressimus:alterius quartae partis magnitudinē ab.a. usq; ad.d. pari dimensionū distinctione cognosces. Cum ergo quantū teneat sphaerae superficies q̄ ad nos est:in omni sua medietate cognoueris:de mensura quoq; inferioris medietatis .i.a.d.per.b.usq; ad.c. similiter instrueris. Modo.n.quia orbē terrae in plāo pinximus: in plano autē mediū exprimere nō possumus sphaeralē tumorē imitati sumus altitudi

nis intellectum a circulo: qui magis orizon q̃ meridianus uidet. Ceterũ uolo hoc mẽte pcipias: a nos hanc prætulisse mensurã: tanq̃ a.d.per.a.usq; ad.c. Pars terræ supior sit: cuius partẽ nos icolimus: & a.d.per.b.usq; ad.c.pars terræ habeat inferior. Hoc quoq; tractatu proprium sortito finem: nunc illud quod probandũ promisimus asseramus: hos cingulos & bene Maronem cælo: & bene terræ assignasse Ciceronem: & utrũq; nõ discrepãtia: sed consona eademq; dixisse. Natura.n.cæli hanc in diuersis terræ partibus temperiem nimietatemq; distinxit & qualitas uel frigoris uel caloris: quæ cuilibet ætheris parti semel inhæsit. eandem inficit partẽ terræ: q̃ despicit ambiendo. Et quia has diuersitates: quæ certis finibus terminãtur: cingulos i cælo uocauere: necesse ẽ totidẽ cigulos etiã hic intelligi: Sicut in breuissimo speculo cum facies mõstrat ingens: tenẽt in angusto membra uel liniamẽta ordinẽ: quẽ sua in uero digesserat amplitudo. Sed hic quoq; asserẽdi quod dicitur minuemus laborem: oculis subiiciendo picturam. Esto.n.cæli sphæra.a.b.c.d. Et inter se claudat sphærã terræ: cui ascripta sunt.l.x.t.u. Et ducatur in cæli sphæra circulus septẽtrionalis.ab.i.usq; in.o.tropicus æstiuus a.g.in.p.& æquinoctialis a.b.in.a.& tropicus hyemalis ab.f.in.q.& australis ab.e.in.r. sed & zodiacus ducatur ab.f.in.p. Rursus in sphæra terræ ducantur idem limites cingulorum: quos supra descripsimus.in.n.in.m.in.l.in.k.

His ita depictis sine difficultate constabit: singulas terræ partes a singulis cæli partibus sup uerticem suũ positis q̃litatẽ circa nimietatem uel tẽperiem mutuaris. Nã qd ẽ sursũ.a.d. usq; ad.r.hoc despicit terrã ab.s.usq; ad.r. Et quod est i cælo ad.r. usq; ad.q.hoc efficit terræ.a.k. usq; ad.l.& qd in cælo ẽ a.q.usq; in.p.tale facit in terra ab.l.usq; ad.m. Qualeq; ẽ desup a.p.usq; ad.o.tale in terra ab.m.usq; ad.n. Et quale illic ab.o.usq; ad.c.tale hic ẽ ab.n.usq; ad.t. Sũt ãt i æthere extremitates ambæ.i.a.d.usq; ad.r.&.a.c.usq; ad.o. æterno rigore dẽsatæ. Idẽ i terra ẽ ab.s.usq; ad.k.&.a.t.usq; ad.n. Rursus i cælo a.q.usq; ad.p. nimio calore feruet. Idẽ i terra quoq; a b.l.usq; ad.m.idẽ feruor est. Itẽ sunt i cælo tẽperies ab.o.usq; ad.p.&.a.q.in.r. Idẽ sunt hic quoq; tẽperatæ ab.n.in.m.& ab.l.in.k. Aequinoctialis.n.circulus q ab.a.usq; ad.b.ductus ẽ: mediũ secat perustã: Et ipsum ãt scisse Ciceronẽ: q; terreni cinguli cælestibus inficianẽ: ex uerbis eius ostendit. Ait.n.e qbus duos maxie inter se diuersos & cæli uerticibus ipsis ex utraq; pte subnixos obriguisse pruina uides. Ecce testat finale frigus eẽ de cælo. Idẽ quoq; de feruore medio dicit. Mediũ ãt illũ & maximũ solis ardore torreri. Cũ ergo mãifeste & rigorẽ de cæli uerticibus

& feruorē de sole in terræ cingulos uenire signauerit:ostendit prius in cælo hos eosdē
cingulos cōstitisse. Nūc quoniā cōstitit easdē in cælo & in terra zonas esse.i.cingulos
(hæc.n.unius rei duo sunt noīa) iā dicendū est: q̄ cā ī æthere hanc diuersitatē q̄litatis
Zona pu/ stat efficiat. Perusta duobus tropicis claudit̄:idest ab.g.in.p.æstiuo:& ab.f.i.q. hyemali.
Ab.f.āt in.p. zodiacū describēdo perduximus. Ergo signū.p.tropicus ille cācer habea
tur:& signū.f.capricornus. Cōstat āt solē neq; sursum ultra cācrū:neq; ultra capricor
Solstitia nū deorsum meare:sed cū ad tropicorū confinia peruenerit mox reuerti:unde & solsti
tia uocāt̄. Et quia æstiuus tropicus tēperatæ nostræ terminus ē:iō cū sol ad ipm̄ finē
uenerit:facit nobis æstiuos calores de uicino urens sensu maiore subiecta. Illo deniq;
tempore australi generi reuerti hyemem non potest ambigi:quia tunc ab illis sol om/
ni uiæ suæ spatio recedit. Rursus cum ad.f. signū:idest ad capricornum uenerit : facit
hiemem nobis recessu suo:& illis uicinitate reducit æstatem. Hic notādum est de tri
bus tantū cardinibus in quācunq; ædem ingredi solem : de quarto nunq̄. Nam & ab
ortu & ab occasu fenestra solem recipit : quippe quem orientem abeuntemq; prospe
ctet. Recipit & a meridie:quia omne iter solis in nostro meridie est:ut instruit uisum
ante lata descriptio. Nunq̄ uere solem fenestra septentrionis admittit:quia nunq̄ a.p.
signo ad.o. sol accedit:sed a.p. semper retrocedendo nunq̄ fines poli septentrionalis
attingit. & ideo nunq̄ per hunc cardinē radius solis infunditur. Eiusdem rei probatio
nem umbra quoq; cuiuslibet corporis efficiet astruere. Nam & in occasum cadit oriē
te sole:& in ortū cum fit occiduus. Medio autē die:quia sol meridiē tenet in septētrio
nem umbra depellitur. In austrum uero circa nostram habitationem impossibile est:
umbrā cuiuslibet corporis cadere:quia semper in aduersam soli partē umbra iactatur.
Aduersus aūt austro apud nos sol esse nō poterit : cū nunq̄ fines septētrionales attin
gat. Sane quoniā pars illa perustæ:q̄ tēperatæ uicina ē:admittit habitantes:illic.i.trās
tropicū quæcūq; habitāt̄ spatia:umbrā mittūt in austrū eo tēpore : quo sol cācrū te
net. Tūc.n.ei fit sol septētrionalis:cū tropicū tenet : q; ab illis ad septētrionē recedit.
Siene Ciuitas aūt siene:quæ puinciæ thebaidos pōst superiorū montiū deserta principiū ē:
sub ipso æstiuo tropico cōstituta ē. Et eo die quo sol certā p̄tē ingredit̄ cācri hora diei
sexta (qm̄ sol tūc sup ipm̄ inuenit̄ uerticē ciuitatis) nulla illic potest in terris de quoli
bet corpe umbra iactari. Sed nec stilus hemisphærii mōstrātis horas:quē γνώμονα
Lucanus uocāt tūc de se pōt umbrā creare. Et hoc ē qd̄ Lucāus dicer̄ uoluit:nec tamē plene: ut
habet̄:absoluit. Dicēdo.n. Atq; ūbras nusq̄ flectēte siene. Rē qdē attigit : sed turba
uit uerū. Nō eni nusq̄ flectit:sed uno tpe:qd̄ cū sua rōne rettulimus. His relatis cōstat
solem nunquam egredi fines perustæ:quia de tropico in tropicum zodiacus obliqua
tus ē. Manifesta ē igitur causa:cur hæc zona flamis sit semper obnoxia: quippe quam
sol totius æternæ flammæ & fons & administrator:nunquam reliquat. Ergo ambæ par
tes ultimæ:idest septētrionalis & australis:ad quas nūquam solis calor accedit: neces
sario perpetua præmuntur pruinā. Duas uero (ut diximus) temperat hinc atq; illinc
uicinia caloris & frigoris. Deniq; in hac ipsa zona : quā incolimus: quæ tota dicitur
tēperata: ptes tamē q̄ pusto cingulo uicinæ sunt:cæteris calidiores sunt:ut est Aethio
pia: Arabia: Aegyptus:& Lybia:i q̄bus calor ita circūfusi aeris corpus extēuat:ut aut
nūq̄ aut raro cogat̄ i nubes:& iō nullus pene apd̄ illos usus ē ibriū. Rursus usq; ad fri
gidæ fines p̄ssius accedit:ut ē paulus meotis: ut regiōes:q̄s p̄terfluūt tanais: & histera
Hyperbo/ rei oiaq; sup scythiā loca quorū icolas uetustas hypboreos uocauit: q̄si originē boreæ in
teriorū recedēdo trāsissent:adeo æterna pene p̄munt̄ pruina:ut nō facile explicet̄:q̄ta sit
illic frigidæ nimietatis iniuria. Loca uero q̄ ī medio tēperata sunt: qm̄ ab utrāq; nimie

tate lõge recedũt: uerã tenẽt salutaremq; tẽperiẽ. Locus nos admõet: ut quoniã diximus rẽ: quæ a nullo possit refelli: utrũq; tropicũ circũ zodiaco termios facere: nec unq̄ solẽ alterutrũ tropicũ excedere posse: uel sursũ uel deorsũ meãdo. Trãs zodiacũ uero circũ .i. trans ustã: q̄ tropicis claudit: ex utraq; parte incipe tempatas: Quæramus quid sit quod ait Virgilius: quẽ nullius unq̄ disciplinæ error ĩuoluit: Duæ mortalibus ægris.
Munere concessæ diuum: & uia secta per ambas:
Obliquus qua se signorum uertitur ordo.
Videtur enim dicere his uersibus: zadiacum per temperatas ductum: & solis cursum p ipsas ferri: qđ nec opiari fas ẽ: q̃a neutrũ tropicũ solis cursus excedit. Nũc igit illđ antẽdit: qđ diximus & intra tropicũ in ea pusta pte: q̄ uicina ẽ tẽperatæ: habitatores esse. Nã siene sub ipõ tropico ẽ: meroe aũt tribus milibus octingẽtis stadiis in Perustã a siene itrorsum recedit: & ab illa usq; ad terrã cynamomi feracẽ: sunt stadia octingẽta. Et p hæc oĩa spatia pustæ licet rari tamẽ uita fruunt habitãtes. Vltra uero iã iaccessum ẽ ꝓpter nimiũ solis ardorẽ. Cũ ergo tãtũ spatii ex pusta uitã ministret: & sine dubio circa uicinã alterius tẽperatæ .i. ἀντοικων tantundẽ spacii habere p pustæ fines: & parẽ mãsuetudinẽ: nõ neget. Paria eni i utraq; pte sunt oĩa. Ideo credẽdũ ẽ: p poeticã tubã: q̄ oĩa semp in maius extollit: dixisse: uiã solis sectã p tẽpatas: quoniã ex utraq; pte fines pustæ in eo sunt similes tẽperatis: q; se patiunt habitari. An forte poetica licẽtia pticulã ꝓ simili pene pticula posuit: & ꝓ sub ambas: p ambas dicere maluit. Nã te uera ductus zodiaci sub ambas tẽpetatas ultro citroq; puẽit: nõ tamẽ p ambas. Scimus autẽ & Homerũ ipm: & in oĩbus imitatorẽ eius Varronẽ sæpe tales mutasse pticulas. An: quod mihi uero ꝓprius uidet: p ambas: ꝓ inter ambas uoluit intelligi. Zodiacus enim iter ambas tẽperatas uoluit: nõ p ambas. Familiariter aũt p ꝓ iter: ponere solet: sicut alibi quoq; Circũ perq; duas in morẽ fluminis arctos. Neq; eni anguis sydereus arctos secat: sed dũ & amplectit & iteruẽit circũ eas & iter eas uoluit: nõ p eas. Per pro inter
Ergo põt cõstare nobis itellectus: si p ambas: ꝓ iter ambas more ipius poetæ dictũ existimẽus. Nobis aliud ad defensionẽ ultra hæc: q̄ diximus: nõ occurrit. Verũ quoniã i medio posuim⁹: quos fines nũq̄ uia solis excedat: mãifestũ ẽ oĩbus ãt qđ maro dixerit: quẽ cõstat erroris ignarũ: erit igenii singulorũ iuenire qđ possit amplius ꝓ absoluenda hac q̃õne conferri. His quoq; (ut arbitror) non ociosa inspectione tractatis: nunc de oceano quod promisimus: astruemus. Nõ uno sed gemino eius ambitu terræ corpus omne circũflui. Cuius uerus & primus meatus est: qui ab idocto hoĩum genere nascit. Is enim quẽ solũ oceanũ plures opinãt: de finibus ab illo originali refusus secundũ ex necessitate ambitũ fecit. Cæterũ eius prior corona per zonã terræ calidã meat superiora terrarũ & inferiora cingens: flexũ circi æquinoctialis imitata. ab oriẽte uero duos sinus refundit: unũ ad extremitatẽ: septẽtriõis: ad australis alterũ. Rursusq; ab occidẽte duo piter enascunt sinus: q̄ usq; ad ambas q̄s supradiximus extremitates refusi occurrunt ab oriẽte demissis. Et dũ ui sũma & ipetu imaniore miscent: iuicẽq; se feriunt: ex ipsa aquarũ collisiõe nascit illa famosa oceãi accessio pariter & recessio. Et ubicũq; in nostro mari cõtingit: idẽ uel in angustis fretis uel i planis forte littoribus ex ipsis oceani finibus: quos oceanũ nũc uocamus eueniũt: q̃a nostrum mare ex illis influit. Cæterum uerior (ut ita dicam) eius alueus tenet zonam perustam: & tam ipse qui æquinoctialem q̄ sinus ex eo nati: qui orizontem circulum ambitu suæ flexiõis imitant: oẽm terrã quadrifidã diuidũt: & singulas (ut supradiximus) habitatiões faciũt insulas. Nã inter nos & australes homines means ille per calidã zonam totamq; cingens & rursus utriusq; regionis extrema finibus suis ambiẽs: binas i superiore atq; inferiore terræ su- Oceanus

perficie insulas facit. Vnde Tullius hoc intelligi uolens nō dixit : oīs terra parua quæ dam est insula: sed oīs terra quæ colitur a nobis parua q̄dam est isula : quia & singulæ de q̄ttuor habitatiōibus paruæ q̄dam efficiunt̄ insulæ: oceāo bis eas(ut diximus)am biēte. Omnia hæc ante oculos locare potest descriptio substitura. ex qua & nostri ma ris originē quæ totius una est: & rubri atq; indici ortū uidebis. Caspiumq; mare unde oriat̄ inuenies: licet nō ignorē esse nōnullos qui ei de oceāo ingressum negēt. Nec dū biū est: in illā quoq; australis generis tēperatā mare de oceano similiter influere. Sed describi hoc nostra atestatiōe nō debuit: cuius situs nobis incognitus perseuerat. Q d aūt dixit nostrā habitabilē angustā uerticibus latiorē: in eadē descriptione poterimus aduertere. Nam q̄to longior est tropicus circus septētrionali circo. tanto zona uerti cibus q̄ lateribus angustior ē: qa summitas eius i arctū extremi circuli breuitate cōtrā hitur. Deductio autē latev longitudine tropici ab utraq; pte distendit̄. Deniq; uete res oēm habitabilē nostrā extētæ chlamydi similē eē dixerūt. Itē qa oīs terra in qua & oceanus ē: ad quēuis cælestē circulū q̄si centron pūcti obtinet locū: necessario de oce ano adiecit: Q ui tamē tāto noīe q̄ sit paruus uides. Nā licet apud nos atlanticū mare licet magnum uocetur: de cælo tamen despicientibus non potest magnum uideri : cū ad cælum: terra signū sit : & punctum : quod diuidi non possit in partes. Ideo autem terræ breuitas tam diligenter asseritur: ut paruipendendum ambitum famæ.

uir fortis ītelligat: q̄ in tā paruo magna esse non poterit: quod doctrinæ propositū nō minus in sequētibus apparebit: q̄ etiā si cupiat ꝓles futurorū hoīum deinceps laudes uniuscuiusq; nostrū acceptas a patribus posteris ꝓdere: tamē ꝓpter eluuiones exustionesq; terrarū: quas accidere tēpore certo necesse ē: nō modo nō æternā sed ne diuturnā quidē gloriā assequi possumus. Virtutis fructū sapiēs in cōsciētia ponit minus pfectus in gloria: unde Scipio pfectionē cupiēs infundere nepoti auctor est: ut cōtētus cōsciētiæ pmio gloriā nō requirat. In q̄ appetenda quoniā duo sunt maxime quæ ꝓbari possint: ut & q̄ latissime uagetur: & q̄ diutissime perseueret. Postq̄ superius de habitationis nostræ angustiis disserendo totius terræ: quæ ad cælū puncti locum obtinet: minimā quandā docuit ab hominibus nostri generis particulam possideri: nullius uero gloriā uel in illā totā partē potuisse diffundi: siquidē gangen transnatare: uel transcēdere caucasum romani nominis fama non ualuit: spem quam de propaganda late gloria ante oculos ponendo nostri orbis angustias amputauit: uult etiā diuturnitatis auferre ut plene aīo. nepotis cōtemptū gloriæ cōpos dissuasor īsinuet: & ait. Nec in hac ipsa in q̄ sapientis & fortis uiri nomen serpere potest æternitatem nominis posse durare: cum modo exustione: modo elluuione terrarū diuturnitati rerū intercedat occasus: quod quale sit disseremus. In hac enim parte tractatus: illa quæstio latenter absoluitur: quæ multorum cogitationes de ambigenda mundi æternitate significat. Nam quis facile mundum semper fuisse consentiat? cū & ipsa historiarū fides multarū rerum cultum emendationēq; uel ipsam inuentionē recentem esse fateatur? Cumq; rudes primum homines & incuria syluestri non multum a ferarū asperitate dissimiles meminerit: uel fabuletur antiquitas: tradatq; nec hunc eis quo nunc utimur uictum fuisse: sed glande prius & baccis alitos sero sperasse de sulcis alimoniā: cūq; ita exordium rerum: & ipsius humanæ nationis opinemur: ut aurea primū sæcula fuisse credamus: & inde natura per metalla uiliora degenerans ferro sæcula postrema fœdauerit: ac ne totū uideamur de fabulis mutuari quis non hinc existimet mūdum quādoq; cœpisse? nec longam retro eius ætatē: cum ab hinc ultra duo retro annorum millia de excellēti rerū gestarū memoria ne græca quidē extat historia? Nā supra Ninū a quo Semiramis secundum quosdam creditur ꝓcreata: nihil præclarū in libris relatum est: si.n. ab initio immo ante initium fuit mundus (ut philosophi uolunt) cur per innumerabiliū seriem sæculorū nō fuerat cultus: quo nunc utimur: inuentus? non litterarū usus: quo solo memoriæ fulcitur æternitas? cur non deniq; multarū rerū experientia ad aliquas gentes recenti ætate peruenit? Vt ecce galli uitē: uel cultum oleæ: roma iam adolescente: didicerūt. Aliæ uero gentes adhuc multa nesciūt: quæ nobis inuēta placuerūt: Hæc omnia uidentur æternitati rerū repugnare: dum opinari nos faciunt certo mūdi pricipio paulatim singula quæq; cœpisse. Sed mundum quidem fuisse semper philosophia author est conditore quidem deo: sed non ex tempore. Siquidem tempus ante mundū eē nō potuit: cum nihil aliud tempora nisi cursus solis efficiat. Res uero humanæ ex parte maxima sæpe occidunt manēte mundo: & rursus oriuntur uel eluuione uicissim uel exustione redeuntes: cuius uicissitudinis causa uel necessitas talis est. Ignem æthereū phisici tradiderunt humore nutriri: asserentes ideo sub zona cæli perusta: q̄ uia solis: idest zodiacus occupauit: oceanū (sicut supra descripsimus) a natura locatū ut omnis latitudo: qua sol cum quinq; uagis ultro citroq; discurrunt: habeat subiecti humoris alimoniā. Et hoc esse uolunt qđ Homerus diuinarū oīum inuentionū fons & origo sub poetici nube figmenti: uerū sapientibus intelligi dedit: Iouem cū diis cæteris. i. cum stellis profectū in oceanū æthiopibus eū ad epulas inuitātibus. Per quam

Virtutis fructus

Mundi æternitas

Ignis æthereus nutritur humore

Iuppiter cum diis epulatur ad oceanum

imaginē fabulosam Homerꝫ significasse uolunt: hauriri de humore nutrimēta sydeti bus: q ob hoc æthiopas reges epularꝫ cælestiū dixit qm̄ circa oceani orā: nō nisi æthiopes habitāt: quos uicinia solis usqꝫ ad speciē nigri coloris exussit. Cū ergo calor nutriatur humore: hæc uicissitudo cōtingit: ut mō calor mō humor exuberet. Euenit. n. ut ignis usqꝫ ad maximū enutritus augmētū: haustū uicat humorē. Et sic aeris mutata tēperies licētiā pstet icēdio: & terra penitus flagrātia imissi ignis urat. Sed mox ipetu caloris absumpto paulati uires reuertūt humori: cū magna pars ignis icēdiis erogata minus iā de renascēte humore cōsumat. Ac rursus lōgo tēporū tractu sita crescēs humor altius uincit: ut terris ifundat eluuio. Rursusqꝫ calor post hæc uires resumit & ita fit ut manēte mūdo inter exuperātis caloris humorisqꝫ uices: terrarꝫ cultus cū hoīum genere sæpe itercidat: & reducta tēperie rursus nouet: nūq̄ tamē siue eluuio siue exustio oēs terras aut oē hominū genus uel oīno operit: uel penitus exurit. Aegypto certe: ut Plato in Thimæo fatet nūq̄ nimietas humoris nocuit nel caloris. Vnde & isinita āno rū milia i solis ægyptiorū monumētis librisqꝫ relegunt. Certe igit terrarꝫ partes internitioni supstites seminariū instaurādo generi humāo fiūt: atqꝫ ita cōtingit: ut nō rudi mūdo rudes homines & cultus inscii: cuius memoriā itercipit interitus: in terris oberrent: & asperitatē paulati uagæ feritatis exuti cōciliabula & cœtus natura instruēte patiant: Sitqꝫ primū inter eos mali nescia: & adhuc astutiæ inexperta simplicitas: q̄ nomen auri primis sæculis pstat. Inde quo magis ad cultū rerū atqꝫ artiū usus ꝓmouet tāto facilius in aīos serpit æmulatio: q̄ primū bene incipiēs i inuidiā latēter euadit. Et ex hac iā nascit qcquid genus hominū post sequētibus sæculis experit. Hæc ergo q̄ rebus humāis peūdi atqꝫ iterū reuertēdi icolumi mūdo uicissitudo uariat. Quid aūt interest ab his q postea nascēt sermonē fore de te: cū ab his nullus fuerit: q āte nati sūt q nec pauciores: & certe meliores fuerūt uiri: psertim cū apud eos ipos q bus audiri nomē nostrū potest: nemo unius anni memoriā cōseq possit. Hoies enim populariter annū tantū mō solis. i. unius astri reditu metiunt. Reipsa aūt cū ad idē unde: semel ꝓfecta sunt cūcta astra redierint: eādēqꝫ totius cæli descriptionē lōgis iterual lis retulerit: tū ille uere uertēs annus appellari potest: in quo uix dicere audeo: q̄ multa hoium sæcula teneant. Nāqꝫ ut olim defficere sol hoibus extinguiqꝫ uisus est: cū Romuli aius hæc ipa in tēpla penetrauerit: ita quādoqꝫ cū ab eadē parte sol eodēqꝫ tēpore iterū defecerit: tū signis oibus ad idē principiū stellisqꝫ reuocatis expletū annū habeto. Cuius qdē anni nōdū uigesimā partē scito esse cōuersā. Idē agere perseuerat instās dissuasiōi gloriæ desiderādæ: quā cū locis arctā ne in ipsis angustiis æternā supra docuisset: nūc nō solū perpetuitatis expertē: sed nec ad unius anni itegri metas posse ꝓpagari docet: cui⁹ assertiōis q̄ sit rō dicemus. Annus nō is solus ē: quē nūc cōis oium usus appellat: sed singulorū seu luminū seu stellarū emēsio oī cæli circuitu a certo loco in eūdē locū reditus annus suus ē. Sic mēsis: lunæ annus ē inter quē cæli ambitū lustrat: nā & a luna mēsis dicit: qa græco noīe luna: mene nocat. Virgilius deniqꝫ ad descriptionē lunaris āni: q breuis ē: annū q cursu solis efficit significare nolēs ait. Interea magnū sol circūuoluit annū: magnū uocās solis cōparatiōe lunaris. Nā cursus qdē Veneris atqꝫ Mercurii pene par soli ē. Martis uero annus fere bieniū tenet, tāto eni tēpore cælū circuit: Iouis aūt stella duodeci: & Saturni trigīta annos in eadē circuitiōe cōsumit. Hæc de luminib⁹ ac uagis: ut sæpe relata: iā nota sunt. Annus uero q mūdanus uocat q uere uertens ē: qa cōuersiōe plenæ uniuersitatis efficit: largissimis sæculis explicat. Cuius rō est talis. Stellæ oēs & sydera: q̄ infixa cælo uident: quorū propriū motū nunq̄ uisus humāus sentire uel deprehēdere potest: mouent tamē & pter cæli uolubilitatē:

Annus Luna Mensis unde Plāetarū cursus dif finitus.

Annus mūdanus Sydera fixa etiā mouentur

qua semper trahútur: suo quoq; accessu tam serio promouétur ut nullius hominú uita
tam longa sit: quæ obseruatióe cótinua factam de loco permutationé: in quo eas pri-
mum uiderat: deprehendat. Mundani ergo anni finis est: cum stellæ omnes omniaq; *Finis mű dani anni*
sydera quæ aplanes habet: a certo loco ad eundé locum ita remeauerint: ut ne una q-
dem cæli stella in alio loco sit: q̄ i quo fuit: cum oés aliæ ex eo loco motæ sunt: ad qué
reuersæ anno suo finem dedere. ita ut lumina quoq; cum erraticis quinq; in iisdem lo-
cis & partibus sint: in quibus incipiente mundano anno fuerút. Hoc autem (ut physi-
ci uolunt) post annorum quindecim milia peracta contingit. Ergo sicut annus lunæ *Annus műdanus*
mensis: est & annus solis duodecim menses: & aliarú stellarum hi sunt anni: quos su-
pra retulimus: ita mundanum annum quindecim milia annorum: quales nunc com-
putamus efficiút. Ille ergo uere annus uertens uocádus est: qué nó solis. i. astri reditu
metiuntur: sed quem stellarű omniú in quocunq; cælo sunt ad eundé locú reditus: sub
eadem cæli totius descriptione concludit. Vnde & mundanus dicit: quia műdus pro- *Mundus*
prie cælum uocatur: Igitur sicut annú solis non solum a calendis ianuarii usq; ad eas-
dem uocamus: sed etiam a sequéte post calendas die usq; ad eundé diem & a quocúq;
cuiuslibet mensis die: usq; in diem eundé reditus annus uocatur: Ita huius műdi anni
initium sibi quisque facit quodcunq; decreuerit: ut ecce nunc Cicero a defectu solis:
qui sub Romuli fine contigit: műdani anni principium sibi ipse cóstituit. Et licet iam
sæpissime postea defectus solis euenerit: nó dicit tamen mundanű annum repetita de-
fectio solis implesse: sed tunc implebitur: quű sol deficiens in hisdé locis & partibus &
ipse erit & omnes cæli stellas omniaq; sydera rursus inueniet: in quibus fuerant cum
sub Romuli fine deficeretur. Igitur a discessu Romuli post annorum quindecim mi-
lia (sicut asserunt physici) sol denuo ita deficiet: ut in eodem signo eadéq; parte sit ad
idem principium i quo sub Romulo fuerat: stellis quoq; omnibus signisq; reuocatis.
Peracti enim fuerant: cum Scipio in Africa militaret: a discessu Romuli anni quingé-
ti septuaginta & tres. Anno enim ab urbe condita sexcétesimo septimo hic Scipio de-
letá Carthagine triumphauit. Ex quo numero annis remotis trigintaduobus regni-
Romuli: & duobus: qui intra somnium & consumatum bellum fuere: quingenti sep- *Carthago quo tpe deleta*
tuaginta tres a discessu Romuli ad somniű usq; remanebunt. Ergo rationabiliter ue-
req; signauit: Nec dú műdani anni uicesimá partem esse cóuersam. Nam uicesimæ pri-
quot anni super sint a fine Romuli ad aphricaná militiá Scipionis: quos diximus an-
nos fuisse quingentos septuaginta tres quisquis in digitos mittit inueniet. Tu uero
enitere: & sic habeto te non esse mortalem: sed corpus hoc. Nec enim tu is es: qué for-
ma ista declarat: sed mens cuiusq; is est quisq;: non ea figura quæ digito demonstrari
potest. Deum te igitur scito esse si quidem est deus qui uiget: qui sentit: qui meminit:
q̄ prouidet: q̄ tam regit: & moderat: & mouet id corpus cui p̄positus est: q̄ hunc mun-
dum ille princeps deus. Et ut ille műdum quadam parte mortalem ip̄e deus æternus:
sic fragile corpus animus sempiternus mouet. Bene & sapienter Tullianus hic Scipio
circa institutionem nepotis ordinem recte docentis impleuit: Nam ut breuiter a princi-
pio omnem operis cótinentiam reuoluamus: primum tempus eius mortis: & imminé-
tes propinquorum prædixit insidias: ut totum de hac uita sperare dedisceret: quá non
diuturnam comperisset. Deinde ne metu prædictæ mortis frangeretur: ostendit sapié-
ti & bono ciui in immortalitatem migrádum. Cumq; eum ultro spes ista tranxisset ad
moriendi desiderium: succedit Pauli patris opportuna dissuasio: accensam filii festina-
tionem ab appetitu spontaneæ mortis excludens. Plene igitur in animo somniantis
utrinq; plantata sperandi expectandique temperie altius iam circa diuina erigendum

nepotis Animum Aphricanus ingreditur. Nec prius eum terram patitur intueri: quã cæli ac syderũ natura motum ac modulamẽ agnoscat: & hæc omnia sciat præmio cessura uirtutum. Ac postq̃ mens firmata Scipionis alacritate tantæ promissionis egredi tur: tum demũ gloria: quæ apud idoctos magnum uirtutis præmiũ creditur: contẽni iubetur: dum ostẽditur ex terrarum breuitate uel casibus arcta locis: angusta tempori bus. Aphricanus igitur pene exutus hominem & defæcata mente iam naturæ suæ capax hic apertius admonetur: ut esse se deũ nouerit. Et hæc sit præsentis operis cõsummatio: ut animam non solum immortalem: sed deum eẽ clarescat. Ille ergo qui fuerat iam post corpus i diuinitatẽ receptus: dicturus uiro adhuc in hac uita posito: deum te scito esse non prius tantã progatiuam cõmittit hoĩ q̃ quid sit ipse discernat: ne existimet hoc quoq; diuinũ dici qđ mortale in nobis & caducũ est: & qa Tullio mos est ꝑ fundã rerũ sciẽtiã sub breuitate tegere uerborũ: nunc quoq; miro cõpendio tantũ includit arcanũ: quod Plotinus magis q̃ quisq̃ uerborũ parcus libro ĩtegro disseruit: cuius descriptio est: Quid est animal? qđ homo? in hoc ergo libro Plotinus q̃rit: cuius sint ĩ nobis uolũtates memores metusq; ac desideria & animositas uel dolores: postremo cogitatiões & itellectus utrũ meræ aiæ: an uero aiæ utentis corpore. Et post multa quæ sub copiosa rerum dẽsitate disseruit: quæ nũc nobis ob hoc solum prætereũda sunt ne usq; ad fastidii necessitatem uolumen extendant: hoc postremo pronũciat animal esse corpus animatũ. Sed nec hoc neglectum: ut non quæsitum reliquit quo animæ beneficio quaue uia societatis animẽt. Has ergo omnes quas prædiximus passiones assignat animali. Verũ ãt hominem ipsam animam esse testatur. ergo qui uidetur non ipse uerus hõ est: sed uerus ille est: a quo regiẽ qđ uideẽ. Sic cum morte aialis discesserit. animatio cadit corpus regente uiduatum. Et hoc est quod uidetur in homine mortale. Anima uero qui uerus homo est ab omni conditione mortalitatis aliena est: adeo ut ad imitationẽ dei mũdum regentis: regat & ipsa corpus: dũ a se animaẽ. Ideo physici mũdũ magnũ hominem: & hominem breuem mundũ esse dixerunt. Per similitudines igitur cæterarum prærogatiuarum: quibus deum anima uidetur imitari: animum deum & prisci philosophoꝝ & Tullius dixit. Quod autem ait mũdum quadam parte mortalẽ: ad cõmunem opinionem respicit: qua mori aliqua inter mundũ uidentur ut animal exanimatum uel ignis extinctus uel siccatus humor. Hæc enim omnino interiisse creduntur. Sed cõstat secũdũ ueræ ratiõis assertionẽ: q̃ & ipse nõ nescit: nec Virgilius ignorat dicẽdo: nec morti esse locũ. Constat inq̃ nihil intra uiuũ mũdũ perire. s. eorum quæ iterire uidentur: solã mutari speciẽ: & illud ĩ originẽ suã atq; ĩ ipsa elemẽta remeare: quod tale quale fuit esse desierit. Deniq; & plotinus alio in loco: cũ de corporum assumptione dissereret: & hoc dissolui posse pronũciaret: quicqd effluit obiecit sibi. Cur ergo elemẽta quorũ fluxus in aperto est: non similiter aliquãdo soluuntur. Et breuiter tãtæ obiectiõi ualideq; respondit. Ideo elemẽta licet fluant nunq̃ tamen solui: quia nõ foras effluunt. A cæteris. n. corporibus quod effluit recedit: elemẽtorũ fluxus nunq̃ ab ipsis recedit elementis. Ergo in hoc mundo pars nulla mortalis est: secundum ueræ rationis asserta. Sed q; ait eum quadam parte mortalem: ad communem (ut diximus) opinionem paululum inclinare se uoluit. In fine autem ualidissimum immortalitatis animæ argumentum ponit: quia ipsa corpori præstat agitatum. Quod quale sit: ex ipsis uerbis Ciceronis quæ sequuntur inuenies. Nam quod semp mouetur: æternum est: quod autem motum: affert alicui: quodq; ipsum agitatur aliunde: quando finem habet motus: uiuendi finem habeat necesse est. Solum igitur quod seipsum mouet: quia deseritur a se nunq̃ ne moueri quidem desinit: quinetiam

Animal quid est

Nihil moritur

Aiæ imortalitas

cæteris quæ mouentur hic fons hoc principium est mouendi. Principii autẽ nulla est origo: nam e principio oriuntur omnia: ipsum autem nulla ex re alia nasci potest: nec enim id eẽt pricipiũ: quod gigneret aliũde: quod si nõ orit nec occidit quidẽ unq̃: nã principiũ extinctũ nec ipsum ab alio nascit: nec ex se aliud creabit: si qdẽ necesse est a principio oriri oĩa: ita fit ut motus principiũ ex eo sit quod ipm a se mouet. id aũt nec nasci potest: nec oriri: uel cõcidat oẽ cælũ oĩsq; natura cõsistat necesse est: nec uim ullã naciscat: qa primo ipulsu moueat: Cũ pateat igit æternũ id eẽ qd ipsum se moueat: qs est q̃ hãc naturã animis esse tributã neget: In aĩo est. n. oẽ quod pulsu agitat æterno: quod aũt est aĩa: id motu ciet interiore & suo: nã hoc est ꝓprie natura aĩ atq; uis: q̃ si est una ex oĩbus q̃ seipsam moueat neq; nata certe est: & æterna est. Oĩs hic locus de Phedone Platõis ad uerbũ a Cicerone trãslatus est: in quo ualidissimis argumẽtis aĩæ imortalitas asserit. Et hæc est argumẽtoꝝ summa: esse aĩam mortis imunẽ: quoniã ex se mouet. Sciẽdũ est aũt ꝙ duobus modis imortalitas intelligit: aut enĩ ideo est imortale quid: qa per se nõ est capax mortis: aut qa procuratiõe alterius a morte defendit. Ex his prior modus ad aĩã: secũdus ad mũdi imortalitatẽ refert. Illa enĩ suapte natura a cõditione mortis aliẽa est. Mũdus uero aĩæ beneficio in hac uitæ ꝑpetuitate retinet. Rursus semp moueri dupliciter accipit: hoc enĩ accipit & de eo qd ex quo ẽ: semper mouet: & de eo quod ex quo est semp & mouet. & secũdus modus est: quo aĩam dicimus semp moueri. His ꝑmissis iã qbus syllogismis de imortalitate aĩæ diuersi sectatores Platonis rõcinant oportet aperiri. Sũt enĩ q ꝑ gradus syllogismorũ ad unũ finẽ ꝓbatiõis euadãt: certã sibi ꝓpositionẽ sequẽtis ex antecedẽtis cõclusiõe faciẽtes: apud quos hic prior est: aĩa ex se mouet: qcquid aũt ex se mouet: semp mouet. Igit aĩa semper mouetur: Secũdus ita: q nascitur ex prioris fine. Aĩa semp mouet: qcqd aũt semp mouet imortale est. igit aĩa imortalis est. & ita in duobus syllogismis duæ res probãt idest & semper moueri animam: ut in priore: & esse immortalem ut colligitur de secũdo. Alii uero usq; ad tertium gradum ita argumentando procednnt. Anima ex se mouetur. quod autem ex se mouetur: principium motus est. igitur anima principium motus est. Rursus ex hac conclusione nascitur propositio: Anima principium motus est. quod autem principium motus est: natum non est. igitur anima nata non est. Tertio loco. Animã nata non est: quod natum non est: imortale est. igitur anima immortalis est. Alii uero omnem ratiocinationem suam: in unius syllogismi compendium redegere. Anima ex se mouetur. quod ex se mouetur principium motus est. quod autẽ pricipium motus est: natum nõ est quod natum non est: immortale est. igitur anima immortalis est. Sed harum omnium ratiocinationum apud eum potest postrema conclusio de animæ immortalitate constare: qui primam propositionem: idest ex se moueri animam non refellit. Hac enim in fide non recepta debilia fiunt omnia quæ sequuntur. Sed huic stoicorum quidem accedit assensio. Aristoteles uero adeo nõ acquiescit ut animã non solum ex se non moueri: sed ne moueri quidẽ penitus conetur asserere. Ita enim callidis argumentationibus astruit nihil ex se moueri: ut etiam si quid hoc facere cõcedat: animã tamẽ hoc nõ esse cõfirmet. Si enim anima inquit principiũ motus est: doceo nõ posse principium motus moueri: & ita diuisionẽ suæ artis ingredit: ut primum doceat in rerum natura esse aliquid immobile: deinde hoc esse animã tentet ostendere. necesse est inquit: aut oĩa quæ sunt immobilia esse: aut omnia moueri: aut aliqua ex his moueri: aliqua nõ moueri. Itẽ si damus ait & motum: & quietẽ: necesse est: aut alia semp moueri: & alia nunquam moueri: aut omnia simul nunc quiescere nunc moueri. De his inquit quid magis uerum sit requiramus. Non esse omnia im-

Immortalitas q̃do intelligit

Argumẽtationes de motu

mobilia aspectus ipse testimonio est: quia sunt quorũ motũ uidemus. Rursus nõ moueri oia uisus docet: quo imota cognoscimus. Sed nec oia dicere possumus: mõ motũ pati: mõ esse sine motu: quia sunt quorũ ppetuũ motũ uidemus: ut de cælestibus nulla dubitatio est. Restat igit᷑ ait: ut sicut aliqua semp mouent᷑: ita sit aliqd semp imobile. Ex illis ut collectũ sit esse aliqd imobile: nullus obuiat uel refellit. Nã & uera diuisio est & sectæ platonicæ nõ repugnat. Neq; eni si qd est imobile: sequit᷑ ut hoc sit aia: Nec q dicit aiam ex se moueri: iã moueri uniuersa cõfirmat: sed modũ astruit quo aia mouet᷑. Siquid uero est aliud imobile: nihil ad hoc quod de aia astruit᷑ ptinebit. Q d & ipse Aristoteles uidẽs postq̃ docuit esse aliquid imobile: hoc esse aiam uult dicere: & incipit asserere nihil esse quod ex se moueri possit: sed oia quæ mouent᷑ ab alio moueri. quod si uere pbasset: nihil ad patrociniũ platõicæ sectæ relinqueret᷑: quẽadmodũ .n. credi posset ex se moueri aiam: si cõstaret nihil esse quod ex se possit moueri? In hac aũt aristotelica argumẽtatiõe huiusmodi diuisionis ordo cõtexitur. Ex oibus: quæ mouentur inqt: alia per se mouet᷑: alia ex accidẽti. & ex accidẽti inquit mouent᷑: q cũ ipsa nõ moueant᷑ in eo tamẽ sunt quod mouet᷑: ut in naui sarcina seu uector qescẽs. aut etiam cũ pars mouet᷑ qescẽte itegritate: ut si quis stans pedẽ manumue uel caput agitet. Per se aũt mouet᷑: quod neq; ex accidẽti: neque ex parte: sed & totũ simul mouetur: ut cum ad superiora ignis ascẽdit: & de his quidẽ q̃ ex accidẽti mouent᷑: nulla dubitatio est: quin ab alio moueant᷑. Probabo aũt iquit etiã ea: q̃ ex se mouẽtur ab alio moueri. Ex oibus eni ait quæ per se mouẽtur aliã causam motus intra se possidẽt: ut aialia: ut arbores: quæ sine dubio ab alio intelligũtur moueri: a causa scilicet quæ in ipsis latet. nã causam motus ab eo quod mouet᷑ rõ sequestrat: Alia uero aperte ab alio mouent᷑: idest aut ui aut natura. & ui dicimus moueri oẽ iaculũ: quod cũ de manu iaculantis recessit: suo quidẽ motu ferri uidetur: sed origo motus ad uim refertur: sic eni nõnũq̃ & terrã sursum & ignem deorsum ferri uidemus: quod alienus sine dubio cogit ipulsus. Natura uero mouẽtur uel grauia cum per se deorsum uel leuia cum sursum feruntur. Sed & hoc dicendũ est ab alio moueri licet a quo habeatur incertũ. Ratio enim ait deprehendit esse nescio quid: quod hæc moueat: nam si sponte mouerẽtur: spõte etiam starent. Sed nec unam uiã semp agerẽt: imo per diuersa mouerẽtur si spontaneo ferrẽtur agitatu: cũ uero hoc facere nõ possint: sed leuibus semp ascensus: & descensus grauibus deputatus sit: apparet eorũ motũ ad certã & cõstitutã naturæ necessitatẽ referri. Hæc sunt & his similia qbus Aristoteles oẽ quod mouet᷑ ab alio moueri probasse se credidit. Sed Platonici ut paulopost demõstrabit᷑ argumẽta hæc arguta magis q̃ uera eẽ docuere: Nũc sequẽs eiusdẽ iungẽda diuisio est qua nõ posse animã ex se moueri ẽt si hoc alia res facere posset: laborat ostẽdere: & huius rei primã ppositionẽ ab illis mutuatur: quæ sibi existimat constitisse. Sic enim ait: Cum igit᷑ oẽ quod mouetur cõstet ab alio moueri: sine dubio id quod primũ mouet qa nõ ab alio mouetur (neq; eni haberetur iã primũ si ab alio mouere᷑) necesse est inquit ut aut stare dicat᷑: aut seipsam mouere. Nã si moueri ab alio dicatur illud quoq; quod eum mouet: dicet᷑ ab alio moueri: & illud rursus ab alio: in infinitũ inquisitio ista casura est: nũq̃ exordia prima reperies: si semp aliud ea quæ putaueris prima: præcedit. Restat igitur inquit ut si quod primũ mouet nõ dicatur stare: ipsum se mouere dicatur: & sic erit in uno eodemq; aliud quod mouet: aliud quod mouetur. Siquidẽ in oĩ ait motu tria hæc sint necesse est: id quod mouet: & quo mouet: & quod mouetur. Ex his tribus quod mouetur: tantũ mouet᷑: nõ etiã mouet: cũ illud quo fit motus & moueat᷑ & moueat: illud uero quod mouet nõ ẽt mouet᷑: ut ex tribus cõmũe sit qd mediũ: duo uero sibi cõtraria itelligãt᷑.

Nam sicut est quod mouetur & nõ mouet: ita est inquit quod mouet: & non mouet: propter quod diximus: quia cum oẽ quod mouetur ab alio moueatur: siquid mouet & ipsum mouetur: quæremus semper motus eius: nec unq̃ inueniemus exordium. de inde siquid se mouere dicatur: necesse est iquit ut aut totum a toto: aut partẽ a parte: aut partẽ a toto: aut totũ a parte existimemus moueri: & tamẽ motus ille seu a toto seu a pte pcedat: alterũ sui postulabit authorẽ. Ex his oĩbus ĩ unũ Aristotelica ratiocinatio tota colligit̃ hoc mõ. Oẽ quod mouet̃ ab alio mouet̃. qđ igit̃ primũ mouet: aut stat: aut ab alio & ipsum mouet̃. sed si ab alio: iam nõ potest hoc primũ uocari: & sem per quid primũ moueat requiremus: restat ut stare dicat̃. Stat igitur quod primũ mouet: Contra Platonẽ ergo qui dicit aĩam motus esse principiũ: in hũc modũ cõponit̃ syllogismus: Anima principiũ motus est: principiũ autẽ motus non mouet̃. igitur aĩa nõ mouetur. & hoc ẽ quod primo loco uiolenter obiecit: Nec eo usq̃ persuadere contentus animã nõ moueri: aliis quoq̃ rationibus nõ minus uiolentis perurget. Nullũ inquit initiũ idem potest esse ei: cuius est initiũ. Nã apud geometras principiũ lineæ punctũ dicitur esse. nõ linea: Apud arithmeticos principiũ numeri nõ est numerus. Itẽ causa nascẽdi ipsa nõ nascitur: & ipsa ergo motus causa ut initiũ nõ moueatur. Ergo aĩa q̃ initiũ motus est: nõ mouetur. Additur hoc quoq̃: Nunq̃ inquit fieri potest ut circa unam eandemq̃ rem uno eodemq̃ tempore cõtrarietates ad unũ idemq̃ pertinentes eueniãt. Scimus autẽ quia mouere facere est: & moueri pati est. Ei igit̃ quod se mouet simul eueniẽt duo sibi cõtraria & facere & pati: quod ipossibile est. Aĩa igit̃ nõ potest se mouere. Item dicit: Si animæ essentia motus esset: nunq̃ quiesceret a motu: nihil enim est quod recipiat essentiæ suæ contrarietatẽ: Nam ignis nunq̃ frigidus erit: nec uix unquã sponte calescet: anima autẽ nõnunq̃ a motu cessat: non enim sem per corpus uidemus agitari: Non igit̃ animæ essentia motus est: cuius cõtrarietatẽ recepta. Ait etiã: Aĩa si aliis cã motus ẽ: ipsa sibi cã motus eẽ nõ poterit. Nihil est. n. in qt qđ eiusdẽ rei sibi cã sit: cuius ẽ aliũ: ut medicus ut exercitator corporũ sanitatem uel ualentiã: q̃ ille ægris hic luctatoribus pstat: nõ utiq̃ ex hoc etiã sibi præstant. Itẽ dicit. Omnis motus ad exercitiũ sui instrumẽto eget: ut singularũ artium usus docet. Ergo uidendũ ne & animæ ad se mouendũ instrumẽto opus sit. Quod si impossibile iudicatur: & illud impossibile erit: ut aĩa ipsa se moueat. Item dicit: Si mouetur aĩa: sine dubio cũ reliquis motibus: & de loco in locũ mouetur: Quod si est: modo corpus igredi tur: modo rursus egreditur: & hoc frequenter exercet. Sed hoc uidemus fieri nõ posse. Nõ igit̃ aĩa mouetur. His quoq̃ addit. Si aĩa se mouet: necesse est ut ab aliquo motus genere se moueat. Ergo aut ĩ loco se mouet: aut seipsam pariẽdo se mouet: aut seipsam cõsumẽdo: aut se augẽdo: aut se minuẽdo: hæc sũt. n. iqt motus genera. Hæc sĩt singula: queãdmodũ possunt fieri reqramus. Si in loco se mouet: aut ĩ rectã lineã se mouet: aut sphærico motu in orbẽ rotat̃: sed recta linea ĩfinita nulla est. Nã q̃cunq̃ in natura ĩtelligat̃ linea: quocũq̃ fine sine dubio terminat̃: Si ergo p lineã terminatã aĩa se mouet: nõ sp mouetur: nã cũ ad finem uenerit: & inde rursus in exordium reditur: necesse est interstitiũ motus fieri in ipsa permutatione redeundi: Sed nec in orbẽ rotari potest: quia omnis sphæra circa aliquid ĩmobile: quod centron uocamus mouetur. Si ergo & aĩa sic mouetur: aut intra se habeat quod ĩmobile est: & ita fit ut nõ tota moueatur: aut si nõ intra se habet: sequit̃ aliud non minus absurdũ: ut centron foris sit: qđ esse nõ poterit. Constat ergo ex his ait quod in loco se nõ moueat. Sed si ipsa se parit: sequitur ut eandẽ & esse & nõ esse dicamus. Si uero seipsa consumit: nõ erit ĩmortalis. Quod si se aut auget aut minuit eadem simul & maior se & minor reperietur: Ex his Motus genera

talem colligit syllogismū: Si aīa se mouet: aliquo motus genere se mouet: nullū autē motus genus quo se moueat inuenitur: non igitur se mouet. Contra has tam subtiles & argutas & uerisimiles argumētatiões accingendū est: secundū sectatores Platonis: qui inceptum quo Aristoteles tam ueram tamq; ualidā diffinitionē magistri sauciare tentauerat: subruerūt. Neq; uero tam imemor mei aut ita alatus sum: ut ex īgēio meo uel Aristoteli resistā: uel ad sim Platoni: sed ut quisq; magnorū uiro℞: qui se Platonicos dici gloriabūtur: aut singula aut bina defensa ad ostentationē suorū operū relique runt: collecta hæc in unū cōtinuæ defensionis corpus coaceruaui adiecto si quid post illos aut sentire fas erat: aut audire in intellectū licebat: Et quia duo sunt quæ asserere conatus est. Vnū q̄ dicit nihil esse quod ex se moueat: alterū quo animā hoc esse non possit confirmat. Vtriq; resistendum est: ut & cōstet posse aliquid ex se moueri: & animā hoc esse clarescat. In primis igitur illius diuisionis oportet nos cauere præstigias: in qua enumerās aliqua quæ ex se mouentur: & ostendens illa quoq; ab alio moueri: idest a causa interius latente: uidetur sibi probasse omnia quæ mouētur etiam si ex se moueri dicantur: ab alio tamen moueri. Huius enim rei pars uera est: sed est falsa conclusio. Nam esse aliqua: quæ cum ex se moueri: uideantur: ab alio tamen constet moueri: nec nos diffitemur: non tamē omnia quæ ex se mouentur hoc sustinēt: ut ab alio ea moueri necesse sit. Plato enim cum dicit animam ex se moueri: idest cū αὐτοκίνητον uocat: nō uult eam īter illa numerari: quæ ex se quidē uidentur moueri: sed a causa q̄ itra se latet mouenť: ut mouenť aīalia authore q̄dē alio: sed occulto: nam ab anima mouentur: aut ut mouentur arbores: quarū etsi non uidetur agitator: a natura tamen eas interius latente constat agitari. Sed Plato ita dicit animā ex se moueri: ut nō aliam causam uel extrinsecus accidentem: uel interius latentem huius motus dicat authorem. Hoc quēadmodū accipiēdū sit instruemus. Ignem calidum uocamus: sed & ferrum calidum dicimus: & niuem frigidam & saxū frigidum nūcupamus: mel dulce: sed & mulsum dulce uocitamus. Horū tamē singula de diuersis diuersa significant. Aliter enim de igne: aliter de ferro calidi nomen accipiemus: quia ignis per se calet: nō ab alio fit calid⁹. Cōtra: ferrū nō nisi ex alio calescit: ut nix frigida: ut mel dulce sit: nō aliunde contraxit. Saxo tamē frigus uel mulso dulcedo a niue uel melle proueniunt. Sic & stare & moueri tam de his dicitur: quæ ab se uel stant uel mouentur: q̄ de illis quæ uel sistuntur uel agitantur ex alio. Sed quibus moueri ab alio uel stare contingit: hæc & stare desinunt & moueri. Quibus autem idē est & esse & moueri: nunq̄ a motu cessant: quia sine essentia sua esse non possunt: Sicut ferrum amittit calorem: ignis uero calere nō desinit. Ab se ergo mouet̄ anima licet & animalia uel arbores per se uideantur moueri. Sed illis quāuis interius latens alia tamē causa. idest aīa uel natura motū ministrat: ideo & amittūt hoc quod aliūde sumpsere: Aīa uero ita p se mouet̄ ut ignis per se calet nulla aduenticia causa uel illum calefaciēte uel hanc mouente. Nā cū ignē calidū dicimus nō duo diuersa concipimus: unum quod calefacit: alterū quod calefit sed totū calidū secundū suā naturam uocamus: cū niuē frigidam: cū mel dulce appellamus: nō aliud quod hāc qualitatē præstat: aliud cui præstatur accipimus. Ita & cū animam per se moueri dicimus: non gemina consideratio sequitur mouentis & moti: sed in ipso motu essentiā eius agnoscimus: quia quod est in igne nomen calidi: in niue uocabulum frigidi: appellatio dulcis in melle: hoc necesse est de aīa αὐτοκίνητον nomen intelligi: quod latina conuersio significat per se moueri. Nec te confundat quod moueri passiuum uerbum est: Nec sicut secari cum dicitur duo pariter considerantur: quod secat: & quod secatur. Item cum teneri dicitur: duo intelligūtur: quod tenet: &

Argumēta platonica cōtra Aristotelem de motu animæ

quod tenetur: ita hic in moueri duarum rerum significationem putes: quæ mouet: & quæ mouetur. Nam secari quidem & teneri passio est: ideo considerationē & faciētis & patiētis amplectitur. Moueri autem cum de his q̄dē dicit̃ quæ ab alio mouent̃ utrāq; cōsiderationē similiter repræsentat. De eo āt quod ita p se mouet̃ ut fit αὐτοκίνητον cū moueri dicit̃: qa ex se nō ex alio mouet̃: nulla potest suspicio passiōis intelligi. Nā & stare licet passiuū uerbū nō esse uideat̃: cū de eo tamē dicit̃: qđ stat alio sistēte: ut stāt terræ defixæ hastæ. significat passionē. Sic & moueri licet passiuū sonet: q̄do tamē nihil in est faciens: patiēs inesse nō poterit. Et ut absolutius liqueat nō uerbo℞ sed re rū itellectu passionē significari: ecce ignis cū fert̃ ad superna: nihil patit̃: cū deorsum fert̃ sine dubio patit̃: qa hoc nō alio ipellēte nō sustinet: & cū unū idemq; uerbū proferatur: passionē tamē mō inesse: mō abesse dicimus. Ergo & moueri idē in significatiōe ē quod calere & cū calere ferrū dicimus uel stilū moueri: qa utriq; aliūde puenit: passionē esse fatemur. Cū uero aut ignis calere aut moueri aīa dicet̃: qa illius in calore & in motu huius essentia ēst: nullus hic locus relinqtur passiōi: sed ille sic calere: sicut Essentia moueri ista dicet̃. Hoc loco Aristoteles argutā de uerbis calumniā sartiens Platonem quoq; ipsum duo: idest quod mouet & quod mouet̃ significasse cōtendit dicēdo. Solū igit̃ quod seipsum mouet: qa nūq̄ deserit̃ a se: nūq̄ ne moueri quidē desinit: & apte illū duo expssisse pclamat his uerbis: quod mouet & mouet̃. Sed uidet̃ mihi uir tantus nihil ignorare potuisse: sed in exercitio arguitia℞ taliū cōuenietē sibi operā sponte lusisse. Cæterū qs nō aduertat cū qđ dicit̃ seipsum mouere: nō duo intelligēda: sicut & cū dicitur ἑαυτόν τιμωρούμενος: idest se puniēs: nō alter q̄ pūit: alter qui punit̃. Et cū se pdere se inuoluere: se liberare quis dicit̃: nō necesse est unū faciētē: alte℞ sub esse patiētē. Sed hoc solū intellectu huius elocutiōis exprimit̃: ut q̄ se pūit: aut q̄ se liberat: nō ab alio hoc accepisse sed ipse sibi aut intulisse aut præstitisse dicat̃. Sic & de αὐτοκίνητον cum dicitur seipsum mouet: ad hoc dicitur ut extimatiōem alterius mouentis excludat: quā uolens Plato de cogitatione legentis eximere: his quæ præmisit expræssit. Nā quod semp ait mouet̃ æternū ē: qđ aūt motum affert alicui: quodq; ipsum mouet̃ aliūde: q̄do finē habet motus: uiuēdi finē habeat necesse est. Quid his uerbis iuenit̃ expssius: clara significatiōe testātibus nō aliūde moueri qđ seipsum mouet: cū animā ob hoc dicat æternā: qa seipsam mouet & nō mouet̃ aliūde. Ergo se mouere hoc solū significat: non ab alio moueri. Nec putes q̄ idē moueat: idēq; moueat̃: sed moueri sine alio mouēte se mouere est. Aperte ergo cōstitit qa nō oē quod mouetur: ab alio mouet̃. Ergo αὐτοκίνητον pōt nō ab alio moueri: Sed ne a se qđē mouet̃: ut in ipō aliud sit qđ mouet: aliud qđ mouet̃: nec ex toto nec ex parte: ut ille proponit: sed ob hoc solū seipsum mouere dicitur: ne ab alio moueri existimet̃: Sed & illa de motibus Aristotelica diuisio: quā supra rettulimus: surripiēti magis apta est q̄ probāti: in qua ait: Sicut est quod mouetur & non mouet: ita est quod mouet & non mouet̃. Cōstat enim q̄ omne quicqd mouet̃ mouet alia uti dicitur aut gubernaculum nauē: aut nauis circūfusum sibi aerem: uel undas mouere. Quid autē est quod nō possit aliud dum ipsum mouetur impellere? ego si uerum non est: ea quæ mouentur alia non mouere: non constat illud: ut aliquid quod moueat: nec tamen: moueatur inuenias. Illa igitur magis probāda est in decimo de legibus a Platone motuū prolata diuisio. Omnis motus inquit: aut se mouet & alia: aut ab alio mouetur: & alia mouet. Et prior ad animam: ad omnia uero corpora secundus refertur. Hi ego duo motus differentia separantur: & societate iunguntur. Commune hoc habent: q̄ & prior & secundus mouent alia: Hoc autem differunt: q̄ ille a se: hic ab alio mouetur. Ex his omnibus quæ

eruta de platonicorum sensuũ fœcunditate collegimus: constitit nõ esse uerũ: omnia quæ mouẽtur ab alio moueri. Ergo nec principium motus ad deprecãdã alterius mo- uentis necessitatẽ stare dicetur: quia potest seipsum (ut diximus) mouere alio non mo uente: Eneruatus est igitur syllogismus: quẽ præmissa uaria & multiplici diuisiõe col legerat. Idest: Anima principium motus est. principium autẽ motus nõ mouetur. igi- tur anima nõ mouetur. Restat ut quia constitit posse aliquid per se moueri: alio non mouente: animam hoc esse doceatur. Quo facile docebitur: si de manifestis & indu- bitabilibus argumẽta sũmamus: Homini motũ aut anima præstat: aut corpus: aut de utroq; pmixtio. Et qa tria sunt de qbus inquisitio ista procedit: cũ neq; a corpore neq; a permixtione præstari hoc posse cõstiterit: restat ut ab anima moueri hominẽ nulla dubitatio sit. Nũc de singulis ac primũ de corpore loquamur. Nullũ inanimũ corpus suo motu moueri manifestius est q̃ ut asserendũ sit. nihil est autẽ quod dum imobile sit aliud possit mouere: igitur corpus hominẽ nõ mouet. Videndũ ne forte aiæ & cor- poris ipsa permixtio hũc sibi motũ ministrent. Sed quia cõstat motũ corpori nõ esse: si nec animæ inest. Ex duabus rebus motu carentibus nullus motus efficit: sicut nec ex duabus dulcibus: amaritudo: nec ex duabus amaris dulcedo proueniet: nec ex ge- mino frigore calor: aut frigus ex gemino calore nascetur. Omnis enim qualitas gemi nata crescit: nunq̃ ex duplicatis similibus contrarietas emergit. ergo nec ex duabus i- mobilibus motus erit. Hominem igitur permixtio non mouebit. Hinc lexpugnabilis syllogismus ex confessarũ rerũ indubitabili luce colligitur. Animal mouetur: Motũ autem animali aut aĩa præstat: aut corpus: aut ex utroq; permixtio. sed neq; corpus: neq; permixtio motũ præstat. igitur anima motũ præstat. Ex his apparet animam ini- tium motus esse: initium autem motus: tractatus superior docuit per se moueri. Ani- mã ergo αὐτοκίνητον esse: idest p se moueri: nulla dubitatio est. Hic ille rursus oblo- quitur & alia de initiis disputatione cõfligit. Eadẽ enim hic soluẽdo repetemus: quæ supra in ordinem obiecta digessimus. Non possunt inquit eadem initiis suis esse quæ inde nascuntur: & ideo anima quæ initium motus est: non moueri ne idem sit initiũ: & quod de initio nascitur: idest ne motus ex motu ꝓcessisse uideatur. Ad hæc facilis & absoluta respõsio est: quia ut principia & hæc quæ de pricipiis prodeunt in aliquo nonnunq̃ inter se differre fateamur: Nunquã tamen ita sibi possunt esse contraria: ut aduersa sunt sibi: stare: & moueri: nã si albi initium nigrũ uocaret: & siccum esset hu moris exordium: bonũ de malo: ex amaro initio dulce ꝓcederet. Sed nõ ita est quia usq; ad contrarietatẽ initia & sequentia dissidere natura nõ patitur. Inuenitur tamen inter ipsa nõnunq̃ talis differẽtia qualis inter se origini progressioniq; conueniat: ut est hic quoq; inter motũ quo mouetur anima: & quo mouet cætera. Nõ enim animã plato simpliciter motum dixit: sed motum se mouentẽ. inter motũ ergo se mouẽtem: & motũ quo mouet cætera: quid intersit in aperto est: Siquidem ille sine anthore est: hic aliis motus anthor est. Cõstitit ergo neq; adeo posse initia ac de initiis ꝓcreata dif- ferre: ut contraria sibi sint: nec tamẽ hic moderatã differentiã defuisse. Nõ igitur sta- bit principiũ motus: quod ille artifici cõclusiõe collegit. His tertia (ut meminimus) successit obiectio: Vni rei contraria simul accidere nõ posse: ut quia cõtraria sibi sunt mouere: & moueri. nõ posse aiam se mouere: ni eadẽ & moueatur: & moueat. Sed hoc superius asserta dissoluũt: Siqdem constitit in animæ motu duo nõ intelligẽda: quod moueat & quod moueat: qa nihil aliud est ab se moueri: q̃ moueri alio nõ mouente. Nulla est contrarietas: ubi quod fit unum: ẽ quia fit nõ ab alio circa aliũ: quippe cũ ipse motus animæ sit essentia. Et hoc ei (ut supra retulimus) nata est occasio quarta

certaminis. ſi animæ eſſentia motus eſt inquit: cur interdum quieſcit? cum nulla alia
res contrarietatē propriæ admittat eſſentiæ? Ignis cuius eſſentiæ calor ieſt: calere nō
deſinit: Et quia frigidū niuis in eſſentia eius eſt: nō niſi ſemꝑ eſt frigida. Et anima igi-
tur eadē ratione nunq̄ a motu ceſſare deberet. Sed dicat uelim quando ceſſare animā
ſuſpicatur? Si mouendo ſe: inquit: moueat & corpus neceſſe ē: utiq; quādo nō moue-
ri corpus uideamus: animā quoq; intelligamus nō moueri. Cōtra hoc in promptu eſt
gemina defenſio. Primū quia nō in hoc depræhēditur motus aīæ: ſi corpus agitetur:
Nā & cū nulla pars corporis moueri uidet in homine: tamē ipſa cogitatio aut in quo
cunq; animali auditus: uiſus: odoratus & ſimilia: ſed & īquiete ipſa ſperata ſomniare:
omnia hæc motus aīæ ſunt. Deinde quis ipſum corpus dicat imobile? etiā dū nō uide
tur agitari: cū incremēta mēbroꝝ aut ſi iam creſcēdi ætas & tempus exceſſit: cū ſaltus
cordis ceſſationis impatiēs: cū cibi ordinata digeries naturali diſpenſatione inter ue-
nas & uiſcera ſuccū miniſtrans: cū ipſa collectio fluentorū perpetuū corporis teſtetur
agitatū. Et aīa igit æterno & ſuo motu: ſed & corpus quādiu ab initio & cauſa motus
animatur ſemꝑ mouet. Hinc eidem fomes quintæ ortus eſt quæſtionis. Si aīa inquit
aliis cauſa eſt motus: ipſa ſibi cauſa motus eē nō poterit: quia nihil eſt quod eiuſdē rei
ſibi & aliis cauſa ſit. Ego uero licet facile poſſim probare plurima eſſe: quæ eiuſdē rei
& ſibi & aliis cauſa ſint: ne tamē ſtudio uidear oībus quæ aſſerit obuiare: hoc uerū eſ-
ſe cōcedā: quod & pro uero habitū ad aſſerendū motū aīæ nō nocebit. Et enim aīam
initiū motus & cauſam uocamus: de cauſa poſt uidebimus. Interim conſtat oē initiū
ineſſe rei: cuius eſt initiū: & ideo quicquid in quācūq; rē ab initio ſuo ꝓficiſcitur: hoc
in ipſo initio reperitur: ſic initiū caloris nō poteſt non calere. ignem ipſum de quo ca-
lor in alia tranſit: quis neget calidū? ſed ignis īquit nō ſe ipſe calefacit: quia natura to-
tus eſt calidus. Teneo quod uolebā: nam nec anima ita ſe mouet: ut ſit inter motum
mouētemq; diſcretio: ſed tota ita ſuo motu mouetur: ut nihil poſſis ſpirare quod mo-
ueat. Hæc de initio dicta ſufficient. De cauſa uero quoniā ſpōtanea cōuenientia cōceſ
ſimus ne quid eiuſdē rei & ſibi & aliis cauſa ſit libenter acquieſcimus: ne aīa quæ aliis
cauſa motus eſt ac ſibi: cauſa motus eſſe uideatur. His enim cauſa motus eſt: quæ non
mouerētur: ni ipſa ꝑſtaret. Illa uero ut moueat nō ſibi ipſa largit: ſed eſſentiæ ſuæ ē:
q; mouet. Ex hoc q̄ſtio quæ naſcit abſoluta eſt: tunc enim forte concedā: ut ad motus
exercitium inſtrumēta querātur: quādo aliud eſt quod mouet aliud quod mouetur.
in anima uero hoc nec ſcurrilis iocus ſine damno iracūdiæ audebit expetere: cuius mo
tus eſt in eſſentia: cū ignis licet ex cauſa inter ſe latente moueatur: nullis tamē inſtru-
mentis ad ſuperna cōſcendat. Multoq; minus hæc ī anima quærēda ſunt: cuius motus
eſſentia ſua eſt. In his etiā quæ ſequūtur: uir tātus & alias ultra cæteros ſæuus: ſimilis
cauillanti ē. Si mouet inq̄t anima inter cæteros motus: etiam de loco in locū mouet.
ergo mō: ait corpus egredit: mō rurſus igredit & in hoc exercitio ſæpe uerſat: qđ fieri
nō uidemus: nō igitur aīa mouetur. Cōtra hoc. Nullus eſt qui nō ſine hæſitatione re-
ſpondeat: nō omnia quæ mouentur: etiam de loco in locum moueri: A ptius deniq; in
eum ſimilis interrogatio requirenda eſt. Moueri arbores dicis? quod cū ut opinor an
nuerit: pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores: ſine dubio (ut tu dicere ſoles) in
ter alios motus etiam de loco in locum mouentur. Hoc autem uidemus per ſeipſas fa
cere nō poſſe: igitur arbores nō mouētur: Sed ut hunc ſyllogiſmū additamēto ſeriū fa
cere poſſimus poſtq̄ dixerimus: ergo arbores non mouētur. adiiciemus: ſed mouētur
arbores. non igitur omnia quæ mouent etiam de loco in locū mouentur. & ita finis ī
exitū ſanæ cōcluſiōis euadet. Si ergo arbores fatebimur moueri q̄dē: ſed apto ſibi mo

tu: cur hoc animæ negemus: ut motu essentiæ suæ cõueniente moueatur? Hæc & alia ualidæ diceref ẽt si hoc motus genere moueri aia nõ posset: cũ uero & corpus aiet accessu: & a corpe certa cõstituti tẽporis lege discedat: qs eã neget ẽt i locũ (ut ita dicã) moueri? Quod autẽ nõ sæpe sub uno tempore accessum uariat & recessum: facit hoc dispositio archana & cõsulta naturæ: quæ ad aialis uitã certis uinculis cõtinẽdã tantũ aiæ iniecit corporis amorẽ: ut amet ultro quod iũcta ẽ raroq; cõtingat: ut finita quoq; lege tẽporis sui mœrens & inuita discedat. Hac quoq; obiectiõe (ut arbitror) dissoluta: ad eas iterrogatiões qbus nos uidet urgere ueniamus. Si mouet iquit se aia: aliquo motus genere se mouet: dicẽdũ ne est igitur aiam se i locũ mouere? ergo ille locus aut orbis aut linea ẽ. An separãdo seu cõsumẽdo mouet? se ne auget an minuit? aut pferat in mediũ ait aliud motus genus: quo eam dicamus moueri. Sed ois hæc iterrogationũ molesta cõgeries: ex una eademq; defluit male cõceptæ diffinitionis astutia. Nã quia semel sibi pposuit omne quod mouet: ab alio moueri. oia hæc motuũ genera i aia quærit: i quibus aliud ẽ qd mouet: aliud qd mouet: cũ nihil hoꝝ cadere i aiam possit: i q̃ nulla discretio est mouẽtis & moti. Quis est igitur dicet aliquis: aut unde intelligitur aiæ motus: si horũ nullus est? sciet hoc quisquis nosce desiderat: uel Platone dicẽte uel Tullio: Quin etiã cæteris q̃ mouẽtur: hic fons: hoc principiũ ẽ mouẽdi. Quanta sit aũt uocabuli huius expressio: quo aia fons motus uocatur: facile reperies: si rei inuisibilis motum sine authore: atq; ideo sine initio: ac sine fine prodeuntem & cætera mouentẽ mente cõcipias: cui nihil similius de uisibilibus: q̃ fons potuerit reperiri: q ita principiũ est aquæ: ut cũ de se fluuios & lacus pcreet: a nullo nasci ipse dicatur. Nã si ab alio nasceret: nõ esset ipsum principiũ. Et sicut fons nõ facile semp dephendit: ab ipso tamẽ qui fundunt: aut nilus est: aut eridanus: aut hister: aut thanais. Et ut illorũ rapacitatẽ uidẽdo admirãs: & intra te tãtarũ aquarũ originem requirens cogitatione recurris ad fontẽ: & hunc oẽm motũ intelligis de primo scaturiginis manare pricipio: ita cum corpoꝝ motum seu diuina seu terrena sint cõsiderãdo quærere forte authorẽ uelis: mens tua ad animã quasi ad fontẽ recurrat. cuius motũ etiã sine corporis ministerio testantur cogitationes: gaudia: spes: timores. Nã motus eius est boni maliq; discretio: uirtutũ amor: cupido uitiorũ: ex quibus effluunt omnes i de nascẽtium rerũ meatus. Motus enim eius est quicquid irascimur: & in feruorẽ mutuæ collisionis armamur: unde paulatim procedẽs rabies fluctuat præliorũ. Motus eius est: q in desideria rapimur: q cupiditatibus alligamur: Sed hi motus si ratione gubernentur: pueniũt salutares: si destituãtur in præceps & rapiuntur & rapiunt. Didicisti motus animæ: quos modo sine ministerio corporis: modo per corpus exercet: Si uero ipsius mundanæ animæ motus requires: cælestem uolubilitatem & sphærarum subiacentium rapidos impetus intuere: ortum occasumue solis: cursus syderum uel recursus: quæ omnia anima mouente proueniunt: Immobilẽ uero eam dicere: quæ mouet omnia Aristoteli nõ cõuenit: qui quantus in aliis sit: probatũ est: sed illi tantũ quem uis naturæ: quem ratio manifesta nõ moueat: Edocto igitur atq; asserto animæ motũ Aphricanus qualiter exercitio eius utendũ sit: in hæc uerba mandat & præcipit. Hãc tu exerce optimis in rebus. Sũt autẽ optime curæ de salute patriæ: quibus agitatus & exercitatus animus uelocius in hãc sedẽ & domũ suã peruolabit: Idq; ocyus faciet: si iã tũ quũ erit inclusus in corpore eminebit foras: & ea quæ extra erũt cõtemplãs q̃maxime se a corpore abstrahet. Nãq; eorũ qui se corporis uoluptatibus dederunt: earũq; se quasi ministros præbuere: ipulsuq; libidinũ uoluptatibus obedientiũ: deorũ & hominũ iura uiolauere; corporibus elapsi circum terram ipsam uolutantur: nec hunc in

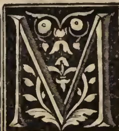
locũ nisi multis agitati sæculis reuertunť. In supiore huius opis pte diximus alias ocio sas: alias negociosas esse uirtutes: illas philosophis: has reip. publicarũ rectoribus cõue nire: utrasq̃ tñ exercẽtẽ facere beatũ. Hæ uirtutes ĩterdũ diuidunť: nõnũq̃ uero misce tur: quũ utrarũq; capax & natura & ĩstitutiõe aĩus ĩuenit. Nã si qs ab oĩ qdẽ doctrina habeať alienus: ĩ repu. tñ & prudẽs & tẽperatus: & fortis & iustus sit: hic a feriatis re motus eminet: tamẽ actualiũ uigore uirtutũ qbus nihilominus cælũ cedit ĩ pmiũ. Si qs uero ĩsita qete naturæ nõ sit aptus ad agẽdũ: sed solũ optia cõscientiæ dote ereptus ad supa: doctriẽ suppellectilẽ ad exerciciũ diuinæ disputatiõis expẽdat: sectator cælesti um: deuius caducorũ: his quoq; ad cæli uerticẽ ociosis uirtutibus subuehetur: Sæpe tamẽ euenit ut idẽ pectus & agẽdi & disputãdi psectiõe sublime sit: & cælũ utroq; adi piscať exercitio uirtutũ. Romulus nobis ĩ prio genere ponať: cuius uita uirtutes nũ q̃ deseruit: semp exercuit: In secũdo Pythagoras q agẽdi nesci⁹ fuit artifex disserẽdi & solas doctriæ & cõsciẽtiæ uirtutes secutus ẽ. Sit in tertio ac mixto apd græcos Lycur gus & Solõ: ĩter romãos Numa: Catões ambo: multiq; alii q & philosophiã hauserũt altius: & firmamẽtũ reipu. pstiterũt. Soli. n. sapiẽtiæ otio deditos: ut abũde græcia tu litrita roma nõ nesciuit. Quoniã igiť Aphricãus noster quẽ mõ auus pceptor ĩstituit: ex illo genere ẽ: qd & de doctria uiuẽdi regulã mutuať: & statũ publicũ uirtutibus ful cit: ideo & psectiõis gemine pcepta mãdanť: sed ut ĩ castris locato & sudãti sub armis primũ uirtutes politicæ suggerũtur: his uerbis. Sũt aũt optimæ curæ de salute patriæ: qbus agitatus & exercitatus aĩus uelocius in hãc sedẽ & domũ suam puolabit. Deĩde q̃ si nõ minus docto q̃ forti uiro philosophis apta subdunť: cũ diciť: Idq; ocyus faciet: si iam tũc cũ erit inclusus in corpore eminebit foras. & ea q̃ extra erũt cõtemplãs q̃ma xime se a corpore abstrahet. Hæc. n. illius sunt pcepta doctrinæ: quæ illã dicit mortẽ philosophãtibus appetẽdã: Ex qua fit ut adhuc ĩ corpore positi corpus: ut alienã sar cinã (in quantũ patiť natura) despiciãt: & facile nũc atq; opportune uirtutes suadet: postq̃ quãta & q̃ diuina pmia uirtutibus debeanť: edixit. Sed quia inter leges quoq; il la ĩperfecta diciť: ĩ q̃ nulla deuiãtibus pœna sanciť: ideo ĩ cõclusiõe opis pœnã sancit extra hæc pcepta uiuẽtibus: quẽ locũ Hermagoras ille platõicus copiosius executus est: secula infinita dinumerãs: qbus nocentũ aĩæ in easdẽ pœnas sæpe reuolutæ: sero de tartaris emergere permittũtur: & ad naturæ suæ principia: quod ẽ cælũ tãdẽ ĩpetra ta purgatiõe remeare. Necesse est. n. oẽm aĩam ad originis suæ sedẽ reuerti. sed q̃ cor pus tanq̃ peregrinæ ĩcolũt cito post corpus uelut ad patriã reuertunť: Quæ uero cor porũ illecebris ut suis sedibus inhærẽt: q̃to ab illis uiolẽtius sepanť: tãto ad supa seri us reuertunť. Sed iã finẽ somnio cohibita disputatiõe faciamus: hoc adiecto quod cõ clusionẽ decebit. qa cũ sint totius philosophiæ tres partes: moralis: naturalis: & ratio nalis: & sit moralis: q̃ docet morũ erimatã psectionẽ. naturalis q̃ de diuinis corporib⁹ disputat. rationalis cũ de ĩcorporeis sermo ẽ: q̃ mẽs sola cõplectiť: nullã de tribus Tul lius in hoc somnio ptermisit: nã illa ad uirtutes amorẽq; patriæ: & ad cõtẽptũ gloriæ adhortatio: qd aliud cõtinet nisi ethicæ philosophiæ ĩstituta moralia? Cũ uero uel de sphærarũ mõ uel de nouitate: siue magnitudine sydeꝝ: deq; principatu solis: & circis cælestibus: cingulisq; terrestribus: & oceani situ loquitur: & harmoniæ superũ pandit arcanũ: physicæ secreta cõmemorat: ac cum de motu & immortalitate animæ dispu tat: cui nihil cõstat iesse corporeum: cuiusq; essentiam nullius sensus: sed sola ratio de prahẽdit: illic ad altitudinẽ philosophiæ rationalis ascendit. Vere igitur pronuncian dum est: nihil hoc opere perfectius: quo uniuersa philosophiæ continetur integritas.

Moralis Naturalis & rationalis philosophia

¶ Finit expositio in somnium Scipionis.

¶ MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET Illustris Conuiuiorũ Primi Diei Saturnaliorũ Liber Primus. Ad Eustachiũ Filium.

MVLTAS VArias quæ res in hac uita nobis Eustachi fili natura cõciliauit. sꝫ nulla nos magis:q̃ eoꝝ qui et nobis essent ꝓcreati charitate deuinxit:eãq; nostrã in his educãdis atq; erudiẽdis curã eẽ uoluit:ut parẽtes:neq; si id quod cupetẽt ex sententia cederet: tantũ ulla alia ex re uoluptatis:neq; si cõtra euenitet: tantũ mœroris:capere possint. Hinc est ꝙ mihi quoq; institutione tua nihil antiqus æstimaẽ: Ad cuius perfectionẽ cõpendia longis anfractibus anteponẽda ducens:moræq; ois impatiens non opior:ut ꝑ hæc sola ꝓmoueas:qbus ediscẽdis grauiter ipse inuigilias: sed ago:ut ego quoq; tibi legeri. & qcqd mihi uel te iã i lucẽ edito:uel anteq̃ nascereris: i diuersis seu græcæ seu romãæ liguæ uolũinibus elaboratũ est:id totũ sit tibi sciẽtiæ suppellex: & q̃si de quodã litteraꝝ pẽu:si q̃do usus uenerit:aut historiæ q̃ i libroꝝ strue latẽs clam uulgo ẽ:aut dicti factiue memorabilis reminiscẽdi: facile id tibi iuẽtu atq; depromptu sit. Nec idigestæ tãq̃ i aceruũ cõgessimus digna memoratu: sed uariaꝝ reꝝ disparilitas authoribus diuersa:cõfusa tẽporibus:ita i qddã digesta corpus ẽ:ut q̃ idisticte atq; ꝓmiscue ad mẽoriæ subsidiũ ãnotaueramus. i ordinẽ istar mẽbroꝝ cohærẽtia cõueirẽt. Nec mihi uitio uertas:si res q̃s ex lectiõe uaria mutuabor:ipẽ sæpe uerbis qbus ab ipsis authoribus enartatæ sunt explicabo:qa p̃sens opus nõ eloquẽtiæ ostentationẽ:sed noscẽdoꝝ cõgeriẽ pollicet. Et bõi cõsulas oportet: si noticiã uetustatis mõ nostris nõ obscur:mõ ipis antiquoꝝ fideliter uerbis recognoscas: ꝓut quæq; se uel enarrãda uel trãsferẽda suggesserit: Apes.n.quodãmõ debemus imitari:q̃ uaganẽ:& flores carpũt: deide qcqd attulere:disponũt:ac ꝑ fauos diuidũt: & succũ uariũ i unũ saporẽ:mistura q̃dã & ꝓprietate:spiritu sui mutãt. Nos quoq; qcqd diuersa lectiõe q̃siuimus:cõmittemus stilo:ut i ordinẽ eodẽ digerẽte coalescat. Nã & i aĩo melius disticta seruanẽ:& ipa distinctio nõ sine quodã fermẽto:quo cõdiẽ:uniuersitas: in unius saporis usum uaria libamẽta cõfundit:ut etiã si qd appuerit unde sũptũ sit: aliud tñ eẽ q̃ uñ sumptũ noscẽ:appareat. Qd i corpote nr̃o uidem⁹ sine ulla opa nr̃a facere naturã. Alimẽta q̃ arripimus q̃diu i sua q̃litate pseuerãt:& solida inatãt:male stomacho oneri sunt: at quũ ex eo qd erãt mutata sunt:tũ demũ i uires aut sanguinẽ trãseũt. Idẽ i his qbus alũtur igenia præstemus:ut q̃cũq; hausimus nõ patiamur itegra esse:ne aliẽa sint: sed in q̃dã digerie cõcoquanẽ. Alioqñ i memoriã ire possunt:nõ ingeniũ. Ex oibus colligamus: unde unũ fiat ex oibus:sicut unus numerus fit ex singulis. Hoc faciat noster aius: oia qbus ẽ auditus abscõdat:ipum tamẽ ostẽdat qd effecit. Vt q odora pigmẽta cõficiũt: ante oia curãt:ut nullius sint odoris ꝓpria q̃ cõdiẽtur: cõfuluri uidelicet oium succos

Digeriem

odoraminũ in spiramẽtũ unũ. Vides q̃ multoꝝ uocibus chorus cõstet: una tamen ex omnibus redditur. Aliqua est illic accuta, aliqua grauis, aliqua media. accedunt uiris fœminæ, interponitur fistula. Ita singulorum illic latẽt uoces: omnium apparẽt. & fit concentus ex dissonis. Tale hoc presens opus uolo. Multe in illo artes, multa præcepta sunt, multarum ætatum exempla: sed in unum cõspirata. In quibus si neq; ea quæ iam tibi cognita sunt asperneris: nec quæ ignota sunt uites: inuenies plurima quæ sint aut uoluptati legere: aut cultui legisse: aut usui meminisse. Nihil enim huic operi insertum puto: aut cognitu inutile: aut difficile perceptu: sed omnia: quibus sit ingeniũ tuum Vegetius: memoria adminiculatior: oratio solertior: sermo incorruptior: nisi sicubi nos sub alio ortos cælo latinæ linguæ uena nõ adiuuet. Quod ab hisce (si tamen quibusdam forte nõnunq̃ tempus uolũtasq; erit ista cognoscere) petitum impetratumq; uolumus: ut æqui boniq; cõsulant: si in nostro sermone natiua romani oris elegantia desideretur. Sed næ ego incautus sum qui uenustatẽ repræhẽsionis incurrã a. M. quõdam Catõe profectæ in Aulum Albinum qui cũ Lucio Lucullo cõsul fuit. Is Albinus res romanas oratione græca scriptitauit. In eius historiæ primo scriptũ est ad hãc sententiã: Neminẽ succẽsere sibi cõuenire: si quid in illis libris parum cõposite aut minus eleganter scriptum foret: Nam sum inquit homo romanus natus in latio & eloquiũ græcũ a nobis alienissimũ est: Ideoq; ueniam male existimationis siquid esset erratũ: postulauit. Ea cũ legisset. M. Cato: Næ tu inquit Aule nimiũ nugator es: quũ maluisti culpam depecari: q̃ culpa uacare. Nam petere ueniam solemus: aut quũ imprudẽtes errauimus. aut quũ noxam imperio compellentis admisimus. Te inquit: oro quis perpulit: ut id committeres: quod priusq̃ faceres: peteres uti ignosceret? Nunc argumentum quod huic operi dedimus: uelut sub quodam prologi habitu dicemus.

Chorus

Adminiculatior

A. Albius

Depcari

Noxa

¶ Argumentum totius operis Caput Primum.

Saturnalibus apud uectiũ prætextatũ nobilitatis Romanæ ꝓceres doctiq; alii cõgregãtur: & tẽpus solenniter celebratũ deputãt colloquio liberali: cõuiuia quoq; sibi mutua comitate præbẽtes: nec discedẽtes a se nisi ad nocturnã qetẽ. Nã p oẽ spaciũ feriarũ: meliorẽ diei partẽ seriis disputatiõibus occupãtes: cœnæ tẽpore cõuiuales sermões agitãt: ita ut nullũ diei tẽpus: doctæ aliqd uel lepide ꝓferendi uacuũ relinquat. Sed erit in mẽsa sermo iucũdior: ut habeat uoluptatis amplius: seueritatis minus. Nã cũ apud alios qbus sunt discreta cõuiuia: tũ in illo Platonis sympõsio nõ austeriore: aliqua de re cõuiuarũ sermo: sed cupidinis uaria & lepida descriptio est: in quo quidẽ Socrates nõ arctioribus ut solet nodis urget atq; iplicat aduersariũ: sed eludẽdi magis q̃ decertãdi mõ: apphẽsis dat elabendi ꝓpe atq; effugiẽdi locũ. Oportet enĩ uersari in cõuiuio sermones: ut castitate integros: ita appetibiles uenustate. Matutina erit robustior disputatio: quæ uiros & doctos & præclarissimos deceat. Neq; enim Cottæ: Lælii: & Scipiões amplissimis de rebus: quoad romãæ litteræ erunt: in ueterum libris disputabunt. Prætextatos uero Flauianos: Albinos: Symachos: & Eustachios: quorũ splendor similis: & nõ inferior uirtus est: eodẽ mõ loqui aliquid licitũ nõ erit. Nec mihi fraudi sit: si uni aut alteri ex his quos cœtu coegit matura ætas: posteriori sæculo prætextati sint: quod licito fieri. Platonis dialogi testimonio sunt. Quippe Socrate ita Parmenides antiqor: ut huius pueritia uix illius apprehenderit senectutem: & tamen inter illos de rebus arduis disputat. Inclytum dialogũ Socrates habita cũ Thimæo disputatione cõsumit: quos cõstat eodẽ sæculo nõ fuisse. Paralus uero & Xãthippus: quibus Pericles pater fuit cũ Protagora apud platonẽ disserunt secundo aduentu athenis morante: quos multo ante infamis illa pestilentia

Athenis absumpserat. Annos ergo coeuntiū mitti in digitos(exēplo Platonis nobis suffragāte)nō couenit. Quo aūt Cecilius quæ ab oībus dicta sunt: apparere ac secerni possent: Deciū de Posthumiāo q nā ille sermo: aut īter quos fuisset sciscitātē fecimus. Et ne diutius lectoris desideria moremur: iam Decii & posthumiāi sermo palā faciet: quæ huius colloquii uel origo fuerit: uel ordo processerit.

¶De die uel uario modo distinguendi diem ac noctem. Cap. II.

TEntanti mihi Posthumiāe aditus tuos: & molissima consultādi tēpora: quū nō adsunt feriæ: q̄s indulget magna pars mensis Iano dicati. Cæteris.n. fere diebus: q causis opportuni perorādis sunt hora oīno repiri nulla potest: qn tuorū clientiū negocia uel defendas in foro: uel domi discas. Nunc aūt(scio te.n. nō ludo sed serio feriari) si ē cōmodū respōdere id quod rogatū uenio: tibi ipsi q̄ntū arbitror nō iniucūdū: mihi uero gratissimū feceris. Reqro aūt abs te id primū: Interfueris ne cōuiuio p plusculos dies cōtinua comitate renouato: atq; sermoni quē p̄dicare i primis: quēq; apud oēs maximis ornare laudibus diceris: quē qdē ego ex parte audissem: nisi post illa cōuiuia Roma profectus Neapoli morarer. Aliis uero nup interfui admirātibus memoriæ tuæ uires uniuersa quæ tūc dicta sunt per ordinē sæpe referētis. Hoc unū Deci nobis ut & ipse: q̄tū tua sinit adolescētia uidere: & ex pte Albino audire potuisti: i oī uitæ cursu optimū uisū ē: ut q̄ntū cessare a causarū defensiōe licuisset: tātū ad eruditorū hominū tuiq; similiū: cōgressum aliquē sermonē quæ cōferrem: Neq; enim recte institutus animus requiescere aut utilius: aut honestius usq̄ potest: q̄ in aliqua oportunitate docte ac liberaliter colloquēdi: interrogādiq; & respondēdi comitate. Sed quod nam istud conuiuiū? An uero dubitandum est: quin id dicas: quod doctissimis procerum cæterisq; nuper apud Vectiū prætextatū fuit: & discurrens post inter reliquos grata uicissitudo uariauit. De hoc ipso quæsitum uenio: & explices uelim: quale illud conuiuium fuerit: a quo te absuisse propter singularem omnium in te amicitiam non opinor. Voluissem equidem: neq; id illis ut existimo igratū fuisset: sed quū essent amicorū complures mihi causæ illis diebus pernoscendæ: ad cœnam tū rogatus: meditandi non edendi illud mihi tempus esse respōdi: hortatusq; sum: ut alium potius nullo inuolutum negocio: atq; cura liberum quærerent: Ita factum est: Nam facundū & eruditum uirū Eusebium rhetorem inter græcos præstantem omnibus: idest nostra ætate professis: doctrinæ latialis haud inscium: prætextatus meū in locū inuitari imperauit. Vnde igitur illa tibi nota sunt: quæ tam iocūde & comiter ad istituendam uitam exemplis(ut audio)rerum copiosissimis: & uariæ doctrinæ ubertate prolata digesta sunt? Quū solsticialis dies qui saturnaliorū festa: quibus illa conuiuia celebrata sunt consecutus est: forensi cura uacuus lætiore animo essem domi: Eo Eusebius cū paucis e sectatoribus suis uenit. Statimq; uultu renidens: Per magna me inquit abs te Posthumiane cum ex aliis: tum hoc maxime gratia fateor obstrictum: q a prætextato ueniam postulando mihi in cœna uacue fecisti locum. Itaq; intelligo: nō studium tantum tuum: sed ipsam quoq; ut aliquid abs te mihi fiat cōmodi: cōsentire atq; aspirare fortunā. Vis ne inq̄ restituere id nobis: quod debitū tam benigne ac tam libenter fateris? nostrūq; hoc ociū: quo perfrui raro admodū licet: eo ducere: ut his q bus inter fueris tunc tu: nūc nos interesse uideamur? Faciā inquit ut uis. Narrabo aūt tē tibi: nō cibū aut potū: tametsi ea quoq; ubertim casteq; affuerunt: sed & quæ uel in cōuiuiis: uel maxime extra mēsam ab iisdem per tot dies dicta sunt: in quantū potero animo repetā. Quæ quidē ego quū audirem: ad eorum mihi uitā qui beati a sapiētibus dicerētur: accedere uidebat. Nā & q̄ pridie q̄ adessem inter eos dicta sunt: Auie-

no mihi insinuante:cōperta sunt:& omnia scripto mandaui:ne quid subtraheret obliuio:Quæ si ex me audire gestis:caue existimes diē unā referēdis: quæ p tot dies sunt dicta:sufficere. Quemnā igitur:& iter quos:aut unde ortū sermonē Posthumiāe fuisse dicebat? Ita præsto sum indefessus auditor. Tū ille. Declināte īquit in uesperū die: quē saturnale festū erat insecutorū: quū Vectius prætextatus domi cōuenire se gestiētibus copiā faceret:eo uenerūt Aurelius Symmachus:& Cecinna Albinus: cū ætate: tū etiā moribus ac studiis inter se cōiunctissimi. Hos Seruius inter grāmaticos doctores recens professus: iuxta doctrinā: mirabilis & amabilis: uerecūdia terrā intuēs: & uelut latenti similis sequebat. Quos quū prospexisset:obuiāq; processisset:ac perblāde salutauisset: cōuersus ad Furiū Albinū qui tū forte cū Auieno aderat: Vis ne ait mi Albine cū his quos aduēisse peropportūe uides: quosq; iure ciuitatis nostræ lumina dixerimus:eā rē de qua inter nos nasci cœperat sermo:cōmunicemus? Quidni maxime uelim Albinus īquit. Nec enim ulla alia de re: q̄ de doctis q̄stionibus colloqui: aut a nobis:aut ab his:potest esse iucūdius. Quūq; cōsedissent: Tū Cecinna. Quid nā id sit mi p̄textate:tā & si adhuc nescio:dubitare tamē nō debeo: esse scitu optimū: quū & nobis ad colloquēdū causam attulerit:& nos eius expertes esse nō sinatis. At qui scias inquit oportet:eū inter nos sermonē fuisse:ut quū dies crastinus festis saturno dicatis initium dabit:quādo saturnalia incipere dicamus.i.quādo crastinū diē initium sumere existimemus. & inter nos q̄dē parua q̄dā de hac disputatione libauimus. Verū qa te quicquid in libris latet:uestigare notius est:q̄ ut per uerecūdiā negare possis:pergas uolo in mediū p̄ferre q̄cquid de hoc quod quærimus edoctū tibi cōprehēsumq; est. Tū Cecinna:Quū uobis qui me in hūc sermonē adducitis: nihil ex oībus quæ ueteribus elaborata sūt:aut ignoratio negetaut obliuio subtrahat: superfluū uideo inter scientes nota proferre. Sed ne quis me existimet dignatione cōsultatiōis grauari:quicquid de hoc mihi tenuis memoria suggesserit:paucis reuoluā. Post hæc quū omnes paratos ad audiendum erectosq; uidisset:ita exorsus est. Marcus Varro in rerū humanarū libro:quē de diebus scripsit:Homines inquit:q ex media nocte ad proximā mediā noctē his horis uigintiquattuor nati sunt:uno die nati dicūtur: Quibus uerbis ita uidetur dierū obseruationē diuisisse: ut q post solis occasum ante mediā noctē natus sit:illo quē mox nox cōsecuta ē: Cōtra uero q i sex noctis horis posteriorib' nasciē: eo die uideaē natus q post eā noctē diluxerit. Athenienses aūt aliter obseruare idē Varro in eodē libro scripsit:eosq; a solis occasu ad solē iterū occidētē:oē id mediū tēpus unū diē eē dicere. Babylonios porro aliter. A sole.n. exorto ad exortū eiusdē icipientē id spatiū unius diei nomine uocare. Vmbros uero unū & eūdē diē esse dicere: a meridie ad in sequētē meridiē:Quod quidē inqt Varro nimis absurdū est. Nam q̄ kalēdis hora sexta apud umbros natus est:dies eius natalis uideri debebit: & kalēdarū dimidiatus.& q̄ post kalēdas erit usq; ad horā eius diei sextā. Populū autē romanū ita uti Varro dixit:dies singulos annumerare a media nocte ad mediā proximā multis argumētis ostēdiē. Sacra sunt.n.romana partī diurna partim nocturna: Et ea q̄ diurna sunt:ab hora sexta noctis sequētis nocturnis sacris tēpus īpēdiē:ad hoc. Ritus quoq; & mos auspicandi eandem esse obseruationem docet. Nam magistratus:quando uno die eis & auspicandum est: & id agendum super quo processit a uspicium: post mediam noctem auspicātur:& post exortum solem agunt: Auspicatiq; & egisse eadem die dicuntur. Præterea tribuni plebis: quos nullum diem integrum abesse Roma licet: quum post mediam noctem proficiscūtur: & post primā facē ante mediā noctē sequētem reuertunē:nō uidenē absuisse die:quoniā ante horā noctis sextā regressi:partē ali

Dici prici pi:uariæ opiniones

quã illius in urbe cõsumũt. Quintũ quoq; Mutiũ iurisconsultũ dicere solitũ: lege nõ esse usurpatã mulierẽ: quæ quũ kalendis ianuariis apud uirũ matrimonii causa eẽ cœpisset: ad diẽ quartũ kalẽdas ianuarias sequẽtes usurpata esset: Non. n. posset impleri trinoctium: quo abesse a uiro usurpãdi causa ex duodecim tabulis deberet: quoniã tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent: qui inciperet ex kalẽdis. Virgilius quoq; id ipsum ostẽdit: ut hominẽ decuit poeticas res agentem recondita atq; opa ueteris ritus significatione.

Vsurpare

Torquet (inquit) medios nox humida cursus:
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis:

His enim uerbis diem quẽ Romani ciuilem appellauere a sexta noctis hora oriri admonet. Idẽ poeta quãdo nox quoq; incipiat expressit in sexto. Quũ enim dixisset.

Hac uice sermonũ roseis aurora quadrigis
In medium æthereo cursu traiecerat axem: Mox suggessit uates.
Nox ruit ænea: nos flendo ducimus horas:

Sed ita obseruãtissimus ciuiliũ diffinitionũ diei & noctis initia descripsit. Qui dies ita diuiditur. Primũ tẽpus diei dicit̃ mediæ noctis inclinatio. Deinde gallicuniũ. Inde cõticiniũ: quũ & galli cõticescunt: & homines etiã tũ quiescunt. Deinde diluculũ. i. quũ incipiat dinosci dies. Inde mane: dum dies clarus. Mane aũt dictũ: aut q᷑ ab inferioribus locis. i. a manibus exordiũ lucis emergat: aut (quod uerius mihi uidetur) ab omine boni nominis. Nam & lanobini mane pro bono dicunt: sicut apud nos quoq; contrariũ est imane: ut imanis bellua: uel imane facinus: & hoc genus cætera: nõ ꝓ bono. Deide a mane ad meridiẽ: hoc ẽ ad mediũ diei. Inde iã supra uocat̃ tẽpus occiduũ: & mox suprema tẽpestas: hoc est diei nouissimũ tẽpus: sicut expressum est in duodecim tabulis: Solis occasus suprema tẽpestas esto. Deinde uespera: qd a græcis tractũ ẽ. illi enim ἑσπέραν a stella hespero dicunt: unde & hesperia italia (q᷑ occasui subiecta sit) nominat̃. Ab hoc tẽpore pria fax dicit̃: deide cõcubia. & inde itẽpesta: q̃ nõ habet idoneum tẽpus rebus gerẽdis. Hæc est diei ciuilis a romanis obseruata diuisio: Ergo noctu [illegible] quũ media eẽ cœperit: auspiciũ saturnaliorũ erit: q̃bus die crastini mos inchoari est. Hic quũ oẽs quasi uetustatis promptuariũ: Albini mẽoriã laudauissent: ꝓtextatus Auienũ uidẽs Furio isusurrantẽ: qd nã hoc mi Auiene inqt: quod uni Albino indicatũ clã cæteris esse uelis? Tũ ille. Moucor qdẽ autoritate Cecinæ: nec ignoro errorẽ i tãtã nõ cadere doctrinã: aures tamẽ meas ista uerborũ nouitas pculit: quũ noctu futura: & die crastini magis: q̃ futura nocte & die crastino dicere (ut regulis placet) maluit. Nã noctu nõ appellatio: sed aduerbiũ ẽ. Porro futura qd nomẽ ẽ: nõ põt cũ aduerbio cõuenire: Nec dubiũ ẽ: hoc licet se eẽ noctu & nocte: qd diu & die. Et rursus die: & crastini nõ eodẽ casu sunt: & nisi casus idẽ noia in eiusmodi elocutiõe nõ iũgit. Saturnaliorũ deinde cur malimus q̃ saturnaliũ dicere opto dignoscere. Ad hæc cũ Cecina renidẽs taceret: & Serui᷒ a Symmacho rogatus eẽt: qd nã de his existimaret: licet inqt in hoc cœtu nõ minus doctrina q̃ nobilitate reuerẽdo: magis mihi discendũ sit: q̃ docendũ: fabulabor tñ arbitrio iubẽtis: & isinuabo primũ de saturnalibus: post de cæteris: unde sit sic eloquendi non nouitas sed uetustas. Qui saturnalium dicit regula innititur. Nomina enim quæ datiuum pluralem in. bus mittunt: nunq̃ genitiuum eiusdem numeri syllaba creuisse patiuntur. sed aut totidem habet: ut monilibus monilium: sedilibus sedilium: aut una syllaba mius ẽ: ut carminibus carminum: luminibus luminum. Sic ergo saturnalibus rectius saturnalium quam saturnaliorum. Sed qui saturnaliorum dicunt: autoritate magnorum muniuntur uirorum:

Diei ciuilis diuisio

Prõptuarium

Noctu
Nocte

Insinuare

Nam & Saluſtius in.iii.bacchanaliorũ ait. Et Maſurius faſtorũ ſecũdo. Vinaliorum inquit dies Ioui ſacer eſt:nõ ut quidam putant Veneri : & ut ipſos quoq; grãmaticos in teſtimonium citem: Verrius Flaccus in eo libello:qui Saturnus inſcribitur:Saturnaliorum inquit dies apud græcos quoq; feſti habentur. & in eodem libro. Dilucide me inquit de cõſtitutione ſaturnaliorum ſcripſiſſe arbitror. Item Iulius Modeſtus de feriis.Saturnaliorum inquit feriæ.& in eodem libro.Antias inquit agonaliorũ repertorem Numã Pompilium refert:Hæc tamen inquies autoritas quæro an poſſit aliqua ratione defendi? Plane : quatenus alienum non eſt cõmitti grãmaticum cũ ſua analogia:tentabo ſuſpicionibus eruere:quid ſit:quod eos ſolita enũciatione detorſerit : ut mallent ſaturnaliorum:q̃ ſaturnalium dicere. Ac primũ exiſtimo ꝙ hæc nomina quæ ſunt feſtorum dierum neutralia : carentq; numero ſingulari : diuerſæ conditionis eſſe uoluerũt ab his nominibus:quæ utroq; numero figurãtur:Compitalia enim: & Bacchanalia:& Agonalia:& Vinalia:& reliqua his ſimilia:feſtorũ dierum nomina ſunt. nec ſingulariter nominantur:aut ſi ſingulari numero dixeris : non idem ſignificabis: niſi adieceris feſtum:ut Bacchanale feſtũ:& Agonale feſtũ: & reliqua: ut iam non poſitiuum ſit:ſed adiectiuũ:quod græci:ἐπίθετον uocant. Animati ſunt ergo ad faciendam diſcretionem in genitiuo caſu: ut ex hac declinatione exprimerent nomẽ ſolẽnis dici:ſcientes in nõnullis ſæpe nominibus datiuo in bus.exeunte: nihilominus genitiuum in.rum.finiri:ut domibus domorũ : duobus duorum:ambobus amborũ. Ita & uiridia quum ἀντὶ κτητικοῦ accipiuntur: genitiuum in.ium.faciunt: ut uiridia prata. uiridium pratorum. Quũ uero ipſam loci uiriditatem ſignificare uolumus: uiridiorũ dicimus: ut quum dicitur formoſa facies uiridiorum. Tunc enim uiridia quaſi poſitiuum ponitur:nõ accidens. Tanta autem apud ueteres fuit licentia huius genitiui: ut Aſinius Polio Vectigaliorum frequenter uſurpet: ꝙ Vectigal non minus dicatur q̃ uectigalia. Sed & quũ legamus: Læuaq; ancile gerebat:tamẽ & anciliorum relatũ eſt. Videndũ ergo ne magis uarietas delectauerit:q̃ ut adamuſſim uerũ ſit. feſtorũ dierũ nomina ſic uocata. Ecce enim & præter ſolẽnium dierum uocabula:alia quoq; ſic declinata reperimus:ut præcedẽs ſermo patefecit uiridiorum: & uectigaliorũ:& anciliorum. Sed & ipſa feſtorum nomina ſecũdum regulam declinata apud ueteres reperio. Siquidem Varro ferialium diem ait a ferẽdis in ſepulchra epulis dici: nõ dixit ferialiorum. Et alibi floraliũ: non florialiorũ ait:quum idẽ non ludos florales illic:ſed ipſum feſtum floralia ſignificaret. Maſurius etiam ſecundo feſtorũ liberaliũ Dies inquit a põtificibus agonium martiale appellatur. Et in eodem libro. Eam noctẽ deinceps: quæ in ſequentẽ diem qui eſt lucariũ:nõ dixit lucariorũ. Itẽq; liberalium multi dixerũt: nõ liberaliorũ. Vnde pnũciandũ eſt ueteres indulſiſſe copiæ per uarietatem : ut dicebãt exanimos & exanimes:inermes & inermos:tum hilaros atq; hilares. Et ideo certũ eſt: licito & ſaturnalium & ſaturnaliorum dici:quum alterum regula cũ authoritate:alterum & ſi ſola:ſed multorũ defendit authoritas. Reliqua aũt uerba quæ Auieno noſtro noua uiſa ſunt: ueterum nobis ſunt teſtimoniis aſſerenda. Ennius enim niſi cui uidetur inter noſtræ ætatis politiores munditia reſpuendus:noctu concubia dixit his uerbis.

Saturnalium & Saturnaliorũ

Feſtorum nomina

Ferialiũ dies

Exanimus & exanĩs

Hilaris

Hilarus

Qua galli furtim noctus ſumma arcis adorti:
Mœnia concubia uigileſq; repente cruentant.

Quo in loco animaduertẽdũ eſt:non ſolum ꝙ noctu concubia:ſed etiam ꝙ qua noctu dixerit. Et hoc poſuit in annalium ſeptimo:In quorum.iii. clarius quidem idem dixit.

Hac noctu filo pendebit hetruria tota.

Claudius etiam quadrigarius annali.iii.Senatus autẽ de noctu cõuenire: noctu multa domum dimitti. Non esse ab re puto hoc in loco id quoq; admonere: quod decem uiri in.xii.tabulis inusitatissime nox pro noctu dixerũt. Verba hæc sunt. Si nox furtũ factum sit:si im aliquis occisit:iure cæsus esto. In quibus uerbis id etiam notãdum est q ab eo quid is non eum casu accusatiuo sed im dixerũt. Sed nec die crastini a doctissimo uiro sine ueterum authoritate prolatum est: quibus mos erat modo die quinti: modo die quinte pro aduerbio copulate dicere:cuius indicium est:q syllaba secunda corripitur:quæ natura producitur:quum solum dicitur die. quod autem diximus extremam istius uocis syllabam tum per.e.tum per.i.scribi: cõsuetum id ueteribus fuit: ut his litteris plerumq; in fine idifferẽter uterentur:sicut pristine & pristini: procliue procliui. Venit ecce illius uersus Pompiniani in mentem:qui est ex attelania quæ Meuia inscribitur.

Dies hic sextus quum nihil egi:die quarte moriar fame.

Die pristine eodẽ modo dicebatur:quod significabat die pristino.i.priore: quod nũc pridie dicitur:cõuerso compositionis ordine: quasi pristino die. Nec inficias eo lectũ: apud ueteres die quarto: sed inuenitur hoc de transacto:non de futuro positum: Nã Gneus Martius homo impẽse doctus in mimiambis pro eo dicit: quod nudius quartus nos dicimus in his uersibus: Nuper die quarto ut recordor & certe aquariũ urceum unicum domi fregit. Hoc igit iterer it: ut die quarto quidẽ de præterito dicamus: die autẽ quarte de futuro. Verum ne de die crastini nihil retulisse uideamur. suppetit cecilianũ illud ex libro historiarũ secũdo. Si uis mihi equitatum dare: & ipse cum cætero exercitu me seq:die quinti Romæ in capitolio curabo tibi cœnã coctã. Tũc Symmachus:Cæcilius tuus inquit & historiam & uerbum ex originibus. M. Catonis accepit:apud quem ita scriptum est. Igitur dictatorem Carthaginẽsium magister equitum monuit: Mitte romã mecum equitatum: die quinti in capitolio tibi cœna cocta erit. Et prætextatus: Exstimo non nihil ad demonstrandam consuetudinem ueterum: etiam & prætoris uerba conferre:qui more maiorum ferias concipere solet:quæ appellantur compitalia. Ea uerba hæc sunt: Die noni post kalendas Ian. quiritibus compitalia erunt. Tum Auienus aspiciens Seruiũ: Curius inquit: & Fabricius: & Coruncanus antiquissimi uiri:uel etiam his antiquiores Horatii illi tergemini:plane ac dilucide cum suis fabulati sunt.neq; auruncorum aut sicanorum:aut pelasgorum:qui primi coluisse in Italia dicuntur:sed ætatis suæ uerbis loquebãtur. Tu autem proinde quasi cum matre Euandri nunc loquere: Vis nobis uerba multis iam sæculis oblitterata reuocare:ad quorum congeriem præstantis quoq; uiros quorum memoriam cõtinuus legendi usus instruit incitasti. Sed antiquitatem uobis placere iactaris: q honesta & sobria & modesta sit. Viuamus ergo moribus præteritis:pſentibus uerbis loquamur. Ego enim id qd' a.C. Cæsare excellentis igenii ac prudẽtiæ uiro:in primo de analogia libro scriptũ ẽ:habeo semp in memoria atq; in pectore:ut tanquã scopulũ: sic fugiam infreq̃es atq; isolens uerbũ. Mille deniq; uerbo⁊ taliũ est:q̃ quũ i ore prisce authoritatis crebro fuerint:exauthorata tamẽ a sequenti ætate repudiataq; sunt. ho⁊ copiã ꝓferre nũc possem:ni tẽpus iã noctis propinquãtis necessariæ discessionis nos admoneret. Bona uerba q̃so ꝑtextatus morali(ut assolet)grauitate subiecit:ne isolẽter parẽtis artiũ antiq̃tatis reuerentiã uerberemus:cuius amorem tu quoq; dũ dissimulas;magis prodis: Q uũ enim dicis mille uerborum est: qd aliud sermo tuus nisi ipsam redolet uetustatem: Nam licet. M. Cicero in oratione: quam pro Milone cõcepit ita scriptũ

reliquerit: Ante fundum Clodii quo in fundo propter insanas illas substructiones: facile mille hominũ uersabatur ualentium: non uersabãtur: quod in libris minus accurate scriptis reperiri solet. Et in sexta in Antonium. Qui inquã in illo anno inuẽtus est: qui Lucio Antonio mille nummũ ferret expensum: Licet uarro quoq; eiusdẽ saeculi homo i septimodecimo humanarum dixerit: plus mille & centũ annorum est: tamẽ fiduciã sic cõponẽdi: nõ nisi ex antecedentiũ authoritate sumpserũt. Nã Quadrigarius l.iii. annalium ita scripsit. Ibi occiditur mille hominum. Et Lucilius l.iii. satyrarũ.

Plus

Ad portam mille: a porta est sex inde salernum.

Alibi uero & declinationem huius nominis executus est. Nam in.xv. libro ita dicit.

Hunc milli passum qui uicerit atq; duobus:
Campanus sonipes successor nullus sequatur.
Maiore spacio ac diuersus uidebitur ire. Idem in libro nouo.
Tu milli nummum potes uno quaerere centum.

Milli passum dixit pro mille passibus: & milli nummum dixit pro mille nummis: aperteq; ostendit mille & uocabulũ esse & singulari numero dici & casum etiã capere ablatiuum eiusq; pluratiuũ esse milia: Mille enĩ nõ ex eo ponitur quod graece χίλια dicũtur: sed qđ χιλιάς. Et sicut una chilias & duae chiliades ita unum mille & duo milia ueteres certa atq; directa ratione dicebant. & heus tu: his ne tam doctis uiris quorum .M. Cicero: & Varro imitatores se gloriant: adimere uis in uerborũ comitiis ius suffragãdi: & tãq sexagenarios maiores de põte deiicies? Plura de hoc dissereremus: ni nos inuitos ab inito discedere hora cogeret. Sed uultis ne diem sequẽtem: quem oẽs plaeriq; abaco & latrũculis cõterũt: nos istis sobriis fabulis a primo lucis in coenae tempus: Ipsam quoq; coenam nõ obrutã poculis: nõ lasciuientẽ ferculis: sed quaestionibus doctis pudicã & mutuis ex lecto relationibus exigamus? Sic enim ferias prae omni negocio foetas cõmodi senserimus: nõ animũ ut dicit remittẽtes: nã remittere inqt Musonius animũ: quasi amittere est: sed demulcentes eum paulũ: atq; laxantes iocundis honestisq; sermonũ illectatiõibus: quod si ita decernitis: diis penatibus meis huc conueniendo gratissimũ feceritis. Tum Symmachus: Nullus qui quidem se dignũ hoc cõuẽtu meminerit: sodalitatẽ hãc: uel ipsum cõuentus regẽ repudiabit. Sed ne quid ad perfectionẽ coetus desideret: inuitãdos ad eundẽ cõgressum conuictũq; cẽseo: Flauianũ: qui quãto sit mirãdo uiro & uenusto patre praestãtior nõ minus morũ ornatu uitaeq; grauitate: q̃ copia profundae eruditionis: asseruit. simulq; Posthumianũ: qui forum defensionum dignatione nobilitat: & Eustachium: qui tantus in omni philosophiae genere est: ut solus nobis repraesentet trium philosophorum ingenia: de quibus nostra antiquitas gloriata est. Illos dico quos atheniẽses quondam ad senatũ legauere impetratum: uti mulctã remitteret: quam ciuitati eorum fecerat propter Oropi uastationem: Ea mulcta fuerat talẽtũ fere quingẽtum: Erãt isti philosophi Carneades ex Academia: Diogenes stoicus: Critolaus pipareticus: quos ferũt seorsũ queq;: ostẽtãdi gratia: p celeberrima urbis loca: magno hominũ cõuentu dissertauisse. Fuit (ut relatũ ẽ) facũdia Carneades uiolẽta & rapida. Scita & tereti Critolaus: Modesta Diogenes etiã sobria. Sed in senatũ itroducti iterprete usi Caelio senatore. At hic noster quũ sectas omnis assecutus: sed probabiliorem: secutus sit omniaq; haec iter graecos genera dicendi solus impleat: iter nos tamẽ ita sui locuples iterpres est: ut nescias qua lingua facilius uel ornatius expleat operam disserẽdi. Probauere omnes Quinti Aurelii iudiciũ: quo edecumatos elegit sodales: atq; his ita cõstitutis: primũ a praetextato simul: deinde a se discedẽtes domum quisq; suam regressi sunt.

Milia
De ponte deiicere.
Abacus
Latrũculi
Foetas
Remittere animum
Gloriari de.
Mulcta
Carneades
Critolaus
Diogenes
Edecumati

ℭ Colloquium sequentis diei. Cap. III.

Ostero die ad ædes Vectii matutini oẽs: inter quos pridie cõuenerat: affuerunt: quibus prætextatus in bibliothecam receptis: in qua eos oppẽriebat: præclarũ inqt diem mihi fore uideo: quum & uos adestis: & affuturos se illi quos ad cõuentus nostri societatẽ rogari placuit: spopondetũt. Soli posthumião antiquior uisa est instruẽdarũ cura defensionũ: in cuius abnuẽtis locũ. Eusebiũ grãia & doctrina & facundia clarũ rhetorẽ surrogauit: insinuauitq; oibus: ut exorto die: se nobis idulgerẽt: quãdo quidẽ nullis hodie officiis publicis occupari fas esset. togatus certe: uel trabeatus: paludatusũe: seu ꝑtextatus hac die uidet̃ nullus. Tũ auienus: ut ei iter pellãdi mos erat. Quũ sacrę mihi ait: ac reipu. nomẽ ꝑtextate tuũ iter uocabula diuersi habitus refers: admoneor nõ ludicræ ut extimo quæstiõis: quũ enim uestitus togæ: uel trabeæ: seu paludamẽti: nullũ de se ꝓprii nominis usũ fecerit: q̃ro abs te: cur hoc de solo prætextæ habitu usurpauerit uetustas: aut huic nomini quæ origo contigerit.

Insinuare Indulgerent

Admõeri quæstiõis Prætextatus unde.

ℭ Quæ origo sit huic nomini: quod est prætextatus. Cap. IIII.

Nter hæc Auieni dcã: Flauiãus & Eustachius: par isigne amicitiæ: ac minio post Eusebius igressi alacriorẽ fecere cœtũ: Acceptaq; ac reddita salutatiõe: cõsederũt: ꝑcũctãtes qd nã offẽderit sermocinatiõis. Tũ Vectius ꝑ opportune astuistis mihi inqt assertorẽ q̃renti. Mouet. n. mihi Auienus noster nominis q̃stionẽ: & ita originẽ eius flagitat: tanq̃ fides ab eo generis exigẽda sit. Nã quũ nullus sit q appellet̃ suo nomine uel togatus: uel trabeatus: uel paludatus: cur ꝑtextatus nomẽ habeat: postulat in mediũ ꝓferri. Sed & cũ posti inscriptũ sit delphici. templi: & unius e numero septẽ sapientũ eadẽ sit ista sententia γνῶθι σεαυτόν qd in me scire existimãdus. sim: si nomen ignoro: cuius mihi nunc & origo & cã dicẽda est. Tullius Hostilius rex romanorũ tertius debellatis hetruscis: sellã curulem: lictoresq;: & togã pictã: atq; ꝑtextã: q̃ insignia magistratuũ hetruscorũ erant: primus ut Romæ haberenẽ istituit. Sed ꝑtextã illo sæculo puerilis nõ usurpabat ætas. Erat. n. ut cætera q̃ enumerauit: honoris habitus: Sed postea Tarqnius Demarati exulis Corinthii filius Priscus: quẽ q̃dã Lucumonẽ uocitatũ ferũt: rex tertius ab hostilio: qntus a Romulo: De Sabinis egit triũphũ: Quo bello filiũ suũ. annos q̃ttuordeci natũ: q; hostẽ manu ꝑcusserat: & ꝓ cõtione laudauit: & bulla aurea ꝑtextaq; donauit: insigniẽs puerũ ultra annos fortẽ: ꝓmiis uirilitatis & honoris. Nã sicut ꝑtexta magistratuũ: Ita bulla gestamẽ erat triumphantiũ: q̃ in triũpho ꝑ se gerebãt: inclusis intra eã remediis: q̃ crederẽt aduersus inuidiã ualẽtissima. Hic deductus mos: ut ꝑtexta & bulla i usum pueroꝝ nobiliũ usurparet̃: ad omẽ & uota cõciliãdæ uirtutis ei similis: cui primis in ãnis mũera ista cesserũt: Alii putãt: eũdẽ priscũ: quũ is statũ ciuiũ solertia ꝓuidi pricipis ordiãret: cultũ quoq; igenuoꝝ pueroꝝ inter ꝓcipua duxisse: Instituisseq;: ut patricii bulla aurea cũ toga: cui purpura ꝑtexit̃: uterẽtur: dũtaxat illi: quorũ patres currulẽ gesserãt magistratũ. Cæteris aũt: ut ꝑtexta tãtũ uterent̃ indultũ. Sed usq; ad eos: quoꝝ parẽtes equo stypendia iusta meruissent. Libertinis uero nullo iure uti ꝑtextis licebat: ac multo minus pegrinis: qbus nulla esset cũ romanis necessitudo. sed postea libertinoꝝ quoq; filiis ꝑtexta cõcessa ẽ: ex causa tali: q̃. M. Lælius augur refert: q bello punico secũdo duũuiros dicit ex senatuscõsulto: ꝓpter multa ꝓdigia: libros sybillinos adisse: & ispectis his: nũciasse in capitolio supplicãdũ: lectisterniũq; ex collata stype faciẽdũ: ita ut libertinæ quoq; q̃ lõga ueste uterent̃: ei eã rẽ pecũiã subministrarẽt. Acta igit̃ obsecratio: pueris igenuis: itẽq; libertinis: sed & uirginibus patrimis matrimisq; ꝓnũciantibus carmẽ. Ex quo cõcessum: ut libertinoꝝ quoq; filii: q ex iusta dũtaxat matrefamilias nati fuissent: togã

Assertor

Prætexta

Targnus.

Bulla

Indulgere Lectisternium Libertinis datum est gestare lorum Patrimis. matrimis.

prætextam & lorum in collo pro bullæ decore geſtarent. Verrius Flaccus ait: Quum
populus ro. peſtilentia laboraret: eſſetq; reſponſum: id accidere: q dii deſpicerentur:
Anxiam urbē fuiſſe: quia non intelligeretur oraculum: eueniſſeq;: ut circenſium die:
puer de cœnaculo pompam ſuperne deſpiceret: & matri referret: quo ordine ſecreta ſa-
crorum in arca pilenti compoſita uidiſſet: Qui quum rem geſtam ſenatui nunciaſſet:
placuiſſe uelari loca: q̄ pōpa ueheretur: atq; ita peſte ſedata: puerum: qui ambiguitatē
ſortis abſoluerat: togæ & prætextæ uſum munus impetraniſſe. Vetuſtatis peritiſſimi
referunt: In raptu ſabinarum: unam mulierum nomine Herſiliam: dum adhereret fi- Herſilia
liæ: ſimul raptam. Quam quum romulus Hoſto cuidam ex agro latino: qui in Aſy-
lum eius confugerat: uirtute conſpicuo uxorem dediſſet: natum ex ea puerum anteq̄
ulla alia ſabinarum partum ederet: eumq;: q primus eſſet in hoſtico procreatus Ho- Hoſtus Hoſtilius
ſtum Hoſtilium a matre uocitatum. & eundem a Romulo bulla aurea ac prætexta in-
ſignibus honoratum. Is enim quum raptas ad cōſulandum uocaſſet: ſpopondiſſe fer-
tur: ſe eius infanti quæ prima ſibi ciuem romanū eſſet enixa: illuſtre munus datu℞.

Qua figura ſit bulla. Cap. V.

NOnnulli credūt ingenuis pueris attributum: ut cordis figuram in bulla an- Bullæ q̄ fi-
te pectus annecterent: quā inſpicientes ita demum ſe homines cogitarent ſi gura ſit
corde præſtarent. Togam quoq; prætextam his additam: ut ex purpuræ ru-
bore: ingenuitatis pudore regerentur. Diximus unde prætexta: adiecimus & cauſas q̄-
bus exiſtimatur conceſſa pueritiæ: Nūc idem habitus quo argumēto trāſierit in uſum Pueritia
nominis: paucis explicandū eſt. Mos antea ſenatoribus fuit in curiam cum prætexta- Prætexta-
tis filiis introire. Quū in ſenatu res maior quæpiam conſultaretur: eaq; in diem poſte- ta ueſtis
rum prolata eſſet: placuit ut hanc rem: ſuper qua tractauiſſent: ne quis enūciaret: pri-
uſq̄ decreta eſſet: Mater Papyrii pueri: qui cum parente ſuo in curia fuerat: percontā- Papyrius
tur filium: quidnam in ſenatu egiſſent patres. Puer reſpondit tacendum eſſet neq; id puer
dici licere. Mulier fit audiendi cupidior. Secretum rei: & ſilentium pueri eius animū
ad exquirendum euerberat. Quærit igitur compræſſius uiolentiuſq;. Tum puer urgē-
te matre: lepidi atq; feſtiui mendacii conſilium capit. Actum in ſenatu dixit: utrum ui-
deretur utilius: magiſq; ex repub. eſſe: Vnus ne ut duas uxores haberet: an ut una apd̄
duos nupta eſſet. Hoc ubi illa audiuit: animo compaueſcit: domo trepidans egredit̄:
ad cæteras matronas affert. Poſtridieq; ad ſenatum copioſæ matrum familias cateruæ
cōfluūt: lachrymātes atq; obſecrātes orant: una potius ut duobus nupta fieret: q̄ uni
duæ. Senatores igrediētes curiā: q̄ illa mulie℞ itemperies: & qd ſibi poſtulatio iſthæc Intempe-
uellet: mirabant̄. Et nō ut paruæ rei prodigiū: illā uerēdi ſexus ipudicā iſaniā paueſce- ries
bant. Puer Papyrius publicū metū demit. Nā in mediū curiæ progreſſus: qd ipſi ma-
ter audire iſtitiſſet: qd matri ipſe ſimulaſſet: ſicuti fuerat: enarrat. Senatus fidē atq; in-
geniū pueri exoſculat̄: cōſultūq; facit: uti poſt hac pueri cū patribus in curiā nō intro-
eant: pter illū unū Papyriū: eiq; puero poſtea cognomētū honoris gratia: decreto in-
ditum prætextatus: ob tacendi loquendiq; in prætextata ætate prudentiam. Hoc co-
gnomētum poſtea familiæ noſtræ in nomen hæſit. Non aliter dicti Scipiones: niſi q Scipio
Cornelius qui patrē luminibus carentē p baculo gerebat: Scipio cognominatus: no- unde
mē ex cognomine poſteris dedit. Sic Meſſala tuus Auiene dictus cognomēto Valerii
Maximi: qui poſtq̄ Meſſanā urbē Siciliæ nobiliſſimā cæpit: Meſſala cognominatus ē. Meſſala
Nec mi℞ ſi ex cognominibus nata ſunt noia: quū cōtra & cognomina ex propriis ſint unde
tracta nominibus: ut ab Aemylio Aemylianus: a Seruio Seruilianus. Hic ſubiecit
Euſebius: Meſſala & Scipio: alter de pietate: de uirtute alter: ut refers cognomia rep-

peterũt. Sed Scropha & Asina: quæ uiris non mediocribus cognomēta sunt: uolo dicas unde cōtigerint: quũ cōtumeliæ q̃ honori ꝓpriora uideant. Tũ ille: Nec honor:
Asinæ cognomen cur corneliis sit. nec iniuria: sed casus fecit hæc nomina. Nã asinæ cognomētũ Corneliis datũ est: quo niã princeps corneliæ gentis empto fundo: seu filia data marito: quũ sponsores ab eo solenniter poscerent: asinam cum pecuniæ onere produxit in forũ: quasi pro sponsoribus pͥsens pignus. Tremellius uero scropha cognominatus ē euentu tali. Is Tremel-
Scrophæ cognomē unde cæptum. lius cum familia atq; liberis ĩ uilla erat: serui eius quũ de uicino scropha erraret: surreptã conficiunt: Vicinus: aduocatis custodibus: omnia circũuenit: ne qua hæc efferri possit. Isq; ad dominum appellat restitui sibi pecudem. Tremellius qui ex uillico rem
Pecus de scropha comperisset: scrophe cadauer sub cētonibus collocat: super quos uxor cubabat. Quæ-
Centones Quæstio stionē uicino permittit. Quum uētum est ad cubiculum: uerba iuratiōis cōcipit: nullam esse in uilla sua scrophã: nisi illã inquit quæ in centonibus iacet: lectulũ mōstrat. Ea facetissima iuratio Tremellio scrophæ cognomē dedit. Dum ista narrantur unus
Famulitium e famulitio cui prouincia erat: admittere uolentes dominum cōuenire: Euangelũ adesse nunciat cum Dysario: qui tunc Romæ præstare uidebantur cæteris medendi artem professis. Corrugato indicauere uultu pleriq; de cōsidētibus. Euangeli interuen-
Amarulētus tum ocio suo inamœnũ: minusq; placido cōuētui cōgruētem: Erat enim amarulēta dicacitate: & ligua proterue mordaci: procax ac securus offensarum: quas sine delectu cari uel non amici in se passim uerbis odia ferentibus prouocabat. Sed ꝓtextatus ut erat in omnes æque placidus ac mitis: ut admitterētur: missis obuiis iperauit: quos Horus
Cōmodũ ingredientes. Cōmodũ cōsecutus comitabatur: uir corpore atq; animo iuxta ualidus: qui post integer pugiles palmas: ad philosophiæ studia migrauit: sectãq; Antistenis: & Cratetis: atq; ipsius Diogenis secutus inter cynicos non in celebris habebatur. Sed Euangelus postq̃ cœtũ tantũ assurgentē sibi ingressus offendit: casus ne inquit hos oēs ad te Prætextate cōtraxit: an altius qddã: cui remotis arbitris opus si cogitaturi ex
Ex disposito disposito cōuenistis? Quod si ita est (ut existimo) abibo potius: q̃ me uestris miscebo secretis: a quibus me amouebit uolũtas, licet fortuna fecisset irruere. Tum Vectius q̃uis ad omnē patientiã constanter animi tranquillitate firmus esset: nō nihil tamē cōsultatione tam proterua motus. Si aũt me inquit Euangele: aut hæc inocentiæ lumina cogitasses, nullũ inter nos tale secretũ opinareris: quod non uel tibi: uel & uulgo fieri dilucidũ posset: quia neq; ego sum immemor: nec hoꝝ quẽq; ĩscium credo sancti
Loquēdũ nisi qd a diis & hoibus audiri possit. illius præcepti philosophiæ: Sic loquēdũ esse cũ hoibus: tãq; dii audiant: sic loquēdũ cũ diis: tanq̃ homines audiãt. Cuius secũda pars sancit: ne quid a diis petamus: quod uelle nos indecoꝝ sit hominibus confiteri. Nos uero ut & honorē sacris feriis haberemus: & uitaremus tamen torporem feriandi: atq; ocium in negotiũ utile uerteremus:
Symbolũ cōuenimus: diem totum doctis fabulis uelut ex symbolo conferendis daturi. Nã si ꝑ sacra solēnia riuos deducere religio nulla prohibet: Si salubri fluuio mersare oues fas & iura permittũt: cur nō religionis honor putetur: dicare sacris diebus sacrũ studium litteraꝝ? Sed quia uos quoq; deoꝝ aliqs nobis additos uoluit: facite: si uolētibus uobis erit: diem communibus & fabulis & epulis exigamus: quibus ut omnes hodie qui præsentes sunt acquiescãt: impetratum teneo. Tunc ille: Superuenire fabulis nō euocatos: haud equidem turpe existimatur: uerum sponte irruere in conuiuium aliis præparatum: nec ab Homero sine nota: uel in fratre: memoratum est. Et uide ne nimium arroganter tres tibi uelis Menelaos contigisse: cum illi tanto regi unus euenerit. Tũ omnes Prætextatum iuuantes orare: blandeq; ad commune inuitare cōsortium: Euãgelum quidem sæpius & maxime: sed nonnunquã cum eo pariter ingressos. Inter hæc

Euangelus petitu omnium temperatus. M. Varonis inquit librũ uobis arbitror non ignotum ex satyris menippeis qui inscribitur: Nescis quid uesper uehat. in quo conuiuarũ numerum hac lege definit: ut neq; minor q̃ gratiarum sit: neq; q̃ musarũ numerosior. Hic uideo excæpto rege conuiuii tot uos esse quot sunt musæ. Quid ergo perfecto numero quæritis adiiciendos? Et Vectius hoc inquit præsentia uestra nobis præstabit: ut & musas impleamus: & gratias: quas ad festum deorũ omniũ principis æquũ est conuenire. Quũ igitur consedissent: Horus auienum intuens: quẽ familiarius frequẽtare solitus erat: In hoc inquit Saturni cultu: quẽ deorũ principẽ dicitis: ritus uidetur ab egyptiorum religiosissima gente in arcana templorum usq; ad Alexandri Macedonis occasum defluisse: post quẽ tyrãnide Ptolæmeorum pressi hos quoq; deos in cultum recipere: alexãdrinorum more: apud quos præcipue colebant: coacti sunt. Ita tamen imperio paruerunt: ut non omnino religionis suæ obseruata cõfunderent. Nã quia nunq̃ fas fuit egyptiis: pecudibus aut sanguine: sed p̃cibus & thure solo placare deos: His aũt duobus aduenis hostiæ erant ex more mactãdæ: fana eorũ extra pomerium locauerunt: ut & illi sacrificii solenni sibi cruore colerentur: nec tamen urbana tẽpla pecudũ morte poluerentur. Nullum itaq; egypti oppidum intra muros suos aut Saturni aut Serapis fanum recipit. Horum alterum uix ægreq; a uobis admissum audio: Saturnum uero uel maximo inter cæteros honore cælebratis. Si ergo nihil est q̃d me hoc scire prohibeat: uolo in mediũ proferat. Hic Auienus in prætextatũ expectationẽ cõsulẽtis remittens: Licet omnes ait: qui adsunt: pari doctrina polleant: sacrorũ tamen oĩum Vestius unice cõscius põt tibi & originẽ cultus: q̃ huic deo penditur: & causam festi solẽnis apperire. Quod quum prætextatus in alios refundere tẽtasset: omnes ab eo impetrauerunt: ut ipse dissereret. Tunc ille silentio facto ita exorsus est.

Cōuiuātium q esse debeat numerus.

Pomeriũ.

ℭSaturnaliorum origo. Cap. VI.

Saturnaliorum originẽ illam mihi in mediũ proferre fas est nõ quæ ad arcanam diuinitatis naturam refertur: sed quæ aut fabulis admista differitur: aut a philosophis in uulgus aperitur: Nam occultas & manãtes ex meri ueri fonte rationes ne in ipsis quidem sacris enarrari p̃mittitur. Sed siquis illas assequitur: cõtinere intra conscientiam tectas iubetur. Vnde quæ scire fas est: Horus noster licebit mecum recognoscat. Regionem istã: quæ nunc uocatur Italia regno Ianus obtinuit. Qui (ut Higinius Protarchum Tralianũ secutus tradit) cũ Camese æq; indigena terrã hanc ita participata potentia possidebat: ut regio Camesene: oppidũ Ianiculum uocitaretur. Post ad Ianum solũ regnũ redactũ est: qui creditur geminã faciẽ prætulisset ut quæ ante: quæq; post tergũ essent: intueret. Quod proculdubio ad prudẽtiã regis solertiamq; referendũ est: qui & preterita nosceret: & futura p̃spiceret: sicut Anteuorta & Postuorta diuinitatis scilicet aptissimæ comites: apud romanos colũtur. Hic igit Ianus cum Saturnũ classe puectũ excœpisset hospitio: & ab eo edoctus peritiã ruris: ferũ illũ & rudẽ ante fruges cognitas uictum in melius redegisset: regni eum societate mũerauit. Quũ prius quoq; æra signaret: seruauit & in hoc Saturni reuerẽtiã: ut quoniã ille naui fuerat aduectus: ex una q̃dẽ parte sui capitis effigies: ex altera uero nauis exprimeret: quo Saturni memoriã etiã i posteros p̃pagaret. Aes ita fuisse signatũ hodieq; intelligit in aleæ lusum: quũ pueri denarios i sublime iactantes: capita aut nauí lusu teste uetustatis: exclamant. Hos una concordes regnasse: uicinaq; oppida opera communi condidisse præter. Maronem: qui refert: ianiculum huic: illi fuerat saturnia nomen: etiam illud in prõptu est: quod posteri quoq; duos eis continuos menses dicarunt: ut december sacrũ Saturni: Ianuarius alterius uocabulũ posideret. Quum iter

Saturnaliorũ origo.

Ianus rex italiæ. primus

Camesene Ianiculũ.

Anteuorta Postuorta.

Saturnus susceptus a Iano in societatem

Aeris prima signatura a Iano cœpta

Decẽber Saturno Ianuarius Iano sacri. Saturnia unde Saturnalia

hæc subito Saturnus non comparuisset: excogitauit Ianus honoꝝ eius augmẽtũ. Ac primũ terrã omnem ditioni suæ parentem Saturniam nominauit. Aram deinde cum sacris tanq̃ deo cõdidit: quæ Saturnalia nominauit. Tot sæculis Saturnalia præcedũt Romanæ urbis ætatem. Obseruari igitur eũ iussit maiestate religionis: quasi uitæ melioris autorem. Simulacrum eius indicio est: cui falcem insigne messis adiecit. Huic deo insertiones surculorũ: pomorũq; eductiones: & omniũ eiuscemodi fertiliũ tribuunt disciplinas. Cyrenenses etiam quũ rem diuinam ei faciũt. ficis recentibus coronãtur: placentasq; mutuo missitãt: mellis & fructuũ repertorẽ Saturnũ extimãtes. Hũc

Sterculius Saturnus. Seruis tota licentia saturnalibus permissa.

romani etiam Sterculiũ uocant: q̃ prius stercore fœcunditatem agris cõparauerit. Regni eius tempora felicissima feruntur. cum propter rerũ copiam: tum etiam q̃ nondũ quisq̃ seruitio uel libertate discriminabatur: Quæ res itelligi potest: q̃ Saturnalibus tota seruis licentia pmittitur. Alia saturnaliorũ causa sic traditur. Qui erant ab Hercule in Italia relicti (ut quidã ferunt) irato: q̃ icustoditũ fuisset armentum: (ut nõnulli extimãt) cõsulto eos relinquẽte: ut aram suam atq; ædem ab incursiõibus tuerent̃. Illi quũ a latronibus iestarent̃; occupato edito colle: saturnios se nominauerũt: quo ante nomine etiã idem collis uocabatur. Et quia se eius dei senserunt nomine ac religione tutos: instituisse Saturnalia ferũtur: ut agrestes uicinoꝝ aios ad maiorẽ sacri reuerentiã ipsa idicti festi obseruatio uocaret. Nec illã cãm q̃ saturnalibus assignat̃ ignoro: q̃ pelasgi (sicut Varro memorat) quũ sedibus suis pulsi diuersas terras petissent: cõfluxerũt pleriq; Dodonã: & icerti q̃bus adhererẽt locis: eiusmodi accæpe respõsum.

ςεί Χετε μαὶόμενοι σικελῶν σατουρνίαν ἄιαν
ἠδ᾽ ἀβοριγινέων κοτύλην οὗ νᾶσος ὀχεῖται
οἷσ ἀναμιχθέντεσ Δεκάτην ἐπίμψατε φοίβῳ
καὶ κεφαλὰσ ἅδη καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα

Cutuliensis lacus

Accæptaq; sorte: quũ latiũ post errores plurimos appulissent: in lacu Cutuliensi natã insulam deprachederunt: Amplissimus. n. cespes: siue ille continens limus: seu paludis fuit: coacta cõpage uirgultis & arboribus i siluæ licẽtiã cõptus: iactãtibus p omne mare fluctibus uagabatur: ut fides ex hoc etiam delo facta sit: quæ celsa montibus: uasta campis: tamẽ per maria migrabat. Hoc igitur miraculo deprehenso: has sibi sedes prædictas esse didicerunt: uastarisq; sicilientibus incolis occupauere regionẽ decima prædæ secundum responsum Apollini consecrata: erectis Diti sacello & saturno ara: Cuius festum saturnalia nominauerunt. Quũq; diu humanis capitibus Ditem: & uirorũ uictimis Saturnum placare se crederent: propter oraculum in quo erat.

καὶ κεφαλὰσ ἅδη καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα

Oscilla. Cærei mittebant̃ in Saturnalibus.

Herculem ferunt postea cum Geryonis pecore per Italiã reuertẽtem suasisse illorum posteris: ut faustis sacrificiis infausta mutarent: inferentes Diti: non hominũ capita: sed oscilla ad humanam effigiem arte simulata. Et aras saturnias non mactando uiros sed accensis luminibus excolẽtes: quia non solum uirum: sed & lumina φῶτα significant. Inde mos per Saturnalia missitandis cæreis cœpit. Alii cæreos non ob aliud mitti putant: q̃ q̃ hoc principe ab incomi & tenebrosa uita: quasi ad lucem & bonarum artiũ scientiam editi sumus. Illud quoq; in litteris inuenio: q̃ quũ multi occasione Saturnalioꝝ per auaritiã a clientibus ambitiose munera exigerent: idq; onus tenuiores grauaret: Publicius tribunus plebis tulit: ut nõ nisi cærei ditioribus missitarent̃. Hic Albinus Cecina subiecit: Qualẽ nũc pmutationẽ sacrificii Prætextate mẽorasti: iuenio postea cõpitalibus celebratã: cũ ludi p urbẽ in cõpitis agitabantur: Restituti scilicet a Tarquino supbo Laribus ac Maniæ ex respõso Apollinis: quo pceptũ est: ut ca

pitibus supplicaret. Idq aliqdiu obseruatũ ut pro familiariũ sospitate pueri mactaret Maniæ deæ matri Lariũ. Quod sacrificii gẽus: Iunius Brutus cõsul pulso Tarqno aliter cõstituit celebrãdũ. Nã capitib⁹ allii & papaueris supplicari iussit: ut respõso Apollini satisfieret de noĩe capitũ: remoto.s. scelere infaustæ sacrificatiõis. Factũq est ut effigies Maniæ suspensæ ꝑ singulo℞ foribus: piculũ si qd imineret familiis expiarent. Ludosq ex uiis cõpito℞ in qbus agitabant: cõpitalia appellitauerũt. Sed pge cætera. & ꝑ textatus. Bene & oportũe similis emẽdatio sacrificio℞ relata ẽ: Sed ex his cãis q̃ de origie huius festi relatæ sũt: apparet Saturnalia uetustiora eẽ urbe romana: adeo ut ante Romã i græcia hoc solẽne cœpisse. Lucius Accius i annalibus suis referat: his uerbis.

Maxima pars graium Saturno & maxime Athenæ
Conficiunt sacra quæ cronia esse iterantur ab illis.
Quũq diem celebrant per agros urbesq fere omnes
Exercent epulis læti famulosq procurant
Quisq suos: nostriq itidem: & mos traditus illhinc
Iste: ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

Nũc de ipso dei tẽplo pauca referẽda sunt. Tulliũ Hostiliũ quũ bis de albanis de sabinis tertio triũphasset: iuẽio fanũ Saturno ex uoto cõsecrauisse. Saturnalia tũc primũ romæ instituta. Quanuis Varro libro .vi. qui est de sacris ædibus: scribat: ædẽ Saturni ad forũ faciẽdũ locasse Luciũ Tarquinũ regẽ: Titũ uero Largiũ dictatorẽ Saturnalibus eã dedicasse. Nec me fugit: Gelliũ scribere senatũ decresse: ut ædes Saturni fieret: eiq rei Luciũ Furium tribunũ militũ ꝓfuisse. Habet arã. & ante se cœnaculũ. Illic græco ritu capite opto res diuina fit: qa prio a pelasgis: post ab Hercule ita eã a pricipio factitatã putãt. Aedẽ uero Saturni ærariũ romani eẽ uoluerũt: q tẽpore: quo icoluit Italiã: ferẽt in eius finibus nullũ esse furtũ cõmissum: aut qa sub illo nihil erat cuiusq priuatũ. Nec signate solũ: aut partiri limite cãpũ fas erat: sĩ mediũ q̃rebãt: Ideo apud eũ locaret populi pecũia cõis: sub quo fuissent cũctis uniuesa cõmunia. Illd nõ omiserim: Tritonas cũ buccinis fastigio Saturni ædis suppositos: quoniã ab eius cõmemoratiõe ad nostrã ætatẽ historia elata & q̃si uocalis ẽ: ante uero muta & obscura & icognita qd testant caudæ Tritonũ humi mersæ & abscõditæ. Cur aũt Saturnus ipse i cõpedibus uisat: Verius Flaccus cãm se ignorare dicit. Ve℞ mihi appollodori lectio suggerit. Saturnũ Appollodorus alligari ait per annũ laneo uinculo: & solui ad diẽ sibi festum .i. mẽse hoc decembri. Atq ide prouerbium dictum: Deos laneos pedes habere. Significari uero decimo mẽse semen in utero animatũ in uitã grandescere: q donec erumpat in lucem: mollibus naturæ uinculis detinetur. Est porro idẽ κρόνοσ καὶ χρόνοσ. Saturnum enim in quãtum mythici fictionibus distrahunt: in tantum physici ad quãdam ueri similitudinem reuocãt. Hunc aiunt abscidisse Cœli patris pudenda: quibus in mare deiectis: Venerem procreatam: quæ a spuma undæ coaluit ἀφροδίτη nomẽ accipit: Ex quo intelligi uolũt quum chaos esset tempora non fuisse. Si quidem tempus est certa dimensio: quæ ex cœli conuersione colligitur. Tempus cœpit inde. Ab ipso natus putatur κρόνοσ: qui (ut diximus) χρόνοσ est. Quũq semina rerum omniũ post cœlum gignendarum de cœlo fluerent: & elementa uniuersa: quæ mũdo plenitudinem facerent: ex illis seminibus funderentur: ubi mundus omnibus suis partibus mẽbrisq perfectus est: certo iam tempore finis factus est procedẽdi de cœlo semina ad elementorum conceptionem: quippe quæ iam plena fuerant procreata. Animalium uero æternam propagationem ad uenerem generandi facultas ex humore translata est: ut per coitum maris fœminæq cuncta deinceps gigerentur. Propter abscissorũ pu

Maniæ deæ sacrificia

Cõpitalia

Saturnaliorum uetustas

Saturni fanum

Saturni ædes Aerarium Romæ

Tritones i fastigio ædis Saturni

Saturnus cur uisat in compedibus

Venus unde

Tempus

Saturnus unde Satyri
dendorum fabulam: etiam nostri eum Saturnum uocitauerunt παρὰ τὴν σάθην: qđ membrũ uirile declarat. ueluti Saturnũ: Vnde satyros etiam ueluti sathnnos (q̃ sint in libidinem proni) appellatos opinantur. Falcem ei quidam putant attributam: q̃ tẽpus oĩa metat exercet & icidat. Hũc aiũt filios suos solitũ deuorare: eosdẽq; rursus euomere. Per quod similiter significatur: eũ tẽpus eẽ: a quo uicibus cũcta gignantur absumãturq;: & ex eo denuo renascantur. Eũdẽ a filio pulsum: qđ aliud est: q̃ tẽpora senescẽtia ab his q̃ post sunt nata depelli: Victũ aũt: q̃ certa lege naturæ cõnexa sint tẽpora: uel q̃ oẽs fruges q̃busdã uinculis nodisq; alternent. Nã & falcẽ uolũt fabulæ in siciliã decidisse: quod sit terra ista uel maxime fertilis. Et q̃a Ianũ cũ Saturno regnasse memorauimus: De Saturno autem quid mithici uel phisici existiment iam relatum est: De Iano quoq; quid ab utrisq; iactet in mediũ proferemus Mythici referunt: regnãte Iano omnium domos religione ac sanctitate fuisse municas: Iccircoq; ei diuinos honores esse decretos: & ob merita introitus & exitus ædium eidem consecratos. Xenon

Ianus unde & cur bifrons
quoq; primo italicarum tradit: Ianũ in italica primũ diis templa fecisse: & ritus instituisse sacrorum: ideo eum in sacrificiis præfactionem meruisse perpetuam. Quidam ideo eum dictum bifrontem putant: q̃ & præterita sciuerit: & futura prouiderit. Sed physici eũ magis consecrant argumẽtis diuinitatis. Nam sunt qui Ianum eundẽ esse: atq; Apollinem: & Dianam dicant: & in hoc uno utrũq; exprimi numen affirmẽt. Et .n. sicut. Nigidius quoq; refert: apud græcos Appollo colitur: qui θυραῖος uocatur: eiusq; aras ante fores suas celebrãt: ipsum exitus & introitus demonstrantes potentẽ. Idẽ Apollo apud illos & ἀγυιεὺς nũcupatur: q̃si uiis præpositus urbanis. Illi. n. uias quæ intra Pomeria sunt; ἀγυιάς appellant. Dianæ uero ut triuiæ uiarũ omniũ iidem tribuũt potestatẽ. Sed apud nos Ianũ omnibus præesse ianuis nomẽ ostendit: quod est simile θυραίου. Nam & cum claui & cum uirga figuratur: quasi omniũ & portarũ

Diana
custos: & rector uiarum. Pronũciauit Nigidius Apollinem Ianũ esse: Dianamq; Ianam apposita .d. littera quæ sæpe. i. litteræ causa decoris apponitur: ut reditur: redhibetur: redintegratur: & similia. Ianum quidam solem demonstrari uolunt: & ideo geminũ q̃si utriusq; ianuæ cælestis potentẽ: qui exoriẽs aperiat diẽ occidẽs claudat. inuocariq; primũ quũ alicui deo res diuina celebratur, ut per eum pateat ad illum cui immolatur accessus: quasi preces supplicum per portas suas ad deos ipse transmittat. Inde & simulacq; eius plerũq; fingitur manu dextra trecentorũ: & sinistra sexaginta & quinq; numerum tenens: ad demonstrandam anni dimensionem: quæ præcipua est solis potestas. Alii mundum: idest cælum esse uoluerunt: Ianũq; ab eundo dictum: q̃ mundus semper eat dum in orbem uoluitur: & ex se initiũ faciens in se refertur. Vnde Cornifi-

Eanus
cius etymorum libro tertio Cicero inquit: non Ianum: sed Eanũ nominat ab eundo. Hinc & phœnices sacris in imaginem eius exprimẽtes: dracone finxerũt in orbẽ redactum: caudamq; suã deuorantem: ut appareat mundũ & ex seipso ali: & in se reuolui, ideo & apud nos in quattuor partes spectat: ut demõstrat simulacrũ eius faleris adiectum. Caius Bassus in eo libro: quẽ de diis composuit: ianum bifrõtem fingi ait quasi superum atq; inferum ianitorem: eundem quadriformem quasi uniuersa climata maiestate complexum. Saliorum quoq; antiquissimis carminibus deorũ deus canitur. M. etiam Messalla Cnei Domicii in consulatu collega: idemq; per annos q̃nquaginta & quinq; augur: de iano ita incipit: Qui cuncta fingit: eademq; regit: aquæ terræq; uim ac naturã grauẽ atq; pronam in profundum dilabentẽ: ignis atq; animæ leuem in im-

Iani uaria cognomia
mẽsum sublime fugientem copulauit circundato cælo: quæ uis cæli maxima duas uis dispares colligauit: in sacrisq; inuocamus Ianũ geminum: Ianum patrem: Ianũ iuno-

nium:ianum consiuium: ianum quirinum:ianum patulciũ:& clusiuiũ. Cur geminũ innocemus:supra iam diximus. patrem:quasi deorũ deũ. Iunonium: quasi nõ solum mensis ianuarii:sed mensium omnium ingressus tenentem:In ditione autem iunonis sunt omnes kalẽdæ. Vnde & Varro libro quinto rerum humanarũ scribit: Iano duodecim aras pro totidem mensibus dedicatas. Consiuium a conserendo:idest a propagine generis humani:q̃ a iano autore cõserif. Quirinũ:q̃si bellorũ potentem: ab hasta quam sabini curim uocant. Patulcium & clusiuium quia bello caulæ eius patent: pace claudũtur. Huius autem rei hæc causa narratur. Quũ bello Sabino quod uirginũ raptarum gratia cõmissum:est,romani portã quæ sub radicibus collis Viminalis erat: quæ postea ex uentu ianualis uocata est:claudere festinarent: quia in ipsam hostes irruebant: Postq̃ est clausa:mox spõte patefacta est quũq; iterũ ac tertio idẽ contigisset: armati plurimi pro limine:quia claudere nequibãt:custodes steterunt. Quũq; ex altera parte acerrimo prælio certaretur:subito fama pertulit:fusos a Tatio nostros:quam ob causam romani:qui aditũ tuebantur:territi profugerunt. Quũq; sabini per portã patentem irrupturi essent:fertur ex æde Iani per hanc portam magnam uim torrentium:undis scatentibus erupisse:multasq; perduelliũ cateruas aut exustas feruẽti aqua: aut deuoratas rapida uoragine deperiisse. Ea re placitũ: ut belli tempore uelut ad urbis auxilium profecto deo fores reserarentur. Hæc de iano: Sed ut ad saturnalia reuertamur. Bellum saturnalibus sumere: nefas habitum: pœnas a nocente iisdem diebus exigere: piaculare est. Apud maiores nostros saturnalia die uno finiebantur: qui erat ad quartumdecimũ kalendas ianuarias. Sed postq̃. C. Cæsar huic mensi duos addidit dies sextodecimo cœpta celebrari: Ea re factum est:ut quũ uulgus ignoraret certũ saturnaliorum diem:nonnulliq; a. C. Cæsare inserto die: & alii uetere more celebrarẽt: plures dies saturnalia numerarẽtur. Licet & apud ueteres opinio fuerit:septem diebus peragi saturnalia si opinio uocãda est:quæ idoneis firmaf autoribus. Nouius. n. ꝓbatissimus atellanarum scriptor ait. Olim expectata ueniunt septem saturnalia: Mummius quoq;: qui post Nouiũ & Pomponium diu iacentem artem atellaniã suscitauit: Nostri inquit maiores uelut bene multa istituere: hoc optime a frigore fecere summo dies septem saturnalia. Sed Mallius ait. Eos qui se (ut supra diximus) Saturni nomine & religione defenderant: per triduũ festos instituisse dies: & saturnalia uocauisse. Vnde & Augustus huius inquit rei opinionem secutus in legibus iudiciariis triduo ferias seruari iussit. Masurius & alii uno die:idest. xiiii. kalẽdas ianuarii affuisse saturnalia crediderũt: Quoꝝ sententiã Fenestella confirmat dicẽs. Aemyliã uirginẽ. xv. kalẽdarũ ianuariarũ esse damnatã:quo die si saturnalia gererẽtur:nec causam oino dixisset Deinde adiecit: Sequæbanf eũ diẽ saturnalia. Mox ait: Postero autẽ die q fuit. xiii. kalẽdaꝝ ianuariaꝝ: Liciniã uirginẽ ut causam diceret iussam. ex quo ostẽdit. xiii. kalendas ꝑfestũ esse. xii. uero feriæ sunt diuæ Angeroniæ cui põtifices in sacello Volupiæ sacru faciũt: quã Verrius Flaccus Angeroniã dici ait: ꝙ angores ac animoꝝ solicitudines ꝓpiciata depellat: Masurius adiicit:simulacrũ eius deæ ore obligato atq; signato in ara Volupiæ ꝓpterea collocatũ: ꝙ qui suos dolores anxietatesq; dissimulãt: perueniant patiẽtiæ beneficio:ad maximã uoluptatẽ. Iulius Modestus ideo sacrificari huic deæ dicit:ꝙ populus romãus morbo q angina dicif: ꝓmisso uoto sit liberatus. xi. aũt kale. feriæ sunt Laribus dedicatæ: qbus ædẽ bello Antiochiæ Aemylius regilius ꝑtor in campo martio curãdã uouit. x. calen. feriæ sunt iouis: quæ appellanf larẽtinaliã: de qbus qa fabulari libet: hæ sunt opiniões. Ferũt. n. regnãte Anco. Aedituũ Herculis per ferias ociantẽ: deũ Tesseris prouocasse: ipso utriusq; manum tuente: adiecta

Ianualis porta

Saturnaliũ dies.

Volupiæ sacellũ: Angerõia.

Angina morbus.

Larentinalia.

Acca Larentia Scortū — conditione:ut uictus cœna scortoq; multaretur. Victore itaq; Hercule:illum Accam
Larentiam nobilissimum per id tempus scortum intra ædem inclusisse cū cœna. eāq;
postero die distulisse rumorem:q; post cōcubitum dei accæpisset munus: ne commo-
dum primæ occasionis:quum se domum reciperet offerendæ aspernaretur. Euenisse
itaq;:ut egressa mox templo a Carutio capto eius pulchritudie compellaretur: cuius
uoluntatem secuta:sumptaq; nuptiis:post obitum uiri omnium bonorum eius facta
compos quum decederet:populum romanum nūcupauit heredem. Et ideo ab Anco
in uelabro loco celeberrimo urbis sculpta est:ac solēne sacrificium eidem constitutū:
Feriæ consecratę Ioui — quo diis manibus eius per flaminem sacrificaretur. Iouiq; feriæ consecratæ: quia exi
stimauerūt antiqui animas a Ioue dari & rursus post mortē eidem reddi. Cato ait: La-
rentiam meretricio quæstu locupletatam: post excessum suum populo romano agros
turacem:semurium: linterium:& soliniū reliquisse: & ideo sepulcri magnificentia &
Romulus & remus ab Accā nutriti — annuæ parentationis honore dignatam. Macer historiarum libro primo: Faustuli cō-
iugem Accam Larentiam:Romuli & remi nutricem fuisse confirmat. Hanc regnante
Romulo Carutio cuidam Tusco diuiti denuptam: auctamq; hæreditate uiri: quam
post Romulo quem educasset reliquit: & ab eo parētalia diemq; festum pietatis cau-
sa statutum. Ex his ergo omnibus colligi potest: & uno die saturnalia fuisse: & nō ni-
si.xiiii.kalēdarū ianuariarū celebrata:quo solo die apud ædē Saturni cōuiuio soluto:
Opalia — saturnalia clamitabantur:qui dies nunc opalibus inter saturnalia deputatur:quū pri
mum Saturno pariter & Opi fuerit ascriptus. Hanc autem deam Opem Saturni con
Opis — iugē crediderūt:& ideo hoc mēse saturnalia:itēq; opalia celebrari: q; Saturnus eiusq;
uxor: tā frugū q̄ fructuum repertores esse credantur. Itaq; omni iam fœtu agrorū coa
cto:ab hominibus hos deos coli:quasi uitæ cultioris autores:quos etiā nonnullis cæ
Saturnus unde — lum:& terram esse persuasum est. Saturnumq; a satu dictū: cuius causa de cælo est: &
terram Opem:cuius ope humanæ uitæ alimenta quæruntur:uel ab opere: per quod
fructus frugesq; nascuntur:huic deæ cedentes uota concipiunt:terramq; de industria
tangūt:demonstrantes ipsam matrem terram esse mortalibus appetendam. Philocho
rus Saturno & Opi primū in attica statuisse aram cecropem dicit:eosq; deos pro Ioue
terraq; coluisse:īstituisseq; ut patres familiaȝ & frugibus & fructibus iam coactis pas-
sim cum seruis uescerentur:cum quibus patientiam laboris in colendo rure tolerauе-
rant: delectari enim deū honore seruorum contemplatu laboris. Hinc est q; ex institu
to peregrino:huic deo sacrum aperto capite facimus. Abūde iam probasse nos existi-
Saturno q̄ re apto capite sacrificant. — mo:saturnalia uno tantū die:idest.xiiii. kalend. solita celebrari. Sed post in triduum
propagata primū ex adiectis a Cæsare huic mense diebus: deinde ex edicto Augusti:
quo triū dierū ferias saturnalibus addixit. A.xvi.igitur cœpta I.xiiii.definūt:quo solo
fieri ante consueuerant. Sed sigillarioȝ adiecta celebritas in septem dies discursum pu
Sigillaria — blicum & lætitiam religiōis extēdit. Tunc Euangelus: Hoc qdem inquit iam ferre nō
possum:quod prætextatus noster in ingenii sui pompā & ostētationem loquendi: uel
paulo ante honori alicuius dei assignari uoluit:q; serui cū dominis uescerent: q̄si ue-
ro curēt diuina de seruis:aut sapiens qsquā domi suæ contumeliam tam fœdæ societa-
Oscilla — tis admittat:uel nūc sigillaria:quæ lusum reptanti adhuc infantiæ oscillis fictilibus p̄
bent:tentat officio religionis ascribere. Et quia princeps religiosorum putatur: non
nulla iā & supstitionis admiscet: quasi uero nobis fas nō sit. Prætextato aliquando nō
credere. Hic quū omnes exorruissent: Prætextatus renidens: Supersticiosum me Euā
gele: nec dignum cui credatur existimes uolo nisi utriusq; tibi rei fidē asserta ratio mō
strauerit. Et ut primū de seruis loqmur:ioco ne an serio putas eē hoīum genus: qd dii

Imortales nec cura sua nec puidētia dignent? an forte seruos in hominū numero esse nō pateris? Audi igitur quāta idignatio de serui supplicio cælum penetrauerit.

¶Historia Atronii de seruo punito Cap. VII.

ANno enim post Romam cōditā q̄dringētesimo q̄dragesimoq̄rto: Atronius quidam maximus: seruū suum uerberatū patibuloq̄ cōstrictum ante spectaculi cōmissionē per circum egit: Ob hanc causam indignatus, Iuppiter: Annio cuidā per quietē īperauit: ut senatui nūciaret: nō sibi placuisse plenum crudelitatis admissum: Quo dissimulāte: filiū ipsius mors repentina consumpsit: ac post secundam denunciationem: ob eandem negligentiam: ipse quoq̄ in subitam corporis debilitatē solutus est. Sic demū ex cōsilio amicorū lectica delatus senatui rettulit: & uix cōsumato sermone: sine mora recuperata bona ualitude curia pedibus egressus est. Ex senatus itaq̄ consulto: & meuia lege ad propiciandum Iouem additus est illis circēsibus dies: isq̄ instauraticius dictus est: non a patibulo: ut quidam putant græco nomine ἀπὸ τοῦ σταυροῦ: sed a redintegratione: ut Varroni placet qui instaurare ait esse instar nouare. Vides quanta de seruo ad deorum summum cura peruenerit? Tibi aūt unde in seruos tantum & tam immane fastidium? quasi non ex iisdem tibi & constent & alantur elementis: eundemq̄ spiritū ab eodem principio carpant. Vis tu cogitare eos quos ius tuum uocas: iisdem seminibus ortos: eodem frui cælo: æq̄ uiuere: æque mori. Serui sunt imo homines. Serui sunt: immo cōserui. Si cogitaueris tantūdem in utrosq̄ licere fortūæ: tam tu illū uidere liberū potes: q̄ ille te seruū. Nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit: q̄ Crœsus: qua darii mater: q̄ Diogenes: q̄ Platon ipse. Postremo qd ita nomē seruitutis horreus? Seruus ē qdē: sed necessitate: Sed fortasse liber aio seruus est. Hoc illi nocebit: si ostēderis: quis nō sit? Alius libidini seruit: alius auaritiæ: alius ambitioni: oēs spei: oēs timori. Et certe nulla seruitus turpior: q̄ uolūtaria. At nos iugo a fortūa imposito subiacentem tanquā miserū uilemq̄ calcamus. Quod uero nos nostris ceruicibus inserimus: non patimur repræhendi. Inuenies inter seruos aliquem pecunia fortiorē: inuenies dominū spe lucri oscula alienorum seruorum manibus infigentem. Non ergo fortuna homines æstimabo: sed moribus. Sibi quisq̄ dat mores: cōditionem casus assignat: quemadmodū stultus est qui empturus equū non ipsum inspicit: sed stratum eius ac frenos: sic stultissimus est: qui hominē aut ex ueste: aut ex cōditione quæ modo uestis nobis circūdata est: æstimandū putat. Nō est mi Euāgele: q̄ amicū tantū in foro & in curia quæras. Si diligenter attēderis: Inuenies & domi. Tu modo uiue cū seruo clemēter: comiter quoq̄: & in sermonem illū: & non nunq̄ in necessariū admitte cōsiliū: Nam & nostri maiores oēm dominis inuidiā: oēm seruis cōtumeliam detrahentes dominum patrem familias: seruos familiares appellauerunt. Colant ergo te potius serui tui (mihi crede) q̄ timeant. Dicet aliquis nūc me dominos de fastigio suo deiicere: & quodāmodo ad pilleum seruos uocare: quos debere dixi magis colere q̄ timere. Hoc q sēserit: obliuiscet id dominis parꝝ nō esse: qd diis satis ē: deide q̄ colit etiā amat? nō potest amor cū timore misceri: Vnde putas arrogātissimū illd manasse puerbiū: qd iactat. Totidē nobis hostes eē q̄ seruos. Nō habemus illos hostes: sed facimus: quum in illos superbissimi: contumeliosissimi: crudelissimi sumus: & ad rabiē nos cogunt peruenire delitiæ: ut quicquid non ex uoluntate respondit: iram furoreq̄ euocet. Domini enim nobis animos induimus tyrannorum: & non quantum decet: sed quantum licet exercere uolumus ī seruos. Nam (ut cætera crudelitatis genera præterea) sunt qui dum se mensæ copiis & auiditate distendunt: circunstantibus seruis mouere labra: nec in hoc quidem ut loquātur licere pmittunt.

Atronii historia de seruo punito

Instauratiçius dies Instaurare

Seruorum conditio quanti facienda

Seruitus turpis

Seruorū non spernendum consilium Familiares

Hostes totidē quot serui

Virga murmur omne compescitur. & ne fortuita quidē sine uerberibus excepta sunt. Tussis: sternutamētū: singultus magno malo luit. Sic fit: ut isti de domino loquant: quibus coram domino loqui nō licet. At illi quibus nō tātum præsentibus dominis: sed cū ipsis sermo erat: quorum os nō consuebatur: parati erant pro domino porrigere ceruicē & periculum imminens in caput suū uertere. In cōuiuiis loquebātur: sed in tormentis tacebant. Vis exercitas in seruili pectore uirtutes recenseamus? Primus tibi Vrbinus occurrat: qui quum iussus occidi i reatino lateret: latebris proditis: unus ex seruis annullo eius & ueste insignitus in cubiculo ad quod irruebant qui persequebantur: pro domino iacuit: militibusq; ingredientibus ceruicem prebuit: & ictum tanq Vrbinus excepit: Vrbinus postea restitutus monumentum ei fecit: titulo scriptionis qui tātum meritū loqueretur addito. Aesopus Libertus Demosthenis conscius adulterii: quod cū Iulia patronus admiserat: tortus diutissime perseuerauit non prodere patronum: donec aliis coarguētibus cōsciis: Demosthenes ipse fateret. & ne extimes ab uno facile celari posse secretum: Labienū ope libertorū latentē ut indicarēt liberti nullo tormētorū genere cōpulsi sunt. Ac ne qs liberto dicat: hāc fidē beneficio potius liberatis acceptæ: q̄ ingenio debuisse: accipe serui in dominū benignitatē: quum ipse a domino puniretur. Antiū enim Restionē proscriptum solumq; nocte fugientē: diri piētibus bōa eius aliis seruis: cōpeditus īscripta frōte quū post dānationē domini aliena eēt solutus custodia: fugiētē psecutus ē: hortatusq; ne se timeret sciente cōtumeliā suā fortūæ iputādā esse: nō dño: abditūq; ministerio suo aluit. Quū deinde psequentes adesse sensisset: senē quē casus obtulit iugulauit: & in constructā pyram coniecit: qua accensa occurrit eis qui Restionē quærebāt dicens damnatum sibi pœnas luisse: multo acrius a se uexatū q̄ ipse uexarat: & fide habita: Restio liberatus est. Cepionem quoq; qui in Augusti necem fuerat animatus: postq̄ detecto scelere damnatus est: seruus ad Tyberim in cista detulit: peruectumq; hostiam in agrum laurentem ad uillam patris nocturno itinere perduxit. Cumis deinde nauigationis naufragio una expulsum dominum Neapoli dissimulanter occuluit: exceptusque a centurione: nec pretio: nec minis ut dominum proderet potuit adduci. Asinio etiā Pollione acerbe cogente patauinos ut pecuniam & arma conferrēt: dominisq; ob hoc latētibus: præmio seruis cum libertate pposito: qui dominos suos proderent: constat seruorū nullū uictū præmio dominū pdidisse. Audi i seruis nō fidē tantū, sed & facundū bonæ inuētionis ingenium. Quū præmeret obsidio Grumētū: serui relicta domina ad hostes trāsfugerūt. Capto deinde oppido: impetum in domū habita conspiratione fecerunt: & extraxerūt dominam: uultu pœnam minantem: ac uoce obuiis asserente: q tandem sibi data esset copia crudelem dominam puniēdi: raptamq; quasi ad supplicium obsequiis plenis pietate tutati sunt. Vide i hac fortuna etiā magnanimitatem exitum mortis ludibrio præferentem. Cluentium Pelignū italicensem comprachēsum a cohortibus suis: ne Pompeio traderetur: seruus eius occidit: ac se ne domino superstes fieret interemit. C. Gracchum ex auentino fugientem Euporus seruus: uel (ut quidam tradunt) Philocrates: dum aliqua spes salutis erat: indiuulsus comes: qua potuit ratione tutatus est. Super occisum deinde animam scissis proprio uulnere uisceribus effudit. Ipsum publiū. Scipionem Aphricani patrem: postq̄ cū Annibale conflixerat: saucium in equum seruus imposuit: & cæteris deserētibus solus in castra perduxit. Parū fuerit dominis pstitisse uiuentibus? Quid q in his quoq; exigendæ uindictæ reperitur animositas? Nam Seleuci regis seruus: quum seruiret amico eius: a quo dominus fuerat interēptus: cœnantem in ultionē domini cōfodit. Quid q duas uirtutes quæ inter nobiles quoq; unicæ

Seruorū fidelitas

Vrbinus

Aesopus

Restio

Cepio

Asinius polio

Grumentum

Cluētius pelignus: Italicensis

C. Gracchus

Scipio liberatus a seruo

claræ sunt in uno uideo fuisse mancipio:impiũ regẽdi pitiá: & imperiũ cõtẽnendi magnanimitatẽ. Anaxilaus enim Messenius qui Messanã in Sicilia cõdidit:fuit Rhegynorũ tyrãnus. Is cũ paruos relinqueret liberos:Mycitho seruo suo cõmendasse cõtentus ẽ. Is tutelã sancte gessit:iperiũq; tã clemẽter obtinuit: ut Rhegynia seruo regi nõ dedignarent̃. Perductis deide in ætatẽ pueris:& bona & imperiũ tradidit:Ipse paruo uiatico sumpto ꝓfectus est.& olympiæ cũ summa tranquilitate cõsenuit. Quid etiam in cõe seruilis fortuna profuerit: non paucis docetur. Bello punico quũ deessent qui scriberentur:serui pro dominis pugnaturos se polliciti i ciuitatem recæpti sunt:& uolones(quia spõte hoc uoluerunt)appellati. Ad cãnas quoq; uictis romanis: octomilia seruorũ empta militauerũt. Quũq; minoris captiui redimi possent:maluit se respu. seruis in tanta tẽpestate cõmittere. Sed & post calamitatem apud Thrasumenũ notæ cladis accæptã:libertini quoq; in sacramentũ uocati sunt. Bello sociali cohortiũ .xii. ex libertinis conscriptarum opera memorabilis uirtutis apparuit. Cæsarẽ quũ milites i amissorũ locũ substitueret:seruos quoq; ab amicis accæpisse:& eorũ forti opera usum esse comperimus:Cæsar Augustus in germania & illyrico cohortes libertinorũ complures legit:quas uoluntarias appellauit: Ac ne putes hæc in nostra tantũ contigisse repu. Borysthenidæ oppugnãte Zopyriõe:seruis liberatis: dataq; ciuitate peregrinis: & factis tabulis nouis hostem sustinere potuerunt. Cleomenes lacedæmonius quum mille & quingẽti soli lacedæmonii:qui arma ferre possent:superfuissent: ex seruis manumissis bellatorũ nouẽ milia conscripsit. Athenienses:quoq; cõsumptis publicis opibus:seruis libertatem dederũt. Ac ne in solo uirili sexu extimes iter seruos extitisse uirtutes: accipe ancillarum factum nõ minus memorabile: ac ne quo utilius reipublicæ in ulla nobilitate reperias. Nonis iuliis diem festum esse ancillarum: tam uulgo notum est:ut nec origo:nec causa celebritatis:ignota sit. Iunoni enim caprotinæ die illo Liberæ pariter ancillæq; sacrificãt:sub arbore caprifico: in memoriam benignæ uirtutis:quæ ancillarum animis pro conseruatione publicæ dignitatis apparuit. Nã post urbem captam:quum sedatus eẽt gallicus motus:res uero publica eẽt ad tenue deducta: finitimi opportunitatem inuadendi romani nominis aucupati: præfecerunt sibi Posthumiũ Liuiũ fidenatium dictatorem:Qui mandatis ad senatũ missis postulauit: ut si uellent reliquias suæ ciuitatis manere:matresfamiliæ sibi: & uirgines dederẽtur. Quumq; patres essent in ancipiti deliberatione suspensi: ancilla nomine Tutela: seu Philotis:pollicita est:se cũ cæteris ancillis:sub nomine dominarũ: ad hostes ituram: habituq; matrumfamilias & uirginũ sumpto: hostibus cum prosequentium lachrymis ad fidem doloris ingestæ sunt:Quæ cum a Liuio in castris distributæ fuissent: uiros plurimo uino prouocauerũt: diem festum apud se esse simulantes:quibus soporatis:ex arbore Caprifico quæ castris erat proxima:signũ romãis dederũt: Qui quum repentina icursione superassent: Memor beneficii senatus: omnes ancillas manu iussit emitti:dotemq; eis ex publico fecit:& ornatum quo tunc erant usæ gestare cõcessit: diemq; ipsum nonas caprotinas nuncupauit: ab illa caprifico ex qua signum uictoriæ cæperunt:sacrificiumq; statuit annua solennitate celebrandum:Cui lac quod ex caprifico manat:propter memoriam facti præcedentis adhibetur. Sed nec ad philosophandum ineptum uel impar seruile ingenium fuit. Phædron ex cohorte socratica. Socrati & platoni per familiaris adeo ut Plato eius nomini librum illum diuinum de immortalitate animæ dicaret:seruus fuit forma atq; ingenio liberali. Hũc Cebes Socraticus: hortante Socrate emisse dicitur: habuisseq; in philosophiæ disciplinis: atq; is postea philosophus illustris emersit: sermonesq; eius de Socrate admodũ elegantes legũtur.

Anaxilaus

Mycitho

Volones

Serui quã do &qbus bellis recepti sunt in militiã.

Ancillarũ dies festus

Tutela seu Philothis ancilla

Pulchre gestum ancillarũ ꝓ Po. Rom.

Nonæ caprotinæ

Phædron

Menippus. Polus. Perseus. Mys. Diogenes.

Alii quoq; non pauci serui fuerũt: qui post philosophi clari extiterunt. Ex quibus ille Menippus fuit: cuius libros. M. Varro in satyris æmulatus ẽ: quas alii cynicas: ipse appellauit menippeas. Sed & Philostrati pipatetici seruus Polus: & Zenonis stoici seruus: qui Perseus uocatus est: Et Epicuri: cui Mys nomẽ fuit: philosophi nõ icelebres illa ætate uixerũt. Diogenes etiã Cynicus: licet ex libertate in seruitutem uenũ ierat: quem quũ emere uellet Xeniades corinthius: & quid artificii nouisset pcõtatus esset: noui inquit Diogenes hominibus liberis impare. Tũc Xeniades responsum eiusdem miratus: emisit manu: filiosq; suos ei tradẽs: accipe inqt liberos meos qbus iperes. De Epicteto aũt philosopho nobili: q̃ is quoq; seruus fuit: recẽtior est memoria: q̃ ut possit inter oblitterata nesciri: cuius etiã de se scripti duo uersus feruntur: ex quibus aliud latenter intelligas: nõ oĩno diis exosos esse: qui in hac uita cũ erumnarũ uarietate luctantur: sed esse arcanas causas: ad quas paucorum potuit puenire curiositas.

Epictetus

Δοῦλοσ ἐπίκτητοσ γενόμην καὶ σώματι πηρόσ.
καὶ πενίην ἴροσ καὶ φίλοσ ἀθανάτοισ.

Habes (ut opinor) assertũ nõ esse fastidio dispiciendũ seruile nomen: quum & Iouem tetigerit cura de seruo: & multos ex his fideles prouidos: fortes: & philosophos etiam extitisse cõstiterit. Nunc de sigillaribus: ne ridenda me potius extimes: q̃ sancta dixisse: paucis recensendũ est. Epicadus refert: Herculem occiso Geryone: quũ uictor per Italiã armẽta duxisset: ponte qui nunc sublicius dicitur ad tempus instructo: hominũ simulacra pro numero sociorũ: quos casu peregrinationis amiserat: in fluuiũ demisisse: ut aq̃ secũda in mare deuecta pro corporibus defunctorũ ueluti patriis sedibus redderentur: & inde usum talia simulacra fingendi inter sacra mãsisse. Sed mihi huius rei illa origo uerior extimatur: quãm paulo ante memini rettulisse. Pelasgos postq̃ felicior interpretatio capita nõ uiuentium: sed fictilia & φωτὸσ æstimationẽ non solum hominẽ sed etiam lumen significare docuisset: cœpisse saturno cereos potius accendere: & in sacellum Ditis aræ Saturni cohærens oscilla quædam pro suis capitibus ferre. Ex illo traditum: ut cærei saturnalibus missitarentur: & sigilla arte fictili fingerentur: ac uenalia pararentur: quæ homines pro se atq; pro suis piaculum pro Dite saturno facerent. Ideo saturnalibus taliũ cõmerciorum celebritas cœpta septẽ occupat dies: quos tantum feriatos facit esse non festos omnes. Nam medio idest. xiii. kalen. festum pbauimus: & aliis hoc assertionibus ab his probatum est: qui rõnem anni mensium dierumq; & ordinationem a Cæsare digestam plenius rettulerunt.

Sigillaria. Sublicius pons. Sigilla.

¶ Quo ordine fuerit annus: quoue sit. Cap. VIII.

Anni ordo

CVumq; hic finem loquẽdi facere uellet: subiecit Aurelius Symmachus: Perge mi Prætextate eloquio tam dulci: de anno quoq; edissertare: anteq̃ experiaris molestiam cõsulentis. siquis forte de præsentibus ignorat: quo ordine uel apud priscos fuerit: uel certioribus postea regulis innouatus sit: ad quod discẽdũ: ipse mihi uideris audientium animos incitasse: de diebus mensi additis disserẽdo. Tũ ille eodem. ductu orandi reliqua contexit. Anni certus modus apud solos semp ægyptios fuit: Aliarũ gentiũ dispari numero: pari errore nutabat. Et ut contentus sim referendo paucarũ morem regionum: Arcades annum suũ tribus mensibus explicabãt: Acarnanes sex: græci reliqui trecentis. liiii. diebus annum proprium cõputabant: Nõ igitur mirum in hac uarietate Romanos quoq; olim autore Romulo: annum suum decem habuisse mensibus ordinatum: quia annus a martio incipiebat: & conficiebatur diebus. ccc. iiii. ut sex quidem menses. i. aprilis iunius sextilis september nouember decẽber: tricenũ eẽnt dierũ: quattuor uero martius maius quintilis october tricenis

Tricenũ dierum

& singulis expedirentur: qui hodieq́; septimanas habent nonas: cæteri quintanas. Septimanas autem habētibus ab idibus reuertebantur kalendæ ad diem septimū decimum. Verum habentibus quintanas ad .xviii. remeabat initium kalend.

Septimanæ nonæ. Quitanæ nonæ.

¶ Hæc fuit romuli ordinatio: q̄ primū anni mēsem genitori suo Marti dicauit: quem mēsem anni primū fuisse uel ex hoc maxiē ꝓbatur: q; ab ipso q̄ntilis q̄ntus est: & deinceps pro numero noiabant̄. Huius etiā die primā: ignē nouū Vestæ aris accēdebant: ut incipiēte anno: cura denuò seruādi nouati ignis inciperet. Eodē quoq; īgrediente mēse: tā in regiā curiisq; atq; flaminum domibus: laureæ ueteres nouis laureis mutabantur. Eodem quoq; mēse, & publicè, & priuatim ad annā Perēnā sacrificatū itur: ut annare, pannareq; cōmode liceat. Hoc mēse mercedes exoluebāt magistris: quas completus annus deberi fecit. Comitia auspicabātur, uectigalia locabant. Et seruis cœnas apponebāt matronæ: ut domini saturnalibus. Illæ ut principio anni ad promptū obsequium honore seruos inuitarent: hi quia gratiam perfecti operis exoluerent.

Martius primus mensis.

Annare & pannare. Magistris mercedes mēse mar tio exoluebantur. Seruis cœnæ appone bantur

¶ Secūdū mēsem nolauit aprilē: ut q̄dā putant cū aspiratiōe: q̄si aphrilē, a spumā quā græci uocat ἀφρὸν: unde orta uenus credit̄. Et hāc Romuli asserūt fuisse rōnē: ut primū q̄dē mēsem a patre suo Marte. Secūdū ab Aneæ matre Venere nolaret. Et hi potissimū āni prīcipia seruarēt: a quibus esset Romani nois origo: quū hodie quoq; i sacris Martē patrē: Venerē genitricē uocem. Alii putāt Romulū, uel altiore prudētiā: uel certi numinis ꝓuidentiā: ita primos ordinasse mēses: ut quū ꝓcedēs Marti esset dicatus deo plærūq; hoīum necatori: ut Homerus ait: naturæ cōscius ἄρες ἄρες βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιπλῆτα: secūdus Veneri dicaretur: q̄ uim eius: q̄si benefica leniret. Nā & in .xii. zodiaci signis: quorū certa certorū numinū domicilia credūt̄: quū primū signū aries marti assignatus sit: sequēs mox Venerem .i. taurus accæpit. & rursus e regione scorpius ita diuisus est: ut deo esset utriq; cōmunis. Nec existimat̄ cælesti ratione carere ipsa diuisio. Siquidem aculeo, uelut potentissimo telo, pars armata posterior domicilium Martis est: priorem uero partem: cui ζυγὸσ apud græcos nomē est: nos libram uocamus: Venus accæpit: quæ uelut iugo cōcordi iungit matrimonia: amicitiasq; componit: sed Cingius in eo libro quem de fastis reliquit: ait imperite quosdam opinari aprilem mensem antiquos a Venere dixisse: quū nullus dies festus: nullumq; sacrificiū insigne Veneri per hūc mensem a maioribus institutum sit. Sed ne in carminibus quidem saliorū: Veneris ulla: ut cæterorum cælestium: laus celebratur. Cingio etiam Varro consentit: affirmans nomen Veneris ne sub regibus quidem apud Romanos: uel latinū: uel græcū fuisse: & ideò nō potuisse mensem a Venere nominari: sed quū fere ante æquinoctium uernum triste sit cælum & nubibus obductū: sed & mare nauigātibus clausum: terræ ēt ipsæ aut aq̄: aut pruinā: aut niuibus cōtegantur: eaq; oia uerno, idest hoc mense aperiantur: arbores quoq;: nec minus cætera quæ cōtinet terra aperire se in germen incipiant: ab his omnibus mensem aprilem dici meritò credendum: quasi aperilem: sicut apud athenienses ἀνθεστηριὼν idē mensis uocatur: ab eo quod hoc tempore cuncta florescāt. Non tamē negat Verrius Flaccus hoc die posteà cōstitutum: ut matronæ Veneri sacrum facerēt: cuius rei causam q̄a huic loco non conuenit: prætereundum est.

Aprilis mensis.

Veneris nomen.

¶ Maium Romulus tertium posuit: de cuius nomine inter autores lata dissensio est: Nam Fuluius nobilior in fastis: quos in æde Herculis musarum posuit: Romulū dicit postq̄ populum in maiores, iunioresq; diuisit: ut altera pars cōsilio: altera armis rēpub. tueretur: in honorem utriusq; partis: hunc maium: sequentem iunium mensem uocasse. Sūnt qui hunc mensem ad nostros fastos à tusculanis transisse cōmemorent:

Maius mēsis.

apud quos: nūc quoq; uocatur deus Maius. q; est Iuppiter: a magnitudine. ſ. ac maie- ſtate dictus. Cingius mēſem nominatum putat a Maia: quam Vulcani dixit uxorem: Argumentoq; utitur: q; flamē uulcanalis kalend. maiis huic deæ rem diuinam facit. Sed Piſo uxorem Vulcani Maieſtam: non maiam dicit uocari. Contendunt alii Maiam Mercurii matrem mēſi nomē dediſſe: hinc maxime probātes: q; hoc menſe mercatores omnes Maiæ pariter Mercurioq; ſacrificant. Affirmāt quidam: quibus Cornelius labeo conſentit: hanc Maiam cui menſe maiores diuina celebratur: terrā eſſe: hoc adeptam nomen a magnitudine: ſicut & mater magna in ſacris uocatur: aſſertionēq; extimationis ſuæ etiam hinc colligūt: q; ſus pregnans ei mactatur: quæ hoſtia eſt propria terræ. & Mercuriū ideo illi in ſacris adiūgi dicūt: quia uox naſcenti homini terræ cōtactu datur. Scimus aūt Mercuriū uocis & ſermonis potentē. Autor eſt cornelius Labeo: huic Maiæ idest terræ ædē kalēd. maiis dedicatā: ſub noīe bonæ deæ: & eandē eſſe Bonam deam & terram: ex ipſo ritu occultiore ſacrorū doceri poſſe cōfirmat. Hāc eandē etiā Bonam: Faunamq;: Opem: & Fatuam pontificum libris idigitari: Bonā: q; oium nobis ad uictum bonorū cauſa eſt. Faunam q; omni uſui animantiū fauet: Opē q; ipſius auxilio uita cōſtet: Fatuam a fando. q; (ut ſupra diximus) infantes partu editi non priùs uocem edunt: q̄ attigerint terram. Sunt qui dicant hanc deam potentiā habere Iunonis: ideoq; regale ſceptrū in ſiniſtra manu ei additū: Eandē alii Proſerpinā credūt: porcaq; ei rem diuinā fieri: quia ſegetem quā Ceres mortalibus tribuit: porca depaſta eſt. Alii χθονίαν ἑκάτην. Boeotii Semelam credunt: nec nō eandē Fauni filiā dicūt: obſtitiſſeq; uoluntati patris in amorē ſuū lapſi: ut & uirga myrtea ab eo uerberaret: Quū deſiderio patris nec uino ab eodē præſſa ceſſiſſet: Transfiguraſſe ſe tamē in ſerpentē pater creditur: & coiſſe cū filiā. Horū omniū hoc proferunt indicii. q; uirgam myrteā in templo haberi nefas ſit: q; ſuper caput eius extendat̄ uitis: quā maxie eā pater decipere tentauit: q; uinū i templū eius nō ſuo nomine ſoleat inferri: ſed uas in quo uinū inditum ſit mellariū nomineť: & uinum lac nūcupetur: ſerpenteſq; in teplo eius nec terrentes nec timentes indifferenter appareant. Quidā medeā putant: q; in ædem eius omne genus herbarum ſit: ex quibus antiſtites dant plerūq; medicinas: & q; tēplū eius uirū introire non liceat: propter iniuriā: quam ab īgrato uiro Iaſone p peſſa eſt. Hæc apud græcos θεος γυναικεία dicitur: quā Varro filiā Fauni tradidit. adeò pudicā ut extra γυναικωνῖτιν nunq̄ ſit egreſſa: nec nomē eius i publico fuerit auditū: nec uirum unq̄ uiderit: uel a uiro uiſa ſit: propter qd nec uir templū eius īgreditur. Vnde & mulieres in italiā ſacro Herculis nō licet intereſſe: q̄a Herculi (quū boues Geryonis p italiæ agros duceret) ſitienti reſpondit mulier. aquā ſe nō poſſe præſtare: q; fœminarū deæ celebrareť dies: nec ex eo apparatu uiris guſtare fas eſſet: Propter qd Hercules facturus ſacrū deteſtatus eſt præſentiā fœminarū: & Potitio ac Pinario ſacrorum cuſtodibus iuſſit: ne mulierem intereſſe permitterent. Ecce occaſio nominis: quo maiām eſſe eandem: & terram: & Bonā deam diximus: coegit nos de bonā deā quæcunq; comperimus protuliſſe.

Maia uel maieſta uxor Vulcani.

Mercurius

Sus mactatur Maiæ.

Fauna & Ops & Fatua.

Semela.

Vinū non adhibet̄ i ſacris bonæ deæ.

Sacris Herculis nō iterſūt mulieres. Potitius: & pinarius cuſtodes ſacrorū herculis.

Iunius. Cap. IX.

IVnius maiū ſequtur: aut ex pte populi ut ſupra diximus noiatus: aut (ut Cingius arbitrať) q; Iunonius apud latios ante uocitatus. diuq; apud aricinos p neſtinoſq; hac appellatiōe i faſtos relatus ſit: adeò ut ſicut Niſus i cōmētariis faſtorū dicit: apud maiores quoq; noſtros hæc appellatio mēſis diu manſerit. Sed poſt detritis quibuſdā litteris: ex iunonio Iunius dictus ſit. Nā & ædes Iunonis monetæ kal. Iuniis dedicata ē. Nonulli putauerunt Iuniū menſem a Iunio Bruto: qui primus

Iunius menſis.

Iunonis monetæ ædes.

Romæ cõsul factus est:nominatũ:q hoc mẽse.i.kalen.iuniis: pulso Tarquino sacrũ Carnæ deæ in cælo mõte uoti reus fecerit. Hãc deã uitalibus humanis præesse credũt. ab eã deniq; petit, ut iecinora & corda:quæq; sunt intrinsecus uiscera salua conseruet. Et quia cordis beneficio cuius dissimulatione Brutus habebatur idoneus: emẽdatio ni publici status extitit: hanc deam quæ uitalibus præest: tẽplo sacrauit. Cui pulte fabatiã & larido sacrificat: q uires maximè his rebus corporis roborẽtur. Nã & kalẽd. iuniæ fabariæ uulgò uocantur: q hoc mẽse adultæ fabæ diuinis rebus adhibentur. Carna dea. Fabariæ calendæ.

Iulius. Cap. X.

Sequitur Iulius qui quũ secũdùm Romuli ordinationẽ martio anni tenente principium:quintilis à numero uocaretur:nihilominus tamen etiã post præpositos à Numa Ianuariũ ac februariũ retinuit nomẽ: quũ nõ uideretur iam quintus esse: sed septimus. Sed postea in honorem Iulii Cæsaris dictatoris legem ferẽte .M. Antonio Marci filio consule: Iulius appellatus est: q hoc mense ad quartum idus quintilis Iulius procreatus sit. Iulius mẽsis.

Augustus. Cap. XI.

Augustus deinde est: qui sextilis anteà uocabatur: donec honori Augusti daretur ex senatuscõsulto: cuius uerba subieci. Quũ imperator Cæsar Augustus mense sextili: & primũ cõsulatũ inierit: & triũphos tres ĩtulerit in urbe: & ex Ianiculo legiões deductæ secutæq; sint eius auspicia ac fidẽ: & egyptus hoc mẽse ĩ potestatẽ populi romãi redacta sit: finisq; hoc mẽse bellis ciuilib. ĩpositus sit: atq; ob has causas hic mẽsis huic ĩperio felicissimus sit hãc fuerit: placere senatui: ut hic mensis augustus appelletur. Idẽ plebiscitũ factũ ob eãdẽ rẽ. Sexto pacubio tribuno plebẽ rogãte. Augustus mensis.

September. Cap. XII.

Mensis septẽber principalẽ sibi retinet appellationẽ: ex germãici appellatiõe. Septẽber qui & germanicus.

October. Cap. XIII.

Octobrem uerò suo nomine Domitianus inuaserat. Sed ubi infaustum uocabulũ ex omni ære uel saxo placuit eradi: menses quoq; usurpatione tyrãnicæ appellationis exuti sunt. Cautio posteà principiũ cæterorũ diri ominis in fausta uitantiũ: mẽsibus a septẽbri usq; ad decembrem prisca nomina reseruauit. Hæc fuit à Romulo annua ordinata dimensio: qui (sicut supra iam diximus) annũ .x. mẽsium: dierũ uero .iiii. & trecentorũ habẽdũ esse cõstituit: mẽsesq; ita disposuit: ut q̃ttuor ex his tricenos & singulos: sex uerò tricenos haberent dies: Sed quũ is numerus neq; solis cursui: neq; lunæ rationibus conueniret: nonnunq̃ usu ueniebat: ut frigus anni æstiuis mensibus: & contra calor hyemalis prouenirer. Quod ubi contigisset: tantũ dierum sine ullo mensis nomine patiebantur assumi: quantùm ad id anni tempus ad duceret: quo cæli habitus instanti mensi aptus inueniretur. October qui & Domitianus.

Diuisio anni per nũmam. Cap. XIIII.

Sed secutus Numa: quantùm sub cælo rudi & sęculo adhuc impolito solo ingenio magistro comprehendere potuit: uel quia græcorum obseruatione forsan instructus est: quinquaginta dies addidit ut ĩ trecentos .liiii. dies: quibus .xii. lunæ cursus cõfici credidit: annus extẽderet: atq; his .l. à se additis: adiecit alios sex retractos illis mẽsibus sex: qui triginta habebãt dies: idest de singulis singulos: factosq; .l. & .vi. dies in duos nouos mẽses pari ratione diuisit: ac de duobus priorẽ Ianuarium nuncupauit: primũq; anni esse uoluit: tanq̃ bicipitis dei mensem respicientẽ ac p̃spicientẽ trãsacti anni finẽ futuriq; principia. Secũdũ dicauit Februo deo: qui lustrationũ potens creditur. Lustrari autẽ eo mẽse ciuitatem necesse erat: quo statuit ut Anni diuisio per numam. *Numa anni reformatio per numam* Februus deus, unde Februarius mensis.

iusta diis manibus soluerētur. Numæ ordinationē finitimi mox secuti: totidē diebus: totidemq; mensibus ut Pompilio placuit: annum suū cōputare cœperūt. Sed hoc solo discrepabāt q̄ mēses unde tricenū: tricenūq; ī numero alternauerūt. Paulo post Numa ī honorē iparis numeri secretū hoc & ante Pythagorā parturiente natura: unū adiecit diē: quē Ianuario dedit: ut tā in anno: q̄ in mēsibus singulis: præter unū februariū: impar numerus seruaret: nam quia. xii. mēses: si singuli aut pari aut īpari numero putarentur cōsumationē parē facerēt: unus pari numero institutus unius amputationē iparē fecit. Ianuarius igit: Aprilis: Iunius: sextilis: septēber: nouēber: decēber: undetricenis cēsebāt diebus: & qntānas nonas habebāt: ac primo idus in oibus ad. xvii. kalē. cōputabant. Martius uero: maius: qntilis: & october dies tricēos: singulos possidebāt. Nonæ in his septimanæ erāt. Similiterq; post idus. x. &. vii. dies ī singulis usq; ad sequētes kalēd. cōputabāt. sed solus februarius. xx. &. viii. retinuit dies: quasi inferis & diminutio: & par numerus conueniret.

Menses quot dies habent.

De intercalatione. Cap. XV.

Vum ergo romani ex hac distributione Pompilii ad lunæ cursum sicut græci annū ꝓpriū cōputarēt: necessario & itercalarē mēsem īstituerūt more græcorū. Nā & græci quū aīaduerterēt temere se. ccc. liii. diebus ordinasse annū: quoniā apparet de Solis cursu q. ccc. lxv. diebus & q̄drāte zodiacū cōficit: deesse āno suo. xi. dies & quadrātem: itercalares statuta rōne cōmēti sunt: ita ut octauo quoq; anno. lxxxx. dies: ex qbus tres mēses tricenū dierū cōposuerūt: intercalarent: Id græci fecerunt: quoniā erat operosum atq; difficile: oibus annis. xi. dies & q̄drantē intercalare. itaq; maluerunt hunc numeꝝ octies multiplicare: & nonaginta dies qui nascunt: si quadrās cū diebus. xi. octies cōponatur: inserere: in tres menses ut diximus distribuendos. Hos dies ὑπερβαίνοντας: Mēses uero ἐμβολίμους appellabāt. Hūc ergo ordinē romanis quoq; imitari placuit: sed frustra: quippe fugit eos diem unū sicut supra admonuimus additū a se ad græcū numerū: in honorē imparis numeri. Ea re per octēniū cōuenire numerus atq; ordo nō poterat. Sed nundū hoc errore cōperto: per octo annos nonaginta quasi supfundendos græcorū exemplo computabāt dies. Alternisq; annis binos uicenos: alternis ternos uicenosq; intercalares expensabant itercalationibus. iiii. Sed octauo quoq; anno intercalatores octo affluebāt dies ex singulis: qbus uertentis anni numerū apud romanos super græcū abūdasse iam diximus. Hoc quoq; errore iam cognito: hæc species emendationis inducta est. Tertio quoq; octennio ita intercalandos dispēsabant dies: ut non nonaginta. sed. lxvi. intercalerent: cōpēsatis. xxiiii. diebus pro illis: qui per totidē annos supra græcorū numeꝝ creuerant. Oīaūt intercalationi mensis februarius deputatus est: quoniā is ultimus āni erat: Quod etiam ipsum de græcoꝝ imitatiōe faciebant. Nā & illi ultimo anni sui mensi: superfluos interserebāt dies: ut refert Glaucippus: qui de sacris atheniēsium scripsit. Verū una re a græcis differebāt: nam illi confecto ultimo mense: romani nō confecto februario: sed post. xx. &. iii. diem intercalabāt terminalibus scilicet iam peractis. Deīde reliquos februarii mēsis dies: qui erant quinq;: post intercalationem subiungebant (credo) uetere religionis suæ more: ut februarium omnino martius sequeretur.

Intercalatio

De nundinis. Cap. XVI.

Ed quū sæpe eueniret ut nundinæ modò in anni principē diem: modò in nonas caderent (utrūq; autem perniciosum reipublicæ putabatur) remedium quo hoc auerteretur excogitatū est: Quod aperiemus: si prius ostēderimus: cur nundinæ uel primis kalend. uel nonis oibus cauebātur. Nam quotiens incurrēte

Nundinæ

anno dies cœpit qui adiectus est nundinis: omnis ille annus infaustus casibus luctuosus fuit: maximeque lepidano tumultu opinio ista firmata est.

De nonis. Cap. XVII.

Onis autem conuẽtus uniuersæ multitudinis uitandus existimabatur: quoniam populus romanus exactis etiam regibus: diem hunc nonarũ maxime celebrabat: quem natalem Seruii Tulli existimabant: quia quum incertum esset: quo mense Seruius Tullius natus esset nonis tamen natum esse constaret: omnes nonas celebri noticia frequẽtabãt. Veritos ergo qui diebus præerant: nequid nũdinis collecta uniuersitas ob regis desiderium nouaret: cauisse ut nonæ a nundinis segregarentur. Vnde dies ille quo abundare annum diximus: eorum est permissus arbitrio: qui fastis præerant: ut quum uellent intercalarent: dummodo eum in medio terminaliorum: uel mensis intercalaris ita locarent: ut a suspecto die celebritatem auerterent nundinarum: Atq; hoc est quod quidam ueterum rettulerunt: Non solum mensem apud romanos: uerum etiam diem intercalarem fuisse. Quando autem primũ intrecalatum sit: uarie refertur: & macer quidem Licinius eius rei originem Romulo assignat. Antias libro.ii. Numam Pompilium sacrorum causa id inuenisse contendit. Iunius Seruium Tullium regem primum intercalasse commemorat quo & nũdinas institutas Varroni placet. Tuditanus refert libro.iii. magistratuum decemuiros qui.x. tabulis.ii. addiderunt. de intercalando populum rogasse. Cassius eosdem scribit autores. Flauius id egisse .M. Consulem dicit ab urbe condita anno quingentesimo sexagesimosecundo: inito mox bello ætolico: Sed hoc arguit Varro scribendo: antiquissimam legem fuisse incisam in columna ærea a Lucio Pinario & furio consulibus: cui mentio intercalaris ascribitur. Hæc de intercalandi principio satis relata sint. Verum fuit tempus quum propter superstitionem intercalatio omnis omissa est. Nonnunq̃ uero per gratiam sacerdotum: qui quum publicanis proferri: uel imminui consulto anni dies uolebant: modo auctio: modo retractio dierum proueniebat: & sub specie obseruationis emergebat maior confusionis occasio.

Sed postea.C. Cæsar omnem hanc inconstantiã temporum uagam adhuc & incertam: in ordinem statutæ definitionis coegit: adnitente sibi.M. flauio scriba: qui scriptos dies singulos ita ad dictatorem rettulit: ut & ordo eo℞ inueniri facillime posset: & inuẽto certus status pseueraret: Ergo.C. Cæsar exordium nouæ ordinationis initurus: dies oẽs q̃ cõfusionẽ adhuc poterãt facer̃ cõsũpsit: eaq; re factũ ẽ: ut ãnus cõfusiõis ultimus in q̃drigẽtos q̃draginta tres dies ꝓtẽderet̃. post hoc imitatus ægyptios solos diuina℞ re℞ oium cõscios: ad nume℞ solis: q̃ diebus.ccc.lxv. & q̃drãte cursum cõficit: annum dirigere cõtendit. Nã sicut lunaris annus mensis est: quia luna paulo minus q̃ mensem in zodiaci circuitione consumit: ita solis annus hoc dierũ numero colligendus est: quem peragit: dum ad id signum se denuo uertit: ex quo digressus ẽ. unde annus uertens uocatur: & habet̃ magnus: quũ lunæ annus breuis putetur. Horũ Virgilius utrumq; complexus est. Interea magnum sol circũuoluitur annum.

Hic Ateius capito annũ a circuitu tẽporis putat dictũ q̃a ueteres an ꝓ circũ ponere solebãt: ut Cato in originibus oratorũ: An terminũ.i. circũ terminũ: & ambire ꝓ circũ ire. Iulius ergo cæsar decem dies obseruatiõi ueteri supadiecit: ut annũ: trecẽti & .lxv. dies q̃bus sol lustrat zodiacũ: efficerẽt: & ne q̃drãs deesset: statuit ut q̃rto quoq; ãno: sacerdotes q̃ curabãt: mẽsibus ac diebus unũ itercalarẽt diẽ: eo.s. mẽse ac loco: quo ẽt apud ueteres mẽsis itercalabat̃.i. ante q̃nq; ultimos februarii mensis dies: idq; bissextũ censuit nominandum. Dies autem decem quos ab eo additos diximus: hac ordinatio-

Nonæ

Seruii Tulli incertus dies natalis.

Intercalatio quãdo primùm facta. 5 opinio.

Nundinæ à quo institutæ.

Anni correctio a. C. Cæsare facta. primo

Annus cõfusionis.

Annus lunaris.

Annꝰ uertens.

Annus unde.

Annio correctio secunda p Julium Cæsarem.

Bissextus.

ne distribuit. In ianuariũ & sextilem & decembrem binos dies inseruit. In aprilem autem iunium septembrem nouembrẽ singulos. Sed neq; mensi februario addidit diẽ: ne deum inferum religio imitaretur. Et martio maio quintili octobri seruauit primũ statum: q; satis pleno erant numero: idest dierum singulorum tricenorumq;. Ideo & septimanas nonas sicut Numa constituit: quia nihil in his Iulius mutauit. Sed ianuarius: sextilis: december: quibus Cæsar binos dies addidit: licet tricenos singulos habere post Cæsarem cœperint: quintanas tamen habent nonas: & ab idibus illis sequenter kalend. in unde uicesimum reuertũtur: quia Cæsar quos addidit dies neq; ante nonas neq; ante idus inserere uoluit: ne nonarũ aut iduum religionem: quæ statuto erat

Comperẽdinatio die: nouella comperendinatione corrumperet. Sed nec post idus mox uoluit inserere: ne feriarũ quarũq; uiolaretur indictio. Sed peractis cuiusq; mensis feriis: locum diebus aduenis fecit. Et ianuario quidem dies quos dicimus quartum & tertium kalẽdas februarias dedit: Aprili. vi. kalendas maias: Iunio. iii. kalendas iulias: Augusto quartum & tertium Kalendas septembris: Septembri tertium Kalendas octobris: Nouẽbri tertium Kalend. decembris: decembri uero quartum & tertium Kalenda. ianuarias. Ita factum est: ut quum omnes hi menses quibus dies addidit ante hanc ordinationem: habuissent mensis sequentis Kalendas ad septimũ decimum reuertentes: postea ex augmento additorũ dierum: hi qui duos acceperunt ad nonumdecimum: qui uero unum ad octauum decimum haberent reditum Kalendarũ. Feriarum tamen cuiusq; mẽsis ordo seruatus est. Nam si cui fere tertius ab idibus dies festus aut feriatus fuit: & tunc ad sextumdecimum dicebatur: Etiam post augmentum dierum: eadẽ religio seruata est: ut tertio ab idibus die celebraretur. licet ab incremento non iam ad decimum sextum kalendas: sed ad septimumdecimum si unus aut ad. xviii. si duo sunt additi: diceretur: Nam ideo nouos dies circa finẽ cuiusq; mensis inseruit: ubi finem om-

Fasti dies nium quæ in mense erant reperit feriarum: A diectosq; omnis a se dies fastos notauit: ut maiorem daret actionibus libertatem. & non solum nullum nefastum: sed nec comitialem quemquam de adiectis diebus instituit: ne ambitionem magistratuum augeret adiectio. Sic annum ciuilem Cæsar habitis ad lunam dimensionibus constitutum: edicto palam posito publicauit: & hucusq; error stare potuisset: ni sacerdotes sibi errorem nouum ex ipsa emendatione fecissent. Nam quum oporteret diem: qui ex quadrantibus confit: quarto quoq; anno confecto: anteq̃ quintus inciperet: intercalare: illi q̃rto nõ peracto: sed icipiẽte: itercalabant. Hic error. vi. &. xxx. annis permansit: quibus annis intercalati sunt dies. xii. quum debuerint intercalari nouem.

Anni correctio ab augusto facta ¶ Sed hunc quoq; errorem sero depræhensum correxit Augustus: qui annos. xii. sine itercalari die transigi iussit: ut illi tres dies: qui per annos. xxx. &. vi. uitio sacerdotalis festinationis excreuerant: sequentibus annis. xii. nullo die intercalato deuorarentur. Post hoc unum diem: secundum ordinationem Cæsaris: quinto quoq; incipiente anno: intercalari iussit: & omnem hunc ordinem æreæ tabulæ ad eternam custodiam incisione mandauit. Tunc Horus: Dies quidem hic inquit intercalaris anteq̃ quintus annus incipiat inserẽdus: cũ ægypti matris artiũ ratione consentit: sed in illorũ mẽsibus explicandis uidetur operosum: quos tricenũ dierũ omnes habent: eo q; explicitis. xii. mẽsibus idest trecentis. lx. diebus exactis: tunc inter augustum atq; septembrem reliquos quinq; dies anno suo reddunt: adnectentes quarto quoq; anno exacto intercalarem: qui ex quadrantibus confit. At hic nõ a primo in ultimũ mẽsis diẽ ad incrementum cõtinuum numerus accedit: sed post kalendas dirigitur in nonas. inde ad quasdã idus deflecti audio. Post rursus ni fallor: immo ut nunc quoq; retulisti in sequentes ka

lendas. Quae omnia quid sibi uelint: scire equidem uellē. Nam illud ne cōsequi posse me spero ut uocabula comprehendam: quae singulis apud uos diebus adduntur: dum alios fastos uariisq; alios nominibus nūcupatis. Nūdinas quoq; uestras nescire me fateor: de quibus obseruatio tam diligens tam cauta narratur. Haec nec mihi erubescendum est ignorare peregrino: a te uero Praetextate discere nec ciuem puderet. Tūc praetextatus: Non solum tibi inquit Hore quū sis aegypto oriundus: sed ne nobis quidem quibus origo romana est: erubescendum puto quaerere: quod quaesitu dignū omnes ueteres putauerūt. Nam de kalendis: nonis: & idibus: deq; feriarū uariis obseruationibus inumeros autores cura quaestionis exercuit: Et ideo nos quae de his ab omnibus dicta sunt in unum breuiter colligemus. Romulus quum ingenio acri quidē: sed agresti statum proprii ordinaret imperii: initium cuiusq; mēsis ex illo sumebat die: quo nouā lunam contigisset: uideri: quia nō continuo euenit: ut eodem die semper appareat: sed modo tardiùs modo celeriùs ex certis causis uideri solet. Sic contigit: ut dum tardiùs apparuit praecedēti mēsi plures dies: aut quum celeriùs: pauciores darenť: & singulis quibusq; mēsibus perpetuam numeri legem primus casus addixit. Sic factū est: ut aliī triginta & unum: alii undetriginta sortirētur dies: oibus tamen mēsibus ex die nonarum idus nono die repṡentari placuit: & īter idus ac sequētes kalen. cōstitutū ē. xvi. dies esse numerandos: ideò mēsis uberior duos illos quibus augebatur dies īter kalēdas suas & nonas habebat. Hinc aliis quintus à kalendis dies: aliis septimus nonas facit. Caesar tamen (ut supra diximus) stata sacra custodiens: nec in illis mēsibus quibus binos adiecit dies: ordinem uoluit mutare nonarum: quia peractis totius mēsis feriis: dies suos rei diuinae cautus inseruit. Priscis ergo temporibus, anteq̄ fasti à Cn. Flauio scribà inuitis patribus: in oīum noticiā ṗderenť: pōtifici minori haec ṗuincia delegabať: ut nouae lunae primū obseruaret aspectū: uisamq; regi sacrificulo nūciaret: itaq; sacrificio à rege & minore pōtifice celebrato: idē pōtifex calatā id est uocatā in capitoliū plebe iuxta curiā calabrā: quae casae Romuli ṗxima est: quod numero dies a kalendis ad nonas superessent: ṗnūciabat: & quintanas q̄dē dicto quinquies uerbo καλῶ septimanas repetito septies praedicabat. Verbū aūtē καλῶ graecū est .i. uoco. Et hunc diē qui ex his diebus q calarentur primus esset placuit kalēdas uocari. Hinc & ipsi curiae: ad quam uocabantur: calabrae nomē datum est: & classi: q̄ omnis in eam populus uocaretur. Ideò aūt minor pōtifex numerum dierum qui ad nonas superessent calādo prodebat: q̄ primus nouā lunā oportebat nonarum die populares qui in agris eēnt: cōfluere in urbem accepturos causas feriarum à rege sacrorum: scituros q; quòd esset eo mēse faciendum. Vnde quidam hinc nonas extimant dictas: quasi nouae initium obseruationis: uel quòd ab eo die semper ad idus nouem dies putentur: sicut apud thuscos nonae plures habebantur: q̄ hi nono quoq; die regem suum salutabant: & de propriis negociis consulebant.

Mēsis initiū factū a Romulo.

Curia calabra.

Calendae unde. Calabra curia & classis unde

Nonae unde.

De idibus. Cap. XVIII.

Idus unde.

Idus porro nomē a Thuscis: apud quos is dies itis uocatur sumptum est. Item autem illi interpretabantur Iouis fiduciam: Nam quum Iouem accipiamus lucis autorem: unde & Lucetium salii in carminibus canunt: & cretenses Δία τὴν ἡμέραν uocant: ipsi quoq; Romani Diespitrē appellant: ut diei patrem. Iure hic dies Iouis fiducia uocatur: cuius lux cum solis occasu non finitur: se splendorem diei & noctis continuat illustrante luna: quod semper in plenilunio: id est medio mense fieri solet. Diem uero qui uel nocturnis caret tenebris: Iouis fiduciam thusco nomine uocauerunt: unde & omnes idus Iouis ferias obseruandas sanxit antiquitas.

Lucetius. Iuppiter. Diespiter. Iouis fiducia. Iouis feriae.

Alii putāt idus: ꝙ ea die plena luna uideatᷣ: a uidēdo uidus appellatas: mox litterā .u. detractā. Sicut contra quod græci ἰΔεῖν dicunt: nos .u. littera addita uidere dicimus. Nōnullis placet: idus dictas uocabulo græco ἀπὸ τοῦ εἶδους: quod eo die plenam speciem luna demonstret. Sunt qui existiment idus a boue iduli dictas: quam hoc nomine uocāt thusci. & oibus idibus Ioui imolatᷣ a flamine: Nobis illa ratio nominis uero ꝓpior existimatᷣ: ut idus uocemus diē q diuidit mēsem.

Iduare. Vidua unde id⁹ Ioui cōsecratæ.

Iduare .n. hetrusca lingua diuidere est: unde uidua quasi ualde idua .i. ualde diuisa: aut uidua .i. a uiro diuisa: Vt aūt idus oēs Ioui: ita oēs kalēdas Iunoni tributas & uarōis & pōtificalis cōfirmat autoritas.

Iuno calēdaris.

Q uod etiā laurētes patriis religionibus seruāt: q & cognomē deæ: ex cerimoniis addiderūt: kalēdarē Iunonē uocātes. Sed & oibus kalēdis a mēse martio ad decēbrē huic deæ kalēdaꝝ die supplicāt. Romæ quoqꝫ kalēdis oibus: ꝑterq̄ pōtifex minor: in curia calabra rē diuinā Iunoni facit. Etiā regina sacroꝝ .i. regis uxor porcā uel agnā in regia Iunoni imolat: a qua etiā Ianū iunoniū cognominatū diximus.

Ianus Iūonius.

ꝙ illi deo oīs ingressus: huic deæ cuncti kalendarū dies uidentᷣ ascripti. Q uū .n. initiū mēsium maiores nostri ab exortu lunæ seruauerint: iure Iunoni kalēdas addixerunt: lunam ac iunonē eandē putantes: uel qa luna ꝑ aerē meat: unde & græci lunā ἄρτεμιν nūcupauerunt quasi ἀεροτόμον ꝙ aera secat.

Artemis luna.

Iuno aūt aeris arbitra est: merito initia mensiū .i. kalendas huic deæ cōsecrauerunt. Nec hoc prætermiserim: quod nuptiis copulandis: kalēdas nonas: & idus religiosas .i. deuitādas cōsueuerūt. Hi .n. dies ꝑter nonas feriati sunt. feriis aūt uim cuiq̄ fieri piaculare ē: iō tūc uitantᷣ nuptiæ: i qbus fieri uis uirginibus uidetᷣ. Sed Veriū Flaccū iuris pōtificii peritissimū. dicerᷣ solitū refert Varro: qa feriis tegere ueteres fossas liceret: nouas facere ius nō esset: iō magis uiduis q̄ uirginibus idoneas esse ferias ad nubendū. Subiiciet aliqs. Cur ergo nonis si feriatus dies nō est: ꝓhibetᷣ celebritas nuptiaꝝ? Huius quoqꝫ rei in apto cā est. Nā qa prius nuptiarū dies uerecūdiæ datᷣ: postridie āt nuptā in domo uiri dominiū incipere oportet adipisci: & rē facere diuinā.

Postriduani dies q. & atri.

Oēs āt postriduani dies seu post kal. seu post nonas: idusue: ex æquo atri sunt: ideo & nonas ihabiles nuptiis esse dixerūt: ne nupta aut postera die libertatem auspicaretur uxoriam. aut atro immolaret: quo nefas est sacra celebrari. Sed qa nos ad commemorationem dictum ordo deduxit: de hoc quoqꝫ quod Hori nostri consultatio continet: pauca dicenda sunt.

ℭ De diuisione dierum. Cap. XIX.

Dierū diuisio. Festi dies. Profesti dies. Intercisi dies.

Vma ut in menses annū: ita in dies mēsem quēqꝫ distribuit: diesqꝫ oēs aut festos: aut ꝓfestos: aut itercisos uocauit. Festi diis dicati sunt. profesti hoibus ob administrandā rē priuatā publicāqꝫ cōcessi. intercisi deorū hoiumqꝫ cōes sunt. Festis insunt sacrificia: epulæ: ludi: feriæ. Profestis fasti: comitiales: cōperendini: stati: præliares. Intercisi in se non in alia diuiduntur. Illoꝝ enim dierū quibusdā horis fas est: quibusdam fas nō est ius dicere. Nam quum hostia cæditur fari: nefas est. Intercæsā & porrectā fari licet. Rursus quū adoletᷣ: nō licet. Ergo de diuisione festorū & ꝓfestorum dierū latius disserendum est: Sacra celebritas est: uel quum sacrificia diis offeruntᷣ: Vel quum diis diuinis epulatiōibus celebratur: Vel quū ludi in honorē agūtur deorū: Vel quum feriæ obseruantᷣ. Feriarū autē publicarū genera sunt quattuor.

Feriæ & earum genera. Statiuæ feriæ.

Aut enim statiuæ sunt: aut cōceptiuæ: aut imperatiuæ: aut nundinæ. Et sunt statiuæ uniuersi populi communes certis & cōstitutis diebus ac mēsibus: & in fastis: statis obseruationibus annotatæ: in qbus præcipue seruātur agonalia: carmentalia: lupercalia.

Conceptiue feriæ.

Conceptiuæ sunt: quæ quot annis a magistratibus uel sacerdotibus cōcipiuntur in dies: uel certos: uel etiā incertos: ut sunt Latinæ: semētinæ: Paganalia: Compitalia. Im-

peratiue sunt: quas consules uel prætores pro arbitrio potestatis indicunt. Nundinæ sunt paganorum.i.rusticorum: quibus cõueniunt negotiis propriis uel mercibus prouisuri. Sunt præterea feriæ propriæ familiarum: ut claudiæ familiæ: uel Aemyliæ: seu Iuliæ: siue Corneliæ: & si quas ferias ꝓprias quæq; familia ex usu domesticæ celebritatis obseruat. Sunt singulorum: ut natalium: fulgurumq; susceptiones. Item funerum atq; expiationum. Apud ueteres quoq; quisq; qui nominasset salutem semoniam: seiam: segetiam: tutilianam: ferias obseruabat. Item Flaminica quotiés tonitrua audisset: feriata erat: donec placasset deos. Affirmabant autem sacerdotes pollui ferias: si indictis conceptisq; opus aliquod fieret. Præterea regem sacrorum: flaminesq; non licebat uidere feriis opus fieri: & ideo per preconem denunciabant: ne quid tale ageretur: & præcepti negligens mulctabatur. Præter mulctam uero affirmabant eum: qui talibus diebus imprudens aliquid egisset: porco piaculum dare debere: prudentem expiare non posse. Scæuola pontifex asseuerabat. Sed umbro negat eũ pollui: qui opus uel ad deos pertinẽs: sacrorũue causã fecisset: uel aliquid ad urgentẽ uitę utilitatẽ respiciens actitasset. Scæuola deniq; consultus quid feriis agi liceret: respõdit: quod prætermissum noceret. Qua propter si bos in specus decidisset: eumq; paterfamilias adhibitis operis liberasset: nõ est uisus ferias polluisse: nec ille qui trabem tecti fractã fulciendo ab iminenti uindicauit ruinã. Vnde & maro oĩum disciplinarũ peritus: sciens lauari ouem: aut lanæ purgandæ: aut scabiæ curandæ gratiã: pronunciauit. tũc ouem ꝑ ferias licere mersari: si hoc remedii causa fieret: Balantumq; gregem fluuio mersari salubri: Adiiciendo enim salubri: ostendit auertendi morbi gratiã tantummodo nõ etiam ob lucrum purgãdæ lanæ causã fieri concessum. Hæc de festis & qui inde nascuntur: qui etiam nefasti uocantur. Nunc de profestis: & qui ex his procedunt loquamur. .i. fastis: comitalibus: comperendinis: statis: præliaribus. Fasti sunt quibus licet fari ꝑtori tria uerba solennia: do: dico: addico. His contrariis sunt nefasti. Comitiales sunt quibus cum populo agi licet. Et fastis quidem lege agi potest: cũ populo non potest: comitalibus utrunq; potest. Comperendini quibus uadimonium licet dicere. Stati qui iudicii causã cum peregrino instituuntur: ut Plautus in Gurgulione: Status condictus cũ hoste intercessit dies: hostem nũc more uetere significat peregrinũ. Præliares ab iustis nõ segregauerim: siquidem iusti sunt continui .xxx. dies quibus exercitui imperato uexillum russi coloris in arce positum est. Præliares autẽ omnes quibus fas est res repetere: uel hostem lacessere. Nam cum latiarum hoc est latinarum solẽne concipitur: item diebus saturnaliorum: sed & quum mundus patet: nefas est prælium sumere. Quare nec latinarum tempore: quo publicè quondam induciæ inter Romanũ populum latinosq; firmatæ sunt: inchoari bellũ decebat: Nec saturni festo: qui sine ullo tumultu bellico creditur impasse: Nec patente mundo: quod sacrum Diti patri & Proserpinæ dicatũ ẽ: meliusq; occlusa Plutõis fauce eundũ ad ꝓliũ putauerũt. Vnde & Varro ita scribit: Mũdus quom patet: deorũ tristiũ atq; inferũ q̃si ianua patet: ꝓpterea nõ mõ ꝓliũ comitti: uerũ ẽt delectũ rei militaris cã habere: ac militẽ ꝓficisci: nauẽ soluere: uxorẽ liberũ q̃rẽdorũ cã ducere: religiosum ẽ: Vitabãt ueteres ad uiros uocãdos: ẽt dies: q eẽnt notati rebus aduersis: Vitabãt ẽt feriis: sicut Varro in augurum libris scripsit ĩ hæc uerba: Viros uocare feriis nõ oportet. si uocauit piaculũ esto. Sciendũ ẽ tamẽ eligẽdi ad pugnãdũ diẽ romãis tũc fuisse licẽtiã: si ipi ĩferrẽt bellũ: at quũ exciperẽt: nullũ obstitisse diẽ: quo mĩus uel salutẽ suã: uel publicã defẽderẽt dignitatẽ. Quis.n. obseruatiõi locus quũ eligendi facultas nõ supsit? Dies aũt postriduanos ad oĩa maiores nr̃i cauẽdos putarũt: quos ẽt atros: uelut ĩfausta appellatione: dãnarũt:

Impatiuæ feriæ. Nũdinæ.
Fasti.
Nefasti.
Cõitiales.
Comperendini.
Stati.
Vadimonium.
Plautus.
Præliares.
Dies postriduani

Eosdem tamen nonnulli communes: uelut ad emendationem nominis uocitauerũt. Horum causam Gellius annalium libro .xv. & Cassius Hemina historiarum libro .ii. referunt. Anno ab urbe condita trecentesimo sexagesimo tertio: a tribunis militũ Virgulo Manlio: Eolio posthumio collegisq; eorum: in senatu tractatum: quid esset: propter quod toties inter paucos annos male esset afflicta respu. & ex pcepto prium Locinium Aquiniũ aruspicem i senatũ uenite iussum religionũ requirendarũ gratia: dixisse: Quintum Sulpiciũ tribunum militum ad aliam aduersum gallos pugnaturũ: rem diuinam dimicãdi gratia fecisse postridie idus quintilis. Item apud cremerã: multisq; aliis tẽporibus & locis post sacrificiũ die postero celebratum: male cessisse conflictũ. Tũc patres iussisse: ut ad collegiũ pontificum de his religionibus referret: pôtificesq; statuisse: postero die omnes kalẽdas: nonas: idus: atros dies habẽdos: ut hi dies neq; præliares: neq; puri: neq; comitiales essent. Sed & Fabius Maximus Seruilianus pontifex in libro .xii. negat oportere atro die parẽtare: quia tunc quoq; Ianum Iouẽq; præfari necesse est: quos nominari atro die nõ oportet. Ante diẽ quoq; quartũ kalendas uel nonas uel idus: tanq̃ inominalẽ diẽ plærique uitãt. Eius obseruatiõis an religio ulla sit tradita: quæri solet. Sed nos nihil sup ea re scriptum inuenimus: nisi quod Quītus Claudius annaliũ q̃nto: cladem illã uastissimã pugnæ cãnẽsis factã refert ante diẽ quartũ nonas sextilis. Ad rem sane militarẽ nil attinere notat Varro: utrũ fastus uel ne fastus dies sit: sed ad solas hoc actiones respicere priuatas. Quod aũt nundinas ferias dixi: pôt argui: quia Titus de feriis scribẽs: nũdinarũ dies nõ inter ferias rettulit: sed tantũ solẽnes uocauit. Et quod Iulius Modestus affirmat: Messala augure cõsulẽte pôtifices ad nũdinarũ romanarũ nonarũq; dies feriis tenerent: respõdisse eos: nũdinas sibi ferias nõ uideri. Et quod Trebatius i libro primo religionũ ait: nũdinis magistratũ posse manumittere: iudiciaq; adiicere. Sed contra Iunius Cæsar .xvi. auspiciorũ libro negat nũdinis cõtionẽ aduocari posse .i. cũ populo agi: ideoq; nũdinis romanoꝝ haberi comitia nõ posse. Cornelius etiã labeo primo fastoꝝ libro: nõdinis ferias esse pnũciat. Cãm uero huius ueritatis apud Graniũ Licinianũ libro .ii. diligẽs lector inueniet. Ait eni nũdinas Iouis ferias eẽ: siquidẽ flãminica oĩbus nũdinis i regia Ioui arietem soleat imolare. Sed lege hortẽsia effectũ: ut fastæ essent: uti rustici qui nũdinandi causa in urbem ueniebant: lites componerent: Ne fasto enim die prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicũt: a mẽdacio uindicãtur: patrocinio uetustatis: qui cõtra sentiunt: æstimatu ætatis: quæ legẽ secuta est uera depromũt. Harũ originẽ qdã Romulo assignãt: quem cõmunicato regno cum Tito Tatio sacrificiis & sodalitatibus institutis: nundinas quoq; adiecisse commemorant: sicut Tuditanus affirmat. Sed Cassius Seruium Tullum fecisse nũdinas dicit: ut in urbem ex agris conuenirent: urbanas rusticasq; res ordinaturi. Geminus ait diem nundinarum: exactis iam regibus cœpisse celebrari: quia plerịq; de plebe repetita Seruii Tulli memoria: parentarent ei nundinis: cui rei etiam Varro consentit. Rutilius scribit romanos instituisse nũdinas: ut octo quidem diebus in agris rustici opus facerent: nono aũt die itermisso rure ad mercatũ legesq; accipiendas Romã uenirent: & ut scita atq; consulta frequẽtiore populo referrent: quæ trinũdino die pposita a singulis atq; uniuersis facile noscebant. Vnde ẽt mos tractus: ut leges trinũdino diẽ pmulgarent: ea re etiã cãdidatis usus fuit in comitiũ nũdinis uenire: & i colle cõsistere: unde corã possent ab uniuersis uideri. Sed hæc omnia negligentius haberi cœpta & post abolita: postq̃ trinundino etiã ob multitudinẽ plebis freq̃ẽtes adesse cœperint. Est etiã nũdina romanorũ dea a nono die nascentiũ nũcupata: q lustricus dicit. Est aũt dies lustricus: quo infantes lustrantur:

Atri dies.

Nundinæ an feriatæ sint.

Nũdinarum causa.

Feriarum & nũdinarũ origo.

Nundinæ unde dictæ.

Trinundinus dies. Nundina dea. Lustricus dies.

& nomen accipiunt. sed is maribus nonus: octauus est foeminis. Plene (ut arbitror)
anni ac mẽsium constitutione digesta: Habet Horus quoq; noster: quod de dierũ uo-
cabulis & obseruatione consuluit. & scire equidem uelim: nunquid sit quod argutus
niligena & gẽtis accola numeroꝝ potẽtis: ex hoc ordine romanæ dispensationis irride
attan thuscũ quoq; tyberim aliqd ex disciplinis suis hausisse cõsentiar. Subiecit Eusta
chius. Nõ solũ Horus noster grauis uir & ornatus: sed nec quisq̃ alius (ut extimo) tã
futilis posset esse iudicii: qui romani anni sic ad unguẽ (ut aiunt) emẽdatũ ordinẽ nõ
ꝓbaret: cui maiorẽ gratiã & tenax memoria & luculenta oratio referentis adiecit. nec
miꝝ si hæc digeries morsum repræhẽsiõis euasit: cui accersita ẽ ab egypto postremæ Digeries
correctionis autoritas. Nã Iulius Cæsar: ut siderũ motus de qbus nõ indoctos libros
reliquit: ab egyptiis disciplinis hausit: ita hoc quoq; ex eadẽ istitutiõe mutuatus ẽ: ut
ad solis cursum finiẽdi anni tẽpus extẽderet. Latii uero ueteres incolæ: qa nihil iã tũ
discere ab egypto licebat: ad quã nullus illis cõmeatus patebat: morẽ græciæ in mẽsiũ Cõmeatꝰ
numerãdis diebus secuti sũt: ut retrouersum cedẽte numero: ab augmẽto I diminutio
nẽ cõputatio resoluta desineret. Ita enim nos decimũ diẽ: deide nonũ: & postea octa-
uum dicimus: ut athenienses Δεκάτην καὶ ἐνάτην φθίνοντος μηνὸς. soliti sunt di-
cere. Homerus quoq; quum ait: τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός τοῦ δ' ἱσταμένοιο. quid
aliud nisi illum φθίνοντα dicit cuius paulatim dificientis supputatio I nomẽ desinit se
cuturi: & ἱστάμενον illũ qui ꝑcedit numerũ successurus priori in defectũ meanti: Q đ
& Homerus nr̃ mantuanus itelligẽs: illud stare dici: ad qđ accedit̃: ait: Stat sua cuiq;
dies: extremũ diẽ stare dicens: quasi ad quẽ ꝑ oẽs eat̃. Idẽ poeta doctrina ac uerecũdia
iuxta nobilis: sciẽs romanos ueteres ad lunæ cursum: & sequẽtes ad solis anni tẽpora
digessisse: utriusq; sæculi opinioni reuerẽtiam seruans: Vos o clarissima mũdi lumina
Iquit: labẽtem cælo q̃ ducitis annũ: Liber & alma ceres: tã lunã q̃ solẽ duces anni hac
Iuocatione designãs. Hic Auienus: Hoc equidem mecum multũ ac frequenter agita-
ui: quid sit quod solem modo Apollinem: modo Liberum: modo sub aliarũ appella-
tionum uarietate ueneremur. Et quia sacrorum omnium præsulem esse te Vecti præ-
textate diuina uoluerunt: perge quæso rationem mihi tante sub uno nomine in nomi
nibus diuersitatis aperire.

¶ Tum uectius: Caue extimes mi auiene poetarum gregem: quũ de diis fabulantur:
non ab adytis plerumq; philosophiæ semina mutuari. Nam quod omnes pene deos
duntaxat: qui sub cælo sunt: ad solem referunt: non uana superstitio: sed ratio diuina
commendat. Si enim sol (ut ueteribus placuit) dux & moderator est reliquorum lu-
minum: & solus stellis errantibus præstat: ipsarum uero stellarum crursus: ordinem Deorũ ua
rerum humanarum ut quibusdam uidetur: pro potestate disponunt: uel (ut Plotino ria esse no
constat placuisse) significant: necesse est: ut solem qui moderatur nostra moderantes: mina prõ
omnium quæ circa nos geruntur: fateamur autorem. Et sic Maro quum de una Iuno- uarietate
ne diceret: quo numine leso ostendit unius dei effectus uarios pro uariis censendos uirtutum
eẽ numinibus. ita diuersæ uirtutes solis: nomina diis dederũt unde ἓν τὸ πᾶν sapiẽtũ
principes prodiderunt. Virtutẽ igit̃ solis q̃ diuinationi curationiq; præest: Apollinẽ:
uocauerunt: Quæ sermonis autor est: Mercurii nomen accæpit: Nã qa sermo iterpræ
tatur cogitationes latentes: ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν ꝓpria appellatiõe uocitatus
est. Virtus solis quæ fructibus effectus eiusdem est qui frugibus præest. & hinc natæ
sunt appellationes deorum sicut cæterorum: qui ad solem certa & arcana ratione refe-
runtur. Et ne tanto secreto nuda præstetur assertio: autoritates ueterum de singulis
consulamus.

Apollinis uariæ appellatiões ad solem relatæ.

De Apollinis uariis nominibus. Cap. XX.

Apollinis nomē multiplici interp̄tatione ad solē refertur cuius rei ordinē per/gam pādere. Plato solem ἀπόλλωνα cognominatū scribit: ἀπὸ τοῦ ἀπαλλεῖν τὰς ἀκτῖνας.i.a iactu radiorū. Crysippus Apollinē ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν καὶ φαύλων οὐσιῶν τοῦ πυρὸς ὄντα. Primam enim nois litterā retinere signi/ficationē negandi. ὅτι μόνος ἐστὶ καὶ οὐχὶ πολλοί. Nam & latinitas eū: quia tan/tam claritudinē solus obtinuit: solem uocauit. Speusippus: q̄ ex multis ignibus cōstet uis eius. ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς αὐτοῦ συνεστῶτος. Cleāthes ὡς ἀπ᾽ ἄλλων τὰς ἀνατολὰς ποιούμενον quod ab aliis atque aliis locorū declinationibus faciat ortus. Cornificius arbitrat̄ Apollinem nominatū ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν.i. quia intra circuitū mūdi: quē græci πόλον appellant: impetu latus ad ortus refertur. Alii cognominatū apollinē putāt ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα. Exanimat.n.& pimit animā/tes: quum pestē itēperie caloris immittit: ut Euripides in Phaethōte ὦ χρυσοφεγγὲς ἥλιε ὥς μ᾽ ἀπώλεσας ὅθεν σ᾽ Ἀπόλλων ἐμφανῶς κλῄζει βροτός. Idem Archi/lochus. ἄναξ Ἄπολλον καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους σήμαινε καὶ σφᾶς ὄλλυ᾽ ὥσπερ ὀλλύεις. Deniq̄ inustos morbo ἀπολλωνοβλήτους καὶ ἡλιοβλήτους appellant. Et q̄a similes sunt solis effectibus effectus lunæ: in iuuando nocēdoq̄: ideo fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτους καὶ ἀρτεμιδοβλήτους uocāt. Hinc est quod arcu & sagittis Apollinis simulacra decorant̄: ut p sagittas intelligat̄ uis emissa radiorū: unde Homerus αὐτὰρ ἔπειτ᾽ αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς βάλλε. Idē autor ē & publicæ sospitatis quā credit̄ sol aiantibus p̄stare tēperie. Sed q̄a perpetuā p̄stat salubritatē: & pestilens ab ipo casus rarior ē: ideo Apollinis si/mulacra manu dextera gratias gestant: arcū cum sagittis sinistra: q̄ ad noxā sit pigri/or: & salutē dextera manus promptior largiat̄. Hinc est q̄ eidem attribuitur medēdi po/testas: q̄a tēperatus solis calor morborū oīum fuga est. Nā tam ὡς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους ἀπόλλωνα: q̄ ἀπολύοντα cognominatum. putant. Quæ snia latini quoq̄ nois enunciationi cōgruens: fecit: ne huius dei nomē uerteremus: ut Apollinē appellantē mala intelligas: quē athenieses ἀλεξίκακον appellāt. Sed & Lindii colūt

Loemius apollo

Apollinē λοίμιον hoc cognomine finita pestilentia nūcupatū. Eadē opinio sospita lis & medici dei in nr̄is quoq̄ sacris fouet̄. Nāq̄ uirgines uestales ita indigitāt: Appol

Indigitare

lo medice: Apollo pæan. Quū ergo sint huiusce sideris.i. solis duo maximi effectus: alter quo calore tēperato mortaliū uitam iuuat: alter quo iactu radiorū nōnunq̄ pesti ferū immittit uirus: duo eadēq̄ cognomina circa singulos effectus p̄priis enūciatiōibus signant appellātes deū ἰήιον: atq̄ παιᾶνα: quæ cognoīa utriq̄ effectui sunt apta: ut sit ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι.i.a sanando: & παιὰν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας. & rur sus ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἱέναι: idest ab immittēdo: βέλος ἐχεπευκὲς. καὶ παιὰν ἀπὸ τοῦ παίειν.i.a feriēdo. Optinuit tamē ut quū sanitatē dari sibi p̄cantur: ἰὴ παιὰν per η. litterā enūciēt.i. medere pæan. Quū aūt ἰὼ παιὰν p. e. litterā dicūt cū aspiratiōe prio/ris litteræ: significāt hoc dici in aliquē aduersa p̄catione βάλλε παιάν.i. immitte feriē/do: qua uoce ferunt Latonā usam: quū Apollinē hortaret̄ impetū Pythonis icessere sagittis: cuius rei naturalē rōnem suo loco reddā: Hāc uocē.i. ἰὼ παιὰν cōfirmasse fer/tur oraculū delphicū atheniēsibus petētibus opē dei aduersus amazonas: Theseo re/gnāte: nāq̄ inituros bellū iussit his ipsis uerbis semetipm auxiliatorē inuocari: horta/riq̄. Apollodorus i lib. xiiii. περὶ θεῶν ἰήιον solem scribit appellari: Apollinēq̄: ἀπὸ τοῦ κατὰ κόσμον ἵεσθαι καὶ ἰέναι: q̄ sol per orbē īpetu fertur. Sed Tymothe᾽ ita. σύ τ᾽ ὦ τὸν ἀεὶ πόλον οὐράνιον λαμπραῖς ἀκτῖσιν ἥλιε βάλλων πέμψον ἑκαβό/

λον ἑκηβόλον βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς βάλλεν. Eundem deum pstantem salubribus causis οὔλιον appellāt.i.sanitatis autorē:ut ait Homer⁹ οὖλέ τε καὶ μέγα χαῖρε. Menādrus scribit milesios ἀπόλλωνι οὐλίῳ pro salute sua immolare Pherecides refert:thesea quū i cretam ad minotaurum duceretur: uouisse pro salute atq; reditu suo ἀπόλλωνι οὐλίῳ.καὶ ἀρτέμιδι οὐλίᾳ: nec mirū si gemini effectus uariis nominibus celebrantur:quū alios quoq; deos ex contrario in eadē re duplici censeri & potestate accipiamus & nomine:ut Neptunū: quē alias ἐνοσίχθονα .i. terrā mouentē: alias ἀσφαλίωνα.i.stabilientē uocant:Itē Mercurius hoium mentes & oculos excitat:& sopit ut ait poeta εἵλετο δὲ ῥάβδον τῇ τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει . Vnde & Apollinem idest solē:modo suspitatē: modo pestē significātibus cognominibus adoramus:quū tamē pestis quæ ab eo noxiis imittitᶜ: aperte hunc deū bonis ppugnare significet.Hic est q̃ apud Pachynnū Siciliæ promontoriū Apollo libystinus eximia religione celebratur. Nā cū libyci inuasuri Siciliam classem appulissent ad id promōtorium:Apollo qui ibi colitur inuocatus ab incolis imissa hostibus peste:& pene cunctis subita morte interceptis:libystinus cognominatus est. Nostris quoq; continetᶜ annalibus:similis eiusdē dei psentiæ maiestas. Nā quū ludi primo romæ Apollini celebrarētur:ex uaticinio Martii uatis:carmineq; sibyllino: repentino hostis aduētu:plebes ad arma excitata hosti occurrit:eoq; tēpore nubes sagittaꝝ in aduersos uisa ferri:& hostē fugauit:& uictores Rom.ad spectacula dei sospitalis reduxit.Hinc itelligiᶜ plii cā nō pestilētiæ(sicut q dā existimāt)ludos institutos.Hæc ē aūt huius existimatiois rō: q̃ tunc sol sup ipsum nostræ habitatiōis uerticē fulget: Nā cancer in estiuō tropico ē: in quo meāte sol et radii temperatā nostrā nō eminus:sed superne demissi rectis fulgoribus lustrāt.Vnde extimatū ē a nōnullis:ad ppiciādū tūc maxime deū caloris apollinaribus littari: sed iuenio in litteris hos ludos uictoriæ nō ualitudinis causa(ut qui dā annaliū scriptores memorāt)istitutos. Bello enim pūico hi ludi ex libris sibyllinis primū sunt instituti suadēte Cornelio Ruffo decēuiro:qui propterea Sibylla cognominatus est: & postea corrupto nomine primus Sylla cœpit uocitari.Fertur aūt i carminibus Martii uatis cuius duo uolumina illata sunt i senatū: iuentū esse ita scriptū: Hostē romani si ex agro pellere uultis uomicāq; quæ gentiū uenit lōge. Apollini censeo uouēdos ludos:qui quot annis cōmūiter Apollini fiāt.His ludis faciēdis præsit is prætor:q ius populo plebiq; dabit summū, decemuiri græco ritu hostiis sacra faciant. hoc si recte facietis gaudebitis sp fietq; resp.melior.Nā is diuus extiguet pduellos uestros:q uestros cāpos pascūt placide. Ex hoc carmine quū pcurādi gr̄ia dies unus rebus diuinis ipēsus eēt postea Senat.factū:uti decēuiri(quo magis istruerētᶜ de ludis Apollini agēdis req; diuia recte faciēda)libros sibyllinos adirēt:i qbus quū eadē repta nūciatū eēt:cēsuerūt patres Apollini ludos uouēdos faciēdosq;: inq; eā rē duodecī milia æris prætori:& duas hostias maiores dari:decemq; uiris pceptū est: ut græco ritu hisce hostiis sacrū facerēt: Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonæ: boue fœmina aurata.ludos in circo populus coronatus spectare iussus. Hæc pcipue traditur origo ludorū apollinariū. Nūc ex aliis quoq; huius dei nominibus eūdē eē Apollinē & solē probemus.Loxias cognominatᶜ: ut ait Aenopides: ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμῶν ἐπ᾽ ἀνατολὰς κινούμενος: idest q̃ obliquū circulū ab occasu ad orientē pergit. Aut ut Cleātes scribit ἐπειδὴ καθ᾽ ἕλικας κινεῖται λοξαὶ γάρ εἰσι καὶ αὗται: uel q̃ flexuosum pergit iter. ὅτι τοὺς λοξοὺς ἀκτῖνας ἵησιν ἐφ᾽ ἡμᾶς βορείους ὄντας νοτίους ὤν: uel q̃ trāsuersos in nos a meridie imittit radios: quū simus ad ipm septētrionales.Delius cognominatᶜ ἀπὸ τοῦ δηλ

Vlios apollo

Libistius apollo

Sybilla q & Sylla. Apollo.

Perduellis Apollo.

Loxias apollo.

Delius apollo.

λα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτί: q̄ illuminādo oīa clara demonstret. φοῖβος appellat(ut ait Cornificius) ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ: q̄ ui fertur. Plæriq; aūt a specie & nitore Phœbum. i. καθαρὸν καὶ λαμπρὸν dictū putāt. Itē Phaneta appellant ἀπὸ τοῦ φαίνειν ἐπειδὴ φαίνεται νέος: quia sol quotidie renouat sese. Vnde Virgilius: Mane nouū. Camerićses qui sacram soli icolunt insulā ἀεὶ γενέτῃ Apollini imolant. τῷ τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν: idest q̄ semper exoriens gignitur: q̄q; ipse generat uniuersa: seminando: fouēdo: p̄ducēdo: alendo: augēdoq;. Apollinis Lycii plures accipimus cognominis causas. Antipater stoicus lyciū Apollinē nūcupatū scribit ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleantes Lycium Apollinem appellatū notat: q̄ ueluti lupi pecora rapiunt: ita ipse quoq; homorē eripit radiis. Prisci græcorū primā lucem: quæ p̄cedit solis exortus λύκην appellauerūt ἀπὸ τοῦ λύκου. i. tēporis. hodieq; lycophos: cognomināt: de quo tēpore ita poeta scribit: ἦμος δ᾽ οὔτ᾽ ἄρ πω ἠώς ἐστι, ἔτι δ᾽ ἀμφιλύκη νύξ. Idē Homerus εὔχεο δ᾽ Ἀπόλλωνι λυκηγενέτῃ κλυτοτόξῳ: quod significat τῷ γεννῶντι τὴν λύκην: idest qui generat exortu suo lucē. Radiorᷓ enim splēdor propinquantē solem lōge lateq; p̄cedens atq; caliginē paulatim extenuans tenebrarum: parit lucē. Neq; minus romāi ut plæraq; alia ex græco: ita & lucē uidētur a lyce figurasse. Annū quoq; uetustissimi græcorᷓ λυκάβαντα appellant. τὸν ἀπὸ τοῦ λύκου: idest sole. βαινόμενον καὶ μετρούμενον. λύκον autem solem uocari etiam Licopolitana Thebaidos ciuitas testimonio ē: quæ pari religione Apollinem: itemq; lupum hoc est λύκον colit: i utroque solem uenerans: q̄ hoc animal rapit & consumit omnia: in modum solis: ac plurimum oculorum acie cernens tenebras noctis euincit. Ipsos quoq; λύκους a lyce. i. a luce prima appellatos quidā putāt: q̄a hæ feræ maxime id tēpus aptum rapiēdo pecori obseruāt: q̄ ante lucanū post nocturnā famē ad pastum stabulis expelit. & apollinē πατρῷον cognominauerūt: nō p̄pria gentis unius ac ciuitatis religione: sed ut autorē progenerādarum omniū: rerū: q̄ sol humoribus exiccatis progenerādis oibus præbuit causam: ut ait Orpheus πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν. Vnde nos quoq; Ianum patrem uocamus solem sub hac appellatione uenerantes νόμιον Ἀπόλλωνα cognominauerūt. nō ex officio pastorali: ut fabula: p quam fingitur Admeti regis pecora pauisse: Sed q̄a sol pascit oia: q̄ terra p̄generat. unde nō unius generis: sed oium pecorū pastor canit: ut apud Homerū Neptūo dicēte φοῖβε σὺ δ᾽ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες: atq; ide apd̄ eūdē poetā: eq̄rū pastor sigñcat: aut ait.

τὰς ἐν Πιερίῃ θρέψ᾽ ἀργυρότοξος Ἀπόλλων

ἄμφω θηλείας φόβον Ἄρηος φορέουσας

Præterea ædes ut omniū pastorū sunt apud camirēses ἐπιμηλίου apud naxios ποιμνίου itēq; deus ἀρνοκόμης colit: & apud lesbios ναπαῖος. Et multa sunt cognomina p diuersas ciuitates ad dei pastoris officiū tendētia: Qua pp uniuersi pecoris antistes & uere pastor agnoscit Apollo ἐλελεύς appellat: ἀπὸ τοῦ ἑλίττεσθαι περὶ τὴν γῆν q̄ æterno circa terrā meatu ueluti uolui uidet: ut ait Euripides ἥλιε θοαῖς ἵπποισιν εἱλίσσων φλόγα πολλοῦ πυρός: uel ut ait empedocles οὕνεκ᾽ ἀλισθεὶς μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει. ὑπ᾽ ἄλλων ἀπὸ τοῦ συνηλέσκειν καὶ συναθροίζειν τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἀνατείλῃ: q̄ exoriens homines conducit in cœtū. Apollo chrysocomos cognominat a fulgore radiorū: quos uocat comas aureas solis: unde & ἀκερσεκόμης: q̄ nunq̄ radii possunt a fronte lucis auelli. Itē argyrotoxus. q̄ enascens p summū orbis ambitū: uelut arcus quidā figurat alba & argentea specie: ex quo arcu radii in modū emicant sagittarū. Smyntheus cognominat ὅτι ζέων

Phœbus apollo

Phaneta apollo

Lycius apollo

Lupus unde Apollo

Nomius apollo

Eleleus apollo

Chrysocomos apollo

Argyrotoxus apollo

Smyntheus apollo

ὅτι quia feruens currit: καὶ ἐρυθιόσ ὅτι καιόμενοσ ὁρᾶται νέοσ: uel quum oia ardentia cõsumant: hic suo calore candens semp nouus constat. Itẽ ἀπόλλων σκιάλλιοσ ὅτι τὰσ κυνήσεισ ἀλλοίασ ποιεῖ nobis ab austro currẽs. θυμβραῖοσ ὅτι τοῦσ ὄμβρουσ ποιεῖ q est deus imbricitor. ἀπόλλων φιλήσιοσ. q lumẽ eius exoriens amabile amicissima ueneratiõe oculorũ cõsalutamus. ἀπόλλων πύθιοσ οὐκὶ ἀπὸ τοῦ πυθεῖν: idest non a consultatione occultorum dictus a physicis existimatur: sed ἀπὸ τοῦ πυθεῖν. idest σηπεῖν: q nunq̃ sine ui caloris efficitur: Hinc ergo πύθων dictum existimant: licet hoc nomẽ ex nece draconis inditũ deo græci fabulentur. Quæ tamen fabula nõ abhorret ab itellectu naturalis arcani: quod apparebit si pcurrat ordo: q de Apolline nascente narratur: sicut paulosuperius enarraturũ me esse promisi. Latonæ Apollinẽ Dianãq parituræ Iuno dicit obstitisse. Sed ubi quãdoq partus effusus est: draconem ferunt qui πύθων uocitabat deorũ cunas inuasisse: Apollinemq i prima infantia sagittis belluã confecisse: quod ita intelligendũ naturalis ratio demonstrat: Nãq post chaos: ubi primũ cœpit cõfusa deformitas i rerũ formas & elemẽta nitescere: terraq adhuc humida substãtia in molli atq istabili sede nutaret: cõualescẽte paulati ætherio calore: atq ide seminibus in eã igneis defluẽtibus: hæc sydera edita esse credunt: & solẽ maxima caloris ui in superna raptum. Lunã uero humidiore & uelut fœmineo sexu naturali quodã præssam tepore inferiora tenuisse: tanq̃ ille magis substantia patris cõstet: hæc matris. Siquidẽ Latonã physici uolunt terrã uideri: cui diu interuenit Iuno: ne numina quæ diximus ederentur. Hoc est aer: qui tũc humidus adhuc grauisq obstabat ætheri. ne fulgor luminũ per humoris aerii densitatẽ: tanq̃ ex cuiusdã partus pgressione fulgeret. Sed diuinæ puidẽtiæ uicit istantia: quæ credit iuuisse partũ. Ideo in insula Delo ad confirmandã fidem fabulæ: ædes puidentiæ: quã ναὸν προνοίασ appellãt apta religione celebrat. Propterea in insula dicitur nati: q ex mari nobis oriri uident. Hæc isula ideo delos uocat: quia ortus & quasi partus luminũ omnia facit δῆλα: idest aperta clarescere. Hæc ẽ aũt de nece dracõis rõ naturalis: ut scribit Antipater stoicus. Nã terræ adhuc humidæ exalatio meãdo in superna uolubili ipetu: atq inde sese postq̃ calefacta est: istar serpentis mortiferi in inferiora reuoluẽdo: corrũpebat oia ui putredinis: quæ nõ nisi ex calore & humore generat: ipsumq solẽ densitate caliginis obtegẽdo nebula uidebat quodãmodo lumẽ eius eximere. Sed diuio feruore radiorũ tandẽ uelut sagittis incidẽtibus extenuata: exiccata: enecta: interempti draconis ab Apolline fabulam fecit. Est & alia rõ draconis pempti. Nã solis meatus licet ab ecliptica linea nunq̃ recedat: sursum tamẽ ac deorsum uentorũ uices certa deflexione uariãdo iter suũ uelut flexũ draconis inuoluit. Vnde Euripides πυριγενὴσ δὲ δράκων ὁδὸν ἡγεῖται ταῖσ τετράσιν ὥραισ ζευγνὺσ ἁρμονίᾳ πολυκάρπου ὄχημα. Sub hac ergo appellatione cælestis itineris sol quum confecisset suũ cursum: draconem cofecisse dicebatur. Inde fabula exorta est de serpentis nece. Sagittarũ aũt noie nõ nisi radiorũ iactus ostẽdit: qui tũc lõgissimi intelligũtur: quo tẽpore altissimus sol diebus lõgissimis solstitio æstiuo conficit annuum cursum. unde ἑκατηβόλοσ dictus καὶ ἑκατηβόλοσ e lõgissimo altissimoq radios i terrã usq demitẽs. De Pythii cognõmie sufficere ista potuissent: ni hoc quoq rõ eiusdẽ appellatiõis ingereret. Quũ.n. sol in signo cãcri æstiuũ solstitiũ facit: in quo est lõgissimi diei terminus: & inde retrogressum agit ad diminutionẽ dierũ: Pythius eo tẽpore appellat: ὡσ πύματον τὸν δρόμον ἐπιτελοῦντα idest ἄρτιον τρέχων. Idẽ ei nomen cõuenit: & quum capricornũ rursus ingrediẽs ultimũ breuissimi diei cursum intelligit peregisse: & iõ in alterutro signorũ: pacto annuo spatio: draconẽ Apollo. i. flexuosum iter suũ cõfecisse me

Scialius Apollo.
Thymbræus Apollo.
Philesius
Pythius Apollo.

Latona.

Delos q̃re dicitur.

Phytonis necis ratio naturalis.

Pythius dicitur Apollo.

ne distribuit. In ianuariũ & sextilem & decembrem binos dies inseruit. In aprilem autem iunium septembrem nouembrẽ singulos. Sed neq̧ mensi februario addidit diẽ: ne deum inferum religio imitaretur. Et martio maio quintili octobri seruauit primũ statum: q̧ satis pleno erant numero: idest dierum singulorum tricenorumq̧. Ideo & septimanas nonas sicut Numa constituit: quia nihil in his Iulius mutauit. Sed ianuarius: sextilis: december: quibus Cæsar binos dies addidit: licet tricenos singulos habere post Cæsarem cœperint: quintanas tamen habent nonas: & ab idibus illis sequenter kalend. in unde uicesimum reuertũtur: quia Cæsar quos addidit dies neq̧ ante nonas neq̧ ante idus inserere uoluit: ne nonarũ aut iduum religionem: quæ statuto erat die: nouella comperendinatione corrumperet. Sed nec post idus mox uoluit insereret: ne feriarũ quarũq̧ uiolaretur indictio. Sed peractis cuiusq̧ mensis feriis: locum diebus aduenis fecit. Et ianuario quidem dies quos dicimus quartum & tertium kalẽdas februarias dedit: Aprili. vi. kalendas maias: Iunio. iii. kalendas iulias: Augusto quartum & tertium Kalendas septembris: Septembri tertium Kalendas octobris: Nouembri tertium Kalend. decembris: decembri uero quartum & tertium Kalenda. ianuarias. Ita factum est: ut quum omnes hi menses quibus dies addidit ante hanc ordinationem: habuissent mensis sequentis Kalendas ad septimũ decimum reuertentes: postea ex augmento additorũ dierum: hi qui duos acceperunt ad nonumdecimum: qui uero unum ad octauum decimum haberent reditum Kalendarũ. Feriarum tamen cuiusq̧ mẽsis ordo seruatus est. Nam si cui fere tertius ab idibus dies festus aut feriatus fuit: & tunc ad sextumdecimum dicebatur: Etiam post augmentum dierum: eadẽ religio seruata est: ut tertio ab idibus die celebraretur. licet ab incremento non iam ad decimum sextum kalendas: sed ad septimumdecimum si unus aut ad. xviii. si duo sunt additi: diceretur: Nam ideo nouos dies circa finẽ cuiusq̧ mensis inseruit: ubi finem omnium quæ in mense erant reperit feriarum: Adiectosq̧ omnis a se dies fastos notauit: ut maiorem daret actionibus libertatem. & non solum nullum nefastum: sed nec comitialem quemquam de adiectis diebus instituit: ne ambitionem magistratuum augeret adiectio. Sic annum ciuilem Cæsar habitis ad lunam dimensionibus constitutum: edicto palam posito publicauit: & hucusq̧ error stare potuisset: ni sacerdotes sibi errorem nouum ex ipsa emendatione fecissent. Nam quum oporteret diem: qui ex quadrantibus confit: quarto quoq̧ anno confecto: anteq̃ quintus inciperet: intercalare: illi q̃rto nõ peracto: sed icipiẽte: itercalabant. Hic error. vi. &. xxx. annis permansit: quibus annis intercalati sunt dies. xii. quum debuerint intercalari nouem.

Comperẽdinatio

Fasti dies

¶ Sed hunc quoq̧ errorem sero depræhensum correxit Augustus: qui annos. xii. sine itercalari die transigi iussit: ut illi tres dies: qui per annos. xxx. &. vi. uitio sacerdotalis festinationis excreuerant: sequentibus annis. xii. nullo die intercalato deuorarentur. Post hoc unum diem: secundum ordinationem Cæsaris: quinto quoq̧ incipiente anno: intercalari iussit: & omnem hunc ordinem æreæ tabulæ ad eternam custodiam incisione mandauit. Tunc Horus: Dies quidem hic inquit intercalaris anteq̃ quintus annus incipiat inserẽdus: cũ ægypti matris artiũ ratione consentit: sed in illorũ mẽsibus explicandis uidetur operosum: quos tricenũ dierũ omnes habent: eo q̧ explicitis. xii. mẽsibus idest trecentis. lx. diebus exactis: tunc inter augustum atq̧ septembrem reliquos quinq̧ dies anno suo reddunt: adnectentes quarto quoq̧ anno exacto intercalarem: qui ex quadrantibus confit. At hic nõ a primo in ultimũ mẽsis diẽ ad incrementum cõtinuum numerus accedit: sed post kalendas dirigitur in nonas. inde ad quasdã idus deflecti audio. Post rursus ni fallor: immo ut nunc quoq̧ retulisti in sequentes ka

Anni correctio, ab augusto facta

lendas. Quæ omnia quid sibi uelint: scire equidem uellē. Nam illud ne cōsequi posse me spero ut uocabula comprahendam: quæ singulis apud uos diebus adduntur: dum alios fastos uariisq; alios nominibus nūcupatis. Nūdinas quoq; uestras nescire me fateor: de quibus obseruatio tam diligens tam cauta narratur. Hæc nec mihi erubescendum est ignorare peregrino: a te uero Prætextate discere nec ciuem puderet. Tūc prætextatus: Non solum tibi inquit Hore quū sis ægypto oriundus: sed ne nobis quidem quibus origo romana est: erubescendum puto quærere: quod quæsitu dignū omnes ueteres putauerūt. Nam de kalendis: nonis: & idibus: deq; feriarū uariis obseruationibus Inumeros autores cura quæstionis exercuit: Et ideo nos quæ de his ab omnibus dicta sunt in unum breuiter colligemus. Romulus quum ingenio acri quidē: sed agresti statum proprii ordinaret imperii: initium cuiusq; mēsis ex illo sumebat die: quo nouā lunam contigisset: uideri: quia nō continuo euenit: ut eodem die semper appareat: sed modo tardiùs modo celerius ex certis causis uideri solet. Sic contigit: ut dum tardiùs apparuit præcedēti mēsi plures dies: aut quum celeriùs: pauciores darenť: & singulis quibusq; mēsibus perpetuam numeri legem primus casus addixit. Sic factū est: ut aliī triginta & unum: aliī undetriginta sortirētur dies: oībus tamen mēsibus ex die nonarų idus nono die repsentari placuit: & iter idus ac sequētes kalen. cōstitutū ē. xvi. dies esse numerandos: ideò mēsis uberior duos illos quibus augebatur dies iter kalēdas suas & nonas habebat. Hinc aliis quintus à kalendis dies: aliis septimus nonas facit. Cæsar tamen (ut supra diximus) stata sacra custodiens: nec in illis mēsibus quibus binos adiecit dies: ordinem uoluit mutare nonarum: quia peractis totius mēsis feriis: dies suos rei diuinæ cautus inseruit. Priscis ergo temporibus, anteq̄ fasti à Cn. Flauio scribà inuitis patribus: in oīum noticiā pderenť: pōtifici minori hæc puincia delegabať: ut nouę lunæ primū obseruaret aspectū: uisamq; regi sacrificulo nūciaret: itaq; sacrificio à rege & minore pōtifice celebrato: idē pōtifex calatā idest uocatā in capitoliū plebe iuxta curiā calabrā: quæ casæ Romuli pxima est: quod numero dies a kalendis ad nonas superessent: pnūciabat: & quintanas q̄dē dicto quinquies uerbo καλῶ, septimanas repetito septies prædicabat. Verbū autē καλῶ græcū est. i. uoco. Et hunc diē qui ex his diebus q calarentur primus esset placuit kalēdas uocari. Hinc & ipsi curiæ: ad quam uocabantur: calabræ nomē datum est: & classi: q̄ omnis in eam populus uocaretur. Ideò aūt minor pōtifex numerum dierum qui ad nonas superessent calādo prodebat: q̄ primus nouā lunā oportebat nonarų die populares qui in agris eēnt: cōfluere in urbem accæpturos causas feriarum à rege sacrorum: sciturosq;: quòd esset eo mēse faciendum. Vnde quidam hinc nonas extimant dictas: quasi nouæ initium obseruationis: uel quòd àb eo die semper ad idus nouem dies putentur: sicut apud thuscos nonæ plures habebantur: q̄ hi nono quoq; die regem suum salutabant: & de propriis negociis consulebant.

Mēsis initiū factū a Romulo.

Curia calabra.

Calendæ unde.

Calabra curia & classis unde

Nonæ unde.

De idibus. Cap. XVIII.

Idus porro nomē a Thuscis: apud quos is dies itis uocatur sumptum est. Item autem illi interpretabantur Iouis fiduciam: Nam quum Iouem accipiamus lucis autorem: unde & Lucetium salii in carminibus canunt: & cretenses Δία τὴν ἡμέραν uocant: ipsi quoq; Romani Diespitrē appellant: ut diei patrem. Iure hic dies Iouis fiducia uocatur: cuius lux cum solis occasu non finitur: se splendorem diei & noctis continuat illustrante luna: quod semper in plenilunio: id est medio mense fieri solet. Diem uero qui uel nocturnis caret tenebris: Iouis fiduciam thusco nomine uocauerunt: unde & omnes idus Iouis ferias obseruandas sanxit antiquitas.

Idus unde.

Lucetius.

Iuppiter.

Diespiter.

Iouis fiducia.

Iouis feriæ.

Alii putãt idus: q̧ ea die plena luna uideat̃: a uidẽdo uidus appellatas: mox litterã .u. detractã. Sicut contra quod græci ἰδεῖν dicunt: nos .u. littera addita uidere dicimus. Nõnullis placet: idus dictas uocabulo græco ἀπὸ τοῦ εἴδους: quod eo die plenam speciem luna demonstret. Sunt qui existiment idus a boue iduli dictas: quam hoc nomine uocãt thusci. & oibus idibus Ioui imolat̃ a flamine: Nobis illa ratio nominis uero ꝓpior existimat̃: ut idus uocemus diẽ q̃ diuidit mẽsem. Iduare .n. hetrusca lingua diuidere est: unde uidua quasi ualde idua .i. ualde diuisa: aut uidua .i. a uiro diuisa: Vt aũt idus oẽs Ioui: ita oẽs kalẽdas Iunoni tributas & uarõis & põtificalis cõfirmat autoritas. Quod etiã laurẽtes patriis religionibus seruãt: q & cognomẽ deæ: ex cerimoniis addiderũt: kalẽdarẽ Iunonẽ uocãtes. Sed & oibus kalẽdis a mẽse martio ad decẽbrẽ huic deæ kalẽdaꝝ die supplicãt. Romæ quoq; kalẽdis oibus: ꝓterq̃ põtifex minor: in curia calabra rẽ diuinã Iunoni facit. Etiã regina sacroꝝ .i. regis uxor porcã uel agnã in regia Iunoni imolat: a qua etiã Ianũ iunoniũ cognominatũ diximus. q̧ illi deo ois ingressus: huic deæ cuncti kalendarũ dies uident̃ ascripti. Quũ .n. initiũ mẽsium maiores nostri ab exortu lunæ seruauerint: iure Iunoni kalẽdas addixerunt: lunam ac iunonẽ eandẽ putantes: uel q̃a luna ꝑ aerẽ meat: unde & græci lunã ἄρτεμιν nũcupauerunt quasi ἀεροτόμην q̧ aera secat. Iuno aũt aeris arbitra est: merito initia mensiũ .i. kalendas huic deæ cõsecrauerunt. Nec hoc prætermiserim: quod nuptiis copulandis: kalẽdas nonas: & idus religiosas .i. deuitãdas cõsueuerũt. Hi .n. dies ꝑter nonas feriati sunt. feriis aũt uim cuiq; fieri piaculare ẽ: iõ tũc uitant̃ nuptiæ: i q̃bus fieri uis uirginibus uidet̃. Sed Veriũ Flaccũ iuris põtificii peritissimũ dicer̃ solitũ refert Varro: q̃a feriis tegere ueteres fossas liceret: nouas facere ius nõ esset: iõ magis uiduis q̃ uirginibus idoneas esse ferias ad nubendũ. Subiiciet aliqs. Cur ergo nonis si feriatus dies nõ est: ꝓhibet̃ celebritas nuptiaꝝ? Huius quoq; rei in apto cã est. Nã q̃a prius nuptiarũ dies uerecũdiæ dat̃: postridie ãt nuptã in domo uiri dominiũ incipere oportet adipisci: & rẽ facere diuinã. Oẽs ãt postriduani dies seu post kal. seu post nonas: idusue: ex æquo atri sunt: ideo & nonas inhabiles nuptiis esse dixerũt: ne nupta aut postera die libertatem auspicaretur uxoriam. aut atro immolaret: quo nefas est sacra celebrari. Sed q̃a nos ad commemorationem dierum ordo deduxit: de hoc quoq; quod Hori nostri consultatio continet: pauca dicenda sunt.

Iduare. Vidua unde id⁹. Ioui cõsecratæ. Iuno calẽdaris. Ianus Iũonius. Artemis luna. Postriduani dies q, & atri.

De diuisione dierum. Cap. XIX.

Vma ut in menses annũ: ita in dies mẽsem quẽq; distribuit: diesq; oẽs aut festos: aut ꝓfestos: aut intercisos uocauit. Festi diis dicati sunt. profesti hoibus ob administrandã rẽ priuatã publicãq; cõcessi. intercisi deorũ hoiumq; cões sunt. Festis insunt sacrificia: epulæ: ludi: feriæ. Profestis fasti: comitiales: cõperendini: stati: præliares. Intercisi in se non in alia diuiduntur. Illoꝝ enim dierũ quibusdã horis fas est: quibusdam fas nõ est ius dicere. Nam quum hostia cæditur fari: nefas est. Intercæsa & porrectã fari licet. Rursus quũ adolet̃: nõ licet. Ergo de diuisione festorũ & ꝓfestorum dierũ latius disserendum est: Sacra celebritas est: uel quum sacrificia diis offerunt̃: Vel quum diis diuinis epulatiõibus celebratur: Vel quũ ludi in honorẽ agũtur deorũ: Vel quum feriæ obseruant̃. Feriarũ autẽ publicarũ genera sunt quattuor. Aut enim statiuæ sunt: aut cõceptiuæ: aut imperatiuæ: aut nundinæ. Et sunt statiuæ uniuersi populi communes certis & cõstitutis diebus ac mẽsibus: & in fastis statis obseruationibus annotatæ: in q̃bus præcipue seruãtur agonalia: carmentalia: lupercalia. Conceptiuæ sunt: quæ quot annis a magistratibus uel sacerdotibus cõcipiuntur in dies: uel certos: uel etiã incertos: ut sunt Latinæ: sementinæ: Paganalia: Compitalia. Im

Dierũ diuisio. Festi dies. Profesti dies. Intercisi dies. Feriæ & earum genera. Statiuæ feriæ. Conceptiuæ feriæ.

peratiue sunt: quas consules uel praetores pro arbitrio potestatis indicunt. Nundinae sunt paganorum. i. rusticorum: quibus conueniunt negotiis propriis uel mercibus pro uisuri. Sunt praeterea feriae propriae familiarum: ut claudiae familiae: uel Aemyliae: seu Iuliae: siue Corneliae: & si quas ferias ꝓprias quaeq; familia ex usu domesticae celebritatis obseruat. Sunt singulorum: ut natalium: fulgurumq; susceptiones. Item funerum atq; expiationum. Apud ueteres quoq; quisq; qui nominasset salutem semoniam: seiam: segetiam: tutilianam: ferias obseruabat. Item Flaminica quotiēs tonitrua audisset: feriata erat: donec placasset deos. Affirmabant autem sacerdotes pollui ferias: si indictis conceptisq; opus aliquod fieret. Praeterea regem sacrorum: flaminesq; non licebat uidere feriis opus fieri: & ideo per preconem denunciabant: ne quid tale ageretur: & praecepti negligens mulctabatur. Praeter mulctam uero affirmabant eum: qui talibus diebus imprudens aliquid egisset: porco piaculum dare debere: prudentem expiare non posse. Scaeuola pontifex asseuerabat. Sed umbro negat eū pollui: qui opus uel ad deos pertinēs: sacrorūue causā fecisset: uel aliquid ad urgentē uitę utilitatē respiciens actitasset. Scaeuola deniq; consultus quid feriis agi liceret: respōdit: quod praetermissum noceret. Qua propter si bos in specus decidisset: eumq; paterfamilias adhibitis operis liberasset: nō est uisus ferias polluisse: nec ille qui trabem tecti fractā fulciendo ab iminenti uindicauit ruinā. Vnde & maro oīum disciplinaꝝ peritus: sciens lauari ouem: aut lanae purgandae: aut scabiae curandae gratiā: pronunciauit. tūc ouem p ferias licere mersari: si hoc remedii causa fieret: Balantumq; gregem fluuio mersari salubri: Adiiciendo enim salubri: ostendit auertendi morbi gratiā tantummodo nō etiam ob lucrum purgādae lanae causa fieri concessum. Haec de festis & qui inde nascuntur: qui etiam nefasti uocantur. Nunc de profestis: & qui ex his procedunt loquamur. i. fastis: comitialibus: comperendinis: statis: praeliaribus. Fasti sunt quibus licet fari ꝓtori tria uerba solennia: do: dico: addico. His contrariis sunt nefasti. Comitiales sunt quibus cum populo agi licet. Et fastis quidem lege agi potest: cū populo non potest: comitalibus utrunq; potest. Comperendini quibus uadimonium licet dicere. Stati qui iudicii causā cum peregrino instituuntur: ut Plautus in Gurgulione: Status condictus cū hoste intercessit dies: hostem nūc more uetere significat peregrinū. Praeliares ab iustis nō segregauerim: siquidem iusti sunt continui. xxx. dies quibus exercitui imperato uexillum russi coloris in arce positum est. Praeliares autē omnes quibus fas est res repetere: uel hostem lacessere. Nam cum latiarum hoc est latinarum solēne concipitur: item diebus saturnaliorum: sed & quum mundus patet: nefas est praelium sumere. Quare nec latinarum tempore: quo publicè quondam induciae inter Romanū populum latinosq; firmatae sunt: inchoari bellū decebat: Nec saturni festo: qui sine ullo tumultu bellico creditur imperasse: Nec patente mundo: quod sacrum Diti patri & Proserpinae dicatū ē: meliusq; occlusa Plutōis fauce eundū ad pliū putauerūt. Vnde & Varro ita scribit: Mūdus quom patet: deoꝝ tristiū atq; inferū q̄si ianua patet: ꝓpterea nō mō pliū comitti: ueꝝ ēt delectū rei militaris cā haberi: ac militē ꝓficisci: nauē soluere: uxorē liberū q̄rēdorū cā ducere: religiosum ē: Vitabāt ueteres ad uiros uocādos: ēt dies: q eēnt notati rebus aduersis: Vitabāt ēt feriis: sicut Varro in augurum libris scripsit i haec uerba: Viros uocare feriis nō oportet. si uocauit piaculū esto. Sciendū ē tamē eligēdi ad pugnādū diē romāis tūc fuisse licētiā: si ipi iferrēt bellū: at quū exciperent: nullū obstitisse diē: quo minus uel salutē suā: uel publicā defēderēt dignitatē. Quis. n. obseruatiōi locus quū eligendi facultas nō suppetit? Dies aūt postriduanos ad oia maiores nri cauēdos putarūt: quos ēt atros: uelut isausta appellatione: dānarūt:

Impatiuae feriae.
Nūdinae.
Fasti.
Nefasti.
Cōitiales.
Comperendini.
Stati.
Vadimonium
Plautus.
Praeliares.
Dies postriduani

Eosdem tamen nonnulli communes : uelut ad emendationem nominis uocitauerũt. Horum causam Gellius annalium libro .xv. & Cassius Hemina historiarum libro .ii. referunt. Anno ab urbe condita trecentesimo sexagesimo tertio: a tribunis militũ Virgulo Manlio: Eolio posthumio collegisq; eorum: in senatu tractatum: quid esset: propter quod toties inter paucos annos male esset afflicta respu. & ex pcepto prium Locinium Aquiniũ aruspicem i senatũ uenire iussum religionũ requirendarũ gratia : dixisse: Quintum Sulpiciũ tribunum militum ad aliam aduersum gallos pugnaturũ rem diuinam dimicãdi gratia fecisse postridie idus quintilis. Item apud cremerã: multisq; aliis tẽporibus & locis post sacrificiũ die postero celebratum: male cessisse conflictũ. Tũc patres iussisse: ut ad collegiũ pontificum de his religionibus referret: põtifices statuisse: postero die omnes kalẽdas: nonas: idus: atros dies habẽdos: ut hi dies neq; præliares: neq; puri: neq; comitiales essent. Sed & Fabius Maximus Seruilianus pontifex in libro .xii. negat oportere atro die parẽtare: quia tunc quoq; Ianum Iouẽq; præfari necesse est: quos nominari atro die nõ oportet. Ante diẽ quoq; quartũ kalendas uel nonas uel idus: tanq̃ inominalẽ diẽ plæriq; uitãt. Eius obseruatiõis an religio ulla sit tradita: quæri solet. Sed nos nihil sup ea re scriptum iuenimus: nisi quod Quintus Claudius annaliũ quto: cladem illã uastissimã pugnæ cãnẽsis factã refert ante diẽ quartũ nonas sextilis. Ad rem sane militarẽ nil attinere notat Varro: utrũ fastus uel ne fastus dies sit: sed ad solas hoc actiones respicere priuatas. Quod aũt nundinas ferias dixi: põt argui: quia Titus de feriis scribẽs : nũdinarũ dies nõ inter ferias retulit: sed tantũ solẽnes uocauit. Et quod Iulius Modestus affirmat: Messala augure cõsulẽte põtifices ad nũdinarũ romanarũ nonarũq; dies feriis tenerent: respõdisse eos: nũdinas sibi ferias nõ uideri. Et quod Trebatius i libro primo religionũ ait: nũdinis magistratũ posse manumittere: iudiciaq; adiicere. Sed contra Iunius Cæsar. xvi. auspiciorũ libro negat nũdinis cõtionẽ aduocari posse. i. cũ populo agi: ideoq; nũdinis romanorum haberi comitia nõ posse. Cornelius etiã labeo primo fastorum libro : nõdinis ferias esse pnũciat. Cãm uero huius ueritatis apud Graniũ Licinianũ libro .ii. diligẽs lector iueniet. Ait eni nũdinas Iouis ferias eẽ: siquidẽ flãminica oĩbus nũdinis i regia Ioui arietem soleat imolare. Sed lege hortẽsia effectũ: ut fastæ essent: uti rustici qui nũdinandi causa in urbem ueniebant: lites componerent: Ne fasto enim die prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicũt: a mẽdacio uindicãtur: patrocinio uetustatis: qui cõtra sentiunt: æstimatu ætatis: quæ legẽ secuta est uera depromũt. Harũ originẽ qdã Romulo assignãt: quem cõmunicato regno cum Tito Tatio sacrificiis & sodalitatibus institutis: nundinas quoq; adiecisse commemorant: sicut Tuditanus affirmat. Sed Cassius Seruium Tullum fecisse nũdinas dicit: ut in urbem ex agris conuenirent: urbanas rusticasq; res ordinaturi. Geminus ait diem nundinarum: exactis iam regibus cœpisse celebrari: quia pleriq; de plebe repetita Seruii Tulli memoria : parentarent ei nundinis: cui rei etiam Varro consentit. Rutilius scribit romanos instituisse nũdinas : ut octo quidem diebus in agris rustici opus facerent: nono aũt die itermisso rure ad mercatũ legesq; accipiendas Romã uenirent : & ut scita atq; consulta frequẽtiore populo referrent: quæ trinũdino die pposita a singulis atq; uniuersis facile noscebant. Vnde ẽt mos tractus: ut leges trinũdino die pmulgarent: ea re etiã cãdidatis usus fuit in comitiũ nũdinis uenire: & i colle cõsistere: unde corã possent ab uniuersis uideri. Sed hæc omnia negligentius haberi cœpta & post abolita: postq̃ trinundino etiã ob multitudinẽ plebis frequẽtes adesse cœperint. Est etiã nũdina romanorũ dea a nono die nascentiũ nũcupata: q lustricus dicit. Est aũt dies lustricus: quo infantes lustrantur:

Atri dies.

Nundinæ an feriatæ sint.

Nũdinan di causa.

Feriarum & nũdinarũ origo.

Nundinæ unde dictæ.

Trinundinus dies.

Nundina dea.

Lustricus dies.

& nomen accipiunt. sed is maribus nonus: octauus est foeminis. Plene (ut arbitror) anni ac mēsium constitutione digesta: Habet Horus quoq; noster: quod de dierū uocabulis & obseruatione consuluit. & scire equidem uelim: nunquid sit quod argutus niligena & gētis accola numeroꝝ potētis: ex hoc ordine romanæ dispensationis irride at: an thuscū quoq; tyberim aliqd ex disciplinis suis hausisse cōsentiat. Subiecit Eustachius. Nō solū Horus noster grauis uir & ornatus: sed nec quisq̄ alius (ut extimo) tā futilis posset esse iudicii: qui romani anni sic ad unguē (ut aiunt) emēdatū ordinē nō ꝓbaret: cui maiorē gratiā & tenax memoria & luculenta oratio referentis adiecit. nec miꝝ si hæc digeries morsum repræhēsiōis euasit: cui accersita ē ab egypto postremæ correctionis autoritas. Nā Iulius Cæsar: ut siderū motus de qbus nō indoctos libros reliquit: ab egyptiis disciplinis hausit: ita hoc quoq; ex eadē īstitutiōe mutuatus ē: ut ad solis cursum finiēdi anni tēpus extēderet. Latii uero ueteres incolæ: qa nihil iā tū discere ab egypto licebat: ad quā nullus illis cōmeatus patebat: morē græciæ in mēsiū numerādis diebus secuti sūt: ut retrouersum cedēte numero: ab augmēto ī diminutionē cōputatio resoluta desineret. Ita enim nos decimū diē: deide nonū: & postea octauum dicimus: ut athenienses Δεκάτην καὶ ἐνάτην φθίνοντος μηνός. soliti sunt dicere. Homerus quoq; quum ait: τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός τοῦ δ᾽ ἱσταμένοιο. quid aliud nisi illum φθίνοντα dicit cuius paulatim dificientis supputatio ī nomē desinit secuturi: & ἱστάμενον illū qui ꝓcedit numerū successurus priori in defectū meanti: Q d & Homerus nr̄ mantuanus ītelligēs: illud stare dici: ad qd accedit̄: ait: Stat sua cuiq; dies: extremū diē stare dicens: quasi ad quē ꝑ oēs eat̄. Idē poeta doctrina ac uerecūdia iuxta nobilis: sciēs romanos ueteres ad lunæ cursum: & sequētes ad solis anni tēpora digessisse: utriusq; sæculi opinioni reuerētiam seruans: Vos o clarissima mūdi lumina īquit: labētem cælo q̄ ducitis annū: Liber & alma ceres: tā lunā q̄ solē duces anni hac īuocatione designās. Hic Auienus: Hoc equidem mecum multū ac frequenter agitaui: quid sit quod solem modo Apollinem: modo Liberum: modo sub aliarū appellationum uarietate ueneremur. Et quia sacrorum omnium præsulem esse te Vecti prætextate diuina uoluerunt: perge quæso rationem mihi tante sub uno nomine in nominibus diuersitatis aperire.

Digeries

Cōmeatꝰ

❡ Tum uectius: Caue extimes mi auiene poetarum gregem: quū de diis fabulantur: non ab adytis plerumq; philosophiæ semina mutuari. Nam quod omnes pene deos duntaxat: qui sub cælo sunt: ad solem referunt: non uana superstitio: sed ratio diuina commendat. Si enim sol (ut ueteribus placuit) dux & moderator est reliquorum luminum: & solus stellis errantibus præstat: ipsarum uero stellarum crursus: ordinem rerum humanarum ut quibusdam uidetur: pro potestate disponunt: uel (ut Plotino constat placuisse) significant: necesse est: ut solem qui moderatur nostra moderantes: omnium quæ circa nos geruntur: fateamur autorem. Et sic Maro quum de una Iunone diceret: quo numine leso ostendit unius dei effectus uarios pro uariis censendos eē numinibus. ita diuersæ uirtutes solis: nomina diis dederūt unde ἓν τὸ πᾶν sapiētū principes prodiderunt. Virtutē igit̄ solis q̄ diuinationi curationiq; præest: Apollinē: uocauerunt: Q uæ sermonis autor est: Mercurii nomen accæpit: Nā qa sermo īterpretatur cogitationes latentes: ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν ꝓpria appellatiōe uocitatus est. Virtus solis quæ fructibus effectus eiusdem est qui frugibus præest. & hinc natæ sunt appellationes deorum sicut cæterorum: qui ad solem certa & arcana ratione referuntur. Et ne tanto secreto nuda præstetur assertio: autoritates ueterum de singulis consulamus.

Deorū uaria esse nomina prō uarietate uirtutum

❡De Apollinis uariis nominibus. Cap. XX.

Apollinis uariæ appellatiões ad solem relatæ.

Pollinis nomē multiplici interptatione ad solē refertur cuius rei ordinē per/
gam pādere. Plato solem ἀπόλλωνα cognominatū scribit: ἀπὸ τοῦ ἀπαλ/
λεῖν τὰς ἀκτῖνας. i. a iactu radiorꝝ. Crysippus Apollinē ὡς οὐχὶ τῶν πολ/
λῶν καὶ φαύλων οὐσιῶν τοῦ πυρὸς ὄντα. Primam enim nois litterā retinere signi/
ficationē negandi. ἢ ὅτι μόνος ἐστὶ καὶ οὐχὶ πολλοί. Nam & latinitas eū: quia tan/
tam claritudinē solus obtinuit: solem uocauit. Speusippus: φ ex multis ignibus cōstet
uis eius. ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς αὐτοῦ συνεστῶτος. Cleāthes ὡς ἀπ' ἄλ/
λων τὰς ἀνατολὰς ποιουμένου quod ab aliis atque aliis locorꝝ declinationibus
faciat ortus. Cornificius arbitraē Apollinem nominatū ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν. i. quia
intra circuitū mūdi: quē græci πόλον appellant: impetu latus ad ortus refertur. Alii
cognominatū apollinē putāt ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα. Exanimat. n. & pimit animā/
tes: quum pestē itēperie caloris imittit: ut Euripides in Phaethōte ὦ χρυσοφεγγὲς
ἥλιε ὡς μ' ἀπώλεσας ὅθεν σ' Ἀπόλλων ἐμφανῶς κλήζει βροτός. Idem Archi/
lochus. ἄναξ Ἄπολλον καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους σήμαινε καί σφας ὄλλυ' ὥσ/
περ ὀλλύεις. Deniqꝫ inustos morbo ἀπολλωνοβλήτους καὶ ἡλιοβλήτους
appellant. Et qa similes sunt solis effectibus effectus lunæ: in iuuando nocēdoqꝫ: ideo
fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτους καὶ ἀρτεμιδοβλήτους uocāt.
Hinc est quod arcu & sagittis Apollinis simulacra decoranē: ut p sagittas intelligaē
uis emissa radiorū: unde Homerus αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς
βάλλε. Idē autor ē & publicæ sospitatis quā crediē sol alantibus pstare tēperiē.
Sed qa perpetuā pstat salubritatē: & pestilens ab ipo casus rarior ē: ideo Apollinis si/
mulacra manu dextera gratias gestant: arcū cum sagittis sinistra: φ ad noxā sit pigri/
or: & salutē dextera manus prōptior largiaē. Hinc est φ eidem attribuitur medēdi po/
testas: qa tēperatus solis calor morborū oium fuga est. Nā tam ὡς ἀπελαύνοντα τὰς
νόσους ἀπόλλωνα: q̄ ἀπολύοντα cognominatum. putant. Q uæ snia latini
quoqꝫ nois enunciationi cōgruens: fecit: ne huius dei nomē uerteremus: ut Apollinē
appellantē mala intelligas: quē athenieēses ἀλεξίκακον appellāt. Sed & Lindii colūt

Loemius apollo

Apollinē λοίμιον hoc cognomine finita pestilentia nūcupatū. Eadē opinio sospita
lis & medici dei in nris quoqꝫ sacris fouetē. Nāqꝫ uirgines uestales ita indigitāt: Appol

Indigitare

lo medice: Apollo pæan. Q uū ergo sint huiusce sideris. i. solis duo maximi effectus:
alter quo calore tēperato mortaliū uitam iuuat: alter quo iactu radiorū nōnunq̄ pesti
ferū imittit uirus: duo eadēqꝫ cognomina circa singulos effectus ppris enūciatiōibus
signant appellātes deū ἰήιον: atqꝫ παιᾶνα: quæ cognoīa utriqꝫ effectui sunt apta: ut
sit ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι. i. a sanando: & παιὰν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας. & rur
sus ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἱέναι: idest ab imittēdo: βέλος ἐχεπευκές. καὶ παιὰν ἀπὸ τοῦ
παίειν. i. a feriēdo. Optinuit tamē ut quū sanitatē dari sibi pcantur: ἰὴ παιὰν per. η.
litterā enūciēt. i. medere pæan. Q uū aūt ἱὲ παιὰν p. e. litterā dicūt cū aspiratiōe prio/
ris litteræ: significāt hoc dici in aliquē aduersa pcatione βάλλε παιάν. i. imitte ferie/
do: qua uoce ferunt Latonā usam: quū Apollinē hortareē impetū Pythonis icessere
sagittis: cuius rei naturalē rōnem suo loco reddā: Hāc uocē. i. ἱὲ παιάν cōfirmasse fer/
tur oraculū delphicū atheniēsibus petētibus opē dei aduersus amazonas: Theseo re/
gnāte: nāqꝫ inituros bellū iussit his ipsis uerbis semetipsos auxiliatorē inuocari: horta/
riqꝫ. Apollodorus [illegible] solem [illegible] appellari: Apollinēqꝫ ἀπὸ
τοῦ [illegible] petu fertur. Sed Tymothe' ita.
[illegible] ἰὲ βάλλων πέμψον ἑκαβό

λον ἐχορὸς βλάσας ἀπὸ μελίας παιάν. Eundem deum ꝓstantem salubribus causis οὔλιον appellāt.i.sanitatis autoré:ut ait Homer⁹ οὖλέ τε καὶ μάλα χαῖρε. Menādrus scribit milesios ἀπόλλωνι οὐλίῳ pro salute sua immolare Pherecides refert:thesea quū ī cretam ad minotaurum duceretur: uouisse pro salute atq; reditu suo ἀπόλλωνι οὐλίῳ.καὶ ἀρτέμιδι οὐλίᾳ: nec mirū si gemini effectus uariis nominibus celebrantur:quū alios quoq; deos ex contrario in eadē re duplici censeri & potestate accipiamus & nomine:ut Neptunū: qué alias ἐνοσίχθονα.i. terrā mouenté: alias ἀσφαλίωνα.i.stabilienté uocant.Ité Mercurius hoium mentes & oculos excitat:& sopit ut ait poeta εἵλετο δὲ ῥάβδον τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει. Vnde & Apollinem idest solé:modo suspitaté: modo pesté significātibus cognominibus adoramus:quū tamē pestis quæ ab eo noxiis imittit᷑:aperte hunc deū bonis ꝓpugnare significet.Hic est q; apud Pachynnū Siciliæ ꝓmontoriū Apollo libystinus eximia religione celebratur. Nā cū libyci inuasuri Siciliam classem appulissent ad id promōtorium:Apollo qui ibi colitur inuocatus ab incolis imissa hostibus peste:& pene cunctis subita morte intercæptis:libystinus cognominatus est. Nostris quoq; continet᷑ annalibus:similis eiusdé dei pſentiæ maiestas. Nā quū ludi primo romæ Apollini celebrarétur:ex uaticinio Martii uatis:carmineq; sibyllino: repentino hostis aduētu:plebes ad arma excitata hosti occurrit:eoq; tépore nubes sagitta℞ in aduersos uisa ferri:& hosté fugauit:& uictores Rom.ad spectacula dei sospitalis reduxit.Hinc itelligit᷑ ꝓlii cā nō pestilétiæ(sicut q dā existimāt)ludos institutos.Hæc ē aūt huius existimatiōis rōe: q; tunc sol sup ipsum nostræ habitatiōis uerticé fulget: Nā cancer in estiuo tropico ē: in quo meāte sole:radii temperatā nostrā nō eminus: sed luperne demissi rectis fulgoribus lustrāt.Vnde extimatū ē a nōnullis:ad ꝓpiciādū tūc maxime deū caloris apollinaribus littari: sed iuenio in litteris hos ludos uictoriæ nō ualitudinis causa(ut qui dā annaliū scriptores memorāt)īstitutos. Bello enim pūico hi ludi ex libris sibyllinis primū sunt instituti suadéte Cornelio Ruffo decéuiro:qui propterea Sibylla cognominatus est: & postea corrupto nomine primus Sylla cœpit uocitari.Fertur aūt ī carminibus Martii uatis cuius duo uolumina illata sunt ī senatū: iuentū esse ita scriptū: Hosté romani si ex agro pellere uultis uomicāq; quæ gentiū uenit lōge.Apollini censeo uouēdos ludos:qui quot annis cōmūiter Apollini fiāt.His ludis faciēdis præsit is prætor:q ius populo plebiq; dabit summū,decemuiri græco ritu hostiis sacra faciant. hoc si recte facietis gaudebitis sp fietq; resp.melior.Nā is diuus extiguet pduellos uestros:q uestros cāpos pascūt placide. Ex hoc carmine quū ꝓcurādi grā dies unus rebus diuinis īpēsus eēt postea Senat.factū:uti decēuiri(quo magis istruerēt᷑ de ludis Apollini agēdis req; diuiā recte faciēda)libros sibyllinos adirēt:i qbus quū eadē rep ta nūciatū eēt:cēsuerūt patres Apollini ludos uouēdos faciēdosq;:inq; eā ré duodecī milia æris prætori:& duas hostias maiores dari:decemq; uiris pceptū est: ut græco ritu hisce hostiis sacrū facerēt:Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonæ:bouæ fœmina aurata.ludos in circo populus coronatus spectare iussus. Hæc pcipue traditur origo ludorū apollinariū. Nūc ex aliis quoq; huius dei nominibus eūdé eē Apolliné & solé probemus.Loxias cognominat᷑:ut ait Aenopides:ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμῶν ἐπ' ἀνατολὰς κινούμενος: idest q; obliquū circulū ab occasu ad orienté pergit.Aut ut Cleātes scribit ἐπειδὴ καθ' ἕλικας κινεῖται λοξαὶ γάρ εἰσι καὶ αὗται:uel q; flexuosum pergit iter. ὅτι τοὺς λοξοὺς ἐκτείνας ἡμᾶς ἐφ' ἡμᾶς βορείους ὄντας νότιος ὤν:uel q; trāsuersos in nos a meridie imittit radios:quū simus ad ipm septētrionales.Delius cognominat᷑ ἀπὸ τοῦ δῆλα

Vlios apollo

Libistius apollo

Sybilla q & Sylla Apollo.

Perduellis Apollo.

Loxias apollo

Delius apollo

λα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτὶ: q illuminãdo oĩa clara demonstret. φοῖβος appellat (ut ait Cornificius) ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ: q ui fertur. Plerique aũt a specie & nitore Phœbum.i. καθαρὸν καὶ λαμπρὸν dictũ putãt. Itẽ Phaneta appellant ἀπὸ τοῦ φαίνειν ἐπειδὴ φαίνεται νέος: quia sol quotidie renouat sese. Vnde Virgilius: Mane nouũ. Camerĩcẽses qui sacram soli icolunt insulã ἀεὶ γενέτῃ Apollini imolant. τῷ τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν: idest q semper exoriens gignitur: q q ipse generat uniuersa: seminando: fouẽdo: pducẽdo: alendo: augẽdoq. Apollinis Lycii plures accipimus cognominis causas. Antipater stoicus lyciũ Apollinẽ nũcupatũ scribit ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleantes Lycium Apollinem appellatũ notatq ueluti lupi pecora rapiunt: ita ipse quoq humorẽ eripit radiis. Prisci græcorũ primã lucem: quæ pcedit solis exortus λύκην appellauerũt ἀπὸ τοῦ λύκου.i. tẽporis. hodieq lycophos: cognominãt: de quo tẽpore ita poeta scribit: ἦμος δ' οὔτ' ἄρ πω ἠώς, ἔτι δ' ἀμφιλύκη νύξ. Idẽ Homerus ἄυχεο Ἀπόλλωνι λυκηγενέτῃ κλυτοτόξῳ: quod significat τῷ γεννῶντι τὴν λύκην: idest qui generat exortu suo lucẽ. Radiorũ enim splẽdor propinquantẽ solem lõge lateq pcedens atq caliginẽ paulatim extenuans tenebrarum: parit lucẽ. Neq minus romãi ut pleraq alia ex græco: ita & lucẽ uidẽtur a lyce figurasse. Annũ quoq uetustissimi græcorũ λυκάβαντα appellant. τὸν ἀπὸ τοῦ λύκου: idest sole. βαινόμενον καὶ μετρούμενον. λύκον autem solem uocari etiam Licopolitana Thebaidos ciuitas testimonio ẽ: quæ pari religione Apollinem: itemq lupum hoc est λύκον colit: i utroqne solem uenerans: q hoc animal rapit & consumit omnia: in modum solis: ac plurimum oculorum acie cernens tenebras noctis euincit. Ipsos quoq λύκους a lyce.i. a luce prima appellatos quidã putãt: qa hæ feræ maxime id tẽpus aptum rapiẽdo pecori obseruãt: q ante lucanũ post nocturnã famẽ ad pastum stabulis expellit. & apollinẽ πατρῷον cognominauerũt: nõ pptia gentis unius ac ciuitatis religione: sed ut autorẽ progenerãdarum omniũ rerũ: q sol humoribus exiccatis progenerãdis oĩbus præbuit causam: ut ait Orpheus πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν. Vnde nos quoq Ianum patrem uocamus solem sub hac appellatione ueneraNtes νόμιον ἀπόλλωνα cognominauerũt. nõ ex officio pastorali; ut fabula: p quam fingitur Admeti regis pecora pauisse: Sed qa sol pascit oĩa: q terra pgenerat. unde nõ unius generis: sed oĩum pecorũ pastor canit: ut apud Homerũ Neptũo dicẽte φοῖβε σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες: atq ide apd eũdẽ poetã: eqrũ pastor signicat: ut ait.
τὰς ἐν Πιερίῃ θρέψ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων
ἄμφω θηλείας φόβον Ἄρηος φορέουσας

Præterea ædes ut omniũ pastorũ sunt apud camirẽses ἐπιμηλίου apud naxios ποιμνίου itẽq deus ἀρνοκόμης colit: & apud lesbios ναπαῖος. Et multa sunt cognomina p diuersas ciuitates ad dei pastoris officiũ tendẽtia: Qua pp uniuersi pecoris antistes & uere pastor agnoscit Apollo ἐλελεύς appellat: ἀπὸ τοῦ ἑλίττεσθαι περὶ τὴν γῆν q æterno circa terrã meatu ueluti uolui uidet: ut ait Euripides ἥλιε θοαῖς ἵπποισιν εἰλίσσων φλόγα: uel ut ait empedocles οὕνεκα ἐλισσόμενος μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει. ὑπαλλάττων ἀπὸ τοῦ συνηλέους κείρειν καὶ συναλίζειν τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἀνατείλῃ: q exoriens homines conducit in cœtũ. Apollo chrysocomos cognominat a fulgore radiorũ: quos uocat comas aureas solis: unde & ἀκερσεκόμης: q nunq radii possunt a fronte lucis auelli. Itẽ argyrotoxus. q enascens psummũ orbis ambitũ: uelut arcus quidã figurat alba & argentea specie: ex quo arcu radii in modũ emicant sagittarũ. Smyntheus cognominat ὅτι ζέων

Marginalia: Phœbus apollo; Phaneta apollo; Lycius apollo; Lupus unde Apollo; Nomius apollo; Eleleus apollo; Chrysocomos apollo; Argyrotoxos apollo; Smyntheus apollo

θεῖ quia feruens currit: καρνεῖος ὅτι καιόμενος ὁρᾶται νέος: uel q̄ quum oĩa arden-
tia cõsumant̃: hic suo calore candens semp̃ nouus constat. Itẽ ἀπόλλων σκιάλλιος Sciallius Apollo.
ὅτι τὰς κυνήσεις ἀλλοίας ποιεῖ nobis ab austro currẽs. θυμβραῖος ὅτι τοὺς ὄμ- Thymbræus Apollo.
βρους θεῖος q̄ est deus imbricitor. ἀπόλλων φιλήσιος. q̄ lumẽ eius exoriens ama-
bile amicissima ueneratiõe oculorũ cõsalutamus. ἀπόλλων πύθιος οὐκ ἀπὸ τοῦ πυ- Philesius
θεῖν: idest non a consultatione occultorum dictus a physicis existimatur: sed ἀπὸ τοῦ Pythius.
πύθειν. idest σήπειν: q̄ nunq̄ sine ui caloris efficitur: Hinc ergo πύθιον dictum existi- Apollo.
mant: licet hoc nomẽ ex nece draconis īditũ deo græci fabulentur. Quæ tamen fabula
nõ abhorret ab ītellectu naturalis arcani: quod apparebit si pcurrat̃ ordo: q de Apol-
line nascente narratur: sicut paulosuperius enarraturũ me esse promisi. Latonæ Apol
linẽ Dianãq̄ parituræ Iuno dicit̃ obstitisse. Sed ubi quãdoq̄ partus effusus est: draco
nem ferunt qui πύθων uocitabat̃ deorũ cunas inuasisse: Apollinemq̄ ĩ prima infan-
tia sagittis belluã confecisse: quod ita intelligendũ naturalis ratio demonstrat: Nãq̄
post chaos: ubi primũ cœpit cõfusa deformitas ĩ rerũ formas & elemẽta nitescer̃: terraq̄
adhuc humida substãtia in molli atq̄ ĩstabili sede nutaret: cõualescẽte paulatĩ æthereo
calore: atq̄ ĩde seminibus in eã igneis defluẽtibus: hæc sydera edita esse credunt̃: & so
lẽ maxima caloris ui in superna raptum. Lunã uero humidiore & uelut fœmineo sexu
naturali quodã præssam tepore inferiora tenuisse: tanq̄ ille magis substantia patris cõ
stet: hæc matris. Siquidẽ Latonã physici uolunt terrã uideri: cui diu interuenit Iuno: Latona.
ne numina quæ diximus ederentur. Hoc est aer: qui tũc humidus adhuc grauisq̄ ob-
stabat ætheri. ne fulgor luminũ per humoris aerii densitatẽ: tanq̄ ex cuiusdã partus p̄
gressione fulgeret. Sed diuinæ p̄uidẽtiæ uicit īstantia: quæ credit̃ iuuisse partũ. Ideo
in insula Delo ad confirmandã fidem fabulæ: ædes p̄uidentiæ: quã ναὸν προνοίας
appellãt apta religione celebrat̃. Propterea in insula dicũtur nati: q̄ ex mari nobis ori-
ri uident̃. Hæc ĩsula ideo delos uocat̃: quia ortus & quasi partus luminũ omnia facit
δῆλα: idest aperta clarescere. Hæc ẽ aũt de nece dracõis rõ naturalis: ut scribit Anti- Delos q̃re dicitur.
pater stoicus. Nã terræ adhuc humidæ exalatio meãdo in superna uolubili ĩpetu: atq̄
ĩnde sese postq̄ calefacta est: ĩstar serpentis mortiferi in inferiora reuoluẽdo: corrũpe-
bat oĩa ui putredinis: quæ nõ nisi ex calore & humore generat̃: ipsumq̄ solẽ densitate
caliginis obtegẽdo nebula uidebat̃ quodãmodo lumẽ eius eximere. Sed diuĩo feruo-
re radiorũ tandẽ uelut sagittis incidẽtibus extenuata: exiccata: enecta: interempti dra- Phytonis necis ratio
conis ab Apolline fabulam fecit. Est & alia rõ draconis pempti. Nã solis meatus licet naturalis.
ab ecliptica linea nunq̄ recedat: sursum tamẽ ac deorsum uentorũ uices certa deflexio
ne uariãdo iter suũ uelut flexũ draconis inuoluit. Vnde Euripides πυριγενὴς δὲ δρά-
κων ὁδὸν ἡγεῖται τοῖς τετράσιν ὥραις ζευγνὺς ἁρμονίᾳ πολυκάρπου
καρπου ὄχημα. Sub hac ergo appellatione cælestis itineris sol quum confecisset suũ
cursum: draconem cõfecisse dicebatur. Inde fabula exorta est de serpentis nece. Sagit-
tarũ aũt noĩe nõ nisi radiorũ iactus ostẽdit̃: qui tũc lõgissimi intelligũtur: quo tẽpore
altissimus sol diebus lõgissimis solstitio æstiuo conficit annuum cursum. unde ἑκηβό-
λος dictus καὶ ἑκατηβόλος e lõgissimo altissimoq̄ radios ĩ terrã usq̄ demittẽs. De
Pythii cognõĩe sufficere ista potuissent: ni hoc quoq̄ rõ eiusdẽ appellatiõis ingere-
ret. Quũ. n. sol ĩn signo cãcri æstiuũ solstitiũ facit: in quo est lõgissimi diei terminus:
& ĩde retrogressum agit ad diminutionẽ dierũ: Pythius eo tẽpore appellat̃: ὡς τὸν ἄ- Pythius
τον δρόμον ὁ ἐσχάτως τελευταῖος δρόμον τρέχων. Idẽ ei nomen cõuenit: & quum capricor dicitur Apollo.
nũ rursus ingrediẽs ultimũ breuissimi diei cursum intelligit̃ peregisse: & iõ in alteru-
tro signorũ: pacto annuo spatio: draconẽ Appollo. i. flexuosum iter suũ cõfecisse me-

Solis portæ. moratᵉ. Hāc opinionē Cornificius in etymis rettulit. Ideo aūt his duobus signis: quæ portæ solis uocantᵉ: cācro & capricorno hæc oīa cōtigerūt: q̄ cācer aīal retro atq̄ obliquæ cedit. Eadēq̄ rōne sol in eo signo obliquū (ut solet) incipit agere retrogressum. Capræ uero cōsuetudo hæc in pastu uidetᵉ: ut semp altū pascendo petat. Sed & sol in capricorno incipit ab imis in alta remeare. απόλλωνα διδυμαιον uocantq̄: q̄ geminā speciē sui numinis præfert ipse illuminādo formandoq̄ lunā. Et. n. ex uno fonte lucis gemino sydere spacia diei & noctis illustrat. Vnde & romani solē sub nomīe & specie anni didymaei Apollinis appellatiōe uenerantᵉ. απόλλωνα Δέλφιον uocāt: q̄ q̄ obscura sunt: claritudine lucis ostendit ἐκ τοῦ δηλοῦν ἀφανῆ. Aut ut Numenio placet: quasi unū & solū. Ait. n. prisca græcorū lingua δέλφον unū uocitari: unde & frater inquit ἀδελφος dicitᵉ: quasi iā nō unus. Heropolitani præterea qui sunt gentes assyriorū: oēs solis effectus atq̄ uirtutes ad unius simulacri barbati speciē redigūt eūdēq̄ Apollinē appellāt. Huius facies plixa in acutū barba figurata est: eminēte sup caput calatho. Simulacrū thorace munitū est. Dextera erectā tenet hastā: superstāte uictoriæ paruulo signo. Sinistra floris porrigit speciē: summisq̄ ab humeris gorgoneū uelamētū redimitū anguibus tegit scapulas: Aquilæ propter exprimūt instar uolatus. Ante pedes imago fœminea est: cuius dextera leuaq̄ sunt signa fœminarū. Ea cingit flexuoso uolumine draco. Radios in terrā supnæ iaci barba demissa signat. Calathus aureus surgens in altū mōstrat ætheris summū: unde solis creditᵉ esse substātia. Hastæ atq̄ loricæ argumēto imago adiūgitᵉ Martis: quē eundē ac solē esse pcedēs sermo patefacit. Victoria testatᵉ cūcta summitti huius syderis potestati. Floris species florē rerū ptestatᵉ: quas hic deus inseminat: progenerat: nutrit: souet: maturatque. Species fœminea terræ imago ē: quā sol desup illustrat. Signa duo æque fœminea: quibus ambitur: hylen naturāq̄ significāt cōfamulantes. Et draconis effigies fluxuosū iter syderis mōstrat. Aquilæ propter altissimā uelocitatē uolatus altitudinē solis ostēdūt. Addita est gorgonea uestis: q̄ Minerua quā huius pside accipimus solis uirtᵘ sit. Sicut & Porphirius testatᵉ Mineruā esse uirtutē solis: quæ humāis mētibus prudētiā subministrat. Nā ideo hæc dea Iouis capite prognata memoratur: idest de summa ætheris parte edita: unde origo solis est.

Margin notes: Didymæus Apollo. Delphius Apollo. διαφορ. Apollinis simulacrū. Minerua quid est.

De libero patre: q̄q̄ idem sol & liber pater. Cap. XXI.

Liber pater q̄ & sol. Hæc quæ de Apolline diximus: possunt etiā de Libero dicta existimari. Nam Aristoteles: q theologumēa scripsit: apollinem & liberū patrē unū eundēq̄ deū esse: cū multis aliis argumētis asseuerat: tū etiā apud ligyreos ait in thracia esse aditū Libero cōsecratū: Ex quo redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinantur plurimo mero sumpto: uti apud Clarium aqua pota effantᵉ oracula. Apud lacedæmonios etiā in sacris: quæ apollini celebrant hyacinthia uocātes: hedera coronantur bacchio ritu. Itē Boeotii parnasum mōtē Apollini cōsecratū eē memorantes simul tamē in eodē & oraculū dephicū: & spelūcas bacchicas uni deo consecratas colūt. Vnde & Apollini & libero patri i eodē mōte res diuina celebratᵉ: Quod quū & Varro & Granius Flaccus affirment: etiā Euripides his docet: Διόνυσος θύρσοισ καὶ νεβρῶν δοραῖσ καθαπτὸσ ἐν πεύκαισι παρνασὸν κάτα πηδᾷ χορεύων. hoc mōte parnaso baccanalia alternis annis aguntur: ubi & satyrorū (ut affirmāt) frequēs cernitur cœtus: & plærūq̄ uoces pprīæ exaudiuntᵉ. Itemq̄ cymbalorū crepitus ad aures hominū sæpe perueniūt. & ne quis opinetᵉ diuersis diis parnasum montē dicatū: idē Euripides in licinio Apollinē Liberūq̄ unū eundēq̄ deū esse significās scribit. Δέσποτα φιλόδαφνε βάκχε παιὰν ἄπολλον εὔλυρε. Ad eandē sententiā Aeschylus ὁ κισσεὺς

Margin note: Satyri.

υσ απὸλλον ὁ βακχε ὁ μαάντισ. Sed licet illo prius asserto: eūdē esse apollinē ac solē. edoctoq; postea: ipsum esse Liberum patrem q Apollo est: nulla ex his dubitatio fit solē ac Liberum patrē eiusdē numinis habendū: Absolute tamē hoc argumentis liquidioribus astruet. In sacris enim hæc religiosi arcani obseruatio tenetur: ut quum sol in supero .i. in diurno hemisphærio est: Apollo uocitet: quum in infero .i. nocturno: Dionysius: qui ē Liber pater: habeatur: Item liberi patris simulacra partim puerili ætate: ptim iuuenis fingūt. Præterea barbata specie senili quoq;: uti græci eius quē Bacchapæan: item quē Brissea appellant: & ut in cāpania neapolitani celebrāt Ebona cognominātes. Hæ aūt ætatū diuersitates ad solē referuntur: ut paruulus uideat hyemali solstitio: qualē egyptii pferunt ex adyto die certa: q tunc breuissimo die ueluti paruus & infans uideat. Exide aūt pcedētibus augumētis æquinoctio uernali similiter atq; adolescētis adipiscitur uires: figuraq; iuuenis ornatur. Postea eius ætas statuit plenissima effigie barbe solstitio æstiuo: quo tpe summū sui cōsequit augmētū. Exinde p diminutiōes ueluti senescenti quarta forma deus figuratur. Item in thracia eūdē haberi solē atq; Liberū accipimus: quē Sebadiū nūcupātes magnifica religione celebrāt: ut alexāder scribit: eiq; deo in colle zilmisso ædes dicata est specie rotunda: cuius mediū iter patet tectū. Rotūditas ædis mōstrat huiusce syderis spēm: sūmoq; tecto lumē admittitur ut appareat solē cuncta uertice sūmo lustrare lucis immissu: & qa oriēte eo uniuersa patefiūt Orpheus quoq; solē uolēs intelligi: ait inter cætera τηκὼν αἰθέρα διὸν ακινητον πριν έοντα ἐξ ανεφηνέσεοισι δ ραυκάλαισ τονι δέ θαι ονδαυυν καλέουσι φανητα τε καὶ διόνυσον εὐβουλη ατανακτα καὶ ανταυτην αρδηλον αλλοι αλλο καλούσιν επιχθονίων ανθρώπων: πρωτοσ δεσ φαοσ ηλθε διόνυσοσ δεκλήθη δ' ουνεκα δινεῖται κατα απειρονα μακρὸν ολυμπον αλλαχθεισ ονομα εσχε προσωνυμιασ εκάστον παντοδαπασ κατα καιρον αμειβομένοιο χρόνοιο. Phaneta dixit solē απὸ του φωτοσ: idest a lumie atq; illuminatiōe: quia cunctis uisitur cūcta cōspiciens Dionysius ut ipse uates ait απὸ του δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι idest circūferatur in ambitū: unde Cleantes ita cognominatū scribit απὸ του διανύσαι quia quotidiano impetu ab oriente ad occasum diē noctēq; faciendo cæli conficit cursum physici διόνυσον διὸσ νοῦν: quia solem mundi mentē esse dixerūt. Mūdus aūt uocat cælū quod appellant Iouem: Vnde Aratus de cœlo dicturus ait: ἐκ διὸσ ἀρχώμεσθα. Liber a romanis appellatur: q liber & uagus est: ut ait Neuius. Hac q sol uagus igneas habenas immittit ppius iungatq; terræ. Idē uersus orpheici εὐβουλῆα uocātes boni cōsilii hūc deū præstitē mōstrāt. Nā si cōceptu mētis cōsilia nascūtur: mūdi aūt mentē solē opinant autores: a quo i hoies manat itelligēdi principiū: merito boni cōsilii solē antistitē crediderūt. Solē liberū esse manifeste pnūciat Orpheus hoc uersu: ἥλιοσ ὃν διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσιν: Is quidem uersus absolutior: ille uero eiusdē uatis operosior: εἷσ ζεὺσ εἷσ ἅδησ εἷσ ἥλιοσ εἷσ διόνυσοσ. Huius uersus autoritas fundat oraculo Apollinis Clarii: i quo aliud quoq; nomē soli adiicitur: qui in iisdē sacris uersibus iter cætera uocat ιαω. Nam consultus Apollo Clarius: qs deoꝝ habēdus sit: q uocat ιαω: ita effactus est ορφαμεν. Huius oraculi uim numinis: nominisq; interpretationē qua liber pater & sol ιαω significat: executus est Cornelius Labeo in libro cuius titulus: est de oraculo Apollinis Clarii. Itē Orpheus Liberū atq; solē unū eē deū eūdēq; demōstrās. de ornatu uestituq; eius in sacris liberalibus ita scribit: ταῦτα τε πάντα. Hinc & uirgilius scribens Liberū patrē solē esse & Cererē lunā: qui pariter fertilitatibus glebæ & maturandis frugibus uel nocturno tēperamēto uel diurno calore moderātur: Vestro ait si mūere tellus: Chaoniā

Bacchapæan. Brisseus. Ebona. Solstitiū hyemale. Sebadius bacchus. Dionysius. Mundus. Liber. Moderari frugibus.

pingui glandem mutauit arista. Solem uero terrenæ esse fœcūditatis autorem: idem poeta profano mox docuit exemplo: quum ait. Sæpe etiam steriles incendere profuit agros: & reliqua. Si enim hominum commēto ignis adhibitus multiplex præstat auxilium: quid ascribendum est æthereio solis calori.

De Marte. Cap. XXII.

Martē eē eundē & liberum

Quæ de Libero patre dicta sunt: hæc Martē eūdē: ac solē eē demōstrāt: siquidē plerique Liberū cū Marte cōiūgūt unū deū eē mōstrātes. Vnde Bacchus ἐνυάλιος cognominat̄: qd̄ ē īter propria Martis nomina. Colit̄ ēt apud lacedæmonios simulacrū Liberi patris hasta insigne nō thyrso. Sed quū thyrsum tenet: quid aliud q̄ latēs telū gerit̄: cuius mucro hedera labēte ꝓtegitur? Quod ostēdit uinculo quodā patiētiæ obligādos īpetus belli. Habet enim hedera uinciēdi obligandiq; naturā. Nec nō & calor uini: cuius Liber pater autor est: sæpe hoīes ad furorē bellicū usq; ꝓpellit. Igit̄ ꝓpter cognatū utriusq; effectus calorē Martē ac Liberū unū eūdēq; deū esse uoluerūt. Certe romani utrūq; patris appellatiōe uenerātur. Alterū Liberū patrē: alterū Marspitrē. i. martē patrē cognominātes. Hinc etiā Liber pater bellorū potēs ꝓbat̄: q; cū primū ediderūt autorē triūphi. Quū igit̄ Liber pater idē ac sol sit: Mars uero idē ac liber pater: Martē solē esse qs dubitet? Acitani etiā hispana gens simulacrū Martis radiis ornatū maxia religiōe celebrāt: necyn uocantes. Et certe rō naturalis exigit: ut dii caloris cælestis parētes magis nominibus q̄ re substātiaq; diuersi sint: Feruorem autem quo animus excandescit excitaturq;: alias ad iram: alias ad uirtutes: nōnūq̄ ad temporalis furoris excessum: per quas res etiā bella nascūtur: Martē cognominauerunt. Cuius uim poeta exprimendo & similitudini ignis applicando: ait μαίνετο δ᾽ ὡς ὅτ᾽ ἄρης ἐγχέσπαλος ἢ ὀλοὸν πῦρ. In summa pronūciandum est: effectū solis de quo feruor animorum de quo calor sanguinis excitatur: Martem uocari.

Marspiter

Necyn

De Mercurio. Cap. XXIII.

Mercuriū solem esse

Vt uero Mercurius sol probet̄ superius edocta suffragia sunt: Eūdē eni esse Apollinē atq; mercuriū uel hic apparet: q; apud multas gentes: stella Mercurii ad Apollinis nomē refertur. Et q; Apollo musis p̄sidet: Mercurius sermonē: quod est musarū munus ipartit: Præter hoc quoq; Mercuriū ꝓ sole censeri: multa documēta sunt. Primū: q; simulacra Mercurii pēnatis alis adornātur: quæ res mōstrat solis uelocitatē. Nā q̄a mētis potētē Mercuriū credimus: appellatumq; ita itelligimus ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν. Et sol mundi mēs ē. Sūma aūt est uelocitas mētis: ut ait Homerus: ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα: ideo pinnis Mercurius q̄si ipse natura solis ornatur. Hoc argumētū lucidius ægyptii absoluūt: ipsius solis simulacra pināta fingētes: q̄bus color apud illos nō unus est. Alterū eni cærulea specie: alterū clarū fingūt. Ex his clarū superū: & cæruleū inferū uocāt. Inferi aūt nomē soli dat̄: quū inferiore hemisphærio. i. hyemalibus signis cursum suū peragit: superi quū partē zodiaci ambit æstiuā. Eadē circa Mercuriū sub alia fabula fictio est: quū inter superos & inferos deos administer, ac nūcius existimat̄. Argiphōtes p̄terea cognominat̄: nō q; argū peremerit: quē ferūt ꝓpter ambitū capitis: multorū oculorū luminibus ornatū: custodisse Iunonis imperio Inachi filiā eius deæ pellicē: cōuersam in bouis formā: sed sub huiusmodi fabula: Argus est cælū stellarū luce distinctū: q̄bus inesse quædā species cælestiū uidet̄ oculorū: Cælum autē argū uocari placuit a candore & uelocitate παρὰ τὸ λευκὸν καὶ ταχύ. Et uidetur terrā desuper obseruare: quam ægyptii hieroglyphicis litteris quū significare uolunt: ponūt bouis figurā. Is ergo ambitus cæli stellarū luminibus ornatus: tūc existimatur enectus a Mercurio: quū sol diurno tēpore obseruādo sydera ueluti enecat ui

[illegible]

Argiphontes

Argū cælū uocari. Mercurius figurat̄ q̄drato statu.

luminis sui cóspectū eo҇ʒ auferēdo mortalibus. Pleraq; etiā simulacra Mercurii q̄dra to statu figurant̃ solo capite insignita & uirilibus erectis. Quæ figura significat solē mūdi esse caput: & re҇ʒ satorē: omnemq; uim eius nō in quodā diuiso҇ʒ ministerio mē brorū: sed in sola mēte cōsistere: cuius sedes in capite est. quattuor latera eadē rōne fin gunt̃: qua & tetracordū Mercurio creditur attributum. Quippe significat hic nume rus: uel totidē plagas mūdi: uel q̄ttuor uices tēpo҇ʒ: q̄bus ānus icludit̃: uel ꝙ duobus æquinoctiis: duobusq; solstitiis: zodiaci rō distincta est: ut lyra Apollinis chorda҇ʒ se ptē tot cælestiū sphæra҇ʒ motus p̄stat itelligi: qb⁹ solē moderatorē natura cōstituit. In Mercurio solē coli etiā ex caduceo claret: q̄d egyptii i specie draconū maris & fœminæ cōiuncto҇ʒ figurauerūt Mercurio cōsecrādū. Hi dracōes p̄te media uoluminis sui iui cē in nodū quē uocāt Herculis obligant̃ primæq; p̄tes eorū reflexe i circulū p̄ssis oculis ābitū circuli iūgūt. Et post modū caudæ reuocant̃ ad capulū caducei: ornāturq; aliis ex eadē capuli p̄te nascētibus. Argumētū caducei ad geniturā quoq; hoium q̄ genesis appellat̃: ægyptii p̄tendūt: deos p̄stites hoi nascēti q̄ttuor adesse memorātes Δαίμονα τύχην ἔρωτα ἀνάγκην. & duos priores solem ac lunam intelligi uolūt: ꝙ sol autor spiritus caloris ac luminis humāæ uitæ genitor & custos est: & ideo nascētis dæmō .i. deus credit̃. Lūa τύχη: q̄a corpo҇ʒ p̄sul ē: q̄ fortuito҇ʒ uarietatæ iactant̃. Amor oscu lo significat̃: necessitas nodo. Cur pinæ adiiciant̃: iā superi⁹ absolutū ē. Ad huiusmōi argumēta draconū p̄cipue uolumē lectū est: propter iter utriusq; syderis flexuosum.

Lyra apol linis.

Claret Caduceū Mercurii.

Genesis. Præstites dei q̄ no bis dant̃.

De Aesculapio. Cap. XXIIII.

Hinc ē ꝙ simulacris & Aesculapii: & Salutis: Draco subiūgit̃: ꝙ hi ad solis na turā luneq; referunt̃. Et ē Aesculapius uis salubris de substātia solis: subue niēs aīs corporibusq; mortaliū. Salus aūt naturæ lūaris effectus ē: quo aīan tiū corpora iuuant̃ salutifero firmata tēperamēto. Ideo ergo simulacris eo҇ʒ iūgunt̃ fi guræ draconū: q̄a p̄stāt: ut humana corpora uelut infirmitatis pelle deposita ad pristi nū reuirescāt uigorē: ut reuirescūt dracōes p̄ ānos singulos pelle senectutis exuta. Pro pterea & ad ipsum solē species dracōis refert̃: q̄ā sol semp: uelut a q̄dā imæ dep̄ssiōis se necta: in altitudinē suā: ut in robur reuertit̃ iuuētutis. Esse aūt draconē iter p̄cipua so lis argumēta etiā nominis fictiōe mōstrat̃: ꝙ sit nuncupatus ἀπὸ τοῦ δέρκειν. id ē ui dere. Nā ferunt hūc serpētē acie acutissimā & p̄uigili naturā huius syderis imitari: atq; ideo ædiū: adyto҇ʒ: oraculo҇ʒ: thesauro҇ʒ custodiā dracōibus assignari: Aesculapiū ue ro eūdē esse atq; Apollinē: nō solū hic p̄bat̃: ꝙ ex illo natus crædit̃: sed ꝙ ei & ius di uinatiōis adiūgit̃. Nā apollodorus in libris q̄bus titulus est περὶ θεῶν: scribit ꝙ Ae sculapius diuinatiōibus & auguriis p̄sit. Nec mi҇ʒ: si q̄dē medicīæ atq; diuinatiōis cōso ciatæ sunt disciplīæ. Nā medicus uel cōmoda: uel incōmoda i corpore futura p̄noscit. Sicut ait Hippocrates: oportet medicū dicere de ægroto τὰ τεόντα τὰ τ' ἐσσόμενα καὶ πρωτεόντα. idest quæ sint: quæ fuerint: quæ mox uentura sequetur. Quod congruit diuinationibus: quæ sciunt. τὰ τεόντα τὰ τ' ἐσσόμενα καὶ πρωτεόντα.

Aesculapi us ꝙ ad so lē refer.

Draco.

Medicū oportere scir̃ futura

De Hercule. Cap. XXV.

Sed nec Hercules a substātia solis aliēus ē: Quippe Hercules ea ē solis pote stas: q̄ humāo generi uirtutē ad similitudinē p̄stat deo҇ʒ. Nec existimes Al cumēa apud thebas boeotias natū solū: uel primū Herculē nūcupatū: imo post multos atq; postremos: ille hac appellatiōe dignatus ē honoratusq; hoc noie: q̄a nimia fortitudine meruit nomē dei uirtutē regētis. Cæterū deus Hercules religiose q̄ dē & apud tyrō colit̃. Verū sacratissima & augustissima egyptii eū religiōe uenerant̃: ultraq; memoriā: q̄ apud illos retro lōgissima est: ut carentē initio colunt. Ipse credit̃

Hercules ꝙ etiā per solē acci piatur

Eoſdem tamen nonnulli communes: uelut ad emendationem nominis uocitauerũt. Horum cauſam Gellius annalium libro .xv. & Caſſius Hemina hiſtoriarum libro.ii. referunt. Anno ab urbe condita trecenteſimo ſexageſimo tertio: a tribunis militũ Virgulo Manlio: Eolio poſthumio collegiſq; eorum: in ſenatu tractatum: quid eſſet: propter quod toties inter paucos annos male eſſet afflicta reſpu. & ex pcepto prũm Locinium Aquiniũ auruſpicem i ſenatũ uenire iuſſum religionũ requirendarũ gratia: dixiſſe: Quintum Sulpiciũ tribunum militum ad aliam aduerſum gallos pugnaturũ: rem diuinam dimicãdi gratia feciſſe poſtridie idus quintilis. Item apud cremerã: multiſq; aliis tẽporibus & locis poſt ſacrificiũ die poſtero celebratum: male ceſſiſſe conflictũ. Tũc patres iuſſiſſe: ut ad collegiũ pontificum de his religionibus referret: põtifi

Atri dies.

ceſq; ſtatuiſſe: poſtero die omnes kalẽdas: nonas: idus: atros dies habẽdos: ut hi dies neq; præliares: neq; puri: neq; comitiales eſſent. Sed & Fabius Maximus Seruilianus pontifex in libro.xii. negat oportere atro die parẽtare: quia tunc quoq; Ianum Iouẽq; præfari neceſſe eſt: quos nominari atro die nõ oportet. Ante diẽ quoq; quartũ kalẽdas uel nonas uel idus: tanq̃ inominalẽ diẽ plæriq; uitãt. Eius obſeruatiõis an religio ulla ſit tradita: quæri ſolet. Sed nos nihil ſup ea re ſcriptum iuenimus: niſi quod Quitus Claudius annaliũ qnto: cladem illã uaſtiſſimã pugnæ cãnẽſis factã refert ante diẽ quartũ nonas ſextilis. Ad rem ſane militarẽ nil attinere notat Varro: utrũ faſtus uel ne faſtus dies ſit: ſed ad ſolas hoc actiones reſpicere priuatas. Quod aũt nundinas ferias dixi: põt argui: quia Titus de feriis ſcribẽs: nũdinarũ dies nõ inter ferias rettulit:

Nundinæ an feriatæ ſint.

ſed tantũ ſolẽnes uocauit. Et quod Iulius Modeſtus affirmat: Meſſala augure cõſulẽte põtifices ad nũdinarũ romanarũ nonarũq; dies feriis tenerent: reſpõdiſſe eos: nũdinas ſibi ferias nõ uideri. Et quod Trebatius i libro primo religionũ ait: nũdinis magiſtratũ poſſe manumittere: iudiciaq; adiicere. Sed contra Iunius Cæſar.xvi. auſpiciorũ libro negat nũdinis cõtionẽ aduocari poſſe.i.cũ populo agi: ideoq; nũdinis romanorum haberi comitia nõ poſſe. Cornelius etiã labeo primo faſtorum libro: nũdinis ferias eſſe pnũciat. Cãm uero huius ueritatis apud Graniũ Licinianũ libro.ii. diligẽs lector iuueniet. Ait eni nũdinas Iouis ferias eẽ: ſiquidẽ flãminica oĩbus nũdinis i regia Ioui arietem ſoleat imolare. Sed lege hortẽſia effectũ: ut faſtæ eſſent: uti ruſtici qui nũdinandi

Nũdinandi cauſa.

cauſa in urbem ueniebant: lites componerent: Ne faſto enim die prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicũt: a mẽdacio uindicãtur: patrocinio uetuſtatis: qui cõtra ſentiunt: æſtimatu ætatis: quæ legẽ ſecuta eſt uera deprõmũt. Harũ originẽ qdã Romulo aſſignãt: quem cõmunicato regno cum Tito Tatio ſacrificiis & ſodalitatibus inſti

Feriarum & nũdinarũ origo.

tutis: nundinas quoq; adiecisse commemorant: ſicut Tuditanus affirmat. Sed Caſſius Seruium Tullum feciſſe nũdinas dicit: ut in urbem ex agris conuenirent: urbanas ruſticaſq; res ordinaturi. Geminus ait diem nundinarum: exactis iam regibus cœpiſſe celebrari: quia pleriq; de plebe repetita Seruii Tulli memoria: parentarent ei nundinis: cui rei etiam Varro conſentit. Rutilius ſcribit romanos inſtituiſſe nũdinas: ut

Nundinæ unde dictæ.

octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent: nono aũt die itermiſſo rure ad mercatũ legeſq; accipiendas Romã uenirent: & ut ſcita atq; conſulta frequẽtiore populo referrent: quæ trinũdino die pposita a ſingulis atq; uniuerſis facile noſcebant. Vn

Trinundinus dies.

de ẽt mos tractus: ut leges trinũdino die pmulgarent: ea re etiã cãdidatis uſus fuit in

Nundina dea.

comitiũ nũdinis uenire: & i colle cõſiſtere: unde corã poſſent ab uniuerſis uideri. Sed hæc omnia negligentius haberi cœpta & poſt abolita: poſtq̃ trinundino etiã ob mul

Luſtricus dies.

titudinẽ plebis frequẽtes adeſſe cœperint. Eſt etiã nũdina romanorũ dea a nono die naſcentiũ nũcupata: q luſtricus dicit. Eſt aũt dies luſtricus: quo infantes luſtrantur:

& nomen accipiunt. sed is maribus nonus: octauus est foeminis. Plene (ut arbitror) anni ac mésium constitutione digesta: Habet Horus quoq; noster: quod de dierũ uocabulis & obseruatione consuluit. & scire equidem uelim: nunquid sic quod argutus niligena & gẽtis accola numerosq; potẽtis: ex hoc ordine romanæ dispensationis irride attan thuscũ quoq; tyberim aliqd ex disciplinis suis hausisse cõsentiar. Subiecit Eustachins. Nõ solũ Horus noster grauis uir & ornatus: sed nec quisq̃ alius (ut extimo) tã futilis posset esse iudicii: qui romani anni sic ad unguẽ (ut aiunt) emẽdatũ ordinẽ nõ pbaret: cui maiorẽ gratiã & tenax memoria & luculenta oratio referentis adiecit. nec mirũ si hæc digeries morsum repræhẽsiõis euasit: cui accersita ẽ ab egypto postremæ correctionis autoritas. Nã Iulius Cæsar: ut siderũ motus de qbus nõ indoctos libros reliquit: ab egyptiis disciplinis hausit: ita hoc quoq; ex eadẽ istitutiõe mutuatus ẽ: ut ad solis cursum finiẽdi anni tẽpus extẽderet. Latii uero ueteres incolæ: qa nihil iã tũ discere ab egypto licebat: ad quã nullus illis cõmeatus patebat: morẽ græciæ in mẽsiũ numerãdis diebus secuti sũt: ut retrouersum cedẽte numero: ab augmẽto i diminutio nẽ cõputatio resoluta desineret. Ita enim nos decimũ diẽ: deide nonũ: & postea octauum dicimus: ut athenienses Δεκάτην καὶ ἐνάτην φθίνοντος μηνὸς. soliti sunt dicere. Homerus quoq; quum ait: τοῦ μὲν φθίνοντος μηνὸς τοῦ δ᾽ ἱσταμένοιο. quid aliud nisi illum φθίνοντα dicit cuius paulatim dificientis supputatio i nomẽ desinit se cuturi: & ἱστάμενον illũ qui pcedit numerũ successurus priori in defectũ meanti: Q d & Homerus nr mantuanus itelligẽs: illud stare dici: ad qd accedit: ait: Stat sua cuiq; dies: extremũ diẽ stare dicens: quasi ad quẽ p oẽs eat. Idẽ poeta doctrina ac uerecũdia iuxta nobilis: sciẽs romanos ueteres ad lunæ cursum: & sequẽtes ad solis anni tẽpora digessisse: utriusq; sæculi opinioni reuerẽtiam seruans: Vos o clarissima mũdi lumina iquit: labẽtem cælo q̃ ducitis annũ: Liber & alma ceres: tã lunã q̃ solẽ duces anni hac inuocatione designãs. Hic Auienus: Hoc equidem mecum multũ ac frequenter agitaui: quid sit quod solem modo Apollinem: modo Liberum: modo sub aliarũ appellationum uarietate ueneremur. Et quia sacrorum omnium præsulem esse te Vecti prætextate diuina uoluerunt: perge quæso rationem mihi tantæ sub uno nomine in nominibus diuersitatis aperire.

Digeries

Cõmeatꝰ

¶ Tum uectius: Caue extimes mi auiene poetarum gregem: quũ de diis fabulantur: non ab adytis plerumq; philosophiæ semina mutuari. Nam quod omnes pene deos duntaxat: qui sub cælo sunt: ad solem referunt: non uana superstitio: sed ratio diuina commendat. Si enim sol (ut ueteribus placuit) dux & moderator est reliquorum luminum: & solus stellis errantibus præstat: ipsarum uero stellarum crursus: ordinem rerum humanarum ut quibusdam uidetur: pro potestate disponunt: uel (ut Plotino constat placuisse) significant: necesse est: ut solem qui moderatur nostra moderantes: omnium quæ circa nos geruntur: fateamur autorem. Et sic Maro quum de una Iunone diceret: quo numine læso ostendit unius dei effectus uarios pro uariis censendos eẽ numinibus. ita diuersæ uirtutes solis: nomina diis dederũt unde ἓν τὸ πᾶν sapiẽtũ principes prodiderunt. Virtutẽ igit solis q̃ diuinationi curationiq; præest: Apollinẽ uocauerunt: Q uæ sermonis autor est: Mercurii nomen accæpit: Nã qa sermo iterpræ tatur cogitationes latentes: ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν ppria appellatiõe uocitatus est. Virtus solis quæ fructibus effectus eiusdem est qui frugibus præest. & hinc natæ sunt appellationes deorum sicut cæterorum: qui ad solem certa & arcana ratione referuntur. Et ne tanto secreto nuda præstetur assertio: autoritates ueterum de singulis consulamus.

Deorũ uaria esse nomina pro uarietate uirtutum

De Apollinis uariis nominibus. Cap. XX.

Apollinis uariæ appellatiões ad solem relatæ.

Pollinis nomē multiplici interp̄tatione ad solē refertur cuius rei ordinē pergam pādere. Plato solem ἀπόλλωνα cognominatū scribit: ἀπὸ τοῦ ἀπάλλειν τὰς ἀκτῖνας. i. a iactu radio℞. Crysippus Apollinē ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν καὶ φαύλων οὐσιῶν τοῦ πυρὸς ὄντα. Primam enim nois litterā retinere significationē negandi. ἢ ὅτι μόνος ἐστὶ καὶ οὐχὶ πολλοί. Nam & latinitas eū: quia tantam claritudinē solus obtinuit: solem uocauit. Speusippus: ꝙ ex multis ignibus cōstet uis eius. ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς αὐτοῦ συνεστῶτος. Cleāthes ὡς ἀπ' ἄλλων τὰς ἀνατολὰς ποιούμενον quod ab aliis atque aliis loco℞. declinationibus faciat ortus. Cornificius arbitrat̃ Apollinem nominatū ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν. i. quia intra circuitū mūdi: quē græci πόλον appellant: impetu latus ad ortus refertur. Alii cognominatū apollinē putāt ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα. Exanimat. n. & pimit animātes: quum pestē itēperie caloris imittit: ut Euripides in Phaethōte ὦ χρυσοφεγγὲς ἥλιε ὥς μ' ἀπώλεσας ὅθεν σ' ἀπόλλων ἐμφανῶς κλῄζει βροτός. Idem Archilochus. ἄναξ ἄπολλον καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους σήμαινε καὶ σφᾶς ὄλλυ' ὥσπερ ὀλλύεις. Deniq; inustos morbo ἀπολλωνοβλήτους καὶ ἡλιοβλήτους appellant. Et qa similes sunt solis effectibus effectus lunæ: in iuuando nocēdoq;: ideo fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτους καὶ ἀρτεμιδοβλήτους nocāt. Hinc est quod arcu & sagittis Apollinis simulacra decorant̃: ut p sagittas intelligat̃ uis emissa radiorū: unde Homerus αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς βάλλε. Idē autor ē & publicæ sospitatis quā credit̃ sol aiantibus p̄stare tēperie. Sed qa perpetuā p̄stat salubritatē: & pestilens ab ipo casus rarior ē: ideo Apollinis simulacra manu dextera gratias gestant: arcū cum sagittis sinistra: ꝙ ad noxā sit pigrior: & salutē dextera manus prōptior largiat̃. Hinc est ꝙ eidem attribuitur medēdi potestas: qa tēperatus solis calor morborū oium fuga est. Nā tam ὡς ἀπελαύνοντα τοὺς νόσους ἀπόλλωνα: q̄ ἀπολύοντα cognominatum. putant. Quæ snia latini quoq; nois enunciationi cōgruēs: fecit: ne huius dei nomē uerteremus: ut Apollinē appellantē mala intelligas: quē athenienses ἀλεξίκακον appellāt. Sed & Lindii colūt

Loemius apollo

Apollinē λοίμιον hoc cognomine finita pestilentia nūcupatū. Eadē opinio sospitalis & medici dei in nr̄is quoq; sacris fouet̃. Nāq; uirgines uestales ita indigitāt: Appol

Indigitare

lo medice: Apollo pæan. Quū ergo sint huiusce sideris. i. solis duo maximi effectus: alter quo calore tēperato mortaliū uitam iuuat: alter quo iactu radiorū nōnunq̄ pestiferū imittit uirus: duo eadēq; cognomina circa singulos effectus p̄pris enūciatiōibus signant appellātes deū ἰήιον: atq; παιᾶνα: quæ cognoia utriq; effectui sunt apta: ut sit ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι. i. a sanando: & παιὰν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας. & rursus ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἱέναι: idest ab imittēdo: βέλος ἐχεπευκές. καὶ παιὰν ἀπὸ τοῦ παίειν. i. a feriēdo. Optinuit tamē ut quū sanitatē dari sibi p̄cantur: ἰὴ παιὰν per. η. litterā enūciēt. i. medere pæan. Quū aūt ἱὲ παιὰν p. e. litterā dicūt cū aspiratiōe prioris litteræ: significāt hoc dici in aliquē aduersa p̄catione βάλλε παιάν. i. imitte feriēdo: qua uoce ferunt Latonā usam: quū Apollinē hortaret̃ impetū Pythonis icessere sagittis: cuius rei naturalē rōnem suo loco reddā: Hāc uocē. i. ἱὲ παιὰν cōfirmasse fertur oraculū delphicū atheniēsibus petētibus opē dei aduersus amazonas: Theseo regnāte: nāq; inituros bellū iussit his ipsis uerbis semetip̄m auxiliatorē inuocari: hortariq;. Apollodorus i lib. xiiii. περὶ θεῶν ἰήιον solem scribit appellari: Appollinēq;: ἀπὸ τοῦ κατὰ κόσμον ἵεσθαι καὶ ἰέναι: ꝙ sol per orbē ipetu fertur. Sed Tymothe⁹ ita. σύ τ' ὦ τὸν ἀεὶ πόλον οὐράνιον λαμπραῖς ἀκτῖσιν ἥλιε βάλλων πέμψον ἑκαβό-

λουὲ Χοροῖσ ἐ ἰλάσαο ἀπὸ μεύρασ παιάν. Eundem deum pstantem salubribus causis οὔλιον appellãt.i.sanitatis autorẽ:ut ait Homer⁹ οὗλετε καὶ μάλα χαῖρε. Menãdrus scribit milesios ἀπόλλωνι οὐλίῳ pro salute sua immolare Pherecides refert:thesea quũ i cretam ad minotaurum duceretur: uouisse pro salute atq; reditu suo ἀπόλλωνι οὐλίῳ. καὶ ἀρτέμιδι οὐλίαι: nec mirũ si gemini effectus uariis nominibus celebrantur:quũ alios quoq; deos ex contrario in eadẽ re.duplici censeri & potestate accipiamus & nomine:ut Neptunũ: quẽ alias ἐνοσίχθονα .i. terrã mouentẽ: alias ἀσφαλίωνα.i.stabilientẽ uocant.Itẽ Mercurius hoium mentes & oculos excitat:& sopit ut ait poeta εἵλετο δὲ ῥάβδον τῇ τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει. Vnde & Apollinem idest solẽ:modo suspitatẽ: modo pestẽ significãtibus cognominibus adoramus:quũ tamẽ pestis quæ ab eo noxiis imittiť :aperte hunc deũ bonis ppugnare significet. Hic est φ apud Pachynnũ Siciliæ pmontoriũ Apollo libystinus eximia religione celebratur. Nã cũ libyci inuasuri Siciliam classem appulissent ad id promõtorium: Apollo qui ibi colitur inuocatus ab incolis imissa hostibus peste:& pene cunctis subita morte intercæptis:libystinus cognominatus est. Nostris quoq; continetť annalibus:similis eiusdẽ dei pséntiæ maiestas. Nã quũ ludi primo romæ Apollini celebrarẽtur:ex uaticinio Martii uatis:carmineq; sibyllino: repentino hostis aduẽtu:plebes ad arma excitata hosti occurrit:eoq; tẽpore nubes sagitta in aduersos uisa ferri:& hostẽ fugauit:& uictores Rom.ad spectacula dei sospitalis reduxit. Hinc itelligiť plii cã nõ pestilẽtiæ(sicut q dã existimãt)ludos institutos. Hæc ẽ aũt huius existimatiois rõ: φ tunc sol sup ipsum nostræ habitatiõis uerticẽ fulget: Nã cancer in estiuo tropico ẽ: in quo meãte sole radii temperatã nostrã nõ eminus: sed superne demissi rectis fulgoribus lustrãt. Vnde extimatũ ẽ a nõnullis:ad ppiciãdũ tũc maxime deũ caloris apollinaribus litari: sed iuenio in litteris hos ludos uictoriæ nõ ualitudinis causa(ut qui dã annaliũ scriptores memorãt)istitutos. Bello enim pūico hi ludi ex libris sibyllinis primũ sunt instituti suadẽte Cornelio Ruffo decẽuiro:qui propterea Sibylla cognominatus est: & postea corrupto nomine primus Sylla cœpit uocitari. Fertur aũt i carminibus Martii uatis cuius duo uolumina illata sunt i senatũ: iuentũ esse ita scriptũ: Hostẽ romani si ex agro pellere uultis uomicãq; quæ gentiũ uenit lõge. Apollini censeo uouẽdos ludos:qui quot annis cõmũiter Apollini fiãt. His ludis faciẽdis præsit is prætor:q ius populo plebiq; dabit summũ, decemuiri græco ritu hostiis sacra faciant. hoc si recte facietis gaudebitis sp fietq; resp.melior. Nã is diuus extiguet pduellos uestros:q uestros cãpos pascũt placide. Ex hoc carmine quũ pcurãdi gr̃ia dies unus rebus diuinis ĩpẽsus eẽt postea Senat. factũ:uti decẽuiri(quo magis istruerẽť de ludis Apollini agẽdis req; diuia recte faciẽda)libros sibyllinos adirẽt:i q bus quũ eadẽ repta nũciatũ eẽt:cẽsuerũt patres Apollini ludos uouẽdos faciẽdosq;: inq; eã rẽ duodecĩ milia æris prætori:& duas hostias maiores dari: decemq; uiris pceptũ est: ut græco ritu hisce hostiis sacrũ facerẽt: Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonæ:boux fœmina aurata.ludos in circo populus coronatus spectare iussus. Hæc pcipue traditur origo ludorũ apollinariũ. Nũc ex aliis quoq; huius dei nominibus eũdẽ eẽ Apollinẽ & solẽ probemus. Loxias cognominať :ut ait Aenopides: ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λόξον κύκλον ἀπὸ δυσμῶν ἐπὶ ἀνατολὰς κινούμενος : idest φ obliquũ circulũ ab occasu ad orientẽ pergit. Aut ut Cleãtes scribit ἐπειδὴ καθ᾽ ἕλικας κινεῖται λόξαι γάρ εἰσι καὶ αὗται :uel φ flexuosum pergit iter. ἢ ὅτι τοὺς λόξους ἀκτῖνας ἵησιν ἐφ᾽ ἡμᾶς βορείους ὄντας νοτίους ὤν.:uel φ trãsuersos in nos a meridie imittit radios:quũ simus ad ipm septẽtrionales. Delius cognominať ἀπὸ τοῦ δῆλα

Vlios apollo

Libistius apollo

Sybilla q & Sylla Apollo.

Perduellis Apollo.

Loxias apollo.

Delius apollo.

λα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτί: φ illuminãdo oĩa clara demonstret. φοῖβος appellat (ut ait Cornificius) ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ: φ ui fertur. Plærīq; aũt a specie &
Phœbus apollo nitore Phœbum.i.καθαρὸν καὶ λαμπρὸν dictũ putãt. Itẽ Phaneta appellant ἀπὸ τοῦ φαίνειν ἐπειδὴ φαίνεται νέος: quia sol quotidie renouat sese. Vnde Virgilius:
Phaneta apollo Mane nouũ. Camerĩeses qui sacram soli icolunt insulã ἀεὶ γενέτῃ Apollini imolant. τῷ τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν: idest φ semper exoriens gignitur: φq; ipse generat uniuersa: seminando: fouẽdo: pducẽdo: alendo: augẽdoq;. Apollinis Ly
Lycius apollo cii plures accipimus cognominis causas. Antipater stoicus lyciũ Apollinẽ nũcupatũ scribit ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleantes Lycium Apollinem appellatũ notat: φ ueluti lupi pecora rapiunt: ita ipse quoq; homorẽ eripit radiis. Prisci græcorũ primã lucem: quæ pcedit solis exortus λύκην appellauerũt ἀπὸ τοῦ λύκου.i. tẽporis. hodieq; lycophos: cognominãt: de quo tẽpore ita poeta scribit: ἦμος δ' οὔτ' ἄρ πω ἠώς, ἔτι δ' ἀμφιλύκη νύξ. Idẽ Homerus ἄυχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενέτῃ κλυτοτόξῳ: quod significat τῷ γεννῶντι τὴν λύκην: idest qui generat ex ortu suo lucẽ. Radiorũ enim splẽdor propinquantẽ solem lõge lateq; pcedens atq; caliginẽ paulatim extenuans tenebrarum: parit lucẽ. Neq; minus romãi ut plæraq; alia ex græco: ita & lucẽ uidẽtur a lyce figurasse. Annũ quoq; uetustissimi græcorũ λυκάβαντα appellant. τὸν ἀπὸ τοῦ λύκου: idest sole. βαινόμενον καὶ μετρούμενον. λύκον autem solem uocari etiam Licopolitana Thebaidos ciuitas testimonio ẽ: quæ
Lupus unde Apollo pari religione Apollinem: itemq; lupum hoc est λύκον colit: i utroque solem uenerans: φ hoc animal rapit & consumit omnia: in modum solis: ac plurimum oculorum acie cernens tenebras noctis euincit. Ipsos quoq; λύκους a lyce.i. a luce prima appellatos quidã putãt: qa hæ feræ maxime id tẽpus aptum rapiẽdo pecori obseruãt: φ ante lucanũ post nocturnã famẽ ad pastum stabulis expellit. & apollinẽ πατρῷον cognominauerũt: nõ ppria gentis unius ac ciuitatis religione: sed ut autorẽ progenerãdarum omniũ: rerũ: φ sol humoribus exiccatis progenerãdis oibus præbuit causam: ut ait Orpheus πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν. Vnde nos quoq; Ia
Nomius apollo num patrem uocamus solem sub hac appellatione uenerantes νόμιον Ἀπόλλωνα cognominauerũt. nõ ex officio pastorali; ut fabula: p quam fingitur Admeti regis pecora pauisse: Sed qa sol pascit oĩa: q̃ terra pgenerat. unde nõ unius generis: sed oium pecorũ pastor canit: ut apud Homerũ Neptũo dicẽte φοῖβε σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες: atq; ide apd eũdẽ poetã: eqrũ pastor signcat: aut ait.

τὰς ἐν Πιερίῃ θρέψ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων

ἄμφω θηλείας φόβον Ἄρηος φορεούσας

Præterea ædes ut omniũ pastorũ sunt apud camirẽses ἐπιμηλίου apud naxios ποιμνίου iteq; deus ἀρνοκόμης colit: & apud lesbios ναπαῖος. Et multa sunt cognomina p diuersas ciuitates ad dei pastoris officiũ tendẽtia: Qua pp uniuersi pecoris anti-
Eleleus apollo stes & uere pastor agnoscit Apollo ἐλελεύς appellat: ἀπὸ τοῦ ἑλίττεσθαι περὶ τὴν γῆν φ æterno circa terrã meatu ueluti uolui uidet: ut ait Euripides ἥλιε θοαῖς ἵπποισιν εἱλίσσων φλόγα πολλοῦ πυρός: uel ut ait empedocles οὕνεκα ἐλι-
Chrysocomos apollo σθεὶς μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει. ὑπαλλάττων ἀπὸ τοῦ συνηλέας κεῖν καὶ συναθροίζειν τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἀνέτειλε: φ exoriens homines conducit in cœtũ. Apollo chrysocomos cognominat a fulgore radiorũ: quos uocat comas aureas
Argyrotoxus apollo solis: unde & ἀκερσεκόμης: φ nunq̃ radii possunt a fronte lucis auelli. Itẽ argyro-
Smyntheus apollo toxus. φ enascens psummũ orbis ambitũ: uelut arcus quidã figurat alba & argentea specie: ex quo arcu radii in modũ emicant sagittarũ. Smyntheus cognominat ὅτι ζέων

tiâ quia feruens currit: καρνεῖος ὅτι καιόμενος ὁρᾶται νέος: uel qꝫ quum oia ardentia cōsumant᷑: hic suo calore candens semp nouus constat. Itē ἀπόλλων σκιαλλιος ὅτι τὰς κυνησεις ἀλλοίας ποιεῖ nobis ab austro currēs. θυμβραῖος ὅτι τοὺς ὄμβρους θεῖος qꝫ est deus imbricitor. ἀπόλλων φιλήσιος. qꝫ lumē eius exoriens amabile amicissima ueneratiōe oculorū cōsalutamus. ἀπόλλων πύθιος οὐκ ἀπὸ τοῦ πυθεῖν: idest non a consultatione occultorum dictus a physicis existimatur: sed ἀπὸ τοῦ πύθειν. idest σηπειν: qꝫ nunq̄ sine ui caloris efficitur: Hinc ergo πύθιον dictum existimant: licet hoc nomē ex nece draconis īditū deo graeci fabulentur. Quae tamen fabula nō abhorret ab itellectu naturalis arcani: quod apparebit si pcurrat᷑ ordo: q de Apolline nascente narratur: sicut paulosuperius enarraturū me esse promisi. Latonae Apollinē Dianāqꝫ parituræ Iuno dicit᷑ obstitisse. Sed ubi quādoqꝫ partus effusus est: draconem ferunt qui πύθων uocitabat᷑ deorū cunas inuasisse: Apollinemqꝫ ī prima infantia sagittis belluā confecisse: quod ita intelligendū naturalis ratio demonstrat: Nāqꝫ post chaos: ubi primū cœpit cōfusa deformitas ī rerꝫ formas & elemēta nitescer: terraqꝫ adhuc humida substātia in molli atqꝫ īstabili sede nutaret: cōualescēte paulatī aetherio calore: atqꝫ īde seminibus in eā igneis defluētibus: haec sydera edita esse credunt᷑: & solē maxima caloris ui in superna raptum. Lunā uero humidiore & uelut fœmineo sexu naturali quodā praessam tepore inferiora tenuisset: tanq̄ ille magis substantia patris cōstet: haec matris. Siquidē Latonā physici uolunt terrā uideri: cui diu interuenit Iuno: ne numina quae diximus ederentur. Hoc est aer: qui tūc humidus adhuc grauisqꝫ obstabat aetheri. ne fulgor luminū per humoris aerii densitatē: tanq̄ ex cuiusdā partus pgressione fulgeret. Sed diuinae puidētiae uicit īstantia: quae credit᷑ iuuisse partū. Ideo in insula Delo ad confirmandā fidem fabulae: aedes puidentiae: quā ναον προνοιας appellāt apta religione celebrat᷑. Propterea in insula dicūtur nati: qꝫ ex mari nobis oriri uident᷑. Haec īsula ideo delos uocat᷑: quia ortus & quasi partus luminū omnia facit δῆλα: idest aperta clarescere. Haec ē aūt de nece dracōis rō naturalis: ut scribit Antipater stoicus. Nā terrae adhuc humidae exalatio meādo in superna uolubili īpetu: atqꝫ inde sese postq̄ calefacta est: īstar serpentis mortiferi in inferiora reuoluēdo: corrūpebat oia ui putredinis: quae nō nisi ex calore & humore generat᷑: ipsumqꝫ solē densitate caliginis obtegēdo nebula uidebat᷑ quodāmodo lumē eius eximere. Sed diuino feruore radiorū tandē uelut sagittis incidētibus extenuata: exiccata: enecta: interempti draconis ab Apolline fabulam fecit. Est & alia rō draconis pempti. Nā solis meatus licet ab ecliptica linea nunq̄ recedat: sursum tamē ac deorsum uentorū uices certa deflexione uariādo iter suū uelut flexū draconis inuoluit. Vnde Euripides πυριγενὴς δὲ δράκων ὁδὸν ἡγεῖται ταῖς τετράσιν ὥραις ζευγνὺς ἁρμονίᾳ πολυκάρπου ὄχημα. Sub hac ergo appellatione caelestis itineris sol quum confecisset suū cursum: draconem cōfecisse dicebatur. Inde fabula exorta est de serpentis nece. Sagittae aūt noīe nō nisi radiorꝫ iactus ostēdit᷑: qui tūc lōgissimi intelligūtur: quo tēpore altissimus sol diebus lōgissimis solstitio aestiuo conficit annuum cursum. unde ἑκηβόλος dictus καὶ ἑκατηβόλος e lōgissimo altissimoqꝫ radios ī terrā usqꝫ demittēs. De Pythii cognomīe sufficere ista potuissent: ni hoc quoqꝫ rō eiusdē appellatiōis ingereret. Quū.n. sol ī signo cācri aestiuū solstitiū facit: in quo est lōgissimi diei terminus: & īde retrogressum agit ad diminutionē dierꝫ: Pythius eo tēpore appellat᷑: ὡς πυματον θέων. οἷς τι ἀλυταιος δρομον τρεχων. Idē ei nomen cōuenit: & quum capricornū rursus ingrediēs ultimū breuissimi diei cursum intelligit᷑ peregisse: & iō in alterutro signorū: pacto annuo spatio: draconē Appollo .i. flexuosum iter suū cōfecisse me

Sciallius Apollo. Thymbraeus Apollo. Philesius Pythius Apollo.

Latona.

Delos q̄re dicitur.

Phytonis necis ratio naturalis.

Pythius dicitur Apollo.

Solis portæ. moratur. Hæc opinionem Cornificius in etymis rettulit. Ideo autem his duobus signis: quæ portæ solis uocantur: cancro & capricorno hæc omnia contigerunt: quod cancer animal retro atque obliqua cedit. Eademque ratione sol in eo signo obliquum (ut solet) incipit agere retrogressum. Capræ uero consuetudo hæc in pastu uidetur: ut semper altum pascendo petat. Sed & sol in capricorno incipit ab imis in alta remeare. ἀπόλλων ἀδιδυμαῖον uocant: quod geminam speciem sui numinis præfert ipse illuminando formandoque lunam. Et enim ex uno fonte lucis gemino sydere spacia diei & noctis illustrat. Vnde & romani solem sub nomine & specie anni didymaei: Appollinis appellatione uenerantur. ἀπόλλωνα δέλφιον uocant: quod quae obscura sunt: claritudine lucis ostendit ἐκ τοῦ ἀδήλου ἀφανῆ. Aut ut Numenio placet: quasi unum & solum. Ait enim prisca græcorum lingua δέλφον unum uocitari: unde & frater inquit ἀδελφὸς dicitur: quasi iam non unus. Heropolitani præterea qui sunt gentes assyriorum: omnes solis effectus atque uirtutes ad unius simulacri barbati speciem redigunt eundemque Apollinem appellant. Huius facies prolixa in acutum barba figurata est: eminente super caput calatho. Simulacrum thorace munitum est. Dextera erectam tenet hastam: superstante uictoriæ paruulo signo. Sinistra floris porrigit speciem: summisque ab humeris gorgoneum uelamentum redimitum anguibus tegit scapulas: Aquilæ propter exprimunt instar uolatus. Ante pedes imago fœminea est: cuius dextera leuaque sunt signa fœminarum. Ea cingit flexuoso uolumine draco. Radios in terram supernæ iaci barba demissa signat. Calathus aureus surgens in altum monstrat ætheris summum: unde solis creditur esse substantia. Hastæ atque loricæ argumento imago adiungitur Martis: quem eundem ac solem esse procedens sermo patefacit. Victoria testatur cuncta summitti huius syderis potestati. Floris species florem rerum protestatur: quas hic deus inseminat: progenerat: nutrit: fouet: maturatque. Species fœminea terræ imago est: quam sol desuper illustrat. Signa duo æque fœminea: quibus ambitur: hyleu naturamque significant consamulantes. Et draconis effigies flexuosum iter syderis monstrat. Aquilæ propter altissimam uelocitatem uolatus altitudinem solis ostendunt. Addita est gorgonea uestis: quod Minerua quam huius præsidem accipimus solis uirtus sit. Sicut & Porphirius testatur Mineruam esse uirtutem solis: quæ humanis mentibus prudentiam subministrat: Nam ideo hæc dea Iouis capite prognata memoratur: idest de summa ætheris parte edita: unde origo solis est.

Marginal notes: Didymæus Apollo. Delphius Apollo. ἀδιάφορ. Apollinis simulacrum. Minerua quid est.

De libero patre: quod idem sol & liber pater. Cap. XXI.

Liber pater quod sol.

Hæc quæ de Apolline diximus: possunt etiam de Libero dicta existimari. Nam Aristoteles: qui theologumena scripsit: apollinem & liberum patrem unum eundemque deum esse: cum multis aliis argumentis asseuerat: tum etiam apud ligyreos ait in thracia esse aditum Libero consecratum: Ex quo redduntur oracula. Sed in hoc adyto uaticinantur plurimo mero sumpto: uti apud Clarium aqua pota effantur oracula. Apud lacedæmonios etiam in sacris: quæ apollini celebrant hyacinthia uocantes: hedera coronantur bacchio ritu. Item Boeotii parnasum montem Apollini consecratum esse memorantes simul tamen in eodem & oraculum dephicum: & speluncas bacchicas uni deo consecratas colunt. Vnde & Apollini & libero patri in eodem monte res diuina celebratur: Quod quum & Varro & Granius Flaccus affirment: etiam Euripides his docet: Διόνυσος θύρσοισι καὶ νεβρῶν δοραῖς καθαπτὸς ἐν πεύκαισι παρνασὸν κατὰ πηδᾷ χορεύων. hoc monte parnaso baccanalia alternis annis aguntur: ubi & satyrorum (ut affirmant) frequens cernitur coetus: & plærumque uoces propriæ exaudiuntur. Itemque cymbalorum crepitus ad aures hominum sæpe perueniunt. & ne quis opinetur diuersis diis parnasum montem dicatum: idem Euripides in licinio Apollinem Liberumque unum eundemque deum esse significans scribit. Δέσποτα φιλόδαφνε βάκχε παιὰν ἄπολλον εὔλυρε. Ad eandem sententiam Aeschylus ὁ κισσεὺς

Satyri.

ψε ἀπόλλον ὁ Βάκχε ὦ ἀκάντιε. Sed licet illo prius asserto: eūdē esse apollinē ac solē. edoctoq; postea: ipsum esse Liberum patrem q Apollo est: nulla ex his dubitatio sit solē ac Liberum patrē eiusdē numinis habendū: Absolute tamē hoc argumentis liquidioribus astruet. In sacris enim hæc religiosi arcani obseruatio tenetur: ut quum sol in supero. i. in diurno hemisphærio est: Apollo uocitet: quum in infero. i. nocturno: Dionysius: qui ē Liber pater: habeatur: Item liberi patris simulacra partim puerili ætate: ptim iuuenis fingūt. Præterea barbata specie senili quoq; uti græci eius quē Bacchapæan: item quē Brissea appellant: & ut in cāpania neapolitani celebrāt Ebona cognominātes. Hæ aūt ætatū diuersitates ad solē referuntur: ut paruulus uideat hyemali solstitio: qualē egyptii pferunt ex adyto die certa: q tunc breuissimo die ueluti paruus & infans uideat. Exinde aūt pcedētibus augumētis æquinoctio uernali similiter atq; adolescētis adipiscitur uires: figuraq; iuuenis ornatur. Postea eius ætas statuit plenissima effigie barbe solstitio æstiuo: quo tpe summū sui cōsequit augmētū. Exinde p diminutiōes ueluti senescenti quarta forma deus figuratur. Item in thracia eūdē haberi solē atq; Liberū accipimus: quē Sebadiū nūcupātes magnifica religione celebrāt: ut alexāder scribit: eiq; deo in colle zilmisso ædes dicata est specie rotunda: cuius mediū iter patet tectū. Rotūditas ædis mōstrat huiusce syderis spēm: sūmoq; tecto lumē admittitur ut appareat solē cuncta uertice sūmo lustrare lucis immissu: & qa oriēte eo uniuersa patefiūt Orpheus quoq; solē uolēs intelligi: ait inter cætera τήκων αἰθέρα δῖον ἀκίνητον πρὶν ἐόντα ἐξ ἀνεφήνε θεοῖσι ὥραν κάλλιστον ἰδέσθαι ὃν δὴ νῦν καλέουσι φάνητά τε καὶ Διόνυσον εὐβουλῆα τ' ἄνακτα καὶ ἀνταυγῆ ἀρίδηλον ἄλλοι δ' ἄλλο καλοῦσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων· πρῶτος δ' ἐς φάος ἦλθε Διώνυσος δ' ἐκλήθη οὕνεκα δινεῖται κατὰ ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον ἀλλαχθεὶς δ' ὄνομ' ἔσχε προσωνυμίας ἑκάστων πάντοδαπὰς κατὰ καιρὸν ἀμειβομένοιο χρόνοιο. Phaneta dixit solē ἀπὸ τοῦ φωτὸς: idest a lumie atq; illuminatiōe: quia cunctis uisitur cūcta cōspiciens Dionysius ut ipse uates ait ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι idest circūferatur in ambitū: unde Cleantes ita cognominatū scribit ἀπὸ τοῦ διανύσαι quia quotidiano impetu ab oriente ad occasum diē noctēq; faciendo cæli conficit cursum physici Διόνυσον Διὸς νοῦν: quia solem mundi mentē esse dixerūt. Mūdus aūt uocat cælū quod appellant Iouem: Vnde Aratus de cœlo dicturus ait ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα. Liber a romanis appellatur: q liber & uagus est: ut ait Neuius. Hæcq sol uagus igneas habenas imittit ppius iungatq; terræ. Idē uersus orphei ci εὐβουλῆα uocātes boni cōsilii hūc deū præstitē mōstrāt. Nā si cōceptu mētis cōsilia nascūtur: mūdi aūt mentē solē opinant autores: a quo i hoīes manat itelligēdi principiū: merito boni cōsilii solē antistitē crediderūt. Solē liberū esse manifeste pnūciat Orpheus hoc uersu: ἥλιος ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσιν: Is quidem uersus absolutior: ille uero eiusdē uatis operosior: εἷς Ζεὺς εἷς ἀΐδης εἷς ἥλιος εἷς Διόνυσος. Huius uersus autoritas fundat oraculō Apollinis Clarii: i quo aliud quoq; nomē soli adiicitur: qui in iisdē sacris uersibus iter cætera uocat ἰάω. Nam consultus Apollo Clarius: qs deorū habēdus sit: q uocat ἰάω: ita effatus est ὀργιάζων. Huius oraculi uim numinis: nominisq; interpretationē qua liber pater & sol ἰάω significat: executus est Cornelius Labeo in libro cuius titulus: est de oraculo Apollinis Clarii. Itē Orpheus Liberū atq; solē unū eē deū eūdēq; demōstrās. de ornatu uestituq; eius in sacris liberalibus ita scribit: ταῦτα τὰ πάντα. Hinc & uirgilius scribens Liberū patrē solē esse & Cererē lunā: qui pariter fertilitatibus glebæ & maturandis frugibus uel nocturno tēperamēto uel diurno calore moderātur: Vestro ait si mūere tellus: Chaoniā

Bacchapæan.
Brisseus.
Ebona.
Solstitiū hyemale.
Sebadius bacchus.
Dionysius.
Mundus.
Liber.
Moderari frugibus.

pingui glandem mutauit arista. Solem uero terrenæ esse fœcūditatis: autorem: idem poeta profano mox docuit exemplo: quum ait. Sæpe etiam steriles incendere profuit agros: & reliqua. Si enim hominum commēto ignis adhibitus multiplex præstat auxilium: quid ascribendum est ætherio solis calori.

¶De Marte. Cap. XXII.

Martē eē eundē & liberum

Væ de Libero patre dicta sunt: hæc Martē eūdē: ac solē eē demōstrāt: siqdē plerique Liberū cū Marte cōiūgūt unū deū eē mōstrātes. Vnde Bacchus ἐνυάλιος cognominat: qd ē iter propria Martis nomina. Colit ēt apud lacedæmonios simulacrū Liberi patris hasta insigne nō thyrso. Sed quū thyrsum tenet: quid aliud q̄ latēs telū gerit: cuius mucro hedera labēte ptegitur? Quod ostēdit uinculo quodā patiētiæ obligādos ipetus belli. Habet enim hedera uinciēdi obligandiq; naturā. Nec nō & calor uini: cuius Liber pater autor est: sæpe hoīes ad furorē bellicū usq; ppellit. Igit ppter cognatū utriusq; effectus calorē Martē ac Liberū unū eūdēq; deū esse uoluerūt. Certe romani utrūq; patris appellatiōe uenerātur. Alterū Liberū patrē: alterū Marspitrē. i. martē patrē cognominātes. Hinc etiā Liber pater bellorū potēs pbat: q eū primū ediderūt autorē triūphi. Quū igit Liber pater idē ac sol sit: Mars uero idē ac liber pater: Martē solē esse qs dubitet? Acitani etiā hispana gens: simulacrū Martis radiis ornatū maxīa religiōe celebrāt: necyn uocantes. Et certe rō naturalis exigit: ut dii caloris cælestis parētes magis nominibus q̄ re substātiaq; diuersi sint: Feruorem autem quo animus excandescit excitaturq;: alias ad iram: alias ad uirtutes: nōnūq̄ ad temporalis furoris excessum: per quas res etiā bella nascūtur: Martē cognominauerunt. Cuius uim poeta exprimendo & similitudini ignis applicando: ait μαίνετο δ᾽ ὡς ὅτ᾽ Ἄρης ἐγχέσπαλος ἢ ὀλοὸν πῦρ. In summa pronūciandum est: effectū solis: de quo feruor animorum de quo calor sanguinis excitatur: Martem uocari.

Marspiter

Necyn

¶De Mercurio. Cap. XXIII.

Mercuriū solem esse

Et uero Mercurius sol probet superius edocta suffragia sunt: Eūdē eni esse Apollinē atq; mercuriū uel hic apparet: q apud multas gentes: stella Mercurii ad Apollinis nomē refertur. Et q Apollo musis pſidet: Mercurius sermonē: quod est musarū munus ipartit: Præter hoc quoq; Mercuriū p sole censeri: multa documēta sunt. Primū: q simulacra Mercurii pēnatis alis adornātur: quæ res mōstrat solis uelocitatē. Nā qa mētis potētē Mercuriū credimus: appellatumq; ita itelligimus ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν. Et sol mundi mēs ē. Sūma aūt est uelocitas mētis: ut ait Homerus: ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα: ideo pinnis Mercurius q̄si ipse natura solis ornatur. Hoc argumētū lucidius ægypii absoluūt: ipsius solis simulacra pinata fingētes: qbus color apud illos nō unus est. Alterū eni cærulea specie: alterū clarū fingūt. Ex his clarū superū: & cæruleū inferū uocāt. Inferi aūt nomē soli dat: quū inferiore hemisphærio .i. hyemalibus signis cursum suū peragit: superi quū partē zodiaci ambit æstiuā. Eadē circa Mercuriū sub alia fabula fictio ēst: quū inter superos & inferos deos administer, ac nūcius existimat. Argiphōtes pterea cognominat: nō q argū pemerit: quē ferūt p ambitū capitis: multorū oculorū luminibus ornatū: custodisse Iunonis imperio Inachi filiā eius deæ pellicē: cōuersam in bouis formā: sed sub huiusmodi fabula: Argus est cælū stellarū luce distinctū: qbus i esse quædā species cælestiū uidet oculorū: Cælum autē argū uocari placuit a candore & uelocitate παρὰ τὸ λευκὸν καὶ ταχύ. Et uidetur terrā desuper obseruare: quam ægyptii hieroglyphicis litteris quū significare uolunt: ponūt bouis figurā. Is ergo ambitus cæli stellarū luminibus ornatus: tūc existimatur enectus a Mercurio: quū sol diurno tēpore obseruādo sydera ueluti enecat ui

Argiphontes

Argū cælū uocari. Mercurius figurat q̄drato statu.

luminis sui cõspectũ eoꝝ auferẽdo mortalibus. Pleraq; etiã simulacra Mercurii q̃drato statu figurantᷣ solo capite insignita & uirilibus erectis. Quæ figura significat solẽ mũdi esse caput: & reꝝ satorẽ: omnemq; uim eius nõ in quodã diuisoꝝ ministerio mẽbrorũ: sed in sola mẽte cõsistere: cuius sedes in capite est. quattuor latera eadẽ rõne finguntᷣ: qua & tetracordũ Mercurio creditur attributum. Quippe significat hic numerus: uel totidẽ plagas mũdi: uel q̃ttuor uices tẽpoꝝ: q̃bus ãnus icluditᷣ: uel ꝙ duobus æquinoctiis: duobusq; solstitiis: zodiaci rõ distincta est: ut lyra Apollinis chordaꝝ septẽ tot cælestiũ sphæraꝝ motus p̃stat itelligi: qb⁹ solẽ moderatorẽ natura cõstituit. In Mercurio solẽ coli etiã ex caduceo claret: q̃d egyptii i specie draconũ maris & fœminæ cõiunctoꝝ figurauerũt Mercurio cõsecrãdũ. Hi dracões p̃te media uoluminis sui iuicẽ in nodũ quẽ uocãt Herculis obligantᷣ priæq; p̃tes eorũ reflexe i circulũ p̃ssis oculis ãbitũ circuli iũgũt. Et post modũ caudæ reuocantᷣ ad capulũ caducei: ornãturq; aliis ex eadẽ capuli p̃te nascẽtibus. Argumẽtũ caducei ad geniturã quoq; hoiũ q̃ genesis appellatᷣ: ægyptii ꝑtendũt: deos p̃stites hoi nascẽti q̃ttuor adesse memorãtes Δαίμονα τύχην ἔρωτα ἀνάγκην. & duos priores solem ac lunam intelligi uolũt: ꝙ sol autor spiritus caloris ac luminis humãæ uitæ genitor & custos est: & ideo nascẽtis dæmõ .i. deus creditᷣ. Lũa τύχη: q̃a corpoꝝ p̃sul ẽ: q̃ fortuitoꝝ uarietatæ iactantᷣ. Amor osculo significatᷣ: necessitas nodo. Cur pĩnæ adiiciantᷣ: iã superi⁹ absolutũ ẽ. Ad huiusmõi argumẽta draconũ p̃cipue uolumẽ lectũ est: propter iter utriusq; syderis flexuosum.

Lyra apollinis.

Claret Caduceũ Mercurii.

Genesis.

Præstites dei q̃ nobis dantᷣ.

De Aesculapio. Cap. XXIIII.

Hinc ẽ ꝙ simulacris & Aesculapii: & Salutis: Draco subiũgitᷣ: ꝙ hi ad solis naturã luneq; referuntᷣ. Et ẽ Aesculapius uis salubris de subst̃ãtia solis: subueniẽs ais corporibusq; mortaliũ. Salus aũt naturæ lũaris effectus ẽ: quo aiantiũ corpora iuuantᷣ salutifero firmata tẽperamẽto. Ideo ergo simulacris eoꝝ iũguntᷣ figuræ draconũ: q̃a p̃stãt: ut humana corpora uelut infirmitatis pelle deposita ad pristinũ reuirescãt uigorẽ: ut reuirescũt dracões p̃ ãnos singulos pelle senectutis exuta. Propterea & ad ipsum solẽ species dracõis referᷣ: q̃a sol semp̃: uelut a q̃dã imæ dep̃ssiõis senecta: in altitudinẽ suã: ut in robur reuertitᷣ iuuẽtutis. Esse aũt draconẽ iter p̃cipua solis argumẽta etiã nominis fictiõe mõstratᷣ: ꝙ sit nuncupatus ἀπὸ τοῦ δέρκειν. id ẽ uidere. Nã ferunt hũc serpẽtẽ acie acutissimã & puigili naturã huius syderis imitari: atq; ideo ædiũ: adytoꝝ: oraculoꝝ: thesauroꝝ custodiã dracõibus assignari: Aesculapiũ uero eũdẽ esse atq; Apollinẽ: nõ solũ hic ꝓbatᷣ: ꝙ ex illo natus crædítᷣ: sed ꝙ ei & ius diuinatiõis adiũgitᷣ. Nã apollodorus in libris q̃bus titulus est περὶ θεῶν: scribit ꝙ Aesculapius diuinatiõibus & auguriis p̃sit. Nec miꝝ: si q̃dẽ medicinæ atq; diuinatiõis cõsociatæ sunt disciplinæ. Nã medicus uel cõmoda: uel incõmoda i corpore futura p̃noscit. Sicut ait Hippocrates: oportet medicũ dicere de ægroto τὰ τ᾽ ἐόντα τά τ᾽ ἐσσόμενα καὶ πρό τ᾽ ἐόντα. idest quæ sint: quæ fuerint: quæ mox uentura sequẽtur. Quod congruit diuinationibus: quæ sciunt. τά τ᾽ ἐόντα τά τ᾽ ἐσσόμενα καὶ πρό τ᾽ ἐόντα.

Aesculapius ꝙ ad solẽ refer.

Draco.

Medicũ oportere scirᷣ futura

De Hercule. Cap. XXV.

Sed nec Hercules a subst̃ãtia solis aliẽus ẽ: Quippe Hercules ea ẽ solis potestas: q̃ humão generi uirtutẽ ad similitudinẽ p̃stat deoꝝ. Nec existimes Alcumẽa apud thebas boeotias natũ solũ: uel primũ Herculẽ nũcupatũ: imo post multos atq; postremos: ille hac appellatiõe dignatus ẽ honoratusq; hoc noie: q̃a nimia fortitudine meruit nomẽ dei uirtutẽ regẽtis. Cæterũ deus Hercules religiose q̃dẽ & apud tyrõ colitᷣ. Verũ sacratissima & augustissima egyptii eũ religiõe uenerantᷣ: ultraq; memoriã: q̃ apud illos retro lõgissima est: ut carentẽ initio colunt. Ipse creditᷣ

Hercules ꝙ etiã per solẽ accipiatur

Gigantes. & gigãtes interemisse: quũ pro cælo pugnasset: q̃si uirtus deoꝝ. Gigantes aũt q̃d aliđ fuisse credẽdũ est: q̃ hominũ q̃dã ipiã gentẽ: deos negantẽ: & ideo existimatã deos pellere de cælesti sede uoluisse. Hoꝝ pedes ĩ draconũ uolũia desinebãt: q̃d significat: nihil eos rectũ nihil superꝝ cogitasse totius uite eorũ gressu atq; ꝓcessu in inferna mergẽte. Ab hac gẽte sol pœnas debitas ui pestiferi caloris exegit: & re uera Herculẽ solẽ eẽ uel

Hercules. Claret. ex nomĩe claret. Heracles eñi q̃d aliud est: nisi heras .i. aeris cleos? quæ porro alia aeris gloria est: nisi solis illuminatio: cuius recessu: ꝓfunditate spiritus occulit̃ tenebrarũ. Præterea sacroꝝ administratiões apud ægyptios multiplici actu multiplicẽ dei asserũt potestatẽ significãtes Herculem. τὸν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἥλιον. Ex re quoq; alibi terraꝝ gesta argumẽtũ nõ uile colligit̃. Nã Therõ rex hispãiæ citerioris: quũ ad ex-

Theron rex hispanæ. pugnãdũ Herculis tẽplũ ageretur furore: instructo exercitu nauiũ: gaditani ex aduerso uenerũt ꝓuecti nauibus lõgis: cõmissoq; ꝓlio: adhuc equo marte cõsistẽte pugna: subito ĩ fugã uersæ sũt regie naues: simulq; ĩprouiso igne coreptæ cõflagrauerũt. Paucissimi q̃ supfuerãt hostiũ capiti ĩdicauerũt apparuisse sibi leões: ꝓris gaditanæ classis supstãtes: ac subito suas naues ĩmissis radiis: quales in solis capite pingunt̃: exustas.

De Sarapi. Cap. XXVI.

Sarapis q̃ ẽt pro sole accipitur. Gloriari. [E]Idẽ ægypto adiacẽs ciuitas: quæ cõditorẽ Alexãdrũ Macedonẽ gloriat̃: Sarapin atq; Isim cultu pene attonitæ ueneratiõis obseruat: omnẽ tamẽ illã uenerationẽ: soli se sub illius nomine testat̃ ĩpẽdere: uel dũ calathũ capiti eius infingũt: uel dũ simulacro signũ tricipitis aiantis adiungũt: quod exprimit medio eodẽq; maximo capite leonis effigiẽ: Dextera p̃te caput canis exorit̃ mãsueta specie blandiẽtis: Pars uero leua ceruicis rapacis lupi capite finit̃: easq; formas aĩaliũ draco cõnectit uolumine suo capite redeunte ad dei dexterã: q̃ cõspicit̃ mõstrũ. Ergo leõis capite mõstrat̃ p̃sens tẽpus: q̃a cõditio eius inter p̃teritũ futurũq; actu p̃senti ualida feruẽsq; est. Sed p̃teritũ tẽpus lupi capite signatur: q̃ memoria rerũ trãsactarũ rapit̃ & aufert̃: Itẽ canis blãdiẽtis effigies futuri tẽporis designat euentũ: de quo nobis spes licet icerta blãdit̃. Tẽpora autẽ cui nisi ꝓprio famularent̃ autori? Cuius uertex ĩsignitus calatho: & altitudinẽ syderis mõstrat: & potẽtiã capacitatis ostẽdit: q̃a in eũ oĩa terrena redeunt: dũ ĩmisso calore rapiũtur. Accipe nũc quid de sole uel Sarapi ꝓnuncietur oraculo. Nam Sarapis quẽ egyptii deũ maximũ ꝓdiderũt: oratus a Nicocreõte cyprioꝝ rege: q̃s deoꝝ haberet̃: his uersibus solicitã religionẽ regis ĩstruxit: εἰμὶ θεὸσ τοῖοσ Δὲ μαθεῖν οἷον καγὼ εἴπω οὐράνιοσ κόσμοσ κεφαλὴ κασὴρ Δέ θει λαΔα γαῖα Δέ μοι φοΔεσ εισι τὰ Δοὔατα ἐν αἰθέρι κεῖται ὄμματε τη λαυγεσ λαμπρὸν φάοσ ηελίοιο. Ex his apparet Sarapis & solis unam esse & indiuiduam naturã.

Isis cuncta religione celebratur: quæ est uel terra: uel natura rerũ subiacens soli. Hinc

Densetur est q̃ continuatis uberibus:: corpus deæ omne densetur. quia uel terræ uel rerum naturæ altu nutritur uniuersitas.

De Adone Attine & Osiri. Cap. XXVII.

Adonis q̃ ẽt ꝑ sole accipitur. Venus. Proserpĩa. [A]Donin quoq; solẽ esse nõ dubitat̃: ĩspecta religiõe assyriorũ: apud quos Veneris Architidis & adõis maxima olim ueneratio uiguit: quã nũc phœnices tenẽt. Nã physici terræ superius hemisphæriũ: cuius partẽ icolimus: Veneris appellatiõe coluerũt. Inferius uero hemisphæriũ terræ Proserpinam uocauerũt. Ergo apđ assyrios siue phœnicas lugens inducit̃ dea: q̃ sol annuo gressu per .xii. signorũ ordinẽ pergens: partẽ quoq; hemisphærii inferioris ingredit̃: q̃a de .xii. signis zodiaci sex superiora: sex inferiora censentur: & quũ est in ĩferioribus: & ideo dies breuiores facit: lugere credit̃ dea tanq̃: sole raptu mortis tẽporalis amisso: & a Proserpina retẽto: quã

numen terræ inferioris circuli & antipodum diximus. Rursumq; Adonin redditum Veneri credi uolunt: quum sol euictis sex signis annuis inferioris ordinis: incipit nostri circuli lustrare hemisphærium: cum incremento luminis & dierum. Ab apro aũt tradũt interemptum Adonin: hiemis imaginem in hoc animali fingentes: q aper hispidus & asper gaudet locis humidis & lutosis pruinaq; cõtectis: proprieq; hyemali fructu pascitur glande. Ergo hyems ueluti uulnus est solis: quæ & lucem eius nobis minuit & calorem: quod utrunq; animantibus accidit morte. Simulacrum huius deæ in mõte libano fingitur capite obnupto: specie tristis: faciẽ manu læua intra amictum sustinens: lachrimæ uisione conspicientium manare creduntur. Quæ imago præterq q lugentis est (ut diximus) deæ: terræ quoq; hyemalis est: quo tempore obnupta nubibus: sole uiduata stupet: fontesq; ueluti terræ oculi uberius manant: agriq; interum suo cultu uidui: mœstam faciem sui monstrant. Sed quum sol emerserit ab iferioribus partibus terræ uernalisq; æquinoctii transgreditur fines augendo diem: tunc est Venus læta & pulchra: uirent arua segetibus: prata herbis: arbores foliis. Ideo maiores nostri aprilem mensem Veneri dicauerunt. Similiter Phryges fabulis & sacrorum administrationibus immutatis: circa matrem deum & Attinen eadẽ intelligi præstant. Quis enim ambigat matrem deum terram haberi? Hæc dea leonibus uehitur: ualidis impetu atq; feruore animalibus: quæ natura cæli est: cuius ambitu aer continetur: qui uehit terrã. Solẽ uero sub noĩe Attinis ornat: & fistula & uirgã. Fistula ordinẽ spiritus inæqlis ostendit: qa uenti in qbus nulla æqualitas est: ppriam sumunt de sole substantiam. Virga solis potestatem asserit: qui cuncta moderatur. Præcipuam autem solis in his cerimoniis uerti rationem: hinc etiam potest itelligi q ritu eorum κατάβασιϛ et finita: simulationeq; luctus peracta: celebratur læticiæ exordium ad octauum kalẽdas aprilis: quem diem hilaria appellãt: quo primum tempore sol diem longiorem nocte protendit. Item sub diuersis nominibus religiõis effectus est apud ægyptios. Quum Isis Osirim luget: hæc in occulto est. Neq; aliud eẽ Osirim: q solem: nec Isim aliud esse: q terram: ut diximus: naturamue rerum. Eademq; ratio quæ circa Adonin & Attinẽ uertitur: in ægyptia quoq; religione luctum & leticiam uicibus annuæ administrationis alternat. Hinc Osirim ægyptii ut solem esse asserunt: quotiens hieroglyphicis literis suis exprimere uolunt: insculpunt sceptrum: inque eo speciem oculi exprimunt: & hoc signo Osirim monstrant significantes hunc deum solem esse: regaliq; potestate sublimem cuncta despicere: quia solem Iouis oculum appellat antiquitas. Apud eosdem Apollo qui est sol: Horus uocatur. Ex quo & Horæ. xxiiii. quibus dies noxq; conficitur nomen acceperunt: & quattuor tempora quibus annuus orbis impletur: horæ uocantur. Idem ægyptii uolentes ipsius solis nomine dicare: simulacrum figurauere raso capite: sed dextra parte crine remanẽte. Seruatus crinis docet solem naturæ rerũ nunquã esse in operto. Dempti autem capilli residente radice monstrãt: hoc sidus etiam tempore quo non uisitur a nobis: rursum emergendi uti capillos habere substantiam: Eodem argumẽto significatur & tempus: quo angusta lux est: quum uelut abrasis incrementis: angustaq; manente extantia: ad minimum diei sol peruenit spatium: qd ueteres appellauere brumale solstitiũ: brumam a breuitate dierum cognominãtes .i. βραχὺ ἦμαρ. ex qbus latebris uel angustiis rursus emergẽs ad æstiuũ hemisphæriũ tanquã enascens in augmenta porrigitur: & tũc ad regnum suũ peruenisse iã credit. Propterea ægyptii animal ĩ zodiaco cõsecrauere ea cæli parte: qua maxime annuo cursu sol ualido efferuet calore: leonisq; inibi signum domicilium solis appellant quia id animal uidetur ex natura solis substantiam deducere. primumq; impetu & calore præ

Cybele cur a leõibus uehatur.

Hilaria.

Osiris.

Hieroglyphicæ literæ.

Oculus solis sol.

Horus. apollo.

Horæ

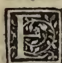
Bruma

Leo.

Præstat animal'ia stat animalia. uti præstat sol sydera: ualidusq; est leo pectore & priore corporis parte:
ac degenerat posterioribus membris. æque solis uis prima parte diei ad meridiem in-
crescit: uel prima parte anni a uere æstatem: mox elanguescens deducitur: uel ad occa
sum qui dici: uel ad hiemem quæ anni pars uidetur esse inferior: idemq; oculis paten-
Duodecim tibus atq; igneis cernitur semper: ut sol patenti igneoq; oculo terramq; conspectu per-
Signa zo- petuo atq; infatigabili cernit. Nec solus leo: sed signa quoq; uniuersa zodiaci ad natu-
diaci ad so ram solis iure referuntur. Et ut ab ariete incipiam: magna illi concordia est. Nam &
lis naturã is per sex menses hybernales sinistro incubat lateri: ab equinoctio uerno super dext℞
referri. latus: sicut & sol ab eodem tempore dextrum hemisphærium: reliquo ambit sinistrũ.
1 Aries. Ideo & hamonem quem deum solem occidẽtem libyes existimant: arietinis cornibus
fingunt: qbus maxie id aial ualet: sicut radiis sol. Nã & apud græcos ἀπὸ τοῦ κέρωσ
2 Taurus κριὸσ appellat᷑. Taurũ uero ad solẽ referri multiplici ratione ægyptius cultus ondit:
uel qa apud heliopolim taurũ soli cõsecratũ: quẽ Netiron cognominant maxime co-
lũt: uel qa bos apis in ciuitate mẽphi: solis instar excipit᷑: uel qa in oppido herminthi
magnifico Apollinis tẽplo cõsecratũ soli colũt taurũ bacchim cognominantes isignẽ
miraculis cõuenientibus naturæ solis. Nã & per singulas horas mutare colores affir-
matur. & hirsutus setis dicitur in aduersum nascẽtibus cõtra naturã omniũ animaliũ:
3 Gemini unde habet᷑ ueluti imago solis in aduersam mũdi partẽ nitẽtis. Gemini autẽ qui alter
nis mortibus uiuere credunt᷑: qd aliud nisi solẽ unũ eũdẽq; significãt. modo descẽdẽ-
4 Cancer tẽ in ima mũdi: mõ in summã altitudinẽ resurgentẽ? Cancer obliquo gressu qd aliud
5 Leo nisi iter solis ostẽdit? Qui uiã nũq̃ rectã: sed p illã sp meare sortitus est: obliquus qua
se signorũ uerteret ordo: maximeq; in illo signo: sol a cursu supero icipit obliquus ise-
6 Virgo riora iam petere. De leone iã supra dictũ est. Virgo ãt: q̃ manu aristã refert: qd aliud
7 Libra q̃ Δύναμισ ἡλιακὴ quæ fructibus curuat᷑: & ideo iusticia credit᷑: quæ sola facit na-
8 Scopius scẽtes fructus ad hominũ usus puenire? Scorpius totus i quo libra ẽ: naturã solis ima
~~Libra~~ ginat᷑: q hyeme torpescit: & trãsacta hac: aculeũ rursus erigit ui sua: nullũ natura dã-
9 Sagittari9 nũ ex hyberno torpore ppessa. Sagittariũ qui oium zodiaci domiciliorũ imus atq; po
stremus ẽ: ideo ex hoie in ferã p mẽbra posteriora degenerat: q̃si postremis partibus
suis a superis in iferna detrusus. Sagittã tamẽ iacit: qd' indicat tunc quoq; uniuerso℞
10 Capricornus custare uitã radio solis uel ab ima parte ueniẽtis. Capricornus ab infernis partibus ad
supera solem reducens: capræ naturã uidet᷑ imirari: quæ dum pascit᷑: ab imis partibus
11 Aq̃rius semper ꝓminentiũ scopulorũ alta deposcit. Aq̃rius non ne ipsam uim solis ostendit?
Vnde. n. imber caderet in terras: nisi solis calor ad supa traheret humorẽ? cuius refu-
12 Pisces. sio pluuialis est copia. In ultimo ordine zodiaci pisces locati sunt: quos cõsecrauit soli
nõ aliq̃ naturæ suæ imagiatio ut cætera: sed ostẽtatio potẽtiæ syderis: a quo uita nõ so
lũ aereis terrenisq; aialibus dat᷑: sed illis quoq; quorũ cõuersatio aqs mersa uelut e cõ-
spectu solis exulat. Tãta est uis solis: ut abstrusa quoq; penetrãdo uiuicet.

¶De Nemesi. Cap. XXVIII.

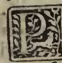
Nemesis

ET ut ad solis multiplicem potestatẽ reuertat᷑ oratio: Nemesis quæ cõtra sup-
biã colitur: quid aliud est: q̃ solis potestas? cuius ista natura est: ut fulgentia
obscuret: & conspectui auferat: quæq; sunt in obscuro illuminet: offeratq; cõ
spectaui.

¶De Inuo. Cap. XXIX.

Inuus.

PAn ipse: quẽ uocãt Inuũ: sub hoc habitu quo cernit᷑ solem se eẽ prudẽtiori-
bus permittit intelligi. Hunc deum Arcades colunt appellãtes τὸν τῆσ ὕλ-
ησ κύριον: nõ siluarũ dominũ: sed uniuersæ substantiæ materialis domina-
torem significari uolẽtes. Cuius materiæ uis: uniuersorum corporum: seu illa diuina:

siue terrena sint: componit essentiã. Ergo Inui cornua: barbæq; prolixa demissio natură lucis ostendunt: qa sol & ambitũ cæli supioris illuminat: & iferiora collustrat. Vnde Homerus de eo ait: ὤρνυθ᾽ ἵν᾽ ἀθανάτοισι φόως φέρῃ ἠδὲ βροτοῖσι. Quid fistula uel uirga significent: supius in habitu Attinis expressimus. Quod in capræ pedes desinit: hæc arguméti ratio est: qa materia quæ in omnẽ substantiam sole dispensante porrigitur: diuinis de se corporibus effectis: in terræ finitur elementũ. Ad huius ergo extremitatis signũ pedes huius aíalis electi sũt: qd & terrenũ eẽt: & tamẽ semp peteret alta pascendo: sicut sol: uel quum radios supne dimittit in terras: uel quũ se recolligit in montibus uisitur. Huius Inui amor & delitiæ ἠχὼ credit̃: nullius oculis obnoxia: quod significat harmoniam cæli: quæ soli amica est: quasi sphærarum omnium de q̃bus nascitur moderatori: nec tamen põt nostris unq̃ sensibus deprahendi. — Essentia

De Saturno. Cap. XXX.

Saturnus ipse: qui autor est tẽporum: & ideo a græcis imutata littera κρόνος quasi χρόνος uocat̃: quid aliud nisi sol intelligendus est? quũ tradatur ordo elementorum temporum numerositate distictus: luce patefactus: nexus: æternitate traductus: uisione discretus: quæ omnia actum solis ostendunt. — Saturnus

De Ioue Cap. XXXI.

Nec ipse Iuppiter rex deorũ solis naturam uidet̃ excedere: sed eundem esse Iouem ac solem claris docetur indiciis. Nã cũ ait Homerus: Ζεὺς γὰρ ἐς ὠκεανὸν: Iouis appellatione solem itelligi Cornificius scribit: cui unda Oceani uelut dapes ministrat. Ideo enim sicut & Possidonius & Cleantes affirmant: solis meatus a plaga: quæ usta dicitur nõ recedit: quia sub ipsa currit oceanus: qui terram & ambit & diuidit. Omnium autem physicorum assertione constat calorem humore nutriri. Nam quod ait: θεοὶ δ᾽ ἅμα πάντες ἕποντο: sydera intelliguntur: quæ cũ eo ad occasus ortusq; quotidie impetu cæli ferunt̃: eodẽq; aluntur humore. θεοὺς .n. dicũt sydera & stellas: ἀπὸ τοῦ θεῖν: idest τρέχειν: q; semper in cursu sint: ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι. Addit poeta δωδεκάτῃ γενέτηφι. nõ dierq; : sed horarq; significans numerq;: quibus referunt̃ ad hemisphærii superioris exortum. Intellectũ nostrũ in eandem sententiã ducũt etiã de Timeo Platonis hæc uerba ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος. τῷ δὲ ἕπεται στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων κατὰ δώδεκα μέρη κεκοσμημένη. μένει δὲ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. His.n. uerbis magnum in cælo ducẽ. Solẽ uult sub appellatiõe Iouis itelligi: alato curru uelocitatẽ syderis mõstrãs. Nã qa i quo cũq; signo fuerit pstat oía signa & sydera: signorũq; pstites deos uidet̃ cũctos deos ducatu præire ordinando cũcta ornandoq;. atq; ideo uelut exercitum eius: cæteros deos haberi: per duodecim signorum partes distributos: quia ipse duodecimi signi in quo cũq; signo fuerit locum occupat. Nomen autem dæmonum cum deorum appellatione coniungit: aut quia dii sunt δαήμονες .i. scientes futuri: aut (ut Possidonius scribit in libris quibus titulus est περὶ ἡρώων καὶ δαιμόνων) quia ex ætheria substãtia parta atq; diuisa qualitas illis est siue ἀπὸ τοῦ δαίειν .i. καίειν seu ἀπὸ τοῦ δαιομένου: hoc est μεριζομένου. Quod autem addit μένει δ᾽ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη significat: quia hæc sola q̃ terrã eẽ accipimus: manet ímobilis intra domũ deorum .i. intra mundũ: ut ait Euripides. καὶ γαῖα μῆτερ ἑστίαν δέ σ᾽ οἱ σοφοὶ βροτῶν καλοῦσιν ἡμένην ἐν αἰθέρι. Hinc quoq; ostenditur quid de sole & Ioue sit sentiendum: cum alibi dicatur Ζεὺς πάντα διὰ σοῦ Διὸς καὶ πάντα γενήσεται: & alibi ἠέλιος ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷ καὶ πάντ᾽ ἐπακούει. Vnde utrunq; una potestate cẽlendum. Assyrii quoq; solem sub Iouis — Iuppiter — Sydus — Sol idẽ & Iuppiter

nomine quem dia heliopoliten cognominant: maximis cerimoniis celebrãt in ciuitate quæ heliopolis nuncupatur. Eius dei simulacrũ sumptũ est de oppido ægypti: qđ heliopolis appellatur: regnante apud ægyptios Senemure: seu idem Senepos noĩe fuit. perlatũq; est primũ in eam per oppiã legatũ Delebois regis assyriorũ: sacerdotesq; ægyptios: quoꝝ princeps fuit Parmetis: diuq; habitum apud assyrios: postea heliopolim cõmigrauit. Cur ita factũ: quaq; ratione ægypto profectũ in hæc loca ubi nũc est postea uenerit: rituq; assyrio magis q̃ ægyptio colatur: dicere supersedi: qa ad præsentẽ nõ attinet causam. Nũc uero eundẽ Iouẽ solemq; esse: cũ ex ipso sacrorum ritu: tum ex habitu dignoscit᷑: Simulacrum. n. aureum specie imberbi istat: dextra eleuata cũ flagro in aurigæ modum: læua tenet fulmẽ & spicas. Quæ cuncta Iouis solisq; cõsociatã potentiã demonstrant. Huius templi religio etiã diuinatione ꝑpollet: q̃ ad Apollinis potestatẽ refertur: qui idẽ atq; solẽ. Vehitur. n. simulacrũ dei heliopolitani ferculo ueluti uehunt᷑ in põpa ludorum circẽsiũ: deorũ simulacra: & subeunt plærũq; ꝓuinciæ ꝓceres: raso capite: longi tẽporis castimonia puri: feruntq; diuino spiritu: nõ suo arbitrio: sed quo deus ꝓpellit uehentes: ut uidimus apud Antium promoueri simulacra fortunarum: ad danda responsa. Consulunt hunc deum & absentes missis diplomatibus consignatis: rescribitq; ordine ad ea quæ consultatione addita continẽtur. Sic & imperator Traianus iturus ex ea prouintia parthiam cum exercitu constantissimæ religionis hortantibus amicis: qui maxima huiusce numinis cœperant experimenta: ut de euentu consuleret rei cœptæ: egit Romano consilio prius explorando fidem religionis: ne forte fraus subesset humana. Et primum misit signatos codicillos: ad quos sibi rescribi uellet. Deus iussit afferri chartã: eamq; assignari puram: & mitti: stupentibus sacerdotibus ad eiusmodi factũ. Ignorabãt quippe cõditionẽ codicilloꝝ. Hos cũ maxima admiratiõe Traianus excæpit: ꝙ ipse quoq; puris tabellis cũ deo egisset: Tũc aliis codicillis conscriptis signatisque: consuluit an romam perpetrato bello rediturus esset. Vitem centurialem deus ex mũeribus in ædem dedicatis deferri iussit: diuisamque in partes sudario condi: ac perinde ferri. Exitus rei: obitu Traiani apparuit: ossibus romam relatis: Nam fragmentis. species reliquiarum: uitis argumento. casus futur tempus ostensum est. Et ne sermo per singulorum nomina deorum uagetur: accipe quid assyrii de solis potentia opinẽtur. Deo enim quem summum maximumq; uenerantur Adad nomen dederunt. Eius nominis interpratatio significat unus. Hunc ergo ut potentissimum adorant deum. Sed subiungunt eidẽ deã noĩe Atargatim: omnẽq; potestatẽ cunctarũ rerũ his duobus attribuũt: solem terramq; intelligentes: nec multitudine nominum enunciantes diuisam eorum per omnes species potestatem: sed argumentis quibus ornantur: significantes multiplicem præstantiam duplicis numinis. Ipsa autẽ argumẽta solis rationẽ loquunt᷑. Nãq; simulacrũ Adad ĩsigne cernit᷑ radiis inclinatis: qbus mõstrat᷑ uim cæli in radiis esse solis: qui demittuntur in terrã: Atargatis simulacrũ sursum uersum reclinãtis radiis ĩsigne est monstrando radiorũ ui superne missorũ enasci q̃cũq; terra ꝓgenerat. Sub eodẽ simulacro species leonũ sunt: eadẽ ratione terrã esse monstrãtes: q̃ phryges finxere matrẽ deum. i. terrã leonibus uehi. Postremo potentiam solis ad omniũ potestatum summitatẽ referri indicant theologi. qui in sacris hoc breuissima ꝑcatione demõstrãt dicentes. ἥλιε παντακράτορ κόσμου πνεῦμα κόσμου δύναμις κόσμου φῶς. Solẽ esse omnia: & Orpheus testat᷑ his uersibus: κέκλυθι πόρου κύκλον οὐρανίαις στροφινγξει περὶ δρόμον ἥλιε ἥλιος ὢν ἀγλαεζεύς Διόνυσε πάτερ πόντοιο πάτερ αἰης ἥλιε παγγένετορ πανταίολε χρυσεοφεγγές.

Heliopolites Iuppiter

Ferculo

Traianus

Adad de⁹ maximus assyriorũ. Atargatis dea.

Solis potentia

¶De Laudibus Virgilii. XXXII.

Hic quũ ꝑtextatus fecisset loquendi finẽ: oẽs in eũ affixis uultibus admirationẽ stupore ꝓdebant. Deinde laudare hic memoriã: ille doctrinã: cuncti religionẽ: affirmantes hũc esse unũ arcanæ. deorum naturæ cõscium: qui solus diuina & assequi animo: & eloqui posset igenio. Inter hæc Euãgelus. eqdem inquit: miror potuisse tantorũ potestatẽ numinũ cõpræhendi. Verũ ꝙ mantuanũ nostrũ ad singula: quũ de diuinis sermo est: testẽ citatis: gratiosius est q̃ ut iudicio fieri putetur. An ego credã ꝙ ille quũ diceret: Liber & alma Ceres ꝓ sole & luna: non hoc ĩ alteri⁹ poetæ imitationẽ posuerit: ita dici audiens: cur tamen diceretur ignorans? Nisi forte ut græci oĩa sua in immẽsum tollũt: nos quoq; poetas etiã nostros uolumus philosophari: quum ipse Tullius qui non minus professus est philosophãdi studium: quã loquendi: quotiens aut de natura deorum: aut de fato: aut de diuinatione disputat: gloriam quam oratione conflauit: incondita rerum relatione minuat.

¶Tum Symmachus: De Cicerone Euãgele: q cõuitiis ipenetrabilis est: post uidebimus. Nũc qa cũ Marone nobis negociũ est: respõdeas uolo: utrũ poetæ huius opa instituẽdis tãtũ pueris Idonea iudices: an alia illis altiora inesse fatearis. Videris. n. mihi ita adhuc Virgilianos habere uersus: q̃liter eos pueri magistris prælegẽtibus canebamus: Immo uero pueri quũ essemus Symmache: sine iudicio mirabamur. inspicere aũt uitia: nec per magistros: nec per ætatẽ licebat: quæ tamẽ nõ pudenter quisq̃ negabit: quũ ipse cõfessus sit. Qui. n. moriẽs poema suũ legauit igni: qd nisi famæ suæ cõuitia posteritati subtrahẽda curauit? nec imerito. erubuit qppe de se futura iudicia: si legeret̃ petitio depcãtis filio arma a marito: cui soli nupserat: nec ex eo ꝓlẽ suscæpisse se nouerat: uel si mille alia multũ pudẽda: seu in uerbis mõ græcis: modo barbaris: seu in ipsa dispositione operis dephenderent̃. Q uũq; adhuc dicẽte omnes exhorruissent: subtexuit Symmachus: Hæc ẽ qdẽ Euãgele Marõis gloria: ut nullius laudibus crescat: nullius uitupatione minuat̃. Verũ ista quæ proscindis: defendere qlibet põt ex plebeia grãmaticorũ cohorte: ne Seruio nostro: qui priscos: ut mea fert opinio: ꝑceptores doctrina præstat: in excusandis talibus quærat̃ iniuria. Sed quæro utrũ quum poetica tibi in tanto poeta displicuerit: nerui tamẽ oratorii: qui in eodẽ sunt ualidissimi: placere uideãtur. Hæc uerba primum Euangeli risus excæpit. Deinde subiecit: Id hercule restat deniq;: ut & oratorem Virgilium renuncietis: nec mirum. quum ad philosophos ambitus uester paulo ante prouexerit.

Virgilii gloria.

¶Si in hac opinione es Symmachus inqt: ut Maro tibi nihil nisi poeticũ sensisse existimet̃: licet hoc quoq; eidẽ nomẽ inuideris: audi qd de opis sui multiplici doctrina ipse ꝓnunciet. Ipsius. n. Maronis epistola: q̃ cõpellat Augustũ: ita icipit. Ego uero frequẽtes a te litteras accipio. Et ĩfra: De Aenea qdẽ meo si me hercle iã dignũ auribus haberẽ tuis: libẽter mitterẽ. sed tãta inchoata res est. ut pene uitio mẽtis tantũ opus ĩgressus mihi uidear: quũ ꝑterti (ut scis) alia quoq; studia ad id opus multoq; potiora ĩpertiar. Nec his Virgilii uerbis copia rerũ dissonat: quã plærique pene oẽs litteratores pedibus illotis prætereũt: tãq̃ nihil ultra uerborũ explanationẽ liceat nosse grãmatico. Ita sibi belli isti hoĩes certos sciæ fines: & uelut q̃dã pomeria & effata posuerũt ultra q̃ siqs egredi audeat: introspexisse in ædẽ deæ a qua mares absterrent̃ existimãdus sit. Sed nos quos crassa minerua dedecet: nõ patiamur abstrusa eẽ adyta sacri poematis: sed arcanorũ sensum iuestigato auditu doctorũ cultu celebranda præbeamus reclusa penetralia. Et ne uidear uelle omnia unus amplecti: spondeo uiolentissima inuẽta uel sensa rhetoricæ in Virgiliano me opere demonstraturum. Eusebio autẽ oratorꝫ

Virgilii epistola.

Præcipuæ Virgilii laudes

eloquentissimo non præripio de oratoria apud Maronem arte tractatum: quem & doctrina & docendi usus melius exequetur. Reliquos omnes: qui adestis impense præcatus sim: ut quid uestrum quisque præcipuum sibi annotauerit: de Maronis ingenio uelut ex symbolo conferamus. Mirum in modum alacritatem omnibus qui aderant: hæc uerba pepererunt. Et assurgens quisque in desiderium alios audiendi nō uidit & se in idem munus uocandum. Itaq; hortatu mutuo cōcitati in assensum facile ac libenter animati sunt. Intuentesq; oēs Prætextatum orabant: ut iuditium suum primus aperiret: cæteris per ordinem quē casus sedendi fecerat secuturis. Et Vectius: Equidem inter omnia quibus eminet laus Maronis: hoc assiduus lector admiror: quia doctissime ius pontificum tanquam hoc professus in multa & uaria operis sui parte seruauit: Et si tantæ disertationis sermo non cesserit promitto fore: ut Virgilius noster pontifex maximus asseratur. Post hunc Flauianus apud poetam nostrum inquit: tantam scientiam iuris auguralis inuenio: ut si aliarum disciplinarum doctrina destitueretur: hæc illum uel sola professio sublimaret. Eustachius deinde maxime inquit prædicarem: quanta de græcis cautus & tanquam aliud agens modo artifici dissimulatione modo professa imitatione transtulerit: ni me maior admiratio de astrologia totaq; philosophia teneret: quam parcus & sobrius operi suo nusquam reprehendendus aspersit. Furius. Albinus alterum fouens Prætextati latus: iuxtaq; eum Cecinna Albinus ambo uetustatis affectationem in Virgilio prædicabant: alter in uersibus alter in uerbis. Auienus non assumam mihi inquit: ut unam aliquam de Virgilianis uirtutibus audeam prædicare: sed audiendo quæcunque dicetis si quid uel de his mihi uidebit: uel iam dudum legenti annotandum uisum est opportunius proferam: modo memineritis a Seruio nostro exigendum: ut quicquid obscurum uidebitur quasi litteratorum omnium longe maximus palam faciat. His dictis & uniuerso cœtui complacitis. Prætextatus quum in se conuersa omnium ora uidisset: Philosophia inquit quod unicū est munus deorum & disciplina disciplinarum: honoranda est anteloquio. Vnde meminerit Eustachius primum sibi locum ad disserendum omni alia professione cedente concessum. Huic tu mi Flauiane succedes: ut & auditu uestro recreer: & aliquanto silentio instaurem uires loquendi. Inter hæc seruulis moderator obsequii cui cura uel adolendi penates uel struendi penum & domesticorum actuum ministros regēdi: admonet dominum familiam pro solemnitate annui moris epulatam. Hoc enim festo religiosæ domus prius famulos instructis tanquam ad usum domini dapibus honorāt: & ita demum patrisfamilias mēsæ apparatus nouatur. Insinuat ergo præsul famulitii cui cœnæ tempus & dominos iam uocare: Tū prætextatus reseruandus ergo est Virgilius noster ad meliorem partem diei: ut mane nouum inspiciendo per ordinem carmini destinemus. Nunc hora nos admonet ut honore uestro hæc mensa dignet. Sed & Eustachius & post hunc Nicomachus meminerint crastina disertatiōe seruari sibi anteloqui functionem: & Flauianus ex placita iam uos lege conuenio: ut sequenti die penates mei beati se tanti cœtus hospitio glorientur. His cum omnes assensi eēnt: cœnam alio aliud de his quæ inter se contulerant reminiscente approbanteque cum magna alacritate animi concesserunt.

Virgilius pon. maxi. Virgi. sum mꝰ augur

¶MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER SECVNDVS.

IC VBI modestus edēdi modus cessare fecit castionīā ferculo: & conuiualis lætitia minuscu lis poculis oriebatur: Auienus ait Bene ac sapiēter Maro noster tumultuosum ac sobriū uno eodēq; uersu descripsit sub paucorum uerborum mutatione conuiuiū. Nam ubi sub apparatu regio ꝓcedere solet luxus ad strepitū postq̄ prima inqt qes epulis. At quū heroes castigatis dapibus assidūt: nō reducit quietē: quia nec ꝓcessit tumultus. Sed postq̄ exempta fames epulis. Nostrū hoc cōuiuiū qđ & heroici sæculi pudicitiam: & nostri cōduxit elegātiā: in quo splēdor sobrius & diligēs psimonia Agathonis cōuiuio: uel post magniloquētiam Platonis nō cōpōere tm̄ sed nec ꝑferre dubitauerī. Nā ipse rex mēsæ nec i moribus Socrate minor: & i repu. philosopho efficacior. Cæteri qui adestis eminētiores estis ad uirtutum studia: q̄ ut poetis comicis & Alcibiadi: qui tm̄ fuit fortis ad crimina: aliisq; qbus frequēs illud cōuiuiū fuit: uos quisq̄ existimet cōparādos: Bona uerba q̄so Prætextatus ait circa reuerentiā tantū socraticæ maiestatis. Nā reliquis qui in illo fuerūt symposio: hæc lumina quis nō ꝓponēda cōsentiat? Sed quorsum tibi Auiene hoc tēdit exēplū? Quia sub illorū inqt supcilio nō defuit: qui psaltriā intromitti peteret: ut puella ex industria supra naturā mollior canora dulcedine & salutationis lubrico exerceret illecebris philosophātes. Illic hoc fieri tētatū est: ut Agathonis uictoria celebraret; Nos honorē dei cuius hoc festū ē: nullo admixtu uoluptatis augemus. Neq; ego sum nescius nos nec tristiciā: nec nubilū uultū in bonis ducere: nec Crassum illum quē autore Lucilio Cicero semel in uita risisse scribit: magnope mirari. Ad hæc quū Prætextatus diceret ludicras uoluptates nec suis penatibus assuetas nec ante cœtū tā serium ꝓducēdas: excepit Symmachus. Quia saturnalibus optio dierū: ut ait ueronēsis poeta: nec uoluptas nobis stoicis tanq̄ hostis repudianda est: nec ut epicureis summū bonū in uoluptate ponendū: excogitemus alacritatē lasciuia carentē. Et ni fallor inueni: ut iocos ueterū ac nobilium uirorum edecumatos ex multiiugis libris relatiōe mutua proferamus. Hæc nobis sit litterata lætitia: & docta cauillatio uicē planipedis & sabulonis impudica & prætextata uerba iacientis: at pudorem ac modestiam uersus imitata. Hæc res & cura & studio digna ueteribus uisa est. Etiam primum animaduerto duos: quos eloquētissimos antiqua ætas tulit: comicum Plautum: & oratorem Tullium: eos ambos etiam ad iocorum uenustatem cæteris præstitisse. Plautus qdē ea re clarus fuit: ut post mortē eius comœdiæ quæ incertæ ferebantur: plautinæ tamen esse de iocorum copia noscerentur. Cicero autem quantum in ea re ualuerit: quis ignorat? qui uel liberti eius libros: quos is de patroni iocis cōposuit: quos qdē ipsius putāt eē. legere curauit. Quis itē nescit cōsularē eū scurrā ab inimicis appellari solitū? Qđ i orōne ēt sua Vatinius

Planipes
Sabulo

posuit. Atq; ego(ni lōgū eēt)referrē ī qb⁹ causis quū nocētissimos reos tueret: uicto riā iocis adeptus sit: ut ecce ꝓ Lucio Fl. quē reperūdarꝫ reū ioci opportūitate de māife stissimis criminibus exemit. Is iocus ī orōne nō extat: mihi ex libro Fusii Viuaculi no tus ē: & iter alia eius dicteria celebrat. Sed ī hoc uerbo: nō casu icidi: uolēs feci. Iocos .n. hoc gēus ueteres nostri dicteria dicebāt. Testis idē Cicero q ī lib. epist. ad Corneli um Nepotē secdo sic ait: Itaq; nrī cū oīa q̄ dixissemus dicta eēnt q̄ facere & breuiter & acute locuti eēmus: ea ꝓprio noīe appellari dicteria uoluerūt. Hæc Cicero. Nouius ue ro Pōponiusq; iocos nō raro dicteria noīant. Marcus ēt Cato ille cēsorius argute ioca ri solitus ē: Horū nos ab iuidia mūiret autoritas: ēt si nrīs cauillaremur. At quū a ue teribus dicta referamus: ipa utiq; autorū dignitate defendimur. Si ergo ꝓbatis iuētū: Agite qd cuiq; de dictis talibus ī mētē uēiet: uicissim memoriā nostrā excitādo refera mus. Placuit uniuersis læticiæ excogitata sobrietas: & iō ut ꝑtextatus īcipiēdo autori tatē de exēplo ꝑberet: hortati sunt.

Dicteria

¶De dicteriis. Cap. I.

Dicta face tissime a pluribus. Hānibalis cauillatio

Vum ille(Dictū uolo hostis referrī: sed uicti: & cui⁹ memoria īstaurat roma norū triūphos)Hānibal Carthagi. apud regē Antiochū ꝓfugus facetissime cauillatus est. Ea cauillatio huiuscemodi fuit. Ostēdebat Antiochus ī cāpo opias īgētes: q̄s bellū po. ro. facturas cōparauerat: cōuertebatq; exercitū īsignibus ar gēteis & aureis florētē. Inducebat ēt currus cū falcibus & elephātos cū turribus: eqta tūq; frænis & ephippiis mobilibus ac phaleris præfulgentem. Atq; ibi rex contempla tione tanti & tam ornati exercitus gloriabundus Hannibalem aspicit. Et putas ne inquit satis esse romanis hæc omnia? Tunc pœnus eludens ignauiam imbelliamq; mi litum eius præciose armatorum Plane inquit satis esse credo romanis hæc: & si auaris simi sunt. Nihil prorsus neq; tam lepide: neq; tam acerbe dici potest: Rex de numero exercitus sui: ac de existimanda æquiparatione quæsiuerat. Respondit Hannibal de præda. Flauianus subiecit: Sacrificium apud ueteres fuit: quod uocabatur proteruia. In eo mos erat: ut siquid ex epulis superfuisset: igne consumeretur. Hic Catonis iocus est. Namq; Albidium quendam: qui sua bona comedisset: & nouissime domum quæ ei reliqua erat incendio perdidisset: proteruiam fecisse dicebat: quod comesse non potuerit: id combussisse.

Proteruia Sacrificiū

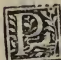
¶Dictum Ciceronis in seruiliam. Cap. II.

Ymmachus deinde: Mater. M. Bruti Seruilia quum ꝑtiosum ære paruo fun dūm abstulisset a Cæsare subiiciente hastæ bona ciuium: nō effugit dictum tale Cicerōis: Equidem quō melius emptum sciatis: cōparauit Seruilia hūc fundum tertia deducta. Filia autem Seruiliæ erat Iunia Tertia: Eademque. C. Crassi. uxor: lasciuiente dictatore tam in matrem q̄ in puellam. Tunc luxuriam senis adulteri ciuitas subinde rumoribus iocisq; carpebat: ut mala non tantum seria forent.

Ciceronis dictū ī ser uiliam

¶Sutoris dictum facetum. Cap. III.

Ost hunc Cecinna Albinus: Plancus in iudicio forte amici: quum molestū testem destruere uellet: interrogauit(quia sutorem sciebat)quo artificio se tueretur. Ille urbane respondit: Gallam subigo. Sutorium hoc habetur in strumentum: quod non infacete in adulterii exprobationem ambiguitate conuertit. Nam Plancus in Meuia Galla nupta male audiebat.

Galla in strumētū sutorium

¶Antonii familiaris dictum. Cap. IIII.

Ecutus est Furius Albinum. Post mutinensem fugam quærētibus quid age ret Antonius: respondisse familiaris eius ferebatur. Quod canis in ægypto: bibit & fugit: quoniam in illis regionibus constat canes raptu crocodillorū exterritos currere & bibere.

¶Publii dictum. Cap. V.

EVstachius deinde. Publius Mutiū īprimis maliuolū quū uidisset solito tristiorē: Aut mutio inqt nescio qd in cōmodi accessit: aut nescio cui aliqd bōi.

¶Fausti dicterium. Cap. VI.

INde Auienus. Faustus Syllæ filius quum soror eius eodem tempore duos mœchos haberet: Fuluium Fullonis filiū: & Pompeium cognomine Maculam: miror īquit sororem meam habere maculam: quum Fullonem habeat.

¶Seruilii iocus. Cap. VII.

HIc Euāgelus. Apud Luciū Malliū: qui optimus pictor romæ habebatᷓ: Seruilius Geminius forte cœnabat. Q uūq; filios eius deformes uidisset: non similiter inqt Malli fingis & pingis. Et Mallius: In tenebris. n. fingo inqt: luce pingo.

¶Demosthenis argutus iocus. Cap. VIII.

EVsebius deinde: Demosthenes inqt excitatus ad laidis famā: cuius formam tūc græcia mirabatᷓ: accessit: ut & ipse famoso amore potiretᷓ. Q ui ubi dimidium talentum unius pretium noctis audiuit: discessit hoc dicto ἀγοράζω τοσ-ούτου μεταυοῆσαι. Nō emo tāti pœnitere.

¶Inter hæc cū Seruius ordine se uocāte p uerecūdiā sileret. oēs nos inqt Euangelus impudentes grāmatice pnuncias: si tacere talia uis uideri tuitionē pudoris. Vnde neque tuum: nec Disarii: aut Hori supercilium liberum erit a superbiæ nota: ni Prætextatum: & nos uelitis imitari.

¶Tunc Seruius: Postq̄ magis silentiū erubescendū uidit: ad libertatem se similis relationis animauit. M. inquit Votacilius pitholaus: quum. C. Seruilius uno tantū die consul fuisset: dixit. ante flamines: nunc consules diales fiunt. Nec Disarius ultra exprobrationem taciturnitatis expectans ait. Diales. i. unius diei

¶Platonis distichon nec non Ciceronis in multos ioca plurima. Cap. IX.

POst hūc. Horus quoq; affero ad uos inquit Δίςιχον Platonis: quo ille adolescēs luserit: quū tragœdiis quoq; eadē ætate pluderet: τὴν ψυχὴν ἀγάθω κα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν εἶχον ἦλθε ητα ἡ τλήμων ὡσ διαβησομένη. Orta ex his lætitia: & oibus īcensoriū risum remissis: ac retractātibus quæ a singulis antiquæ festiuitatis sapore plata sunt Symmachus ait: Hos Platonis uersiculos: quorū magis uetustatē an breuitatem mireris incertū est: legisse me memini in latinum tanto latius uersos. quanto solet nostra q̄ græcorum lingua breuior & angustior existimari. Et (ut opinior) hæc uerba sunt. Platonis distichon

Dum semiulco sauio meum puellum sauior. Sauior
Dulcemq; florem spiritus duco: ex aperto tramite
Anima ægra & saucia cucurrit ad labia mihi:
Rictumq; in oris peruium & labia pueri mollia rimata
Itiner transitus: ut transiret nititur.
Tum si moræ quid fuisset plusculæ.
In cœtu osculi amoris igne percita transisset.
Et me linqueret: & mira prorsus res fieret: Io:a.
Vt ad me fierē mortuᵘ: ad puer; itus uiuerē. Sed miror oēs uos ioca tacuisse Cic. i qbᵘ facūdissimᵘ: ut i oībᵘ fuit. Et si ut: ut æditᵘ respōsa nūinis sui pdicat: ita ego q̄ memoria suggesserit: refer ā dicta Ciceronis: Tū oibus ad audiēdū erectis: ille sic incipit. Ciceronis Dicteria & ioca in multos.

¶M. Cicero: quū apud damasippum cœnaret: & ille mediocri uino posito diceret: Bibite phalernū hoc: annorum quadraginta est: Bene inquit ætatem fert.

¶Idem quum Lentulum generum suum exiguæ staturæ hominē lōgo gladio accin

erit aliqua eius quæ memoria suggesserit relaturus sum. Et horus. Permitte Auiene Symmachus explicet de his: quos iam nominauerat: dicta Ciceronis: & opportunius quæ de Augusto ius referre succedent.

Eticente Auieno: Symmachus. Cicero inq̃: quum piso gener eius mollius icederet: filia autem concitatius: ait filiæ: ambula tanq̃ uir. Et quum. M. Lepidus in senatu dixisset patribus conscriptis: Tullius ait. Ego non tãti fecissem ὁμοιόπτωτον. Sed pge Auiene ne ultra te dicturientem retardem. Piso Ciceronis: gener. Dicturiẽs

CAugusti ioca. Cap. X.

T ille: Augustus inquã Cæsar affectauit iocos: saluo tamen maiestatis pudorisque respectu: nec ut caderet in scurram. Aiacem tragœdiam scripserat: eandemq; q sibi displicuisset: deleuerat. Postea Lucius grauis tragœdiarum scriptor interrogabat eũ: qd ageret Aiax suus. Et ille in spongiam inquit incubuit. Augusti ioca

Dem Augustus: quum ei quidam libellũ trepidus offerret: & modo proferret manũ: modo traheret: Putas inquit te assem elephanto dare? Aiax tragœdia

CIdem quum ab eo Pacuuius Taurus congiariũ peteret: diceretq;: iam hoc hoĩes uulgo loq: nõ paruã ab illo sibi pecuniam datã: sed tu inquit noli credere.

CAliũ pfectura equitũ sũmotũ: & isup salariũ postulãtẽ: dicẽtẽq; nõ lucri cã dari hoc mihi rogo: sed tu iudicio tuo munus uidear impetrasse: & ita officiũ deposuisse: Hoc dicto repercussit: Tu te accæpisse apud oẽs affirma: & ego dedisse me non negabo. Salarium.

CVrbanitas eiusdẽ inotuit circa Herẽniũ deditum uitiis iuuenem: quem quum castris excedere iussisset: & ille supplex hac deprecatione uteretur: quo modo ad patrias sedes reuetar? quid patri meo dicam? respondit: hic me tibi displicuisse.

CSaxo i expeditiõe pcussũ ac notabili cicatrice in frõte deformẽ nimiũ tamẽ sua opa iactãtẽ: sic leuiter castigauit. At tu quum fugies inquit: nunq̃ post te respexeris.

CGalbæ cuius iforme gibbo erat corpus: agẽti apud se causam & frequẽter dicẽti corrige in me siqd rephẽdis. respõdit: Ego te monere possũ: corrigere non possum. Quũ multi Seuero Cassio accusante absoluerent: & architectus fori Augusti expectationẽ operis diu traheret: ita iocatus est: Vellẽ Cassius & meum forum accusasset.

Ectius quũ monumentũ patris exarasset: ait Augustus: hoc est uere mõumẽtũ patris colere. Quũ audisset inter pueros: quos i syria Herodes rex iudeorum intra bimatum iussit iterfici: filium quoq; eius occisum: ait: Melius est Herodis porcum esse quam filium. Herodis crudelitas.

CIdẽ Augustus quia Mecoenatẽ suũ nouerat eẽ stilo remisso molli & dissoluto: talẽ se in epistolis: quas ad eum scribebat: sæpius exhibebat. & cõtra castigationẽ loquẽdi quã alias ille scribẽdo seruabat: in epistola ad Mecoenatẽ familiari: plura i iocos effusa subtexuit: Vale mel gentiũ: metuelle: ebur ex hetruria: laser arretinũ: adamas supernas: thyberinũ margaritũ: cilneorũ smaragde: iaspi figulorũ: berille prosenne: carbunculum habeas ἵνα συντέμω πάντα μάλαγμα moecharum.

CExceptus est a quodã cœna satis parca: & quasi quotidiana: Nam pene nulli se inuitanti negabat. Post epulum igitur: inops ac sine ullo apparatu discedens: Vale dicẽti hoc tantum insusurrauit: Non putabam me tibi tam familiarem.

CQuũ de tyriæ purpuræ: q̃ emi iusserat: obscuritate q̃reret: dicẽte uẽditore: erige altius & suscipe: his usus est salibus: Quid ergo ut me Popu. Romanus dicat bene cultum: in solario ambulaturus sum?

CNomenculatori suo de cuius obliuione quærebatur dicenti: nũquid ad forum mãdas? Accipe inquit commendaticias: quia illic neminem nostri.

¶ Vatinio in prima sua ætate eleganter insultauit. Confusus ille podagra uolebat tamen uideri discussisse uitium: & mille passus ambulare se gloriabatur. Cui Cæsar. Nõ miror inquit: dies aliquanto sunt longiores.

Erlata ad se magnitudine æris alieni: q̃ qdã eqs romãus dũ uixit excedẽtem ducẽties cælauerat: culcitrã emi cubicularẽ i ei⁹ auctiõe sibi iussit. Et pceptũ mirantibus: hanc rationem reddidit: Habenda est ad somnum culcitra: in q̃ ille quum tantum deberet: dormire potuit.

¶ Nõ est ĩtermittẽdus sermo eius: quẽ Catonis honori dedit. Venit forte in domum in qua Cato habitauerat. Dein Strabõe ĩ adulatiõe Cæsa. male existimãte de catonis puicatia ait: Q uisqs psentẽ statũ ciuitatis cõmutari nõ uolet: & ciuis & uir bonus est. Satis serio & catonẽ laudauit: & sibi ne qs affectaret res nouas cõsuluit.

Ioci in Augustum. ¶ Soleo in Augusto magis mirari quos ptulit iocos: q̃ ipse quos ptulit: qa maior est patiẽtiæ q̃ facũdiæ la⁹: maxie cũ æq̃nimiter aliq̃ ẽt iocis mordaciora ptulerit. Cuiusdã puicialis locus asp inotuit. Intrauerat romã simillimus Cæsari: & in se oĩum ora cõuerterat. Augustus pduci hoiem ad se iussit: uisumq; hoc mõ ĩterrogauit. Dic mihi adolescẽs: fuit aliqñ mater tua romæ. Negauit ille: nec cõtẽtus adiecit: sed pater meus sæpe.

Pollio in Augustũ. ¶ Tpibus triũuiralibus Pollio quũ fescẽninos in cũ Augustus scripsisset ait. At ego taceo. Nõ ẽ. n. facile in eum scribere: qui potest proscribere.

Curtius equæs ¶ Curtius eqs romãus delitiis diffluẽs: quũ macrũ turdũ sumpsisset ĩ cõuiuio Cæ. iterrogauit an mittere liceret. Respõderat princeps q dni liceat? Ille stati p fenestrã misit.

¶ Aes alienũ Augustus cuiusdã senatoris cari sibi nõ rogatus exoluerat numerato q̃dragies. At ille pro gratiarũ actione hoc solũ ei scripsit: Mihi nihil.

¶ Solebat Licinius libertus eius ichoãti opa patrono magnas pecũias cõferre: Quẽ morẽ secutus cẽtũ pmisit p libellũ: in quo uirgulæ supductæ pars ultra pecuniæ defectionẽ ptẽdebat: uacãte ĩfra loco: Cæsar occasione usus priori alterũ cẽties sua manu iũxit: spacio diligẽter expleto: & affectata litteræ similitudine: geminatãq; accæpit sũmã: dissimulãte liberto: Q ui postea cœpto alio opere: leniter factũ suũ Cæsari obiecit libello tali dato: Confero tibi domine ad noui operis impensam: quod uidebitur.

Patiẽtia Censoris Augusti. ¶ Mira etiam censoris Augusti & laudata patientia. Corripiebatur eques romanus a principe: tanquam minuisset facultates suas. At ille se multiplicasse coram probauit. Mox eidem obiecit: q ad contrahendum matrimonium legibus non paruisset. Ille uxorem sibi & tres liberos esse dixit: Tunc adiecit. Post hac Cæsar de honestis hominibus inquiris: honestis mandato.

¶ Etiam militis nõ libertatẽ tantũ: sed & temeritatẽ tulit. In quadam uilla inquietas noctes agebat: rũpẽte somnũ eius crebro noctuæ cãtu. Prehẽdẽdã curauit noctuam, Miles aucupii peritus & spe ingentis pmii ptulit. Laudato imperator mille nũmos dari iussit. Ille ausus est dicere. Malo uiuat: auẽq; dimisit. Q uis nõ miratus est nõ offenso Cæsare abiisse militem cõtumacẽ. Veteranus quũ die sibi dicto periclitaret: accessit in publico ad Cæsarem: rogauitq; ut sibi adesset. Ille aduocatũ quem ex comitatu suo elegerat sine mora dedit: commendauitq; ei litigatorem. Exclamauit ingẽti uoce Ve-

Vicarius. teranus: At non ego Cæsar periclitante te actiaco bello: uicarium quæsiui: sed pro te ipse pugnaui: detexitq; impressas cicatrices: Erubuit Cæsar: uenitq; ĩ aduocationem: ut qui uereretur non superbus tantum: sed etiam ingratus uideri.

¶ Delectatus iter cœnã erat symphoniacis Turonii Flacci mangonis: atq; eos frumẽtõ donauerat: quũ in alia acroamata fuisset liberalis nummis. Eosdemq; postea Turonius æque inter cœnam quærenti Cæsari sic excusauit: ad malos sunt.

Coruus salutans augustum.

¶Sublimis actiaca uictoria reuertebat̃: occurrit ei iter gratulãtes: coruũ tenẽs: quẽ ĩstituerat hoc dicere A ue Cæsar uictor ĩperator. Miratus Cæsar officiosam auẽ .xx. milibus nũmũ emit: Socius opificis ad quẽ nihil ex illa liberalitate puenerat: affirmauit Cæsari habere illũ & aliũ coruũ: quẽ ut afferre cogeret̃ rogauit. Allatus uerba q̃ didicerat expssit. A ue uictor ĩpator Antoni: nihil exasperatus satis duxit iubere illũ diuidere donatiuũ cũ cõtubernali. Salutatus similiter a psytaco emi iussit eũ. Idẽ miratus in pica: hãc quoq; redemit. Exẽplũ sutorẽ pauperẽ sollicitauit: ut coruũ ĩstitueret ad parẽ salutationẽ: q impẽdio exhaustus: sæpe ad auẽ nõ respondẽtẽ dicere solebat: opa & impẽsa periit. Aliquãdo tũ coruus cœpit dicere dictatã salutationẽ. Hac audita dum transit: Augustus: respondit. Satis domi salutatorũ taliũ habeo. Supfuit coruo memoria: ut & illa q̃bus dominũ querentem solebat audire: subtexeret: opera & impẽsa periit. Ad qd' Cæsar risit: Emiq; auem iussit: quãti nullã adhuc emerat. Solebat descendenti a palatio Cæsari honorificũ aliqd' epigrãma porrigere græculus. Id quũ frustra sæpe fecisset: rursusq; eũ id facturũ uidisset Augustus: breue græcum manu sua in charta exarauit epigrãma: pgenti deinde ad se obuiã misit. Ille legẽdo laudare: mirari tã uoce q̃ uultu. Quũq; accessisset ad sellã: demissa in fundã pauperem manu: paucos denarios ptulit: quos principi daret. adiectus hic sermo. ἀνκατὰτὴν τύχην σὴνσ᾽ ἐβασ᾽σὲ εἰπλέον ἐδίδουν. Non secũdũ fortunam tuã Auguste: si plus haberẽ plus darem: Secuto omnium risu: dispensatorem Cæsar uocauit: & sestertia centum milia græculo numerari iussit.

Psytracus

Pica

Augusti liberalitas ĩ græculũ

¶De moribus fœminarum. Cap. XI.

Iulia filia Augu.

Vlis aliqua & filiæ eius Iuliæ dicta referamus? Sed si garrulus nõ putabor: uolo de moribus fœminæ pauca pmittere: ut q̃sq; uestrũ habeat seria & discẽda q̃ pferat. Hortãtibusq; oĩbus: ut cœpto insisteret: ita de Iulia orsus ẽ. Annũ agebat tricesimũ & octauũ: tẽpus ætatis (si mens sana super esset) uergẽtis in senium: sed idulgentia tã fortunæ: q̃ patris abutebat̃: quũ alioqn litterarũ amor multaq; eruditio: qd in illa domo facile erat: ꝑterea mitis humanitas: minimeq; sæuus alus ingentẽ fœminæ gratiã cõciliarẽt: mirãtib' qui uitia noscebãt tantã pariter diuersitatẽ. Nõ semel ꝑcæperat pater: tẽperato tamen inter idulgẽtiã grauitatẽq; sermone: moderaret̃ pfusos cultus pspicuosq; comitatus. Idẽ quũ ad neporũ turbã: similitudinẽq; respexerat: qua repsẽntabat̃ Agrippa: dubitare de pudicitia filiæ erubescebat. Inde blãdiebat̃ sibi Augustus lætũ in filia animũ usq; ad speciẽ pcacitatis: sed reatu liberũ: & talẽ fuisse apud maiores Claudiã credere audebat. Itaq; inter amicos dixit: duas habere se filias delicatas: q̃s necesse haberet ferre rẽpu. Et Iulia uenerata dominũ licẽtiore uestitu & oculos offenderat patris tacẽtis: Mutauit cultus sui postera die morẽ: & lætũ patrẽ affectata seueritate cõplexa ẽ: At ille q pridie dolorẽ suũ cõtinuerat: gaudiũ continere nõ potuit: Et quãtũ hic ait in filia augusti pbabilior est cultus? Nõ defuit patrocinio suo Iulia his uerbis. Hodie enim me patris oculis ornaui: heri uiri.

Liuia filia Augusti.

¶Notum & illud: Conuertebant in se populum in spectaculo gladiatorum Liuia & Iulia: comitatus dissimilitudine: Quippe cingentibus Liuiam grauibus uiris: hæc iuuentutis & quidem luxuriosæ grege circunsidebatur. Admonuit pater scripto: Videret quantum inter duas principes fœminas itereesset: Eleganter illa rescripsit. Et hi mecum senes fient.

¶Eadem Iulia mature habere cœperat canos: quos legere secreto solebat. Subitus interuentus patris aliquando oppressit ornatrices. Dissimulauit Augustus deprehensis super uestem earum canis: & aliis sermonibus tempore extracto induxit ætatis mẽtionem. Interrogauitque filiam: utrum post aliquot annos cana esse mallet: an calua.

Et quũ responderet: Ego pater cana esse malo: sic illi mendacium obiecit. Quid er go istæ te caluam tam cito faciunt.

¶ Item quum grauem amicum audisset Iulia suadentem melius facturam: si se cõpo suisset ad exempla paternæ frugalitatis: ait. Ille obliuiscit̃ Cæsarem se esse. ego memi ni me Cæsaris filiam.

¶ Quũq; cõscii flagitiorũ mirarent̃ quo mõ similes Agrippæ filios pcrearet: quæ tã uulgo potestatem corporis sui faceret: ait. Nunq̃. n. nisi naui plena tollo uectorem.

Populiæ resposo ¶ Simile dictũ Populiæ. M. filiæ q̃ mirãti cuidã: qd eẽt: quapp aliæ bestiæ nunq̃ marem desiderarẽt: nisi quũ pgnãtes uellent fieri: respõdit: bestiæ enim sunt.

¶ Cecilii urbanitas. Cap. XII.

Sed ut a fœminis ad uiros: & a lasciuis iocis ad honestos reuertar: cecilius iurisc̃õsultus urbanitatis miræ libertatisq; habebat̃: pcipue tñ is iocus eius ino tuit. Lapidatus a populo Vatinius: cũ gladiatoriũ munus ederet: obtinuerat: ut ædiles edicerẽt: ne qs i arenã nisi pomũ misisse uellet. Forte iis diebus Caselius cõsultus a quodã: an nux pinea pomũ eẽt: respõdit: si i Vatiniũ missurus es: pomũ ẽ.

Vatinius a populo lapidatus Caselii di ctum.

Mercatori deinde quemadmodum cum socio nauem diuideret interrogãti respondisse traditur. Nauem si diuidis: nec tu nec socius habebitis.

¶ In Galbã eloquẽtia clarũ: sed quẽ hitus (ut supra dixi) corpis destruebat. M. Lelii uox circũferebat̃: igeniũ Galbæ male hitat. In eũdẽ Galba Orbilius grãmaticus Acerbius irrisit: Prodierat Orbilius i reũ testis: quẽ galba ut cõfũderet: dissimulata eius psessiõe: iterrogauit. Quid artiũ facis? respõdit. In sole gibbos fricare soleo:

.M. Lelius i Galbã Orbilius grãmatic9 i eundẽ. .L. Cecili9

Lucius Cecilius quũ. C. Cæsar aliisq secũ pila lusitabant cẽtena sestertia: illi uni qnquaginta dari uidisset: qd ego iquit una manu ludo & nõ duabus: ut plus habere possim.

Decimus ualerius ¶ Quũ iratus eẽ Pub. Clodius decimo Valerio diceret̃: q ei nũmũ peteti nõ dedisset: Quid amplius inqt mihi facturus es: nisi ut durachiũ eã & redeã: ludẽs ad Ciceronis exilium

De Laberio. Cap. XIII.

Laberius Sed qa & paulo ante Aurelius Symmachus: & ego nũc: Laberii fecimus mẽ tionẽ si aliq̃ hui9 atq; Publii dicta referem9: uidebimur: & adhibẽdi cõuiuio mimmos uitasse lasciuiã: & eã celebritatẽ imitari q̃ quum adsunt illi excitare pollicet̃. Laberiũ asperæ libertatis equitẽ romanũ Cæsar quingẽtis milibus inuitauit: ut pdiret i scænã: & ipe ageret mimmos: quos scriptitabat. Sed ptãs nõ solũ si inuitet: sed ẽt si supplicet: cogit: Vñ se & laberi9 a Cæsare coactũ i plogo testat̃ his uersibus.

Necessitas: cuius cursus transuersi impetum
Voluerunt multi effugere: pauci potuerunt:
Quo me detrusit pene extremis sensibus.
Quem nulla ambitio: nulla unq̃ largitio.
Nullus timor: uis nulla: nulla autoritas
Mouere potuit in iuuenta de statu:
Ecce in senecta: ut facile labefecit loco
Viri excellentis mente clæmente edita
Submissa placide blandiloquens oratio
Etenim ipsi dii negare cui nil potuerunt:
Hominem me denegare quis posset pati?
Ego bis tricenis annis actis sine nota
Eques romanus lare egressus meo domum

Reuertar mimmus: nimirum hoc die
Vno plus uixi mihi q̄ uiuendum fuit.
Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo
Si tibi erat libitam litterarum laudibus
Floris cacumen nostræ famæ frangere:
Cur quum uigebam membris præuiridantibus
Satisfacere populo & tali cum poterám uiro:
Non flexibilem me concuruasti: ut carperes?
Nunc me deiicis quo? quid ad scænam affero?
Decorem formæ: an dignitatem corporis?
Animi uirtutem an uocis iocundæ sonum?
Vt hedera serpens uires arboreas necat:
Ita me uetustas amplexu annorum necat.
Sepulchris similis: nil nisi nomen retineo.

In ipsa quoq; actione subinde se q̄ poterat ulciscebatur īducto hitu syri: qui uelut flagris cæsus præripiētiq; se similis exclamabat. Porro quirites libertatem perdidimus. Et paulopost adiecit: necesse ē multos timeat: quem multi timent. Quo dicto uniuersitas ppl̄i ad solū Cæs. oculos & ora cōuertit: notātes eius ipotētiā hac dicacitate lapidatā. Ob hæc i publiū uertit fauorē. Is Publi. natiōe syrus: quū puer ad patronū dn̄i eēt adductus ꝓmeruit eū nō min⁹ salib⁹ & igēio: q̄ forma. Nā forte quum ille suū suū hydropicū iacētē i area uidisset: q̄ sisset q; icrepuisset q; qd ī sole faceret: rn̄dit: aq̄ calefacit: Ioculari deīde sup cœnā exorta q̄stione: qd nā esset molestum ociū: aliud alio opinante: ille podagrici pedes dixit. Ob hæc & alia manumissus: & maiore cura eruditus: quū mimmos cōponeret: ingentiq; assensu in Italiæ oppidis agere cœpisset: productus romæ p Cæsaris ludos oēs qui tūc scripta & operas suas ī scænā locauerat: prouocauit ut singuli secū posita inuicē materia ꝓ tpe cōtēderēt. Nec ullo recusante superauit omnes: in quis & Laberium. Vnde Cæsar arridēs hoc mō ꝓnūciauit: Fauēte tibi me: uictus es Laberi a syro. Statimq; Publio palmam: & laberio annulum aureum cum quingentis sestertiis dedit. Tunc Publius ad Laberium recedētē ait: Qui cum contendisti scriptor: hunc spectator subleua. Sed & Laberius sequenti statim cōmissione: minimo nouo interiecit hos uersus. Publius Syrus

Non possunt primi esse omnes omni in tempore.
Summum ad gradum quum claritatis ueneris: consistes
Aegre: nec citius q̄ descendas: decidas.
Cecidi ego: cadet qui sequitur: laus est publica.

Publii autem sententiæ feruntur lepidæ: & ad communem usum accommodatissimæ. Ex quibus has fere memini singulis uersibus circunscriptas. Publii sententiæ lepidæ

Beneficium dando accæpit qui digno dedit.
Feras: non culpes: quod mutari non potest.
Cui plus licet: q̄ par est: plus uult q̄ licet.
Comes facundus in uia pro uehiculo est.
Frugalitas miseria est rumoris boni.
Hæredis fletus sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Improbe neptunum accusat: qui iterum naufragium facit.
Nimium altercando ueritas amittitur.

Pars beneficii eſt:quod petitur ſi cito neges.
Ita amicum habeas:poſſe ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.
Nunq̃ periculum ſine periculo uincitur.

De Pylade hiſtrione. Cap. XIIII.

Pylades hiſtrio

Ed qa ſemel igreſſus ſum ſcænã loquẽdo:nõ pylades hiſtrio nobis omittendus eſt:q clarus i ope ſuo fuit tpibus Auguſti:& Hylã diſcipulũ uſq; ad æqlitatis cõtentionẽ eruditiõe puexit. Populus deide iter utriuſq; ſuffragia diuiſus ẽ. Et quũ canticũ qddã ſaltaret Hylas:cuius clauſula erat. τὸν μέγαν ἀγαμέμνονα ſublimẽ ingentemq; Hylas uelut metiebat̃. Nõ tulit Pylades:& exclamauit e cauea. σὺ μακρὸν οὐ μέγαν ποιεῖς. Tũc eũ populus coegit idẽ ſaltare cãticũ. Q uũq; ad locũ ueniſſet quẽ rephẽderat:expſſit cogitantẽ:nihil magis ratus magno duci conuenire:q̃ pro oibus cogitare. Saltabat Hylas Oedipodẽ. & Pylades hac uoce ſecuritatẽ ſaltãtis caſtigauit σὺ βλέπεις. Quũ in Herculẽ furentẽ pdiſſet:& nõnullis iceſſum hiſtriõi cõuenientẽ nõ ſeruare uideret̃:depoſita pſona:ridẽres increpuit. μωροί μαινόμενον ὀρχοῦμαι. Hac fabula & ſagittas iniecit i populũ. Eãdẽ pſonã quũ iuſſu Auguſti i triclinio ageret:& intẽdit arcũ:& ſpicula imiſit. Nec idignatus ẽ Cæſar eodẽ ſe loco pyladi:quo po.ro.fuiſſe. Hic qa ferebat̃ mutaſſe rudis illius ſaltationis ritũ q: apud maiores uiguit: & uenuſtã iduxiſſe nouitatem:iterrogatus ab Auguſto q̃ ſaltatiõi cõtuliſſet:rñdit αὐλῶν συριγγῶν. Idẽ quũ pp populi ſeditionẽ pcõtẽtiõe iter ſe Hiláq; hita cõcitatã idignationẽ excepiſſet Auguſti:rñdit βασιλεῦ ἀσυνφέρει σοι περὶ ἡμᾶς ἀσχολεῖσθαι τὸν δῆμον. His dictis & excitata letitia quũ i Auieno memoria florida:& amœnitas laudaret̃ igenii:mẽſas ſecũdas miniſter admouit.

T Flauianus. Multi ut extimo i hoc a Varrone diſſentiũt: q in illa lepidiſſima ſatyra menippea:q̃ iſcribit̃:Neſcis quid ueſp uehat : de ſecũda mẽſa placẽtas remouit. Sed q̃ſo dicas Cecina uerba ipſa Varrõis: ſi tibi beneficio memoriæ tenacioris hæſerunt. Et albinus: locus iquit Varrõis quẽ referri ame imperas:

Bellaria

i his fere uerbis ẽ. Bellaria ea maxime ſunt mellita:q̃ mellita nõ ſunt. Dulcibus.n.cũ pepſi ſocietas iſida. Significant aũt bellaria oẽ menſæ ſecũdæ genus. Nam quæ πέμματα græci uel τραγήματα dixerũt:ea ueteres nr̃i appellauere bellaria. Vina quoque dulciora ẽ inuẽire i cõœdiis antiqoribus hoc uocabulo: dictaq; ea Liberi bellaria.

De uino. Cap. XV.

T euangelus. Agite anteq̃ ſurgẽdũ nobis ſit:uino indulgeamus : qd decreti Platonici autoritate faciemus:q extiſtimauit fomitẽ eſſe quẽdã & incitabulũ

Vinum fomes & incitabulũ ingenii uirtutiſq;

igẽii uirtutiſq;: ſi mẽs & corpus hõis uino flagret. Tũ Euſtachi9:qd agis iqt Euãgele:ãn Platonẽ extimas haurieda paſſim uina ſuaſiſſe:& nõ magis inter minuta poeula iocũdiorẽ liberaliorẽq; iuitationẽ q̃ fieret ſub qbuſdã q̃ſi arbitris & magiſtris cõuiuiorũ ſobriis:nõ iprobaſſet̃ Et hoc eſt qd̃ in primo & in ſecũdo de legibus nõ iutile uiris eẽ decernit. Nã & modicis honeſtiſq; iter bibẽdũ remiſſionibus refici integraſq; aios:ad inſtauranda ſobrietatis officia extimauit: redditoſq; ſenſim lætiores.ad intẽtiones rurſus capeſſendas fieri habiliores:& ſimul ſiqui penitus in his affectionũ cupiditatũq; errores ineſſent:quos celaret alioquin pudor reuerens:ea oia ſine graui periculo libertate per uinũ data detegi:& ad corrigẽdũ medẽdũq; fieri opportũiora. Atq; hoc etiã Plato ibidẽ dicit:nõ diffugiendas eſſe huiuſcemodi exercitatiões aduerſus ppulſandam uini uiolẽtiã:neq; illũ unq̃ cõtinentẽ prorſum aut tẽperantẽ ſatis fideliter uiſum eẽ:cui uita nõ iter ipſa errorũ pericula & in mediis uoluptatũ illecebris

explorata sit. Nam cui libentiæ gratiæq; omnes conuiuiorum incognitæ sint: q̃q; illarum omnino expers sit: si eum forte ad participandas huiusmodi uoluptates: aut uoluntas tulerit: aut casus induxerit: aut necessitas impulerit: mox deliniri & capi: neque mentem eius animumq; consistere. Congrediendum igitur. & tanq̃ in acie quadã cũ uoluptariis rebus: cũq; ista uini licentia cominus decernendum: ut aduersus eas non fuga nec absentia simus tuti: sed animi uigore: & constanti præsentia: moderatoq; usu temperantiam cõtinentiamq; tueamur: & calefacto simul refotoq; animo: siquid in eo uel frigidæ tristitiæ: uel torpentis uerecundiæ fuerit: diluamus. Sed quia uoluptatum fecimus mentionem: docet Aristeles a quibus uoluptatibus sit cauendum. Quinque enim sunt sensus hominum: quos græci αἰσθήσεις appellant: per quos uoluptas animo aut corpori quæri uidetur. tactus: gustus: odoratus: uisus: auditus. Ex iis omnibus uoluptas quæ immodice capit̃: ea turpis atq; improba est. Sed enim: quæ nimia: ex gustu atq; tactu est: ea igit̃ gemina uoluptas sicut sapientes uiri censuerunt: omniũ rerum fœdissima est: eosq; maxime qui sese duabus istis uoluptatibus dediderunt: grauissimi uitii uocabulis græci appellauerunt: uel ἀκρατεῖς: uel ἀκολάστους. Nos eos uel incontinentes dicimus: uel itemperantes. Istas autem uoluptates duas: gustus atq; tactus: idest cibi atq; ueneris: solas hominibus communes uidemus esse cum belluis. Et iccirco in pecudum ferorumq; animalium numero habetur quisquis est his ferarum uoluptatibus occupatus. Cæteræ ex tribus aliis sensibus proficiscẽtes hominũ tantum propriæ sunt. Verba super hac re Aristotelis philosophi in medium proferã: ut quid de his infamibus uoluptatibus tam clarus atq; inclytus uir sentiat: publicet̃. Διὰ τί κατὰ τὴν ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἐὰν ὑπερβάλλωσιν ἀκρατεῖς λέγονται. οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι τοιοῦτοι οἵ περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῇ λάρυγγι ἡ ὑχετο εὐχεῖν διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτου γενομένας κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις τῶν δὲ δυσῶν κοινῶν αἴσχρων εἶναι τὴν αὐτίκα ἥττωμενον λεγόμενον καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίσ αἱν ἡδονῶν ἡττᾶσθαι τῶν δὲ αἰσθήσεων τεντ ἐτὰ ἄλλα ζῷα ἀπὸ δύο μόνον ἥδεται κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται ἢ κατὰ τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. Quis igitur habens aliq̃d hũani pudoris uoluptatib⁹ istis duabus coeundi atq; comedẽdi: quæ homini cum sue atq; asino communes sunt: gratuletur? Socrates quidem dicebat: homines multos propterea uelle uiuere: ut ederent & biberent: se bibere atq; esse: ut uiueret. Hippocrates autem diuina uir scientia: de coitu uenereo ita existimabat: partem esse quandam morbi teterrimi: quem nostri comitialem dixerunt. Nãq; ipsius uerba hæc tradunt̃: τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν. i. coitum esse paruum morbum comitialem.

Sensus hoium quinq.

Voluptates duæ

Coitus quid est.

ℂMACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM. Lib.iii. ℂDe ritu sacroꝝ. Cap.I.

Iolatū quū se noscet æneas multa cæde pollutū: ait. Tu gēitor ca pe sacra māu prīosq̄ pēates Me bello etā to digressum & cæde rcēti Attractarͤ nefas: donec me flumie uiuo ℂAbluero. Post caietæ quoq; nutricis sepulturā: quo potissimū nauigans appellitur. q̄ ad eā partē per q̄ fluuio thyberinus amœnno in mare prorūpit: ut cōsesti i ipo Italiæ limie fluuiali ūda ab

Ablutio i sacris superorum. lut⁹: posset q̄ purissime Iouē phrygiāq; ex ordie matrē iuocarͤ. qd ꝙ euādrū aditurus ꝑ thyberi nauigat: ꝙ cū eēt reptur⁹ Her. sacra celebrātē: ut sic purificat⁹ sacris posset ho spitalib⁹ itereſſe. Hic & iuno ipa cōgrit: nō magis ꝙ æneā cōtigisset & cōtra suū uelle i italiā pueirͤ. q̄ ꝙ optato potiretͤ i hybridis aluco: qa sciret eū hoc amne purificatū pos se sacra ēt sibi rite ꝑficere. Nā ne supplicari qdē sibi ab eo uellet. Nūc (qm̄ purificatio nē ad sacra superoꝝ ptinētē deorū i Virgiliana obseruatione mōstrauim⁹) uideamus

Aspersio i sacris inferorum. utrū ēt circa iferoꝝ deorū cultū ꝓprietatē moris idē poeta seruauerit. Cōstat diis supis sacra facturū corpis ablutiōe purgari: Quū uero iferis litādū ē: satis actū urͤ: si aspsio sola cōtingit. De sacris igitͤ superorum ait Aeneas: donec me flumine uiuo abluero.

At Dido quum sacra diis inferis instituit: ait.

Annam chara mihi nutrix huc siste sororem.

Dic corpus properet fluuiali spargere lympha. Et alibi.

Sparserat & latices simulatos fontis auerni.

ℂNec ñ quū misenū sepulturæ mādari rfert idē. Ter socios pura circōtulit ūda: spgēs rorͤ leui. Sed & quū facit. Aeneā apud iferos ramū Proserpiæ consecraturū: ita infert.

Occupat Aeneas aditum: corpusq; recenti.

ℂSpargit aq̄. Verboꝝ ꝓprietas tā poetæ huic familiaris ē: ut talis obseruatio i Virgi lio eē iā desinat: nullis tn̄ magis ꝓprie usus ē: q̄ sacris uel sacrificalib⁹ uerbis. Et primū nō omiserī i quo plæriq; fallūtͤ: Extaq; salsos porricit i fluctus: nō ut qdā ꝓiicit: existimātes dixisse Virgiliū ꝓiiciēda exta: q adiecit in fluctus sed non ita ē. Nā ex disciplia haruspicū & ex pcepto pōtificū: uerbū hoc solēne sacrificātibus est: sicut Veranius ex .i. lib. Pictoris ita dissertationē huius uerbi executus ē: Exta porriciūto diis tāto in al

Porricere taria: arāue: focūue: eoue quo exta dari debebūt. Porricerͤ ergo nō ꝓiicere ꝓpriū sacrificii uerbū ē. Et qa dixit Veranius i arā focūue eoue quo exta dari debebūt: nunc pro ara & pro foco mare accipiendum est: quū sacrificiū diis maris dicatur. Ait enim.

Dii quibus imperium est pelagi: quorum æquora curro.

Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum

Constituam ante aras uoti reus: extaq; salsos

Porriciam in fluctus: & uina liquentia fundam.

Ex his docet' in mare rite potuisse porrici exta: nō proiici. Constituam ante aras uoti reus. Hæc uox ꝓpria sacrorū est: ut reus uocet'. qui suscepto uoto se numinibus obligat damnatus autem qui promissa uota iam soluit. Sed de hoc non opus est a me plura ꝓferri: quū uir doctissimus Eustachius paulo ante hanc partē plenius executus sit. Reus Dānatus

De uerborum proprietatibus. Cap. II.

EST ꝓfundā sciam huius poetæ in uno sæpe repire uerbo: qd' fortuito dictum uulgus putaret. Multifariā enim legimus ꝙ litare sola non possit oratio: nisi is qui deos p̄catur: etiam aram manibus appræhendat. Inde Varro diuinarū libro q̄nto dicit aras primū ansas dictas: ꝙ esset necessarium a sacrificantibus eas teneri. Ansis autem teneri solere uasa quis dubitet? Cōmutatione ergo litterarū aras dici cœptas: ut Valesios & fusios dictos prius: nunc Valerios & Furios dici. Hæc oīa illo uersu poeta executus est: Talibus orantē dictis: arasq̧ tenentem Audiit omnipotens. Nō ne eo additū crediderīs: nō qa orabat tantū: sed qa & aras tenebat auditum? Nec non quū ait. Talibus orabat dictis: arasq̧ tenebat. Itē Tāgo aras medios ignes & numina testor: eandem uim nominis ex appræhensione significat. Tāgere aras Ara Ansa

IDem poeta tam scientia ꝓfundus: q̄ amœnus igenio: nōnulla de ueteribus uerbis: q̄ ad ꝓprietatē sacrorū nouerat ptinere: ita interpretatus est: ut mutato uerbi sono integer intellectus maneret. Nam primo pontificii libro apud Pictorem uerbū hoc positū est: uitulari. De cuius uerbi significatu Titius ita rettulit Vitulari est uoce lætari. Varro ēt in libro q̄ntodecimo rerū diuinarum ita refert: ꝙ pōtifex in sacris quibusdā uitulari soleat: quod græci παιανίζειν uocāt. Has tot interp̄tationis ambages q̄ paucis uerbis docta Marōis elegātia expressit: Lætūq̧ choropæana canētes. Nam si uitulari est uoce lætari: qd est παιανίζειν: non ne in cantu læti παιᾶνος enarratio uerbi perfecta seruata? Et ut huic uocabulo diutius immoremur: Hylus libro quē de diis cōposuit ait. Vitulam uocari deā: quæ lætitiæ præest. Poso ait uitulā uictoriā noīari. Cuius rei hoc argumētū ꝓfert: ꝙ postridie nonas iulias re bñ gesta quū pridie populus a thuscis in fugam uersus sit: unde populifugia uocātur: post uictoriā sequētē certis sacrificiis fiat uitulatio. Quidā nomen eius aiaduersum putāt: ꝙ potēs sit uitæ tolerādæ: Ideo huic deæ pro frugibus fieri sacra dicūtur: qa frugibus uita humana tolerat': Vnde hoc esse animaduertimus: ꝙ ait Virgilius: Quū faciā uitula pro frugibus: ipse uenito: ut uitula dixerit pro uitulatione: quod nomen esse sacrificii ob læticiam facti superius expressimus. Meminerimus tamen sic legendū per ablatiuū: Quū faciam uitula pro frugibus. i. quū faciam rem diuinam: non oue: nō capra: sed uitula. tanq̄ dicat: quū uitulam pro frugibus sacrificauero: quod est: quum uitula rem diuinam fecero. Pontificem Aeneam uel ex nomine referendorum laborum eius ostēdit: Pontificibus enim permissa est potestas memoriā rerum gestarū in tabula cōferendi: & hos annales appellant eqdē maximos: quasi a pontificibus maximis factos. Vnde ex persona Aeneæ ait: Et uacet annales nostrorum audire laborum. Et qa iter decreta pontificum hoc maxime quæritur: quid sacrum: quid sanctum: quid religiosum: quærēdum: utrū iis secundum diffinitionem suam Virgilius usus sit. & singulis uocabuli sui proprietatem more suo seruauerit. Vitula dea Populifugia. Annales

De sacro: Sancto: religioso: & prophano. Cap. III.

SAcrum est: ut Trebatius libro primo de religionibus refert: qcqd est qd deorum habet'. Huius diffinitiōis poeta memor: ubi sacrum nominauit: admonitionē deorū pene semp adiecit. Sacra dioneæ matri diuisq̧ ferebam. Item. Sacra Ioui stygio quæ rite incœpta paraui. Item. Tibi enim tibi maxima iuno Mactat Sacrū qd sit

Profanũ quid sit. sacra ferens. Profanũ omnes pene cõsentiunt id esse quod extra fanaticam causam sit quasi porro a fano & religione secretũ. Cuius significatus exẽplũ cõsecutus est: quum de luco & adytu inferorũ sacro utroq; loq̃ret: Procul o ꝓcul este ꝓfani Cõclamat uates: totoq; absistite luco. Eo accedit qđ Trebatius ꝓfanũ id ꝓprie dici ait: qđ ex religioso uel sacro in hoiũ usum ꝓprietatẽq; cõuersum est. Q̃d aptissime poeta seruauit quũ ait: Faune p̃cor miserere inq̃t: tuq; optima ferrũ Terra tene: colui uestros si semp honores. Quos cõtra æneadæ bello fecere ꝓfanos. Dixerat enim. Sed stirpẽ teucri nullo discrimine sacrũ sustulerant. Vnde ostendit proprie profanatum quod ex sacro promiscuum humanis actibus accommodatum est.

Sanctum quid sit. ¶ Sanctum est: ut idẽ Trebatius libro. x. religionũ refert: interdum idẽ quod sacrum: ideq; quod religiosum: interdum aliud: hoc est nec sacrũ nec religiosum est. Quod ad secundam speciem pertinet: Sancta ad uos anima atq; istius inscia culpæ Descendam. Non enim sacro aut religioso eius aĩa tenebat. quã sanctã hoc est incorruptã uoluit: ostẽdere: ut illo quoq;: Tuq; o sanctissima cõiunx Felix morte tua: in quo castitatis honorẽ incorruptæ uxoris amplexus est. Vnde & sanctæ leges: quæ nõ debeãt pœne sanctione corrũpi. Quod aũt ad priorẽ speciei diffinitionem de sancto attinet: idest non ut aliud sit q̃ sacrũ aut religiosum. Ecce leuis summo de uertice uisus iuli Fundere lumen apex. Et paulopost: Nos pauidi trepidare: metu crinẽq; flagrantem. Excutere & sanctos restinguere fontibus ignes. Hic enim sanctos ac si sacros accipiemus. quia diuinitus contigerunt. Item Tuq; o sanctissima uates Præscia uenturi: non aliud nisi sacrum uocat: quam uidebat & uatem & deo plenam & sacerdotem.

Religiosũ quid sit. Religio. Cerimõia ¶ Superest ut qđ sit religiosum cum Virgilio communicemus. Seruius Sulpitius religionem esse dictã tradidit: quæ pp sanctitatẽ aliq̃ remotã ac sepositã a nobis sit: quasi a relinquẽdo dicta: ut a carendo cerimonia. Hoc Virgilius seruãs ait. Est ingens gelidum lucus prope ceritis amnem: Religione patrũ late sacer. Et adiecit quo proprietatẽ religionis exprimeret: Vndiq; colles Inclusere caui: & nigra nemus abiete cingit. Quæ res utiq; faciebat lucum a cõmunione populi secretũ. Et ut relictũ locũ ostenderet: nõ sola adeundi difficultate: adiecit & sanctitatẽ: Siluano fama est ueteres sacrasse pelasgos Agroꝝ pecoriq; deo: Secundũ Põpeium festũ: Religiosi sunt: qui facienda & uitãda discernũt. Hinc Maro ait: Riuos deducere nulla Religio uetuit. Quod aũt

Deducere ait deducere: nihil aliud est q̃ detergere. Nã festis diebus riuos ueteres sordidatos detergere licet: nouos fodere nõ licet. Intrãscursu & hoc notãdũ est: qđ & ipse uelut prætereũs sub unius uerbi significatione proiecit. Cauet̃. n. in iure pontificio: ut quoniã oues duabus ex causis lauari solẽt. aut ut curet̃ scabies: aut ut purget̃ lana: festis diebꝰ purgãdæ lanæ gratia oues lauari nõ liceat: liceat ãt si curatiõe scabies abluenda sit. Ideo hoc quoq; inter cõcessa nũerauit: Balantũq; gregem fluuio mersare salubri. Q̃d si hucusq; dixisset: licita & uetita confunderet: sed adiiciendo salubri: causam cõcessæ ablutionis expressit. ¶ Quid delubrum. Cap. IIII.

Delubrũ quid. Ominia etiã sacrorũ locorũ sub cõgrua ꝓprietate ꝓferre pontificalis obseruatio est. Ergo delubrũ qđ pontifices proprie uocent: & qualiter hoc nomine Virgilius usus sit requiramus: Varro libro. viii. rerum diuinarum: Delubrum ait alios extimare: i quo præter ædem sit area assumpta deum causa: ut est in circo flaminio Iouis statoris: alios i quo loco dei simulacrum dedicatũ sit. Et adiecit. Sicut locum in quo figerent candelam: candelabrum appellatum: ita in quo deum ponerent nominatum delubrum. His a Varrone præscriptis: possumus intelligere id potissimum ab eo probatum: quod ex sua consuetudine in ultimo posuit: ut ab dei dedi

cato simulacro delubrum cœperit nuncupari. Virgilius tamẽ utrãq; rationem diligen ter est executus. Vt.n.a post rema incipiamus: obseruauit delubrũ nominaturus: aut proprie deorũ noĩa: aut ea quæ diis accomodarenť inserere. At gemini lapsu delubra ad summa dracones Effugiunt. Et ut mox simulacrũ nominaret: subtexuit: sæuæq; pe tunt tritonidis arcẽ: Sub pedibusq; deæ clypeiq; sub orbe teguntť. Item: Nos delubra deum miseri: quibus ultimus eẽt: Ille dies. Illã uero opinionem de area q̃ Varro præ dixerat: nõ dimisit: Principio delubra adeũt paceq; per aras Exquirunt. Et mox: Aut ante ora deum pingues spaciať ad aras: Quid.n.est aliud spaciari q̃ spatio lati itineris ob ambulare: ob quod adiiciendo ante aras: ostendit areã assumptã deorũ causa. Ita suo more uelut aliud agendo implet arcana.

ℭQuid dii penates. Cap. V.

DE diis quoq; romanorũ ꝓpriis.i.penatibus aspersa est huic operi nõ incurio sa subtilitas. Nigidius.n.de diis libro.xix.requirit: num dii penates sint troia norũ Apollo & neptunnus: qui muros eis fecisse dicuntur: & nũ eos in italiã Aeneas aduxerit. Cornelius quoq; labeo libro de diis penatibus eadẽ extimat. Hanc opinionẽ seqť Maro quũ dicit: Sic fat⁹ meritos aris mactabat honores. Taurũ neptu no: taurũ tibi pulcher Apollo. Varro humanarũ secundo Dardanũ refert deos pena tes ex samothrace in phrygiã: & Aeneã ex phrygia in italiã detulisse. Qui sint autem dii penates in libro quidem memorato. Varro nõ exprimit. Sed qui diligẽtius eruunt ueritatẽ: penates esse dixerũt: per quos penitus spiramus per quos habemus corpus: per quos rationẽ animi possidemus. Esse aũt mediũ æthera Iouẽ: Iunonẽ uero imum aera cum terra: & Mineruã summũ ætheris cacumen. Et argumẽto utuntur: q̃ Tarq nus Demarathi corinthii filius samothraciis religionibus mystice imbutus: uno tem plo ac sub eodẽ tecto: numina memorata coniũgit. Cassius uero Hemina dicit samo thracas deos: eosdẽq; romanorũ penates: ꝓprie dici θεούσ μεγάλουσ. Noster hæc sciens ait: Cũ sociis natoq; penatibus & magnis diis: qđ exprimit θεούσ μεγάλουσ. Sed & oĩa hæc nomina quũ in uno de supradictis numinibus seruat doctrinã: procul dubio suã de hac omni opinione cõfirmat. Quũ.n.ait Iunonis magnæ primum præce numẽ adora: τὴν μεγάλην noĩat. Adsit lætitiæ bacchus dator & bona Iuno: τὴν χρη στὴν. Dominãq; potentem. τὴν δυνατὴν eodem noĩe appellauit. Et Vestam quã de numero penatũ: aut certe comitem eorũ esse manifestũ est: adeo ut & consules & præ tores seu dictatores quũ adeũt magistratũ lauinii: rem diuinam faciũt penatibus pari ter & Vestæ. Sed & Virgilius ubi ex psona Hectoris dixit: Sacra suosq; tibi cõmendat troia penates: mox adiecit. Sic ait & manibus uittas uestamq; potentem Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem. Addidit Higinius in libro quem de diis penatibus scripsit: uocari eos θεούσ πατρώουσ. Nec hoc Virgili⁹ ignoratũ reliquit. Dii patrii seruate domum seruate nepotem: Et alibi. Patriiq; penates.

Penates Dii.

Magni dei

Iuno magna bona. Et potens.

Dii patrii

Hostiarum genera. Cap. VI.

NEc minus de sacrificiorũ usu: q̃ de deorũ scientia diligẽtiã suam pãdit. Quũ .n. Trebatius libro primo de religionibus doceat: hostiarum genera eẽ duo. Vnum in quo uoluntas dei per exta disquiritur. Alterum in quo sola anima deo sacratur. Vnde & haruspices animales has hostias uocant: Vtrũq; hostiarum ge nus Virgilius in carmine ostendit: Et primo quidẽ illud quo uoluntas numinũ p ex ta monstrať. Mactat lectas de more bidentes. Et mox pecudũq; reclusis Pectoribus i hians spirantia cõsulit exta. Alterũ illud in quo hostia animalis dicitur: q̃ eius tantũ anima sacratur: ostẽdit quũ facit Entellum uictorẽ eryci mactare taurũ. Nã ut exple

Hostiarũ genera

ret animalis hostiæ causas: ipso usus est noie. Hanc tibi eryx meliorē aīam pro morte
Persoluo daretis: Et ut nūcupata uota significaret: ait. persoluo: qd' de uoto proprie dicit'. Vtq;
ostenderet persolutū diis significauit dicēs. Sternit' exanimisq; tremens procūbit hu-
mi bos. Videndū etiā: ne & illā hostiā ostendat animalem: Sanguine placastis uentos
& uirgine cæsa: Q uum primum iliacas danai uenistis ad oras: Sanguine quærendi re-
Litare. ditus: animaq; litandum argolica. Nam & animam: idest hostiæ nomen posuit: & lita
re quod significat sacrificio facto placasse numen.

Hostiæ iniuges. Hostia eximia. ¶In his ipsis hostiis uel aialibus uel cōsulatoriis quædā sunt: quæ hostiæ iniuges uo
cant'. i. quæ nūq̄ domitæ ac iugo subditæ sunt. Harū quoq; noster poeta sic meminit:
Nūc grege de itacto septē mactare iuuēcos. Præstiterit: totidē lectas de mor' bidētes.
Et ut iniuges euidētius exprimeret: adiecit: & intacta totidē ceruice iuuencas. Eximii
quoq; in sacrificiis uocabulū: nō poeticū ἐπίθετον: sed sacerdotale nomē est. Verati
us. n. in pōtificalibus quæstionibus docet: eximias dictas hostias: q ad sacrificiū desti-
natæ eximant' e grege: uel qd eximia specie q̄si offerēdæ numinibus eligant'. Hic ait:
Q uattuor eximios præstāti corpore tauros. Vbi q eximunt' eximios: q eligunt' pstā
Hostia ambaruaiis. ti corpore mōstrauit. Ambaruales hostia est: ut ait Pōpeius Festus: q̄ rei diuinæ causa
circū arua ducit' ab hiis qui p frugibus faciūt. Huius sacrificii mentionē in bucolicis
hēt: ubi de apotheosi daphnidis loqt'. Hæc tibi semp erunt: & quū solēnia uota Red-
Lustrare. demus nymphis: & quū lustrabimus agros: ubi lustrare significat circuir'. Hinc enim
uidelicet & nomen hostiæ acquisitum est: ab ambiendis aruis. Sed & in Georgico li-
bro primo. Terq; nouas circum felix eat hostia fruges.

¶Obseruatū est a sacrificātibus: ut si hostia q̄ ad aras duceret' fuisset uehemētius re-
luctata: ostendissetq; se inuitam altaribus admoueri: abnueret': qa inuito deo offerri
eā putabāt. Q uæ āt stetisset oblata: hāc uolenti numini dari existimabant. Hinc no-
ster: Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aras. Et alibi. Et statuam ante aras aurata
fronte iuuencum.

¶Adeo aūt oēm pietatē in sacrificiis: q̄ diis exhibēda sunt: posuit: ut pter cōtrariā
Mezētius qrē cōtēptor diuū cām: Mezētium uocaret cōtemptorē deorū. Neq;. n. ut Aspero uīsideo contēptor di-
uum dictus est: q sine respectu deorū i hoies impius fuerit. Alioqn multo magis hoc
de Busiride dixisset: quē longe crudeliorē illaudatū uocasse cōtētus est. Sed uerā hu-
ius cōtumacissimi nois cām: in. i. lib. originū Catonis diligēs lector iueniet. Ait. n. Me
zētiū rutulis iperasse: ut sibi offerrēt: quas diis primicias offerebāt: & latinos oēs si-
milis imperii metu ita uouisse: Iuppiter. si tibi magis cordi est: nos ea tibi dare potius
quā Mezētio: uti nos uictores facias. Ergo q diuinos honores sibi exegerat: merito di
ctus ē a Virgilio cōtēptor deoꝝ. Hic pia illa isultatio sacerdotis. Hæc sunt spolia & de
rege supbo primitiæ: ut nomīe cōtūaciæ: cui pœnas luit: raptas de eo notaret exuuias.

¶Miranda est huius poetæ & circa nostra & circa externa sacra doctrina. Neq; enim
de nihilo est: q quum delon uenit Aeneas: nulla ab eo cæsa est hostia: nisi quum pro
ficiscerentur: Apolloni & Neptuno res diuina facta est. Constat enim sicut Cloatius
Verus ordinatorum libro secundo docet: esse deli aram: apud quam hostia non cædi
tur: sed tantum solemni deum prece uenerantur. Verba Cloatii hæc sunt: Deli ara ē.
Apollinis Aræ i delo hostia nō cædit'. Apollo pr Apollinis γενήτορος, in qua nullum animal sacrificatur: quam Pythagoram uelut I
uiolatā adorasse pdūt. Hāc ergo esse quæ adorat' ab Aenea γενήτορος arā poeta de-
monstrat siquidē templū ingressus pōtifex nullo acto sacrificio statim inchoat precē:
Et ut genitora expressius nominaret: Da pater augurium. At uero quum taurum mox
immolat Apollini & Neptuno: apud aliam utiq; aram factum intelligimus. Et bene

supra tantūmodo patrē:quod ibi propriū est:& infra qđ cōmune est Apollinem nominat. Meminit huius aræ & Cato de liberis educādis in hæc uerba: Nutrix hæc oīa faciebat in uerbenis ac tubis sine hostiis:ut deli ad Apollinis genitiui arā: Eodem uersu nō omittendū puto:cur saxo uetusto dixerit extructū templū. Velius lōgus imutatio est inquit epitheti.uult enim dicere uetustatē tēpli. Hūc multi alii cōmētatores secuti sunt:sed frigidū est ædificii ætatē notare. Epaphus aūt uir plurimæ lectionis.lib.xvii. ait:delphis quodam tēpore euenisse:ut templū religiosum antea & itactū spoliatum incensumq; sit:& adiicit.multas circa corinthū urbes isulasq; pximas terremotu haustas:delon neq; antea neq; postea hoc icōmodo uexatam:sed semp eodē manere saxo. Thucydides etiā historiarū lib.iii.idem docet. Nō mirū ergo si præsidio religionis tutam insulā semp ostēdēs & reuerētiā sibi locorū accessisse dicit cōtinuā saxi eiusdē.i.insulæ firmitatem. Vt seruauit Apollinis genitoris proprietatē patrē uocando.

¶ Idē curauit Herculē uocādo uictorē. Hæc inquit limina uictor Alcides subiit. Varro diuinarū lib.iiii. Victorē Herculē putat dictū:q; oē aialium genus uicerit. Romæ aūt uictoris Herculis ædes duæ sunt:una ad portā trigeminam:altera in foro boario. Huius cōmēti cām Massurius Albinus memorabiliū li.i.aliter exponit. M. iqt Octauius Herenus prima adolescentia tibicen:postq̄ arti suæ diffisus est:instituit mercatură & bene re gesta:decimā herculi profanauit. Postea quū nauigans hoc idē ageret: a prædonibus circūuentus fortissime pugnauit:& uictor recessit. Hunc in somniis hercules docuit sua opera seruatū. Cui Octauius ipetrato a magistratibus loco ædem sacrauit:& signū.uictorēq; incisis litteris appellauit. Dedit ergo epitheton deo: quo & argumentū ueterū uictoriarū herculis:& cōmemoratio nouæ historiæ quæ recenti romano sacro cām dedit:cōtineret. Nec frustra i eodē loco dixit. Et domus herculei custos pinaria sacri. Quidā.n.arā maximā quū uicino flagraret icendio: liberatā a pinariis ferūt:& ideo sacri custodē domū pinariā dixisse Virgiliū κατὰ Διασολὴν inquit potitiorū:qui Appio Claudio præmio corrupti sacra seruis publicis prodiderunt. Sed Veratius pontificalis in eo libro quē fecit de supplicationibus:ita ait Pinariis qui nouissimi comeso prādio uenissent.quū iam manus pastores lauarēt: præcepisse herculē ne quid postea ipsi:aut pgenies ipsorū ex decima gustarent sacrāda sibi: sed ministrandi tantū modo causa:nō ad epulas cōuenirēt. Quasi ministros ergo sacri custodes uocari:ut ipse Virgilius alibi: At triuiæ custos iā dudum in montibus opis:idē ministra. Nisi forte custodē dixit eā: quæ se phibuerit & cōtinuerit a sacris:ut ipse alibi: Et custos furū atq; auiū cū falce saligna hellespontiaci seruet tutela priapi. Hic utiq; custodē prohibitorēq; auiū furūq; significat. Hæc ubi dicta: dapes iubet & sublata reponi Pocula:gramineoq; uiros locat ipse sedili. Non uacat qđ dixit sedili. Nā ppria obseruatio ē:herculis sacris epulari sedētes. Et Corne. Balbus ἐξηγητικῶν lib.xviii.ita ait: Apud arā maximā obseruatū:ne lectisterniū fiat. Custodit̃ i eodē loco ut oēs aperto capite sacra faciāt. Hoc fit:ne quis in æde dei habitum eius imitaretur. Nam ibi opto ipse capite est. Varro ait græcum hunc esse morem:quia siue ipse siue ab eo relicti qui aram maximā statuerunt:græco ritu sacrificauerunt. Hoc amplius addidit Caius Bassus. Iccirco enim hoc fieri dicit:quia ara maxima ante aduentum Aeneæ in italia constituta est:qui hunc ritum uelandi capitis inuenit. Ea quoq; quæ incuriosæ transmittuntur a legentium plebe:non carēt profunditate. Nam quum loqueret̃ de filio Pollionis:id quod ad principem suum spectaret adiecit: Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti Murice:iam croceo mutabit uellera luto. Traditur autem in libro hetruscorum.si hoc animal insolito colore fuerit indutum:protendi imperatori rerum omniū

Hercules uictor

Octauius Herenus Profanauit.

Pinarii Potitii

Custos

Herculis sacris epulant̃ sedētes

Aries idutus isolito colore portēdit ipatori felicitatem.

cū fœlicitate largitatē. Eſt ſup hoc liber Tarquini tranſcriptus ex oſtētario tuſco: Ibi reperit purpureo aureoue colore ouis arieſue ſi aſpergeť: principi ordinis & generis ſumma cum felicitate largitatem auget. genus progeniemq́ꝫ propagat in claritate: lætioremq́ꝫ efficit. Huiuſmodi igitur ſtatum imperatori in tranſitu uaticinatur.

℄ Verbis ēt ſingulis de ritu ſacro q̄ ex alto petita ſignificet: uel hinc licebit aduertere:

Sacrū qd. Iniecere manū parcæ: teliſq́ꝫ ſacrarūt Euādri. Nam qcqd deſtinatū eſt diis: ſacrū uocatur. Peruenire āt ad eos nō pōt: niſi libera ab onere corporis fuerit aīa: qđ niſi morte fieri nō pōt. Ita ergo opportune ſacrū haleſum facit: qa erat oppeciturus. Et hic ꝓprietatē & humani & diuini iuris executus eſt. Nā ex manus iniectione pene mancipiū deſignauit: & ſacrationis uocabulo: obſeruātiā diuini iuris impleuit. Hoc loco non alienum uidetur: de cōditione eorū hominū referre: quos leges ſacros eē certis diis iubēt quia nō ignoro qbuſdam mirū uideri ꝙ quū cætera ſacra uiolari nefas ſit: hominē ſacrū ius fuerit occidi. Cuius rei cauſa hæc eſt. Veteres nullū animal ſacrū in finibus ſuis eſſe patiebanť: ſed abigebant ad fines deorū: qbus ſacrū eſſet. Aīas uero ſacratorū hominū quos ζανας græci uocant: diis debitas exiſtimabāt. Q uēadmodum igitur qđ ſacrū ad deos ipſos mitti nō poterat: a ſe tamen dimittere nō dubitāt: ſic animas quas ſacras in cælū mitti poſſe arbitrati ſunt: uiduatas corpore q̄ primū illo ire uoluerunt. Diſputat de hoc more ēt Trebatius religionū li. ix. Cuius exēplū ne ſim ꝓlixus omiſi. Cui cordi eſt legere: ſatis habeat & autorem & uoluminis ordinem eſſe monſtratum.

℄ Q uæ male enunciando corrumpantur apud maronem. Cap. VII.

Deus mas & fœmina (manu: veneris descriptio) Nonnullorū quæ ſcietiſſime prolata ſunt: male enunciādo corrūpimus dignitatem: ut qdam legunt. Diſcedo: ac ducēte dea flāmam inter & hoſtes Expedior: quum ille doctiſſime dixerit: ducentē deo: nō dea. Nam & apud Caluū Acterianus affirmat legendum: Pollētemq́ꝫ deum uenerem: nō deā. Signū etiam huius eſt cypri barbatum corpore ſed ueſte muliebri: cum ſceptro ac ſtatura uiri. Et putant eandem marem ac fœminam eſſe. Ariſtophanes eam ἀφροδιτον appellat: Leuinus etiā ſic ait. Venerem igitur almum adorans ſiue fœmina ſiue mas eſt. ita uti alma noctiluca eſt. Philocorus quoque in athide: eandem affirmat eſſe lunam: & ei ſacrificium facere uiros cum ueſte muliebri: mulieres cum uirili: ꝙ eadem & mas exiſtimatur & fœmina.

Aphroditon

℄ Hoc quoq́ꝫ de prudentia religionis a Virgilio dictū eſt. Decidit exanimis uitāq́ꝫ reliquit in aſtris aereis Igiuus enim de proprietatibus deorū: quū de aſtris ac ſtellis loqueretur ait oportere his uolucres imolari. Docte ergo Virgilius dixit apud ea numia animam uolucris remiſiſſe: quibus ad litandum data eſt.

℄ Nec nomen apud ſe quod fortuitū eſſe poterat: uacare permittit: Matriſq́ꝫ uocauit. Nomine caſmillæ mutata parte camillā. Nam Statius Tullianus de uocabulis rerum

Camillus. Camilla. lib. i. ait dixiſſe Callimachum: tuſcos Camillum appellare Mercurium: quo uocabulo ſignificant præminiſtrum deorum. Vnde Virgilius ait Metabum Camillam appellaſſe filiā Dianæ. ſ. præminiſtrā. Nā & pacuuius. quum de Medea loqueretur: Cælitū camilla expectata aduenis ſalue hoſpita. Romani quoq́ꝫ pueros puellaſue nobiles & inueſtes camillos & camillas appellant flaminicarum & flaminum miniſtros.

Mos ℄ Hanc quoq́ꝫ obſeruationē eius nō cōuenit prætcrire. Mos erat iquit heſperio in latio: quem protinus. urbes Albanæ coluere ſacrū: nūc maxima rerū Roma colit. Var-

Cōſuetudo ro de moribus: Morē eſſe dicit in iudicio animi: quē ſeq́ꝫ debeat cōſuetudo. Iulius Feſtus de uerborū ſignificatiōibus libro. xiii. Mos eſt inquit inſtitutū patriū: ꝑtinens ad religiones cerimoniaſq́ꝫ maiorū. Ergo Virgilius utrūq́ꝫ autorē ſecutus: & primo qdē

Varronẽ q̃m ille dixerat morẽ p̃cedere:sequi cõsuetudinẽ:postq̃ dixit mos erat subiũ
xit:quẽ ꝑtinus urbes Albanæ coluere:& nũc maxima rerũ Roma colit:quo pseuerã
tiã cõsuetudinis mõstrat. Et quoniã Festus ptinere ad cerimonias ait: hoc idẽ docuit
Maro:adiiciẽdo sacrũ:quẽ protinus urbes Albanæ coluere sacrũ. Mos ergo præcessit
& cultus moris secut⁹ ẽ:qđ est cõsuetudo. Et hic diffinitionẽ Varronis ĩpleuit. Adiiciẽ
do deinde sacrũ:ostendit morẽ cerimoniis dicatũ:qđ Festus asseruit. Idẽ seruauit & in
.xii. libro cũ ait. Morẽ ritusq; sacrorũ adiiciã:in quo ostẽdit apte morẽ eẽ ritus sacrorũ.
Sed historiæ q̃dem fidẽ in his uersibus secutus est: Mos erat hesperio ĩ latio: & reliq̃.
Seruauit.n. regnorũ successionẽ. Quippe primi regnauerũt latini:inde albani: & inde
romani. Ideo mos erat primũ dixit hesperio in latio:& postea quẽ protinus urbes al
banæ coluere sacrum. deinde subiecit:nunc maxima rerum roma colit.

¶ Excessere oẽs adytis arisq; relictis Dii qb⁹ imperiũ hoc steterat. Et de uetustissimo
romanorũ more:& de occultissimis sacris uox ꝓlata est. Cõstat.n. oẽs urbes ĩ alicuius
dei eẽ tutela:moreq; romanorũ arcanũ & multis ignorũ fuisse:ut quũ obsiderẽt urbẽ
hostiũ:eãq; iam capi posse cõfiderẽt:certo carmine euocarẽt tutelares deos:q; aut ali
ter urbẽ capi posse non crederẽt:aut ẽt si posset:nefas existimarẽt deos hr̃e captiuos.
Nã propterea ipsi romani & deum in cuius tutela urbs roma est:& ipsius urbis latinũ
nomẽ ignotũ esse uoluerũt. Sed dei quidẽ nomẽ nonnullis antiquorum inter se dissi
dentium libris insitum:& ideo uetustas persequentibus quicquid de hoc putatur ino
tuit. Alii enim Iouem crediderunt:alii lunam:sunt qui Angeronam: quæ digyto ad Angerona
os admoto silentium denuntiat. Alii autem quorum mihi fides uidetur firmior:Opẽ
Consiuiam esse dixerunt. Ipsius uero urbis nomen etiam doctissimis ignoratum est:
cauentibus romanis:ne quod sæpe aduersus urbes hostium fecisse se nouerant: idem
ipsi quoq; hostili euocatione paterentur:si tutelæ suæ nomen diuulgaretur. Sed uidẽ
dum ne quod nõnulli existimauerunt:nos quoq; confundat:opinantes uno carmine
& euocari ex urbe aliqua deos:& ipsam deuotam fieri ciuitatẽ. Nam repperi in libro
quinto rerum reconditarum Sammonici Sereni utrunque carmen:quod ille se in cu
iusdam Furii uetustissimo libro repperisse professus est. Est autem carmen huiusmo
di:quo dii euocantur:quum oppugnatione ciuitas cingitur. Si deus:si dea est:cui po Euocationis deorũ carmen.
pulus ciuitasque carthaginensis est in tutela:teque maxime ille: qui urbis huius po
palique tutelam recepisti:precor: ueneror que:ueniamque a uobis peto: ut uos po
pulum ciuitatemque carthaginensium deseratis: loca:templa: sacra: urbemque eorũ
relinquatis:absque his abeatis:eique populo ciuitatiq; metum formidinem obliuio
nem iniiciatis:proditique Romam ad me meosque ueniatis:nostraque uobis loca:tẽ
pla:sacra:urbs acceptior probatiorque sit:mihi quoque populoque Romano militi
busque meis præpositi sitis:ut sciamus intelligamusque. Si ita feceritis: uoueo uobis
templa ludosque facturum. In eadem uerba hostias fieri oportet autoritatemque ui
deri extorum: ut ea promittant futura. Vrbes uero exercitusque sic deuouentur
iam numinibus euocatis. Sed dictatores imperatoresque soli possunt de uouere his
uerbis. Dis pater siue Iouis mães:siue quo alio noĩe fas est noĩare:ut omnes illam ur Deuotiõis urbium & exercituũ uerba.
bẽ carthaginẽ exercitũq;:quẽ ego me sentio dicere: fuga formidinẽ terrore cõpleatis:
q́q; aduersus legiones exercitũq; nostrũ arma tela q̃ ferẽt:uti uos eos exercitus: eosq;
hostes:eosq; hoĩes:urbes:agrosq; eorũ:& qui in his locis regiõibusq; agris urbibusq;
habitãt:abducatis:lumine supero priuetis. Exercitũq; hostium urbes agrosq; eorum
quos me sentio dicere:uti uos eas urbes agrosq; capita ætatesq; eorũ deuotas consecra
tasq; habeatis illis legibus quibus quandoq; sunt maxime hostes deuoti:eosque ego

uicarios pro me fide magistratuq; meo:& pro populo Ro.exercitibus legiōibusq; nostris deuoueo:ut me meamq; fidem imperiumq; legiones exercitumq; nostrum: qui i his rebus gerundis sunt:bene saluos sinetis esse. Si hæc ita faxitis:ut ego sciam sentiã intelligãq;. Tūc qsqs uotū hoc faxit ubi faxit recte factū esto: Ouibus atris tribus:tel lus mater:teq; Iuppiter obtestor. Quū tellurē dicit:manibus terrã tāgit: quum Iouē dicit:manus ad cælum tollit:quū uotū recipere dicit:manibus pectus tangit. In antiquitatibus autem hæc oppida iueni deuota:stonios:fregellas:gabios:ueios: fidenas. Hæc intra italiã.præterea carthagiuem:& corithum:sed & multos exercitus oppidaq; hostiū gallorum hispanorum afrorū maurorū aliarūq; gētiū:quas prisci loquunt᷑ annales. Hinc est ergo:q̄ pter eiusmodi euocationem numinūq; discessionem: ait Virgilius: Excessere oēs adytis arisq; relictis Dii:Et ut tutelares assignaret adiecit: quib⁹ imperium hoc steterat. Vtq; præter euocationē etiã uim deuotionis ostenderet: in q̄ præcipue Iuppiter ut diximus inuocatur:ait Ferus omnia iuppiter argos Transtulit. Videtur ne uobis probatum:sine diuini & humani iuris scientia:non posse profunditatem Maronis intelligi?

Ciuitates deuotæ a populo romano

¶ Hic quum oēs cōcordi testimonio:doctrinã & poetæ & narrantis æqrent: exclamauit Euangelus diu:se succubuisse patientiæ:nec ultra dissimulandū:quin in medium detegat inscientiæ uirgilianæ uulnera. Et nos inquit manū ferulæ aliquando subduximus:& nos cæpimus pontificii iuris auditū:& ex his quæ nota sunt nobis: Maronem huius disciplinã iuris nescisse constabit. Quando.n.diceret:Cælicolū regi mactabam in littore taurū:si sciret taurū imolari huic deo uetitū?aut si didicisset quod Atteius Capito cōpræhendit Cuius uerba ex lib.i.de iure sacrificiorū hæc sunt. Itaq; Ioui tauro uerre ariete immolari nō licet. Labeo uero.l.x.&.viii.lib.itulit:nisi Neptuno Apollini & Marti taurum nō imolari. Ecce pontifex tuus qdē apud quas aras mactet᷑ ignorat:quum uel æditius hæc nota sint:& ueterū non tacuerit industria. Adhæc Prætextatus renidens. Quibus deorū imolet᷑ tauro:si uis cū Virgilio cōmunicare:ipse te docebit. Taurum neptuno:taurum tibi pulcher apollo. Vides in opere poetæ uerba Labeonis? Igitur ut hoc docte:ita illud argute. Nam ostendit:Ideo nō litatū:ideo secutū Horrendum dictu & uisu mirabile monstrū. Ergo respiciens ad futura:hostiã contrariã fecit. Sed & nouerat hūc errorē non esse inexpiabilē. Atteius enim Capito:quē in acie contra Maronem locasti:adiecit hæc uerba. Si quis forte tauro fecerit: piaculū dato. Committitur ergo res non quidem impianda:insolita tamen. Et cōmittitur non ignorantia:sed ut monstro locum faceret futuro.

Taurus qbus diis imolatur.

¶ Subiecit Euangelus:Si euentu excusantur illicita:dic quæso:quod erat monstrum secuturū:& quum Cereri libari uino subet:quod omnibus sacris uetatur: Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho. Vinum autem Cereri nō libari:debuit illum uel Plautus docere:qui in aulularia ait:Cererin mi Strobile hi sunt facturi nuptias? Qui? qa temeti nihil allatum intelligo? At hic uester flamen & pontifex & omnia:tam quid immoletur:q̄ quid libet᷑ ignorat. Et ne non ubique in libando pari errore sit deuius: in octauo ait. In mensam læti libant:diuosque precantur:quum non in mēsam: sc in arã secundum morem libare debuerint. Vt prius tibi: Prætextatus inquit:de posteriore quæstione respondeam: Fateor te non immerito de usurpata in mensam libatione q̄sisse:ampliusq; speciem difficultatis auxeras:si magis Didonem in mensa similiter libantem notasses. Dixit:& in mensa laticum libauit honorē. Nã & Pub. Tertius quū de ritu sacrorum multa dissereret:ait sibi hūc locū in quæstione uenire:nec tamen hæsitationem suã requisita ratione dissoluit. Ego aūt quid mihi magistra lectione com

Cereri uino nō libatur.

pertũ ẽ:publicabo. In papiriano.n.iure euidẽter relatũ ẽ: Aræ uicẽ pſtare poſſe mẽſam dicatã:ut in tẽplo inqt Iunonis populoniæ auguſta mẽſa ẽ. Nãq; in fanis alia uaſorũ ſunt & ſacræ ſupellectilis:alia ornamentorũ. Quæ naſorũ ſunt:inſtrumẽti inſtar habẽt:qbus ſemp ſacrificia cõficiunt: Quaꝝ rerũ pricipẽ locũ optinet mẽſa:in q̃ epulæ:libationeſq;:& ſtypes reponunt. Ornamẽta uero ſunt clypei:coronæ:& huiuſcemodi donaria. Neq;.n.donaria dedicant eo tpe:quo delubra ſacrant. At uero menſa arulæq; eodẽ die quo ædes ipſæ dedicari ſolent. Vnde mẽſa hoc ritu dedicata in tẽplo aræ uſum:& religionẽ optinet puluinaris. Ergo apud Euandrũ qdẽ fit iuſta libatio: Quippe apud eã mẽſam quæ cũ ara maxima more utiq; religionis fuerat dedicata:& ĩ loco ſacrato:& inter ipſa ſacra in qbus epulabant. In cõuiuio uero Didonis qd tantũ regium cõſtat:nõ etiã ſacrũ fuiſſe:apud humanã menſam in triclinio non in tẽplo:qa nõ erat religioſa:ſed uſurpata libatio:ſolã fecit libaſſe reginã:in cuius pſonã ulla obſeruationis neceſſitas:& multa ad uſurpandũ in poteſtate pmiſſio. At uero hic oẽs in mẽſa læti libant:diuoſq; precant:qa qd recte fieri nouerat:ab oibus ſimul in templo epulantibus & uni ſacratæ aſſidentibus mẽſæ factũ eſſe memorauit: De illo aũt uerſu: Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho:paucis qd Maro accuſat abſolnã. Poeta.n.æq̃ in rebus doctrinæ:& in uerbis ſectator elegantiæ: ſciens Cereri mulſo libari: adiecit: miti baccho fauos dilue:ſcilicet miteſcere ninum dicens:quum mulſum cœperit fieri. Nam mite hic uinum ita dixit:ut alibi ait domitum:& durum bacchi domitura ſaporem. Notum autem eſſe non diffitebere:q; ad diem duodecimam kalendas Ianuarias Herculi & Cereri faciunt ſue prægnante:panibus:mulſo.

C Opportune me hercule Prætextate feciſti herculis mentionem. In cuius ſacra hic Virgilius gemino errore commiſit.

Tum ſalii ad cantus incenſa altaria circum
Populeis adſunt euincti tempora ramis.

C Nam & ſalios Herculi dedit:quos tãtũ Marti dicauit antiquitas:& populeas coronas noiat:quũ ad arã maximã ſola lauro capita:& alia fronde nõ uinciant. Videmus ĩ capite prætoris urbãi laureã coronã quũ rem diuinã herculi fecit. Teſtat etiã Terẽtius Varro in ea ſatyra:q̃ iſcribiť περὶ κεραυνοῦ. maiores ſolitos decimã herculi uouere. Nec decẽ dies itermittere:qn pollucerẽt populũ ad ἀσύμβολον cũ corona laurea demitterent cubitũ. Hiccine eſt Vectius ait error geminus? At ego in neutro dico erraſſe Virgiliũ. Nã ut primum de frondis genere dicamus:cõſtat qdẽ nunc lauro ſacrificantes apud arã maximã coronari. Sed multo poſt romã cõditã:hæc conſuetudo ſumpſit exordiũ:poſtq̃ in auentino laureũ cœpit uiuere: Quã rẽ docet Varro humanarũ lib.ii. E mõte ergo proximo decerpta laurus ſumebatur operantibus: quã uicina offerebat occaſio. Vnde recte Maro noſter ad tẽpora reſpexit: quibus Euander ante urbem conditã:apud arã maximã ſacra celebrabat:& utebať populo utiq; Alcidæ grattiſſima. Salios autẽ herculi pp ubertatẽ doctrinæ altioris aſſignat: qa is deus & apud pontifices idẽ qui & Mars habetur: Et ſane ita menippea Varronis affirmat: quæ inſcribitur ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς:quia quũ de Hercule multa loqueretur:eundẽ eſſe ac Martem probauit. Chaldei quoque ſtellam Herculis uocant: quã reliqui omnes Martis appellant: Eſt præterea Octauii Herſenii liber:qui inſcribitur de ſacris ſaliaribus Tyburtium: in quo ſalios Herculi inſtitutos operati diebus certis & auſpicato docet. Item Antonius Enipho uir doctus:cuius ſcholam Cicero poſt laborem fori frequentabat: ſalios Herculi datos probat in eo uolumine: quo diſputat quid: ſit feneſtra: quod eſt oſtium: minuſculum in ſacrario: quo uerbo Ennius etiam

Menſa dicata aræ uicẽ pſtat.

Hercules idẽ & Mars Salii.

Feneſtra

usus est: Idoneis (ut credo) autoribus certisq; rationibus error qui putabat utercq; de fensus est. Siqua sunt alia quæ nos commouent: in medium proferamus: ut ipsa collatio nostrum: non Maronis: absoluat errorem.

¶ Tunc euangelus: Nunquā ne tibi Prætextate uenit in mentem: toto ut aiunt cælo errasse Virgilium: quum Dido suam rem diuinam pro nuptiis faceret? Mactat. n. inquit lectas de more bidentes Legiferæ cereri phœboq; patriq; lyæo. Et q̄si expergefactus adiecit: Iunoni ante oēs cui uincula iugalia curæ: Accipite. Et. M. Varronis uerba de agricultura libro tertio: qui quū de pauōibus in uilla nutriēdis loqueret̃: sic ait. Primus hos Quintus hortēsius augurali cœna dicit̃ posuisse. Quod potius factū tū luxuriose q̄ seuere boni uiri laudabant: Quem cito secuti multi extulerunt eorū p̄cia: ut oua eorū denariis ueneāt quinis: ipsi facile quīq̄genis. Ecce res non admiranda solū sed & pudenda: ut oua pauonū qnis denariis ueneant: quæ hodie non dicā uilius: sed oīno nec ueneunt. Is hortensius platanos suas uino irrigare cōsueuit: adeo ut in quadam actione quā habuit cū Cicerone suscepta præcario a Tullio postulasset: ut locū dicendi permutaret secum. Abire. n. in uillā necessario se uelle: ut uinū platano: quā i tusculano posuerat: ipse suffunderet. Sed forte ad notam seculi sui non sufficit Hortēsius: uir alioquin ex professo mollis: & in p̄cinctu ponens omnē decorem. Fuit. n. uestitu ad mundiciem curioso. Et ut bene amictus iret: faciem in speculo q̄rebat: Vbi se intuens: togam corpori sic applicabat: ut rugas non forte: sed industria locatas artifex nodus astrigeret: & sinus ex composito defluens modum lateris ambiret. Is quōdam quum incederet elaboratus ad speciem: collegæ de iniuriis diem dixit: quod sibi in angustiis obuius: offensu fortuito: structuram togæ destruxerat: & capitale putauit: q; in humero suo locū ruga mutasset. Ergo hoc p̄ter misso: ad uiros uenio triū phales: quos uictores gentium luxuria uicit. Et ut raceam Gurgitem a deuorato primonio cognominatū: quia insignibus uirtutis secutæ uitia prioris cōpēsauit ætatis. In quā foueā luxus & superbiæ Metellus Pius puenit cōtinuatione successiuū? Et ne multis morer. ipsa de eo Salustii uerba subieci. At Metellus in ulteriorem hispaniam post annum regressus magna gloria concurrentibus undiq; uirili & muliebri sexu p uias & tecta omniū uisebat̃. Et quæstor Caius Vrbinus: aliiq; cognita uolūtate quū ad cœnā inuitauerāt: Vltra romanorū ac mortaliū etiā morē: curabāt: exornatis ædibus per aulea & insignia: scenisq; ad ostētationē histrionū fabricatis: Simul croco sparsa hum⁹: & alia in modū templi celeberrimi. Præterea quū sedenti in transenna demissum Victoriæ simulacrū cū machinato strepitu tonitrū coronā ei iponebat. Tū uenienti thure: quasi deo supplicabat̃. Toga picta plærūq; amiculo erat ei accūbēti. Epulæ quæsitissime: neq; per oēm modo prouinciā: sed trās maria ex mauritania uolucrū & ferarū icognita antea plura genera: qbus rebus aliquātā partē gloriæ d̄pserat: Maximeq; apud ueteres & sanctos uiros supbia illa grauia idigna romāo imperio extimantes. Hæc Sallustius grauissimus alienæ luxuriæ obiurgarot & censor.

¶ Accipite inter grauissimas personas non defuisse luxuriam. Refero enim pontificis uetustissimam cœnam: quæ scripta est indice quarto Metelli illius pontificis maximi i hæc uerba: Ante diē nonū kalen. septēbris: quo die Lentulus flamē martialis inaugurarus est: domus ornara fuit: Triclinia lectis eburneis strata fuerūt: Duobus tricliniis pontifices cubuerunt Quintus Carulus Mar. Aemylius lepidus. D. Syllanus. C. Cæsar rex sacrorum. P. Sceuola Sextus Quin. Cornelius. P. Volumnius. P. Albinouanus: & Lucius Iulius Cæsar augur: qui eum inaugurauir. In tertio triclinio Popilia perpenia Licinia Arruncia uirgines: uestales: & ipsius uxor publicia flaminica:

Pauonum primus usus

Q. ui. Hortensius mollis

Gurges gulosus.

Metellus pius.

Cœna lautissima Pont.

& sempronia socrus eius. Cœna hæc fuit. Ante cœnam echinos: ostreas crudas: quantum uellent: peloridas: sphondylos: turdum: asparagos: subtus gallinam altilem: patinā ostrearū peloridū: balanos nigros: balanos albos. Iterū spōdylos: glycomaridas urticas: ficedulas: lūbos capriginos: aprugnos: altilia ex farina inuoluta: ficedulas: murices: & purpuras. In cœna sumia: sinciput aprugnū: patinā pisciū: patinā suminis: anates: q̄rq̄dulas elixas: lepores: altilia assa: amilū: panes picētes. ut iā luxuria tūc accusaret: q̄do tot rebus facta fuit cœna pōtificū. Ipa uero eduliū genera q̄ dictu turpia: Nā Cincius i suasiōe legis fanniæ obiicit seculo suo: q̄ porcū troianū mēsis iferāt: Quē illi ideo sic uocabāt: q̄ ī aliis iclusis aīalibus grauidū: ut ille troiāus equus grauidus armatis fuit. Exigebat hoc quoq̄ illa gulæ itēperātia: ut & lepores saginarent̄ teste Varrōe qui de agricultura lib. iii. quū de leporibus loq̄ret̄ sic ait. Hoc quoq̄ nuper istitutū: ut lepores saginarentur: quū exceptos e leporario qdā in caueis & loco clauso faciant pingues. Si cui hoc mirū uidet̄ qd' ait Varro: lepores ætate illa solitos saginari: accipi at illud qd' maiore admiratione sit dignū. Cochleas saginatas: qd idē Varro i eodem libro refert. Verba ipsa qui uolet legere: ubi debeat quærere indicaui. Neq̄ ego nunc antiquitati nos præferendos uel comparandos dico: sed respondi obiurganti Horo: asserens uti res habet: maiorem illis sæculis deliciarum curam fuisse quam nostro.

Ostreas.

Querquedulas.

Porcus troianus

¶ Subiecit Furius Albinus antiquitatis nō minus q̄ Cinna pitus: Miror te inqt nō tetulisse q̄ta illis affluētia marinarū ꝓcurari solita fuerit copiaꝝ: cuius relatu maximā cōuiuiorū nostrorū sobrietatē doceres. Et Cecinna: ꝓfer inqt ī mediū q̄ de hac quoq̄ parte lectu cōperisti. Vltra oēs. n. polles memoria uetustatis. Et furius sic ingressus ē.

¶ Vetustas qdē nobis semper (si sapimus) adorāda est. Illa qppe secula sunt: q̄ hoc iperiū uel sanguine uel sudore peperunt. Q d nō nisi uirtutū faceret ubertas. Sed qd' fatendū est: in illa uirtutū abundātia uitiis quoq̄ ætas illa nō caruit: E qbus nō nulla nostro seculo morū sobrietate correcta sunt. Et de luxu qdē illius tpis circa marinas copias dicere īstitueram: sed qa in assertionē nostræ emēdationis: alia ex aliis ꝓferenda se suggerūt: de piscibus nō omitto: sed differo: dum de alia lasciuia qua nunc caremus admoneo. Dic. n. Hore qui antiq̄tatē nobis obiicis: ante cuius tricliniū mō saltatricē uel saltatorē te uidisse meministi? At inter illos saltatio certatim uel ab hōestis appetebatur. Ecce. n. ut ab illo ordiar tpe: qd' fuit optimis moribus. Inter duo bella punica igenui qd dicā igenui? filii senatorū in ludū saltatoriū cōmeabāt: & illic crotala gestātes saltare discebāt. Taceo q̄ matronæ etiā saltationē nō inhonestā putabāt. Sed inter ꝓbas quoq̄ earꝫ erat saltādi cura: dūmodo nō curiosa usq̄ ad artis ꝑfectionē. Quid .n. ait Salustius? Psallere: saltare: elegātius q̄ necesse est ꝓbæ: Adeo & ipse Sēproniā rephendit: nō q̄ saltare: sed q̄ optime scierit. Nobiliū uero filios: & q̄ dictu nefas ē: filias quoq̄ uirgines iter studiosa numerasse saltādi meditationē: testis est Scipio africanus Aemylianus: q in oratione cōtra legē iudiciariā Tyberii Gracchi sic ait. Docent̄ præstigias ihonestas cū cynedulis. & sambuca psalterioq̄: eūt in ludū histrionū: discūt cātare: q̄ maiores nostri igenuis ꝓbro ducier uoluerūt. Eūt inq̄ in ludū saltatoriū iter cinedos uirgines puericq̄ igenui. Hæc quū mihi quisquā narrabat: nō poterā animum inducere: ea liberos suos nobiles hoies docere. Sed quū ductus sum in ludū saltatoriū plus mediusfidius in eo ludo uidi pueris uirginibusq̄ quingentis. In his unū (quō me reipublicæ misertū est) pueꝝ bullatū petitoris filiū nō minorē annis duodeci cū crotalis saltare: q̄ saltationem impudicus seruulus honeste saltare nō posset. Vides quemadmodum ingemuit Africanus: q̄ uidisset cum crotalis saltantem filium petitoris: idest candidati. quem ne tum quidē spes: & adipiscendi ratio potuerat coercere magi

Saltatio in mensa

Crotala

Saltatiōis exprobratio

ſtratus:quo tpe ſe ſuoſq; ab omni probro debuit uindicare:quo minus faceret: qđ.ſ. turpe nō habebat? Ceterū ſuperius plærūq; nobilitatem hæc pͅpudia celebrare cōqueſtus eſt Cato. Sic nimirū inde ſenatorē nō ignobilē Ceciliū Spatiatorē & Feſcēnium uocat:eūq; ſtaticulos dare iis uerbis ait. Deſcendit de cantherio: inde ſtaticulos dare ridicularia fundere. Et alibi in eundē. Præterea cantat:ubi collibuit:interdū græcos uerſus agit:iocos dicit:uoces demutat:ſtaticulos dat. Hæc Cato:cui ut uidetis:etiam cantare nō ſerii hois ſic uidetur:quod apud alios adeo nō inter turpia numeratū eſt: ut Decius Sylla uir tāti nominis:optime cantaſſe dicat. Cæterum hiſtriones nō iter turpes habitos:Cicero teſtimonio eſt:quē nullus ignorat. Roſcio & Aeſopo hiſtrionibus tam familiariter uſum:ut res rationeſq; eorū ſua ſolertia tueret. Quod cū aliis multis:tum exēplis quoq; eius declaratur. Nam illā orationē quis eſt qui nō legerit: i quā populum Ro. obiurgat:q; Roſcio geſtum agente:tumultuarit? Et certe ſatis conſtat contendere eū cū ipſo hiſtrione ſolitū:utrū ille ſæpius eandem ſniam uariis geſtibus efficeret:an ipſe per eloquētiæ copiam ſermone diuerſo prouunciaret: Quæ res ad hanc artis ſuæ fiduciam Roſcium abſtraxit:ut librū conſcriberet: quo eloquentiā cum hiſtrionia cōpararet. Is eſt Roſcius:qui etiam Lucio Syllæ cariſſimus fuit: & anulo aureo ab eodē dictatore donatus eſt. Tanta autem fuit gratia & gloria: ut mercedem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolus accæpit. Aeſopū uero ex pari arte ducenties ſextertium reliquiſſe filio conſtat. Sed quid loquor de hiſtrionib⁹:quum Appius Claudius uir triūphalis:qui ſalius uſq; ad ſenectutē fuit:pro gloria obtinuerit q; iter collegas optime ſaltitabat? Ac prius q̄ a ſaltatione diſcedo: illud addiciam: Vno eodemq; tempore tribus nobiliſſimis ciuibus non modo ſtudiū ſaltādi:ſed etiam (ſi diis placet) peritiam:qua gloriarentur fuiſſe Gabinio cōſulari Ciceronis inimico:quod ei & Cicero non diſſimulāter obiecit: & M. Cecilio noto inter turbas uiro:quem idem Cicero defendit: & Licinio Craſſo:Craſſi eius:qui apud parthos extinctus eſt filio.

Margin notes: Cecilius ſpatiator — Hiſtriōes nō iter turpes habiti — Roſcius hiſtrio. — Aeſopus hiſtrio ditiſſimus. — Appius claudius — Licinius Craſſus.

¶ Non nullos:ex piſcibus traxiſſe cognomina. Cap. VIII.

Sed de ſaltatione ueterū ad pͅdæ matinæ trāſire luxum Liciniorum me nomē admonuit:quos Murenas cognominatos: q; hoc piſce effuſiſſime delectati ſunt:ſatis cōſtat. Huic opinioni. M. Varro cōſentit:aſſerens eodē modo Licinios appellatos Murenas:quo Sergius Orata cognominatus eſt:q; ei piſces qui auratæ uocant:cariſſimæ fuerint. Hic eſt Sergius Orata:qui primus balneas pēſiles habuit:primus oſtrearia in baiano locauit:primus optimū ſaporē oſtreis lucrinis adiudicauit. Fuit autē ætate Lucii Craſſi illius diſerti:qui q̄ grauis & ſerius habitus ſit:ēt Cicero docet. Is tamē Craſſus uir cēſorius. Nā cū Cn. Domicio cēſor fuit:cū ſupra cæteros diſertus haberet:eſſetq; iter clariſſimos ciues princeps:tamē murenam in piſcina domus ſuæ mortuam atratus tanq̄ filiam luxit. Neq; id obſcurū fuit:quippe collega Domitius in ſenatu hoc ei quaſi deforme crimen obiecit. Neq; id cōfiteri Craſſus erubuit ſed ultro etiam:ſi diis placet:gloriatus eſt cenſor:piam affectuoſamq; rem feciſſe ſe iactans. Piſcinas autē q̄ refertas habuerint pͅcioſiſſimis piſcibus romani illi nobiliſſimi principes:Lucius Philippus:& Hortenſius:quos Cicero piſcinarios appellat:etiam illud indicium eſt:q; M. Varro in libro de agricultura refert. M. Catonem:qui poſt uticæ periit:quum hæres teſtamēto Lucilii eēt relictus:piſces de piſcina eius .xl. milibus uendidiſſe. Accerſebātur autem murenæ ad piſcinas noſtræ urbis ab uſq; freto ſiculo: quod rhegyum a meſſana reſpicit. Illic enim optime a prodigis eſſe credūtur tam hercule:q̄ anguilæ:& utraq; ex illo loco græce plotæ uocantur:latine flutæ: q; in ſummo ſuper nantes ſole torrefactæ curuare ſe poſſe:& in aquam mergere deſinunt:atque ita

Margin notes: Murenæ cognomē. — Sergius orata Balneæ penſiles. — Plotæ flutæ.

faciles captu fiunt. Et si enumerare uelim: q̃ multi magniq; autores murenas efreto siculo nobilitarint: longū fiet. Sed dicā quid. M. Varro in libro qui inscribit̃ Gallus de murenis dixerit his uerbis. In sicilia quoq; inqt mãu capi murenas fiutas ꝙ hæ in summa aqua præ pinguitudine fluitent. Hæc Varro. Sed quis neget indomitā apud illos (& ut ait Cecilius) uallatā gulā fuisse: qui ex tā longinquo mari istrumēta luxuriæ cōpararēt? Nec rarus hic romæ piscis ut pegre accitus erat. Autor est Plinius. C. Cæsarē dictatorem quum triumphales cœnas populo daret: sex milia murenarum a. C. Hirio ad pondus accæpisse. Huius Hirii uillam: quamuis non amplam aut latam: cōstat ꝑpter uiuaria quæ habuit: quadragies sextertium uenundatam.

De acipensere. Cap. IX.

Ec acipēser quē maria prodigis nutriunt: illius seculi delitias euasit. Et ut liquear secundo pūico bello celebre nomē huius piscis fuisse. Accipite ut meminerit eius Plautus in fabula: q̃ inscribitur baccharia ex persona parasiti. Acipēser piscis.

Q uis est mortalis tanta fortuna affectus unq̃:
Q uā ego nunc sum? cuius hæc uētri portatur pompa.
Vel nūc qui mihi in mari acipenser latuit antehac:

Cuius ego latus in latebras reddā meis dentibus & manibus. Et ne milior sit testis poeta: accipite assertore Ciceronē: in quo honore fuerit hic piscis apud Publiū Scipionē Africani illū & Munatiū. Hæc sunt in dialogo de fato uerba Ciceronis. Nā quum eēt apud Lauerniū Scipio unaq; Pontius: allatus est forte Scipioni acipenser: q adodū raro capit̃. Sed est piscis (ut ferunt) in primis nobilis. Q uū āt Scipio unū & alterū ex his: qui eū salutatū uenerāt iuitasset: pluresq; ēt inuitaturus uideret̃. in aurem Pōtius: Scipio inqt uide qd agas: acipēser iste paucorū hominū est. Nec inficias eo: tēporibus Traiani: hūc piscē in magno ꝑtio nō fuisse: teste Plinio Secūdo: qui in naturali historia: quū de hoc pisce loqueret̃: sic ait: Nullo mō in honore est: qd qdē miror: quū sit paruus iuentu. Sed nec diu stetit hæc parsimonia. Nam tēporibus Seueri principis: qui ostendebat duriciā morū: Samonicus Serenus uir ut eo sæculo doctus: quū ad principē suū scriberet: faceretq; de hoc pisce sermonē: uerba Plinii quæ superius posui: ꝑmisit: & ita subiecit. Plinius (ut scitis) ad usq; Traiani imperatoris uenit ætatem. Nec dubiū est: ꝙ ait nullo honore hunc piscē tpibus suis fuisse: uerū ab eo dici. Apud antiquos autem in ꝑtio fuisse ego testimoniis palam facio: uel eo magis ꝙ gratiā eius uideo ad epulas quasi postliminio redisse. Q uippe qui dignatione uestra quum inter sum conuiuio sacro: animaduerto hunc piscem a coronatis ministris cū tibicine introferri. Sed quod ait Plinius de acipēseris squamis: id uerū esse maximus rerū naturaliū indagator Nigidius Figulus ostendit. in cuius libro de aīalibus quarto ita positū est. Cur alii pisces squama secūda: acipēser aduersa sit. Hæc Samonicus q turpitudinē cōuiuii pricipis sui laudādo notat: ꝓdens uenerationē q̃ piscis hēbat̃: ut a coronatis inferret̃ cū tibicinis cātu: q̃ si qdā nō delitiarū: sed numinis pōpa. Sed ut mīus miremur accipenserē graui prætio taxari solitū: Asinius Celer uir cōsularis (ut idē Samonicus refert) mulū unū septem milibus nūmum mercatus est. In qua re luxuriā illius seculi eo magis licet æstimare: ꝙ Plinius secūdus tēporibus suis negat facile mulū repertum qui duas pōdo libras excederet. At tūc & maioris pōderis passim uidemus & ꝑtia hæc insana nescim⁹. Nec cōtenta illa igluuies fuit maris sui copiis. Nā Optāus ꝑfect⁹ classis sciēs scaꝝ adeo Italicis littorib⁹ ignotū. ut nec nomē latinū ei⁹ piscis hēam⁹: icredibilē scaroꝝ multitudinē i uariis nauib⁹ huc aduectā iter hostiā & cāpāiæ litt⁹ i mare sparsit miroq; ac nouo exēplo pisces in mari tāq̃ in terra fruges aliquas seminauit. Ideq; tanq̃

Taxare Asinius celer Mulus piscis

Ingluuies. Optanus ꝑfectus classis.

summa in hoc utilitatis publicæ uerteret̃:quinquẽnio dedit operã:ut siquis inter alios pisces scarũ forte cepisset:icolumen cõfestim & iuiolatũ mari redderet. Quid extimemus captiuã illius sæculi gulã seruisse mari? quũ magno uel dicã maximo apud prodigos honore fuerit ẽt thyberin^9 lupus:& oino omnes ex hoc amne pisces:quod equidẽ cur illis ita uisum sit ignoro. Fuisse ãt etiam. M. Varro ostẽdit: qui enumerans quæ I quibus Italiæ partibus optima ad uictũ gignantur:pisci thyberino palmã tribuit his uerbis in libro rerum humanarũ. xi. Ad uictum optima fert. ager cãpanus frumentũ: falernus uinũ:cassinas oleũ:tusculanus ficũ:mel tarẽtinus:piscẽ thyberis. Hæc Varro de omnibus. ẽ. huius fluminis piscibus:sed inter eos ut supra dixi præcipuũ locum lupus tenuit:& quidem is qui inter duos pontes captus esset. Id ostendunt cũ multi aliitum etiã Caius Titius uir ætatis lucilianæ in oratione:qua legem faniã suasit: cuius uerba ideo pono:quia non solum de lupo inter duos pontes capto erunt testimonio:sed ẽt mores:qbus pleriq; tunc uiuebant:facile publicabunt. Describẽs. n. hoies prodigos in forum adiudicandũ ebrios cõmeantes:quæq; soleant inter se sermocinari sic ait. Ludunt alea studiose unguentis delibuti:scortis stypati. Vbi horæ. x. sunt: iubent puerũ uocari:ut comitiũ eat pcontatum:quid in foro gestum sit: quid dissuaserint:qd dissuaserũt:qd tribus iusserit:qd uetuerint. Inde ad comitiũ uadũt:ne litẽ suã faciãt. Dũ eunt: nulla est in angiporto amphora:q̃ nõ ipleant:qppe q uesicam plenã uini habeãt. Veniũt in comitiũ tristes:iubent dicere. Quorũ negociũ est:narrant. Iudex testes poscit. Ipsus it mictum. Vbi redit:ait se oia audiuisse. Tabulas poscit. Litteras inspicit. Vix præ uino sustinet palpebras. Eunti in cõsilium ibi hæc oratio. Quid mihi negocii est cũ istis nugatoribus? potiusq̃ potamus mulsum mistum uino græco: edimus turdum pinguẽ:bonũq; piscẽ:lupũ germanũ:q iter duos pontes captus fuit. Hæc Titius. Sed & Lucilius acer:& uiolẽtus poeta ostẽdit scire se hunc piscẽ egregii saporis:qui inter duos pontes captus ẽẽt:eumq; quasi liguritorem catillonẽ appellat: scilicet qui proxime ripas stercus insectaretur. Proprie autem catillones dicebantur: qui ad polluctum Herculis ultimi quũ uenirent:catillos liguribant.

Lucilii uersus hi sunt:

Fingere præterea afferri quod quisq; uolebat:
Illum sumina ducebant:atq; altilium lanx:
Hunc pontes thyberinos duo inter captos catillo.

¶ Longũ fiat si enumerare uelim: quot instrumẽta gulæ inter illos uel ingenio excogitata sint:uel studio confecta. Et hæ nimirũ causæ fuerũt: propter q̃s tot numero leges de cœnis & sumptibus ad populũ ferebant̃:& imperari cœpit:ut patẽtibus ianuis pransitaret̃ & cœnitaretur:Sic oculis ciuiũ testibus factis:luxuriæ modus fieret. Pria autem omnium de cœnis lex ad populum orchia peruenit:Quam tulit. C. Orchius tribunus plebis de senatus sententia tertio anno q̃ Cato censor fuerat. Cuius uerba (qa prolixa sunt) prætereo: Summa autem eius præscribebat numerum conuiuarum. Et hæc est lex orchia:de qua Cato mox orationibus suis uociferabat̃:q; plures: q̃ præscripto eius cauebatur:tum ad cœnam uocarentur. Quumque autorem nouæ legis aucta necessitas imploraret: post annum uicesimum secundum legis orchiæ: fannia lex lata est anno post romam conditam:secundum Gelii opinionem: quingentesimo octogesimooctauo. De hac lege Samonicus Serenus ita refert. Lex fannia sanctissimi Augusti ingenti omnium ordinum consensu peruenit ad populum. Neq; eam prætores aut tribuni:ut plæraq; alias:sed ex omnium bonorum consilio & sententia ipsi consules pertulere: quum respublica ex luxuria conuiuiorum maiora q̃ credi potest

Scarus piscis.
Lupus piscis.
Lex fania.
Catillões
Lex orchia.
Lex fãnia.

detrimenta patereť. Si quidẽ eo res redierat: ut gula illecti plærīq; igenui pueri: pudiciciā & libertatem suā uenditarēt. Plærīq; ex plebe romana uino madidi in cõmitiū uenirent: & ebrii de republicæ salute cõsulerent. Hæc Samonicus. Fanniæ aũt legis seueritas in eo supabat orchiā legē: q̄ in supiore numerus tantũmõ cœnātiū cohibebatur: licebatq; secundũ eam unicuiq; bona sua īter paucos cõsumere. Fannia autem & sumptibus modũ fecit assibus cētũ. Vnde a Lucilio poeta festiuitatis suæ more cētussis uocatur. Fanniam legē post annos decē & octo lex didia consecuta est. Eius ferundæ duplex fuit causa. Prima & potissima: ut uniuersa italia: nõ sola urbs: lege sumptuaria teneretur. Italicis æstimantibus: fanniā legē: non in se: sed in solos urbanos ciues eē conscriptā. Deinde ut nõ soli qui prandia cœnas ue maiore sumptu fecissent: sed ēt quī ad eas uocati essent atq; omnino īterfuissent: pœnis legis tenerentur. Post didiam licinia lex lata est a Publio Licinio Crasso diuite: Cuius ferundæ p̄bandæq; tantum studiũ ab optimatibus impensum est: ut consulto senatus iubereť: ut ea tãtummodo promulgata priusq̄ trinundino cõfirmareť: ita ab omnibus obseruareť: q̄si iam populi sententia cõprobata. Lex uero hæc paucis mutatis in plærisq; cũ fannia congruit. In ea. n. ferenda quæsita est nouæ legis autoritas exolescente metu legis antiquioris. Ita hercules ut de ipsis. xii. tabulis factũ est: quarũ ubi cõtēni antiq̄tas cœpit: eadem illa: quæ illis legibus cauebanť: in alia latorum nomina trãsferũt. Sed legis liciniæ sũmas, ut kalēdis nouis nundinis romanis: cuiq; in dies singulos. xxx. dumtaxat asses edundi causa consumere liceret. Cæteris uero diebus qui excepti nõ essent: ne amplius appõereť: q̄ carnis aridæ pondo tria: & sallamētorum põdo libra: q̄d ex terra uite arboreue natũ sit: Video quid remordeat. Ergo iudiciũ sobrii seculi est: ubi tali p̄scripto legum coerceret expensa cœnarum. Non ita est. Nã leges sumptuariæ a singulis ferebanť: q ciuitatis totius uitia corrigerent. Ac nisi pessimis effusissimisq; moribus uiueretur: p̄fecto opus ferundis legibus nõ fuisset. Vetus uerbũ est. Leges inq̄t bonæ ex malis moribus p̄creantur: Has sequiť lex cornelia: & ipsa sumptuaria: q̄ tulit Cornelius Sylla dictator: in qua non conuiuiorũ magnificentia prohibita est: nec gulæ modus factus uerum minora p̄tia rebus imposita. & quibus rebus dii boni q̄q; exquitis & pene incognitis generibus delitiarũ? quos illic pisces: quasq; offulas noiat: & tamē p̄tia illis minora cõstituit: ausim dicere ut uilitas eduliũ aios hoīum ad parandas obsoniorũ copias icitaret: & gulæ seruire etiã qui paruis eēnt facultatibus: possent. Dicã plane quod sentio. Apprime luxuriosus mihi uideť & p̄digus: cui hæc tanta in epulis uel gratuita ponantur: Itaq; tãto hoc seculũ ad omnē incõtinētiã promptius ut plæraq; harum rerũ quæ syllana lege ut uulgo nota cõpræhenduntť: nemo nostrũ uel fando comperit. Sylla mortuo Lepidus cõsul legē tulit & ipse cibariam. Cato. n. sumptuarias leges cibarias appellat. De hinc paucis interiectis annis alia lex peruenit ad populũ ferente Antio Restione: q̄ legē: q̄uis eēt optima: obstinatio tamen luxuriæ & uitiorũ firma concordia: nullo abrogante irritã fecit. Illud tamē memorabile de Restione latore ipsius legis fertur: eũ quoad uixit: foris postea nõ recœnasse: ne testis fieret contemptæ legis: quã ip̄e bono publico pertulisset. His legibus annumeratem edictum de sũptibus ab Antonio propositũ: qui post triumuir fuit: ni indignũ crederem inter cohibentes sumptus Antonio locũ facere: cuius expensæ in cœnam solitæ cõferri sola unionis a Cleopatra uxore consumpti æstimatiõe supatæ sunt. Nã quũ Antonius q̄cquid mari aut terra: aut etiam cælo gigneretur: ad satiandam ingluuiem suam natum existimans faucibus ac dentibus suis subderet: eaq; re captus de romão imperio facere uellet ægyptium regnum: Cleopatra uxor: quæ uinci a romanis nec luxuria dignaretur:

Lex didia

Lex licinia

Trinũdino.

Lex cornelia.

Lex sumptuaria q̄ & cibaria.

Lex antii restionis.

Cleopatræ

Luxus in dapibus.

sponsione ꝓuocauit insumere se posse in unã cœnã sextertiũ centies. Id Antonio mirũ uisum: nec moratus spõsione contẽdit dignus culina Munatio Planco: q tã honesti certaminis arbiter electus est. Altera die Cleopatra ptẽtãs Antoniũ: pollucibilem sane cœnã parauit: sed quã non miraret Antonius: qppe qui omnia quæ apponebantur ex quotidianis opibus agnosceret. Tunc regina arridens phialã poposcit: cui aceti nõ nihil acris infudit: atq; illuc unionẽ dẽptũ ex aure altera festinabũda demisit: eũq; mature dissolutũ: uti natura ẽ eius lapidis: absorbuit. Et q̃uis eo facto spõsione uicisset: qppe quũ ipsa margarita centies sestertiũ sine cõtẽtione eualuisset: manũ tamen & ad alterius unionis aurẽ similiter admouit: nisi Munatius Plancus iudex seuerissimus superatum Antonium mature pronunciasset. Ipse autẽ unio cuius magnitudinis fuerit: inde colligi poterit: q; qui supfuit: postea uicta regina & capta ægypto: romã delatus dissectusq; est: & factæ ex una margarita duæ: ipositæq; simulacro Veneris: ut mõstruosæ magnitudinis: in templo quod pantheum dicitur.

Vnio cleopatræ.

Pãtheũ. tẽplum.

De nuce iuglande. Cap. .X.

ADhuc dicente furio: secũdæ mẽsæ illata bellaria nouo sermoni principiũ dederunt. Symmachus duas attrectãs manu nuces: uellẽ inqt ex te audire Serui: tãta nucibus nomina q̃ cã uel origo uariauerit: aut unde tot mala cũ hac una appellatione uocitent. Fiũt tamẽ seorsum diuersa tam uocabulo q̃ sapore. Ac prius de nucibus absoluas uolo quæ tibi memoria crebræ lectiõis occurrũt: Et Seruius: Nux ista iuglãs secundũ nõnullorũ opinionẽ a iuuando: & a glãde dicta existimatur. Caius uero in libro de significatione uerborũ hoc refert: Iuglans arbor dicta est pinde ac Iouis glans. Nã id arboris genus nuces hẽt: quæ sunt suauiore sapore: quã glãs est. Hũc fructũ antiq illi: q egregiũ glãdiq; similẽ: ipsamq; arborẽ deo dignã existimabãt: Iouis glandẽ appellauerũt: q nũc litteris ĩterlisis iuglãs nõiatur. Cloatius ãt Verius ĩ libro a græcis tractorum ita memorat: Iuglãs quasi diuglans, i. Διὸσ βάλανοσ: Sicut Theophrastus ait. Hanc græci etiam basilicam uocant.

Iuglans.

De nuce auellana. Cap. XI.

NVx hæc auellana seu ꝑnestina quæ est eadẽ: ex arbore est: q̃ corylus dicitur: de qua Virgilius dixit: corylũ sere. Est aũt natio hominũ iuxta agrũ ꝑnestinũ qui carsitani uocant ἀπὸ τῶν καρύων. Cuius rei meminit Varro ĩ logistorico: qui inscribitur: Marius de fortuna: idẽ. s. ꝑnestinæ nuces. Est & illud apud neuiũ ĩ fabula Ariolo. Quis heri apud te prænestini & lanuuini hospites suapte utrosq; decuit acceptos cibo: alteris inanem bullam madidam dari: alteris nuces in procliui profundere. Hanc autem nucem græci ponticam uocant: dum unaquæq; natio indit huic nuci nomen ex loco: in quo nascitur copiosior.

Nux basilica. Nux auellana siue ꝑnestina. Corylus. Carsitani populi. Nux pontica.

De nuce castanea. Cap. XII.

NVx castanea de q̃ Virg. Castaneasq; nuces: uocat & heracleotica. Nã uir doctus Oppius ĩ lib. quẽ fecit de siluestribus arborib⁹ sic ait: Heracleotica hæc nux: q̃ qdã castaneã nominãt. Itẽq; põtica nux: atq; ẽt q̃ dñr basilicæ iuglandes germia atq; flores agũt similiter iisdẽ tpibus qb⁹ grææ nuces. Nũc dicẽdũ ẽ q̃ sit græca nux: ac simul hoc dicẽs amygdalã de lãce tulit: & oñdit: Nux græca hæc est: q̃ & amygdala dr. Sed & thasia eadẽ nux uocat. Testis ẽ Cloatius in ordinatorũ græcorũ li. iiii. quũ sic ait: Nux græca amygdala. Acca uero ĩ supplicatiõe. nucẽ græcã ait fauũq; adde q̃tũ libet. Nucẽ molluscã licet hyemis nobis tẽpus ĩuideat. tñ qa de nucib⁹ loqmur: ĩdictã nõ reliqmus. Plautus ĩ calcedo sic eius meminit: Molluscã nucẽ sup eius dixit ĩpẽdere tegulas. Ecce Plautus nõiat qdẽ: sed q̃ sit mollusca nux nõ exprimit.

Nux castanea q & heracleotica. Nux græca quæ & amygdala & Thasia dicitur. Mollusca nux: quæ & persicũ.

Est ãt persicum quod uulgo uocat̃:& mollusca nux dicit̃:scilicet q̃ cæteris omnibus nucibus mollior sit. Huius rei idoneus assertor est Sueuius uir longe doctissimus in idilio:quod inscribitur moretum. Nam quum loquitur de hortulano faciente moretum:inter cætera quæ eo mittit:& hoc pomum mitti ait his uerbis.

Admisce tu acca basilicis hæc nunc:
Partim persica:quod nomen sic deniq̃ fertur
Propterea:quod qui quondam cum rege ponti
Nomine alexandro magno fera prælia bello
In persas retulere suo. post inde reuentum
Hoc genus arboris in prælatis finibus graiis
Disseruere nouos fructus mortalibus dantes.
Mollusca hæc nux est:ne quis forte inscius erret.

¶De nuce tarentina. Cap. XIII.

NVx tarentina dicitur:quæ ita mollis est ut uix attrectata frangatur. De qua I libro Faborini sic reperitur. Itemq̃ quidam tarentinas oues uel nuces dicũt quæ sunt tarentinæ a tarento:quod est sabinorum lingua molle. Vnde tarẽtinos quoq̃ dictos putat Varro ad Libonem primo. Quam in culpam etiam Oratius potest uideri incidere:qui ait. Et molle tarentum. Nux tarẽtina Tarentũ

¶De nuce pinea. Cap. XIIII.

NVx pinea:hos nobis:qui appositi sunt:nucleos dedit. Plautus in cistellaria q̃ e nuce nucleos eẽ uult:frãgat nucẽ. Et q̃a mala uidem⁹ admista bellariis: post nuces:de malorũ generibus disserẽdũ ẽ. Sũt de agricultura scriptores: q̃ nuces & mala sic diuidũt:ut nuces dicãt oẽ pomũ:q̃d foris duro tegat̃: & it⁹ hẽt q̃d esui est. malum uero q̃d foris habeat q̃d est esui:& durũ ĩtus includat. Scd̃m hãc diffinitionẽ p̃sicũ:q̃d Sueuius poeta superius inter nuces numerat:magis erit inter mala numerãdũ. His p̃missis:malorũ enumeranda sunt genera: quæ Cloatius ordinatorũ græcorũ lib. iiii. ita diligẽter enumerat. Sũt ãt genera malo℞: armeniũ:cotoniũ:citreũ couimellium:cõditiuũ: musteũ martianũ:orbiculatũ:ogrãnũ:p̃cox:pãnuceũ: punicũ:p̃sicũ:q̃rianũ:p̃siuũ:rubrũ: scãdianũ:siluestre:sirutiũ:tybur:uerianũ. Vides per sicũ a Cloatio ĩter mala numeratũ:q̃d nomẽ originis suæ tenuit:licet iã dudũ nostri soli germen sit. Q̃d ãt ait idẽ Cloatius:Citreũ:& ipsũ p̃sicũ malũ ẽ:secũdũ Virgiliũ: Fœlicis mali quo ñ p̃stãti⁹ ullũ:& reliq̃. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixisse Virgiliũ:accipite q̃ Oppius in lib. de siluestribus arboribus dicat. Citrea itẽ malus:& p̃sica:altera generat̃ ĩ italia:& ĩ media altera. Et paulopost de citreo loquẽs ait: Est autẽ odoratissimũ:Ex quo ĩteriectũ uesti tineas necat. Fert̃ ãt uenenis cõtrariũ:q̃d tritum cũ uino purgatiõe uiriũ suarũ bibẽtes seruat. Generant̃ ãt in p̃side oĩ tp̃e mala citrea. Alia.n. p̃carpunt̃: alia ĩteri maturescũt. Vides hic & citreũ noiari:& oĩa signa poni:q̃ de eo Virg. dixit:licet nomẽ citrei ille nõ dixerit. Nã & Home. q̃ citreũ τιόν appellat: oñdit eẽ odoratũ pomũ ἴιον αϖοκαλόν οδώδει. Et q̃d ait Oppius ĩter uestẽ poni citreũ:idẽ significat & Home. quũ dicit ειματα. Hinc & Neuius poeta ĩ bello pũico ait:Citrosam uestẽ. Nux pinea Malorum genera. Persicũ. Citreum.

¶De Piris. Cap. XV. Citrosa uestis

PIra hæc q̃ uidemus:uarietas nominum numerosa discernit. Nã idẽ Cloatius sic eorũ uocabula describit:antianũ:cucurbitinũ:ciritũ:ceruisca:calculosũ: crustuminũ:decimanũ:græculũ: lollianũ lanuuinũ:lanreũ:lateresianũ:marapiũ: milesiũ:myrteũ:neuianũ:orbiculatũ:p̃cianũ:rubile:signinũ:tullianum: ticianũ:turrinianũ:p̃cox:uolemiũ:mespiliũ serũ:semẽtinũ serũ:sextilianũ serũ:tarentinũ serum:ualerianum serum. Pirorũ genera

¶De ficis. Cap. XVI.

Ficorũ genera

Dmonẽt nos & fici aridæ: ut enumeremus genera ficoꝝ eodẽ Cloatio nos ĩ his: ut de aliis: iſtruẽte. Sic.n. diuerſas ficos diligẽtiæ ſuæ more dinũerat: africa: albula: harũdinea: a finaſtra atra: paluſca: auguſta: biſera: carica: caldica: alba: nigra: calphurniana: chia: cucurbitina: duricoria: herculanea: lauiana: ludia: leptoludia: marſica: numidica: pulla: põpeiana: pcox: tellana: atra. Sciẽdũ q ficus alba ex fœlicib⁹ ſit arboribus: cõtra nigra ex ifœlicibus. Docẽt nos utrũq põtifices. Ait.n. Veranius de uerbis põtificalib⁹: Fœlices arbores putãt ẽẽ: q̃rcus: æſcul⁹: ilex: ſupus: fagus: corylus: ſorbus: ficus: alba: pyrus: malus: uitis: prunus: cornus: lotus. Tarq̃⁹ aũt Priſcus ĩ oſtẽtario arborario ſic ait. Arbores q̃ iſerũ deorũ: auertẽtiũq ĩ tutela ſunt eas ifœlices noiant. Alternũ ſãguinẽ fœlicẽ ficũ atrã: q̃q baccã nigrã: nigroſq fructus ferũt: itẽq acrifoliũ: pyrũ ſaluaticũ: pruſcũ rubũ ſentẽſq: qb⁹ portẽta pdigiaq malã cõburi iubere oportet. Q uid qđ ficũ tãq̃ nõ pomũ ſecerni a pomis apud idoneos repimus? Afranius ĩ ſelia: Pomũ: holus: ficũ: uuã. Sed & Cic. œconomicõ li. iii. Neq ſerit uitẽ: neq q̃ ſata ẽ diligẽter colit: oleũ: ficos: poma nõ hẽt. Nec hoc ignorãdũ ẽ: ficũ ſolã ex oibus arboribus nõ florere. Lactis ꝑprie ficorũ dr̃. Groſſi appellãt̃ fici: q̃ nõ maturescunt: hos græci dñt ὀλύνθους. M. Attilius: In milibus tot ficorũ nõ uidebitis groſſũ. Et paulo poſt ait. Sumas ab alio lacte diffluos groſſos: Et Poſtumius Albinus annali prio de Bruto. Et cã ſeſe ſtultũ Brutũq faciebat: groſſulos ex melle edebat.

Ficus fœlix & ifœlix.

Arbores fœlices & infœlices.

Lactis

Fici groſſi

De Oleis & uuis. Cap. XVII.

Oleaꝝ genera.

Vuarũ genera.

Aminei ad falernum.

Learũ genera hæc enumerant: africana: albiger⁹: aqlia: alexãdrina: ægyptia: culminea: cõditiua: liciniana: orchas: oleaſter: pauſia: paulia: radius: ſalẽtia: ſergiana: termutia. Sicut uuaꝝ iſta ſũt genera aminea. ſ. a regione: nã aminei fuerũt: ubi nũc falernũ ẽ. aſinuſca atruſca: albuer⁹: albena: apiana: apicia: bumãmia: aut ut græci dñt βούμαστος: ducacina: labruſca: melãpiſithia: maronia: marcotis: numẽtana: præcia: prãnia: piſithia: pilleolata: rhodia: ſtephãitis: uenũcula: uariola: lagea. Inter hæc ꝑtextatus: Vellẽ ſeruiũ noſtrũ diutius audire: ſed hora nos qetis admonet ut exorto iubare eloqo Symmachi domi ſuæ fruamur: atq ita facta diſceſſio eſt.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM. Liber. iiii.

EC MAGIS incepto uultũ ſmóe mouet. Quam ſi dura ſilex: aut ſtet marpeſia cautes. Tandem corripuit ſeſe: atq inimica refugit. Itẽ pathos eſt & in hoc uerſu. Obſtupui: ſteteruntque comæ: & uox faucibus hæſit: Sed tota dat etis ſatigatio habitu depingitur. Aſt illum fidi æquales genua ægra trahentem: Q uaſſantemq utroq caput: craſſumq cruorem Ore eiectantem. Sociorumque eius trepidationem breuiter oſtendit. Galeamque enſemq uocati accipiunt: quaſi non ſponte accepturi munus: quod erat dãnum uerecundiæ. Ex eodem genere eſt illud.

Totoq; loquētis ab ore Scintillæ absistunt: oculis micat acribus ignis. Est & in descriptione langoris habitus: ut est tota descriptio pestilētiæ apud Tucydidē. Et labit infelix studiorū atq; immemor herbæ Victor equus. Et demissæ aures: incertus ibidē sudor: & ille qdē mortuis frigidus. Est iter pathe & pudor: ut circa Deiphobū pauitātē & dira tegentem supplicia. Et luctus habitu ꝓdit: ut in Euryali matre: Excussi manib⁹ radii: reuolutaq; pēsa. Euoluat īfelix. Et latinus qa mirat: defixa obtutu tenet ora. Et uenus quia rogatura est: Tristior & lachrymis oculos suffusa nitētes. Et sibylla qa insanit: Subito non uultus: non color unus: Non comptæ mansere comæ:

De oratione pathetica. Cap. I.

Nunc uideamus pathos quo tenore orationis exprimit. Ac primū q̄ram⁹ qd de tali oratione rhetorica arte p̄cipit. Oportet. n. ut oratio pathetica aut ad idignationē: aut ad misericordiā dirigat q̄ a græcis οικτρόσ καὶ Δεινωσισ appellat. Horū alterū accusatori necessariū est: alterū reo: Et necesse ē initiū abruptū habeat: quoniā satis indignātib⁹ leuiter icipere nō cōuenit. Ideo apud Virgiliū Iuno sic incipit: Quid me alta silētia cogis Rumpere? Et alibi Me ne icœpto desistere uictā? Et alibi: Heu stirpē iuisam & fatis cōtraria nostris Fata phrygū. Et Dido: Moriemur inultæ? Sed moriamur ait. Et eadē: Proh iuppiter ibit: Hic ait. Et priamus. At tibi pro scelere exclamat pro talibus ausis. Nec initiū solū tale esse debet. sed ois (si fieri pōt) oratio pathetica & breuibus sentētiis & crebris figurarū mutationibus debet: ue lut iter æstus iracundiæ fluctuare. Vna ergo nobis uirgiliana oratio pro exemplo fit. Heu stirpem inuisam. Initiū ab ecphonesi. Deinde sequunt breues iterrogatiūculæ. Nū sygeis occūbere cāpis? Num capti potuere capi? num incensa cremauit Troia Viros? Deinde sequit hyperbole: Medias acies mediosq; per ignes Inuenere uiā. Deinde ironia: At credo mea numina tandē Fessa iacent: odiis haud exaturata qeui. Deinde ausus suos inefficaces q̄rit. Per undas ausa seq. & ꝓfugis toto me opponere pōto. Secūda post hæc hypbole. Absumptæ in teucros: uires: cælicq; marisq;. Inde dispersæ q̄relæ. Quid syrtes aut sylla mihi? qd uasta charybdis ꝓfuit? Iungit inde argumentū a minore: aut pathos augeat: Mars pdere gētē Immanē lapithū ualuit. Minor. f. ꝑsona. ideo illud sequitur: Ast ego magna iouis coniunx. Deinde quum causas quoq; con tulisset: q̄to impetu dea dixit: Infelix quæ memet in oia uerti. Nec dixit nō possum perdere Aeneam: sed uincor ab Aenea. Deinde confirmat se ad nocendū: & qd propriū est irascentis: & si desperet perfici posse: tamen impedire contenta est.

Flectere si nequeo superos: acheronta mouebo.

Non dabitur regnis esto prohibere latinis:

At trahere: atq; moras tantis licet addere rebus.

At licet amborum populos excindere regum.

Post hæc in nouissimo: qd' itati libenter faciūt: maledicit. Sanguine troiano & rutulo dotabere uirgo. Et ꝓtinus argumētū a simili cōueniēs ex præcedētibus: Nec face tātū Cysseis prægnās igues enixa iugales: Vides q̄ sæpe orationē mutauerit: ac frequētib⁹ figuris uariauerit: quia ira q̄ breuis furor ē: nō pōt unū cōtinuare sensum in loq̄ndo: Nec desunt apud eundē orationes misericordiā cōmouētes. Turnus ad Iuturnā. An miseri fratris letū ut crudele uideres? Et idē quū auget iuidiā occisorū pro se amicoꝝ. Vidi oculos ante ipse meos me uoce uocantē Muranū. Et idem quum miserabilē fortunam suam faceret: ne uicto sibi parceretur: Vicisti: & uictum tendere palmas Ausonii uidere. Idem. Quos minime uellem. Et aliorum præces orantium uitam: Per te p qui te talem genuere parentes: & similia.

Patheticæ orationes.

¶De habiu pathos Cap. II.

Pathos a misericordia:& oi ætate

Vnc dicamus de habitu pathos:qđ est uel in ætate uel in debilitate & cæteris q̃ sequunt̃. Eleganter hoc seruauit:ut ex oĩ ætate pathos misericordiã moueret. Ab infantia. Infantũq; animæ flentes in limine primo. A puericia:Infelix puer atq; impar cõgressus achilli. Et patuũq; patri tẽdebat iulum. Vt non minus miserabile sit periculũ in patuo quam in filio. Et superest cõiunx ne creusa? ascaniusq; puer?Et alibi. & parui casus iuli. A iuuẽta uero. Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentũ:Pubẽtesq; genæ iuuenili in corpore pallor. A senecta. Dauni miserere senectæ. Et Ducitur infelix æuo confectus aletes. Et caniciẽ multo deformat puluere.

Pathos a fortuna.

¶Mouit & a fortuna mõ misericordiã:modo indignationem. Misericordiã. Tot quõdã popolis terrisq; superbũ regnatorẽ asiæ. Et Sinõ:Et nos aliqđ nomẽq; decusq; gessimus: Et Ausoniisq; olim dicsiimus aruis. Indignationẽ uero ex uerbis Didonis:Et nostris illuseris aduena regnis. Elegãter.n.ex cõtẽptu Aeneæ auget iniuriã suam. Et amata:Exulibus ne datur ducenda lauinia teucris? Et numanus:Bis capti phryges.

Pathos a debilitate.

¶Mouit pathos misericordiã & ex debilitate. Ex quo me diuũ pater atq; hoium rex Fulminis afflauit uentis:& contigit igne. Et alibi: Et truncas inhonesto uulnere nares. Et de Mezentio:Attollit in ægrum se fæmur. Et Huc caput atq; illuc humero ex utroque pependit. Et te decisa suum laride dextera quærit. Et acerq; cruento Puluere perq; pedes traiectus lora tumentes.

Pathos a loco.

¶Mouit pathos misericordiã frequenter & a loco:Quũ uitã in siluis inter deserta ferarum Lustra domosq; traho:& lybiæ deserta peragro:Et At nos hinc alii sitiẽtes ibimus afros. Pars scythiam & rapidũ cretæ ueniemus oaxẽ. Et illud egregie & breuiter: Ter circũ iliacos raptauerat hectora muros. Illiacos.i.patriæ muros:quos ipse defenderat:pro qbus efficaciter per.x.annorũ spacia pugnauerat. Et illud: Nos patriã fugimus. Et littora quũ patriæ lachrymãs portusq; relinquo:Et dulces moriens reminiscitur agros. Et Ignarũ laurens habet ora mimanta Lyrnesi domus alta solo laurente sepulchrum. Et ut Agamẽnonẽ indigne ostenderet occisum:assumpsit locũ:Prima inter limina dextra oppetiit. Et illud Mœnibus in patriis atq; inter tuta domorũ: Sacer uero locus pcipuæ pathos mouet. Occisum inducit Orphea:& miserabiliorẽ interitũ eius a loco facit:Inter sacra deũ nocturniq; orgia bacchi:Et in euersiõe troiæ Perq; domos & religiosa deorum limina. Cassandræ quoq; raptũ uel diminutionẽ q̃ miserabilẽ facit sacer locus:ecce trahebat̃ a tẽplo adytisq; mineruæ:& alibi:Diue armipotentis ad atã pcubuit. & Andromache quũ de Pyrrhi nece diceret:ut inuidia occidẽtis exprimeret. Excipit incautũ patriasq; obtruncat ad aras. Et Venus q; Aeneas in mari uexat̃ ira Iunonis:quam inuidiose queritur de loco. Neptuno? In regnis hoc ausa tuis.

Pathos a tẽpore

¶Fecit sibi pathos sæpe ex tẽpore:Prius q̃ Pabula gustassent troiæ xãthũq; bibisset. Et Orpheus miserabilis ex longo dolore. Septem illum totos perhibent ex ordine mẽses. Et palinurus Vix lumine quarto prospexi Italiam. Et Achimenides: Tertia iã lunæ se cornua lumine complent. Et Septima post troiæ excidium iam uertitur æstas.

Pathos a causa

¶Frequẽs apud illũ pathos a causa:re uera enĩ plerũq; efficit cã:ut res aut atrox aut miserabilis uideat̃. ut Cicero in Verrẽ. Qui ob sepulturã in carcere necatorũ a parẽtibus rogabat̃. Hoc enim nõ tã rogari aut pecuniã exigeret:q̃ ob hãc cãm. indignũ erat. Et Demosthenes quum quæritur quendam inuidia circumuentum:ex causa auget inuidiam. Circumuenit inquit arbitrum:qui inter me atq; se integre iudicauerat. Ergo & Virgilius egregie sæpe ex hoc loco traxit affectum. Occiditur iquit in acie Galesus. Hoc per se non est dignum misericordia belli tempore:sed admouit causam:dum paci

mediũ se offert. Idẽ alio loco Sternit̃ infelix. Deinde subiicit cãm miserabilẽ alieno uulnere. i. quũ ad aliũ telũ esset emissum. Et quũ Palamedẽ idigne occisum ueller: Q uẽ falsa sub ꝓditione pelasgi. Insontẽ infandi idicio: qa bella uetabat Demisere neci: Et Aeneas ut ostẽderet magnitudinem timoris sui: bene cãm posuit. Et Pariter comitiq; oneriq; timentẽ: Q uid Iapix ut cõtẽptis cæteris artificiis inglorius (quẽadmodũ poeta ait) uiueret q̃lis cã ꝓponit. Ille ut depositi ꝓferret fata parẽtis. Ex eodẽ genere est: Fallit te incautũ pietas tua. Hæc. n. cã illũ hostibus ẽt sic miserabilẽ fecit. Sed Aeneas quũ hortat̃: ut sepeliant̃ occisi: quã cãm ꝓponit. Q ui sanguine nobis. Hanc patriam pepere suo. Nec nõ & indignatio demõstratur a causa: ut illic. Multa gemens ignominiam plagasq; superbi Victoris. Tum quos amisit inultus amores. Et illud a causa ex affectu indignantis. An solos tangit atridas Iste dolor? solisq; licet capere arma myce nis? Et illud. At tu dictis albane maneres. Et illa omnia: Vendidit hic auro patriam. Q uiq; ob adulterium cæsi: Nec partem posuere suis.

¶ Ad pathos mouendũ nec duos illos ꝑtermisit locos: quos rhetores appellãt a modo & a materia. Modus est quũ dico: occidit mãifeste uel occulte. Materia est: quũ dico ferro an ueneno. Demosthenes de mõ: iuidiã Midiæ facit: se pulsatũ cothurno: Cicero Verri quũ nudũ quẽdã dicit ab eo statuæ impositũ. Virgilius non minus euidẽter: Altaria ad ipsa trementẽ Traxit: & in multo lapsantem sanguine nati. Et capulo tenus abdidit ensem. Et illa oia a mõ sunt: Rostroq; immanis uultur adunco Immortale iecur tondens: & reliqua. Et: quos super atra silex iam iã lapsura cadenti imminet assimilis. Sed & misericordiam a mõ sæpe cõmouet: ut de orpheo Latos iuuenẽ sparsere per agros. Et illud: Obruit auster aqua inuoluens nauẽq; uirosq;. Et saxũ ingẽs uoluũt alii. Et Mortua quin ẽt iũgebat corpora uiuis. & i georgicis: Nec uia mortis erat simplex: & cætera de inscriptione morbi: Sed & materia apud rhetores pathos mouet ut dũ q̃ritur Cicero flãmã ex lignis uiridibus factã: atq; ibi iclusum fumo necatũ. Hoc. n. a materia est: qm̃ hic usus est fumo materia ad occidẽdũ: ut alius gladio: alius ueneno. & ideo acerrimũ pathos ex hoc motũ est. Idẽ facit: & quũ flagellis cæsum q̃rit̃ ciuẽ romanũ. Inuenies idẽ apud Virgiliũ At pater omnipotens densa inter nubila telũ Contorsit: nõ ille faces & fumea tædis: & reliqua: Eleganter autẽ illius qdẽ materia elusit. Ex huius ãt uera & uehemẽti materia expressit iracũdiã. Et singula qdẽ enumerabimus: ex quibus apud rhetores pathos nascitur: quibus ostẽdemus usum Maronẽ: Sed nõnunq̃ Virgilius in una re ad augendũ patos duobus aut pluribus locis coniũctis utit̃: ut in Turno ab ætate: Miserere parentis Longæui. A loco: Quem nũc mœstum patria ardea lõge diuidit. & circa Cassandram ex modo: ecce trahebatur. Ex habitu corporis Passis priameia uirgo crinibus. Ex loco. A templo adytisq; mineruæ: & circa Agamẽnonem a patria: Ipse mycenæus. A fortuna: Magnorum ductor achiuũ. A necessitudine. Coniugis. A loco Prima inter limina subsedit adulter. Tacite quoq; quasi per diffinitionẽ pathos mouere solet: quũ q̃rẽs miserationẽ mouet: nõ dilucide dicitur: sed datur intelligi: ut quũ Mezentius dicit: Nũc alte uulnus adactum. Q uid enim aliud ex hoc itelligẽdum est: q̃ hoc altum uulnus esse amittere filium. Et rursus idẽ: Hæc uia sola fuit qua perdere posses. Sed hic. s. accipiendum est perire esse amittere filiũ. Et Iuturna quũ q̃rit̃: q; adiuuare fratrẽ ꝓhibeat̃: Immortalis ego. Q uid. n. sequit̃ nõ est imortalitas in luctu uiuere: Hæc ut dixi uim diffinitiõis habent: & a poeta elegãter itroducta sunt.

¶ Pathos a simili. Cap. III.

SVnt & in arte rhetorica ad pathos mouendum etiam hi loci: qui dicunt̃ circa rem: & mouendis affectibus peropportuni sunt: ex quibus primus est a

Pathos a mõ & a materia.

Pathos circa rem.

Pathos ab exemplo

simili. Huius species sunt tres exemplum: parabola: imago. Græcæ παραδειγμα: παραβολή εἰκών. Ab exemplo. Virgilius.

Si potuit manes accersere coniugis orpheus
Threicia fretus cythara fidibusq; canoris.
Si fratrem pollux alterna morte redemit.

¶ Quid thæsea? magnũ quid memorẽ alciden. Antenor potuit mediis elapsus achiuis. Hæc enim omnia misericordiam mouent: quoniam indignum uidetur negari sibi: quod aliis indultum est. Deinde uide unde auget inuidiam: Si potuit manes accersere coniugis orpheus. Habes causam disparem. manes illic coniugis: hic patris: illic accersere: hic uidere threicia fretus cithara. Hic misericordiã ci⁹ irrisit. Si fratrẽ pollux alterna morte redemit. Itq; reditq; uiam totiẽs. Hoc iam a modo. Plus est enim sæpe ire: q̃ semel. Quid thesea: magnum quid memorem alciden? Hic propter egregias psonas non habuit quid minueret: uel quid augeret. Verũm quod illis elucebat: hoc sibi iactat cum iis esse commune. Et mi genus ab ioue summo. Simile est & illud ab indignatione. Quid enim ait Iuno Pallas ne exurere classem Argiuum. Iam hoc plus ẽ classem uictricem: q̃ reliquias fugientium. Deinde causam minuit. Vnius ob noxã & furias aiacis oilei. Quã minuit ut noxam diceret. qd' leuis culpæ nomen est. Et unius. quod facile possit ignosci: & furentis: ut hæc culpa sit. & alibi. Mars perdere gentẽ imanem lapithum ualuit. uides easdem obseruationes: gentẽ & immanem. Deinde aliud exemplum: Concessit in iras ipse deum antiquam genitor calydona dianæ: Antiquã ut plus honoris accederet ex uetustate. Deinde in utroq; causam minuit. Q d' scelus aut lapithis tantum aut calydone merente.

Nota

Pathos parabola

Arabola uero: quoniã magis hoc poetæ conuenit: sæpissime pathos mouit. Quũ aut miserabilẽ aut iracũdũ uellet iducere. Miserabilẽ sic. Qualis populea mœrẽs philomela sub umbra. Qualẽ uirgineo demessum pollice florẽ. & aliæ plurimæ patheticæ parabolæ: qbus miseratus est. Quid de ira? Ac ueluti pleno lupus insidiatus ouili. Dum fremit ad caulas. Et Mugitus ueluti fugit quum saucius aram Taurus. Et alia plura similia qui quærit inueniet.

Pathos ab imagine

T imago quæ est a simili pars tertia: idonea est mouendis affectibus. Ea fit quum aut forma corporis absentis describitur: aut omnino quæ nulla ẽ fingitur. Vtrũq; Virgilius eleganter fecit. Illud prius circa Ascanium: O mihi sola mei super astyanactis imago. Sic oculos sic ille manus sic ora ferebat: Fingit uero quum dicit: quam fama secuta est Candida succinctam latrantibus inguina monstris. Sed prior fama οἰκτρον hæc δεινωσιν .i. prior misericordiam commouet: horrorem secunda. Sicut alibi. Et scissa gaudens uadit discordia palla: Quã consanguineo seqt̃ bellona flagello. & oĩa illa q̃ de forma dixit. Sed illud nimiũ pathetice. Furor impius itus sæua sedẽs sup arma: & cẽtũ uictus ahenis Post tergũ nodis fremet horridus ore cruento.

¶ Pathos a minori. Cap. IIII.

Pathos a minori

Iximus a simili: nunc dicamus a minore pathos a poeta positum. Nẽpe quũ aliquid proponitur quod per se magnum sit: deinde minus ostẽditur q̃ illud quod uolumus augeri: sine dubio infinita miseratio mouetur. Vt est illud: O felix una ante alias priameia uirgo Hostilem ad tumulum troiæ sub mœnibus altis Iussa mori. Primũ q, ait felix: comparationẽ sui fecit: deinde posuit a loco: hostilẽ ad tumulũ. & a modo qd' nõ minus acerbũ est: Iussa mori: Sic ergo hæc accipienda sunt quis hostilẽ ad tumulũ: quãuis iussa mori: felicior tamẽ q̃ ego: qa sortitus non pertulit ullos. Simile est & illud O terq; quaterq; beati. Et quod de pasiphæ dicit: Prœti-

des iplerunt falsis mugitibus agros: Deinde ut minus hoc esse mõstraret: At nõ tã tur pes pecudũ tamẽ ulla secuta ẽ Cõcubitus. Quid illud nõne uehemẽter patheticũ ẽ a minore? Nec uates helenus: quũ multa horrẽda moneret: Hos mihi pdixit luctus: nõ dira celæno. Quid hic intelligimus: nisi oia q̃ passus erat minora illis uisa: q̃ patris mortem? ¶ Pathos a maiori. Cap. V.

A Maiore negauerũt quidã rẽ augeri posse. Sed elegãter hoc circa didonẽ Virgili. induxit. Non aliter q̃ si immissis ruat hostibus omnis carthago: aut antiqua tyrus. Dixit enim non minorem luctum fuisse ex unius morte: q̃ si tota urbs: quod sine dubio esset maius: ruisset. Et Homerus idem fecit. pathos a maiore

¶ Est apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mouendũ: qd' dicit: pter: spem. Hũc Virgilius frequẽter exercuit: Nos tua pgenies cæli qbus annuis arcẽ. & cætera. Et dido. Hũc ego si potui tantũ sperare dolorem. Et pferre soror potero: Aeneas euãdro. Et nũc ille qdem spe multũ captus inani Fors & uota facit. Et illud: Aduena nostri: Quod nunq̃ ueriti sumus: ut possessor agelli Diceret: hæc mea sunt: ueteres migrate coloni. Inuẽio tamẽ posse aliquẽ ex eo: qd iã sperauerit: mouere pathos: ut Euãder: Haud ignarus erã quantum noua gloria in armis. Et prædulce decus. pathos a loco pter spem.

O Ratores ὁμοιοπαθείαν uocant: quotiens de similitudine passionis pathos nascit: ut apud Virgilium: Fuit & tibi talis Anchises genitor. Et patriæ strīxit pietatis imago. Et dido: me quoq; per multos similis fortuna labores. pathos de similitudine passiõis

¶ Est & ille locus ad permouendum pathos in quo sermo dirigit uel ad inanimalia: uel ad muta: quo loco oratores frequẽter utunt. Vtrũq; Virgilius bene pathetice tractauit: uel quũ ait dido: Dulces exuuiæ dum fata deusq; sinebant: uel quum Turnus Tuq; optima ferrũ terra tene. & idẽ alibi: Nũc o nunq̃ frustrata uocatus hastas meos. Et Rhebe diu res siqua diu mortalibus ulla est: uiximus. pathos ad inaĩalia & muta

¶ Facit apud oratores pathos ẽt addubitatio: quã græci ἀπόρησιν uocãt. Est enĩ uel dolentis uel irascentis: dubitare quid agas. En quid ago? Rursus ne procos irrisa priores expiar? Et illud de Orpheo: Quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret? Et de Niso. Quid faciat? qua ui iuuenẽ: qbus audeat armis eripere? & Anna permouetur: Quid primum deserta quærat? comitẽ ne sororem? pathos ab ad dubitationem

¶ Et attestatio rei uisæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Virgilius sic exequitur. Ipse caput niuei fultũ pallantis & ora: Vt uidit leuiq; patens in pectore uulnus. & illud, pathos ab attestatiõe

Impleuitq; sinum sanguis.

Et moriensq; suo se in sanguine uersat.

Et Crudelis nati monstrãtem uulnera cernit.

Et Ora uirum tristi pendebant pallida tabo.

Et Voluitur euryalus leto: pulchrosq; per artus It cruor.

Et uidi egomet duo de numero quum corpora nostro.

F Acit hypbole. i. nimietas pathos: p q̃ exprimit uel ira uel misericordia. Ira ut quũ forte dicius milies ille pire debuerat: qd ẽ apud Virgiliũ. Oẽs p mortes animã sontẽ ipe dedissẽ. Miseratio quũ dicit: Daphni tuũ pœnos ẽt igemuisse leones Interitũ. Nascit pter hæc de nimietate uel amatoriũ: uel alterius generis pathos. Si mihi nõ hæc lux toto iã lõgior ãno ẽ. Et illd seorsũ: Maria ãte exurere turnos q̃ sacra dabit pinus. Et nõ si tellurẽ effundat i ũdas. ¶ De exclamatiõe. Cap. VI. pathos p hypbolen

E Xclamatio q̃ apd græcos ἐκφώνησις dr: mouet pathos. Hæc fit iterdũ ex psona poetæ: nõnũq̃ ex ipsius quẽ iducit loquẽtẽ. Et poetæ qdẽ persõna ẽst: Mantua ue miseræ nimium uicina Cremonæ. pathos p exclamationem

Infelix ut cūq; ferent ea facta nepotes. Crimē amor uestrum. & alia similia. Ex persona uero alterius: Dii capiti ipsius generiq; reseruent. Et Dii talia graiis Instaurate: pio si pœnas ore reposco. Et dii talem terris auertite pestem.

Pathos p silentium. ¶ Contraria huic figuræ ἀποσιώπησις qđ est taciturnitas. Nam ut illic aliqua ex clamando dicimus: ita hic aliqua tacendo subducimus. Quæ tamen intelligere possit auditor. Hoc autem præcipue irascentibus cōuenit: ut Neptunus. Quos ego. sed motos præstat componere fluctus. Et. Mnestheus: Nec uincere certo.
Q uāq̄ o. sed superent: quibus hoc neptune dedisti. Et Turnus:
Q uanq̄ o: si solitæ quicq̄ uirtutis adesset. Et in bucolicis:
Nouimus & qui te: transuersa tuentibus hircis:
¶ Et quo: sed faciles nymphæ irisere: sacello. Sed & miseratio ex hac figura mota est a Sinone: Donec calchante ministro. Sed quid ego hæc aūt neq̄ ingrata reuoluo.

Pathos ex repetitiōe ¶ Nascitur pathos & de repetitione: quam græci ἐπαναφοράν uocant: quum sententiæ ab iisdem nominibus incipiunt.
Hinc Virgilius: Eurydicen uox ipsa & frigida lingua.
A h miseram eurydicen anima fugiente uocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripæ. Et illud:
Te dulcis coniunx: te solo in littore secum:
Te ueniente die: te decedente canebat. Et illud:
Te nemus angitiæ: uitrea te fucinus unda.
Te liquidi fleuere lacus.

Pathos p obiurgationem ¶ ἐπιτίμησις: quæ est obiurgatio: habet & ipsa pathos: idest quum obiecta iisdem uerbis refutamus: A eneas ignarus abest: ignarus & absit.

¶ MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM. Liber. .V.

[P]OST HAEc quum paulisp Eusebius quieuisset: omnes inter se consono murmure: Virgilium nō minus oratorem: q̄ poetā habendum pronunciabant: in quo & tanta orādi disciplina: & tam diligens obseruatio rhetoricæ artis ostenderetur. Et A uienus dicas mihi inquit uolo doctorum optime: si concedimus (sicut necesse est) oratorē fuisse Virgilium: siquis nunc uelit orandi artem consequi: Vtrum magis ex Virgilio: an ex Cicerone proficiat. Video quid agas inquit Eusebius: quid intēdas: quo me trahere coneris: eo scilicet quo minime uolo: ad comparationem Maronis & Tullii. Verecunde enim interrogasti: uter eorum præstantior: quando quidem necessario is plurimum collaturus sit: qui ipse plurimum præstat. Sed istam mihi necessitatem altam: & profundam remittas uolo: quia non nostrum: inter illos tantas componere

lites: Nec ausim in utrăuis partē talis sententiæ autor uideri. Hoc solū audebo dixisse: quia facundia mantuani multiplex & multiformis est: & dicendi genus omne complectitur. Ecce.n.in Cicerone uestro unus eloquentiæ tenor ē: ille abundans & torrens: & copiosus. Oratorū autem nō simplex nec una natura est: sed hic fluit & redūdat: cōtra ille breuiter & circūcise dicere affectat. Tenuis quidā & siccus & sobrius amat quādā dicēdi frugalitatē: alius pingui & luculēta & florida oratiōe lasciuit. In q̄ tāta oīum dissimulatiōe: unus oīno iuenit Vir. q eloquētiā ex omni genere conflauerit. Virgilii laus

℃Q uot sint dicendi genera. Cap. I.

Espondit Auienus: Apertius uellem me has diuersitates sub personarū exēplis doceres. Quattuor sunt inqt Eusebius genera dicēdi. Copiosum in quo Cicero dominatur. Breue in quo Salustius regnat. Siccum qd Frōtoni ascribitur. Pingue & floridum in quo Plynius secundus quondā: & nunc nullo ueterum minor noster Symmachus luxuriatur. Sed apud unum Maronem hæc quattuor genera reperies. Vis audire illum tanta breuitate dicētem: ut artari magis & cōtrahi breuitas ipsa non possit? Et campos ubi troia fuit. Ecce paucissimis uerbis maximā ciuitatem hausit & absorpsit: non reliquit ille nec ruinā. Vis hoc ipsum copiosissime dicat? Venit summa dies & ineluctabile tempus Dardaniæ: fuimus troes: fuit ilium & ingēs Gloria teucrorum, ferus omnia iuppiter argos Transtulit: incensa danai dominantur ī urbe. O patria: o diuum domus ilium: & inclyta bello Mœnia dardanidū. Q uis cladē illius noctis: quis funera fando Explicet? aut possit lachrymis æq̄re labores? Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos. Q uis fons: quis torrens: quod mare tot fluctibus: quot hic uerbis inundauit. Cedo nūc siccum illud genus elocutionis: Turnus ut anteuolans tardū præcesserat agmē: Viginti lectis equitū comitatus: & ubi Improuisus adest: maculis quem thraci' albis Portat equus cristaq; tegit galea aurea rubra. Hoc idem quo cultu: q̄ florida oratione quū libuerit proferetur? Forte sacer cibele chorcusq; olim sacerdos Insignis longe phrygiis fulgebat in armis. Spumātēq; agitabat equum: quem pellis aheuis In plumā squāmis auro conserta tegebat. Ipse pegrina ferrugie clarus & ostro Spicula torquebat Lycio gortynia cornu: Pictus acu tunicas & barbara tegmina crurum. Sed hæc quidem inter se separata sunt. Vis autē uidere quē admodum hæc quattuor genera dicēdi Virgilius ipe pmisceat? & faciat unum quoddam ex omni diuersitate pulcherrimum temperamentum? Sæpe etiam steriles incendere profuit agros: Atq; leuem stipulam crepitantibus urere flammis. Siue inde occultas uires & pabula terræ Pinguia concipiunt: siue illis omne per ignem Excoquit uitium: atq; exudat inutilis humor. Seu plures calor ille uias & cæca relaxat Spiramēta: nouas ueniat qua succus in herbas. Seu durat magis & uenas astringit hiantes: Ne tenues pluuiæ rapidi ue potentia solis acrior: aut boreæ penetrabile frigus adurat. Ecce dicendi genus: quod nusquā alibi depræhendes: in quo nec præceps breuitas: nec īfinita copia: nec ieiuna siccitas: nec lætitia pinguis. Dicēdi genera q̄ttuor · Absorpsit

℃Stili dicendi. Cap. II.

Vnt præterea stili dicēdi duo dispari moralitate diuersi. Vnus est maturus: & grauis: qualis Crasso assignatur. Hoc Virgilius utitur: quum Latinus præcipit Turno. O pstans animi iuuenis quātū ipse feroci Virtute exuperas: tāto me ipēsius æquū est Consulere: & reliqua. Alter huic cōtrarius ardēs & erectus & infensus: quali est usus Antonius. Nec hunc apud Virgilium frustra desideraueris. Haud talia dudum Dicta dabas: morere. & fratrē ne desere frater. Vides ne eloquētiā omnium uarietate distinctā: quā quidē mihi uidetur Virgilius: nō sine quodā præsa· Stili dicendi duo

gio quo se oium ꝓfectibus pparabat:de idustria pmiscuisse. Idq; nõ mortali: sed diuio igenio puidisse: atq; adeo nõ aliũ ducẽ secutus q̃ ipsam rerũ oinm matrẽ naturã. Hanc ptexuit uel ut in musica cõcordia dissonorũ. Quippe si mũdũ ipsum diligẽter ĩspicias: magnã similitudinẽ diuini illius & huius poetici operis iuenies. Nã q̃liter eloquentia Maronis ad oium motes itegra est: nunc breuis: nunc copiosa: nũc sicca: nũc florida: nunc simul oia: interdum lenis aut torrens: sic terra ipsa hic læta segetib⁹ & pratis: ibi siluis & rupibus hispida: hic sicca arenis: hic irrigua fontibus: pars uasto aperitur mari. Ignoscite: nec nimium me uocetis: qui naturæ rerum Virgilium comparaui. Intra ipsum enim mihi uisum est: si dicerem decem rhetorum qui apud athenas atticas floruerunt: stilos inter se diuersos hunc unum permiscuisse.

¶ Tunc euãgelus irridẽti similis: Bene inqt opifici deo a rure mantuano poetã cõparas: quem græcos rhetores quorum fecisti mentionem: nec omnino legisse asseuerauerim. Vnde enim ueneto rusticis patentibus nato inter siluas & frutices educato: uel leuis græcarum noticia litterarum.

¶ Et Eustachius: Caue inqt Euãgele græcorũ queq̃ de sũmis autoribus tantã græcæ doctrinæ hausisse copiã credas: q̃tã solertia Matõis uel assecuta ẽ: uel ĩ suo ope digessit: Nã pter philosophiæ & astronomiæ amplam illam copiam: de qua supra disseruimus: non parua sunt alia quæ traxit a græcis: & carmini suo tanq̃ illic nata conseruit.

¶ Et Prætextatus oratus sis inquit Eustachi: ut hæc quoq; communia nobiscum uelis: quantum memoria repente incitata suffecerit. Omnes prætextatum secuti ad differendum Eustachium prouocauerunt. Ille sic incipit.

¶ Quæ Virgilius traxit a græcis dicturũ ne me putatis ea q̃ uulgo nota sunt: q; theocritũ sibi fecerit pastoralis operis autorẽ: ruralis Hesiodũ: & q; in ipsis georgicis tẽpestatis serenitatisq; signa de Arati phænomenis traxerit: Vel q; euersionẽ troiæ cũ sinone suo & equo ligneo cæterisq; oibus q̃ librũ secũdũ faciũt: a Pisandro pene ad uerbũ transcripserit: qui iter græcos poetas eminet ope: qđ a nuptiis Iouis & Iunonis icipiens uniuersas historias quæ mediis oibus sæculis usq; ad ætatẽ ipsius Pisandri contigerunt: in unã seriẽ coactas redegerit: & unũ ex diuersis hiatib⁹ tẽporũ corpus effecerit. In quo opere iter historias cæteras iteritus quoq; troiæ in hũc modũ relatus ẽ. Quæ fideliter Maro interpretando fabricatus est sibi iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc & talia ut pueris decantata ptereo. Iã uero æneis ipsa nõ ne ab Homero sibi mutuata est: Errorẽ primũ ex odyssea: deinde ex iliade pugnas: qa operis ordinẽ necessario rerum ordo mutauit. quũ apud Homerũ prius iliacũ bellũ gestũ sit: deinde reuertẽti de troia error contigerit Vlyxi. Apud Maronẽ uero Aeneæ nauigatio bella q̃ postea in Italia sunt gesta: pcessetit. Rursus Homerus quũ uellet iniquũ græcis Apollinẽ facere: cãm struxit de sacerdotis iniuria. Hic ut troianis Iunonẽ faceret infestã: causarũ sibi cõgeriem cõparauit. Nec illud cũ cura magna relaturus sum: licet ut existimo non oibus obseruatũ: q; quũ primo uersu ꝓmisisset ꝑducturũ sese de troiæ littorib⁹ Aeneã. Troiæ qui primus ab oris Italiã fato ꝓfugus lauinaq; uenit Littora. Vbi ad ianuam narrãdi uenit: Aeneæ classem non de troia: sed de sicilia ꝑducit. Vix e conspectu siculæ telluris in altum Vela dabant læti: qđ totũ homericis filis texuit: Ipse enim uitans in poemate historicorũ similitudinẽ: qbus lex est icipere ab initio rerũ: & continuã narrationem ad finẽ usq; pducere: ipẽ poetica disciplina a rerum medio cœpit: & ad initiũ post reuersus est. Ergo Vlyxis errorem non incipit a troiano littore describere: sed facit eũ primo nauigantem de insula calypsonis: & ex persona sua perducit ad phæacas. Illic ĩ cõuiuio Alcinoi regis narrat ipse queãdmodum de troia ad calypsonẽ usq; peruenerit

rit. Post phaeacas rursus Vlyxis nauigationē usq; ad ithacam ex persona ppria poeta describit. Quē secutus Maro: Aeneā de sicilia pducit: cuius nauigationē describēdo pducit ad libiam. Illic in conuiuio Didonis narrat ipse Aeneas usq; ad siciliā de troia nauigationē suā: & addidit uno uersu: qd iam copiose poeta descripserat: Hic me digressum uestris deus appulit oris. Post africam quoq; rursus poeta ex psona sua iter classis usq; ad ipsam describit italiam. Interea medium aeneas iam classe tenebat Certus iter. Quid q; & omne opus uirgilianum uelut de quodam homerici operis speculo formatum est. Nam & tempestas mira imitatione descripta est. Versus utriusq; qui uolet cōferat: Vt Venus in nausicaae locum Alcinoi filiae successit. Ipsa autem Dido refert speciem regis Alcinoi conuiuium celebrantis. Scylla quoq; & charybdis & circe decenter attingitur: & pro solis armentis strophades insulae finguntur. At pro cōsultatione inferorum: descensus ad eos cum comitatu sacerdotis inducitur. Ibi Palinurus Elpenori: sed & infesto Aiaci infesta Dido: & Tyresiae consiliis: Anchisae monita: respondent. Iam praelia Iliadis: & uulnerum nō sine disciplinae perfectione descriptio: & enumeratio auxiliorum duplex: & fabricatio armorū: & ludicri certaminis uarietas: ictūq; inter reges & ruptum foedus: & speculatio nocturna: & legatio reportans a Diomede repulsam: Achillis exemplo: & super Pallante: ut patroclo lamentatio. & altercatio ut Achillis & Agamemnonis: ita Drancis & Turni. Vtrobiq; enim alter suum: alter publicum commodum cogitabat: Pugna singularis Aeneae atq; Turni: ut achillis & hectoris: & captiui inferis destinati: ut illic Patrocli: hic Pallantis: sulmōe creatos Quattuor hic iuuenes: totidem quos educat ufens Viuentes rapit inferias: quos immolet umbris. Quid q; pro Lycaone homerico: qui inter fugientes depraehensus: non mirū si ad preces confugerat: nec tamen Achilles propter occisi Patrocli dolorem pepercit: simili conditione Magus in medio tumultu subornatus est. Inde mago procul infensam contenderat hastam. Et quum ille genua amplectens uitam supplexq; petisset: respondit: Belli commertia turnus sustulit istā prior iam tum pallante perempto. Sed & insultatio Achillis in ipsum Lycaonem iam perēptum in Tarquitum a Marone trāsfertur: Ille ait.

ἐνταῦθοι νῦν κεῖσο μετ' ἰχθύσιν οἵ σ' ὠτειλὴν
αἷμ' ἀπολιχμήσονται ἀκηδέες· οὐδέ σε μήτηρ
ἐνθεμένη λεχέεσσι γοήσεται ἀλλὰ σκάμανδρος
οἴσει δινήεις εἴσω ἁλὸς εὐρέα κόλπον·

& caetera. At hic noster. Istic nunc metuende iace: & reliqua. Et si uultis me & ipsos proferre uersus ad uerbum pene translatos: licet omnes praesens memoria non suggerat: tamen qui se dederint obuios annotabo.

νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν τόξῳ δὲ σίδηρον.

Totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit. Vester licet periodo ulus idem tamen dixit.

Adduxit longe: donec curuata coirent
Inter se capita: & manibus iam tangeret aequis
Laeua aciem ferri: dextra neruoq; papillam.

ἄλλοτε δ' αὖτ' ἠνύσσον ἰδ' εἴδομεν οὐδὲ τι ἄλλη
φαίνετο γαιάων ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα·
δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε κρονίων
νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς

Nec iam amplius ulla Apparet tellus cælum undiq; & undiq; pontus

Curuata in molis faciem circunstetit unda. Et de tartaro ille ait.
τοσσον ενερθαιδεω οσον ουρανοσ εσταπο γαιησ.
Bis patet in præceps tantum: tenditq; sub umbras
Quantus ad æthereum cæli suspectus olympum.
αυταρ επει ποσιοσ και εδητυοσ εξ ερονεντο
Postq̄ exempta fames: & amor compressus edendi.
ωσ εφατευχομενοσ του δ εκλυε μητιεταζευσ
τω δ ετερον μεν εδωκε πατηρ, ετερον δ ανενευσεν
νηων μεν οι απωσασθαι πολεμον τε μαχην τε
δωκε σοον δ ανενευσε μαχησ εξ απονεεσθαι
Audiit & uoti phœbus succedere partem
Mente dedit: partem uolucres dispersit in auras.
και παιδων παιδεσ τοι κεν μετοπισθε γενωνται
Hic domus æneæ cunctis dominabitur oris:
Et nati natorum & qui nascentur ab illis.
Et alibi ille ait.
και τοτ οδυσσηοσ λυτο γουνατα και φιλον ητορ
οχθησασ δ αρα ειπε προσ ον μεγαλητορα θυμον.
Hic de duobus unum fabricatus est.
Extemplo æneæ soluuntur frigore membra:
αξον δη εγχοσ διομηδεοσ ηδε και αυτον
πρηνεα δοσ πεσεειν σκαιων προπαροιθε πυλαων
Armipotens præsens belli tritonia uirgo
Frange manu telum phrygii prædonis: & ipsum
Pronum sterne solo: portisq; effunde sub ipsis.
ητ ολιγη μεν πρωτα κορυσσεται αυταρ επειτα
ουρανω εστηριξε καρη και επι χθονι βαινει.
Ingrediturq; solo & caput inter nubila condit.
Ille de somno ait.

Dulcis & alta quies placidæq; simillima morti.
ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον. τὸ μὲν οὔποτε φύλλα καὶ ὄζουσ
φύσει ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν
οὐδ᾽ ἀναθηλήσει. περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸσ ἔλεψε
φύλλα τε καὶ φλοιόν. νῦν αὖτέ μιν υἷεσ ἀχαιῶν
ἐν παλάμησ φορέουσι δικασπόλοι οἵ τε θέμιστασ
πρὸσ διὸσ εἰρύαται, ὃ δέ τοι μέγασ ἔσσεται ὅρκοσ
Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
Nunq̄ fronde leui fundet uirgulta neq; umbras
Quum semel in siluis imo de stirpe recisum
Matre caret: posuitq; comas & brachia ferro:
Olim arbos nunc artificis manus ære decoro
Inclusit, patribusq; dedit gestare latinis.

SEd iam si uidetur a collatione uersuum trãslatorũ facesso: ut nec uniformis narratio pariat ex satietate fastidium: & sermo ad alia nõ minus præsenti causæ apta uertatur. Perge quæso inquit Auienus omnia quæ de homero subtraxit iuestigare. Quid enim suauius: q̃ duos præcipuos uates audire idem loquẽtes? Quia quum tria hæc ex æquo impossibilia putentur: uel Ioui fulmẽ: uel Herculi clauam: uel uersum Homero subtrahere: Quod & si fieri posset: alium tamẽ nullum deceret: uel fulmẽ præter Iouem iacere: uel certare præter Herculem robore: uel canere quod cecinit Homerus: Hic opportũne in opus suum quæ prior uates dixerat transferendo fecit ut sua esse credantur. Ergo pro uoto omnium feceris: si cum hoc cœtu cõmunicata uelis quæcunq; uestro noster poeta mutuatus est. Cedo igitur Eustachius ait. uirgilianum uolumẽ: quia locos eius singulos inspiciens: homericorum uersuum promptius admonebor. Quumq; Symmachi iussu famulus de bibliotheca petitũ librum detulisset: temere uoluit. Eustachius. Et dum uersus quos fors obtulisset inspiceret: uide te inquit portum ad ciuitatem Didonis ex ithaca migrantem. Impossibilia tria.

Est in secessu longo locus: insula portum
Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto
Frangitur inq; sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atq; hinc uastæ rupes: geminiq; minantur
In cælum scopuli: quorum sub uertice late
Aequora tuta silent: tum siluis scæna coruscis
Desuper: horrentiq; atrum nemus imminet umbra:
Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ dulces: uiuoq; sedilia saxo:
Nympharum domus. hic fessas non uincula naues
Vlla tenent: unco non alligat anchora morsu.
φορκυνος δε τισ εστι λιμην αλιοιο γεροντος
εν δημω ιθακης δυο δε προβλητες εν αυτω
ακται απορρωγες λιμενος ποτι πεπτηυιαι
αι τ ανεμων σκεπόωσι δυσαηων μεγα κυμα
εκτοθεν εντοσθεν δε τ ανευ δεσμοιο μενουσι
νηες ευσελμοι οτ αν ορμου μετρον ικωνται.
αυταρ επι κρατος λιμενος τανυφυλλος ελαιη
αγχοθι δ αυτης αντρον επηρατον ηεροειδες
ιρον νυμφαων αι νηιαδες καλεονται
εν δε κρητηρες τε και αμφιφορηες εασι
λαινοι ενθα δ επειτα τιθαιβωσσουσι μελισσαι.

ET quum rogasset Auienus: ut non sparsim sed ab initio per ordinem annotaret: ille manu retractis in calcem foliis: sic exorsus est.

Aeole nanq; tibi diuum pater atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus & tollere uento:
Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ:
Quarum quæ forma pulcherrima deiopeam
Connubio iungam stabili: propriamq; dicabo.

¶ Tẽpestas Aeneæ Aeolo cõcitãte cũ allocutiõe ducis res suas cõclamãtis de Vlyxis tẽpestate & allocutiõe descripta ẽ: i q̃ Aeoli locũ Neptunus optinuit. Versus quoniã utrobiq; multi sunt: non inserui. Qui uolet legere ex hoc uersu habebit exordium.

Hæc ubi dicta:cauum conuersa cuspide montem
Et apud Homerum de quinto odyssex.
ωσ ειπων συναγε νεφελασ εταραξε δε ποντον
χερσι τριαιναν ελων πασασ δ οροθυνεν αελλασ
παντοιων ανεμων.
Vt primum lux alma data est:exire locosq;
Explorare nouos:quas uento accesserit oras:
Qui teneant(nam inculta uidet)homines ne:feræue:
Quærere constituit:sociisq; exacta referre.
ειομενοσ δ ωρμαινε κατα φρενα και κατα θυμον
ωμοι εγω τεων αυτε βροτων εσ γαιαν ικανω
ηροι υβρισται τε και αγριοι. ουδε δικαιοι
ηε φιλοξεινοι και σφιν νοοσ εστι θεουδησ
αλλ αγ εγω αυτοσ πειρησωμαι ηδε ιδωμαι
Nulla taurum audita mihi neq; uisa sororum:
O q̄ te memorem uirgo:nāq; haud tibi uultus
Mortalis:nec uox hominem sonat:o dea certe
An phœbi soror:an nympharum sanguinis una.
γουνουμαι σε ανασσα θεοσ νυ τισ η βροτοσ εσσι
ει μεν τισ θεοσ εσσι τοι ουρανον ευρυν εχουσιν
αρτεμιδι σε εγωγε διοσ κουρη μεγαλοιο
ειδοσ τε μεγεθοσ τε φυην τ αγχιστα εισκω
O dea si prima repetens ab origine pergam:
Et uacet annales nostrorum audire laborum:
Ante diem clauso componet uesper olympo

At uenus obscuro gradientes aere sepsit:
Et multum nebulæ circum dea fudit amictu:
Cernere nequis eos:neu quis contingere possit:
Moliriue moram:aut ueniendi poscere causas
και τοτ οδυσσευσ ωρτο πολιν δε μεν αυταρ αθηνη
πολλην ηερα χευε φιλα φρονεουσ οδυσηι
μητισ φαιηκων μεγαθυμων αντιβολησασ
κερτομεοι τ επεεσσι και εξερεοιτο τισ ειη.
Qualis in eurotæ ripis:aut per iuga cynthi
Exercet diana choros:quam mille secutæ
Hinc atq; hinc glomerantur oreades:illa pharetram
Fert humero:gradiensq; deas supereminet omnes.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat dido:talem se læta ferebat.
οιη δ αρτεμισ εισι κατ ουρεα ιοχεαιρα
η κατα τηυγετον περιμηκετον η ερυμανθον
τερπομενη καπροισι και ωκειησ ελαφοισι
τη δ αμα κουραι νυμφαι διοσ αιγιοχοιο

αγρονομοι ϖαιζουσι. γεγηθε δε τε φρενα λητω
ϖασ̃ αων δ υϖερ ηγε καρη εχει ηδε μετωπα
ρεια δ αριγνωτη ϖελεται καλαι δε τε ϖασαι
ωσ ηγ αμφιϖολοισι μετεπρεπε ϖαρθενοσ αδμησ
Restitit æneas:claraq; in luce refulsit
Os humerosq; deo similis:nanq; ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix:lumenq; iuuentæ
Purpureum:& lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus:aut ubi flauo
Argentum pariusue lapis circundatur auro.
Τον μεν αθηναιη θηκε διοσ εκγεγαυια
μειζονα τ εισιδεειν και ϖασσονα καδ δε καρητοσ
ουλασ ηκε κομασ υακινθινω ανθει ομοιασ
ωσ δ οτε τισ χρυσον ϖεριχευεται αργυρω ανηρ
ιδρισ. ον ηφαιστοσ δεδαεν και ϖαλλασ αθηνη
τεχνην ϖαντοιην χαριεντα δε εργα τελειει
ωσ αρα τω κατεχευε χαριν κεφαλη τε και ωμοισ.
Coram quem quæritis:adsum
Troius æneas libycis ereptus ab undis.

Conticuere omnes intentiq; ora tenebant.
Infandum regina iubes renouare dolorem:
Troianas ut opes & lamentabile regnum
Eruerint danai.
σοι δε μα κηδεα θυμοσ εϖετραϖετο στονοεντα
ειρεσθ οφρ ετι μαλλον οδυρομενοσ στοναχιζω
Pars stupet innuptæ donum exitiale mineruæ
Et molem mirantur equi:primusq; thymœtes
Duci intra muros hortatur.& arce locari:
Siue dolo:seu iam Troiæ sic fata ferebant:
At capys:& quorum melior sententia menti
Aut pelago danaum insidias suspectaq; dona
Præcipitare iubet:subiectisq; urere flammis:
Aut terebrare cauas uteri & tentare latebras:
Scinditur incertum studia in contraria uulgus:
ωσ ο μεν ειστηκει τοι δ ακριτα ϖολλ αγορευον
ημενοι αμφ αυτον τριχα δε σφισιν ηνδανε βουλη
ηε διατμηξαι κοιλον δορυ νηλεει χαλκω
η καταϖετρασ βαλεειν ερυσαντασ επ ακρησ
ηε εαν μεγ αγαλμα θεων θελκτηριον ειναι
Vertitur interea cælum:& ruit oceano nox
Inuoluens umbra magna terramq; polumq;

Hei mihi qualis erat:quantum mutatus ab illo

Hectore:qui rediit exuuias indutus achillis:
Vel danaum phrygios iaculatus puppibus ignes:

Iuuenisq; chorebus
Mygdonides:illis qui ad troiam forte diebus
Venerat insano cassandræ incensus amore:
Et gener auxilium priamo phrygibusq; ferebat.

Sic animis iuuenum furor additus.inde lupi ceu
Raptores:atra in nebula:quos improba uentris
Exegit cæcos rabies:catuliq; relicti
Faucibus expectant siccis:per tela per hostes
Vadimus haud dubiam in mortem:mediæq; tenemus
Vrbis iter:nox atra caua circũuolat umbra.

Improuisum aspris ueluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens:trepidusq; repente refugit
Attolentem iras & cærula colla tumentem
Haud secus androgeus uisu tremefactus abibat.
ωσ δοτετισ δρακοντα ιδων παλινορσοσ άπεςη
ουρεοσ ενβησσησ. υποτετρομοσ ελλαβεγυια
αψ δαναχωρησεν ωχροσ τε μινειλε παρειασ.
ωσ αυθισ καθομιλον εδυτρωων αγερωχων
δεισασ ατρεωσ υιον αλεξανδροσ θεοειδησ.
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat:
Nunc positis nouus exuuiis nitidusq; iuuenta
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem:& linguis micat ore trisulcis:

Non sic aggeribus ruptis:quum spumeus amnis
Exiit:oppositasq; euicit gurgite moles
Fertur in arua furens cumulo:camposq; per omnes
Cum stabulis armenta trahit.

Ter conatus ibi collo dare brachia circum
Ter frustra compręsa manus effugit imago
Par leuibus uentis uolucriq; simillima somño.
τρισ μεν εφορμηθην ελεειν τε με θυμοσ ανωγε
τρισ δε μοι εκ χειρων σκιη εικελον η και ονειρω
επτατο.
Alia tẽpestas æneæ hic. & illic ulyxis nũerosis ãbæ uersibus
Sed hæc incipiunt ita.
Postq̃ altũ tenuere rates: nec iã amplius ullæ. Ille sic.

Accipe & hæc manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint puer.

Tendunt uela noti: fugimus spumantibus undis
Qua cursum uentusq; gubernatorq; uocabãt.

Dextrum scylla latus. leuũ implicata charybdis
Obsidet: atq; imo barathri ter gurgite uastos
Sorbet in abruptum fluctus: rursusq; sub auras
Erigit alternos: & sydera uerberat unda.
At scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertantem: & naues in saxa trahentem:
Prima hominis facies: & pulchro pectore uirgo
Pube tenus: postrema immani corpore pistris
Delphinum caudas utero commissa luporum:
Præstat trinacrii metas lustrare pachyni
Cessantem: longos & circunflectere cursus:
Quam semel informem uasto uidisse sub antro
Scyllam & cæruleis canibus resonantia saxa.
Homerus de charybdi & de scylla.
ενθεν μεν γαρ σκυλλη ετερωθι δε δια χαρυβδισ
δεινον ανερροιβδησε θαλασσησ αλμυρον υδωρ
ητοι οτ εξεμεσειε λεβησ ωσ εν πυρι πολλω
πασ αναμορμυρεσκε κυκωμενη υψοσε δ αχνη

ακροισι σκοπελοισι ε παμφοτεροισιν επιπτεν
αλλοταν αυεισ αναβρωξειεγε αλμυρον υδωρ
πασ εν τοσθε φανεσκε κυκωμενη αμφιδε πετρη
δεινον βεβρυχει υπενερθε δε γαια φανεσκε
ψαμμω κυανεη.
O mihi sola mei super astyanactis imago:
Sic oculos: sic ille manus: sic ora ferebat.
κεινου γαρ τοιοιδε ποδεσ τοιαι δε τε χειρεσ
οφθαλμων τε βολαι κεφαλη τεφυπερθε τε χαιται
Ter scopuli clamorem inter caua saxa dedere.
Ter spumam elisam: & rorantia uidimus astra.

Qualis coniectã cerua sagitta
Quam procul incautam nemora inter cresia fixit.
Pastor agens telis: liquitq; uolatile ferrum
Nescius: illa fuga syluas saltusq; peragrat
Dictaeos: haeret lateri letalis arundo.

Dixerat. ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea: quae sublimem aliis siue aequora supra
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum uirgam capit. hac animas ille euocat orco
Pallentes: alias sub tartara tristia mittit.
Dat somnos adimitq;: & lumina morte resignat.
Illa fretus agit uentos: & turbida tranat
Nubila.
ωσ εφατ ουδ απιθησε διακτοροσ αργειφοντησ
αυτι κεπειθυπο ποσσιν εδησατο καλα πεδιλα
αμβροσια χρυσεια τα μιν φερον ημεν εφ υγρην
ηδ επ απειρονα γαιαν αμα πνοιησ ανεμοιο
ειλετο δε ραβδον τη τ ανδρων ομματα θελγει
ων εθελει τουσ δ αυτε και υπνωοντασ εγειρει
την μετα χερσιν εχων πετατο κρατυσ αργειφοντησ.
Ac ueluti annosam ualido quum robore quercum
Alpini boreae nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant: it stridor: & alte
Consternunt terram concusso stipite frondes.
Ipsa haeret scopulis: & quantum uertice ad auras
Aetherias tantum radice in tartara tendit.

Et iam prir ·a nouo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
ηωσ δεκ λεχεων παραγαυου τιθωνοιο
ωρνυτι ναθανατοισι φοωσ φερη ηδε βροτοισι
Vt pelagus tenuere rates: nec iam amplius ulla
Occurrit tellus: maria undiq; & undiq; cælum:
Olli cæruleus ſupra caput aſtitit imber
Noctem hyememq; ferens: & inhorruit unda tenebris.

Vinaq; fundebat pateris: animamq; uocabat
Anchiſæ magni: maneſq; acheronte remiſſos:
οινον αφυσσαμενοσ χαμαδισ χεε δευε δε γαιαν
ψυχην κικλησκων πατροκληοσ δειλοιο
Leuibus huic hamis conſertam auroq; trilicem
Loricam: quam demoleo detraxerat ipſe
Victor apud rapidum ſimoenta ſub ilio alto.
τω μεν εγω δωσω το δε φασγανον αργυροηλον
καλον ορηικιον το μεν αστεροπαιον απηυρων.
Et curſorum certamẽ utrobiq; ſimile: & q̃a uerſib' ẽ apd utrũq; numeroſis: locũ loco ſimilẽ lector iueniet. Initia hæc ſũt.
Hæc ubi dicta locum: capiunt: ſignoq; repente
ωσ εφατ ωρνυτο δαυτικ οι λησοσ ταχυσ αιασ
αν δ οδυσευσ πολυμητισ επειτα δε νεστοροσ υιοσ
Pugilum certamen apud hunc incipit:
Conſtitit idigitos extemplo arrectus uterq;. Apud illũ.
αν τα δ αναστα χομενω χερσι στιβαρησιν αμα αμφω
συνρεπεσον συν δ εσφι βαρειαι χειρεσ εμιχθεν.
Si uelis cõparare certãtes ſagittis: iuenies hæc utriuſq; prĩcipia.
Protinus æneas celeri certare ſagitta:
αυταρ ο τοξευθησι τιθη ιοεντα σιδηρον
καδ δ ετιθη δεκα μεν πελεκεασ δεκα δ ημιπελεκκα
Capita locorum ubi lõga narratio ẽ: dixiſſe ſufficiet: ut q̃d unde natum ſit: lector inueniet.
Dixerat. & tenues fugit ceu fumus in auras:
ψυχη δε κατα χθονοσ ηυτε καπνοσ ωχετο τετριγυια
Aeneas quo deinde ruis? quo proripis inquit?

Quem fugis? aut quis te a noſtris complexibus arcet?

Ter conatus erat collo dare brachia circum:

Ter frustra compressa manus effugit imago.
τρὶς μὲν ἐφορμήθην ἑλέειν δέ με θυμὸς ἀνώγει
τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ
ἔπτατο.
Sepultura Paliuri formata ē de Patrocli sepultura. Hæc ici
Principio pingué tædis & robore secto. Ille sic ait. (pit.
κήδεμόνες δὲ παρ' αὖθι μένον καὶ νήεον ὕλην
ποίησαν δὲ πυρὴν ἑκατόμπεδον ἔνθα καὶ ἔνθα. Et alibi.
Ipsa uero utriusq tumuli insignia q̄ paria?
At pius æneas ingenti mole sepulcrum
Imposuit: suaq arma uiro remumq tubamq
Monte sub aerio: qui nunc misenus ab illo
Dicitur: æternumq tenet per secula nomen.
αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρόν τε κάη καὶ τεύχεα νεκροῦ
τύμβον χεύαντες καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες
πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν.
Tum consanguineus leti sopor:
ἔνθ' ὕπνῳ συνέβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο. καὶ τῷ νή-
δυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτεν νήγρετος
ἥδυστος θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.
Quod te per cæli iocundum lumen & auras
Per genitorem oro per spes surgentis Iuli
Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Inijce: nāq potes: portusq require uelinos.
νῦν δέ σε τῶν ὄπιθεν γουνάζομαι οὐ παρεόντων
πρός τ' ἀλόχου καὶ πατρὸς ὅ σ' ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα
τηλεμάχου θ' ὃν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες.
μή μ' ἄκλαυτον ἄθαπτον ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν
νοσφισθεὶς μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι
ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν ἅσσα μοι ἐστιν
σῆμά τέ μοι χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης.
Nec non & tityon terræ omnipotentis alumnum
Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur: rostroq immanis uultur adunco
Immortale iecur tondens: fœcundaq pœnis
Viscera: rimaturq epulis: habitatq sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
καὶ τιτυὸν ἴδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν
κείμενον ἐν δαπέδῳ ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα
γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
δέρτρον ἔσω δύνοντες ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί
λητὼ γὰρ ἕλκυσε διὸς κυδρὴν παράκοιτιν
πυθώδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου πανοπῆος.
Non mihi si linguæ centum sint oraq centum
Ferrea uox: omnis scelerum comprendere formas:
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.

πληθυν δουκαν εγω μυθησομαι ουδονομηνω
ουδει μοι δεκα μεν γλωσσαι δεκα μεν στοματιεν
φωνη δαρρηκτος χαλκειον δε μοι ητορ ενειη
Hinc exaudiri gemitus:iraeq; leonum
Vincla recusantum:& sera sub nocte rudentum:
Setigeriq; sues atq; in praesepibus ursi
Saeuire: ac formae magnorum ululare luporum:
Quos hominum ex facie dea saeua potentibus herbis
Induerat circe in uultus ac terga ferarum.
ευρον δεν βησσησι τετυγμενα δωματα κιρκης
ξεστοισιν λαεσσι περισκεπτω ενι χωρω
αμφι δε μιν λυκοι ησαν ορεστεροι ηδε λεοντες
τους αυτη κατεθελξεν επει κακα φαρμακε δωκεν
Quid petitis? quae causa rates? aut cuius egentis
Littus ad ausonium tot per uada caerula uexit?
Siue errore uiae seu tempestatibus acti:
Qualia multa mari nautae patiuntur in alto.
ω ξεινοι τινες εστε ποθεν πλειθ υγρα κελευθα
η τι κατα πρηξιν η μαψιδιως αλαλησθε
οια τε ληιστηρες υπειρ αλα τοι ταλοωνται
ψυχας παρθεμενοι κακον αλλοδαποισι φεροντες:
Cum sese e pastu referunt:& longa canoros
Dant per colla modos:sonat amnis & asia longe
Pulsa palus.
των δως ορνιθων πετεηνων εθνεα πολλα
χηνων η γερανων η κυκνων δουλιχοδειρων
ασιω εν λειμωνι καυστριου αμφι ρεεθρα
ενθα και ενθα ποτωνται αγαλλομεναι πτερυγεσσι
κλαγγηδον προκαθιζοντων σμαραγει δε τε λειμων.
Illa uel intactae segetis per summa uolaret
Gramina:nec teneras cursu laesisset aristas:
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti
Ferret iter:celeris nec tingeret aequore plantas.
αι δοτε μεν σκιρτωεν επι ζειδωρον αρουραν
ακρον επ ανθερικων καρπων θεον ουδε κατεκλων
αλλοτε μεν σκιρτωεν επ ευρεα νωτα θαλασσης
ακρον επι ρηγμινος αλος πολιοιο θεεσκον
Vescitur aeneas simul & troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis & lustralibus extis.
τοισι δε βουν ιερευσεν αναξ ανδρων αγαμεμνων
αρσενα πενταετηρον υπερμενει κρονιωνι
νωτοισιν δ αιαντα διηνεκεεσσι γεραιρεν
Postq̃ exempta fames & amor compressus edendi:
Rex euandrus ait.
αυταρ επει ποσιος και εδητυος εξ ερον εντο
τοις ο γερων παμπρωτος υφαινειν ηρχετο μητιν

Euandrum ex humili tecto lux suscitat alma:
Et matutini uolucrum sub culmine cantus.
Consurgit senior: tunicaq; inducitur artus:
Et tyrrhena pedum circundat uincula plantis:
Tum lateri atq; humeris tegeeum subligat ensem:
Demissa ab leua pantheræ terga retorquens.
Nec non & gemini custodes limine ab alto
Procedunt: gressumq; canes comitantur herilem.
εζετο ορθωθεισ μαλακον δενδυνε χιτωνα
καλον νηγατεον. περι δαυ μεγα βαλλετο φαροσ
ποσσι δυπαι λιπαροισι εδησατο καλα πεδιλα
αμφι δαρ ωμοισι βαλετο ξιφοσ αργυροηλον
βηρ ιμεν εισ αγορην. παλαμη δεχε χαλκεον εγχοσ
ουκ οιοσ. αμα τω δε δυω κυνεσ αργοι εποντο
O mihi præteritos referat si iuppiter annos:
Qualis earum: quum primam aciem præneste sub ipsa
Straui: scutorumq; incendi uictor aceruos:
Et regem hac herilum dextra sub tartara misi:
Nascenti cui tris animas feronia mater
Horrendum dictu dederat: terna arma mouenda
Ter leto sternendus erat: cui tum tamen omnis
Abstulit hæc animas dextra: & totidem exuit armis.
ειθ ωσ ηβωοιμι βιη τε μοι εμπεδοσ ειη
ωσ οποτ ηλειοισι και ημιν νεικοσ ετυχθη
αμφι βοηλασιν οτε γω κτανον ιτυμονηα
Qualis ubi oceani perfusus lucifer undas
Quem uenus ante alios astrorum diligit ignes:
Extulit os sacrum cælo tenebrasq; resoluit.

En perfecta mei promissa coniugis arte
Munera: ne mox aut laurentes nate superbos
Aut acrem dubites in prælia poscere turnum.
Dixit: & amplexus nati cytherea petiuit:
Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.
αυταρ επει δη τευξε σακοσ μεγα τε στιβαροντε
τευξ αρα οι θωρηκα φαεινοτερον πυροσ αυγησ
τευξε δε οι κορυθα βριαρην κροταφοισ αραρυιαν
καλην δαιδαλεην επι δε χρυσεον λοφον ηκε
τευξε δε οι κνημιδασ εανου κασσιτεροιο
αυταρ επει παντ οπλα καμε κλυτοσ αμφιγυηεισ
μητροσ αχιλληοσ θηκε προπαροιθεν αειρασ
Ille deæ donis & tanto lætus honore
Expleri nequit: atq; oculos per singula uoluit:

Miraturq;interq; manus & brachia uersat:
τερπετο δ᾽ ἐν χείρεσσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα
αὐτὰρ ἐπεὶ φρεσὶν ᾗσι τετάρπετο δαίδαλα λεύσσων
Iri decus cæli: quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras?

Nec solos tangit atridas: Iste dolor.

Sed uos o lecti: ferro quis scindere uallum
Apparat: & mecum inuadit trepidantia castra?

Quod superest læti bene gestis corpora rebus
Procurate uiri: & pugnam sperate parari.
νῦν δ᾽ ἔρχεσθ᾽ ἐπὶ δεῖπνον ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα
Sic ait illachrymans: humero simul exuit ensem
Auratum: mira quem fecerat arte lycaon
Gnosius: atq; habilem uagina aptarat eburna.
Dat niso mnestheus pellem horrentisq; leonis
Exuuias: galeam fidus permutat alethes.
Τυδεΐδῃ μὲν δῶκε μενεπτόλεμος θρασυμήδης
φάσγανον ἀμφῆκες. τὸ δ᾽ ἑὸν παρὰ νηῒ λέλειπτο
καὶ σάκος· ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε
ταυρείην ἄφαλόν τε καὶ ἄλλοφον ἥτε καταῖτυξ
κέκληται. ῥύεται δὲ κάρη θαλερῶν αἰζηῶν
μηριόνης δ᾽ ὀδυσῆϊ δίδου βιὸν ἠδὲ φαρέτρην
καὶ ξίφος
Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas iuuenumq; senumq;
Prosequitur uotis: nec non & pulcher iulus
τὼ δ᾽ ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἔνι δεινοῖσιν ἐδύτην
βάν ῥ᾽ ἰέναι λιπέτην δὲ παρ᾽ αὐτόθι πάντας ἀρίστους.
Egressi superant fossas: noctisq; per umbram
Castra inimica petunt: multis tamen ante futuri
Exitio. passim somno uinoq; per herbam
Corpora fusa uident. arrectos littore currus
Inter lora rotasq; uiros simul arma iacere
Vina simul: prior hyrtacides sic ore locutus.
Euryale audendum dextra: nunc ipsa uocat res
Hac iter est: tu ne qua manus se attollere nobis
A tergo possit: custodi: & consule longe.
Hæc ego uasta dabo. & lato te limite ducam.
τὼ δὲ βάτην προτέρω διά τ᾽ ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα
αἶψα δ᾽ ἐπὶ θρηκῶν ἀνδρῶν τέλος ἷξον ἰόντες
οἱ δ᾽ εὗδον καμάτῳ ἀδηκότες ἔντεα δέ σφιν

καλα παραυτοισι χθονι κεκλιτο ευκατα κοσμον
τρισοιχει παραδεσφιν εκαστω διζυγεσ ιπποι. Et paulo post:
τον δολυσευσ προπαροιθεν ιδων διομηδει δειξεν
ουτοσ τοι διομηδεσ ανηρ ουτοι δετοι ιπποι
ουσ ημιν πιφαυσκε δολων ον επεφνομεν ημεισ
αλλαγε δη προφερε κρατερον μενοσ. ουδετισε χρη
εσταμεναι μελεον συν τευχεσιν αλλα λυ ιππουσ
ηεσυ γαν δρασ εναιρε μελησουσι δε μοι ιπποι.
Sed non augurio potuit depellere pestem.
αλλουκ οιωνοσιν ερυσατο κηρα μελαιναν.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
ηωσ δ᾽ἐκ λεχέων παρὰγαυοῦτι θωνοῖο
ὤρνυθ᾽ἵν ἀθανάθοισι φόωσ φεροι ἠδὲ βροτοῖσιν.
¶ Mr̃ euryali ad dirũ nũciũ: ut excussos de mãib⁹ radios: & pẽsa demitteret: ut p muros & uirorũ agmia ululãs & coma scissa decurreret: ut effũderet dolorẽ i lamẽtationũ q̃relas: totum de Andromacha sumpsit lamentante mortẽ mariti.
O uere phrygiæ: neq; enim phryges:
ωμοι απηλητηρεσ αχαιιδεσ ουκετ αχαιοι
Quos alios muros: quæ iam ultra mœnia habetis?
Vnus homo & uestris o ciues undiq; septus
Aggeribus tantas strages impune per urbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit orco?
Non infelicis patriæ ueterumq; deorum
Et magni æneæ segnes miseretq; pudet?

Tela manu iaciunt: quales sub nubibus atris
Strymoniæ dant signa grues: atq; æthera tranant
Cum sonitu: fugiuntq; no os clamore secundo.
Τρῶεσ μεν κλαγγη τενοπητισαν ορνιθεσ ωσ
ηυτεπερ κλαγγη γερανων πελει ουρανοθι προ
αιτεπει ουν χειμωνα φυγον και αθεσφατον ομβρον
κλαγγη ταιγε πετονται επωκεανοιο ροαων
Ardet apex capiti: cristisq; ac uertice flamma
Funditur: & uastos umbo mouet aureus ignes.
Non secus ac liquida si quando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent: aut syrius ardor
Ille sitim morbosq; ferens mortalibus ægris
Nascitur: & leuo contristat lumine cælum.
δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθόσ τέ κὰι ἀσπίδοσ ἀκάματον πῦρ
ἀστερὸ πωρινῶ ἐναλίγκιον ὅστε μάλιστα

λαμπρὸν παμφαίνησι λελουμένος ὠκεανοῖο
τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων. Et alibi.
παμφαίνονθ᾽ ὥστ᾽ ἀστὴρ ἐπησσύμενος πεδίοιο
ὅς ῥα τ᾽ ὀπώρης εἶσιν ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ
φαίνονται πολλοῖσι μετ᾽ ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ
ὅν τε κύν᾽ ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι
λαμπρότατος μὲν ὅ γ᾽ ἐστὶ κακὸν δέ σῆμα τέτυκται
καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσι
Stat sua cuiq; dies: breue & irreparabile tempus
Omnibus est uitæ.

Fata uocant: metamq; dati peruenit ad æui.

Per patrios manes & spes surgentis iuli
Te precor: hanc animam serues natoq; patriq;.
Est domus alta: iacent penitus defossa talenta
Celati argenti: sunt auri pondera facti
Infectiq; mihi: non hic uictoria teucrum
Vertitur: aut anima una dabit discrimina tanta.
Dixerat. æneas contra cui talia reddit:
Argenti atq; auri memoras: quæ multa talenta
Natis parce tuis. belli commercia turnus
Sustulit ista prior iam tum pallante perempto.
Hoc patris anchisæ manes: hoc sentit iulus.
Sic fatus galeam leua tenet: atq; reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit ensem.
ζώγρει ἀτρέος υἱὲ σὺ δὲ ἄξια δέξαι ἄποινα
πολλὰ δ᾽ ἐν ἀντιμάχοιο δόμοις κειμήλια κεῖται
χαλκός τε χρυσός τε πολύκμητός τε σίδηρος.
ζώγρει ταῦτ᾽ ἄρ ἐγὼν ἐμὲ λύσομαι ἐστὶ γὰρ ἔνδον
χαλκός τε χρυσός τε πολύκμητός τε σίδηρος.
τῶν κ᾽ ὔμμιν χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι᾽ ἄποινα
εἴ κεν ἐμὲ ζωὸν πεπύθοιτ᾽ ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν
Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans:
(Suadet enim uesana fames) seu forte fugacem
Conspexit capream aut surgentem in cornua ceruum:
Gaudet hyans immane: comasq; arrexit & hæret
Visceribus super incumbens: lauit improba teter
Ora cruor:
Sic ruit in densos alacer mezentius hostes.
ὥστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας
εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν ἢ ἄγριον αἶγα
πεινάων
Spargitur & tellus lachrymis: sparguntur & arma.
δεύοντο ψάμαθοι δεύοντο δὲ καὶ τεύχεα φωτῶν

δακρυσι
Cingitur ipse furens certatim in prælia turnus:
Iamq; adeo rutulum thoraca indutus ahenis.
Horrebat squamis:surasq; incluserat auro:
Tempora nudus adhuc:lateriq; accinxerat ensem
Fulgebat alta decurrens aureus arce.
κνημίδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμησιν ἔθηκεν
καλὰς ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας.
δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνεν.
ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
χάλκεον αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε
εἵλετο τοῦ δ᾽ ἀπάνευθε σέλας γένετο ἠύτε μήνης
Purpureus ueluti quum flos succisus aratro
Languescit moriens:lassoq; papauera collo
Demiscere caput:pluuia quum forte grauantur:
μήκων δ᾽ ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλεν ἥτ᾽ ἐνὶ κήπῳ
καρπῷ βριθομένη νοτίῃσί τε εἰαρινῇσι
Et hæc quidẽ iudicio legẽtiũ relinq̃nda sũt:ut ipsi æstimẽt q̃d debeãt de utriusq; collatiõe sentire. Si tñ me cõsulas:nõ negabo. nõnũq̃ Vir. i trãsferẽdo dẽsius excoluisse:ut i hoc loco.
Qualis apes æstate noua per florea rura
Exercet sub sole labor:quum gentis adultos
Educunt fœtus:aut quum liquentia mella
Stipant:& dulci disten dunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt uenientum:aut agmine facto
Ignauum fucos pecus a præsepibus arcent.
Feruet opus:redolentq; thymo fragrantia mella.
ἠύτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων
βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ᾽ ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν
αἱ μέν τ᾽ ἔνθα ἅλις πεποτήαται αἱ δέ τε ἔνθα
Vides descriptas apes a Virgilio opifices ab Homero uagas? Alter discursum & solam uolatus uarietatem: alter exprimit natiuæ artis officium.
In his quoq; uersibus Maro extitit locupletior interpres.
O socii (neq; enim ignari sumus ante malorum)
O passi grauiora:dabit deus his quoq; finem.
Vos & scyllæam rabiem penitusq; sonantes:
Accestis scopulos:uos & cyclopea saxa
Experti:reuocate animos:mœstumq; timorem
Mittite:forsan & hæc olim meminisse iuuabit
Per uarios casus:& reliqua.
ὦ φίλοι οὐ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν
οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπει κακὸν ἢ ὅτε κύκλωψ
εἴλει ἐν σπῆι γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι
ἀλλὰ καὶ ἔνθεν ἐμῇ βουλῇ ἀρετῇ τε νόῳ τε

εκφυγομεν. και που τωνδε μνησεσθαι οιω

℃ Vlyxes ad socios unā cōmemorauit erūnā. Hic ad sperādam praesentis mali absolutionē:gemini casus hortatur euentu. Deinde ille obscurius dixit: hic aptius. forsan & haec olim meminisse iuuabit. Sed & hoc qd' nr̄ adiecit: solatii fortioris est. Suos eni nō tantum exemplo euadēdi: sed & spe futurae felicitatis animauit: per hos labores nō solum sedes quietas: sed & regna promittens. Hos quoq; uersus inspicere libet.

Ac ueluti summis antiquam in montibus ornum
Quum ferro accisam crebrisq; bipennibus instant
Eruere agricolae certatim: illa usq; minatur:
Et tremefacta comam concusso uertice nutat:
Vulneribus donec paulatim euicta supremum
Congemuit: traxitq; iugis auulsa ruinam.

ο δεν κονιησι χαμαι πεσεν αιγειρος ως
ηρα τ' εν ειαμενη ελεος μεγαλοιο πεφυκει
λειη αταρ τε οι οζοι επ ακροτατη πεφυασι
την μεν θ' αρματοπηγος ανηρ αιθωνι σιδηρω
εξεταμ οφρα ιτυν καμψη περικαλλει διφρω

Magno cultu uester difficultatem abscindendae arboreae molis expressit. uerum nullo negocio homerica arbor abscinditur.

Haud segnis strato surgit palinurus: & omnes
Explorat uentos: atq; auribus aera captat:
Sydera cuncta notat tacito labentia caelo
Arcturum: pluuias hyadas: geminosq; triones:
Armatumq; auro circunspicit oriona.

αυταρ ο πηδαλιω ιθυνετο τεχνηεντως
ημενος ουδε οι υπνος επι βλεφαροισιν επιπτε
πληιαδας τ' εσορωντι και οψε δυοντα βοωτην
αρκτον θ' ην και αμαξαν επικλησιν καλεουσιν
η τ' αυτου στρεφεται και τ' ωριωνα δοκευει

℃ Gubernator qui explorat caelum: crebro reflectere ceruicem debet capeando de diuersis caeli regiōibus securitatem sereni. hoc mire & uelut coloribus Maro pinxit. Nā quia arcturus iuxta septentrionem est: taurus uero in quo sunt hyades & orion: in regione austri sunt: crebram ceruicis reflexionem in palinuro sydera consulente describit. Arcturum inquit: Ecce intuetur partem septentrionis. deinde pluuias hyadas ecce ad austrum flectitur. Geminosq; triones. Rursus ad septentrionis uertit aspectum armatumq; auro circunspicit oriona. Iterum se ad austrum reflectit. Sed & uerbo circunspicit uarietatem saepe se uicissim conuertentis ostendit. Homerus gubernatorem suum semel inducit intuentem pleiadas: quae in australi regione sunt: semel booten & arcton: quae sunt in septentrionali polo:

Nec tibi diua parens generis nec dardanus autor.
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus: hyrcanaeq; admorunt ubera tigres.

νηλεες ουκ αρα σοι γε πατηρ ην ιπποτα πηλευς
ουδε θετις μητηρ. γλαυκη δε σ' ετικτε θαλασσα
πετραι τ' ηλιβατοι οτι τοι νοος εστιν απηνης

℃ Plene Virgilius non petitionem solam: sicut ille quem sequebatur: sed educationē

quoq; nutricationis tanq̄ bellualem & asperam criminat. addidit enim de suo: Hyrcanæq; admorunt ubera tygres: quoniam uidelicet in moribus infolendis magnā fere partē nutricis ingenium & natura lactis tenet: quæ infusa tenero & mista parētum semini adhuc recenti: ex hac gemina concretione unam indolem configurat. Hinc est quod prouidentia naturæ similitudinem natorum atq; gignentium ex ipso quoq; nutricatu præparans fecit cum ipso partu alimoniæ copiam nasci. Nam postq̄ sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus effinxit atq; aluit: aduētāte iam partus tēpore: idem ad corporis materni superna conscendens in naturam lactis albescit: ut recens notis idem fit altor: qui fuerat fabricator. Quamobrem nō frustra creditum est: sicut ualeant ad fingendas corporis atq; animi similitudines uis & natura seminis: nō secus ad eandem rem lactis quoq; ingenia & proprietates ualere. Neq; in hominibus id solum: sed in pecudibus quoq; animaduersum: Nam si ouium lacte hædi aut capra rum agni forsitan alantur: constant ferme in iis lanam duriorem: in iis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam & frugibus indolem uel detractandam uel augēdam maior plærūq; uis & potestas est aquarum & terrarum quæ alunt: q̄ ipsius quod iacitur seminis. Ac sæpe uideas lætam nitentemq; arborem: si in locum alterum transferatur succo terræ deterioris elanguisse. Ad criminandos igitur mores defuit. Homero quod Virgilius adiecit.

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere: ruuntq; effusi carcere currus:
Nec sic immissis aurigæ undantia lora
Concussere iugis: proniq; in uerbera pendent.
ασιγαλαι εν ελαυνε κατωμαδον οι δε οι ιπποι
υψοσαειρεσθην ριμφα πρησσοντε κελευθον

Graius poeta equorum tantum meminit flagro animante currentium: licet dici nō posset elegantius q̄ quod adiecit υψοσαειρεσθην: quo expressit quē illam dare poterat impetum cursus. Verum Maro & currus de carcere ruentes: & campos corripiendo pcipites mira celeritate descripsit: & accepto breui semine de homerico flagro: pinxit aurigas concutientes lora undātia & pronos i uerbera pendentes: nec ullam quadrigarum partem intactam reliquit: ut esset illi certaminis plena descriptio.

Magno ueluti quum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni:
Exultantq; æstu latices: furit intus aquæ uis:
Fumidus atq; alte spumis exuberat amnis:
Nec iam se capit unda: uolat uapor ater ad auras:
ως δε λεβης ζει ενδον επειγομενος πυρι πολλω
κνισσην μελδομενος απαλοτρεφεος σιαλοιο
πανδοθεν αμβολαδην υπο δε ξυλα καγκανα κειται

Græci uersus aheni continent mentionē multo igne ebulientis: & totum ipsum locum hæc uerba ornāt. Nam scaturigines ex omni parte emergentes sic eleganter exp̄sit. In latinis uersibus tota rei pompa descripta est: sonus flāmæ. Et per hoc quod ille dixerat: exultantes æstu latices: & amnem fumidū exuberantem spumis: atq; intus furentem: unius enim uerbi non repetiens similem dignitatem compensauit quod deerat copiæ uarietate descriptionis. adiecit post omnia: nec iam se capit unda: quo exp̄ssit: quod semper usu euenit suppositi nimietate caloris. Bene ergo se habet poeticæ tubæ cultus: omnia quæ in hac re eueniunt comprehendens.

Portam quæ imperio ducis est commissa recludunt
Freti armis: ultroq; inuitant mœnibus hostem:
Ipsi intus dextra ac leua pro turribus astant
Armati ferro & cristis capita alta coruscis.
Quales aeriæ liquentia flumina circum
Siue padi ripis: athesim seu propter amœnum
Consurgunt geminæ quercus: intonsaq; cælo
Attollunt capita. & sublimi uertice nutant.
ηυρον εν δε πυλησι δυο ανερε ευρον αριστω
υιας υπερθυμους λαπιθαων αιχμηταων.
εστασαν ως οτε δρυες εν ουρεσιν υψικαρηνοι
αι τ' ανεμον μιμνουσι και υετον ηματα παντα
ριζησι μεγαλησι διηνεκεεσσ' αραρυιαι
ως αρα τω χειρεσσι πεποιθοτες ηδε βιηφι
μιμνον επερχομενον μεγαν ασιον ουδε φεβοντο.

Græci milites Polipoetes & leonteus stant pro portis. & immobiles asium aduenientem hostem: uelut fixæ arbores operiuntur. Hactenus est græca descriptio. Verum uirgiliana Bitiam & Pandarum portā ultro recludere facit oblaturos hosti: quod pro uoto quærebant: ut compos castrorum fieret: per hoc futurus in hostium potestate. Et geminos heroas modo turres uocat: modo describit luce cristarum coruscos. Nec arborum ut ille similitudinem prætermisit: sed uberius eam pulchriusq; descripsit. Nec hoc negauerim cultius a Marone prolatum.

Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem:
ως ο μεν αυθι πεσων κοιμησατο χαλκεον υπνον
In aliquibus par pene splendor amborum est: uti
Spargit rapida ungula rores
Sanguineos: mixtaq; cruor calcatur arena.

Et luce coruscus ahena

Quærit pars semina flammæ.
σπερματα πυρος
Indum sanguineo ueluti uiolauerit ostro
Si quis ebur.
ως δ' οτε τις τ' ελεφαντα γυνη φοινικι μιηνη
Si tangere portus
Infandum caput ac terris adnare necesse est:
Et sic fata iouis poscunt: hic terminus hæret:
At bello audacis populi uexatus & armis
Finibus extorris: complexu auulsus iuli
Auxilium imploret: uideatq; indigna suorum
Funera: nec quum se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit: regno aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem mediaq; inhumatus harena.

δοσ μοι οδυσσηα πτολιπορθιον οικαδ ικεσθαι
αλλ ει οι μοιρ εστι φιλουσ τ ιδεειν και ικεσθαι
οικον ευκτιμενον και εην εσ πατριδα γαιαν
οψε κακωσ ελθοι ολεσασ απο παντασ εταιρουσ.
νηοσ επ αλλοτριησ ευροι δ εν πηματα οικω
Proxima circeæ raduntur littora terræ:
Diues inaccessos ubi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu: tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum
Arguto tenues percurrens pectine telas.
ναιεν ευπλοκαμοσ. την δ ενδοθι τετμεν εουσαν
πυρ μεν επ εσχαροφιν μεγα καιετο τηλοσε δ οδμη
κεδρου τ ευκεατοιο θυου τ ανα νησον οδωδει
δαιομενων η δ ενδον αοιδιαουσ οπι καλη
ιστον εποιχομενη χρυσειη κερκιδ υφαινεν
Mæonio regi quem seruam licinia furtim
Sustulerat: uetitisq; ad troiam miserat armis.
Ille autem expirans: non me quicunq; es inulto
Victor nec longum lætabere: te quoq; fata
Prospectant paria: atq; eadem mox arua tenebris.
ου θην ουδ αυτοσ δηρον βηη αλλα τοι ηδη
αγχι παρεστηκε θανατοσ και μοιρα κραταιη
χερσι δαμεντ αχιληοσ αμυμονοσ αιακιδαο
Ad quem subridens mista mezentius ira:
Núc morere. ast de me diuũ pater atq; hominũ rex Viderit.
τον και τεθνηωτα προσηυδα διοσ αχιλλευσ
τεθναθι κηρα δ εγω τοτε δεξομαι οπποτε κεν δη
ζευσ εθελη τελεσαι ηδ αθανατοι θεοι αλλοι.
Qualis ubi aut leporem aut candenti corpore cygnum
Sustulit alta petens pedibus iouis armiger uncis.
Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
Martius a stabulis rapuit lupus.
ωρμησεν δε αλεισ ωσ τ αιετοσ υψιπετηεισ
οσ τ εισι πεδιον δε δια νεφεων ερεβεννων
αρπαξων η αρνα αμαλην η πτωκα λαγωον
Vndiq; clamor
Tollitur. inuadunt & fossas aggere complent.

Et q̃a nõ ẽ erubescẽdũ. si minorẽ se Homero uel ipse fateatur
dicam in quibus mihi uisus sit gracilior autor.
Tum caput orantis nequicq̃ & multa parantis

Dicere deturbat terræ: truncumq; reliquit.
Hi duo uersus de illo translati sunt:
η και ο μεν μιν εμελλε γενειου χειρι παχειη
αψαμενοσ λισσεσθαι ο δ αυχενα μεσσον ελασσε
φασγανω αιξασ απο δ αμφω κερσε τενοντε
φθεγγομενου δ αρα του γε καρα κονιησιν εμιχθη
Vide nimiam celeritatem saluo pondere: ad quam non potuit conatus Maronis accedere. In curruli certamine Homerus alterum currum paululum antecedentem: & alterum pene coniunctum sequendo qua luce signauit.
ωκα δε πειτα.
αι φηρητιαδαο ποδωκεεσ εκφερον ιπποι
τασ δε μετεξεφερον διομηδεοσ αρσενεσ ιπποι
τρωιοι ουδε τι πολλον ανευθεν εσαν αλλα μαλ εγγυσ
αιει γαρ διφρου επιβησομενοισιν εικτην
πνοιη δ ευμηλοιο μεταφρενον ευρεε τ ωμω
θερμετ επ αυτω γαρ κεφαλασ καταθεντε πετεσθην
Humescunt spumis flatuq; sequentum.
Mirabilior est celeritas cõsequẽtis priorẽ cursu pedũ apud eundem uatem.
ιχνια τυπτε ποδεσσι παροσ κονιν αμφιχυθηναι
¶ Est autem huius uersus hic sensus. Si per solum puluerem forte currať: ubi pes fuerit de terra a currente sublatus: uestigium sine dubio signatum uidetur: & tamen celerius cogitatione puluis qui ictu pedis fuerat excussus uestigio superfundiť. Ait enim diuinus poeta: ita proximum fuisse qui sequebatur: ut occupat & antecedentis uestigium anteq̃ puluis ei superfunderetur. At hic uidetur idem significare cupiens quod ait: Calcemq; terit iam calcediores. Vide & in hoc Homeri cultũ η και ανακλινθεισ πεσεν υπτιοσ.
Iste ait: Ceruicem inflexam posuit
Hos quoq; uersus (si uidetur) comparemus.
αρματα δ αλλοτε μεν χθονι πιλνατο πουλυβοτειρη
αλλοτε δ αιξασκε μετηορα
Iamq; humilis iamq; æctati sublime uidetur
Aera per tenerum ferri.
πασαων δ υπερ η γε καρη εχει ηδε μετωπα
Gradiensq; deas supereminet omnes.
εσπετε νυν μοι μουσαι ολυμπια δωματ εχουσαι
υμεισ γαρ θεαι εστε παρεστε τε ιστε τε παντα
Et meministis enim diuæ: & memorare potestis.

Clamores simul horrendos ad sydera tollit
Qualis mugitus fugit quum saucius aram
Taurus: & incertam excussit ceruice securim:
Inspecto hic utriusq; filo quantã distantiam deprehendens. Sed nec hoc minus elegãter: quod de tauro ad sacrificium tracto loquens meminit & Apollinis: & Neptuni.

His autē duobus præcipue rē diuinam fieri tauro testis est ipse Virgilius.
Taurum neptuno: taurum tibi pulcher apollo.
ηυθε πυρ αιδηλον επιφλεγει ασπετον υλην
ουρεοσ εν κορυφησ εκαθεν δε φαινεται αυγη
ωσ δοτε χειμαρροι ποταμοι κατορεσφι ρεοντεσ
εσ μισγαγγειαν συμβαλλετον ομβριμον υδωρ
κρουνων εκ μεγαλων κοιλησ εντοσθε χαραδρησ
των δετε τηλοσε δουπον εν ορεσιν εκλυε ποιμην
In segetem ueluti quum flamma furentibus austris
Incidit: aut rapidus montano flumine torrens.
Sternit agros: sternit sata læta boumq; labores.
Præcipitesq; trahit siluas. stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de uertice pastor.
Et duas parabolas temerauit: ut unam faceret: tranhens hinc ignem: inde torrentem.
& dignitatem neutris impleuit.
ωσ δανεμοι δυο ποντον ορινετον ιχθυοεντο
βορεησ και ζεφυροσ τωτε θρηκηθεν αητον
ελθοντ εξαπινησ αμυδισ δε τε κυμα κελαινον
κορθυεται πολλον δε παρεξ αλα φυκοσ εχευαν
Aduersi rupto ceu quondam turbine uenti
Confligunt: zephyrusq; notusq; & lætus eois
Eurus equis: strident siluæ: sæuitq; tridenti
Spumeus atq; imo nereus ciet æquora fundo.
Demet huic uitium quod superius incurrit: de duabus græcis parabolis unam dilucidius construendo.
τοισιν δικμενον ουρον ιει εκαεργοσ απολλων
Prosequitur surgens a puppi uentus euntis.
Quod noster dixit ικμενον tuester ait: Surgens a puppi satis decore:
Sed extollunt epitheta quæ tot & sic apta uento noster imposuit.
συν δε δυω μαρψασ ωστε σκυλακασ ποτι γαιη
κοπτεκ δεγκεφαλοσ χαμαδισ ρεε. δευε δε γαιαν
τουσ δε διαμελιστι ταμων ωπλισσατο δορπον
ησθιε δοστε λεων ορεσιτροφοσ ουδ απελειπεν
εγκατα τε σαρκασ τε και οστεα μυελοεντα
Visceribus miserorum & sanguine uescitur atro:
Vidi egomet duo de numero quum corpora nostro
Prænsa manu magna medio resupinus in antro Frangeret ad saxum:
Narrationem facti nudam & breuem Maro posuit. Cōtra Homerus παθοσ miscuit: & dolore narrandi inuidiam crudelitatis æquauit.
την δε μετ ιφιμεδειαν αλωηοσ παρακοιτιν
εισιδον η δη φασκε ποσειδαωνι μιγηναι
και ρ ετεκεν δυο παιδε μινυνθαδιω δε γενεσθην
ωτον τ αντιθεον τηλεκλειτον τ εφιαλτην
τουσ δη μηκιστουσ θρεψε ζειδωροσ αρουρα
και πολυ καλλιστουσ μετα γε κλυτον ωριωνα
εννεωροι γαρ τοι γε και εννεαπηχεεσ ησαν

ευροσ ατ αρ δηκοσ γενεθλην ενεορνυιοι
οσ και αθανατοισιν απειλητην εν ολυμπω
φυλοπιδα στησειν πολυαικοσ πολεμοιο
οσσαν επ ολυμπω μεμασαν θεμεν αυταρ επ οσσ
πηλιον εινοσιφυλλον ιν ουρανοσ αμβατοσ ειη

Hinc & aloidas geminos imania uidi Corpora: qui manibus magnū rescindere cælum Aggressi: superisq; iouē de trudere regnis. Homerus magnitudinem corporū alte lateq; dimensus est: & uerborum ambitu membra depinxit. Vester ait immania corpora: nihilq; ulterius adiecit: mensurarū nomina nō ausus attingere. Ille de construēdis montibus conatum insanæ molitionis expressit. Hic aggressus rescindere dixisse conatus est cælū. Postremo locū loco si compares: pudendam inuenies differentiam.

ωσ δοτεν αιγιαλω πολυηχει κυμα θαλασσησ
ορνυτε επασσυτερον ζεφυρου υποκινησ αυτοσ
ποντω μεν τα πρωτα κορυσσεται αυταρ επειτα
χερσω ρηγνυμενον μεγαλα βρεμει αμφι δε τακρασ
κυρτον εον κορυφουται αποπτυει δαλοσ αχνην

Fluctus uti primo cœpit quum albescere ponto: Paulatim sese tollit mare: & altius undas Erigit: inde imo consurgit ad æthera fundo. Ille cū marino motu & littoris fluctus ab initio describit: hoc iste præteruolat. Deinde quod ait ille.

ποντω μεν τα πρωτα κορυσσεται

Maro ad hoc uertit Paulatim sese tollit mare. Ille fluctus incremento suo ait sublime curuatos littorib⁹ illidi: & aspginē collectæ sordis expuer: qd nulla expssius pictura signaret. Vr̃ mare a fundo ad æthera usq; pducit. Dixerat: idq; ratū stygii p flumina fris p pice torrētis atraq; uoragine ripas Annuit: & totū nutu tremefecit olympū.

η και κυανεησιν επ οφρυσι νευσε κρονιων
αμβροσιαι δ αρα χαιται επερρωσαντο ανακτοσ
κρατοσ απ αθανατοιο μεγαν δε λελιξεν ολυμπον

Phidias quū Iouē olympium fingeret: interrogatus de quo exemplo diuinam imitaretur effigiem: respondit archetypum Iouis in his se tribus Homeri uersibus inuenisse. Nam de superciliis & crinibus totum se Iouis uultum collegisse: qđ utrunq; uidetis a Virgilio prætermissum. Sane concussum olympū nutus maiestate non tacuit. Iusiurandum uero ex alio Homeri loco sumpsit: ut trāslationis sterilitas hac adiectione compensaretur. Ora puer prima signans intonsa iuuenta Prætermissa gratia incipientis pubertatis minus gratam fecit latinam descriptionem.

ωσ δοταν εντε κυνεσσι και ανδρασι θηρευτησι
καπριοσ ηε λεων στρεφεται σθενει βλεμεαινων
οι δε τε πυργηδον σφεασ αυτουσ αρτυναντεσ
αντιοι ιστανται και ακοντιζουσι θαμειασ
αιχμασ εκ χειρων του δ ουποτε κυδαλιμον κηρ
ταρβει ου δε φοβει ται αγηνορια δε μιν εκτα
ταρφεα τε στρεφεται στιχασ ανδρων πειρητιζων
οππη τ ιθυση τη τ εικουσι στιχεσ ανδρων.

Vt fera: quæ densa uenantum septa corona Cōtra tela furit: seseq; haud nescia morti Iniicit & saltu supra uenabula fertur. Videtis in angustum latinā parabolā sic eē cōtractā: ut nihil possit esse ieiunius: græcam contra & uerborū & rerū copia pompam ueræ uenationis iplesse? In tāta ergo differētia pene erubescendum est comparare.

φραξαντεσ δορυ δουρι σακοσ σακει προθε λυμνων
ασπισ δαρασπι δερειδε κορυσ κορυν ανερα δανηρ

¶ Haud aliter troianæ acies acieſq; latinæ Concurrũt:hæret pede pes denſuſq; uiro uir. Quanta ſit differentia utriuſq; loci:lectori æſtimandum relinquo.

ορνισ γαρ σφιν επηλθε περησεμεναι μεμαωσιν
αιετοσ υψιπετησ επαριστερα λαον εεργων
φοινηεντα δρακοντα φερων ονυχεσσι πελωρον
ζωον ετ ασπαιροντα και ουπω ληθετο χαρμησ
κοψε γαρ αυτον εχοντα κατα στηθοσ παρα δειρην
ιδνωθεισ οπισω ο δ απο εθεν ηκε χαμαζε
αλγησασ οδυνησι μεσω δ ενι καββαλ ομιλω
αυτοσ δε κλαγξασ πετετο πνοιησ ανεμοιο

¶ Vtque uolans alte raptum quum fulua draconem Fert aquila:implicuitque pedes atque unguibus hæſit. Saucius at ſerpens ſinuoſa uolumina uerſat. Arrectiſque horret ſquammis:& ſibilat ore: Arduus inſurgens:illa haud minus urget obunco Luctātem roſtro:ſimul æthera uerberat alis. Virgilius ſolam aquilæ prædam refert: nec homericæ aquilæ omen aduertit:quæ & ſiniſtra ueniens uincentiũ prohibebat acceſſum & accepto a captiuo ſerpēte morſu prædam dolore deiecit:factoq; tripudio ſoliſtimo cum clamore dolorē teſtante pteruolat qbus oibus uictoriæ puaricatio ſignificabat. His ptermiſſis q̃ aiam parabolæ dabāt. uelut exaīe in latinis uerſibus corpus remāſit. Parua metu prio mox ſeſe attollit ī auras:Ingrediturq; ſolū:& caput iter nubila cōdit.

ητ ολιγη μεν πρωτα κορυσσεται αυταρ επειτα
ουρανω εστηριξε καρη και επι χθονι βαινει

¶ Homerus ἐριν: hoc eſt contentionem a paruo dixit incipere:& poſtea in incrementum cælum uſque ſubcreſcere. Hoc idem Maro de fama dixit:ſed in congrue. Neque enim æqua ſunt argumenta contentionis & famæ:quia contentio & ſi uſque ad mutuas uaſtationes ac bella proceſſerit:adhuc contentio eſt:& manet ipſa quæ creuit. Fama uero quum in immenſum prodit:fama eſſe iam deſinit:& fit notio rei iam cognitæ. Quis enim iam famam uocet:quum res aliqua a terra in cælum nota ſit? Deinde nec ipſam hyperbolem potuit æquare. Ille cælum dixit:hic auras & nubila. Hæc autem ratio fuit non æquandi omnia:quæ ab autore tranſcripſit:q; in omni operis ſui parte alicuius homerici loci imitationem uolebat inſerere:nec tamen humanis uiribus illā diuinitatem ubiq; æquare:ut in illo loco quem uolo omnium noſtrum iudicio in cōmune penſari. Minerua Diomedi ſuo pugnanti dumtaxat flammarum addidit ardorem:& inter hoſtium cædes fulgor capitis uel armorum pro milite minatur.

Cōtētiōis & famæ cōparatio

δαιε οι εκ κορυθοσ τε και ασπιδοσ ακαματον πυρ
αστερ οπωρινω εναλιγκιον οστε μαλιστα
λαμπρον παμφαινησι λελουμενοσ ωκεανοιο
τοιον οι πυρ δαιεν απο κρατοσ τε και ωμων

¶ Hoc miratus ſupra modum Virgilius immodice eſt uſus. Modo enim ita de Turno ait. Tremunt ſub uertice criſtæ Sanguineæ:clypeoque micantia fulmina mittũt. Modo idem ponit de Aenea. Ardet apex capiti criſtiſque ac uertice flamma Fūditur: & uaſtos umbo uomit æreus ignes. Quod q̃ importūe poſitū ſit:hinc apparet:q; necdū pugnabat Aeneas:ſed tm̄ in naui uenies apparebat. Alio loco: Cui triplici crinita iuba galea alta chimæra Suſtinet:æthneos efflātē faucib⁹ ignes. Quid qd æneas recens allatis a Vulcāo:& i terra poſitis mirat̄ terribilē criſtis galeā flāmaſq; mouētē. Vultis

aliá fruendi auiditaté uidere loci huius: cuius supra meminimus fulgore correptus.

¶Seruo uoluit loquẽti Ioui assignare paré reuerẽtiá. Ná quũ & in prio uolumine: & in.iiii.& in.ix.loqt́ q̃ dá Iuppiter sine tumultu: Deniq; post Iunonis & ueneris iurgiũ:sic:eo dicẽte. Deũ domus alta silescit: & tremefacta solo tellus silet arduus æther. Tũ zephyri posuere:pmit placida æquora põtus: tãq̃ nõ idẽ sit q locutus sit paulo ante sine ullo mũdi totius obsequio. Similis opportunitas est in eiusdem Iouis lance: q̃ ex illo loco sumpsit.

και τοτε δη χρυσεια πατηρ ετιταινε ταλαντα
εν δ' ετιθει δυο κηρε τανηλεγεος θανατοιο
την μεν αχιλληος, την δ' εκτορος ιπποδαμοιο
ελκε δε μεσσα λαβων ρεπε δ' εκτορος αισιμον ημαρ
ωχετο δ' εις αιδαο λιπε δε φοιβος απολλων

Nam quum iam de Turno prædixisset Iuno.
Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere fatis:
Parcarumq; dies & lux inimica propinquat:
Manifestumq; esset: Turnum utiq; periturum:sero tamen:
Iuppiter ipse duas æquato examine lances.
Sustinet:& fata imponit diuersa duorum.

¶Sed hæc & alia ignoscenda Virgilio:q studii circa Homerũ nimietate excedit modũ. Et re uera nõ poterat nõ i aliqbus minor uideri:q p oẽm poesim suá hoc uno est p̃cipue usus archetypo. Acriter.n.i Homerũ oculos intẽdit: ut æmularet́ eius nõ mõ magnitudinẽ:sed simplicitatẽ & p̃sentiá orationis:& tacitá maiestatẽ. Hinc diuersarũ inter heroas suos p̃sonarũ uaria magnificatio:hinc deorũ iterpositio:hic autoritas fabulosorum:hinc affectuũ naturalis exp̃ssio:hinc monumẽtorũ psecutio : hic parabolarũ exaggeratio:hinc torrẽtis sonis sonitus:hic rerũ singulaꝝ cũ splẽdore fastigiũ. Adeo át Virgilio Homeri dulcis imitatio ẽ:ut & i uersibus uitia:quæ a nonnullis imperite repræhenduntur:imitatus sit:eos dico quos græci uocant. Virgilius nimiũ homeri æmulator

¶Quos hic quoq; Homericum stilũ approbans nõ refugit:ut sunt apud ipsum acephali:arietat in portas:parietibus textũ cæcis iter:& similia. Vt ẽt q i medio uersu breues syllabas pro longis habent. Et duros obice postes. Consiliũ ipse pater & magna incœpta latinus. Syllabæ longiores sunt. Quin protinus omnia. Vulcano decoquit humorem. Et spumas miscent argẽti uiuaq;.sulphura. Et atbutus horrida. Sũt apud Homerum uersus uulsis ac rasis similes:& nihil differẽtes ab usu loquẽdi. Hos quoq; tanq̃ heroice incomptos adamauit.
Omnia uincit amor:& nos cedamus amori.
Nudus in ignota palinure iacebis arena.
Sunt amœnæ repetitiones:quas non fugit. Vt
Pan etiam arcadia mecum si iudice certet:
Pan etiam arcadia dicat se iudice uictum.

¶Homerica quoq; epitheta quantum sit admiratus imitando confessus est : & mille talium uocabulorũ:quibus uelut syderibus micat diuini carminis uariata maiestas. Ad hæc a uestro respondetur. Male suada fames. Auricomos ramos. Centũ geminus briareus. Adde & fumigeram noctem:& quicquid in singulis pene uersibus diligens lector agnoscit. Sæpe Homerus internarrandum:uelut ad aliquem dirigit orationẽ. Nec hoc Virgilius omisit. Migrantes cernas:totaq; ex urbe ruentes. Totumq; istru-

cto marte uideres Feruere leucaten: Et pelago credas inare reuulsas Cycladas. Et studio in cassum uideas gestire lauandi. Itẽ diuinus ille uates res uel paulo uel multo ante transactas opportune ad narrationis suæ seriem reuocat: ut & historicũ stilũ uitet: nõ ꝑ ordinẽ dirigẽdo quæ gesta sunt: nec tamen præteritorũ nobis notitiã subtrahat. Theben asiæ ciuitatem: aliasq; plurimas Achilles anteq̃ irasceretur euerterat. Sed Homeri opus ab Achillis ira sumpsit exordiũ. Ne igiť ignoraremus: quæ prius gesta sunt sit eorum tempestiua narratio. Item ne ignoraremus: quo duce classis græcorum ignotum sibi troiæ littus inuenerit: quum de Calchante queretur ait:

και νηεσσ ηγησατ αχαιων ιλιον εισω
ην δια μαντοσυνην την οι ποςε φοιβος απολλων

Et ipse Calchas narrat omen quod græcis nauigantibus de serpente passerũ populatore contigerit. Ex quo denunciatum est exercitum annos decem in hostico futurum. Alio loco senex idem: ut referẽdis fabulis amica & loquax ætas res refert uetustas.

Et sequentia. Virgilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus est. Nam memini hesionæ uisentem regna sororis Laomedontiadem Priamum: Et atq; equidem memini teucrum sidona uenire. Et Qualis eram quũ primam aciem præneste sub ipsa Straui. Et de furto uel pœna Caci tota narratio nec uetustissima tacuit: quin & ipsa notitiæ nostræ autoris sui imitator ingereret. Nãq; ferunt luctu cygnum phaethontis amati & similia. Vbi uero enumerantur auxilia: quæ græci catalogum uocant: eũdem autorem suum cõatus imitari: in nõnullis paululum a grauitate homerica deuiauit. Primum q; Homerus prætermissis athenis: ac lacedæmõiis: uel ipsis mycænis: unde erat rector exercitus: boeotiam in catalogi sui capite locauit: non ob loci aliquam dignitatem: sed notissimum promontorium ad exordium sibi enumerationis elegit. Vnde ꝓgrediens modo mediterranea: modo maritima iuncta describit. Inde rursus ad utrũq; situm cohærentium locorum disciplina describentis uelut iter agentis accedit. Nec ullo saltu cohærentiam regionum in libro suo hiare permittit: sed hoc hiandi more procedens redit unde digressus est: & ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. Contra Virgilius nullum in commemorandis regionibus ordinem seruat: sed locorũ seriem saltibus lacerat. Adducit primum clusio & cosis Massicum. Abas hũc sequiť: manu populoniæ iluæq; comitatus. Post hos Asilam mitere pisæ. Quæ in q̃ longinq̃ sint hetruriæ parte: notius est: q̃ ut ãnotãdum sit. Inde mox redit cærete: & pyrgos: & grauiscas: loca urbi proxima: quibus ducem Asturem dedit. Hinc rapit illũ Cygnus lyguriam. Ocnus mantuam. Sed ne in catalogo auxiliorum Turni: si uelis situm locorum mente percurrere: inuenies illum continentiam regionum secutũ. Deinde Homerus omnes quos in catalogo enumerat: etiam pugnantes uel prospera uel sinistra sorte commemorat. Et quum uult dicere occisos: quos catalogo non inseruit: non hominis: sed multitudinis nomen inducit. Et quotiens multam necem significare uult: messem hominum factam dicit: nulli certum nomen facile extra catalogũ uel addens

in acie: uel detrahēs. Sed Maro noster anxietatem huius obseruationis omisit. Nam & in catalogo nominatos pterit in bello: & alios nominat ante non dictos. Sub massi co duce mille manus iuuenum uenisse dixit: qui mœnia clusi quiq; cosas liquere. Deinde Turnus naui fugit: qua rex clusinis aduectus osinius oris: quem Osinium nunquā ante nominauit. Et nunc ineptum est: regem sub Massico militare. Praeterea nec Massicus nec Osinius in bello penitus apparent: sed & illi quos dicit: fortemq; gyam fortemq; sergestum. Pulcher quoq; Equulus: & mauortius hæmon: & fortissimus Vmbro: & Virbius hippolyti proles pulcherrima bello nullum locum inter pugnantium agmina uel gloriosa uel turpi commemoratione meruerunt. Asturq; itemq; cupauo: & Cygnus insignis Cygni Phaethontisq; fabulis nullam pugnæ operam pstant: quū Alesus & Sacrator ignotissimi pugnent: & Atinas ante nō dictus. Deide in his quos nominat: fit sæpe apud ipsum incauta cōfusio. In nono Corinæum sternit Asilas. Deinde in duodecimo. Ebusum Corinæus interficit Obuius ambustum torrem corinæus ab ara Corripit: & uenienti ebuso plagamq; ferēti Occupatos. Sic & Numam quē Nisus occidit: postea Aeneas persequitur fortemq; Numam. Camertē in decimo æneas sternit. At in duodecimo. Iuturna formam assimulata camerti. Clorea in undecimo occidit Camilla: i duodecimo Turnus. Palinurus Iasides: & Iapyx Iasides: Quero an fratres sint. Hyrtacides est Hippocoon: & rursus Hyrtacides Corinæum sternit Asilas. Sed potuerunt duo unum nomē habuisse. Vbi est illa in his casibus Homeri cautio: apud quē quum duo Aiaces sint: modo dicit λοκρων ηγεμονευε οιλησσ ταχυσ αιασ. modo τελαμωνιοσ αιασ. Item alibi. Aiaces duo

Nec desinit: quos iungit nomine insignibus separare: ne cogantur lector suspiciones de uarietate appellationis agitare. Deinde in catalogo suo curauit Virgilius uitare fastidium: quod Homerus alia ratione non cauit: eadem figura sæpe repetita. Hic autem uariat: uelut dedecus aut crimē uitans repetitionem. Primus init bellum tyrrhenis asper ab oris: Filius huic iuxta lausus. Post hos insignem fama per gramina currum: Tum gemini fratres: nec prænestinæ fundator. At Mesappus equum domitor. Ecce sabinorū prisco de sanguine. Hic agamēnonios. Et te montosæ. Quin & marrubia uenit de gente sacerdos. Ibat & hippolyti proles. Has copias fortasse putat aliqs diuinæ illi simplicitati praeferēdas. Sed nescio quomodo Homerum repetitio illa uni ce decet. Et est genio antiqui poetæ digna enumerationiq; conueniēs. q; in loco mera nomina relaturus non incuruauit se: neq; minute torsit: deducendo stilum per singulorum uarietates: sed stat in cōsuetudine percēsentium tanq; per aciem dispositos enumerans. Quod non aliis q̄ numerorum fit uocabulis. Et tamē egregie ubi oportet de nominibus ducum uariat. Illam uero enumerationis congestionem apud Homerū Maro admiratus ita expressit: ut pene eum dixerim elegantius transtulisse.

Et similia. Ad quod exemplum illa uirgiliana sunt
Agmina densentur campis: argiuaq; pubes

Aruncæq; manus rutuli ueteresq; sicani
Et sacranæ acies & picti scuta labici.
Qui saltus thyberine tuos sacrumq; numici
Littus arant: rutulosq; exercent uomere colles
Circæumq; iugum: quis iupiter anxuris aruis

¶ Præsidet: & cætera. Vterq; in catalogo suo post difficilium rerum uel nominũ narrationem: infert fabulam uersibus amœnioribus: ut lectoris animus recreetur. Homerus inter enumerandam regionem & urbium nomina: facit locum fabulis: quæ horrorem satietatis excludant.

¶ Et reliq̃: q̃bus protrarit iocunditatem. Virg. in hoc secutus autorẽ in priore catalogo mõ de auentino: mõ de Hippolyto fabulatur. In secũdo cygnus ei fabula est: & sic amœnitas intertexta fastidio narrationũ medetur. In oĩbus uero georgicorum libris hoc idẽ summa cũ elegantia fecit. Nã post p̃cepta quæ natura res dura est: ut legentis animum uel auditum nouaret: singulos libros uel acciti extrinsecus argumenti interpositione conclusit: primũ de signis tempestatũ: de laudatione rusticæ uitæ secundum: & tertius desinit in pestilentiã pecorum. quarti finis est de Orpheo & Aristeo non ociosa narratio. Ita in omni opere maronis homerica lucet imitatio.

¶ Homerus omnem poesim suam ita sententiis farsit: ut singula eius ἀποφθέγματα uice puerbiorum ĩ omniũ ore fungant̃: ut οὐ γὰρ πωτὶς ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω. παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατράσι γίνονται. οὐ γὰρ ἐπὶ ἴσα θεῶν τρέφεται νόος ἐμ ἐόντων. Et alia innumerabilia: quæ sententialiter proferuntur.

Sẽtẽtiæ Virgilii. Nec hæc apud Virgiliũ frustra desideraueris. Non omnia possumus omnes. Omnia uincit amor. Labor improbus omnia uincit. Vsq; adeo ne mori miserum est: Stat sua cuiq; dies. Dolus an uirtus quis in hoste requirat? Et quid quæq; ferat regio: & q̃d q̃q; recuset. Auri sacra fames. Et ne obtũdam nota referendo: mille sentẽtiarũ talium: aut in ore sunt singulorum: aut obuiæ intentioni legentis occurrunt.

¶ In nõnullis ab homerica secta Haud scio casu ne an sponte discis fortunam: Homerus nescire maluit: & soli decreto quã μοῖραν uocat omnia regẽda cõmittit: adeo ut hoc uocabulum τύχη in nullã parte homerici uoluminis nominetur. Contra Virgilius non solum nouit & meminit: sed omnipotentiam quoq; eidem tribuit: quã & philosophi qui eam nominant: nihil sua ui posse: sed decreti: siue prouidentiæ ministram esse uoluerunt: Et in fabulis seu in historiis nonnunquam idem facit.

¶ Aegeon apud Homerum auxilio est Ioui. Hunc contra Iouem armant uersus maronis. Eumedes Dolonis proles bello præclara animo manibusq; parẽtem refert: quũ apud Homerũ dolo ibellis sit. Nullã cõmemorationẽ de iudicio Paridis Homerus admittit. Idem uates Ganymedem nõ ut Iunonis pellicẽ a Ioue raptum: sed Ioui alium

poculorũ miniſtrũ in cælum a diis aſcitum fert:uelut decorũ. Virgilius tantam deam quod cuiuis de honeſtis fœminæ deforme eſt:uelut ſpecie uictam Paride iudicãte doluiſſe:& propter catamiti pellicatum:totam gentem eius uexaſſe commemorat.

¶Interdũ ſic autorem ſuum diſſimulanter imitatur:ut loci inde deſcripti ſolã diſpoſitionem mutet:& faciat uelut aliud uideri. Homerus igenti ſpiritu ex pturbatione terræ ipſum Ditem patrem territum proſilire & exclamare quodammodo facit.

¶Hoc maro nõ narratiõis:ſed pabolæ loco poſuit:ut aliud eẽ uĩ. Nõ ſecus ac ſi q̃ pẽitus ui terra dehiſcẽs Infernas reſeret ſedes & regña recludat Pallida diis inuiſa. ſupq; imãe barathrũ Cernat̃:trepidẽtq; imiſſo lumine mães. Hoc quoq; ſimulãdo ſurripuit. Nam quum ille dixiſſet deos ſine labore uiuere. θεοὶ ῥεῖα ζώοντες. Hoc idẽ dixit occultiſſime: Dii iouis in tectis iram miſerantur inanem Amborum: & tantos mortalibus eſſe labores:quibus ipſi:ſcilicet carent.

¶Quid Virgilio cõtulerit Homerus:hinc maxime liquet:q; ubi rerũ neceſſitas exegit a Marone diſpoſitionẽ inchoãdi belli:q̃ nõ habuit Home. qppe q achillis irã exordiũ ſibi fecerit:q̃. x. ãnũ belli ãno cõtigerit:laborauit ad rei nouæ ptũ:ceruũ fortuito ſauciũ fecit cãm tumult⁹. S; ubi uidit hoc leue nimiſq; puerile:dolorẽ auxit agreſtiũ: ut ĩpetus eorũ ſufficeret ad bellũ. Sed nec ſeruos Latini:& maxie ſtabulo regio curantes:atq; iõ qd fœderis cũ troianis Latinus icerit:ex mũeribus equoꝝ & currus iugalis nõ ignorãtes:bellũ generi deũ oportebat iferre. Quid igit̃ deoꝝ maxia deducit̃ e cælo. & maxia furiarũ de tartaris aſciſcit̃. Spargunt̃ angues uelut i ſcæna pturiẽtes furorẽ. Regina nõ ſolũ de penetralibus reuerẽtiæ matronalis educit̃: ſed & p urbẽ mediã cogit̃ facere diſcurſus. Nec hoc cõtẽta ſiluas petit accitis reliqs matribus i ſocietatẽ furoris. Bacceat̃ chorus quodã pudicus & orgia iſana celebrant̃. Quid plura? maluiſſem Maronẽ & i hac pte apd autorẽ ſuũ:uel apud quẽlibet græcoꝝ aliũ:qd ſeq̃ret̃ hũiſſe. Aliũ nõ fruſtra dixi:qa ñ de uni⁹ racemis uidemiã ſibi fecit:ſed bñ i rẽ ſuã uertit:qcqd ubicũq; iuẽit imitãdũ:adeo ut de argonauticorũ q̃rto quoꝝ ſcriptor ẽ Apolloni. librũ æneidos ſuæ q̃rtũ totũ pñ formauerit:ad Didonẽ uĩ æneã amatoriã cõtinẽtiã Medeæ circa Iaſonẽ tráſſerẽdo:qd̃ ita elegãti⁹ autore digeſſit:ut fabula laſciuiẽtis Didonis:q̃ ſalſã nouit uniuerſitas:p tot tã ſæcula ſpeciẽ ueritatis obtineat. & ꝓ uero p ora oium uoliteť:ut pictores fictoreſq; q figmẽtis liciꝫ cõtextas imitãt̃ effigies hac mria uĩ maxie i efficiẽdis ſimulacris tãq; unico argumẽto decoris utũt̃:nec mĩus hiſtrionũ ppetuis & geſtib⁹ & cãtib⁹ celebrat̃. Tm̃ ualuit pulchritudo narrãdi:ut oẽs phœniſſæ caſtitatis conſcii:nec ignari manum ſibi inieciſſe reginam:ne pateretur damnum pudoris: conniueant tamen fabulæ:& intra conſcientiam ueri fidem frementes malint pro uero celebrari:quod pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit.

¶Videamus utrũ attigerit & pidarũ:quẽ Flac. imitatiõi iacceſſũ fateť. Et minuta q̃dẽ atq; rorantia q̃ inde ſubtraxit:relinquo Vnũ uero locũ:quẽ tẽtauit ex ĩtegro pñ trãſcribere:uolo cõmunicare uobiſcum:quia dignus eſt:ut eum uelimus altius intueri.

¶Quũ pidari carmẽ qd̃ d natura atq; flagrãtiã mõtis ætnæ cõpoſitũ ẽ æmulari uellet eiuſmodi ſnias & uerba molitus ẽ:ut Pidaro quoq; ipoiq nimis opima & pigui facundia exiſtimatus eſt:inſolẽtior hoc qdẽ i loco tumidiorq; ſit. Atq; uti uoſmetipſos eius

Aeneidos q̃rtus ſũptus ab Apollõio argonauticorũ ſcriptore

Aetna iuxta imitationem. Pindari

quod dico arbitros faciam: carmen Pindari quod est super monte ætna quãtulum mihi est memoriæ dicam.

κιῶν δ᾽ οὐρανία συνέχει νιφόεσσ᾽ αἴτνα πανέτες χίονος ὀξείας τιθήνατᾶς ἐρεύγονται ἀπλάτου πυρὸς ἁγνόταται ἐκ μυχῶν παγαί ποταμοὶ δ᾽ ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ αἴθων᾽ ἀλλ᾽ ἐν ὄρφναισι πέτρας φοινίσσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖαν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ κεῖνο δ᾽ ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν δεινοτάτους ἀναπέμπει.

Audite nunc Virg. uersus: ut inchoasse eum uerius q̃ perfecisse dicatis.

Portus ab accessu uentorum immotus: & ingens
Ipse: sed horrificis iuxta tonat ætna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo & candente fauilla:
Attollitq; globos flammarum: & sydera lambit.
Interdum scopulos auulsaq; uiscera montis.
Erigit eructans: liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat: fundoq; exæstuat imo.

¶ In principio Pindarus ueritati obsecutus dixit q̃d res erat: quodq; illic oculis deprehenditur: interdiu fumare ætnam: noctu flammigare. Virgilius autem dum in strepitu sonituq; uerborum conquirendo laborat: utrũq; tempus nulla discretione facta cõfundit. Atq; ille græcos quidem fontes imitatus ignes eructare: & fluere amnes fumi: & flammarũ fulua & tortuosa uolumina in plagas maris ferre quasi quosdam igneos amnes luculente dixit. At hic uester atram nubem turbine piceo & fauilla fumante ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari uolens crasse & immodice congessit. globosq; flammarũ quod ille κρουνοὺς dixerat: duriter posuit & ακυρως. Hoc uero ienarrabile est: q̃ nubẽ atram fumare dixit turbine piceo & fauilla candẽte. Non enim fumare solent: neq; atra esse: quæ sunt candentia: nisi forte candente dixit peruulgate & improprie pro feruenti non pro relucenti. Nam candens. s. a candore non a calore dictũ. Q̃d autem scopulos eructari & erigi: eosdemq; ipsos statim liquefieri: & gemere atq; glomerari sub auras dixit: hoc nec a Pindaro scriptum: nec umq̃ fando auditum: & omnium quæ monstra dicuntur: monstruosissimum est.

Candens.

¶ Postremo graiæ liguæ q̃ se libẽter addixerit: de crebris quæ usurpat uocabulis æstimate. Dirus Vlyxes. Spelæa ferarum. Dædala tecta. Rhodopeiæ arces. Altaque panchaia: atq; gætæ: atq; hebrus: & actias orithya. Et Thyas ubi audito stimulant trieterica baccho Orgia: nocturnusq; uocat clamore citheron. Et non tibi tyndaridis facies inuisa lacænæ. Et Ferre simul faunicq; pedem dryadesque puellæ. Et hinc atq; hinc glomerãtur oreades. Et Pars pedibus plaudunt choreas. Et milesia uellera nymphæ Carpebant hyalisa tyro fucata colore. Et Drynoq; xanthoq; lygeaq; phyllodoceque. Et Melite panopæaq; uirgo: Nesea spioq; thaliaq; cymodoceq;. Et alcãdrumq; haliumq; noemonaq; prytaninq;. Et Amphyon dircæus in atteo aracyntho. Et Senior glauci chorus: inousq; palæmon. Versus est Parthenii: quo grammatico in græcis Virgilius usus est. Hic ait: Glauco & panopeæ & inoo melicertæ: Et tritonesq; citi. Immania cete. Adeo autẽ & declinatiõibus græcis delectatur: ut Mnesthea dixerit pro Mnestheũ. Sicut ipse alibi: Nec fratre Mnestheo. Et ꝓ Orpheo dicere maluerit orphi: græce declinãdo: ut Orphi caliopea lino formosus apollo. Et uidimus o ciues diomede. Et taliũ nominũ actũs græcus ẽ in e desinẽs: Nã siqs eũ putat latine dixisse Diomedẽ: sanitas metri i uersu desiderabit. Deniq; oĩa carmina sua græce maluit isctiberẽ bucolica: geor-

Græca uocabula q̃ libenter Virg. usurpauerit.

gica: æneis: cuius nominis figuratio a regula latinitatis aliena est. Sed de his hactenus quorum plura omnibus: aliqua nonnullis romanorum nota sunt. Ad alia uenio quæ de græcarum litterarũ penetralibus eruta nullis cognita sunt: nisi q græcã doctrinã diligẽter hauserũt. Fuit. n. hic poeta ut scrupulose & anxietita dissimulãter: & quasi clanculo doctus: ut multa trãstulerit: quæ unde translata sint difficile sit cognitu.

In exordio georgicorum posuit hos uersus.

Liber & alma ceres uestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit arista:
Poculaq; inuentis acheloia miscuit uuis.

¶Nihil in his uersibus grãmaticorum cohors discipulis suis amplius tradit: nisi illud opera Cereris effectũ: ut hoies ab antiquo uictu desisterent: & frumento pro glandibus uterentur. Liberum uero uitis repertorem pstitisse humano potui uinũ: cui aqua admisceretur. Cur autẽ acheloũ amnẽ potissimũ Virgi. quũ aquã uellet itelligi: nominauit: nemo uel q̃rit: uel omnino subesse aliqd eruditius suspicat. Nos id altius scrutati anima duertimus: doctũ poetã antiqssimorũ græcorũ more sicut docebit autoritas: elocutum. apud quos pprie in aquæ significatione ponebatur achelous. Neq; id frustra: nã causa quoq; eius rei cũ cura relata est. Sed prius q̃ causam ppono. Illud antiquo poeta teste mõstrabo: hũc morẽ loquendi peruagatum fuisse: ut acheloum pro quauis aqua dicerent. Aristophanes uetus comicus in comedia cocalo sic ait: Grauabor inquit uino cui aqua non fuisset admixta. i. mero. Cur autem sic loqui soliti sunt: Ephorus notissimus scriptor historiarum libro secundo ostendit his uerbis:

¶Potest ne lucidius ostendi acheloũ a græcis ueteribus pro q̃cunq; aqua dici solitũ. Vnde doctissime Virgilius ait uinũ acheloo Liberũ patrem miscuisse. Ad quam rem & si satis testiũ est: cũ Aristophanis comici: & Ephori historici uerba prodiderimus: tamen ultra progrædiemur. Didymus enim grãmaticorũ longe eruditissimus posita causa, quam superius Ephorus dixit: alteram quoq; adiecit his uerbis:

Licet abũde ista sufficiãt ad pbationẽ moris ãtiqui: quo ita loquẽdi usus fuit: ut achelous cõe omnis aquæ nomẽ haberetur: tamen his quoq; & Euripidis nobilissimi tragœdiarum scriptoris addetur autoritas: quam idem Didymus grammaticus in his libris quos τραγῳδουμένων λέξεως scripsit: posuit his uerbis:

¶Sũt in libro septimo illi uersus: quibus hernici populi: & eorum nobilissima ut tũc erat ciuitas anagnia enumerantur. Quos diues anagnia pascit. — Hernici populi

Quos amasene pater: non illis omnibus arma
Nec clypei currusue sonant. pars maxima glandis
Liuentis plumbi spargit. pars spicula gestat
Bina manu: fuluosq; lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: uestigia nuda sinistri
Instituere pedis: crudus tegit altera pero.

¶Hunc morẽ in italia fuisse: ut uno pede calciato: altero nudo iretur ad bellũ: nusq̃ adhuc qđ sciã repperi: sed eã græcorum nonnullis cõsuetudinẽ fuisse locupleti autore iam palã faciam. In qua quidem remirari est poetæ huius occultissimam diligentiam. Qui quum legisset hernicos quorũ est anagnia: a pelasgis oriundos: appellatosq; ita: a pelasgo quodam duce suo: qui Hernicus nominabatur: morem quem de æto — Mos eũdi in bellũ alter pede nudo. Pelasgus Hernicus

Achelous cur p aq̃ acceptũ.

lia legerat hernicis assignauit: qui sunt uetus colonia pelasgorum. & Hernicum quidem hominem pelasgum ducem hernicis fuisse Iulius Higinus in libro secundo urbium non paucis uerbis probat. Morem uero ætolis fuisse uno tãtummodo pede calciato in bellum ire: ostendit clarissimus Euripides scriptor tragicus. In cuius tragœdia q̃ Meleager inscribitur: nũtius inducitur describẽs: quo quisq; habitu fuerit ex ducibus: qui ad aprum capiendum conuenerant. In eo hi uersus sunt.

Animaduertis diligentissime uerba Euripidis a Marone seruata. Ait enim ille:

Et eundem pedem nudum Virgilius quoq; dixit: Vestigia nuda sinistri instituere pedis. In qua quidem re: quo uobis studium nostrum magis comprobetur: non reticebimus rem paucissimis notam: repræhensum Euripidem ab Aristotele: qui ignorantiam istud Euripidis fuisse contendit: ætolos enim non leuum pedem habere nudũ: sed dextrũ. Q̇d ne affirmẽ potius q̃ probem: Aristotelis uerba ponam ex libro: quem de poetis secundo supra dixit. In quo de Euripide loquens ait:

¶ Quũ hæc ita sint: uidetis tñ Virgiliũ euripide autore q̃ Aristotele uti maluisse. Nã ut hæc ignorauerit tã anxie doctus minime crediderim. Iure aũt ꝑtulit Euripidẽ. Est .n. ingẽs ei cũ græcarũ tragœdiarũ scriptoribus familiaritas: qḋ uel ex ꝓcedẽtibus licet: uel ex his q̃ mox dicent̃: opinari. In li. iiii. ī describẽdã Elissæ morte ait: ꝙ ei crinis abscissus esset his uersibus Nondum illi flauum proserpina uertice crinem.
Abstulerat: stygioq; caput damnauerat orco.

Crinis absciditur morientibus

¶ Deinde Iris a Iunone missa abscidit ei crinẽ: & ad orcũ refert. Hãc Virgilius nõ de nihilo fabulã fingit: sicut Aurelius: uir alias doctissimus: Cornutus extimat: qui adnotationem eiusmodi apposuit his uersibus. Vñ hæc historia ut crinis auferẽdus sit morietibus: ignorat̃: Sed assueuit poetico more aliq̃ fingere: ut de aureo ramo. Hæc Cornutus. Sed me pudet ꝙ tãtus uir græcarũ ẽt doctissimus litterarũ ignorauit Euripidis nobilissimam fabulam Alcestim: In hac enim fabula in scæna Orcus iducit̃ gladium gestans: quo crinem abscidit Alcestidi: & sic loquitur.

¶ Proditũ est (ut opinor) quẽ secutus Virgilius fabulam abscindendi crinis induxerit. ἁγνῖσαι autem dicunt diis consecrare: unde poeta noster ait ex Iridis ꝑsona. Hũc ego diti sacrum iussa fero: teq; isto corpore soluo.

¶ Nunc quia pleraq; & omnia quæ supradixi instructa autoritate tragicorum probaui: id quoq; quod a Sophocle tractum est: annotabo. In libro enim quarto Virgilius Elissam facit postq̃ ab Aenea relinquit̃. uelut ad sacricolarum sagarumq; carmina & deuotiones fugientem: & inter cætera ait: sedandi amoris gratia herbas quæsitas: quæ æneis falcibus secarentur. Hæc res nõne quæstione digna est? Vnde Virgilio Aeneæ falces in mentem uenerint? Ponam itaq; uirgilianos uersus. mox & inde Sophoclis quos Maro æmulatus est:
Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis.

Pubentes herbæ nigri cum lacte ueneni.
Sophoclis āt tragœdia id de quo q̄rimus etiam titulo præfert.

¶Inscribit̄.n.rizotomoi:in qua Medeā describit maleficas herbas secātē: sed auersā ne ui noxii odoris ipsa interficeretur:& succū quidem herbarum in cados æneos refūdentem. Ipsas aūt herbas æneis falcibus execantem. Sophoclis uersus hi sunt:

Falx ænea in sacris.

¶Hæc sophocles. Quo autore sine dubio Virgilius protulit æneas falces. Omnino aūt ad rem diuinam pleraq; ænea adhiberi solita multa indicio sunt: & in his maxime sacris: qbus delinire aliquos aut deuouere: aut deniq; exigere morbos uolebant. Taceo illud plautinū quū ait: Mecū habet pagus morbus æs. & q. alibi Virgilius: Curetum sonitus crepitantiaq; æra. Sed Carminii curiosissimi & docti uerba ponam: qui in libro de italia secundo sic ait: Prius itaq; & thuscos æneo uomere utī:cū conderent urbes solitos: in traiecticiis eorū sacris inuenio:& in sabinis ex ære cultros:in quibus sacerdotes tonderentur. Post hæc Carminii uerba longum fiat: si uelim percensere q̄ multis in locis græcorum uetustissimi æris sonos tanq̄ rem ualidissimam adhibere soliti sunt. Sed præsenti operi docuisse nos sufficit: falces æneas Matonis exemplo græci autoris inductas:

Vomer æneus i sīgnādis mœnibus urbis.

In libro nono Virgilius posuit hos uersus.
Stabat in egregiis arcentis filius armis
Pictus acu chlamydem & ferugine clarus hibera
Insignis facie: genitor quem miserat arcens
Eductum matris luco symetia circūm
Flumina: pinguis ubi & placabilis ara palici.

¶Quis hic Palicus deus uel potius qui dii. Palici (nā duo sunt) apud nullum penitus autorem latinū qd' sciā repperi: sed de græcorū penitissimis litteris hāc historiam eruit Maro. Nam primum ut symetus fluuius: cuius his uersibus meminit: in sicilia ē: ita & dii Palici in sicilia colunt: quos primū oīum Aeschylus tragicus uir utiq; siculus ī litteras dedit. Interpretationē quoq; nois eorū: quā græci ἐτυμολογίαν uocāt: expssit uersibus suis: Sed priusq̄ uersus Aeschyli ponā paucis explanāda est historia Palicorum. In sicilia symetus fluuius est. Iuxta hūc nympha Thalia cōpressu Iouis grauida: metu Iunonis optauit: ut sibi terra dehisceret: quod & factū est. Sed ubi uenit tempus maturitatis infantum: quos aluo illa gestauerat: reclusa terra est: & duo infantes de aluo Thaliæ progressi emerserunt: appellatiq; sunt Palici ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι quoniā prius in terram mersi: denuo inde regressi sunt. Nec longe īde lacus breues sunt: sed immensum profundi: aquarum scaturigine semper ebulientes: quos incolæ crateras uocant: & nomine dellos appellant: fratresq; eos Palicorum extimāt: & habentur in cultu maximo: præcipueq; circa exigendum iuxta eos iusiurādum: præsens & efficax numē ostēdit̄. Nā quū furti negati uel eiuscemodi rei fides quærit̄: & iusiurādū a suspecto petit̄: uterq; ab oī cōtagione mūdi: ad crateras accedūt: accepto prius fideiussore a psona q̄ iuratura ē: de soluēdo eo qd' peteret̄: si addixisset euentus. Illic ī uocato loci nūine testatū faciebat eē iurator: de quo iuraret. Qd si fideliter faceret: discedebat illæsus. Si uero subesset iuriiurādo mala cōsciētia: mox in lacu amittebat uitā falsus iurator. Hæc res ita religionē fratrū cōmēdabat: ut crateres qdē īplicabiles uocarēt̄. Nec sine diuīatiōe ē Palicorū tēplū. Nā quū siciliā sterilis ānus arefecisset: diuino

Palici dii

Symetus fiu.

Crateres lacus.

Palicorum responso admoniti siculi: Heroi cuidā certū sacrificiū celebrauerūt: & reuertit ubertas: Qua gratia siculi omne genus frugum congesserunt in aram Palicorū. Ex q̄ ubertate ara ipsa pinguis uocata est. Hæc est omnis historia: quæ de Palicis eorūq; fratribus in græcis tantummodo litteris: inuenitur: quas Maro nō minus q̄ latinas hausit. Sed hæc quæ diximus autoritatibus approbanda sunt. Aeschyli tragœdia est: q̄ inscribitur ætna. In hac quum de Palicis loqueretur: sic ait.

Hæc Aeschylus.

Calias autem in septima historia de rebus ita scribit:

Hactenus Calias. Polemon uero sic ait: in libro qui inscribitur.

Hæc Polemon. Sed & Anaxagoras in tertia historia sua de loci diuinitate ita scribit.

Absoluta ē extimo & autoribus idoneis asserta explanatio uirgiliani loci quē litteratores nostri nec obscurū putant: contenti uel ipsi scire uel insinuare discipulis: Palicū dei esse cuiusdā nomē. Quis sit aūt deus iste uel unde sit dictus: tam nesciūt q̄ scire nolunt: quia nec ubi quærant suspicantur: quasi græcæ lectionis expertes.

Nec illos uersus relinquemus intactos qui sunt in primo γεοργικῶν.

Humida solstitia atq; hyemes orate serenas
Agricolæ. hyberno lætissima puluere farra.
Lætus ager nullo tantum se misia cultu
Iactat: & ipsa suas mirantur garga messes.

Sēsus hic quū uideat obscurior: pauloq; pplexius q̄ poetæ huius mos est pronunciatus: tamen hēt in se aīaduertēdā q̄stionē ex græca antiqtate uenientē. Quæ sint ist a gargara q̄ Virg. eē uoluit fertilitatis exēplar. Gargara hæc igit̄ sunt in misia: q̄ est hellespōti puincia. Sed significatio nois & loci duplex est. Nā & cacumē mōtis idæ: & oppidū sub eodē mōte hoc noie uocat̄. Homerus significationē cacumis ita posuit γάργαρον κάρόν. Hic gargarū p excelsissimo mōtis loco accipi cōuenire & ipe sensus idiū facit: nā de Ioue loqt̄. Sed & alibi eodē Homero teste māifestius exprimit̄. Et Epicharmus uetustissimus poeta in fabula quæ inscribitur troesita posuit:

Ex his liqdo claret: gargara cacumē idæ mōtis appellitari. Pro oppido autē gargara q dixerint: enumerabo. Ephorus notissimus historiarū scriptor in libro quinto sic ait:

Nec ephorus solus: sed ēt phileas uetus scriptor in eo lib. q inscribit̄ asia: sic meminit.

Arati etiam liber elegion fertur:in quo de Diotimo quodam poetã sic ait.

ℭEx his uersibus ẽt ciuiũ nomẽ inotuit:qa gargares uocant̃.Quũ igit̃ cõstet garga ra nũc ꝑ mõtis cacumine:nũc ꝑ oppido sub eodẽ mõte posito accipiẽda.Virg.non de summo mõte:sed de oppido loqr̃.Cur tñ gargara posuerit:ut locũ frugũ feracẽ:req ramus.& oẽm qdẽ illã misiã opimis segetibus habitã satis cõstat.s.ob humorem soli. Vnde Virgilius in supradictis uersibus quũ dixisset.Humida solstitia:intulit:nullo tantum se misia cultu iactat:atq; diceret:Oĩs regio quæ opportunos habuit humores æquiparabit fœcunditates aruorum misiæ.Sed Homerus quum ait: Gargara oppidum

Humidũ designat subiacentẽ monti agrũ.Nã polypidata significat fontibus abundantem.Vnde hæc gargara tanta frugum copia erat:ut qui magnum cuiusq; rei numerum uellet exprimere:pro multitudine immensa gargara nominaret:Testis Al ceus:qui in cælo tragœdia sic ait:

Gargara ut uidetis manifeste posuit pro multitudine.Nec altera aristomenes.

Aristophanes autẽ comicus composito noie ex arena & gargaris innumerabilem:ut eius lepos est:numerum conatur exprimere:In fabula enim Acharneusin ait:

autẽ seorsum ꝑ multis Varro sæpe in menippeis suis posuit.Sed aristophanes adiecit gargara ad significationẽ numerositatis Inumeræ.Est ergo secũdũ hæc sensus horum uersuũ talis.Quũ ea sit anni tẽperies:ut hyems serena sit:solstitiũ uero ibricũ:fruct⁹ optime ꝑueniũt.Hæc ãt adeo agris necessaria sunt:ut sine iis:nec illi natura fœcũdissi mi misiæ agri respõsuri sint opinioni fertilitatis:q̃ de his habet̃.Addit misiæ noiatim gargara:ꝙ ea urbs posita ĩ imis radicibus idæ mõtis:defluẽtib⁹ ide humoribus irrige tur:possitq; uideri solstitiales imbres non magnopere desiderare.Hoc in loco ad fidẽ sensui faciendam:ꝙ uliginosa sint non sola gargara prouincia montis:sed & uniuersæ misiæ arua:adhiberi potest testis Eschylus.

ℭQuid de græcis in hoc loco traxerit diximus.Addemus præterea hoc cum iocũdi tatis gratia:& ut liqueat Virgilium nostrum undiq; ueterum sibi ornamenta traxisse: unde hoc dixerit:hyberno lætissima puluere farra.In libro enim uetustissimorum car minum qui ante oia q̃ a latinis scripta sũt:cõpositus ferebat̃:inuenit̃ hoc rusticũ ue tus canticũ:Hyberno puluere:uerno luto grãdia farra Camille metes.

ℭNoia poculorũ Virgili⁹ plærũq; græca põit:ut carchesia:ut cymbia:ut cãtaros:scy phos.De carchesiis ita:Cape meonii carchesia bacchi:oceano libemus ait. Poculorũ uariæ fi guræ
Et alibi.Hic duo rite mero libans carchesia baccho:
De cymbiis:Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.
De cantaro:Et grauis attrita pendebat cantarus ansa.

ℭDe scyphis:Et sacer ĩpleuit dextrã scyphus.Ea autẽ cui⁹ figuræ sint:q sue eorũ sece rit mẽtionẽ:nemo q̃rit:cõtẽti scire huiuscemodi eẽ pocula.Et scyphos qdẽ cantarosq; cõsueta uulgi noia ferẽdũ si trãseant.Sed de carchesiis cymbiisq; q̃ apud latinos haud scio an unq̃ repperias:Apud græcos aũt sunt rarissima;nõ uideo cur cogant̃ inqrere: qd sibi noua & pegrina græca noia uelint.Est ãt carchesiũ poculũ græcis tãtũmõ no tũ.Meminit eius Pherecides ĩ libris historiarũ:aitq; Iouẽ Alcumenæ præcium cõcu Carchesi um

bitus carchesiũ aureũ dono dedisse. Sed Plautus insuetũ nomẽ reliqt. aitq; in fabula amphytriõe: paterã datã: quũ lõge utriusq; poculi figura diuersa sit. Patera. n. ut & ip

Patera

sum nomẽ idicio est: planũ ac patens est. Carchesiũ uero ꝓcerũ & circa mediã ptẽ compressum ansatũ mediocriter ansis a summo ad ifimũ ptingẽtibus. Asclepiades autem uir iter græcos apprime doctus ac diligẽs: carchesia a nauali re existimat dicta. Ait enĩ naualis ueli partem iferiorem pateram uocari: at circa mediam ferme partem τράχηλον dici: summam uero partem carchesium nominari: & inde diffundi in utrunque ueli latus: eaq; cornua uocantur. Nec solus Asclepiades meminit huius poculi: sed & alii illustres poetæ: ut Sappho: quæ ait

Sophocles in fabula quæ inscribitur:

Cymbia.

Hæc de carchesiis ignoratis latinitati & sola græcia celebratis. Sed nec cymbia in nostro sermone reperies. Est enim a græcorum paucis trelatum. Phelimon notissimus comicus in phantasmate ait:

Anaxandrides etiam comicus in fabula a græcis:

¶ Meminit eius & Demosthenes in oratione q̃ est ĩ Midiã. Cybia autem hæc ut ipsius nois figura idicat: diminutiue a cymba dicta: qd' & apud græcos & apud nos ab illis trahentes: nauigii genus est. Ac sane animaduerti ego apud græcos multa poculorũ genera a re nauali cognominata: ut carchesia supra docui: ut hæc cymbia pocula ꝓcera ac nauibus similia. Meminit huius poculi Eratosthenes uĩr longe doctissimus in epistola ad Agetotem lacedæmonium his uerbis: Fuerũt:

Cissimbium.

qui cymbium a cissimbio per sincopam dictum existimauerunt. Cissimbii autem (ut de Homero taceam: qui hoc poculum Cyclopi ab Vlyxe datum memorat) multi faciunt mentionem: uoluntq; nõnulli proprie cissimbium ligneum esse poculum ex hedera: idest κισσοῦ. Et Nicander quidam colophonius in primo hialicon sic ait:

Sed & callimachus meminit hui us poculi:

Qui autem cissimbium ex hedera factum poculũ οἷον ἐκ κισσοῦ non dici arbitrantˀ: Euripidis autoritate niti uidentur: qui in Andromacha sic ait.

Cantarus

¶ Hæc de cymbio. Sequitˀ ut quãdo cantarũ & poculi & nauigii genus eẽ supradiximus: probetˀ exemplis. Et pro poculo quidem nota res est: uel ex ipso Virgilio: qui aptissime propriũ Liberi patris poculũ assignat Sileno. Sed id ut supra polliciti sumus etiam pro nauigio poni solitum debemus ostendere. Menander in nauclero.

Scyphus

Hercules. multibibꝰ

¶ Et sacer ipleuit dextrã scyphus: scyphus Herculis poculũ est: ita ut Liberi patris cãtarus: Herculẽ uero fictores ueteres nõ sine cã cũ poculo fecerũt: & nõnunq̃ cassabũdũ & ebriũ: nõ solũ ꝙ is heros bibax fuisse phibetˀ: sed ẽt ꝙ antiq̃ historia ẽ. Herculẽ poculo tãq̃ nauigio uẽtis imẽsa maria trãsisse. Sed de utraq; re pauca ex græcis ãtiq̃tatibus dicã. Et multibibũ heroa istũ fuisse: ut taceã quæ uulgo nota sunt: illud nõ obscurum argumẽtũ est: qd' Ephippus in Busiride inducit Herculẽ sic loquentem.

¶ Est etiã historia nõ adeo notissima: nationẽ q̃dã hoium fuisse ꝓpe heracleã ab her-
cule cõstitutã cylicrãoꝝ cõposito noie ἀπὸ τῆσ κύλικοσ. Q d poculi gẽus nos una Calix.
littera imutata calicẽ dicimus. Poculo ãt Herculẽ ductũ ad ἐγῆτηρα hispãiæ isulã na
uigasse: & Piniastis egregi⁹ scriptor græcorũ dicit. & Pherecides autor ẽ: quoꝝ uerba
subdere supsedi: qa ꝓpiora sũt fabulæ q̃ historiæ. Ego tñ arbitror nõ poculo Herculẽ
maria trãsuectũ: sed nauigio: cui scypho nomẽ fuit: ita ut supra cãtarũ & carchesiũ: &
a cymbis deriuata cymbia: oia hæc asseruimus nauigiorum uocabula.

¶ Noia quoq; Virgilius nõnũquã ex antiqssimis græcorũ historiis mutuatur. Scitis
apud illũ unã ex comitibus Dianæ Opin uocari: Quod nomẽ uulgo fortassẽ temere
ipositũ: uel ẽt fictũ putat ab ignorãtib⁹ isidiosũ poetã: cognomẽ qd a ueteribus græ-
cis scriptorib⁹ ipsi Dianæ fuerat ipositũ comiti eius assignare uoluisse. Sed Vir. sic ait.

Velocem interea superis in sedibus opin Opis nympha
Vnam ex uirginibus sociis sacraq; caterua
Compellabat: & has tristis latonia uoces Ore dabat: Et infra.
At triuiæ custos iam dudum in montibus opis.

¶ Opin inqt comitem & sociam Dianæ. Sed audite unde uirgilius hoc nomen accæ-
perit: qui ut dixi qd' epitheton ipsuisse legerat: sociæ eius imposuit. Alexãder ætolus
poeta egregius in libro q inscribitur musæ: refert quanto studio populus ephesius de-
dicato templo Dianæ curauerit ꝑmiis propositis: ut qui tunc erant poetæ ingeniosissi
mi: in deam carmina diuersa componerent. In his uersibus Opis non comes Dianæ:
sed Diana ipsa uocata est. Loquitur autem (ut dixi de populo ephesio;

¶ Apparuit (ni fallor) Opin Dianam dictam: & Virgiliũ de nimia doctrina hoc no-
men in eius comitem transtulisse.

¶ Excessere omnes adytis arisq; relictis dii. Hoc unde Virgilius dixerit: nullus inqui
rit: sed constat illum de Euripide traxisse: qui i fabula troadibus inducit Apollinem:
quum troia capiẽda esset. ista dicentem.

¶ Qui uersus docẽt unde Virg. usurpauerit discessisse deos a ciuitate iam capta.

¶ Nec hoc sine autoritate græcæ uetustatis est: quod ait: Ipsa Iouis rapidum iaculata
e nubibus ignem.

¶ Euripides. n. iducit Mineruã uẽtos cõtra græcorũ classem a Neptuno petẽtẽ: dicẽ-
tẽq;: debere illũ facere qd Iuppiter fecerit: a quo in græcos fulmẽ accæperit.

¶ Apud Virgiliũ Pan niueo lanæ munere lunã illexisse ꝑhibet' i nemora alta uocãs:
Munere sic niueo lanæ si credere dignũ est: & reliq. In hoc loco Vale. Probus uir pfe-
ctissim⁹ notat: nescire se hãc historiã siue fabulã: quo referat autore. Q d tñ uiꝝ fugis-
se miror. Nã Nicãder huius ẽ autor historiæ: poeta: quẽ Didymus grãmaticoꝝ omniũ
um quiq; sint: quiq; fuerint instructissimus: fabulosum uocat. Quod sciens Virgilius
adiecit: si credere dignũ: adeo se fabuloso usum autore fatetur.

¶ In tertio lib. cursim legit': neq; uñ trãslatũ sit q̃rit': Quæ phœbo pr̃ oĩpotens: mihi
phœbus apollo Prædixit & cætera: In talibus locis grãmatici excusantes ipitiã suã: suẽ-
tiões has igẽio magis q̃ doctrinæ Maronis assignãt. nec dicũt eũ ab aliis mutuatũ: ne
noiare autores cogant'. Sed affirmo doctissimũ uatẽ ẽt i hoc Aeschylũ eminentissimũ
tragœdiaꝝ scriptorẽ secutũ: q i fabula q̃ latina ligua sacerdotis inscribitur: sic ait.

Virgi.non recte itelligi ſine eruditione græca.

¶Ecquid clarum factum? ide ſumpſiſſe Virgilium: q̃ Apollo ea uaticinetur: quæ ſibi Iuppiter fatur? Probatum ne uobis eſt: Virgilium: ut ab eo intelligi non poteſt: q̃ ſonum latinæ uocis ignorat: ita nec ab eo poſſe: qui græcam non hauſerit extrema ſatietate doctrinam. Nam ſi faſtidium facere non timerem: ingentia poteram uolumina his quæ a penitiſſima græcorum doctrina tranſtuliſſet: implere. Sed ad fidem rei propoſitæ relata ſufficient.

¶MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM. Liber.vi.

¶De his quæ a latinis Maro tranſtulit.

Ic PRAEtextatus: mirũ inquit in modũ digeſſit Euſtachi⁹ q̃ de græca ãtiqtate carmini ſuo Virgilius iſeruit: Sed meminimus: uiros inter oẽs noſtra ætate longe doctiſſimos: Furiũ: Cecinnãq̃ Albinũ ꝓmiſiſſe ſe ꝓdituros: quid idẽ Maro de antiquis ſcriptoribus traxerit: Quod nũc ut fiat tẽpus admonet. Quumq̃ omnibus idem placeret: tum Furius albinus: Et ſi uereor: ne dum oſtendere cupio quantum Virgilius noſter ex antiquorũ lectione profecerit: & quos ex omnibus flores: uel quæ in carminis ſui decorem ex diuerſis ornamenta leuauerit: occaſionem repræhendendi uel imperitis uel malignis miniſtrem: exprobãtibus tanto uiro alieni uſurpationem: nec conſiderantibus hunc eſſe fructum legẽdi. æmulari ea quæ in aliis probes: & quæ maxime inter aliorum dicta mireris: in aliquẽ uſum tuum opportuna deriuatione conuertere: quod & noſtri tam inter ſe q̃ a græcis & græcorum excellentes inter ſe ſæpe fecerunt. Et ut de alienigenis taceam: poſſem pluribus edocere quantum ſe mutuo compilarint bibliothecæ ueteris autores: Quod tamen opportune alias (ſi uolentibus uobis erit) ꝓbabo: Vnũ nunc exemplũ ꝓferã: qđ ad ꝓbanda quæ affero pene ſufficiet. Affranius.n.togatarũ ſcriptor in ea togata: q̃ cõpitalia iſcribit̃: nõ iuerecũde reſpõdens arguẽtibus: q̃ plura ſumpſiſſet a Menandro: Fateor inqt ſumpſi: nõ ab illo mõ: ſed ut qſq̃s habuit qđ cõueniret mihi: quodq̃ me nõ poſſe melius facere credidi: etiã a latino. Qđ ſi hæc ſocietas & reꝝ cõmũio poetis ſcriptoribuſq̃ oibus iter ſe exercẽda cõceſſa eſt: qs fraudi Virgilio uertat: ſi ad excolẽdũ ſe: q̃dã ab antiqoribus mutuatus ſit? Cui ẽt gratia hoc noie eſt habẽda: q̃ nõnulla ab illis in opus ſuũ qđ æterno mãſurũ ẽ: trãſferẽdo: fecit ne oino memoria ueterum deleret̃: quos (ſicut pñs tẽpus oſtendit) nõ ſolũ lectui: uerũ etiã riſui habere iã cœpimus. Deniq̃ & iudicio tranſferendi: & mõ imitandi conſecutus eſt: ut qđ apud illum

legerimus alienũ: aut illius esse malimus: aut melius hic quã ubi natũ est: sonare miremur. Dicã itaq; primũ: quos ab aliis traxit uel ex dimidio sui uersus: uel pene solidos. Post hoc: locos integros cũ pua q̃dã mutatiõe trãslatos: sensusue ita trãscriptos: ut unde nati sint eluceret: Immutatos alios: ut tamen origo eorũ nõ ignoraretur. Post hæc q̃dã de his: quæ ab Homero sumpta sunt: ostendam non ipsum ab Homero tulisse: sed prius alios inde sumpsisse: & hunc ab illis quos sine dubio legerat: transtulisse.

Virgilius

Vertitur interea cælum & ruit oceano nox.

Ennius in sexto.

Vertitur interea cælum cum ingentibus signis.

Virgilius.

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

Ennius in primo.

Qui cælum uersat stellis fulgẽtibus aptũ. Et i tertio.
Cælũ ꝓspexit stellis fulgentibus aptũ. Et in decimo.
Hic nox præcessit stellis ardentibus apta.

Virgilius.

Conciliumq; uocat diuum pater atq; hominum rex.

Ennius in sexto.

Tum cum corde suo diuum pater atq; hominũ rex.

Virgilius.

Est locus hesperiam graii cognomine dicunt.

Ennius in primo.

Est locus hesperiam quam mortales perhibebant.

Virgilius.

Tuq; o thybri tuo genitor cum flumine sancto.

Ennius in primo.

Teq; pater thyberine tuo cum flumine sancto.

Virgilius.

Accipe daq; fidem: sunt nobis fortia bello Pectora.

Ennius in primo.

Accipe daq; fidem (fœdusq; feri bene firmum.

Virgilius.

Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Ennius in primo.

Quum superum lumen nox intempestã teneret.

Virgilius.

Tu tñ iterea calido mihi sanguine pœnas: ꝑsolues.

Ennius in primo.

Nec pol homo quisq̃ faciet impune animatus
Hoc: nisi tu. mihi nam calido das sanguine pœnas.

Virgilius.

Concurrunt undiq; telis Indomiti agricolæ

Ennius in tertio.

Postquã defessi sunt: stant & spargere se se
Hastis ansatis concurrunt undiq; telis.

Virgilius.
Summa nituntur opum ui.
Ennius in quarto.
Romani scalis summa nituntur opum ui. Et in.xvi.
Reges per regnum statuasq; sepulcraq; quærunt.
Aedificant nomen. summa nituntur opum ui.
Virgilius.
Et mecum ingentis oras euoluite belli:
Ennius in sexto.
Qui potis ingentis oras euoluere belli.
Virgilius.
Ne qua meis dictis esto mora: iuppiter hac stat
Ennius in septimo.
Non semper uestra euertit: nunc iuppiter hac stat.
Virgilius
Inuadunt urbem somno uinoq; sepultam.
Ennius in octauo.
Nunc hostes uino domiti somnoq; sepulti.
Virgilius.
Tollitur in cælum clamor: cunctiq; latini
Ennius in septimodecimo.
Tollitur in cælum clamor exortus utrisq;.
Virgilius.
Quadrupedāte putrē sonitu q̄tit ungula campum
Ennius in sexto.
Explorant numidæ: totā q̄tit ungula terrā. Et i.viii.
Cum seqtur sūmo sonitu q̄tit ungula terrā. Et i.xvii.
It eques: & plausu caua concutit ungula terram:
Virgilius.
Vnus qui nobis contando restituit rem.
Ennius in.xii.
Vnus homo nobis contando restituit rem.
Virgilius.
Corruit in uulnus: sonitum super arma dederunt
Ennius in.xvi.
Concidit: & sonitum simul insuper arma dederunt.
Virgilius.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras.
Lucretius in.ii.
Quum primum aurora respargit lumine terras.
Virgilius.
Flammarum longos a tergo inuoluere tractus.
Lucretius in.ii.
Non ne uides longos flammarum ducere tractus.
Virgilius.
Ingeminant abruptis nubibus ignes.

Lucretius in.ii.
Nunc hinc nunc illinc abruptis nubibus ignes.
Virgilius.
Belli simulacra ciebat.
Lucretius in.ii.
Componunt:complent:belli simulacra cientur.
Virgilius.
Simulacraq; luce carentum.
Lucretius in.iiii.
Quum sæpe figuras.
Contuimur miras:simulacraq; luce carentum.
Virgilius.
Asper acerba tuens retro redit.
Lucretius in.v.
Asper acerba tuens immani corpore serpens.
Virgilius.
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
Furius in primo annali.
Interea oceani linquens aurora cubile.
Virgilius.
Qđ gẽus hoc hoĩum?quæue hũc tã barbara morẽ?
Furius in.vi.
Quod genus hoc hominum saturno sancte create.
Virgilius.
Rumoresq; ferit varios:ac talia fatur.
Furius in.x.
Rumoresq; ferunt varios:ac multa requirunt.
Virgilius.
Nomine quẽq; vocans reficitq; in prælia pulsos.
Furius in.x.
Nomine quẽq; ciet.dictorum tempus adesse.
Commemorat. Deinde infra.
Confirmat dictis:simulatq; exuscitat acris
Ad bellandum animos:reficitq; ad prælia mentes.
Virgilius.
Dicite pierides:non omnia possumus omnes.
Lucretius in.v.
Maior erat natu:non omnia possumus omnes.
Virgilius.
Diuersi circunspiciunt:hoc acrior idem.
Pacuuius in Medea.
Diuersi circunspicimus:horror percipit.
Virgilius.
Ergo iter inceptum peragunt rumore secundo.
Sueuius in libro.v.
Redeunt referuntq; petita rumore secundo.

Virgilius.
Nunq̄ hodie effugies: ueniam quocunq; uocaris.
Neuius in equo troiano.
Nunq̄ hodie effugies: quin mea manu moriare.
Virgilius.
Vendidit hic auro patriam: dominūq; potentem
Imposuit: fixit leges pretio atq; refixit:
Varius de morte.
Vendidit hic latium populis: agrosq; quiritum
Eripuit: fixit leges pretio atq; refixit.
Virgilius.
Vt gemma bibat: & sarano dormiat ostro.
Varius de morte.
Incubet & tyriis: atq; ex solido bibat auro.
Virgilius.
Talia sæcla suis dixerunt currite fusis.
Catullus.
Currite ducentes subtegmina currite fusi
Virgilius.
Felix heu nimium felix si littora tantum
Nunq̄ dardaniæ tetigissent nostra carinæ.
Catullus.
Iuppiter oīpotens utinam non tempore primo
Gnosia cecropiæ tetigissent littora puppes.
Virgilius.
Magna ossa lacertosq; exuit.
Ennius in.xvii.
Magna ossa lacertiq; apparent homini.
Virgilius.
Placidam per membra quietem Irrigat.
Furius in primo.
Mitemq; rigat per pectora somnum.
Lucretius in.iiii.
Nūc qbus ille modis sõnus p mēbra q̄etē Irrigat.
Virgilius.
Camposq; liquentes.
Lucretius i.vi.de mari simile.
Et liquidam molem camposq; natantes.
Virgilius.
Et geminos duo fulmina belli scipiadas.
Lucretius in.iii.
Scipiades belli fulmen chartaginis horror.
Virgilius.
Et ora tristia tentantum sensu torquebit amaror.
Lucretius in.ii.
Fœdo pertorquet ora sapore.

Virgilius ait.
Morte obita qualis fama est uolitare figuras.
Lucretius in.i.
Cernere uti uideamur eas audireq; coram.
Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
Hinc est & illud Virgilii.
Et patris anchisæ græmio complectitur ossa.
Virgilius.
Ora modis attolens pallida miris.
Lucretius in.i.
Sed quædam simulacra modis pallentia miris.
Virgilius.
Tum gelidus toto manabat corpore sudor.
Ennius in.xvi.
Tunc timido manat ex omni corpore sudor.
Virgilius.
Labitur uncta uadis abies.
Ennius in.xiiii.
Labitur uncta carina: uolat super impetus undas.
Virgilius.
Ac ferreus ingruit imber.
Ennius in.viii.
Hastati spargunt hastas: fit ferreus imber.
Virgilius.
Apicem tamen incita summum Hasta tulit.
Ennius in.xvi.
Tamen inde uolans secũ abstulit hasta Insigne.
Virgilius.
Puluerulentus eques furit: omnes arma reqrunt.
Ennius in.vi.
Ballatũ pecudes quatit: omnes arma requirunt.
Virgilius.
Nec uisu facilis nec dictu affabilis ulli.
Actius in Philoctete.
Quem neq; tueri contra neq; affari queas.
Virgilius.
Aut spoliis ego iam raptis laudabat opimis:
Aut leto insigni.
Actius in armorum iudicio.
Nam tropheũ ferre me a forti uiro pulchrum est.
Si autẽ & uincar: uinci a tali nullum est probrũ.
Virgilius.
Nec si miserum fortuna sinonem
Finxit: uanũ etiã mendacemq; improba finget.
Actius in Telepho.
Nam si a me regnum fortuna atq; opes

Eripere quiuit:& uirtutem nequiuit:

Virgilius.

Disce puer uirtutem ex me uerumq; laborem:
Fortunam ex aliis.

Actius in armorum iudicio.

Virtuti is par:dispar fortunis patris.

Virgilius.

Iam iam nec maxima iuno:
Nec saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.

Actius in antigona.

Iam iam neq; dii regunt
Neq; profecto deum summus rex omnibus curat.

Virgilius.

Nũ capti potuerẽ capi? nũ icẽsa cremauit Troia uiros?

Enniuss l.x.quũ de pgamis loq̃ref.

Quæ neq; dardaniis campis potuere perire.
Nec quum capta capi.nec quũ combusta cremari.

Virgilius.

Multi præterea quos fama obscura recondit.

Ennius in alexandro.

Multi alii aduẽtãt:pauptas quoq; obscurat noia:

Virgilius.

Audentes fortuna iuuat.

Ennius in septimo.

Fortibus est fortuna uiris data.

Virgilius.

Recoquunt patrios fornacibus enses.
Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.

Lucretius in quinto.

Inde minutatim processit ferreus ensis.
Versaq; in obscurum species est facilis æneæ.

Virgilius.

Pocula sunt fontes liqdi atq; exercita cursu flumia.

Lucretius in quinto.

Adsedare sitim fluuii fontesq; uocabant.

Virgilius.

Quos rami fructus:quos ipsa uolentia rura
Sponte tulere sua:carpsit.

Lucretius in quinto.

Quod sol atq; imbres dederat:qđ terra crearat.
Sponte sua:satis id placarat pectora donum:

Post uersus ab aliis uel ex integro uel ex pte trãslatos: uel q̃dã imutãdo uerba tãq̃ succo alio tictos: nũc locos locis cõpõere:sed & aio ut uñ formati sint: q̃si de speculo cognoscas.

Virgilius.

Nec sum animi dubius uerbis ea uincere magnũ
Quã sit:& angustis hũc addere rebus honorẽ.

Sed me parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor:iuuat ire iugis qua nulla priorum
Castaliam molli deuertitur orbita cliuo.

Lucretius in primo.

Nec me animi fallit q̄ sint obscura:sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor:
Et simul incussit suauem mi in pectus amorem
Musarum:quo nunc instinctus mente uigenti
Auia pieridum peragro loca nullius ante
Trita solo.

Accipe & alteꝝ locū Marōis illi uñ traxerat cōpādū: ut eūdē colorē ac pñ similē sonū loci utriusq; repias.

Virgilius.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis uomit ædibus undam:
Nec uarios inhiant pulchra testudine postes.
Et mox.
At secura quies & nescia fallere uita.
Diues opum uariarum:at latis ocia fundis:
Speluncæ uiuiq; lacus:at frigida tempe:
Mugitusq; boum mollesq; sub arbore somni
Non absunt illic saltus ac lustra ferarum:
Et patiens operum paruoq; assueta iuuentus.

Lucretius in secundo.

Si non aurea sunt iuuenū simulacra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris.
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur:
Nec domus argento fulgens auroq; renidens:
Nec cytharam reboant laqueata aurataq; templa
Cum tamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ riuum sub ramis arboris altæ:
Non magnis opibus iocunde corpora curant:
Præsertim quum tempestas arridet:& anni
Tempora conspargunt uiridantis floribus herbas.

Virgilius.

Non umbræ altorum nemorum nō mollia possunt.
Prata mouere animum:non qui per saxa uolutus
Purior electro campum petit amnis.

Lucretius in secundo

Nec teneræ salices atq; herbæ rore uigentes.
Fluminaq; ulla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum:subitamq; auertere curam.
Ipsius uero pestilētiæ:q̄ ē i tertio Georgi.color totus & liniamēta pene oīa tracta sūt de descriptiōe pestilētiæ q̄ ē i. Vi. Lucretii. Nā uirgiliana icipit.
Hic quondam morbo cæli miseranda choorta est

Tempestas: totoq; autumni incanduit æstus
Et genus omne neci pecudum dedit: omne ferarũ.
Lucretii uero sic incipit.
Hæc ratio quõdam morborum & mortifer æstus
Finibus in cecropis funestos reddidit agros:
Vastauitq; uias: exhausit ciuibus urbem.
Sed q̃tenus totũ locũ utriusq; ponere satis longũ est: excerpam aliqua: ex q̃bus similitudo geminæ descriptionis appareat. Virgilius ait.
Tum uero ardentes oculi atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis: iamq; longo
Ilia singultu tendunt: it naribus ater
Sanguis: & oppressas fauces premit aspera lingua
Lucretius ait.
Principio caput incensum feruore gerebant:
Et duplices oculos suffusa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine: & ulceribus uocis uia septa cohibat.
Atq; animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis: motu grauis: aspera tactu.
Virgilius sic ait.
Hæc ante exitium primis dant signa diebus.
Et quæ darent signa: supra rettulit: id est
Demissæ aures: incertus ibidem
Sudor: & ille quidem morituris frigidus aret:
Pellis & attactu tractanti dura resistit.
Lucretius ait.
Multaq; præterea mortis tunc signa dabantur
Perturbata animi mens in mœrore metuq;
Triste supercilium: furiosus uultus & acer:
Sollicitæ porro plenæq; sonoribus aures:
Creber spiritus: aut ingens raroq; coortus.
Sudorisq; madens per collum splendidus humor
Tenuia sputa minuta croci contracta colore:
Sallaq; per fauces raucas uix edita tussis.
Virgilius.
Profuit inserto latices infundere cornu
Leneos. ea uisa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio.
Lucretius ait.
Nec ratio remedii communis certa dabatur.
Nam quod alii dederat uitalis aeris auras
Voluere in ore licere: & cæli templa tueri
Hoc aliis erat exitio: letumq; parabat.
Virgilius ait.
Præterea nec iam mutari pabula refert.

Quæsitæque nocent artes: cessere magistri.

Lucretius ait.

Nec requies erat ulla mali: defessa iacebant
Corpora: mussabat tacito medicina timore:

Virgilius ait.

Ipsis est aer auibus non æquus: & illæ
Præcipites alta uitam sub nube relinquunt.

Lucretius ait.

Nec tamen omnino temere illis sedibus ulla
Comparebat auis: nec tristia secla ferarum
Exibant siluis: languebant plæraq; morbo:
Et moriebantur:

Non ne uidentur nobis mēbra huius descriptiōis ex uno fōte manasse? Sed rursus locos alios cōparam⁹.

Virgilius.

Gaudent perfusi sanguine fratrum.
Exilioque domos & dulcia limina mutant.

Lucretius in tertio.

Sanguine ciuili rem conflant: diuitiasq;
Conduplicant auidi cædem cæde accumulantes:
Crudeles gaudent in tristi funere fratris.

Virgilius.

Multa dies uariusq; labor mutabilis æui
Rettulit in melius: multos alterna reuisens
Lusit: & in solido rursus fortuna locauit.

Ennius in octauo.

Multa dies in bello conficit unus.
Et rursus multæ fortunæ forte recumbunt.
Haud quaq̄ quenq̄ semper fortuna secuta est.

Virgilius.

O præstans animi iuuenis: quantum ipse feroci
Virtute exuperas: tanto me impensius æquum est
Consulere: atq; omnes metuentem expendere casus.

Actius in Antigona.

Quanto magis te istiusmodi esse intelligo:
Tanto antigona magis me par est tibi
Consulere & parcere.

Virgilius.

O lux dardaniæ spes o fidissima teucrum. & reliqua

Ennius in Alexandro.

O lux troiæ germane hector
Quid ita cum tuo lacerato corpore miser.
Aut qui te sic respectantibus tractauere nobis?

Virgilius.

Frena pelectronii: lapithæ gyrosq; dedere
Impositi dorso: atq; equitem docuere sub armis.

Insultare solo:& gressus glomerare superbos.

Varius de morte.

Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ:
Qua uelit ire:sed angusto prius ore coercens
Insultare docet campis:fingitq; morando.

Virgilius.

Talis amor daphnim:qualis quũ fessa iuuencum
Per nemora atq; altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ riuum:uiridi procumbit in ulua
Perdita:nec seræ meminit decedere nocti.

Varius de morte.

Ceu canis umbrosam lustrans gortynia uallem:
Si ueteris potuit ceruæ comprehendere lustra:
Sæuit in absentem.& circum uestigia lustrans
Aethera per nitidum tenues sectator odores.
Non amnes illam medii:non ardua tardant.
Perdita nec seræ meminit decedere nocti.

Virgilius.

Nea tua funera mater
Produxi:pressiue oculos:aut uulnera laui.

Ennius in Ctesiphonte.

Neq; terram iniicere neq; cruenta
Conuestire mihi corpora licuit
Neq; miseræ lauere lachrymæ sal sum sanguinem.

Virgilius.

Nãq; canebat uti magnum per inane coacta
Semina:terrarumq; animæq; marisq; fuissent:
Et liquidi simul ignis:ut iis exordia primis
Omnia:& ipse tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare solum:& discludere nerea ponto
Cœperit:& rerum paulatim sumere formas.
Iamq; nouum terræ stupeant lucescere solem.

Lucretius in qnto ubi de confusione orbis ante hunc statum loquitur.

His neq; tum solis tota cerni lumine claro.
Altiuolans poterat:neq; magni sydera mundi:
Nec mare nec cælum:nec deniq; terra nec aer.
Nec similis nostris rebus res ulla uideri.
Sed noua tempestas quædam:molesq; cohorta.
Diffugere inde loci partes cœpere:paresq;
Cum paribus iungi res:& discludere mundum
Membraq; diuidere:& magnas disponere partes.

Et infra.

Hoc est a terris magnum secernere cælum
Et seorsum mare uti secreto humore pateret.
Seorsum item puri secretiq; ætheris ignis

Et infra:
Omnia enim magis hæc ex leuibus atq; rotundis.
Virgilius.
Cum fatalis equus saltu super ardua uenit
Pergama:& armatum peditem grauis attulit aluo.
Ennius in alexandro.
Nam maximo saltu superauit
Grauibus armatis equus
Qui suo partu ardua perdat pergama.
Virgilius.
Tum pater omnipotens rerum cui summa potestas
Infit:eo dicente deum domus alta silescit:
Et tremefacta solo tellus.silet arduus æther:
Tum uenti posuere:præmit placida æquora pontus.
Ennius in Scipione.
Mundus cæli uastus constitit silentia:
Et neptunus sæuus undis asperis pausam dedit.
Sol equis iter repressit ungulis uolantibus.
Consistere amnes perennes.arbores uēto uacant.
Virgilius.
Itur in antiquam syluam stabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ:sonat icta securibus ilex:
Fraxineæq; trabes.cuneis & fissile robur
Scinditur:ac uoluunt ingentes montibus ornos.
Enniusin sexto.
Incedunt arbusta per alta securibus cædunt:
Percellunt magnas:quærcus exciditur:ilex
Fraxinus frangitur:atq; abies consternitur alta.
Pinus proceras peruertunt:omne sonabat
Arbustum fremitu syluai frondosai:
Virgilius.
Diuersi magno ceu quondam turbine uenti
Cōfligunt : zephyrusq; notusq;:& lætus eois Eurus
(equis.
Ennius in decimoseptimo.
Concurrunt ueluti uenti quum spiritus austri
Imbricitor aquiloq; suo cum flamine contra:
Inde mari magno fluctus extollere certant.
Virgilius.
Nec tamen:hæc cum sunt hominūq; boūq; labores
Versando terram experti nihil improbus anser.
Lucretius in quinto.
Sed tamen interdum magno quæsita labore
Quum iam per terras frondent atq; omnia florent:
Aut nimiis torrens feruoribus æthereus sol
Aut subiti perimunt imbres gelidæq; pruinæ:
Flabraq; uentorum uiolento turbine uersant:

Homeri est.

Hunc secutus Hostius poeta in libro secundo belli historici ait.
Non si mihi linguæ centum atq; sint ora totidem uocesq; liquatæ.
Hinc Virgilius ait.
Non mihi si linguæ centum sint oraq; centum
Homerica descriptio est equi fugientis:in hæc uerba.

Ennius hinc traxit.
Et tum sicut equus qui de præsepibus actus
Vincla suis magnis animis abrupit:& inde
Fert sese campi per cærula lætaq; prata
Celso pectore:sæpe iubam quassat simul altam:
Spiritus ex anima calida spumas agit albas.

Virgilius.
Qualis ubi abruptis fugit præsepia uinclis.& cætera.

Nemo ex hoc uiles putet ueteres poetas q uersus eorũ scabri nobis uident. Ille.n.stilus Enniani sæculi auribus solus placebat & diu laborauit ætas secuta: ut magis huic molliori stilo acquiesceretur. Sed ulterius ne moror Cecinnam:quin & ipse prodat: q̃ meminit Maronem ex antiquitate transtulisse.

¶ Tum Cecinna in uersibus uel in locis quantum sibi Maro ex antiquitate quæsiuerit:Furius ut memor & ueteris & nouæ autorum copiæ disseruit. Ego conabor ostendere hunc studiosissimum uatem & de singulis uerbis ueterum aptissime iudicasse in seruisse lecta operi suo uerba:quæ nobis noua uideri facit incuria uetustatis: ut ecce addita:pro inimica & infesta:quis nõ extimet poetam arbitrio suo nouum uerbum sibi uoluisse fabricari affixa & per hoc isesta: hoc iã dixerat Lucilius ĩ nono his uersib⁹. Additus pro isesto

Si mihi non prætor siet additus:atq; agitet me:
Non male sit ille ut dico me extenderat unus.

Virgilius.
Mane salutantum totis uomit ædibus undam: Vomere
Pulchre uomit undam & antique. Nam ait Ennius.
Et tyberis flumen uomit in mare saxum.

Vnde & nunc uomitoria in spectaculis dicimus:unde homines glomeratim ingredientes in sedilia se fundunt. Vomitoria in spectaculis

¶ Agmen pro actu & ductu quodã ponere non inelegans est: ut leui fluit agmine tybris:immo & antiquum est. Agmen

Ennius enim in quinto ait.
Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

¶ Quod ait: Crepitãtibus urere flammis:non nouũ usurpauit uerbum:sed prior Lucretius in sexto posuit. Crepitantibus flammis

Nec res ulla magisq̃ phœbi delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Tũ ferreus hastis:Horret ager:horret mire se habet. Sed & Ennius in.ix. Horret ager.

Horrescit telis exercitus asper utrũq;. Et in Erectheo.
Arma arrigunt horrescunt tela. Et in Scipione:
Sparsis hastis lõgis cãpus splendet & horret. Sed & ante omnes Homerus.

Tremulũ lumen ¶ Splendet tremulo sub lumine pontus. Tremulũ lumẽ de imagine rei ipsius exp̃ssũ est. Sed prior Ennius in Menalippe. Lumen sic tremulo terra & caua cærula candẽt. Et Lucre. i. vi. Præterea solis radiis iactaẽ aq̃ humor. & i lucẽ tremulo rarescit ab æstu.

Vmbracula. ¶ Hic candida populus antro imminet & lentæ texunt umbracula uites. Sũt q̃ existimẽt hoc uerbũ umbracula Virgilio autore cõpositũ: quũ Varro rerũ diuinarũ lib. x. dixerit nõnullis magistratibus in oppido id genus umbraculi cõcessum. Et Cicero in .v. de legibus. Vis ne igitur (quoniam sol paululũ a meridie iam deuexũs uidet: neq; dum satis ab his nouellis arboribus omnis hic locus opacatur) descendatur ad lirim? eaq; quæ restant in illis alnorum umbraculis persequamur? Similiter in Bruto. Sed ut & Theophrasti doctissimi hominis umbraculis.
Tansmittunt cursu campos: atq; agmina cerui
Pulueru lenta fuga glomerant: quod ait speciose transmittunt pro transeunt.
Sic & Lucretius in secundo.
Et circumuolitant equites: medios q; repente
Trásmittere. Transmittunt ualido quatientes impete campos.
Sed & Pestanus Iubonensis sic ait: Pedibus equos trãsmisimus quod est trãsiuimus.
Defluere ad terrá. Quam tota cohors imitata relictis Ad terram defluxit equis.
Sic Furius in primo.
Ille graui subito deuinctus uulnere habenas
Misit equi lapsus q; in humum defluxit & armis Reddidit æratis sonitum.
Tum durare solum & discludere nerea ponto Cœperit. Ferit aures nostras hoc uerbũ discludere: ut nouum. Sed prior Lucretius in quinto.
Diffugere inde loci partes cœpere pares q;
Cum paribus iungi res: & discludere mundum.

Deductũ carmen ¶ Pastorem tityre pingues Pascere oportet oues: deductũ dicere carmen. Deductũ pro tenui & subtili eleganter positũ est. Sic aũt & Affranius in uirgine uerbis pauculis respondit: Tristi uoce deducta: malle q; se nõ geuisse. Dixit itẽ apud Cornificiũ Deducta mihi uoce garrienti. Sed hæc ab illo fluxerunt: quod Põponius in atelania quæ kalendæ martiæ inscribitur: ait. Vocem deducas oportet: ut mulieris uideanẽ uerba. Iube mõ afferaẽ un⁹: ego uocẽ reddã tenuẽ & tremulá: Et isra: Etiã nũc uocẽ deducã.

Proiecta saxa ¶ Proiectaq; saxa pachynni Radimus. Proiecta si secũdũ cõsuetudinẽ dicaẽ: itelligiẽ abiecta. Si secũdũ ueteres: ꝓiecta porro iactata: alibi ait. Proiecto dũ pede leuo Aptat se pugnæ. Sed & Silenna in scđo dixit: Et marsi ꝓpius succedũt: atq; ita scutis ꝓiectis tectis saxa certati lẽta mãibus cõiiciũt i hostes. Et i eodẽ: Vetus atq; ingens erat arbor ilex: q̃ circũ ꝓiectis ramis maiorem partẽ loci sũmi tegebat. Et Lucretius in tertio.
Quamlibet immani proiectum corporis extet.
Tẽpestiua pinus. Et tempestiuam siluis euertere pinum.
Hoc uerbũ de pino tempestiuam a Catone sumpsit: qui ait: Pineam nucem quum effodies: luna decrescente eximito post meridiem sine uento austro. Tum uero erit tempestiua: quum semen suum maturum erit.
¶ Inseruit operi suo & græca uerba, sed non primus hoc ausus: Autorum enim ueterũ

audaciã secutus ẽ. Depẽdẽt lychni laq̃aribus aureis. Sicut Ennius l.ix. Lychnorũ lũi na bis sex. Et Lucre.in.v. Quin ẽt nocturna tibi terrestria q̃ sunt lumia pẽdẽtes lychni. Lucilius l.i. Porro ch ænopoda chnopodos lychnosq;: & dixius cemnos ante pedes lecti atq; lucernas. Et qd̃ dixit. Nec lucidus æthra sydera polus: Ennius prior dixerat l.xvi. Interea fax occidit: oceanũq; rubra tracti obruit æthra: Et Illius i theutrãte Flãmineã p æthrã alte feruidã ferri facẽ. Dædala Circæ: qa Lucre. dixerat: Dædala tellus. Reboant siluæq; & magnus olympus: qa ẽ apud Lucretiũ: Nec cythara reboãt laq̃ata aurataq; tecta. Sed Hac licentia largius sunt usi ueteres: parcius Maro. Quippe illi dixerũt & pausam: & machærã: & acotiam: & malacẽ: & alia similia. Nec nõ & punicis oscisq; uerbis usi sunt ueteres: quorũ imitatione. Virgilius pegrina uerba nõ respuit: ut in illo: Siluestres uri assidue. Vri.n. gallicã uox est: q̃ feri boues significant. Et camuris hirtæ sub cornibus aures. Camuris pegrinũ uerbũ ẽ. i. in se redeuntibus. Et forte nos quoq; hac rõne camerã figurauimus: Multa quoq; epitheta apud Virgiliũ sunt q̃ ab ipso facta credunt: sed & hæc a ueteribus tracta mõstrabo: Sũt aũt ex his alia simplicia: ut gradiuus. mulciber: alia cõposita: ut arcitenẽs: uitisator. Sed prius de simplicibus dicã: Et distinctos mulciber atros. Mulciber est Vulcãus q; ignis sit: & oia mulceat ac domet. Actius in Philoctete: Heu mulciber arma ignauo iuicta es fabricatus & manu. Et Egnatius de rerum natura libro primo: Deniq; mulciber & ipse ferens altissima cæli contingunt. hædiq; petulci floribus insultent. Lucretius in secundo.

Lychni. Aethra. Vri. Camurus. Camera. Mulciber. Petulci hædi.

Præterea teneri tremulis in uocibus hædi

Corniferas norunt matres agniq; petulci

Illud audaciæ maximæ uideri possit: quod ait in Bucolicis. Et liquidi simul ignis pro puro uel lucido: seu pro effuso & abundanti: nisi prior hoc epitheto Lucretius usus fuisset in sexto.

Liqdi ignis.

Hac etiam fit uti de causa mobilis ille.

Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.

Tristis pro amaro translatio decens est. ut tristesq; lupini. Et ita Ennius in libro sabinarum. iiii. Neq; triste quæritat sinapi: neq; cepe mœstũ. Auritos lepores nõ Maro primus usurpat: sed Afranium sequitur: qui in prologo ex persona Priapi ait: Nam quod uulgo prædicat aurito me parẽte natũ: non ita est. & ut cõposita subiungã: qd̃ ait Vir.

Tristis p amaro. Auritꝰ lepus.

Vidit thuricremis quum dona imponeret aris.

Iam Lucretius in secundo dixerat.

Thuricremis. Arcitenẽs.

Nam sæpe ante deum uitulus delubra decora

Thuricremas propter mactatus concidit aras.

¶ Quã pius arcitenens. Hoc epitheto usus est Neuius belli punici libro secũdo. Deinde pollens sagittis inclytus arcitenens sanctusq; delphis prognatus pythius apollo.

Idem alibi.

Cum tu arcitenens sagittis pollens dea.

Sed & Hostius libro secundo belli histrici.

Dia Minerua simul autem inuictus Apollo. Arcitenens, latonius.

Etiam syluicolæ fauni.

Neuius libro primo belli punici.

Syluicolæ homines belliq; inertes.

Syluicolæ.

Actius in Bacchis.

Syluicolæ ignota inuisentes loca

Despiciens mare ueliuolum.

Veliuolũ.

Liuius in Helena.

Tu qui permensus ponti maria alta ueliuola.

Ennius in decimoquarto.

Quum procul aspiciunt hostes accedere uentis Nauibus ueliuolis.

Idem in Andromache.

Rapit & ex alto naues ueliuolas.

Vitisator Vitisator seruans curuam sub imagine falcem.

Actius in Bacchis.

O Dionise pater optime uitisator semela genitus euchia.

Noctiuago Almaq; curru Noctiuago phœbe.

Egnatius de rerum natura libro primo.

Roscida noctiuagis astris labentibus phœbe
Pulsa loco cessit concedens lucibus altis

Tu nubigenas inuicte bimembres.

Cornificius in Glauco.

Bimēbres Centauros fodere bimembres

Caprigenum Caprigenumq; pecus nullo custode per herbas

Pacuuius in Paulo.

Quāuis caprigeno pecori grandior gressio est.

Actius in Philoctete.

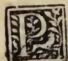
Caprigenum trita ungulis. Idem in Minotauro.

Taurigeno semine ortum fuisse: an humano.

Decēter & his epithetis Virgilius usus est. pro sagitta uolatile ferrum: & pro romanis gētē togatā: quorū altero Sueuius: altero Laberius usus ē. Nā Sueuius i libro. v. ait. Volucrūq; uolatile telum. Ac Laberius in ephœbo: Licentiā ac libidinē ut tollā petis togatæ stirpis. Idem infra: Iccirco ope dilatatum est dominium togatæ gentis.

¶ Figuras uero quas traxit de uetustate: si uolentibus uobis erit quū repētina memoria suggesserit enumerabo. Sed nūc dicat uolo Seruius quæ in Virgilio notauerit ab ipso figurata nō a ueteribus accepta: uel ausu poetico noue quidem sed decenter usurpata. Quottidie enim romanæ indoli enarrando eūdem uatem: necesse est habeat huius annotationis scientiam promptiorem.

Figuræ Virgilianæ.

Placuit uniuersis electio: In reliqua suffecti et adhortati sunt Seruium: ut q̄ in se refusa sunt annotaret. Ille sic incipit. Vates iste uenerabilis uarie mō uerbā modo sensus figurando multū latinitati leporis adiecit: qualia sunt hæc. Supposita de matre nothos furatā creauit: ut ipsa creauerit quos creari fecerit: Tepidaq; recentem Cæde locum: quum locus recens cæde noue dictus sit. Et hæc ait: & socii cesserunt æquore iusso: pro eo quod iussi cesserunt: Et cæso sparsurus sanguine flāmas: qui ex cæsis uidelicet profunditur. Vota deum primo uictor soluebat eoo: pro q̄ diis uota sunt: & me consortem nati concede sepulchro. Alius dixisset: Et me consortem nato concede sepulchri: & Illa Viam celerans per mille coloribus arcum: idest per arcum mille colorum: & Hic alii spolia occisis direpta latinis Coniiciunt igni: pro in ignem: & Corpore tela modo atq; oculis uigilantibus exit. Tela exit: pro uitat. & Senior leto canentia lumina soluit. pro uetustate senilia. Exesæ arboris antro. pro cauerna. & Frontem obscenam rugis arat: arat non nimie: sed pulchre dictum. Ter secum ærato circunfert tegmine syluam: pro iaculis. & Vir gregis: pro ca

pro:& illa qua pulchra sunt. A quæ mós:teloꝝ seges:ferreus imber:ut apud Homeꝝ.

Et dona laboratæ cereris.& Oculisq; aut pectore noctem accipit. & Vocisq; offensa resultat imago.& Pacemq; per aras exquirunt.& Paulatim abolere sycheum incipit. Sæpe etiam uerba pro uerbis pulchre ponit. Oraq; corticibus sumunt horrenda cauatis:ora pro personis.& Discolor unde auri per ramos aura refulsit. Quid ē enim aura auri? aut quemadmodum aura refulget? Sed tamē pulchre usurpauit: & Simili frondescit uirga metallo:q̄ bene usus est frondescit metallo? & Nigri cum lacte ueneni:nigro imponere nomen lactis.& Haud aliter iuste quibus est Mezētius iræ:Odio esse aliquem usitatum:iræ esse iuuentum Maronis est. Item de duobus incipit dicere: & in unum desinit:Interea reges ingenti mole latinus Quadriiugo uehitur curru: ut est apud Homerum.

Et protinus orsilochum & buthen duo maxima teucrum
Corpora:sed buthen aduersum cuspide fixit:& cætera.
Iuturnam misero fateor succurrere fratri Suasi:

¶Quū solitū sit dici:Iuturnæ suasi.& Vrbem quā statuo uestra est. & Tu mō quos in spem statues submittere gentis. Præcipuum iam inde a teneris impende laborem: pro in eos impende. Facit pulcherrimas repetitiones. Nam neq; Parnasi uobis iuga: nam neq; pindi:ulla moram fecere:quæ uobis quæ digna uiri pro talibus ausis? Vidistis quo Turnus equo:quibus ibat in armis? Nec interpositiones eius ociosæ sunt. Si te nulla mouet tantarum gloria rerum. At ramum hunc(aperit ramum qui ueste latebat)Agnoscas. Vt sceptrum hoc(dextra sceptrum nam forte gerebat) Nunq̄ fronde leui. Et illa mutatio elegantissima est:ut de quo loquebatur subito ad ipsum uerba cōuertens. Vt bello egregias idem disiecerit urbes: Troiamq; œchaliamq; & duros mille labores Rege sub euristheo fatis iunonis iniquæ Pertulerit:tu nubigenas inuicte bimembris:& reliqua. Illa uero itermissio:quos ego:sed motos præstat componere fluctus:tracta est a Demosthene.

Hæc uero q̄ poetica indignatio: Proh iuppiter ibit: Hic ait: Hæc miseratio: O patria o rapti neqcq̄ ex hoste penates.& illa trepidatio:Ferte citi ferrum:date tela:& scādite muros:Hostis adest. Et conquestio Me ne igitur socium summis adiūgere rebus: Nise fugis? Quid illa excogitatio nouorum itellectuum:ut Mentitaq; tela: & ferrūq; armare ueneno.& Cultusq; feros mollire colēdo:Exuerint syluestrem animum:& uirgineūq; alte bibit acta cruorem:ut apud Homerum de hasta:

Et Poma degenerant succos oblita priores:& Glacie cursus frenaret aquarū:& mistaq; ridenti colocasia fundet acantho:est mollis flamma medullas. Interea: & tacitū uiuit sub pectore uulnus.& duro sub robore uiuit Stupa mouens tardum fumum:& Sæuitq; canum latratus in auras:& Cælataq; amnem fundens pater Inachus urna: & affixæ uenis.animasq; in uulnera ponūt. Ei quicquid de apibus dixit in uirorū fortiū similitudinem:ut adderet quoq; mores & studia:populos & p̄lia. Quid plura? ut & q rites uocaret:dies me deficiet si omnia persequi a Virgilio figurata uelim. Sed ex his: quæ dicta sunt:omnia similia lector diligens annotabit.

Quum Seruius ista dissereret Prætextatus Auienum Eustachio insusurrātem uidēs: quid age inquit Eustachi:uerecundiam Auieni probi adolescētis iuua: & ipse publi

cato nobis quod immurmurat Eustachius iam inquit: multa de Virgilio Seruiũ gestit interrogare: quorũ enarratio respicit officiũ litteratoris: & tẽpus indulgeri optat: quo de obscuris ac dubiis sibi a doctiore fiat certior. Et prætextatus. Probo iquit mi Auiene pđ ea de quibus ambigis: clam te eẽ non pateris. Vnde exoratus sit a nobis doctissimus doctor: ut te secũ negociũ habere patiatur. quia in cõe ꝓficient q̃ desideras audire. Ne tu modo ultra cesses aperire Seruio uiã de Virgilio disserẽdi. Tũc Auienus totus cõuersus in Seruium: dicas uolo inquit doctorũ maxime: quid sit ꝙ quũ Virg. anxie sꝑ diligens fuerit in uerbis pro causæ merito uel atrocitate ponendis: incuriose & abiecte in his uersibus uerbũ posuit. Candida succinctã latrantibus inguina mõstris Dulichias uexasse rates: uexasse. n. uerbũ est leuis ac parui icõmodi: nec tam atroci casui cõguens. Q uũ repẽte hoies a bellã imanissima rapti laniatiq; sint. Sed & aliud huiuscemodi dephẽdi: Q uis aut eurysthea durũ: aut illaudati nescit busiridis aras? Hoc .n. uerbũ illaudati nõ est idoneũ ad exprimẽdã sceleratissimi hois detestationẽ: qui ꝙ hoies oium gentiũ imolare solitus fuit: nõ laude dignus est: sed detestatiõe execratioꝫ neq; totius generis humani dignus est: Sed nec hoc uerbũ ex diligentia uirgiliana uenire mihi uidetur. Per tunicã squalentẽ auro: non. n. conuenit dicere auro squalentem. quoniã nitori splendoriq; auri cõtraria sit squaloris illuuies. Et seruius: De uerbo uexasse ita responderi posse arbitror uexasse graue uerbũ est: tractũq; ab eo ur qđ est uehere in quo inest iam uis q̃dã alieni arbitrii. non. n. sui potens est qui uehitur. Vexasse aũt qđ ex eo inclinatum est. ui atq; motu procul dubio uastiore ẽ: nã q fertur & raptatur atq; huc atq; illuc distrahitur: is uexari ꝓprie dicitur: sicuti taxare pssius crebriusq; est: q̃ tangere unde id procul dubio inclinatũ est: & iactare multo fusius largiusq; est q̃ iacere: unde id uerbum traductũ est. Quassare etiã q̃ quatere grauius uiolẽtiusq; est. Nõ igitur qa uulgo dici solet uexatũ esse quẽ fumo aut uẽto aut puluere labo rare uidemus: propterea debet uis uera atq; natura uerbi deperire: quæ a ueteribus qui ꝓprie & signate locuti sunt: ita ut decuit obseruata est. M. Catonis uerba sunt: ex oratiõe q̃ de achæis scripsit. quũq; Annibal terrã Italiã laceraret atq; uexaret: uexatã Italiã dixit cato ab Annibal quando nullũ calamitatis aut sæuitiæ: aut imanitatis genus reperiri q̃at: qđ in eo tpe italia nõ perpessa sit. M. Tullius q̃rto in Verrẽ quæ ab isto sic spoliata atq; direpta est: nõ ut ab hoste aliquo: qui tamẽ in bello religionẽ & cõsuetudinis iura retineret: sed ut a barbaris pđonibus uexata esse uideatur. De illaudato aũt duo uidentur responderi posse. Vnum est eiusmodi: Nemo q̃q̃ tã efflictis est moribus: qn faciat: aut dicat nonnunquã aliqđ qđ laudari queat. Vnde hic antiquissimus uersus uice ꝓuerbii celebratus est. Sed. n. qui in omni re atq; in oi tpe oi laude uacat: is illaudatus est: isq; oium pessimus deterrimusq; ẽ. At sicuti ois culpæ priuatio iculparũ facit: inculpatus istar ẽ absolutæ uirtutis. Illaudatus quoq; igitur finis ẽ extremæ malitiæ. Itaq; Home. nõ uirtutibus appellãdis: sed uitiis detrahẽdis laudare ampliter eam solet. Hoc. n. est.

Epicurus quoq; simili modo maximam uoluptatem priuationem detractionemque omnis doloris definiuit his uerbis.

Eadem ratione idem Virgilius inamabilem dixit stygiam paludem. Nã sicut illaudatũ κατὰ στέρησιν laudis: ita inamabilẽ per amoris στέρησιν detestatus est. Altero modo illaudatus ita defenditur. Laudare significat prisca lingua nominare: appellareq; Sic in actionibus ciuilibus autor laudari dicitur: quod est nominari. Illaudatus ergo est: quasi illaudabilis: idest nũquã nominandus: sicuti quondam a communi consilio

Ambigis:
Vexasse.
Taxare
Iactare
Quassare
Illaudatus
Inculpatus
Laudare quid significat

asiæ decretū est: uti nomen eius: qui tēplū Dianæ ephesiæ icēderat: ne qs ullo in tēpore nominaret. Tertiū restat ex his quæ rephensa sunt: q tunicam squalentē auro dixit. Id aūt significat copiā densitatēq auri in squamarū speciē intexti. Squalere.n. dictū ab squamarū celebritate asperitateq: quæ in serpentū pisciumue coriis uisuntur. Quā rē & alii & hic idē poeta locis aliquot demōstrat. Quē pellis inqt ahenis In plumam squamis auro cōserta tegebat. Et alio loco: Iamq adeo rutiliū thoraca indutus ahenis Horrebat squamis. Accius in pelopidibus ita scribit. Eius serpentis squamæ squalido auro & purpura prætextæ. Quicqd igit̄ nimis iculcatū obsitūq aliq re erat: ut incuteret uisentibus facie noua horrorē: id squalere dicebatur. Sicut in corporibus incultis squamosisq alta congeries sordium squalor appellatur: Cuius significationis multo assiduoq usu totū id uerbū ita cōtaminatum est: ut iā squalor de re alia nulla q̄ de solis inquinamentis dici cœperit. Gratū mihi est Auienus inquit correctū: qd̄ de optimis dictis male opinabar. Sed in hoc uersu mihi uidet̄ deesse aliquid: Ipse qrinali lituo paruaq sedebat Succinctus trabea. Si.n. nihil deesse concedimus: restat ut fiat lituo & trabea succinctus: quod est absurdissimum. qppe quū lituus sit uirga breuis in parte q̄ robustior est incurua: q̄ augures utunt̄. Nec uideo qualiter possit lituo succinctus uideri. Respondit Seruius sic hoc dictū esse: ut plæraq dici p defectionem solēt cū dicit̄. M. Cicero homo magna eloquētia. Et Roscius histrio sūma uenustate. Non plenū hoc utrūq: neq pfectū est: sed.n. p pleno ac pfecto audit̄: ut Virgilius alio in loco: Victorē buten imaui corpore.i. corpus immane habentem. Et item alibi. In medium geminos immani pondere cestus Proiecit ac similiter: Domus sanie dapibusq cruentis. Sic igit̄ id quoq dictū uideri debet: Ipse quirinali lituo: idest lituū quirinalē tenēs: Quod minime mirādū foret: si ita dictum fuisset: Picus quirinali lituo erat: sicuti dicimus: statua grandi capite erat. Et est aūt: & erat: & fuit plærūq absunt cū elegātia: sine detrimēto sentētiæ. Sed quoniā litui facta mentio est prætermittendum non est: quod posse quæri animaduertimus: utrū a tuba lituus auguralis appellet̄: an tuba a lituo augurum lituus dicta sit. Vtrūq.n. pari forma & pariter in capite icuruum est. Sed si (ut quidam putant) tuba a sonitu lituus appellata est ex illo. Homeri uersu λιγξε βιοσ: necesse est ut uirga auguralis à tubæ similitudine lituus uocetur. Vtitur autem uocabulo isto Virgilius pro tuba: ut ibi: Et lituo pugnas isignis obibat & hasta. Subiecit Auienus. Maturate fugā: quid sit parū mihi liquet. Cōtraria enim mihi uidet̄ fuga maturitati: unde quid de hoc uerbo sentiendū sit: quæso me doceas. Et Seruius: Nigidius homo oium bonaꝝ artium disciplinis egregius. Maturare inqt est quod neq citius: neq serius: sed mediū quiddam & tēperatū est: bene atq proprie nigidius. Nam & in frugibus & i pomis matura dicunt̄: quæ neq immitia sunt: neq caduca & nimium cocta: sed tēpore suo tēperate adulta. Hāc interpretationē nigidianā diuus Augustus duobus uerbis græcis eleganter exprimebat. Nā & dicere in sermonibus: & scribere in epistolis solitū ferunt: σπεῦδε βραδέως: per qd̄ monebat: ut ad rem agendā simul adhiberet̄ & industriæ celeritas: & tarditas diligētiæ: Ex qbus duobus cōtrariis fit maturitas. Sic ergo Virgilius iducit neptunū: discessum uentis iperātē: ut & tam cito discedant tanq̄ fugiāt: & tamen flandi mediocritatē in regressu teneant: tanq̄ mature: idest temperate abeuntes. Veretur enim ne in ipso discessu classi noceant: dum raptu nimio tanq̄ per fugam redeunt. Idem Virgilius maturare & properare tanq̄ plene contraria scitissime separauit his uersibus: Frigidus agricolas si quando continet imber: Multa forent: quæ mox cælo properanda sereno Maturare datur. Bene & elegāter duo ista uerba diuisit. Nāq in properatu rei rusticæ per tēpestates &

Sq̄lere

Squalor

Lituus

Maturare

pluuias: quoniã & necessitate ociũ est: maturari põt: per serenas uero: quoniã tẽpus instat pperari necesse est. Sane quũ significandũ est coactius qd & festinatius factũ: rectius hoc dicit̃ pmature factũ: q̃ mature. Sicuti Afranius dixit in rogata: cui tituli nomen est: appetis dominatũ: Petens pmature pcocem. In quo uersu animaduertendũ est: q; praecocem inquit nõ pcoquẽ. Est. n. casus eius rectus nõ pcoqs. sed praecox. Hic Auienus rursus interrogat. Quũ Virgilius inqt Aeneã suũ tanq̃ oium pium a cõtagione atrocis uisus apud inferos uindicauerit: & magis eum fecerit audire eorũ gemitus: quã ipsa uidere tormẽta: in ipsos uero cãpos piorũ licenter induxerit: cur hoc tantũ uersu ostendit illi partẽ locorũ: qbus impii cohibebant̃. Vestibulũ ante ipsum primisq; in faucibus orci. Qui. n. uestibulũ & fauces uidet: intra ipsam aedem iam sine dubitatione successit: aut siquid aliud de uestibuli uocabulo intelligendum: scire desidero. Ad haec Seruius: Pleraq; sunt uocabula quibus uulgo utimur: non tamẽ liquido animaduertimus: quid ea ex uera proprietate significent: sicuti est uestibulum in sermonibus celebre atq; obuium uerbum: non in omnibus tamen qui illo facile utunt̃ ad liquidum expectatum. Putant enim uestibulum esse partem domus priorem quã atrium uocant. Sed Cecilius Gallus uir doctissimus: in libro de significatione uerborum: quae ad ius ciuile pertinent secundo: Vestibulum dicit esse non in ipsis aedibus: neq; aedium partem: sed locum ante ianuam domus uacuum. per quẽ de uia aditus accessusq; ad fores aedium fit. Ipsa enim ianua procul a uia fiebat area intersita: quae uacaret. Quae porro huic uocabulo ratio sit quaeri multum solet. sed q̃ scripta apud idoneos autores legi: proferre in medium non pigebit. Ve particula sicuti quaedam alias: tum intentionem significat: tum minutionem. Nam uetus & uehemens alterum ab aetatis magnitudine compositum elisumq; est: alterum a nimio impetu & ui mentis instructum. Vecors autem & uesanus priuationẽ significat sanitatis & cordis. Diximus autem superius eos qui amplas domus antiquitus faciebant: locum ante ianuã uacuũ relinquere solitos: qui inter fores domus & uiam medius esset: In eo loco qui dominũ eiusdem domus salutatum uenerant: prius q̃ admitterentur: consistebãt: & neque in uia stabant: neq; intra aedes erant. Ab illa ergo grandis loci consistione: & quasi quadam stabulatione uestibula appellata sunt spatia: in quibus multum staretur ab aduenientibus prius q̃ intromitterentur in domum. Alii cõsentientes uestibula eadem eẽ quae diximus: in sensu tamen uocabuli dissentiunt. Referunt enim non ad eos qui ad ueniunt: sed ad illos qui in domo commanent: quoniam illic nunq̃ consistunt: sed solius transitus causa ad hunc locum ueniunt exeundo siue redeundo. Siue igitur secũdum priores per augmentum: siue per secundos per diminutionem intelligendum ẽ: tamen uestibula constat aream: quae a uia domum diuidit. Fauces autem iter angustũ est: per quod uestibulum de uia flectitur. Ergo Aeneas: quum uidet fauces atq; uestibulum domus impiorum non est intra domum. nec contactu aediũ exectrabili saxoq; polluitur: sed de uia uidet loca inter uiam & aedes locata.

¶ Bidentes hostiae quid essent: inquit Auienus: interrogaui quendam de grammaticorum cohorte. & ille bidentes oues esse respondit: iccircoq; lanigeas adiectũ: ut oues planius demonstrarentur. Esto inquam oues bidentes dicantur. Sed quae ratio huius in ouibus epitheti scire inquam uolo. Atq; ille nihil cunctatus: oues inquit bidentes dictae sunt: q; duos tantum dentes habeant. Tunc ego ubi terrarum quaeso te inquam duos solos per naturam dentes habere oues aliquando uidisti? Ostẽtum enim hoc est factis piaculis procurandum. Tum ille permotus mihi: & irritatus: quaere inquit ea potius: quae a grammatico quaerenda sunt. Nam de ouium dentibus opiliones percũ

Marginalia: Prematur. — Praecox. cis. — Vestibulũ — Vetus — Vehemẽs — Vecors — Vesanus — Fauces. — Bidentes.

ctantur: Facetias ego nebulonis hominis risi: & reliqui. Sed te percunctor quasi ipsius uerborum naturæ conscium. Tum Seruius de numero dentium quem ille opinatus est: reprehendendus a me non est: quum ipse iam riseris. Verum procurãdum mihi est: ne illud obrepat: q; bidentes epithetum sit ouium. quum Pomponius egregius attellanarum poeta in gallis transalpinis hoc scripserit: Mars tibi uoueo facturum: si unquam rediero: bidente: uerre. Publius autem Nigidius in libro quem de extis composuit: bidentes appellari ait: non oues solas: sed omnes bestias bimas. Neque tamen dixit: cur ita appellentur. Sed in commentariis ad ius pontificum pertinẽtibus: legi bidennes primo dictas. d. littera ex superfluo (ut sæpe assolet) interiecta: sicut pro reire redire dicitur: & pro reamare redamare: & redarguere pro rearguere. Ad hiatum enim duarum uocalium procurandum: interponi solet. d. littera. Ergo bidennes primum dictæ sunt quasi biennes. & longo usu loquendi corrupta est uox: & ex bidennibus bidentes dictæ. Higinus tamẽ: qui ius pontificum non ignorauit: i quito librorum: quos de Virgilio fecit: bidentes appellari scripsit hostias: quæ per ætatem duos dentes altiores haberent: per quos ex minore in maiorem transcendisse constaret ætatem.

¶ Iterum quærit Auienus in his uersibus Frena pelethronii lapithæ gyrosq; dedere impositi dorso: atq; equitem docuere sub armis Insultare solo & gressus glomerare superbos: cur Virgilius equi officium equiti dederit. Nam insultare solo: & glomerare gressus: equi constat esse: non equitis. Bene inquit Seruius: hæc tibi quæstio nata ex incuria ueteris lectionis. Nam quia seculum nostrum ab Ennio: & omni bibliotheca uetere desciuit: multa ignoramus quæ non laterent: si ueterum lectio nobis esset familiaris. Omnes enim antiqui scriptores: ut hominem equo insidentem ita & equum quum portaret hominem: equitem uocauerunt: & equitare non hominem tantum: sed equum quoq; dixerunt. Ennius libro annalium septimo ait. Denique ui magna q̃drupes eques: atq; elephanti proiiciunt sese. Nunquid dubium est quin equitẽ in hoc ipsum & equum dixerit: quum addidisset illi epitheton quadrupes? Sic & eqtare qđ uerbum e uocabulo equitis inclinatum est: & homo utẽs equo: & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucillius nãq; uir apprime linguæ latinæ scius: equum & currere & equitare dicit hoc uersu. Nempe hunc currere equum nos atq; equitare uidemus. Ergo & apud Maronem: qui antiquæ latinitatis diligens fuit: ita intelligendum est: atq; equitem docuere sub armis. Idest docuerunt & equum portantem hominem insultare solo: & gressus glomerare superbos. Eques & equitare

¶ Subiecit Auienus: Quum iam trabibus contextus acernis Staret equus scire uellẽ in equi fabrica casu ne an ex idustria hoc genus ligni nominauerit. Nam licet unum pro quolibet ligno ponere poeticæ licentiæ sit: solet tamen Virgilius temeritatem licentiæ non amare: sed rationis certæ uim rerum uel nominum eligere.

tietur agitari: quia uelut paucæ litteræ mutæ dispersæ inter multas uocales in societatem uocis facile mansuescunt: ita rariores imperiti gaudentes cōsortio peritorum: aut consonant si qua possunt: aut rerum talium capiuntur auditu. Si uero plures ab institutione huius disciplinæ alieni sint: prudentibus qui pauciores intererunt: sanciet dissimulationem sui: & patietur loquacitatem maiori parti amiciorem sociare: ne rara nobilitas a plebe tumultuosiore turbetur. Et hæc est una de uirtutibus philosophiæ. qa quum orator non aliter nisi orando probetur: philosophus non minus tacendo pro tempore: quam loquendo philosophatur. Si ergo pauci aderunt doctiores: in consensum rudis consortii: salua & interquiescente ueri notione migrabunt: ut omnis discordiæ suspicio facesfat. Nec mirum si doctus faciet: quod fecit quondam Pisistratus atheniarum tyrannus: qui quum filiis suis rectum dando consilium nō obtinuisset assensum: atque ideo esset in simultate cum liberis: ubi hoc æmulis causam fuisse gaudii cō perit. ex illa discordia sperantibus in domo regnantis nasci posse nouitatem: uniuersitate ciuium conuocata ait: succensuisse quidem se filiis non acquiescentibus patriæ uoluntati: Sed hoc sibi postea uisum paternæ aptius esse pietati ut in sententiam liberorum ipse concederet. Sciret igitur ciuitas sobolem regis cum patre esse concordē. Hoc commento spem detraxit insidiantibus regnantis quieti. Ita in omni uitæ genere præcipueque in lætitia conuiuiali: omne quod uidetur absonum: in unam concordiam soni salua innocentia redigendum est. Sic Agathonis conuiuium. quia Socrates Phædros: pausanias: & Erisymmachos habuit. Sic ea cœna: quam Callias doctissimus dedit: Charneadem dico: Antisthenem: & Hermogenem cæterosque his similes: uerbū nullum nisi philosophum sensit. At uero Alcioni uel Didonis mensa: quasi solis apta deliciis habuit hæc Ioppam: illa Poliphemum cithara canentes. Nec deerant apud Alcionum uiri saltatores: & apud Didonem Bitias: sic hauriens merum: ut se totum superflua eius effusione proluerent. Nonne siquis aut inter phæacas: aut apud pœnos sermones de sapientia erutos cōuiuialibus fabulis miscuisset: & gratiam illis cœtibus aptā perderet: & in se risum plane iuste moueret? Ergo prima eius obseruatio erit æstimare conuiuas. Deinde ubi sibi locum patere uiderit: non de ipsis profunditatis suæ inter pocula secretis loquetur: nec nodosas & anxias: sed utiles quidem facilesq; quæstiones mouebit: Nam sicut inter illos: qui exercitii genus habent in mediis saltare cō uiuiis: siquis ut se amplius exerceat: uel ad cursum: uel ad pugillatum: sodales lacessiuerit: quasi ineptus relegabitur ab alacritate consortii: Sic apud mensam quando licet apus philosophandum est: ut crateri liquoris ad lætitiam nati adhibeatur nō modo nympharum: sed musarum quoq; admistione temperies: Nam (sicut fateri necesse est) in omni conuentu aut tacendum est: aut loquendum. Quæramus: silentium ne conuiuiis: an & opportunus sermo conueniat. Nā si sicut apud athenas ariopagitæ tacentes iudicant: ita inter epulas oportet semper sileri: Non est ultra quærendum inter mensas philosophandum nec ne sit. Si uero non erunt muta conuiuia: cur ibi sermo permittitur inhonestus: honestus prohibetur? maxime quum non minus quam dulcedo uini: hilarent uerba conuiuium: Nam si Homeri latentem prudentiam inscruteris altius: delinimentum illud quod Helena uino miscuit: non herba fuit: non ex Idia succus: sed narrandi opportunitas: quæ hospitem mœroris oblitum flexit ad gaudiū. Vlyxis enim præclara facinora filio præsente narrabat.

πάντα μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ᾽ ὀνομήνω
ὅσσοι ὀδυσσῆος ταλασίφρονος εἰσιν ἄεθλοι
ἀλλ᾽ οἷον τόδ᾽ ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνήρ

Pisistrat.

Agathōis conuiuiū.

Ἀλλάω ἐνὶ τρώωνὅτι ωάσχετε πήματα χολοί.

Ergo paternam gloriam & singula eius fortia dicendo: animum filii fecit alacriorē. & ita credita est contra mœrorem uino remedium miscuisse. Quid hoc inquis ad philosophiam? Immo nihil tam cognatum sapientiæ: quam locis & temporib⁹ aptare sermones: personarum quæ aderunt æstimatione in medium uocata: Alios enim relata incitarunt exempla uirtutum: alios beneficiorum: nonullos modestiæ: ut & qui aliter agebant: sæpe auditis talibus ad emendationem uenirent. Sic autem uitiis irretitos: si & hoc conuiuiis exegerit loquendi ordo: feriet philosophia non sentientes: ut Liber

Aacchus quo mō fecit pater thyrso ferit per obliquationem circunfusæ hederæ latente mucrone: quia nō ita profitebitur in cōuiuio censorem: ut palam uitia castiget. Cæterum his obnoxii repugnabunt: & talis erit conuiuii tumultus: ut sub huiusmodi inuitati uideantur edicto.

Quod superest: læti bene gestis corpora rebus
Procurate uiri: & pugnam sperate parari.

Aut ut Homerus breuius & expressius dixit:

Ergo si opportunitas necessariæ reprehensionis emerserit: sic a philosopho proficiscetur: ut & tecta & efficax sit. Quid mirum si feriet sapiens ut dixi non sentiētes: quū interdum sic reprehendat ut reprehensus hilaretur? Nec tantum fabulis suis: sed interrogationibus quoq; uim philosophiæ nihil ineptum loquentis ostendet. Hanc ergo nullus honestus actus: locusue: cœtusue excludat: quæ ita se aptat: ut ubiq; sic appareat necessaria: tanquā abesse illam nefas fuerit. Et Auienus: Nouas mihi duas disciplinas uideris inducere: interrogandi uel reprehendendi: ut alacritas utrinq; iis ad quos sermo est excitetur: quum dolor semper reprahensionem uel iustam sequat. Vnde hæc quæ leuiter attigisti fac quæso enarrando planiora. Primū inquit Eustachius hoc teneas uolo: non de ea me reprehensiōe dixisse: quæ speciem accusationis habet:

Scomma sed quæ uituperationis instar est: hoc græci scomma uocant: non minus quidem amarum q̄ accusatio: si importūe proferat. Sed a sapiente sic proferet: ut dulcedine quoq; non careat. Et ut prius tibi de interrogando respondeam. Qui uult amœnus esse consultor: ea interrogat: q̄ sunt iterrogato facilia respōsu: & quæ scit illū sedula exercitatione didicisse. Gaudet. n. quisq; prouocari ad doctrinā suā in medium proferendam: quia nemo uult latere quod didicit: maxime si scientia quam labore quæsiuit: cū paucis illi familiaris: & plurimis sit incognita: ut de astronomia: uel dialectica cæterisque similibus. Tunc enim uidentur consequi fructum laboris: quum adipiscūtur occasionem publicandi quæ didicerant sine ostentationis nota: qua caret qui nō ingerit: sed inuitatur ut proferat. Contra magne amaritudinis est: si coram multis interroges aliquem: quod non optima scientia quæsiuit. Cogitur enim aut negare se scire: quod extremum uerecundiæ damnum putant: aut respondere temere: & fortuito se euētui ueri falsiue committere. Vnde sæpe nascitur inscitiæ proditio: & omne hoc infortunium pudoris sui imputat consulenti non. Nec & qui obierunt maria & terras: gaudent quum de ignoto multis uel terrarum situ: uel sinu maris interrogantur: libenterque respondent: & describunt modo uerbis: modo radio loca: gloriosissimum putantes: quæ ipsi uiderint aliorum oculis obiicere. Quid duces & milites: qui for-

Dicturiūt titer a se facta semper dicturiunt: & nō tacent arrogantiæ metu? Non ne si ut hæc referant inuitentur: mercedem sibi laboris extimant persolutam? remunerationem putantes inter uolentes narrare quæ fecerunt? Adeo autem id genus narrationum ha-

bet quendam gloriæ saporem: ut si inuidi uel æmuli forte præsentes sint: tales interrogationes obstrependo discutiant: & alias inserendo fabulas. prohibeant illa narrari: q̄ solent narranti laudē creare. Pericula quoq; præterita uel erumnas penitus absolutas qui euasit: ut referat: gratissime prouocat᷑. Nam qui adhuc in ipsis uel paululū detinetur: horret admonitionē: & formidat relatum. Ideo Euripides expressit: adiecit enim σωθέντα: ut ostenderet post finem malorum gratiā relationis incipere. Et poeta noster adiiciendo olim: quid nisi post emensa infortunia futuro tempore iuuare dicit memoriam sedati laboris? Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Nec negauerim ēē malorum genera: quæ non uult qui pertulit uel transacta meminisse. Nec minus interrogatus offēditur: q̄ quū in ipsis malis fuit: ut qui carnifices expertus est: & tormēta mēbrorū: ut qui infaustas pertulit orbitates: uel cui nota quondam afflicta censoria ē. Caue interroges: ne uidearis obiicere. Illū sæpe si potes ad narrandū prouoca: qui recitādo fauorabiliter exceptus est: uel qui libere & feliciter legationem peregit: uel ab imperatore comiter affabiliterq; susceptus est; uel siquis tota pene classe a piratis occupata: seu ingenio: seu uiribus solus euasit: qa uix implet desideriū loquentis: rerū talium uel lōga narratio. Iuuat: si quē dicere iusseris amici sui repētinam felicitatē; quantus illi honor acreuerit: quā sponte non audebat uel tacere uel dicere: modo iactātiæ modo malitiæ metu. Qui uenatibus gaudet: interrogetur de siluæ ambitu: de ambage lustrorum: de uenationis euentu. Religiosus si adest: da illi referendi copiam: q̄bus obseruationibus meruerit auxilia deorū: quantus illi cerimoniaꝝ fructus: quia & hoc genus religionis existimant: numinum beneficia non tacere. Adde quia uolunt & amicos se numinibus extimari. Si uero & senex præsens est: habes occasionem qua plurimum illi contulisse uidearis: si eum interroges: uel quæ ad illum omnino non pertinent. Est enim huic ætati loquacitas familiaris. Hæc sciens Homerus quandam cōgeriem simul interrogantium Nestori fecit offerri: Senibꝰ loquacitas ē familiaris

Tot loquendi semina interrogando congessit: ut pruritū senectutis expleret. Et Virgilianus Aeneas gratum se ad oīa præbens Euandro: uarias illi narrandi occasiones ministrat. Neq;.n. de una re aut altera req̄rit: sed singula lætus Exq̄ritq; auditq; uirū monumēta priorū. Et Euāder consultationibus captus scitis q̄ multa narrauerit.

Hæc dicētem fauor excæpit omnium. Sed mox subiecit Auienus. Vos omnes qui doctorum doctissimi adestis orauerim: ut hortau uestro Eustachius quæ de scommate paulo ante dixerit: animetur aperire. Omnibusq; ad hoc prouocantibus ille contexuit. Præter categoriam quæ est λόγοσ: & præter Διαβολὴν quæ delatio est: sunt alia duo apud græcos noīa lœdoria: & scōma: quibus nec uocabula latina reperio: nisi forte dicas lœdoriam exprobrationem esse ad directam contumeliam: Scomma enim pene dixerim morsum figuratum: quia sæpe fraude uel urbanitate tegitur: ut aliud sonet: aliud intelligas. Nec tamen semper ad amaritudinem pergit: sed nonnunquam iis in quos iacitur & dulce est. Quod genus maxime uel sapiens: uel alias urbanus exercet: præcipue inter mensas & Pocula: ubi facilis est ad iracundiam prouocatio. Nā sicut in præcipiti stantem uel leuis tactus impellit: ita uino uel infusum: uel aspersum paruus quoque dolor incitat in furorem. Ergo cautius in conuiuio abstinendum scommate: quod tectam intra se habet iniuriam. Tanto enim pressius hærent talia dicta; quā directæ lœdoriæ: ut hami coangulosi quā directi mucrones tenacius infiguntur: maximeq; dicta huiusmodi risum p̄sentibus mouēt: quo uelut assensus genere cōfirmat᷑ iniuria. Est enim lœdoria huiusmodi; Oblitus ne es qa salsamēta uen-

Lœdoria
Scomma

debas? scóma aũt: qđ diximus sæpe cõtumeliã eẽ celatã: tale est. Meminimus quando brachio te emũgebas. Nã quũ res eadẽ utrobiq; dicta sit: illud tamẽ lœdoria ẽ. quod apte obiectũ ex ꝓbatũq; est: hoc scóma: qđ figurate. Octauius q natu nobilis uidebatur: Ciceroni recitãti ait: Nõ audio quæ dicis. Ille respõdit Certe solebas bene foratas habere haures. Hoc eo dictũ est: qa Octauius libys oriũdus dicebaẽ: qbus mos est aurẽ forare. In eundẽ Ciceronẽ Laberius: quum ab eo ad consessum nõ reciperetẽ: dicente reciperẽ te nisi anguste sederemus: ait ille minus mordaciter: Atq; solebas duabus sellis sedere. obiiciens tãto uiro lubricũ fidei. Sed id quod Cicero dixit: nisi anguste sederemus: scóma est in. C. Cæsarẽ: qui in senatũ passim tam multos admittebat: ut eos xiiii. gradus capere nõ possent. Tali ergo genere qđ fœtũ cõtumeliæ est: abstinẽdum sapienti sup cæteris in cõuiuio ẽ: Sunt alia scõmata minus aspera edẽtatæ belluæ morsus: ut Tullius in cõsulẽ qui uno tantũ die cõsulatũ peregit. Solent inquit esse flamines diales: mõ cõsules diales habemus. Et in eundẽ: Vigilãtissimus est cõsul nr̃: qui in cõsulatu suo somnũ nõ uidit. Eidẽq; exprobranti sibi. ꝙ ad eundem cõsulẽ nõ uenisset Veniebam inqt: sed nox me cõpræhendit. Hæc & talia sunt: q̃ plus urbanitatis: min⁹ amaritudinis habẽt: ut sunt & illa de nõnullis corporis uitiis aut parꝫ: aut nihil gignẽtia doloris: ut si in caluitiũ cuiusq̃ dicas uel in nasum: seu curuã erectionẽ: seu socraticã depressionẽ. Hæc. n. q̃to minoris infortunii sunt: tanto lenioris doloris. Cõtra oculorũ orbitas non sine excitatione cõmotionis obiicitẽ. Quippe Antigonus rex Theocritũ chium: de quo iurauerat ꝙ ei parsurus esset: occidit: ꝓpter scomma ab eodẽ de se dictũ. Q uum. n. q̃si puniendus ad antigonũ raperetur: solantibus eum amicis: ac spẽ pollicentibus: ꝙ omnino clæmentiã regis experturus esset: quũ ad eius oculos uenisset respõdit: Ergo impossibilẽ mihi dicitis spem salutis. Erat autẽ antigonus uno orbatus oculo: & importuna urbanitas maledicacem luce priuauit. Nec negaueri philosophos quoq; incurrisse nõnunq̃ per indignationẽ hoc genus scommatis. Nã quũ regis libertus ad nouas diuitias nuper erectus: philosophos ad cõuiuiũ congregasset: & irridendo eórum minutulas q̃stiones: scire se uelle dixisset: cur & ex nigra & ex alba faba pulmentũ unius coloris edat. Aridices philosophus indigne ferẽs: tu nobis inqt absolue cur de albis & nigris loris: similes maculæ gignantẽ. Sunt scõmata q̃ in superficie hñt speciẽ contumeliæ: sed interdũ non tangunt audientes: quũ eadem si obnoxio dicantẽ exagitant: ut cõntra sunt quæ speciem laudis habent: & personam audientis efficiunt contumeliæ plenam. De priore prius dicã. Lucius Q uintus prætor de ꝓuincia nuper reuerterat: obseruata qđ mireris domitiani tẽporis p̃turæ maxima castitate. Is quum æger assidenti amico diceret: frigidas se habere manus renidens ille ait. At qui eas de ꝓuincia calidas paulo ante reuocasti. Risit Q uitus: delectatusq; est. qppe alienissim⁹ a suscipione furtorũ. Contra si hoc diceretur male sibi cõscidet sua furta recolenti: exacerbasset auditum. Critobolũ famosæ pulchritudinis adolescentẽ Socrates quũ ad cõparationem formæ prouocaret: iocabatur: non irridebat. Certe si dicas cõsumatarũ diuitiarum uiro: tibi excito creditores tuos: aut si nimis casto: gratæ sũt tibi meretrices: quia continua eas largitate ditasti: utiq; delectabuntẽ: scientes his dictis suam cõscientiam non grauari. Sicut contra sunt: quæ sub specie laudis exagitant: sicut paulo ante diuisi. Nam si timidissimo dixero: Achilli uel Herculi comparãdus es: aut famosæ iniquitatis uiro: ego te Aristidi in æquitate præpono: sine dubio uerba laudem sonantiã ad notam uituperationis suæ uterq; tracturus est. Eadem scommata eosdem modo iuuare: modo mordere possunt: pro diuersitate p̃sentiũ ꝑsonaꝝ. Sũt. n. q̃ si coram amicis obiiciantẽ nobis: libenter audire possimus. & uxore uero seu parentibus: magistris ue

Lœdoria
Scomma

Theocritus chius

Aridices philosophus
Scõmatũ duæ spẽs.

L. Quintus ptor.

p̄sentibus dici in nos aliqd scōmā nolimus:nisi forte tale sit:qd' illorū censura liben-
ter accipiat: Vt siqs adolescētē cōiā parentibus uel magistris irrideat:q insanite possit
cōtinuis uigiliis:lectionibusq nocturnis:aut uxore p̄sentē:q stulte faciat uxoriū se p-
bēdo:nec ullā elegantiam eligendo formarū. Hæc.n.& in quos dicuntur: & p̄sentes
hilaritate perfundunt. Cōmendat scōma & conditio dicentis:si in eadē cā sit:ut si aliū
de paupertate pauper irrideat:si obscure natū natus obscure. Nā Tharsius Amphias
quū ex hortulano potēs esset:& in amicū q̄si degenerē nōnulla dixisset:mox subiecit:
Sed & nos de eisdē seminibus sumus:& oēs pariter lætos fecit. Illa uero scōmata dire-
cta:lætitiā:in quē dicuntur infundunt:si uirum fortem uituperes:quasi salutis suæ p-
digum:& pro aliis mori uolentē:aut si obieceris liberali:q res suas profundat minus
sibi q̄ aliis consulendo. Sic & Diogenes Antisthenē Cynicum magistrum suum sole-
bat ueluti uituperando laudare. Ipse me aiebat mendicū fecit ediuite:& pro ampla do
mo:in dolio fecit habitare. Melius autē ista dicebat:q̄ si diceret:gratus illi sum: qa ip-
se philosophum me & cōsumatæ uirtutis uirum fecit. Ergo quum unum nomē scōma
tis sit:diuersi cōtinenẽ in eo effectus. Ideo apud lacedæmonios inter cætera exactæ ui-
tæ istituta:hoc quoq exercitii genus Lycurgo est institutū:ut adolescentes & scōma-
ta sine morsu dicere:& ab aliis in se dicta perpeti discerent. Ac siquis eorū:in indigna-
tionē ob tale dictū prolapsus fuisset:ulterius ei in alterū dicere non licebat. Quū er-
go uideas mi Auiene(istitueda ē.n.adolescētia tua: q̄ ita docilis ē:ut diceda p̄cipiat)
quū uideas inquā:anceps oē eē scōmatū genus:suadeo in conuiuiis in quibus lætitiæ
insidiabitur ira:ab eiusmodi dictis facessas:& magis q̄stiones cōuiuiales uel pponas:
uel ipse dissoluas. Quod genus ueteres ita ludicrum non putarunt:ut & Aristoteles Ludicrū
de ipsis aliqua conscripserit:& Plutarchus:& uester Apuleius. Nec contemnendum
sit:quod tot philosophantium curam meruit.

¶Et Prætextatus: Hoc quæstionū genus:quū & senilē deceat ætatem:cur soli iuueni
suadeẽ? Quin agite omnes qui adestis hæc apta cōuiuio fabulemur:nec de cibatu tā- Cibatu.
tū:sed & si qua de natura corporum:uel alia:p̄sente maxime Disario nr̄o:cuius pluri
mum ad hoc genus quæstionum poterit ars & doctrina cōferre: sortiamurq(si uide-
tur)ut per ordinem unusquisq proponat quā soluendam existimet quæstionem. Hic
assensi omnes. Prætextato anteloquiū detulerunt:orantes ut quum ipse cœpisset: cæ- Anteloqū
teris ex filo consultationis eius: interrogandi constitueretur exemplum.

¶Tum ille quæro inquit:utrū simplex an multiplex cibus digestu facilior sit:qa mul Cibus ne
tos hūc:nōnullos illū sectantes uidemus. Et est qdē superba ac cōtumax:& ueluti sui simplex:
ostentatrix cōtinētia:cōtra amœnam se & comē appetētia uult uideri. Quū ergo cen- an multiplex dige-
soria sit:una delicata altera:scire equidē uelim:q̄ seruandæ aptior sit sanitati. Nec lon stu faci-
ge petendus assertor est:quū Disarius adsit:qui qd cōueniat corporibus humanis nō lior sit.
minus callet:q̄ ipsa natura huius fabricæ autor & nutrix. Dicas ergo uelim: quid de
hoc quod quæritur medicinæ ratio persuadeat: Si me Disarius inquit aliquis ex ple-
be imperitorum de hac quæstione consuluisset:quia plebeia ingenia magis exemplis
q̄ ratione capiuntur:admonuisse illum contentus forem institutionis pecudum: qui-
bus quum simplex & uniformis cibus sit: multo saniores sunt corpibus humanis: &
inter ipsas illæ morbis implicantur: quibus(ut altiles fiant)offæ compositæ & qui-
busdam condimentis uariæ farciuntur. nec dubitaret posthac:quum aduertisset ani
malibus simplici cibo utentibus familiarem sanitatē:ægrescere autem quæ saginanẽ:
& cōposita uarietate crudescere. Fortasse illū attentiorem exemplo altero fecissem: ut
consideraret nullum unq̄ fuisse medicorū circa curas ægrescentium tam audacis ne-

gligētiæ:ut febriēti uariū & nō simplicē cibū daret. Adeo constat q̄ facilis digestu sit uniformis alimōia:ut ei uel cū īfirma sit natura: sufficiat: Nec tertiū defuisset exēplū: ita esse uitandā ciborū uarietatē: ut uaria solent uina uitari. Quis.n. ambigat: eū q diuerso uino utit̄: in repētinā ruere ebrietatē: nec dum hoc potus copia postulante: Tecū autē Vecti: cui soli pfectionē disciplinarū omniū cōtigit obtinere: nō tā exēplis: q̄ rōne tractādū est: q̄ & me tacente clā te esse nō poterit. Cruditates eueniūt: aut q̄litate succi: in quē cibus uertit̄: si non sit aptus humori: q corpus obtinuit: aut ipsius cibi multitudine: nō sufficiēte natura ad oīa q̄ cōgesta sunt cōcoquēda. Ac primū de succi q̄litate uideamus. Qui simplicē cibū sumit: facile quo succo uel corpus eius iuuetur uel grauet̄: usu docēte cognoscit. Nec.n. ambigit cuius cibi q̄litate possessus sit: quū uniū sumpserit: & ita fit: ut noxa cuius cā dephēsa est: facile uitet̄. Qui āt multiplici cibo alit̄: diuersas patit̄ q̄litates ex diuersitate succorū. Nec cōcordāt humores ex materiæ uarietate nascētes: nec efficiūt liq̄dū purū ue sanguinē: i quē iecoris ministerio uertunt̄: & ī uenas cū tumultu suo trāseūt. Hinc morborū scaturigo: q ex repugnātiū sibi humorū discordia nascunt̄. Deinde q̄a nō omniū q̄ esui sunt: una natura est: nō oīa simul coqunt̄: sed alia celerius: tardius alia: & ita fit ut digestionū seq̄ntiū ordo turbetur. Neq̄.n. cibi quē sumimus: una digestio est: sed ut corpus nutriat: q̄tuor patit̄ digestiones: quarū unā oēs: uel ipsi quoq̄ hebetes sentiūt: alias occultior ratio dephendit. Qd ut oibus liq̄at: paulo alti⁹ mihi cā repetēda ē. Quattuor sunt nobis uirtutes: q̄ administrādā alimoniā recepēt. Quarū una dr̄ ΛΕΚΤΙΚΗ q̄ deorsum trahit cibaria confecta mādibulis. Quid.n. tā crassā materiā p fauciū angusta fulciret: nisi eā nis naturæ occultior hauriret: Hausta uero nō cōtinuo lapsu p oē corpus succedētibus sibi foraminibus puiū ad imū nsq̄ descēdūt: & talia q̄lia accepta sunt: egerunt̄: sed salutare officiū digestionis expectāt. Secūdæ hoc cura uirtutis est: q̄ græci: q̄a retētatrix est uocāt ΚΑΤΑΛΕΚΤΙΚΗΝ. Tertia q̄a cibū in aliud ex alio mutat: nocat̄ ἀλλοιωτικὴ. Huic obsequunt̄ oēs: q̄a ipsa digestiōibus curat. Vētris.n. duo sunt orificia. Quorū superius erectū recipit deuorata: & in follē uētris recōdit. Hinc est stomachus q̄ pr familias dici meruit: q̄si oē aīal solus gubernās. Nā si ægrescat: uita in ancipiti est: titubante alimoniæ meatu: cui natura tanq̄ rōnis capaci uelle ac nolle cōtribuit. Inferius uero demissum itestinis adiacentibus inserit̄: & inde uia est egerēdi. Ergo in uētre fit prima digestio uirtute ἀλλοιωτικὴ in succū uertēte qcq̄d acceptū est. cuius fex retrimēta sunt, q̄ p intestina iferiore orificio tradēte labunt̄: & officio q̄rtæ uirtutis: cui ἀποκριτικὴ nomē est: pcurat̄ egestio. Ergo postq̄ in succū cibus reformat̄: hic iā iecoris cura succedit. ē āt iecur cōcretus sāguis: & ideo hēt natiuū calorē: q cōfectū succū uertit in sanguinē. Et sicut cibū in succū uerti prima est: ita succū trāsire in sanguinē: secūda digestio est. Hūc calor iecoris administrādū p uenas: fistulas in sua quæq̄ mēbra dispergit pte q̄ ex digestis frigidissima ē ī lyenē refusa: q ut iecur caloris. ita ipse frigoris domicilliū est. Nā iō oēs dexteræ ptes ualidiores sunt: & debiliores sinistræ: q̄a has regit calor uisceris sui: illæ cōtagione frigoris sinistra obtinētis hebetant̄. In uenis āt & arteriis: q̄ sunt receptacula sanguinis & spiritus: tertia fit digestio. Nā acceptū sanguinē quodā mō defæcāt: & qd̄ in eo aquosum ē: uenæ in uesicā refundūt: liq̄dū uero purūq̄ & altilē sanguinē singulis toti⁹ corpis mēbris ministrāt. Et ita fit: ut cibū solus uēter accipiat: eius alimōia dispsa p uniuersos mēbrorū meatus: ossa quoq̄ & medullas & ungues nutriat: & capillos. Et hæc est quarta digestio: quæ in singulis membris fit: dum quod unicuiq̄ membro datum est: ipsi membro fit nutrimentum. Nec tamen huic totiens defæcato retrimenta sua de sunt: quæ quum membra omnia in sua sunt sanitate:

Noxa

Digestiones cibi q̄ttuor

Mādibulis. Fauciū.

Curat digestiōibus

Retrimēta

Iecur qd

Lyen

Dexteræ ptes cur ualidiores: sinistræ mius

Vrina quō fit

Retrimenta

per occultos euanescũt meatus: Si qua uero pars corporis ægrescat: in ipsam quasi ĩfirmiorẽ ultra illa quæ diximus retrimẽta labunt̃. Et hic nascunt̃ causæ quæ ῥεύματα medicis uocare mos est. Si. n. fuerit ultimi succi iusto uberior multitudo: hanc a se repellit pars corporis illa: q̃ sanior est: & sine dubio labit̃ in ĩfirmã: quæ uires non hẽt repellẽdi. Vnde & alieni receptio distendit locũ: in quẽ ceciderit: & hic creant̃ dolores. Hæc est ergo triplex cã uel podagræ: uel cuiuslibet ex cõsuetũdia morbi. i. multitudo humoris: fortitudo mẽbri a se repellẽtis: & recipientis ĩfirmitas. Q uũ igit̃ asseruerimus: q̃ttuor in corpore fieri digestiones: q̃rũ altera pendet ex altera: & si p̃cedẽs fuerit ĩpedita: nullus fit sequẽtis effectus: recurramus aio ad illã primã digestionẽ: quæ ĩ uentre cõficit̃: & inuenietur q̃d impedimẽti ex multiformi nascat̃ alimonia. Diuersoꝝ enim ciborũ diuersa natura est: & sunt q̃ celerius: q̃ tardius digerunt̃. Q uũ ergo pria digestio uertit̃ in succũ: q̃a nõ simul accæpta oĩa uertunt̃: q̃d prius uersum est: dũ alia tardius uertunt̃: acescit: & hoc sæpe ẽt eructãdo sentimus. Alia quoq; q̃bus tarda digestio est: uelut ligna humida: q̃ urgẽte igne fumũ de se creãt: sic illa iminẽte igne naturæ: fumant: dũ tardius coquunt̃: siq̃dẽ nec hoc sensum eructantis euadat. Cibus aũt simplex non habet cõtrouersam morã: dũ simplicẽ in succũ uertitur. Nec digestio illa turbat̃: dum oẽs sibi pro statuta momentorũ dimẽsione succedũt. Siqs aũt (quia nihil impatiẽtius imperitia) ratiões has dedignet̃ audire: extimãs nõ impediri digestionẽ nisi sola ciboꝝ multitudine: nec uelit de q̃litate tractarĩ: Hic quoq; multiformis alimonia dep̃hendit̃ cã morborũ. Nã pulmẽtorũ uarietas recipit uaria cõdimẽta: q̃bus gula ultra q̃ naturæ necesse ẽ. lacessit̃: & fit ide congeries: dũ pruritu desiderii ãplius: uel certe de singulis parua libant̃. Hinc Socrates suadere solitus erat illos cibos potusue uitãdos: q̃ ultra sitim famẽue sedãdã p̃ducũt appetẽtiã. Deniq; uel pp hoc edẽdi uarietas repudiet̃: q̃a plena ẽ uoluptatis: a q̃ seriis & studiosis cauendũ est. Q uid eni tã cõtrariũ: q̃ uirtus & uoluptas? Sed modum disputationis facio: ne uidear hoc ipsum in quo sumus (licet sobrium sit) tamen quia uarium est: accusare conuiuium.

Morborũ causæ

¶ Hæc quũ Prætextato & cæteris p̃na assensione placuissent. Euãgelus exclamauit nihil tã idignũ toleratu: q̃ q̃ aures nr̃as græca lingua captiuas tenet: & uerboꝝ rotũditati assentire cogimur circũuẽti uolubilitate sermõis: q̃a ad extorquẽdã fidẽ agit in audiẽtes tyrãnũ. Et q̃a his loquẽdi labyrinthis ipares nos fatemur: age Vecti hortemur Eustachiũ: ut recepta contraria disputatione: q̃cq̃d pro uario cibo dici põt: uelit cõmunicare nobiscũ: ut suis telis lĩgua uiolẽta succũbat: & græcus græco eripiat hũc plausum: tanq̃ cornix cornici oculos effodiat. Et Symmachus: Rẽ iocũdã Euangele amarius postulasti. Audere. n. cõtra tã copiose & elegãter inuẽta: res est q̃ habeat utilẽ uoluptatẽ: sed nõ tãq̃ igeniis ĩsidiãtes & gloriosis tractatibus luidẽtes hoc debem⁹ expetere. Nec abnego potuisse me quoq; tanq̃ palinodiam canere. Est enim rethorica prælusio: communes locos in utramuis partem inuentorum alternatiõe tractare. Sed quia facilius græcorum inuentionibus a græcis forte aliis relata respondentur: te Eustachii oramus omnes: ut sensa & inuenta Disarii contrariis repellendo: in integrum restituas exautoratum conuiuiorum leporem. Ille diu hoc a se officium deprecatus: ubi tot impellentium procerum quibus obuiandum non erat: hortatui succubuit.

¶ Bellũ inq̃t duobus mihi amicissimis cogor idicere. Disario & cõtinẽtiæ. Sed ab autoritate uestra tanq̃ ab edicto prætoris ĩpetrata uenia: gulæ patronũ (q̃a necesse est) profitebor. In primo speciosis magis quã ueris penes nos Disarius exemplis ut docebit: nr̃i cæpit ingeniũ. Ait enim pecudes uti simplici cibo: & ideo expugnari difficili⁹ earũ q̃ hominũ sanitatẽ. Sed utrũq; falsum p̃babo. Nam neq; simplex est animalibus

mutis alimonia: nec ab illis quã a nobis morbi remotiores. Testaẽ unũ uarietas pratorũ q̃ depascunẽ: qbus herbæ sunt amaræ pariter & dulces: aliæ succũ calidũ: aliæ frigidũ nutrientes: ut nulla culina possit tã diuersa cõdire: q̃ i herbis natura uariauit. Notus est Eupolis inter elegãtes habendus ueteris comediæ poetas. Is in fabula q̃ inscribiẽ æges: inducit capras de cibi sui copia in hæc se uerba iactantes: βοσκόμεθ᾽ ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς. Videtur ne uobis ciborũ ista simplicitas: ubi tot enumerãtur uel arbusta uel frutices: nõ minus succo diuersa quã nomine? Quod aũt nõ facilius morbis hoĩes: quã pecudes: occupenẽ: Homero teste contentus sum: qui pestilẽtiã refert a pecudibus esse inchoatã: quãdo morbus anteq̃ in hoĩes possent irrepere: facilius capris pecoribus incubuit. Sed & quanta si mutis animalibus infirmitas: uitæ breuitas indicio est. Quid.n. eorũ quibus noticia nobis in usu est: potest annos hoĩs æquare? nisi recurras forte ad ea: quæ de coruis atq; cornicibus fabulosa dicunẽ. Quos tamen uidemus oĩbus inhiare cadaueribus: uniuersisq; seminibus insidiari: fructus arborum persequi. Nã nõ minus edacitatis habẽt: q̃ de longæ uitate eorũ opinio fabulaẽ. Secũdũ (si bene recordor) exẽplũ est: solere medicos ægris simplicẽ cibũ offerre. nõ uariũ: quũ hunc offeratis (ut opinor) nõ quasi digestu faciliorẽ: sed q̃si minus appetẽdũ: ut horrore uniformis alimoniæ: edendi desideriũ languesceret: q̃si multis cõcoquẽdis ꝓ infirmitate nõ sufficiẽte natura. Ideo siquis ægrescentiũ uel de ipo simplici cibo amplius appetat: subducitis adhuc desiderãti. Ideo uobis cõmẽto tali non q̃litas: sed modus q̃riẽ. Quod ãt in edendo sicut in potando suades uaria uitari: habet latentis captiõis insidias: qa noĩe similitudinis coloratur. Cæterũ lõge alia ciborũ ratio ẽ. Quis.n. unq̃ edendo plurimũ mẽte sauciatus est? quod in bibẽdo cõtingit. Fartus.n. cibo: stomacho uel uẽtre grauaẽ: ĩfusus uino fit similis in sano. Opinor qa crassitudo cibi uno i loco ꝑmanens expectat administrationẽ digestionis: & tũc demũ membris sensim cõfectus illabiẽ: potus ut natura leuior mox altũ petit: & cerebrũ: qđ in uertice locatũ est ferit: fumi calentis aspergine: & ideo uaria uina uitanẽ: ne res q̃ ad possidẽdũ caput repẽtina est: calore tã diuerso q̃ subito consilii sedẽ sauciet. Q đ æq; in cibi uarietate metuendũ: nulla similitudo: ratio nulla ꝑsuadet. In illa uero disputatiõe: q̃ digestionũ ordinẽ sermone luculẽto & uario digessisti: illa oĩa q̃ de natura hũani corpis dicta sunt & nihil nocẽt ꝓpositæ q̃stioni: & eloquẽter dicta nõ abnego. Illi soli nõ assentior: q; succos uarios de ciborũ uarietate cõfectos dicis cõtrarios eẽ corpibus: quũ corpora ipsa de cõtrariis q̃litatibus fabricata sint. Ex calido.n. & frigido: de sicco & humido constãmus: Cibus uero simplex cui adest succum de se unius qualitatis emittit. Scimus ãt similibus similia nutriri. Dic quæso unde aliæ tres qualitates corporis nutriẽtur? Singula autem ad se similitudinem sui rapere testis est Empedocles: qui ait.

Vinũ q̃re inebriat.

assentior.

Te autem sæpe audio Hippocratis tui uerba cum admiratione referentem.

¶ Ergo si hõ nõ unũ: nutriẽdus est nõ ex uno. Nã & deus oĩum fabricator: aerẽ: quo circũfundimur: & cuius spiramus haustu: nõ simplicẽ uoluit habere q̃litatẽ: ut aut frigidus sit sp: aut caleat: sed nec cõtinuæ siccitati: nec perpetuo eũ addixit humori: quia una nos nõ poterat q̃litate nutrire de ꝑmistis q̃ttuor fabricatos. Vẽr ergo calidũ fecit: & humectũ. Sicca est æstas & calida. Auctũnus siccus & frigidus. Hyems humida pariter & frigida est. Sic & elemẽta q̃ sunt nr̃a principia: ex diuersitatibus etiã ipsa cõstãt & nos nutriũt. Est.n. ignis calidus & siccus: Aer humectus & calidus. Aqua similiter

humecta & frigida. Terra frigida pariter & sicca. Cur ergo nos ad uniformē cibū redigis: quū nihil nec in nobis: nec circa nos: nec in iis de qbus sumus uniforme fit? Q đ aūt acescere: uel nōnunq̃ fumare in stomacho cibū: uis assignare uarietati: ut credāus pronūcies oportet: aut semp eū qui uario cibo utit͛ hæc pati: aut nunq̃ illū pati: q simplicē sumit. Si uero & qui mēsa fruit͛ copiosa hoc uitiū sæpe nō sentit: & q se uno cibo afficit: sæpe sustinet qđ accusas: cur hoc uarietati: & nō ppetuo eū edacitati assignas? Nā & de simplici auidus noxā patit͛ cruditatis: & in uario moderatus digestionis commodo fruit͛. At inqes: ipsa imoderatio ex ciborū uarietate nascit͛: titillāte gula: & ad assumēda plura q̃ necesse est ꝓuocāte. Rursus ad ea q̃ iā dixi reuoluor: cruditates de modo: nō de q̃litate ꝓuenire. Modū. n. seruat: q sui potēs est. Et i mēsa sicula uel asiana excedit in patiens: etiā si solis oliuis aut olere uescat͛. Et tñ ille copiosus: si moderatiōnē tenuit: sanitatis compos ē: cōtra insanus fit ille: cui merus sal cibus est: si hoc ipsum uoraciter inuaserit. Postremo si in his quæ sumimus uarietatē noxiam putas: cur potionū remedia quæ per os humanis uisceribus ifunditis: ex tā cōtrariis ac sibi repugnantibus mista cōpōitis? Succo papaueris admisceris euphorbiū: mādragorā: aliasq̧ herbas conclamati frigoris pipere tēperatis. Sed nec mōstruosis carnibus abstinetis: inserentes poculis testiculos castrorū: & uenenata corpora uiperarū: qbus admiscetis quicqd nutrit india: qcquid deuehit͛ herbarū: qbus creta generosa est. Q uū ergo ad custodiā uitæ hæc faciāt remedia: q̄ cibus siquidē illa eā reuocēt: iste cōtineat: cur illis prouidere uarietatē laboras? istū squalori uniformitatis adiicis? Post oia in uoluptatē censura cothurnati sermonis inuectus es: tanq̃ uoluptas uirtuti semp inimica sit: & nō quū in luxū spreta mediocritate ꝓlapsa est. Q uid. n. agit ipse seruus: nō edēdo nisi cogēte fame: nec potādo ꝑter sitim: nisi ut de utroq̧ capiat uoluptatē? Ergo uoluptas nō mox noīe ipso infamis est: sed fit mō utendi uel honesta uel arguēda. Parū est si accusata sit: & nō etiā laudet͛ uoluptas. Nā cibus qui cū uoluptate sumit͛: desiderio d[illegible]ctus in uētre recondit͛ patula expectatione rapientē: & dū animose fruit͛: mox cū co[illegible] coquit. Q uod nō ex æquo cibis euenit: quos nulla sui dulcedo cōmendat. Q d ergo accusas uarietatē qnasi gulæ irritamētū: quū salus sit hois: uigere appetentiā: qua deficiēte languescit: & periculo fit ꝓpior. Nam sicut in mari gubernatores uento suo: ēē si nimius sit: cōtrahendo in minorē modū uela prætersolāt: & flatum quū maior ē concitāt: sopitū uero excitare nō possunt: ita & appetentia quū titillat͛ & crescit: rationis gubernaculo tēperat͛. Si semel ceciderit: animal extinguit. Si ergo cibo uiuimus: & cibū appetētia sola cōmēdat: elaborādū nobis est cōmento uarietatis: ut hæc sp ꝓuocet͛ quū pito sit ratio: q̃ intra moderatiōis suæ termios tēperet͛. Memineritis tñ lepido me cōuiuio adesse: nō anxio. Nec sic admitto uarietatē: ut ꝓbē ubi q̃runt͛ æstiuæ niues: & hybernæ rosæ. Et dum magis ostētui: q̃ usui seruit͛: siluatū secretū omne lustrat͛: & peregrina maria sollicitantur. Ita enim fit: ut etiam si sanitatem sumentium mediocritas obseruata non sauciet: ipse tamen luxus morum sit ægritudo.

Noxa.

Noxia

Appetētia titillatur

Ostentui.

¶ His fauorabiliter exceptis: Disarius: obsecutus es: inqt: Eustachi dialecticæ: ego medicinæ. Qui uolet eligere sequēda: usum cōsulat: & qd sit utili⁹ sanitati experiētia docebit. Post hæc Flauianus. & alios quidē medicos idē dicētes sp audiui: uinū inter calida cēsendum. Sed & nūc Eustachius quū causas ebrietatis attingeret: pdicabat ui ui calorē. Mihi aūt sæpe hoc mecū reputanti uisa est uini natura frigori ꝓpior q̃ calori: & in mediū ꝓfero: qbus ad hoc extimādū trahor: ut uestrū sit de mea extimatione iudiciū. Vinū quātū mea fert opinio: sicut natura frigidum est: ita capax: uel ēt appetens caloris sit: quum calidis fuerit admotum. Nam & ferrum quū tactu sit frigidum:

Vinū natura frigidum.

ψυχρὸν χαλκὸν ὁλουισ : si tamen solē pertulerit: cōcalescit: & calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc utrũ ita esse ratio psuadeat requiramus. Vinũ aut fotu aut potu interioribus cōciliat᷑. Vt superficiē curet adhibet᷑: quũ infundit᷑ cuti. Quin frigidũ sit nec medici inficias eunt: calidum tamen in īterioribus prædicant: quũ non tale descendat: sed admistũ calidis cōcalescat. Certe respondeāt uolo: cur stomacho in lassitudinē degeneranti: ad instaurandas cōstrictione uires offerant ægrescēti uinũ: nisi frigore suo lassata cogeret: & colligeret dissoluta. Et quũ lasso (ut dixi) stomacho adhibeant calidũ: ne crescat ulterius lassitudo: a uini potu nō ꝓhibent defectũ in robur hac curatione mutātes. Dabo aliud indiciũ accidētis uino q̄ ingentis caloris. Nā si qs aconitũ nesciens hauserit: nō nego haustu eũ meri plurimi: solere curari. Infusum enī uisceribus trahit ad se calorē: & ueneno frigido quasi calidũ iam repugnat. Si uero aconitum ipsum cũ uino tritum potui datũ sit: haurientem nulla curatio a morte defendit. Tunc.n. uinũ natura frigidũ admistione sui frigus auxit ueneni. Nec in interioribus iā calescit: quia nō liberũ: sed admistum: alii immo in aliud uersum descēdit in uiscera. Sed & sudore nimio uel laxato uentre defessis uinũ ingerit: ut in utroq; morbo constringat meatus: Insomnem medici frigidis oblinũt: modo papaueris succo: modo mādragora uel similibus: in qbus est & uinũ. Nam uino somnus reduci solet: qd᷑ nō nisi ingentis frigoris testimoniũ est. Deinde oīa calida uenerē prouocant: & semen excitant: & generationi fauēt. Hausto āt mero plurimo: fiunt uiri ad coitũ pigriores. Sed nec idoneũ cōceptioni ferunt: quia uini nimietas ut frigidi: facit semē exile uel debile. Hoc uero uel manifestissimā extimationis meæ habet assertionē: ꝙ quæcũq; nimium algentibus: eadem contingunt ebriis: fiunt.n. tremuli pallidi graues & saltu tumultuantis spiritus. Artus uero & mēbra quatiunt᷑. Idem corporis torpor ambobus: eadem linguæ titubatio. Multis etiā morbus ille: quem παράλυσιν græci uocant: sic nimio uino: ut multo algore contingit. Respice etiam quæ genera curationũ adhibeant᷑ ebriis. Non ne cubare sub multis operimentis iubent᷑: ut extinctus calor refoueatur? non & ad calida lauacra ducuntur? nō illis unctionũ tempore calor corporis excitat᷑? Postremo qui fiunt crebro ebrii: cito senescũt. Alii ante tempus cōpetētis ætatis uel caluicio: uel canicie insigniunt᷑: quæ nō nisi inopia caloris eueniũt. Quid aceto frigidius: qd᷑ culpatũ uinũ ē? Solũ.n. hoc ex oībus hũoribus crescētē flāmā uiolēter extiguit: dũ p frigus suũ calorē uīcit elemēti. Nec hoc ꝑterco: ꝙ ex fructib⁹ arborũ illi sũt frigidiores: quorũ succus imitat᷑ uini saporē: ut mala seu simplicia seu granata seu cydonia: q̄ cotonea uocat Cato. Hoc iō dixeri: ꝙ me sæpe mouit & exercuit mecũ disputātē: qa i mediũ ꝓferre uolui qd de uino extimaueri sentiendũ. Cetēꝝ cōsultationem mihi debitam nō omitto. Te.n. Disari conuenio: ut qd᷑ q̄rendũ mihi occurrit absoluas: Legisse apud græcũ philosophũ memini: (ni fallor) ille Aristoteles fuit: in libro: quē de ebrietate cōposuit. Mlieres raro ī ebrietatē cadere: crebro senes: nec causam uel huius frequentiæ uel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturā corporum tota hæc quæstio pertinet: quam nosse & industriæ tuæ & professionis officium est: uolo te causas rei: quam ille sententiæ loco dixit: si tamen philosopho assentiris: aperire.

Mulieres cur rarius Senes crebrius inebriantur.

¶ Tum ille: recte & hoc Aristoteles ut cætera: nec possum nō assentiri uiro: cuius inuentis nec ipsa natura dissentit. Mulieres īquit raro inebriantur: crebro senes. Rationis plena gemina ista sentētia: & altera pēdet ex altera. Nā quũ didicerimus quid mulieres ab ebrietate defendat: iā tenemus qd senes ad hoc frequēter impellat. Cōtrariā enim naturā sortita sunt muliebre corpus: & corpus senile. Mulier humectissimo est corpore. Docet hoc & leuitas cutis & splendor: docent præcipuæ assiduæ purga-

tiones supfluo exonerantes corpus humore. Quũ ergo epotũ uinũ in tã largũ ceciderit humorẽ: uim suã perdit: & fit dilutius: nec facile cerebri sedẽ ferit: fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat sententiæ ueritatem: ꝙ muliebre corpus crebris purgationibus deputatũ: pluribus consertũ foraminibus: ut pateat in meatus: & uias pbeat humori in egestionis exitũ cõfluẽti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euanescit. Contra senibus siccũ corpus est: qđ ꝓbat asperitas & squalor cutis. Vnde & hæc ætas ad fletũ fit difficilior: qđ est idiciũ siccitatis. Intra hos uinũ nec patit̃ cõtrarietatẽ repugnãtis humoris: & integra ui sua adhæret corpori arido: & mox loca tenet: quæ sapere hoi ministrãt. Dura quoq; esse senũ corpora nulla dubitatio est: & ideo etiã ipsi naturales meatus in mẽbris durioribus obserant̃: & hausto uino exhalatio nulla cõtigit: sed totũ ad ipsam sedẽ mentis ascẽdit. hinc fit ut & sani senes malis ebriorũ laborẽt: tremore mẽbrorũ: linguæ titubãtia: abũdãtia loquẽdi: iracũdiæ concitationes: q̃bus tã subiacẽt iuuenes ebrii: q̃ senes sobrii. Si ergo leuẽ ptulerint impulsum uini: nõ accipiũt hæc mala: sed incitant: q̃bus ætatis ratione iã capti sunt. Probata oibus Disarii disputatiõe subiecit Symmachus: Vt spectata est tota ratio quã de muliebris ebrietatis raritate Disarius inuenit: ita unum ab eo prætermissum est: nimio frigore: quod in earum corpore est: frigescere haustum uinum: & ita debilitari: ut uis eius quæ elanguit: nullum calorem possit: de quo nascitur ebrietas excitare.

AD hæc horus: Tu uero Symmache frustra opinaris frigidã mulierũ eẽ naturã: q̃ ego calidiorẽ uirili (si tibi uolẽti erit) facile ꝓbabo. Humor naturalis i corpe: q̃do ætas trãsiit pueritiã: fit durior: & acuit̃ in pilos. Ideo tũc & pubes & genæ & aliæ ptes corpis uestiunt̃. Sed in muliebri corpe hũc humorẽ calore siccãte fit iopia pilorũ: & ideo i corpe sexus huius manet cõtinuus splẽdor & leuitas est. Est & hoc in illis indiciũ caloris: abũdãtia sanguinis cuius natura feruor est. Qui ne urat corpus si isidiat: crebra purgatione subtrahit̃. Quis ergo dicat frigidas? q̃s nemo põt negare plenas caloris: q̃a sanguinis plenæ sunt? Deinde licet urendi corpora defunctorũ usus nr̃o sæculo nullus sit: lectio tamen docet eo tpe: quo igni dari honor mortuis habebat̃: si q̃do usu uenisse: ut plura corpa simul incẽderent̃: solitos fuisse funerũ ministros denis uirorũ corpibus adiicere singula muliebria: & unius adiutu: q̃si natura flamei & ideo celeriter ardẽtis: cætera flagrabãt. Ita nec ueteribus calor mulierũ habebat̃ incognitus. Nec hoc tacebo: ꝙ quũ calor sp generationis cã sit: fœminæ ideo celerius q̃ pueri fiũt idoneæ ad generãdũ: q̃a calẽt amplius. Nã & secũdũ iura publica duodecimus annus i fœmia: & q̃ttuordecimus i puero definit pubertatis ætatẽ. Quid plura? Nõ ne uidemus mulieres q̃do nimiũ frigus est: mediocri ueste cõtẽtas: nec ita opertimẽtis plurimis inuolutas: ut uiri solent. s. naturali calore: cõtra frigus qđ aer ingerit: repugnante.

Muliefũ naturã calidiorẽ eẽ uirili.

Pili q̃re in uiro & nõ in fœmia.

Responsio ad prædicta.

AD hæc renidens Symmachus: Bene inq̃t Horus nr̃ tẽtat uideri orator ex cynico: q i cõtrariũ uertit sensus: q̃bus põt muliebris corporis frigus ꝓbari. Nã qđ pilis: ut uiri nõ obsidẽt̃: inopia caloris ẽ. Calor est. n. q pilos creat. Vnde & eunuchis desũt: quorũ naturã nullus negauerit frigidiorẽ uiris. Sed & in corpe humão illæ ptes maxie uestiunt̃: q̃bus amplius iest caloris. Leue ãt ẽ mulierũ corpus: q̃si naturali frigore denset̃. Comitat̃. n. algorẽ dẽsitas: leuitas dẽsitatẽ. Qđ uero sæpe purgant̃: nõ multi sed uitiosi humoris idiciũ ẽ. Indigestũ ẽ. n. & crudũ qđ egerit̃: & q̃si ifirmũ effluit: nec hẽt sedẽ: sed natura q̃si noxiũ & magis frigidũ pellit̃. Qđ maxie probatur: quia mulieribus quũ purgantur: etiam algere contingit. Vnde intelligit̃ frigidum esse quod effluit: & ideo in uiuo corpore non manere quasi inopia caloris exti-

Eunuchis cur pili desunt.

ctū. Quod muliebre corpus iuuabat ardētes uiros: non caloris: sed pinguis carnis & oleo similioris argumētū est. quod nō illis cōtingeret ex calore. Quod cito admouentur generatiōi: nō nimii caloris: sed naturæ īfirmioris ē: ut exilia poma celerius maturescūt: robuste serius. Sed si uis intelligere i generatiōe uerā ratiōnē caloris: considera uiros lōge diutius pseuerare i generādo: q̄ mulieres i pariēdo. Et hæc tibi sit idubitata probatio in utroq; sexu: uel frigoris uel caloris. Nā uis eadē in frigidiore corpe celeriꝰ extinguit: i calidiore diutius pseuerat. Q d frigus aeris tolerabilius uiris ferūt: facit hoc frigus suū. Similibus. n. similia gaudēt. Ideo ne corpus earū frigus horreat: facit cōsuetudo naturæ: q̄ sortitæ sunt frigidiorē. Sed de his singuli ut uolunt iudicent. Ego uero ad sortem cōsulendi uenio: & qđ scitu dignū extimo: ab eodē Disario quæro & mihi usq; ad effectū nimio amico: & cū in cæteris tum i his optime docto. Nuper in Tusculano meo fui: cū uindimiales fructus pro annua solēnitate legerent. Erat uidere permistos rusticis seruos haurire uel de expsso: uel de spōte fluente mustū: nec tamen ebrietate capi. Quod i illis præcipue admirabar: quos impelli ad isaniam paruo uino noueram. Quæro quæ ratio de musto ebrietatem: aut tardā fieri faciat: aut nullam.

AD hæc Disarius: Omne quod dulce est cito faciat: nec diuturnā desiderii sui fidem tenet. Sed in locum sacietatis succedit horror: In musto autē sola dulcedo est: suauitas nulla: Nam uinum cum īfantia est dulce: quum pubescit: magis suaue q̄ dulce ē. Esse āt hay; duay; rerū distātiā certe Homerus testis est: q ait:

Mustū q̄ re nō ebri at. Vocat. n. mel dulce: & uinū suaue. Mustū igit̄ quū necdū suaue est: sed tantūmō dulce: horrore quodā tantū sumi de se nō patit̄: quātū sufficiat ebrietati. Addo aliud naturali ratione: ebrietati dulcediuē repugnare: adeo ut medici eos qui usq; ad periculū distendunt: uino plurimo cogant uomere: & post uomitū cōtra fumū uini qui remāsit in uenis: panem offerūt melle illitū: & ita hominē ab ebrietatis malo dulcedo defēdit. Ideo ergo nō inebriat mustū: in quo est sola dulcedo. Sed & hoc idonea ratiōe decēdit: q mustū graue est: & flatus & aquæ pinxtiōe & pondere suo cito in itestiua delabitur: ac pfluit: nec manet in locis obnoxiis ebrietati. Delapsum uero relinquit fine dubio i hoīe ambas qualitates naturæ suæ: quarū altera in flatu: altera in aquæ substātia est. Sed flatus qdē quasi æq; ponderosus in ima delabit̄: aquæ uero qualitas nō sola ipsa non impellit in infaniam: sed & si qua uinalis fortitudo in hōmine resedit: hāc diluit & extinguit. Inesse āt aq̄ musto uel hinc docet̄: q quū i uetustate pdecit: fit mēsura minus: sed acrius fortitudine: qa exhalata aqua qua molliebat̄: remanet uini sola natura cum fortitudine sua libera: nulla diluti humoris permistione mollita.

Mustū naturalē aq̄ in se habe re.

POst hæc Furius Albinus: Ego quoq; p uirili portiōe Disarium nostrum in exercitum non relinquo. Dicas quæso quæ causa difficile digestu facit isiciū: quod ab infectione isitium dictum: amissione enim litteræ: postea quod nūc habet nomē obtinuit: quum multum in eo digestionem futuram iuuerit tritura tam diligens: & quicquid graue erat carnis assumpserit: consumationemq; eius multa ex parte confecerit. Et Disarius. Inde hoc genus cibi difficile digeritur: unde putas ei digestionem ante prouisam. Leuitas enim quam tritura præstitit: facit ut innatet udo cibo: quem in medio uentris inueuerit: nec adhæreat cuti uentris: de cuius calore digestio promouetur: sic & mox tritum atq; firmatum: quum in aquam conicitur natat. Ex quo intelligitur: q idem faciens in uētris humorem subducit se digestionis necessitati: Et tam sero illic coquitur: quā tardius conficiuntur quæ uapore aquæ q̄ q̄ igne soluuntur. Deinde dum instantius teritur: multus ei flatus inuoluitur: qui prius i uē-

Isitiū cur difficile digestu sit

tre cólumẽdus est:ut tũ demum conficiatur quod remansit de carne iam liberum.

Carnes ualidiores q̃ re aliq̃do facilius digerunt q̃ tenues.

HOc quoq; scire habeo Furius inq̃t: quæ facit causa nõnullos carnes ualidiores facilius digerere q̃ tenues: Nã quum cito coquant offas bubulas: in asperis piscibus coquendis laborãt. In his Disarius ait. Huius rei autor est nimia in homine uis caloris: quæ si idoneam materiem suscipit: libere cõgredit͛: & cito eam in concertatione consumit: Leuem modo præterit ut latentem: modo in cinerem potius q̃ in succum uertit: ut ingentia robora in carbonum frusta lucẽtia igne uertunt͛: Paleæ si in ignẽ ceciderint: mox solũ de eis cinerẽ restat uideri. Habes & hoc exẽplũ nõ dissonũ: q̧ potẽtior mola ampliora grana cõfringit: ĩtegra illa q̃ sunt minutiora trãsmitti: Vento nimio abies aut q̃rcus auellitur: cannam nulla facile frangit procella.

Sinapi & piper cur apposita cuti uulnus excitent. deuorata nõ lædant.

℄ Quũq; Furius delectatus enarrãtis ingenio plura uellet interrogare: Cecinna se Albinus obiecit. Mihi quoq; desideriũ est habẽdi paulisper negocii cum tam facũda Disarii doctrina. Dic oro te inquit: quæ facit causa: ut sinapi & piper si apposita cuti fuerint: excitent uulnus: & loca perforent: deuorata uero nullam uentris corpori inferãt læsionem. Et Disarius: Species inquit & acres & calidæ superficiem cui apponuntur: exulcerant: quia integra uirtute sua sine alterius rei admistione utuntur ad noxiã. Sed si ĩ uẽtrẽ recepta sint: soluit͛ uis earũ uentralis humoris alluuione: q̃ fiunt dilutiores. Deinde prius uertuntur in succum uentris cal orẽ: q̃ ut integra possint nocere.

Vina frigida i ægypto

Aq̃ i puteis cur hyeme fumãt æstate frigescũt.

℄ Cecinna subiecit. Dum de calore loquimur: admoneor rei: quã semper quæsitu dignam putaui: Cur in ægypto quæ regionum aliarum calidissima est: uinum non calida: sed pene dixerim frigida uirtute nascatur: Ad hoc Disarius: Visu tibi Albine compertum est: aquas quæ uel de altis puteis: uel de fontibus hauriuntur: fumare hyeme æstate frigescere. Quod fit nõ alia de causa: nisi q̧ aere: qui nobis circunfusus est: pp temporis rationem calente: frigus in terrarum ima demergitur: & aquas inficit: quarũ in imo est scaturigo. Et contra quum hyemem aer præfert: calor in ĩteriora demergẽs aquis in imo nascẽtibus dat uaporem. Quod ergo ubiq; alternatur uarietate temporis: hoc in ægypto semper est: cuius aer semper est in calore. Frigus enim ima petẽs: uitium radicibus inuoluitur: & talem dat qualitatem succo inde nascenti. Ideo regionis calidæ uina calore caruerunt.

Aq̃ calida cur mota calidior fit.

℄ Tractatus noster: Albinus ĩquit: semel ĩgressus calorẽ: nõ facile alio digredit͛: Dicas ergo uolo cur q̃ in aquã descẽdit calidã: si se nõ mouerit: minus uritur: sed si agitatu suo aquã mouerit: maiorẽ sentit calorem: & totiens aqua urit amplius: quotiẽs nouus ei motus accesserit. Et Disarius calida inq̃t quæ adhæserit nostro corpori: mox p̃bet tactũ sui mãsuetiorẽ uel quia cuti assueuit uel quia frigus accepit a nobis. Motus uero aquã nouã corpori applicat: & cessante assuetudine de q̃ paulo ante dixius: semper nouitas auget sensum caloris.

Aestate cur aer motus flabro: frigus acquirit.

Cur ergo Albinus ait: æstate quum aer calidus flabro mouetur: non calorem: sed frigus acquirit: eandem enim rationem & in hoc feruore deberet motus augere. Non eadem ratio est: Disarius inquit: in aquæ & aeris calore. Illa enim corporis solidioris est: & crassa materies quum mouetur: integra ui sua superficiem cui admouetur inuadit. Aer motu in uentum soluitur: & liq̃dior se factus agitatu: flatus efficitur. Porro ut flatus illud remouet q̃d circũfusum nobis erat: erat autem circa nos calor. Remoto igitur per flatum calore: restat ut aduenam sensum frigoris præstet agitatus.

℄ Interpellat Euangelus pergentem consultationem. & exercebo ĩquit Disarium nostrum: si tamen minutis illis suis & rorantibus responsionibus satisfaciet consulenti. Dic Disari cur qui ita se uertunt: ut sæpe in orbem rotentur: & uertiginem capitis &

obscuritatem patiuntur oculorum? Postremo si perseuerauerint: ruunt: quum nullus alius motus corporis hanc ingerit necessitatem. Ad hæc Disarius: Septẽ inquit corporei motus sunt. Aut enim accedit prorsum: aut retrorsum recedit: aut in dexteram leuáue deuertitur: aut sursum promouetur: aut deorsum: aut orbiculatim rotatur. Ex iis septem motibus: unus tantum in diuinis corporibus inuenit̃: sphæralem dico: quo mouet̃ cælum: quo sydera: quo cætera mouent̃ elemẽta. Terrenis animalibus illi sex præcipue familiares sunt: sed nõnunq̃ adhibet̃ & septimus. Sed sex illi ut directi: ita & innoxii. Septimus idem qui gyros efficit: crebro conuersum turbat: & humoribus capitis inuoluit spiramentum: quod animam cerebro quasi omnes corporis sensus gubernanti ministrat. Hoc est aũt spiramẽtũ: qđ ambiens cerebrũ singulis uim suã sensibus p̃stat: hoc ẽ qđ neruis & musculis corporis fortitudinẽ p̃bet. Ergo uertigine cõturbatũ: & simul agitatis humoribus opp̃ssum languescit: & ministeriũ suũ deserit. Inde fit iis qui rapiunt̃ in gyros hebetior auditus: uisus obscurior. Postremo neruis & musculis nullã ab eo uirtutẽ q̃si deficiẽte sumẽtibus: totũ corpus qđ iis sustinet̃ & in robur erigitur: desertũ iam fulcimẽtis suis labit̃ in ruinã. Sed cõtra hæc oĩa consuetudo: q̃ secundũ naturã pronũciauit usus: illos iuuat: qui in tali motu sæpe uersant̃. Spiramentũ.n. cerebri. qđ paulo ante diximus: assuetũ rei iã nõ sibi nouæ: nõ pauescit hũc motum: nec ministeria sua deserit. Ideo cõsuetis ẽriste agitatus innoxius est. Euangelus. Irretitum te iam Disari teneo: & si uere opinor: nusq̃ hodie effugies. Et alios.n. in arte tibi socios: & ipsum te audiui sæpe dicentẽ: cerebro nõ ẽẽ sensum: sed ut ossa: ut dẽtes: ut capillos: ita & cerebrũ esse sine sensu. Verũ ne est hæc uos dicere solitos? an ut falsum refelles Disari? Vez ait ille. Euãgelus: Ecce clausus es: ut.n. cõcedã tibi præter capillos in homine aliqđ esse sine sensu: qđ non facile p̃suasum est: tamen cur sensus oẽs paulo ante dixisti a cerebro ministrari: quũ cerebro nõ inesse sensum ipse fatearis? Potest ne excusari huius cõtrarietatis aulum? uel uestri oris nota uolubilitas.

¶ Et Disarius renidẽs: Retia q̃bus me irretitũ tenes: nimis rara sunt: nimis patula: Ecce me Euãgele sine nisu inde exemptũ uidebis. Opus naturæ est: ut sensum uel nimiũ sicca: uel nimiũ humecta nõ capiãt. Ossa dentes cũ unguib⁹ & capil lis nimia siccitate ita densata sunt: ut penetrabilia nõ sint effectui animæ: quæ sensum ministrat. Adeps: medulla: & cerebrũ ita in humore atq̃ mollicie sunt: ut eundẽ effectũ animæ: quem siccitas non recipit: mollicies ista nõ teneat. Ideo tã dentibus: unguibus: ossib⁹ & capillis: q̃ adipi: medullis: & cerebro: sensus inesse non potuit: Et sicut sectio capillorũ nihil doloris ingerit ita si secetur uel dens: uel os: seu adeps: seu cerebrũ: seu medulla: aberit oĩs sensus doloris. Sed uidemus inq̃s tormẽtis affici: q̃bus secant̃ ossa: torqueri homines & dolore dentium. hoc uerũ quis abneget? Sed ut os secetur: omẽtum quod impositum est ossi: cruciatũ dum sectionẽ patitur: importat. Quod quum medici manus trãsit: os iã cũ medulla q̃ continet habet indolentiam sectioni similem capillorũ. Et quum dentiũ dolor est: non os dentis in sensu est: sed caro quæ continet dentẽ. Nam & unguis quãtus extra carnẽ crescendo pergit: sine sensu secat̃: qui carni adhæret iam facit si secetur: dolorem: non suo: sed sedis suæ corpore: sicut capillus dũ supior secat̃: nescit dolorẽ: si auellat̃ sensum accipit a carne quã deserit. Et cerebrũ qđ tactu sui hominẽ uel torquet uel freq̃ẽter iterimit: nõ suo sensu: sed uestitu sui.i. omẽti: hũc iportat dolorẽ. Ergo diximus q̃ in hoie sine sensu sint: & q̃ hoc cã faciat: idicatum est. Reliq̃ pars debiti mei de eo est: cur cerebrũ: quũ sensum non habeat: sensus gubernet. Sed de hoc quoq̃ tentabo si potero esse soluendo. Sensus de quibus loqui mur: quinq̃ sunt: uisus: auditus: odoratus: gustus: & tactus. Hi aũt in corpore sunt:

Rotãtes se i orbẽ cur uertiginẽ patiunt̃.

Cerebrũ sensu carẽs quõ oĩ corpori sẽsus ministret.

Omentũ

aut circa corpus:solisq; sunt caducis corporibus familiares. Nullo.n.diuino corpi sen sus inest. Anima uero omni corpore:uel si diuinũ sit:ipsa diuinior est. Ergo si digni tas diuinorum:corporum sensum dedignatur:q̄si aptũ caducis:mlto magis aia maio ris est maiestatis:q̄ ut sensu egeat. Vt autẽ homo cõstet:& uiuum animal sit:anima p̄ stat:quæ corpus illuminat. Porro illuminat inhabitãdo:& habitatio eius i cerebro ẽ. & sphæralis.n.natura:& ad nos de alto ueniens: partẽ i homine alterã i sphæralem te nuit:& q̄ sensu careat:qui nõ est aiæ necessarius. Sed qa necessarius aiali est : locat in cauernis cerebri spiramentũ de effectibus suis. Cuius spiramẽti natura hæc est:ut sen sus & ingerat & gubernet. De his ergo cauernis:quas uentres cerebri nostra uocauit antiquitas:nascunť neruorũ septẽ σνυγίαι:cui rei nomẽ qď ipse uoles latinum fa cito. Nos.n.σνυγίαν neruoꝝ uocamus:quũ bini nerui pariter emergunt:& in locũ certum desinũt. Septẽ igitur neruorũ σνυγίαι de cerebri uentre nascẽtes:uicem im plent fistularũ:spiramentũ sensificũ ad sua quæq; loca naturali lege ducẽtes: ut sensũ uicinis & lõge positis mẽbris animalis infundãt. Prima igiť neruoꝝ taliũ petit oculos & dat illis agnitionem:spẽm:& discretionẽ colorũ. Secũda in aures se diffundit:per q̄ eis innasciť notitia sonorũ. Tertia naribus inseriť:uim ministrans odorandi. Q uarta palatũ tenet:per quod de gustibus iudicatur. Q uinta ui sua corpus omne iplet. Ois .n.pars corpis mollia & aspera:frigida & calida discernit. Sexta de cerebro means sto machum petit:cui maxime sensus est necessarius:ut quæ desunt appetat:superflua re spuat:& in homine sobrio se ipẽ moderetur. Septima σνυγία neruorum ifundit sen sum spinali medullæ:quæ hoc est animali:qď est naui carina : Et adeo usu aut digni tate præcipua est:ut lõgum cerebrum a medicis sit uocata. Ex hac deniq; ut cerebro di uersi nascuntur meatus uirtutẽ tribus animæ ꝓpositis ministrantes. Tria sunt.n.quæ ex animæ ꝓuidẽtia accipit corpus animalis:ut uiuat:ut decore uiuat:& ut immortali tas illi successione quæratur. His tribus propositis ut dixi:animæ per spinalẽ medullã præbetur effectus. Nã cordi & iecori & spirandi ministerii:quæ oĩa ad uiuendũ perti nẽt:uires de spinalibus quos diximus meatibus ministranť. Neruis etiã manuum: pe dũ:aliarumue partium per quas decore uiuitur:uirtus inde p̄statur. Et ut successio ꝓ curetur:nerui ex eadem spinali medulla pudendis:etiam matrici:ut suum opus imple ant ministrantur. Ita nulla in homine pars corporis sine spiramento : quod in uentre cerebri locatum est:& sine spinalis medulæ beneficio constat. Sic ergo fit:ut quum ip sum cerebrum sensu careat:sensus tamẽ a cerebro i omne corpus proficiscatur.

¶ Euge Gracculus noster Euangelus ait:tam plane nobis ostendit res opertu natu ræ tectas:ut quicquid sermone descripsit:oculis uidere uideamur. Sed eustachio iam cedo:cui præcipui cõsulendi locum. Eustachius modo:uel uir omnium disertissimus Eusebius:uel quicunq; uolent alii ad exercitium consultationis accedant. Nos postea liberiore ocio congrediemur.

¶ Ergo ait Eusebius habẽdus mihi sermo ẽ Disari tecũ de ætate:cuius ianuã iã pene ambo pulsamus. Homer. πολιοκροτάφους uocat. Q uæro utrũ ex pte poetico mo re totũ caput significare uelit:an ex aliqua ratiõe canos huic p̄cipue parti capitis assi gnet? Et Disarius: Et hoc diuinus ille uates prudẽter ut cætera. Nã pars anterior capi tis humidior occipitio ẽ:& ĩde crebro solet icipere canicies. Et si pars ãterior (ait ille) humidior ẽ:cur caluitiũ patiť:qď nõ nisi siccitate cõtingit? Opportũa inqt Disarius obiectio:sed ratio ñ obscura ẽ. Partes.n.priores capitis fecit natura rariores: ut qcq d superflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit:euanescat p plures meatus. Vnde ui demus in siccis defunctoꝝ capitibus uelut quasdam futuras:quibus hemisphæria (ut

Canicies cur prius i anterioř pte capitis

Caluiciũ cur i ante rioř parte capitis

ita dixerim) capitis illigantᷣ. Quibus igitur illi meatus fuerint ampliores: humorẽ siccitate mutant: & ideo tardius canescũt: sed nõ caluicio carẽt. Si ergo siccitas caluos efficit: ut posteriora capitis sicciora esse dixisti: cur caluũ occipitiũ nunq̃ uidemus? Ille respõdit: Siccitas occipitii nõ ex uitio: sed ex natura ẽ: Ideo q̃ibus sicca sunt occipitia. Ex illa aũt siccitate caluiciũ nascitᷣ: quæ per malã tẽperiẽ quã græci ἀκρασίαν uocãte solẽt cõtingit. Vnde capillo crispi: qui ita tẽperati sunt: ut capite sicciore sint: tarde canescũt: cito in caluiciũ transeunt. Cõtra qui capillo sunt rariore: non eo facile nudantur: nutriẽte humore qd̃ φλεγμα uocitatur: sed fit illis cita canicies. Nã ideo albi sũt cani: quia colorẽ humoris quo nutriuntᷣ imitantᷣ. Si ergo senibus abũdãtia humoris capillos in caniciẽ tingit: cur senecta opinionẽ exactæ siccitatis accepit? Quia senecta ille inq̃t extincto per uetustatẽ naturali calore: fit frigida: & ex illo frigore gelidi & superflui nascuntᷣ humores. Ceterũ liquor uitalis lõgæ uitate siccatus ẽ. Inde senecta sicca est inopia naturalis humoris: humecta est abundãtia uitiosi ex frigore ꝓcreati. Hic est q̃ ex uigiliis ætas grauior efficitur: q̃a somnus qui maxime ex humore cõtingit: de nõ naturali humore nascitᷣ. Sicut est multus i isfantia: q̃ humida est abũdãtia nõ superflui: sed naturalis humoris. Eadẽ tõ est: quæ pueritiã canescere nõ patitur: quũ sit humectissima: quia non ex frigore nato phlegmate humida est: sed illo naturali & uitali humore nutritur. Ille. n. humor: qui aut de ætatis frigore nascitur: aut cuiuslibet uitiositatis occasione contrahitur: ut superfluus: ita & noxius est. Hunc uidemus in fœminis ubi nõ crebro egeratur: extrema minitantẽ. Hunc in eunuchis debilitatem tibiis ingerentem: quarum ossa quasi semper in superfluo humore natantia naturali uirtute caruerunt: & ideo facile intorquentur dum pondus suppositi corporis ferre non possunt: sicut canna pondere sibi imposito curuatur.

Crispi capillo tarde canescunt.
Cani q̃re sunt albi.

¶ Et Eusebius. Quoniam nos a senectute usq̃ ad eunuchos traxit superflui humoris disputatio: dicas uolo: cur ita acutæ sint uocis: ut sæpe mulier an eunuchus loquatur: nisi uideas: ignores. Id quoq̃ facere superflui humoris abũdantiam ille respondit. Ipse enim ἀρτηρίαν per quã sonus uocis ascẽdit: efficiens crassiorẽ: angustat uocis meatum: & ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta est: uiris grauis: q̃bus uocis transitus habet liberũ & ex integro patentẽ meatum. Nasci aũt in eunuchis & in fœminis ex pari frigore: parem pene importuni humoris abundantiã: etiã hinc liquet: q̃ utriũq̃ corpus sæpe pinguescit. Certe ubera prope similiter utriq̃ grandescũt. His dictis: cũ ad interrogandũ ordo Seruiũ iam uocaret: naturali pressus ille uerecundia usq̃ ad proditionẽ coloris erubuit: Et Disarius: Age Serui nõ solum adolescentiũ: qui tibi æq̃ isunt: sed senũ quoq̃ omniũ doctissime cõmascula frõte: & seq̃strata uerecũdia: q̃ i te facies rubore idicat: cõfer nobiscũ libere qdᷣ occurrerit iterrogatibus tuis: nõ minus doctrinæ collocaturus q̃ si aliis cõsulẽtibus ipse respõdeas. Quũq̃ Diutile tacẽtẽ crebris ille hortatibus excitaret. hoc inq̃t Seruius ex te q̃ro: qdᷣ mihi cõtigisse dixisti. Quæ facit cã: ut rubor corpori ex aĩ pudore nascatᷣ? Et ille natura inq̃t: quũ qd ei occurrit honesto pudore dignũ: imũ petẽdo penetrat sanguinẽ: quo cõmoto atq̃ diffuso cutis tingitur: & inde nascitur rubor. Dicũt ẽt physici: q̃ natura pudore tacta ita sanguinẽ ante ꝓ uelamẽto tẽdat: ut uidemus quẽq̃ erubescẽtẽ manũ sibi ante faciẽ freq̃ter opponere. Nec dubitare de iis poteris: quũ nihil aliud sit rubor: nisi color sanguinis. Addit Seruius. Et q gaudẽt cur rubescũt? Disarius: gaudiũ inq̃t extrisecus cõtingit. Ad hoc aĩoso cursu natura festinat: q̃ sanguis comitãdo q̃si alacritate itegritatis suæ cõpotẽ: tingit cutẽ. Et inde similis color nascitᷣ. Idẽ refert. Cõtra qui metuunt qua ratione pallescunt? Nec hoc Disarius ait in occulto est. Natura enim quum quid de extrinsecus cõ-

Vox i fœminis & eunuchis q̃re tenuior fit.
Cõmascula.
Diutile
Rubor ex pudore q̃ re i facie nascatur
Gaudẽtes q̃re rubescunt.
Pallor cur metuentes arguat.

tingentibus metuit: in altum tota demergit: sicut nos quoq; quũ timemus: latebras & loca nos occulẽtia quærimus. Ergo tota descendẽs ut lateat: trahit secũ sanguinem quo uelut curru semper uehit: hoc demerso: humor dilutior cuti remanet: & inde pallescit. Ideo timẽtes & tremũt: quia uirtus aiæ itrorsum fugiẽs neruos relinqt: qbus tenebat fortitudo mẽbrorũ: & idẽ saltu timoris agitant. Hic & laxamẽtũ uẽtris comitatur timorẽ: qa masculi: qbus claudebant retrimẽtorũ meatus: fugientis itrorsum aiæ uirtute deserti: laxãt uincula: quibus retrimenta usq; ad digestionis opportunitatẽ cõtinebantur. Seruius his dictis: uenerabiliter assensus obticuit.

Tremor unde pcedit.
Timẽtesq re laxamẽtũ corpis patiuntur

¶ Tũc Auienus qa me ordo ait ad similitudinẽ cõsultatiõis applicat: reducẽdus ẽ mihi ad cõuiuiũ sermo: q lõgius a mẽsa iã fuerat euagatus: & ad alias trãsierat qõnes. Sæpe apposita salita carne: q laridũ uocamus (ut opinor) q̃si large aridũ: qrere mecũ ipse cõstitui: q ratione carnẽ ad diuturnitatẽ usus admistio salis seruet. Hoc licet extimare mecũ possim: malo tamẽ ab eo: q corpora curat certior fieri. Et Disarius: Oẽ corpus suapte natura dissolubile & marcidũ est: & nisi quodã uiculo cõtineat: facile defluit. Cõtinent ãt quãdiu inest aia reciprocatiõe aeris: q uegetant cõcepta cula spiritus: dũ semp nouo spirãdi nutriunt alimẽto. Hoc cessante p aiæ discessum: mẽbra marcescũt: & omne põdere suo conflictũ corpus obterit. Tũ sanguis etiã qui quandiu fuit cõpos caloris: dabat mẽbris uigorẽ: calore discedente uersus isaniem: non manet itra uenas: sed foras exprimitur: atq; ita laxatis spiramẽtis effluit tabes feculenta. Id fieri sal admistus corpori phibet. Est. n. natura siccus & calidus: & fluxum quidem corporis calore cõtrahit: humorem uero siccitate uel coercet: uel exorbet. Certe humorẽ sale differri siue consumi fit hinc cognitu facile: q; si duos panes pari magnitudine feceris: unum sale aspersum: sine sale alterum: inuenies indigentem salis: pondere propensiorem: scilicet humore in eo per salis penuriam permanente.

Laridum Sal qre cõseruat carnes

Sal siccus & calidus

¶ Etiam hoc a Disario meo quæsitum uolo: cur defecatum uinũ ualidius fit uiribus: sed infirmius ad permanendum: & tam bibentem cito permouet: q ipsum si manserit facile mutatur? Quod cito inquit Disarius permouet: hæc ratio est: quia quanto penetrabilius in uenas efficitur bibentis: tanto fit liquidius fece purgata. Ideo autem facile mutatur: q; nullo firmamẽto nixum undiq; sui ad noxam patet. Fex enim uino sustinendo & alendo: & uiribus sufficiendis quasi radix eius est.

Vinũ defecatũ ualidius sed ifirmius

¶ Et hoc qro Auiẽus ait: cur fex i imo subsidit oium nisi mellis: mel solũ ẽ qd sũmũ fecẽ expuat: Ad hoc Disarius: Fecis materia ut spissa atq; terrena cæteris laticibus põdere pstat: melle uicit. Iõ i illis grauitate deuergẽs ad fundũ decidit: i melle uero: ut leuior: de loco uicta sursum pellit. Q m ex iis q dicta sunt ingerũt se similes qõnes: cur Disari ita mel & uinũ diuersis ætatibus habent optia: mel qd recẽtissimũ: uinũ qd uetustissimũ. Vñ ẽ & illud puerbiũ: quo utunt gulones. Mulsum qd pbe tẽperes miscendũ eẽ nouo hymettio: falerno & uetulo. Propterea inquit ille: quia iter se igenio diuersa sunt. Vini. n. natura humida ẽ: mellis arida. Si dicto mõ addubitaueris: medicinæ cõtẽplator effectũ. Nã quæ udanda sunt corpis: uino fouent: q siccãda sunt: melle deterguntur. Igitur longinquitate temporis de utroq; aliquid exorbente uinum meracius fit: mel aridius: & ita mel succo priuatur: ut uinum aqua liberatur.

Fex cur cæteris in fundo stat i melle in supficie

Mel recẽtissimũ. uinũ uetustissimũ cur optia
Vdanda

¶ Nec hoc qd sequit dissimile q̃stis est: cur si uasa uini atq; olei diutine semiplena custodias, uinũ ferme in acorẽ corrũpit: oleo cõtra sapor suauior cõciliat. Vtrũq; Disarius ait: uerũ ẽ. In illud. n. uacuũ: qd supne liquido caret: aer aduena icidit: qui tenuissimũ quoq; humorẽ elicit & exorbet. Eo siccato uinũ q̃si spoliatũ uiribus put igenio imbecillũ aut ualidũ fuit: uel acore exasperat: uel austeritate restrigit. Oleũ ãt supuacuo

Vini uasa semiplẽa cur i acorẽ corrũpat oleo suauior sapor cõcilietur.

humore siccato uelut mucore qui in eo latuit absterso: acquirit nouã suauitatẽ sapo ris. Rursus Auienus: Ait Hesiodus quũ ad mediũ dolii peruentũ est:cõparcendũ: & cæteris eius partibus ad satietatẽ dicit abutendũ:optimũ uinũ sine dubio significans qd' in dolii medietate cõsisteret. Sed & hoc usu ꝓbatũ est:in oleo optimũ eẽ qd' sup natat:in melle qd' in imo est: Quæro igiť cur oleũ qd' in sũmo est:uinũ quod in medio:mel qd' in fundo optima esse credanť. Nec cunctatus Disarius ait: Mel quod optimũ est:reliquo põderosius est. In uase igiť mellis pars quæ in imo est utiq; præstat põdere:& ideo supnatante ꝑtiosior est. Contra in uase uini pars inferior admistione fecis non modo turbulenta:sed etiam sapore deterior est. Pars uero sũma aeris uicinia corrumpitur:cuius admistione fit dilutior: Vnde agricolæ dolia nõ cõtenti sub tectũ reposuisse: defodiunt:& operimentis extrinsecus illitis muniũt:remouẽtes in quãtũ fieri põt a uino aeris cõtagionẽ:a quo tam mãifeste læditur:ut uix se tueatur in uase pleno & ideo aeri minus peruio. Cæterũ si nõ hauseris:& locũ aeris admistioni patefeceris:reliquum quod remansit:omne corrumpitur. Media igitur pars quãtum a cõfinio summi utriusq;:tantum a noxa remota est:& quasi nec turbulenta nec diluta.

Vinũ cur in medio uasis optimum est. Oleũ cur ĩ sũmo uasis optimũ est Mel cur ĩfundo uasis optimum est.

¶ Adiecit Auienus. Cur eadẽ potio meratior uideť ieiuno:q̃ ei qui cibũ sumpsit? Et ille: Venas inedia uacuefacit:saturitas obstruit. Igiť quũ potio per inanitatẽ penitus influit:quia nõ obtusas cibo uenas iuenit:neq; fit admistione dilutior:per uacuũ means gustatu fortiore senť. Hoc quoq; sciendũ est mihi: Auienus inqt: Cur qui esuriẽs biberit aliquantulũ famẽ subleuat? qui uero sitiens cibũ sumpserit:nõ solũ nõ domat sitim:sed magis cupidinẽ potus accẽdit. Nota est inqt Disarius cã. Nã liquori qdẽ nihil officit:quin sumptus ad oẽs corporis partes quoquo uersus ꝑmanet:& uenas compleat. Et ideo inedia q̃ inanitem fecerat: accepto potus remedio:quasi iam nõ in totũ uacua recreatur. Cibatus uero utpote cõcretior & grãdior:in uenas nõ nisi paulatĩ cõfectus admittitur. Ideo sitim quã repetit nullo solatio subleuat:immo qcqd foris hũoris nactus est:exorbet:& inde penuria eius quæ sitis uocať augeť. Nec hoc mihi auienus ait ignoratũ relinquo:cur maior uoluptas est: quũ sitis potu extinguitur: q̃ quũ fames sedať cibo? Et Disarius: Ex prædictis quoq; liquet. Nã potionis totus haustus ĩ oẽ corpus simul penetrat: & ĩ oĩum partium sensus facit unã maximã & sensibilẽ uoluptatẽ. Cibus aũt exiguo subministratu paulatĩ penuriã consolať. Ideo uoluptas ei⁹ multifariã cõminuitur. Hoc quoq; (si uidetur) addo q̃sitis: cur qui auidius uorant: facilius satias capiũt:q̃ qui eadẽ qeti ederint. Breuis est inqt illa responsio: Nã ubi auide deuoratur:tunc multus aer cũ eduliis inferť ꝑpter hiatũ rictus:& crebritatẽ respirandi. Igitur ubi aer uenas cõpleuit:ad abiiciendũ fastidiũ pro cibo pensať. Ni molestus sum Disari patere plus nimio ex discendi cupidine garrientẽ:& dicas q̃so: cur edulia satis calida:satis facilius cõprimimus ore:q̃ manu sustinemus:& si qd eoꝶ plus feruet: q̃ ut diutius mandi possit:ilico deuoramus:& tamẽ alu⁹ nõ ꝑniciose uritur. Et ille. Intestinus calor qui in aluo est:q̃ si multo maior uehementiorq;:quicqd calidum accipit magnitudine sua circũuenit ac debilitat. Ideo ꝓstat:si qd ori feruidum admoueris: nõ ut qdam faciunt hiare:ne nouo spiritu feruori uires ministres:sed paulisper labra comprimere:ut maior calor qui de uẽtre & ore opitulatur:comprimat minorem calorem. Manus autem ut rem feruidã ferre possit:nullo proprio iuuatur calore.

Potio q̃re meracior ieiunis: q̃ cibatis Potio cur famẽ aliq̃tulũ extinguit nõ cibus sitim.

Auidius uorantes cur facili⁹ satientur Satias

Calida edulia cur facili⁹ ore q̃ manu tolerẽtur. Aluus

¶ Iã dudũ inqt Auienus nosse aueo: cur aqua quæ obsita globis niuiũ ꝑducitur ad niualẽ rigorẽ:nõ minus in potu noxia est:q̃ ex ipsa niue aqua resoluta. Scimus.n. quot quantæq; noxæ epoto niuis humore nascãtur: Et Disarius:adde aliqd ante q̃sitis:aq̃ enim ex niue resoluta ẽt si igne calefiat & calida bibatur:æq; noxia est:ac si epota sit fri

Aq̃ niualis cur noxia. Noxa Noxia

gida: Ergo nõ solo rigore: niualis aq̃ pniciosa ẽ: sed ob aliã cãm q̃ nõ pigebit apire au/ctore Aristotele: q in physicis qõibus suis hãc posuit: & i hũc sensũ (ni falor) absoluit. Ois aq̃ inqt hẽt i se aeris tenuissimi portionẽ: quo salutaris ẽ: hẽt & terreã fecẽ: q̃ ẽ cor pulẽta post terrã. Quũ ergo aeris frigor & gelu coacta calescit: necesse ẽ p euaporatio nẽ uel exprimi ex ea aurã illã tenuissimã: q̃ descẽdẽte cõueniat in coagulũ: sola terrea i se remanẽte natura: Qd hinc apparet: quia quũ fuerit eadẽ solis aq̃ calore soluta mi/nor modus eius reptẽ: q̃ fuit ante q̃ cõgelasceret. Deest: qd euaporatio solũ in aq̃ salu bre cõsumpsit. Nix ergo q̃ nihil aliud ẽ q̃ aq̃ in aere dẽsata: tenuitatẽ sui: quũ dẽsaretur amisit: & iõ ex eius resolutæ potu: diuersa morboꝝ genera uisceribus inseminantur.

¶ Noiatũ gelu: ueteris q̃ me solebat agitare admonuit qõnis: cur uina aut nunq̃: aut raro: cõgelascãt: cæteris ex magna pte humoris nimietate frigoris cogi solitis. Nũ qa uinũ semina q̃dã i se caloris hẽt: & ob eã rẽ Home. dixit αἴθοπα οἶνον: nõ ut qdã pu tant pp calorẽ: an alia q̃piã cã ẽ: q̃ qa ignoro scire cupio. Ad hæc Disarius: Esto uina naturali muniant calore: nũ oleũ minus ignitũ ẽ: aut minorẽ ui in corpibus calefactã dis hẽt. & tñ gelu strigit. Certe si putas ea q̃ calidiora sunt difficilius cõgelascere: con/gruẽs erat nec oleũ cõcrescere: & ea q̃ frigidiora sunt: facile gelu cogi. Acetũ at oinm maxie frigorificũ est: atq; id tñ nunq̃ gelu stringit. Nũ igit oleo magis cã ẽ coaguli ce lerioris: qd & leuigatius: & spissius est: faciliora. n. ad coeũdũ uident q̃ leuatiora den siora q; sunt. Vino at nõ cõtingit tãta mollities: & est q̃ oleũ multo liqdius. Acetũ ue/ro & liq dissimũ est iter cæteros humores: & tãto acerbius: ut sit acote tristificũ: & exẽ plo marinæ aq̃: q̃ ipa quoq; amaritudine sui aspera est: nũquã gelu cõtrahitur. Nã qd Herodotus historiaꝝ scriptor: cõtra oium ferme qui hæc q̃sierũt opinionẽ scripsit: ma re bosphoricũ: quod & cimeriũ appellat: earũq; partiũ mare oẽ qd scythicũ dicitur: ge lu cõstringi & cõsistere: aliter est ac putatur. Nã nõ marina aq̃ cõtrahitur: sed qa pluri mũ in illis regionibus fluuiorũ est: & paludũ in ipsa maria isfluẽtiũ: supficies maris cui dulces aquæ innatãt congelascit. & icolumi aq̃ marina uidetur in mari gelu: sed de ad/uenis undis coactũ. Hoc & in ponto fieri uidemus: in quo frusta q̃dã & ut ita dixerim superficies gelidæ ferũtur cõtractæ de fluuialiũ uel palustriũ undarũ multitudine: in quas licet frigore cõcretæ: tamẽ sunt natãtes q̃si leuatiores marina. Plurimũ aũt aqua rũ taliũ isfluere põto & totã supficiẽ ei⁹ isfectã eẽ dulci liquorẽ: pp qd ait Salu. mar põti/cũ dulci⁹ q̃ cætera: ẽ hoc quoq; testimõio: q; si i põtũ ul paleas uel ligna: seu q̃cũq; alia natãtia pieceris: foras extra põtũ ferũt i ppõtidẽ: atq; ita i mar qd alluit asiæ orã: quũ cõstet i põtũ isfluer maris aq̃: nõ effluer de põto. Meatus. n. q solus de oceão receptas aq̃s i maria nr̃a trãsmittit: i freto ẽ gaditão: qd hisp. aphricãq; iteriacet. & sie dubio inũ datio ipã p hispãiẽse & gallicanũ littora: i tyrrhenũ pdit: ide hadriaticũ mare facit: ex quo extra i ptheniũ: leua i Ioniũ & directi i ægæũ pgit. atq; ita igredit i pontũ. Quæ igit rõ facit ut riuati aq̃ de põto fluãt: quũ foris isfluẽtes aq̃s põtus accipiat. Sed cõstat utraq; rõ. Nã supficies põti pp nimias aq̃s quæ de terra dulces isfluũt: foras effluit: de/orsum uero itro pgit isfluxio. Vnde probatũ est: natantia q̃ (ut supra dixi) iaciunt: in pontum foras pelli. Si uero colũna decederit itrorsum mari. Et hoc sæpe usu probatũ est: ut grauiora quæq; in fundo propontidis ad ponti interiora pellantur.

¶ Adiecta hac una cõsultatione reticebo: cur omne dulciũ magis dulce uidetur quũ frigidũ est: q̃ si caleat. Respõdit Disarius: calor sensum occupat: & gustatũ linguæ ser uor interpedit. Ideo ex asperatione oris puenta suauitas excluditur. Quod si caloris absit iniuria: tum demũ potest lingua: incolumi blandimento: dulcedinem pro meri/to eius excipere. Præterea succus dulcis per calorem non impune penetrat uenarum

Marginal notes: Vina cur nũq̃: uel raro cõge/lascant. — Acetũ cur nõ cõgela/scat — Mare quõ cõgelascit. — Riuati. — Dulcia cur frigi da magis: dulcia sit q̃ calida. Prouenta.

receptacula: & ideo noxa minuit uoluptatem.

¶ Successit Horus: & quũ multa inquit de potu & cibatu q̃siisset Auienus unum maxime necessariũ (sponte an oblitus ignoro) prętermisit: cur ieiuni magis sitiãt q̃ esuriãt.

Ieiuni cur magis siti ant q̃ esu riant.

Hoc in cõe nobis Disari si uidet absolues: Et ille. Rẽ tractatu dignã: inqt: Hore q̃sisti: sed cuius ratio in apto sit. Quũ.n. aĩal ex diuersis cõstet elemẽtis: unũ est de his q̃ corp⁹ efficiũt: qd & solũ: aut maxie ultra cætera: aptũ sibi q̃rat alimẽtũ: calorẽ dico: q liquorẽ sibi sp exigit ministrari. Certe de ipsis q̃tuor elemẽtis extrisecus uidemus nec aquã: nec aerẽ: neq; terrã aliqd quo alatur: aut quod cõsumat exigere: nullãq; noxã ui cinis uel appositis sibi rebus inferre. Solus ignis alimenti ppetui desiderio quicqd offendit absumit. Inspice & primæ ætatis infantiã: q̃tum cibũ nimio calore conficiat: & contra senes cogita facile tolerare ieiuniũ: quasi extincto in ipsis calore: qui nutrimẽtis recreari solet. Sed & media ætas si multo exercitio excitauerit sibi naturalẽ calorem animosius cibũ appetit. Cõsideremus & animalia sanguine carẽtia: quæ nullũ cibũ q̃rant penuria caloris. Ergo si calor in appetẽtia semp est: liquor aũt propriũ caloris alimentũ est: bene in nobis quũ ex ieiunio corpori nutrimenta q̃runt: pcipue calor suũ postulat: quo accepto corpus oẽ recreat: & patiẽtius expectat cibum solidiorem.

¶ His dictis: Auienus ãnulũ de mẽsa rettulit: q illi de breuissimo dexteræ mãus digito repẽte deciderat. Q uũq; a psentibus q̃reret: cur eũ aliena manu & digito & non huic gestamini deputatis potius insereret: ostẽdit manũ leuã ex uulnere tumidiorem. Hinc Horo nata quæstionis occasio: Et dic inquit Disari: oĩs.n. situs corpus pertinet ad medici notionem: tu uero doctrinã & ultra q̃ medicina postulat consecutus es: dic inq: cur sibi cõis assensus annulũ in digito: qui minimo uicinus est: quẽ etiã medicinalẽ uocant: & manu præcipue sinistra gestandũ esse psuasit. Et Disarius: de hac ipsa q̃stione sermo quidã ad nos ab ægypto uenerat: de quo dubitabã: fabulã ne: an uerã rationẽ uocarem. sed libris anatomicorũ postea cõsultis: uerũ repperi: neruũ quẽdã de corde natũ priorsum pergere usq; ad digitũ manus sinistræ minimo pximũ: & illic desinere implicatũ cæteris eiusdem digiti neruis: & ideo uisum ueteribus: ut ille digitus annulo tanq̃ corona circũdaret. Et Horus: adeo inquit Disari uerũ ita ut dicis ægyptios opinari: ut ego sacerdotes eorũ quos pphetas uocant: quũ i tẽplo uidissem circa deorũ aras hunc in singulis digitũ cõfectis odoribus illinire: & eius rei causas inq̃sissem: & de neruo quod iam dictũ est principe eorũ narrante didicerim: & insuper de numero qui per ipsum significat. Cõplicatus.n. senariũ numerũ digitus iste demonstrat: qui omnifariã plẽus perfectus atq; diuinus est. Causasq; cur plenus sit hic numerus: ille multis asseruit: ego nũc ut præsentibus fabulis minus aptas relinquo. Hæc sũt quæ in ægypto diuinarum omnium disciplinarium compote: cur annul⁹ huic digito magis inserat agnoui. Inter hæc Cecinna Albinus: Si uolentibus erit uobis lqt: in medium profero quæ de hac eadem causa apud Atteium Capitonem pontifici iuris inter primos peritum legisse memini: qui quum nefas esse sanciret deorum formas insculpi annulis: eo usq; processit: ut & cur hoc digito uel in hac manu gestaretur annulus: nõ taceret. Veteres inquit non ornatus: sed signandi causa annulum secum circũferebãt. Vnde nec plus habere q̃ unum licebat: nec cuiq̃ nisi libero: quos solos fides decerneret: quæ signaculo continetur. Ideo ius annulorum famuli nõ habebãt: Imprimebat aũt sculptura materiæ annuli: siue ex ferro: siue ex auro foret: & gestabat: ut quisq; uellet quacũq; manu: quolibet digito. Postea inquit usus luxuriantis ætatis: signaturas pretiosis gẽmis cœpit insculpere: & certatim hæc oĩs imitatio lacessiuit: ut de augmento pretii quo sculpendos: lapides parassent: glorietur. Hinc factum est: ut usus

Annulus cur i digito mini mo pxio feratur.

Priorsum

annulorū exemptus dexteræ:q̄ multū negociorū gerit in leuā relegaret̄:quæ ociosior
est:ne crebro motu & officio manus dexteræ:p̄tiosi lapides frangerentur. Electus aūt
inquit ipsa leua manu digitus minimo p̄ximus:q̄si aptior cæteris:cui cōmendaret̄ an
nuli pretiositas. Nā pollex:qui nomen ab eo q̄ pollet:accepit:nec ī sinistra cessat:nec
minus q̄ tota manus sp̄ in officio est. Vnde apud græcos ἀντίχειρ inq̄t uocat̄ : quasi
manus altera. Pollici uero uicinus:nudus:& sine tuitione alterius appositi uidebat̄.
Nā pollex ita inferior est:ut uix radicem eius excedat. Mediū & minimū uitauerūt in
quit:ut ineptos:alterū magnitudine:breuitate alterū:& electus est:qui ab utroq̄ clau
dit̄:& minus officii gerit:& ideo seruādo annulo magis accōmodatus. Hæc sunt q̄ le-
ctio pontificalis habet. Vnusq̄sq̄ ut uolet:uel hetruscā:uel egyptiam opinionē seq̄t̄.
¶ Inter hæc Horus ad cōsulendū seuerus:scis inq̄t Disari:p̄ter hūc uestitū qui me te-
git:nihil mea nominis censu:aliud habere. Vnde nec seruus mihi est:nec ut sit opto:
sed omnē usum:q̄ uiuo ministrandus est:ego mihimet subministro. Nup̄ ergo quū in
hostiensi oppido morarer:sordidatū palliū meū in mare diutile laui:& sup̄ littus sole
siccaui:nihiloq̄ minus eædē in ipso:post ablutionē:maculæ sordiū uisebant̄. Q uūq̄
me res ista stupefaceret:assistens forte nauta:q̄n potius ait in fluuio ablue palliū tuū:
si uis emaculatū. Parui:ut uerū p̄barē:& aqua dulci ablutū atq̄ siccatū uidi splēdori
suo redditū. Et ex illo cām requiro:cur magis dulcis aq̄: q̄ salsa idonea sit sordibꝰ ab- Aq̄ dulcis
luendis. Iamdudū Disarius inquit:hæc q̄stio ab Aristotele & proposita & soluta est. cur abluē
Ait. n. aquā marinā multo spissiorē esse:q̄ est dulcis:imo illā esse feculētam: dulcē ue dis sordi-
ro purā atq̄ subtilē. Hinc facilius ait:uel iperitos nādi sustinet mare:quū fluuialis aq̄ bꝰ magis
quasi infirma & nullo iumēto fulta mox cedat:& in imū pondera accepta transmittat. idonea sit
Ergo aquā dulcē dixit:quasi natura leuem celerius imergere in ea quæ abluēda sunt: q̄ salsa.
& dum siccatur secū sordiū maculas abstrahere:marinā uero quasi crassiorē: nec faci-
le penetrare purgando:p̄pter sui densitatē:& dum uix siccatur non multū sordiū se-
cū trahere. Q uūq̄ Horus iis assentire uideret̄: Eustachius ait. Ne decipias quæso cre
dulū q̄ se q̄stionēq̄ suā cōmisit fidei tuæ. Aristoteles. n. ut nōnulla alia: magis acute q̄
uere ista disseruit. Adeo āt aq̄ dēsitas nō nocet abluēdis:ut sæpe q̄ aliq̄s species purga Species.
tas uolūt:ne sola aq̄ uł dulci tardius hoc efficiāt:admisceāt illi cinerē:uł (si defuerit)
terrenū puluerē:ut crassior facta celerius possit abluere. Nihil ergo impedit marinæ
aquæ densitas. Sed nec iō q̄a salsa est:minus abluit. Salsitas. n. findere : & uelut apire Aq̄ magis
meatus solet:& iō magis elicere debuit abluēda. Sed hæc una cā est:cur aq̄ marina nō Pinguis.
sit ablutioni apta quia pinguis est sicut & ipse Aristoteles sæpe testatus est:& sales do
cēt:q̄bus in esse q̄ddā pingue nullus ignorat. Est & hoc idiciū pinguis aquæ marinæ:
q̄ quū ispargit̄ flāmæ:nō tā extinguit:q̄ pariter accendit̄:aquæ pinguedine alimoniā
igni subministrāte. Postremo Homerū seq̄mur:qui solus fuit naturæ cōscius. Facit. n.
Nausicaā Alcinoi filiā abluētē uestes:quū sup̄ mare eēt: nō in mari: sed ī fluuio, Idē
locus Homeri docet nos marinæ aq̄ q̄ddā inesse pingue p̄mistū. Vlyxes. n. quū iā du
dū mare euasisset:& staret siccato corpore. ait ad Nausicaæ famulas.
ἀμφίπολοι στῆθ' οὕτω ἀπόπροθεν ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς
ἅλμην ὤμοιιν ἀπολούσομαι ἀμφὶ δ' ἐλαίῳ
χρίσομαι. ἦ γὰρ δηρὸν ἀπὸ χροός ἐστιν ἀλοιφή
¶ Post hæc quum descēdisset in fluuium:diuinus uates:quin in omni re naturam se-
cutus est:expressit quod fieri solet:ut qui ascendunt de mari si in sole steterit: aqua q̄-
dem celeriter sole siccetur:māeat āt ī corporis superficie ueluti flos quidā:qui & in de
tegendo sentietur. Et hæc est aquæ marinæ pinguedo quæ sola impedit ablutionem.

Simlacra maiora ueris cur in aq̃ uidean tur.

Et q̃a a cæteris expeditus mihi te paulisper idulges: mō aūt nobis de aq̃ sermo fuit: quæro cur in aq̃ simulacra maiora ueris uident᷑? qđ genus apud popinatores pleraq; ſitamētorū cernimus ꝓposita ampliora ſpecie q̃ corpore: qppe uidemus in doliolis uitreis aquæ plenis & oua globis maioribus: & iecuſcula fibris tumidioribus: & bulbas ſpiris ingētibus & oīno ipſum uidere: qua nobis rōne conſtat: quia ſolent de hoc nōnulli nec uera nec ueriſimilia ſentire. Et Diſarius aqua inqt dēſior eſt aeris tenuitate: & ideo eā cunctatior uiſus penetrat: cuius offenſa pcuſſa uidendi acies ſcindit᷑: & i ſe recurrit. Sciſſa dum redit iam nō directo ictu: ſed undiq; uerſum icurrit liniamenta ſimulacri: & ſic fit ut uideat᷑ imago archethypo ſuo grādior. Nā & ſolis orbis matutin⁹ ſolito nobis maior apparet: quia iteriacet iter nos & ipſum aer adhuc de nocte roſcid⁹ & grandeſcit imago eius tanq̃ in aquæ ſpeculo uiſatur. Ipſam uero uidendi naturā nō inſubide introſpexit Epicurus: cuius in hoc nō eſt (ut extimo) iprobāda ſnīa: aſtipulāte præcipue Democrito: quia ſicut in cæteris: ita & in hoc paria ſenſerunt. Ergo cēſet Epicurus ab oībus corporibus iugi fluore q̃piā ſimulacra manere: nec unq̃ tantulam morā interuenire: qn ultra ferant᷑ inani figura cohærentes corporū exuuiæ: quarū receptacula in nr̄is oculis ſunt: & iō ad deputatā ſibi a natura ſedē proprii ſenſus recurrūt. Hæc ſunt quæ uir ille cōmemorat: quibus ſi occurris obui⁹: expecto quid referas.

Solis orbis i mare maior.

Insubide.

Propatulo.

Ad hæc renidens Euſtachius in ꝓpatulo eſt inqt: qđ decepit Epicurū. A uero.n. lapſus eſt: aliorū q̃ttuor ſenſuū ſecutus exēplū: q̃a i audiēdo & guſtādo & odorādo atq; tāgēdo nihil e nobis emittimus: ſed extrinſecus accipimus: qđ ſenſum ſuum moueat. Quippe & uox ad aures ultro uenit: & auræ in nares ifluūt: & palatō igerit᷑ qđ gignat ſaporē: & corpori nr̄o applicant᷑ tactu ſentienda. Hinc putauit & ex oculis nihil foras proficiſci: ſed imagines rerum in oculos ultro meare. Cuius opinioni repugnat: q; in ſpeculis imago aduerſa cōtēplatorē ſuū reſpicit: quū debeat (ſi quidē a nobis orta recto meatu ꝓficiſcit᷑) poſterā ſui ptē quū diſcedit oſtēdere: ut leua leuā: dextera dexterā reſpiciat. Nā hiſtrio ꝑſonā ſibi detractā ex ea parte uidet: q̃ iduit. ſ. nō faciē: ſed poſteriorē cauernā. Deinde iterrogare hūc uirū uellē: an tūc imagines e rebus auolant: quū eſt qui uelit uidere: an & quū nullus aſpicit: emicāt undiq; ſimulacra. Nā ſi quod primū dixi teneat: q̃ro cuius impio ſimulacra p̄ſto ſint ituenti. & quotiens qs uoluerit ora cōuertere: totiēs ſe & illā conuertāt. Sin ſecundo inhæreat: ut dicat ꝑpetuo fluore rerū oīum manare ſimulacra: q̃ro q̃diu cohærētia ꝑmanent nullo coagulo iuncta ad ꝑmanēdū. Aut ſi manere dederimus: quēadmodū aliquē retinebūt colorē cuius natura quū ſit incorporea: tamē nunq̃ poteſt eſſe ſine corpore. Deinde qs poteſt in animū iducere: ſimul atq; oculos ueteris icurrere imagines cæli: maris: littoris: prati: nauiū: pecudum: & innumerabilium præterea rerum: quas uno oculorū iactu uidemus: quū ſit pupilla quæ uiſu pollet: oppido parua. Et quonam modo totus exercitus uiſit᷑: an de ſingulis militibus profecta ſimulacra ſe congerunt: atq; ita collata tot milia penetrāt oculos intuentis? Sed quid laboramus opinionē ſic inanē uerbis uerberare: quū ipſa rei uanitas ſe refellat? Cōſtat aūt uiſum nobis hac ꝓuenire ratione. genū lumē e pupilla q̃cūq; eā uerteris: directa linea emicat. Id oculoꝝ domeſticū ꝓfluuiū ſi reperit in circūfuſo nobis aere lucē: per eā directim ꝑgit: q̃diu corpus offendat. Et ſi faciā ueteris: ut circūſpicias: utrobiq; acies uidēdi directa ꝓcedit. Ipſe aūt iactus: quē diximus de nr̄is oculis emicar᷑: icipiēs a tēui radice i ſūma fit latior: ſicut radii a pictor᷑ fingūt᷑. Iō ꝑ miutiſſimū foramē cōtēplās oculis: uidet cæli ꝓfūditatē. ergo tria iſta nobis neceſſaria ſūt ad effectū uidēdi: lumē qđ de nobis emittius: & ut aer q iteriacet lucidus ſit: & corpus: quo offenſo deſinat itētio. Quæ ſi diutius ꝑgat: rectā intētionē laſſata non

Viſui tria eē neceſſaria.

obtinet:sed scissa in dexterā leuāq; diffundit. Hinc est q̄ ubicūq; terrarū steteris: uideris tibi quādā cæli cōclusionē uidere: & hoc est qd' horizontē ueteres uocauerunt: quorū indago fideliter dep̄hendit directā ab oculis aciem p planū cōtra aspicientibus nō pergere ultra cētū octoginta stadia: & inde in orbē iā recuruari. Per planū iō adiecit: quia altitudines lōgissime aspicimus: quippe qui & cælū uidemus. Ergo in oi horizontis orbe ipse qui intuet centron est. Et quia diximus q̄tum a centro acies usq; ad partē orbis extendit: sine dubio in horizonte Διάμετρου orbis trecētorū sexaginta stadiorū est: & si ulterius qui intuetur accesserit: seu retrorsum tecesserit: similē circa se orbē uidebit. Sicut igit̄ diximus quū lumen qd' pergit e nobis: per aeris lucē in corpus inciderit: impletur officium uidēdi. Sed ut possit res uisa cognosci: renunciat uisā speciem rationi sensus oculorū: & illam aduocata memoria tecognoscit. Ergo uidere oculorū est iudicare ratiōis: memoriæ meminisse: quia trinū est officiū qd' uisum cōplet ad dignoscendā figurā: sensus: ratio memoria: Sensus rē uisam tōni refundit. Illa quid uisum sit tecordat. Adeo aūt intuēdo necessariū est rōnis officiū: ut sæpe i uno uidēdi sensu: etiā aliū sensum memoria suggerēte ratio dep̄rehēdat. Nā si ignis appareat: scit eū & ante tactū ratio calere. Si nix sit illa quæ uisa est: intelligit in ipsa illa rō etiā tactus rigorem. Hac cessante: uisus inefficax est: adeo ut q̄ remus in aq̄ fractus uī uel q̄ turris eminus uisa quū sit angulosa: rotunda extimatur: faciat rationis negligētia: quæ si se intenderit: agnoscit in turre angulos: & in remo integritatem. Et oia illa discernit: q̄ academicis dānandorū sensuū occasionē dederūt: quum sensus unus iter certissimas res habēdus sit comitante ratione: cui nōnunq̄ ad discernendā speciē nō sufficit sensus unus. Nā si eminus pomi qd malū dicit: figura uisatur: non omnino id malū est. Potuit. n. ex aliqua materia fingi mali similitudo. Aduocandus est igit̄ sensus alter: ut odor uidelicet. Sed potuit inter congeriem malorū positum auram odoris ipsius concæpisse. Hic tactus consulendus est: qui potest de pondere indicare: Sed metus est ne ipse fallatur: si fallax opifex materiam quæ pomi pondus imitaretur: elegit. Confugiendum est igitur ad saporem: qui si formæ consentiat: malum esse nulla dubitatio est. Sic probatur: efficatiam sensuum de ratione pēdere. Ideo deus opifex omnes sensus in capite: id est circa sedem rationis locauit.

¶ His dictis fauor ab oībus exortus est admirantibus dictorū soliditatē: adeo ut attestari uel ipsum Euāgelū nō pigeret. Disarius deinde subiecit: Isti plausus fūntq; puocāt philosophiā ad uēdiēdos sibi de aliena arte tractatus: unde sæpe occurrit in manifestos errores: ut Plato uester dū nec anatomica: quæ medicinæ p̄pria est: abstinet: risū de se posteris tradidit: Dixit. n. diuisas eē uias deuorādis cibatui & potui: & cibū q̄dē p stomachū trahi: potū uero p̄ ἀρτηρίαν: q̄ τραχεῖα dicit: fibris pulmōis allabi. Q̄ d tm̄ uirū uel extimasse: ue i lib. retulisse mirādū ē: uel potius dolēdū. Vn̄ Erasistratus medicorū ueterū nobilissimus i eū iure inuectus est: dicēs illū retulisse lōge diuersa q̄ rō dep̄hendit. Duas. n. eē fistulas istar canaliū: easq; ab oris faucibus p̄ficisci deorsū: & p earū alterā iduci delabiq; i stomachū esculēta oia & poculēta: ex eoq; ferri in uentriculū: qd græce appellat: ἡ κάτω κοιλία: atq; illic subigi digeriq;: ac deinde aridiora ex his retrimēta in aliū cōuenire: qd græce κόλον dr̄: hūidiora āt p renes i uesicā trahi: & p alterā de duabus supioribus fistulā q̄ græce appellat τραχεῖα ἀρτηρία spm̄ a sūmo ote i pulmonē: atq; inde rursū i os & i nares cōmeare: pq; eū dē uocis fieri meatū: ac ne pot' cibusue aridior quē oporteret i stomachū ire: p̄cederet ex ore: laberet q; i eā fistulā p q̄ spūs r̄ciprocat̄: ex eaq; offēsiōe itercluderet aiæ uia: iposita ē arte q̄dā & ope naturæ ἐπιγλωττὶς: q̄si claustr̄ mutuū utriusq; fistulæ q̄ sibi sūt coherētes: eaq;

ἐπιγλώττιδα iter edẽdũ bibẽdũq; operire ac ꝓtegere τὴν τραχεῖαν: ne qd ex esca potu ue incideret in illud quasi æstuãtis animæ iter: ac pp ea nihil humoris influere in pulmonẽ ore ipso arteriæ cõmũito. Hæc Erasistratus cui (ut extimo) uera rõ cõsentit. Q uũ .n. cibus nõ squalidus siccitate: sed humoris tẽperie mollis uẽtri isferẽdus sit: ne cesse ẽ eãdẽ uiã ambobus patere: ut cibus potu tẽperatus ꝑ stomachũ i uẽtrẽ condat: nec aliter natura cõponeret: nisi qd salutare esset aiali. Deinde quũ pulmo & solidus & leuigat⁹ sit: siqd spissum in ipũm deciderit: queãdmodũ penetrat: aut trãsmitti põt ad locũ digestionis: quũ cõstet: si quãdo casuali qd paulo dẽsius i pulmonem uiolẽtia spiritu trahẽte deciderit: mox nasci tussim nimis asperã: & alias quassatiões usq; ad uexationẽ salutis. Si autẽ naturalis uia potũ in pulmonẽ traheret: quũ corpulenta bibũtur uel quũ hauriẽ potus admistus granis: seu ex re aliq̃ densiore: quid iis sumptis pulmo pateret. Vnde ἐπιγλώττις a natura puisa est: quæ quũ cibus sumiẽ opimẽto sit arteriæ: ne qd per ipsam in pulmonẽ spiritu passim trahẽte labaẽ. Sicut quũ sermo emitendus est: iclinaẽ ad opiendã stomachi uiã: ut ἀρτηρίαν uoci patere pmittat: Est & hoc de expientia notũ: q; qui sensim trahũt potũ: uentres habent humectiores: humore qui paulatim sumptus est diutius pmanente. Siqs uero auidi⁹ hauserit: humor eodem impetu trahitur: præterit in uesicam: & ficciori cibo prouenit tarda digestio. Hæc autem differentia non nasceretur: si a principio cibi & potus diuisi eẽnt meatus. Q uod autem Alcæus poeta dixit: & uulgo canitur.

Ideo dictum est: quia pulmo re uera gaudet humore: sed trahit quãtũ sibi extimat necessariũ. Vñ satis fuisset philosophorũ oium pricipi: alieis abstinerẽ: q̃ minus nota pferr. ¶ Ad hæc Eustachius paulo cõmotior: nõ minus te inquit Disari philosophis q̃ medicis iserebã: sed mõ uideris mihi rẽ cõsensu generis humani decãtatã: & creditã obliuioni dare: philosophiã artẽ eẽ artiũ: & disciplinã disciplinarũ: & nũc in ipsam iuehiẽ parricidali ausu medicina: quũ philosophia illic habeaẽ: angustior: ubi de rõnali pte .i. de incorporeis disputat: & illic iclineẽ: ubi de physica: qđ est de diuinis corporibus uel cæli uel syderũ tractat. Medicina aũt physicæ ptis extrema fex est: cui rõ est cũ terrestris terrenisq; corporibus. Sed qd rõnẽ nolaui: quũ magis apud ipã regnet cõiectura q̃ rõ? Q uæ ergo cõiicit de carne lutulenta: audet in eqtare philosophiæ: de icorporeis & uere diuinis certa rõne tractãti. Sed ne uideaẽ cõisista defensio tractatũ uitare pulmonis: accipe cãs: quas platonica maiestas secuta est. ἐπιγλώττις quã memoras: inuentũ naturæ est ad tegẽdas detegẽdasq; certa alternatiõe uias cibatus & potus: ut illũ stomacho trãsmittat: hũc pulmo suscipiat. Propterea tot meatibus distinctus est: & interpatet rimis. nõ ut spiritus egressiones hẽat: cui exhalatio occulta sufficeret: sed ut per eos siqd cibatus in pulmonẽ deciderit: succus eius mox migret in sedẽ digestiõis. Deinde ἀρτηρία si quo casu scissa fuerit: potus nõ deuoraẽ: sed q̃si scisso meatu suo reiectaẽ foras: incolumi stomacho: quod nõ contingeret: nisi ἀρτηρία uia eẽt humoris. Sed & hoc in propatulo est: quia quibus ager est pulmo: accenduntur in maximã sitim: sed non eueniret: nisi esset pulmo receptaculũ potus. Hoc quoq; intuere: q; alalia quibus pulmo non est: potum nesciunt: Natura enim nihil superfluum: sed membra singula ad aliquod uiuendi ministerium fecit: quod quum deest: usus eius non desideratur. Vel hoc cogita: quia si stomachus cibum potumque susciperet: superfluus foret uesicæ usus. Poterat enim utriusque rei stomachus retrimenta intestino tradere: cui nunc solius cibi tradit. nec opus esset diuersis meatibus quibus singula traderentur: sed unus utriq; sufficeret ab eadem statione transmisso. Modo aũt

seorsum uesica: & itestinũ seorsum saluti seruit: q̃a illi stomach' tradit: pulmo uesicæ: Nec hoc p̃tereundũ est: q: in urina q̃ ẽ retrimẽtũ potus: nullũ cibi uestigiũ repit: sed nec aliq̃ q̃litate illorũ retrimẽtorũ uel coloris uel odoris ificit. Quod si in uẽtre simul fuissent: aliq̃ illarum sordium qualitas ificeretur. Nam postremo lapides qui de potu in uesicam nascuntur: cur nunq̃ in uentre coalescunt: quum non nisi ex potu fiant? & nasci in uentre quoq; debuerint: si uenter esset receptaculum potus. In pulmonẽ defluere potum nec poetæ nobiles ignorant. Ait enim.

Eupolis in fabula: quæ inscribitur cœlaces:

Euripides uero huius rei mãifestissimus astypulator ẽ. Q uũ igit & ratio corporeæ fabricæ: & testiũ nobilis autoritas astipulet Platoni: nõ ne q̃sq̃s cõtra sentit: insanit.

¶ Inter hæc. Euãgelus gloriæ græcorũ luidẽs & illudẽs: facessant ait hæc: q̃ inter uos in ostẽtationẽ loq̃citatis agitant: q̃n potius si qd callet uestra sapientia: scire ex uobis uolo: ouũ ne prius extiterit: an gallina? Irridere te putas Disarius ait: & tñ q̃stio quã mouisti: & inq̃situ & scitu digna est. Tu. n. me tibi de rei utilitate cõparans cõsuluisti: utrũ prius gallina ex ouo: an ouũ ex gallina ꝓdiit. Sed hoc ita seriis iserendũ est: ut de eo debeat uel anxie disputari. Et ꝓferã q̃ in utrãq; partẽ mihi dicẽda subuenirẽt: relicturus tibi utrũ eorũ uerius malis uideri. Si cõcedimus oia quæ sunt: aliquãdo cœpisse: ouũ prius a natura factũ iure extimabit. Semp. n. quod icipit: iperfectũ adhuc & informe est: & ad pfectionẽ sui p ꝓcedentis artis & tẽporis additamẽta format. Ergo natura fabricãs auẽ ab isormi rudimẽto cœpit: & ouũ in quo needũ est species extit ꝓcedente paulatim maturitatis effectu. Deinde q̃cquid a natura uariis ornatibus cõparatũ est: sine dubio cœpit a simplici: & ita cõtextionis acessione uariatũ est. Ergo ouũ uisu simplex & undiq; uersum pari specie creatũ est: & ex illa uarietas ornatũ q̃bus constat auis species absoluta est. Nã sicut elemẽta prius extiterunt: & ita reliq̃ corpora de cõmixtione eorũ creata sunt: ita rationes seminales quæ in ouo sunt: si uẽialis erit ista trãslatio: uelut quædã gallinæ elemẽta credẽda sunt. Nec iportune elemẽtis de q̃bus sunt oĩa: ouũ cõparauerim. Oi. n. genere animãtiũ quæ ex coitione nascuntur: iuenies ouũ aliquorũ esse pricipiũ instar elemẽti. Aut. n. gradiunt animãtia: aut serpunt: aut nando: uolandoue uiuunt. Ingradientibus lacertæ & similia ex ouis creant. Q uæ serpunt ouis nascuntur. Exordio uolantia uniuersa de ouis prodeunt excepto uno qd' incertæ naturæ est. Nam uespertilio uolat quidem pellitis alis: sed interuolãtia non habendus est: qui quatuor pedibus graditur: formatosque pullos parit: & nutrit lacte quos generat. Nãtia pene oĩa de ouis oriunt generis sui: crocodilus uero ẽt de testeis q̃lia sunt uolãtiũ. Et ne uidear plus nimio extulisse ouũ elemẽti uocabulo: cõsule initiatos sacris Liberi p̃ris: i q̃bus hac ueneratiõe ouũ colitur: ut ex forma tereti ac pene sphærali atq; undiq; uersum clausa & icludẽte intra se uitã mũdi simulacrũ uocet. Mũdũ ãt cõsensu oĩum cõstat uniuersitatis eẽ pricipiũ. Prodeat q̃ priorẽ uult eẽ gallinã: & in hæc uerba tẽtet qd' defendit asserere. Ouũ rei cuius ẽ: nec initiũ nec finis est. Nã initiũ semẽ ẽ. finis auis ipa formata. Ouũ uero digestio ẽ seminis. Q uũ ergo semẽ aĩalis sit: & ouũ seminis: ouũ ãte aĩal eẽ nõ potuit: sicut nõ põt digestio cibi fieri ante q̃ sit q edit. Et tale ẽ dicere ouũ ante gallinã factũ: ac siq̃s dicat: matricẽ ante mulierẽ factã: Et q iterrogat quemadmodũ gallina sine ouo esse potuit: similis est interrogãti quonam pacto homines facti sunt ante pudenda de quibus hoies ꝓcreant. Vnde sicut nemo recte dicet: hominem seminis esse: sed semẽ hois ita nec oui gallinã: sed ouũ eẽ gallinæ. Deinde si concedamus: ut ab aduersa parte dictum est: hæc quæ sunt: ex tempore aliquod sumpsisse principium. Natura primum singula animalia perfecta forma

Ouũ ne prius extiterit an gallina.

uit: deide ppetuā legē dedit: ut cōtinuaret̄ pcreatione successio. Perfecta āt i exordio fieri potuisse: testimōia sunt nūc quoq; nō pauca animātia: q̄ de terra & imbre pfecta nascunt̄: ut in ægypto mures: & in aliis ranæ: serpētesq;: & similia. Oua aūt nunq̄ de terra sūt pcreata: qa in illis nulla pfectio. Natura uero pfecta format: & de pfectis ista pcedūt: ut de integritate ptes. Nā ut cōcedā ouū auiū eē seminaria: uideamus qd de

Semē qd. semine ipso philosophorū diffinitio testat̄: q̄ ita sancit. Semen generatio est ad eius ex quo est similitudinē pgens. Nō potest āt ad similitudinē pgi rei q̄ needū est: sicut nec semē ex eo qd adhuc nō substitit: emanat. Ergo in primo rerū ortu itelligamus: cū cæteris aiantibus: q̄ solo semine nascunt̄: de qbus nō ambigit̄: qn prius fuerint: q̄ semē suū: aues quoq; opifice natura extitisse pfectas. Et qa uis generādi i terra sit singulis ab his iā pceder̄ nascēdi modos: quos p diuersitate animātiū natura uariauit. Habes euāgele utrobiq; qd̄ teneas: & dissimulata paulisper irrisione tecum delibera quid seqris.

¶ Et Euāgelus: Quia ex iocis seria facit uiolētia loquendi: hoc mihi absoluatis uolo: cuius diu me exercuit uera deliberatio. Nup. n. mihi de tyburti agro meo exhibiti sūt

Carnes pecudū cur nocte magis q̄ die putrescāt. apri: quos obtulit sylua uenātibus. Et quia diutine cōtinuata uenatio ē plati sunt alii iterdiu: noctu alii. quos pduxit dies itegra carnis icolumitate durarūt: q uero p noctē lunari plenitudine lucēte portati sunt: putruerunt. Quod ubi scitū ē: q sequēti nocte deferebāt: ifixo cuicūq; parti corporis acuto æneo: apros carne integra ptulerūt. Quæro igit̄: cur noxam q̄ pecudibus occisis solis radii nō dederunt: lunare lumē effecerit? Facilis est inqt Disarius: & simplex ista responsio. Nullius. n. rei fit aliquādo putredo nisi calor humorq; cōuenerint. Pecudū āt putredo nihil aliud est: nisi quū defluxio q̄dā latens soliditatē carnis in humorē resoluit. Calor aūt si tēperatus sit & modicus: nutrit humores: si nimius: ēxiccat: & habitudinē carnis extenuat. Ergo de corpibus enectis: sol ui maioris caloris haurit humorē: lunare lumē in quo est māifestus calor: sed occultus tepor: magis difundit humecta. Et inde prouenit iniecto tpe & aucto humore putredo. His dictis: Eustachiū Euāgelus intuens: si rōni dictæ assentiris ait: ānuas oportet: aut si est qd̄ moueat: pferre nō pigeat: qa uis. uestri sermonis obtinuit: ne inuita aure uos audiā. Oia inqt Eustachius a Disario & luculēte: & ex uero dicta sunt. Sed illud psius ituēdū ē: utrū mēsura caloris sit cā putredinis. ut ex maiore calore nō fieri: & ex minore ac tēperato puenire dicat̄. Solis. n. calor q nimiū feruet: quādo annus i æstate ē: & hyeme tepescit: putrefacit carnes æstate: nō hyeme. Ergo nec luna pp summissiorē calorē diffūdit humores. Sed nescio q̄ pprietas q̄ græci ἰδίωμα uocāt: & q̄dā natura inest lumini qd̄ de ea defluit: quæ humectet corpora: & uelut occulto rore madefaciat: cui admistus calor ipse lunaris putrefacit carnem: cui diutile fuerit in fusus. Neq;. n. oīs calor unius est q̄litatis: ut hoc solo a se differat: si maior minorue sit. Sed esse in igne diuersissimas q̄litates nullā secū habentes societatē rebus māifestis pbat̄. Aurifices ad formandū aurū nullo nisi de paleis utunt̄ igne: qa cæteri ad pducēdā hanc materiā inhabiles uident̄. Medici in remediis cōcoquēdis magis sarmentis: q̄ ex alio ligno ignē reqrunt: Qui uitro soluēdo firmandoq; curant: de arbore cui myricæ nomē est igni suo escā ministrant. Calor de lignis oleæ: quū sit corporibus salutaris: pniciosus est balneis; & ad dissoluēdas iūcturas marmorū efficaciter noxius ē. Ergo non mirum: si rationem proprietatis quæ singulis inest: calor solis arefacit: lunaris humectat. Hinc & nutrices pueros alentes operimentis obtegunt: quum sub luna pterunt. ne plenos per ætatem naturalis humoris amplius lunare lumen humectet. & sicut ligna uirore humida; accepto calore curuantur: ita & illorum membra contorq̄at humoris adiectio. Hoc quippe notum est: quia siquis diu sub luna somno se dede-

rit: ægre excitatur: & proximus fit insano: pōdere pressus humoris: qui in omne eius corpus diffusus atq̧ dispersus est. ꝓprietate lunari: quæ ut corpus īfundat omnes eius aperit & laxat meatus. Hinc ē q̄ Diana: quæ luna ē ἄρτεμις dicit̄ quasi ἀεροτέμις hoc est aerem secans: Lucina a parturientibus inuocatur: quia proprium eius munus est distendere rimas corporis: & meatibus uiam dare: quod est accelerando partu salutare. Et hoc est quod eleganter poeta Timoteus expressit.

Nec minus circa inanima lunæ proprietas ostenditur. Nam ligna quæ uel iam plena: uel adhuc crescente deiecta sunt: inepta sunt fabricis: quasi per humoris conceptionē. Et agricolis curæ est frumenta de areis non nisi luna deficiente colligere: ut sicca ꝑmaneant. Contra quæ humecta desideras: luna crescente cōficies. tunc & arbores aptius feres: maxime quum illa est super terram: quia ad incrementa stirpium necessarium ē humoris alimentum. Aer ipse proprietatem lunaris humoris & patitur & prodit. Nā quum luna plena est: uel quum nascitur: & tunc enim a parte qua sursum suspicit plena est: aer aut in pluuiā soluitur: aut si surdus sit: multum de se rotis emittit. unde alcmam lyricus dixit rorem aeris & lunæ filium. Ita undiq̧ uersum probatur: ad humectandas dissoluendasq̧ carnes inesse lunari lumini proprietatem: quam magis usus q̄ ratio depræhendit. Quod autem dixisti Euangele de acuto æneo (ni fallor coniectura mea) a uero non deuiat. Est enim in ære uis acrior quam græci stipticam uocant. Vnde squamas eius adiiciunt remediis: quæ contra perniciem putredinis aduocant̄. Deinde qui in metallo æris morantur: semper oculorum sanitate pollent. Et quibus ante palpebræ nudatæ fuerant: illic conuestiuntur. Aura enim quæ ex aere procedit ī oculos incidens haurit & exiccat quod male influit. Vnde . Homerus modo.

Has causas secutus appellat. Aristoteles uero autor est: uulnera quæ ex æreo mucrone fiunt: minus esse noxia: q̄ ex ferro: faciliusq̧ curari: quia inest inquit æri uīs quædā remedialis & siccifica: quam demittit in uulnere. Pari ergo ratione īfixum corpori pecudis lunari repugnat humori.

¶Macrobii Aurelii uiri consularis & illustris Saturnaliorum libri nouiter recogniti: infinitisq̧ erroribus expurgati: q̄ diligentissime nūc primum impressi Venetiis per Augustinum de Zannis de Portesio ad instātiā Do. Lucam Antonium de Giunta Anno Dn̄i. M.D.XIII. Die. xv. Iunii.

Registrum.

a A B C D E F G H I K L M N O P.

Omnes sunt quaterni præter a qui est duernus: & P qui est quinternus.

Ducenti anni elapsi sunt ab impressione, dempt[illegible] quatuor, ad annū 1694.

Cav. G. DI GIACOMO
Restauro del Libro Antico e Legatoria
PESCARA

